

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΑΛΤΕΖΟΥ

(ΤΖΟΥΜΕΡΚΙΩΤΗ)

Δ.Σ.Ε.

**ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ
ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

(ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ ΤΟΥ)

ΑΘΗΝΑ 1984

*Ἀφιερώνεται στή μνήμη τῶν πεσόντων Ἑλλήνων
καί ἀπό τίς δύο πλευρές στά χρόνια τοῦ ξενοκίνητου
τραγικοῦ ἐμφύλιου πολέμου 1946 -1949 μέ τήν εὐχή ποτέ
στό μέλλον νά μή σηκώσει ὄπλο Ἕλληνας στόν Ἕλληνα.*

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΛΤΕΖΟΣ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

A handwritten signature in black ink, written in a cursive style. The signature appears to be 'Γεράσιμος' (Gerassimos) with a long horizontal stroke extending to the right.

Διεύθυνση του συγγραφέα:
ΒΟΛΟΣ
"Ανθιμου Γαζή 235
Γεράσιμος Μαλτέζος

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΑΛΤΑΙΖΟΥ
(ΤΖΟΥΜΕΡΚΙΩΤΗ)

Δ.Σ.Ε.

**ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ
ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

(ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ ΤΟΥ)

ΑΘΗΝΑ 1984

Σύντομα βιογραφικά στοιχεία

Γεννήθηκα στο χωριό "Ανω Πέτρα του Νομού "Αρτας στις 12 Φλεβάρη του 1915. Οί γονείς μου 'Ηλίας και Αϊκατερίνη ήταν φτωχομεσαίοι αγρότες και γέννησαν τρία αγόρια (Βασίλης, Κώστας, Γεράσιμος) και δυό κορίτσια (Μαρία και 'Αλεξάνδρα). Τέλειωσα τό Δημοτικό Σχολείο στο χωριό μου και τό Γυμνάσιο στήν "Αρτα τό 1932. Τό 1933 κατατάχτηκα έθελοντής στό 3/40 Σύνταγμα και τό 1934 έγινα δεκτός στή Στρατιωτική Σχολή Εύελπίδων από όπου άποφοίτησα τό 1937 μέ τό βαθμό του άνθυπολοχαγού Πεζικού. Τοποθετήθηκα αρχικά στό 26 Σύνταγμα τής VIIης Μεραρχίας στή Δράμα σάν διμοιρίτης και σέ συνέχεια Διοικητής του Λόχου Βαθμοφόρων τής Μεραρχίας. Ύπηρετήσα σέ συνέχεια στήν προκάλυψη σάν Διμοιρίτης στό Κατάφυτο, Έλατειά και Μπαρτάκοβα, άργότερα Ύποδιοικητής του Τομέα όχυρών Παρανεστίου, Διοικητής του Κέντρου Διαβιβάσεων τής Μεραρχίας, Διοικητής Λόχου τής Σχολής έφέδρων αξιωματικών Καβάλας και ό πόλεμος μέ τούς Γερμανούς μέ βρήκε Διοικητή Λόχου όχυρών στήν περιοχή Παρανεστίου μέ τό βαθμό του Ύπολοχαγού.

Μετά τήν κατάρρευση του μετώπου τον Ίούνη του 1941 μαζί μέ τον Μόνιμο Άνθυπολοχαγό Θόδωρο Ζαλοκώστα (Παληούρα) δημιούργησα τήν Έθνικοαπελευθερωτική όργάνωση: «ΕΛΛΑΣ - ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ», πού μέ τήν εμφάνιση του ΕΑΜ αυτοδιαλύθηκε και προσχωρήσαμε στό ΕΑΜ. Σέ σκληρό άνταγωνισμό μέ τήν όργάνωση του ΕΔΕΣ

στάθηκα στην πρώτη γραμμή του αγώνα για τη δημιουργία του 3/40 Συν/τος του ΕΛΑΣ Άρτας, πού τό υπηρέτησα σάν Διοικητής του και Καπετάνιος. Μέ τή διάλυση του Συντάγματος από τόν ΕΔΕΣ τόν Όκτώβρη του 1943, τήν αιχμαλωσία μου από τόν ΕΔΕΣ και τά άπάνθρωπα βασανιστήρια, τήν άπελευθέρωσή μου στή βάση συμφωνητικού και τήν παραβίασή του από τό Ζέρβα, υπηρέτησα προσωρινά στο Έπιτελείο του Άρη Βελουχιώτη σάν Διευθυντής του Γραφείου Έπιχειρήσεων, σέ συνέχεια Διευθυντής του Γραφείου Έπιχειρήσεων τής ΧΙΙης Μεραρχίας και τήν άνοιξη του 1944 έπανήλθα στην περιοχή τής Άρτας και ανέλαβα Διοικητής του Άποσπάσματος των «Καραϊσάκιδων», πού μετονομάστηκε σέ ΙΙ Τάγμα του 3/40 Συν/τος Άρτας.

Μετά τή Βάρκιζα στάλθηκα για προφύλαξη μαζί μέ πολλούς άλλους στην Άλβανία και Γιουγκοσλαβία, πού χρησιμοποιήθηκα σάν Διοικητής τής Στρατιωτικής Σχολής Άξιωματικών. Τό Σεπτέμβρη του 1946 μαζί μέ τούς Παληούρα, Κύρλα, Νεμέρτσικα και άλλα στελέχη γυρίσαμε στην Έλλάδα για τή δημιουργία άντάρτικου στην Ήπειρο. Μέχρι τό τέλος του Δεκέμβρη 1946 δημιουργήσαμε μέ τόν Παληούρα στην περιοχή των Τζουμέρκων τό Άρχηγείο Τζουμέρκων δύναμης 150 άνδρων. Άπό τήν 1η του Γενάρη 1947 μέχρι τέλη Αύγουστου 1947 υπηρέτησα στο Γενικό Άρχηγείο του ΔΣΕ άρχικά σάν Έπιτελάρχης του Γενικού Άρχηγείου και σέ συνέχεια σάν Διευθυντής του Γραφείου Έπιχειρήσεων. Άπό τό Σεπτέμβρη του 1947 μέχρι τά τέλη του Μάρτη 1948 υπηρέτησα Έπιτελάρχης του Άρχηγείου Δυτικής Μακεδονίας και μέχρι τίς 20 Αύγουστου 1948 Διευθυντής του Γραφείου Έπιχειρήσεων του Γενικού Άρχηγείου του ΔΣΕ. Άπό τό Σεπτέμβρη του 1948 μέχρι τό Σεπτέμβρη του 1949 υπηρέτησα Έπιτελάρχης τής VIIης Μεραρχίας του ΔΣΕ στην Άνατολική Μακεδονία και Θράκη. Άπό τό Σεπτέμβρη του 1949 μέχρι τό Δεκέμβρη του 1950 υπηρέτησα Έπιτελάρχης του Άρχηγείου Άνταρτοομάδων Άνατολικής Μακεδονίας και Θράκης και σέ συνέχεια πέρασα στή Λαϊκή Δημοκρατία Βουλγαρίας, όπου έζησα όλα τά χρόνια τής αναγκαστικής προσφυγιάς.

Στή Βουλγαρία άποφοίτησα τό Πολυτεχνείο και δούλεψα σάν Μηχανικός Ήλεκτρολόγος σέ διάφορα εργοστάσια και τρία χρόνια σάν Έπιθεωρητής Σχολείων Μέσης Έκπαίδευσης στον τομέα τής πολυτεχνικής εκπαίδευσης. Συνταξιοδοτήθηκα όριστικά τό 1973.

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΣΑΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χρειάστηκαν 35 ολόκληρα χρόνια για να αποκαλείται ο «συμμοριτοπόλεμος», όπως τον όνομασε η τυφλή σκοπιμότητα των ημερών της διεξαγωγής του: εμφύλιος πόλεμος. Και θά χρειαστοῦν ἀκόμα μερικές δεκαετίες, ὡς τότε πού οἱ γενεές πού τόν ἔζησαν ἤ πῆραν μέρος σ' αὐτόν θά ἔχουν φύγει ἀπό τή ζωή, γιά νά προχωρήσει στό ἔργο της ἡ ἱστορία καί νά τόν κρίνει ἀμερόληπτα καί ἀδέκαστα.

Θεωρήσεις γιά τούς λόγους καί τίς αἰτίες τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῆς περιόδου 1946 - 1949 ἔγιναν ὡς σήμερα ἀρκετές καί ἀπό ἐντελῶς διαφορετικές ὀπτικές γωνίες, κυρίως ἀπ' ὅσους διεδραμάτισαν σ' αὐτόν ἕναν κύριο ρόλο στόν πολιτικό ἤ στρατιωτικό τομέα. Κύριο χαρακτηριστικό αὐτῶν τῶν θεωρήσεων εἶναι οἱ διαμετρικά ἀντίθετες ἀπόψεις γιά τίς αἰτίες καί τούς λόγους πού τόν προκάλεσαν καί ὡς ἕνα σημεῖο καί οἱ ἐκτιμήσεις γιά τή διεξαγωγή του. Σχεδόν καμιά ὅμως, δέν ἀπέφυγε νά ἀναζητήσει αἰτίες καί λόγους στή διάρκεια τῆς ἐχθρικής κατοχῆς, ἰδιαίτερα στό τέλος της, κατὰ τό ὅποιο τά γεγονότα εἶναι τόσο δραματικά καί ἐξελίχθηκαν κατὰ τόσο πολύπλοκο τρόπο, ὥστε μιᾶ ἀκριβέστερη, ἂν ὄχι ἀκριβῆς τοποθέτηση νά ἀπαιτεῖ σέ βάθος ἔρευνα τῶν ἐπίσημων ντοκουμέντων καί ἀρχείων.

Ἡ πολιτική πλευρά τῆς πορείας πρὸς τόν ἐμφύλιο πόλεμο, παρ' ὅλα τά στοιχεῖα πού εἶδαν ὡς σήμερα τό φῶς τῆς δημοσιότητας ἤ ἔγιναν γνωστά ἀπό τίς πηγές τους, ἂν καί τήν ἔχουν διαγράψει μέ ἀρκετή σαφήνεια, δέν τήν φώτισαν στίς λεπτομέρειές της. Τά στοιχεῖα μόνον ἀπό τήν ἑλληνική πλευρά γιά τήν περίοδο ἐκείνη δέν εἶναι τά μόνα καί ὅπωςδήποτε δέν εἶναι ἀρκετά. Θά χρειασθοῦν καί στοιχεῖα ἀπό ἄλλες χώρες, πολλές ἀπό τίς ὁποῖες ἔδωσαν ἀρκετά στή δημοσιότητα, κρατοῦν ὅμως καί ἄλλα ὡς ἐπτασφράγιστα μυστικά, χωρίς καί νά εἶναι βέβαιο ὅτι τελικά θά τά δώσουν στήν ἱστορική ἔρευνα.

Γιά τή στρατηγική καί τακτική καί τήν ἀνάπτυξή της ἀπό τήν πλευρά τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ στή διάρκεια τοῦ ἐμφυ-

λίου πολέμου, ἔχουν γραφεῖ ἀσήμαντα πράγματα. Κι αὐτά ἀπό τήν πλευρά πολιτικῶν πού ἀνέλαβαν καί στρατιωτικά καθήκοντα. Τά περισσότερα, σχεδόν στό σύνολό τους κείμενα, ἐπιχειροῦν νά αἰτιολογήσουν καταστάσεις, νά μεταθέσουν εὐθύνες, νά μὴν ἀναγνωρίσουν λάθη, νά ἐπικαλύψουν ἀρμοδιότητες καί νά θέσουν «ἐκτός τοῦ πυρίνου κύκλου» τῶν εὐθυνῶν τίς δικές τους καί πολλές φορές καθοριστικές ἀρμοδιότητες.

Συνέβη στήν ἐμφύλια διαμάχη νά βρεθῶ ἀπό τήν ἀρχή της ὡς τό τέλος της καί σέ ὑπεύθυνες, ὅσο ἀρμόδιες καί ὑπεύθυνες μπορούσαν νά θεωρηθοῦν, στρατιωτικές θέσεις, πού εἶχαν τήν εὐθύνη τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου.

Θεώρησα ὑπέρτατο χρέος μου ἔναντι τῆς ἱστορίας, νά καταθέσω χωρίς φόβο καί χωρίς πάθος στό θησαυροφυλάκιό της, ὅσα στοιχεῖα διέθετα καί τίς δικές μου ἐμπειρίες ἀπό τήν ἄσκηση τῶν καθηκόντων πού μοῦ ἀνατέθηκαν. Καί κυρίως, νά ἐκθέσω τίς γενικές ἐκτιμήσεις μου γιά τή στρατηγική καί ταχτική τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ, στήν ὁποία κατ' ἀποφασιστικό λόγο θά ἀναζητηθοῦν καί οἱ λόγοι τῆς ἤττας του. Γιατί ἀπό τή στρατηγική καί τήν ταχτική τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ θά διαγραφεῖ κατὰ τόν ἀσφαλέστερο τρόπο ἡ πολιτική πού ὀδήγησε στήν ἐπιλογή του καί ἡ πολιτική πού ἀσχήθηκε κατὰ τή διεξαγωγή του καί στό τέλος του ἡ ἀπόρροια τῆς ὁποίας ὑποτίθεται πῶς εἶμαι ἡ στρατηγική καί ταχτική του.

Οἱ ἐκτιμήσεις στίς ὁποῖες κατέληξα καί παρουσιάζω στίς σελίδες πού ἀκολουθοῦν, προέρχονται ἀπό τίς προσωπικές ἐμπειρίες μου καί ὅσα στοιχεῖα εἶχα στή διάθεσή μου κατὰ τή διάρκεια τῆς τριακονταετίας ἀπό τό τέλος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Τίς ἔθεσα πολλές φορές ὑπό ἐπανεκτίμηση καί κατέληξα σ' αὐτές ὕστερα ἀπό μακρά ἐπεξεργασία καί θεώρηση. Μέ αἰσθημα εὐθύνης τίς παραδίδω σήμερα στή δημοσιότητα. Καί μέ τό θάρρος τοῦ μαχητή, στό ὄνομα ἀρχῶν καί ἰδανικῶν στά ὁποῖα ἐπιμένω καί ἀφιερῶσα τή ζωή μου, θά τίς ὑπερασπίσω.

G.M.

Πρόλογος

Βασικός σκοπός αυτής τῆς μελέτης μου εἶναι νά ἐκθέσω τίς ἀπόψεις μου σχετικά μέ τά ζητήματα τῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς τοῦ ΔΣΕ κυρίως στό ὕψος τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου, νά ἐκφράσω τή γνώμη μου γιά τά λάθη τῆς ἡγεσίας στρατηγικῆς καί τακτικῆς σημασίας καί ἄν μέ τήν ἀποφυγή αὐτῶν τῶν λαθῶν θά νικοῦσε ὁ ΔΣΕ ἢ θά υπέβαλλε ἕναν ἐπιτρεπτό συμβιβασμό. Τό γεγονός ὅτι υπηρέτησα περίπου 13 μῆνες στό Γενικό Ἀρχηγείο σάν Διευθυντής τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων καί ἄλλο τόσο σάν Ἐπιτελάρχης Μεγάλων Μονάδων (Ἀρχηγείου Δυτικῆς Μακεδονίας καί Ἀρχηγείου Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καί Θράκης) μοῦ δίνει τή δυνατότητα νά κρίνω αὐτά τά ζητήματα καί νά βοηθήσω τίς ἐπόμενες γενιές ἐπαναστατῶν νά διδαχθοῦν ἀπό τά δικά μας λάθη στά ζητήματα στρατηγικῆς καί τακτικῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου.

Εἶναι πιά γνωστό, ὅτι στή διάρκεια τοῦ ἐμφύλιου πολέμου τοῦ ΔΣΕ στήν ἡγεσία τοῦ ΔΣΕ διαμορφώθηκαν οἱ δυο παρακάτω γραμμές τακτικῆς:

1. Ἡ γραμμή τακτικῆς τοῦ Μάρκου Βαφειάδη, στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ΔΣΕ ὡς τό Σεπτέμβρη τοῦ 1948. Αὐτή ἡ γραμμή ἦταν γραμμή «Στρατηγικῆς Ὑποχώρησης» ἢ γραμμή τακτικῆς «Πολέμου Ἐλιγμῶν». Εἶναι γνωστό, ὅτι σ' αὐτό τό στάδιο τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου ὁ ἐπαναστατικός στρατός δέν ἀποβλέπει στό πεδίο τῆς ἐπιχειρησιακῆς καί τακτικῆς κλίμακας στήν κατάληψη καί διατήρηση τοῦ ἐδάφους, ἀλλά στήν πλήρη ἐξόντωση κατά πολύ ἀσθενέστερων δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου στή βάση τῆς στρατηγικῆς ἀρχῆς τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων σέ μία (μόνο μία) κύρια κατεύθυνση καί 1 - 2 δευτερεύουσες καί τῆς μεθόδου τῆς ἀντεπίθεσης ἢ στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης ἢ ἐπίθεσης στά βαθειά μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου, ὕστερα ἀπό ὑποχωρητικό ἐλιγμό. Γιά τήν πραγματοποίηση μιᾶς κατά πολύ ἀνώτερης συγκέντρωσης δυνάμεων στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς ἢ ἐπιχειρησιακῆς κλίμακας ὁ ἐπαναστατικός στρα-

τός δέν ἔχει τή δυνατότητα χρησιμοποίησης μηχανοκίνητων μέσων ἢ Ἴππικου, γιατί οἱ ἕλιγμοί του συνήθως πραγματοποιοῦνται σέ ὀρεινά ἐδάφη, σ' ἀντίθεση μέ τόν ἀντίπαλο στρατό, πού κυριαρχεῖ στό ὀδικό, σιδηροδρομικό, ἀναέριο καί θαλάσσιο δίκτυ συγκοινωνιῶν καί ἔχει πάντοτε μεγαλύτερες δυνατότητες ταχύτατης μετακίνησης δυνάμεων καί συγκέντρωσής τους στό ἐπιθυμητό σημεῖο.

Γι' αὐτό ὁ ἐπαναστατικός στρατός χρησιμοποιεῖ συνήθως τή στρατηγική τῆς συγκέντρωσης τῶν κύριων δυνάμεων του στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας (πρότυπο Κινέζικης ἐπανάστασης στά χρόνια τοῦ ἐμφύλιου πολέμου) ἢ στό ὕψος τῶν Ἀρχηγείων Περιοχῶν (πρότυπο Κινέζων στήν περίοδο τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου στόν πόλεμο μέ τούς Ἰάπωνες καί ΕΛΑΣ). Ὁ Μάρκος ποτέ δέν διευκρίνησε ποιά ἦταν ἡ στρατηγική του στή βάση τῆς ὁποίας θά ἐφάρμοζε τήν τακτική του, δηλ. ἂν θά ἐφάρμοζε τή στρατηγική τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων στό ὕψος τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου ἢ στό ὕψος τῶν Ἀρχηγείων Περιοχῶν. Ἀπό ὅσα ὁμῶς ξέρω, ὁ Μάρκος ἦταν ὑπέρ τῆς δεύτερης λύσης, θά ἐφάρμοζε τή στρατηγική τοῦ ΕΛΑΣ, δηλαδή τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων στό ὕψος τῶν Ἀρχηγείων Περιοχῶν ἢ Περιφερειῶν καί κάποτε στό ὕψος τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου. Μέ βάση τήν παραπάνω στρατηγική του γραμμή, πού ἀκόμα καί σήμερα ὑποστηρίζει, ὁ Μάρκος δέν δίνει ἀπάντηση στό καυτό ζήτημα: ἂν θά νικοῦσε ὁ ΔΣΕ, ἰσχυρίζεται μόνο ὅτι ὁ ΔΣΕ θά συνέχιζε τόν πόλεμο τουλάχιστον τρία ἀκόμα χρόνια. Τό γεγονός ὁμῶς, ὅτι τό 1947 καί 1948 στή διάρκεια τῶν ἐκκαθαριστικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Κυβερνητικοῦ στρατοῦ οἱ δυνάμεις μας στή Θεσσαλία καί Ρούμελη ἔπαθαν μεγάλες ζημιές καί τό 1949 καταστράφηκαν οἱ τρεῖς Μεραρχίες τοῦ Νότου (Πελοποννήσου, Θεσσαλίας καί Ρούμελης) ἀπό ἔλλειψη πυρομαχικῶν καί τροφίμων πείθει, ὅτι ἡ τακτική τοῦ πολέμου ἕλιγμῶν μέ μεγάλες δυνάμεις καί λίγα πυρομαχικά καί τρόφιμα ἦταν ἀδύνατο νά ἐφαρμοστεῖ.

2) Ἡ γραμμή τακτικῆς τῆς Ἠγετικῆς Ὁμάδας:

Ζαχαριάδη-Μπαρτζιώτα-Γούσια - Βλαντά. Αύτη ή γραμμή ήταν συνδυασμός τής τακτικής τής «Στρατηγικής "Άμυνας» γιά τήν έξασφάλιση σταθερής βάσης του ΔΣΕ καί τής τακτικής του «Πολέμου 'Ελιγμών» σ' όλη τή χώρα μέ τή μέθοδο του άνταρτοπολέμου καί μέ σκοπό τήν άποκέντρωση τών δυνάμεων του άντιπάλου.

Είμαι γνωστό, ότι ή «Στρατηγική "Άμυνα» είναι τό δεύτερο στάδιο ανάπτυξης του έπαναστατικού πολέμου, πού ό έπαναστατικός στρατός έχει πιά τή δυνατότητα από άποψη συσχετισμού δυνάμεων καί μέσων νά βάλει γιά σκοπό τήν κατάληψη καί διατήρηση του έδάφους, άρχικά όρεινών έδαφών καί προοδευτικά καί πεδινών. Ό νέος συσχετισμός δυνάμεων καί μέσων αύτου του σταδίου πρέπει νά έπιτρέπει τή δημιουργία συνεχούς άμυντικού μετώπου μέ σημαντικό βάθος, σημαντική δύναμη πυρός, συνεχή άνεφοδιασμό σέ πολεμοφόδια; τρόφιμα καί παντοειδή άλλα ύλικά, τέλος, σημαντικές έφεδρείες γιά τή διενέργεια άντεπιθέσεων τακτικής έπιχειρησιακής καί στρατηγικής σημασίας. Χωρίς αύτό τόν τελευταίο όρο ή άμυνα θά έπαιρνε παθητικό χαρακτήρα καί θά κατέληγε σέ σίγουρη άποτυχία.

Είμαι φανερό, ότι ή σταθερή βάση του ΔΣΕ θά γίνονταν ό κύριος στρατηγικός σκοπός του Κυβερνητικού στρατού, γιατί τό 'Επιτελείο του θά καταλάβαινε, ότι αύτή ή βάση θά γίνονταν ή βάση έξόρμησης γιά τή μελλοντική «Στρατηγική 'Επίθεση», όταν θά άλλαζε ό συσχετισμός τών δυνάμεων καί μέσων σέ όφελος του ΔΣΕ. Συνεπώς, ή προσπάθειά μας γιά δημιουργία σταθερής βάσης αυτόματα άποτελούσε καί τόν κύριο στρατηγικό σκοπό αύτης τής περιόδου καί άπαιτούσε τή συγκέντρωση τών κύριων δυνάμεων του ΔΣΕ γιά τήν υπεράσπιση τής βάσης. Στή βάση αύτης τής συγκέντρωσης θά δίνονταν ή δυνατότητα έξόντωσης μεγάλων σχηματισμών του Κυβερνητικού στρατού στήν περίοδο τών έστρατειών του καί τών δικών μας άντεκστρατειών στή χειμερινή περίοδο.

Παρά τή μεγάλη τής αίσιοδοξία γιά τή νίκη του ΔΣΕ, ό Κυβερνητικός στρατός νίκησε τόν ΔΣΕ μόνο σ' ένα χρόνο από τήν άνάληψη τής ήγεσίας του ΔΣΕ από τόν Γ. Βοντίτσιο (Γούσια) σέ σχετικά βραχύχρονες συγκρούσεις. "Έτσι ή στρατηγική καί

τακτική αυτής της ήγεσίας μπαίνει υπό αμφισβήτηση. Ή τότε καθοδήγηση του Κόμματος δέν μίλησε γιά λάθη στρατηγικής καί τακτικής σημασίας στό ύφος της στρατηγικής κλίμακας. Ό Γούσιας καί ό Βλαντάς στά βιβλία πού δημοσίευσαν τελευταία δικαιολογούν τή στρατηγική καί τακτική τους καί δέν παραδέχονται λάθη τους στρατηγικής καί τακτικής σημασίας. Ή τότε ήγεσία του ΚΚΕ καί του ΔΣΕ δικαιολόγησε τήν ήττα του ΔΣΕ έξ αιτίας τριών δυσμενών παραγόντων: α) Της μή λύσης του προβλήματος τών έφεδρειών του ΔΣΕ καί καταλόγισε τίς ευθύνες αποκλειστικά στόν Μάρκο Βαφειάδη. β) Της μεγάλης ένίσχυσης του Κυβερνητικού στρατού μέ άφθονα μέσα πολέμου από τούς Άγγλους καί Άμερικάνους. γ) Έξ αιτίας του «πισώπλου χτυπήματος του Τίτο».

Μετά τήν καθαίρεση της ήγεσίας Ζαχαριάδη τό 1956 ή νέα ήγεσία, πού έπιβλήθηκε στό Κόμμα μέ έξωτερική έπέμβαση στην 6η Όλομέλεια του 1956, καταλόγισε τίς ευθύνες της ήττας του ΔΣΕ στό Ζαχαριάδη καί αιτιολόγησε τήν τακτική του Μάρκου Βαφειάδη, πού είχε αποκατασταθει στην ΚΕ του ΚΚΕ. Παρά τή διαγραφή του Μάρκου Βαφειάδη άπ' τό Κόμμα, σιωπηρά καλλιεργείται ή ιδέα, ότι ή τακτική του Μάρκου ήταν σωστή, προφανώς γιά νά αποκτήσει ή νέα ήγεσία πολιτικά ώφέλη σέ βάρος του Ζαχαριάδη πού είχε μεγάλη έπιρροή στό Κόμμα. Άποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν νά μεγαλώσει ή σύγχυση ανάμεσα στους πρώην άγωνιστές του ΔΣΕ, πού κυρίως έβγαζαν τά συμπεράσματά τους μέ βάση τίς πολιτικές προτιμήσεις τους στό πρόσωπο του Μάρκου ή του Ζαχαριάδη. Αυτή ή σύγχυση μεγάλωσε ακόμα πιό πολύ, όταν τά τελευταία χρόνια στην Έλλάδα άρχισαν νά δημοσιεύονται «αποκαλύψεις», ότι οί Σοβιετικοί καί Άλβανοί Ήγέτες επέκριναν τήν τακτική του Ζαχαριάδη καί ένέκριναν τήν τακτική του Μάρκου, παρ' όλο πού αυτή ή τακτική δέν έξασφάλιζε τή νίκη του ΔΣΕ.

Παίρνοντας τήν άπόφαση νά άσχοληθώ μ' αυτό τό θέμα έββαλα σάν γνώμονα νά αποκαλύψω τίς άδυναμίες της στρατηγικής

καί τακτικῆς τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου τοῦ ΔΣΕ, ὅπως τίς βλέπω, χωρίς προκαταλήψεις ἢ πολιτικές σκοπιμότητες καί μέ μοναδικό σκοπό νά βοηθηθοῦν τά στελέχη τῶν ἐπόμενων ἐπαναστατικῶν πολέμων, ὅσον ἀφορᾷ τήν ἄμμεση πείρα τοῦ ΔΣΕ. Ἐγώ δέ εἶμαι ἄμοιρος αὐτῶν τῶν ἀδυναμιῶν, τόσο πιά πολύ πού ἤμουν «εἰδικός» γιά τό λόγο, ὅτι εἶχα κάποια στρατιωτική κατάρτιση, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς γενικούς νόμους τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, ἐπίσης κάποια ἔμμεση πείρα ἀπό τή συμμετοχή μου στοὺς ἀγῶνες τοῦ ΕΛΑΣ. Τά ἡγετικά στελέχη (στρατιωτικά καί πολιτικά) ἔχουν τό ἐλαφρυντικό, ὅτι δέν εἶχαν καμιᾶ στρατιωτική κατάρτιση καί ἀρκετά ἀπ' αὐτά δέν ὑπηρετήσαν στόν ΕΛΑΣ, συνεπῶς, δέν εἶχαν τήν ἔμμεση πείρα τοῦ δικοῦ μας ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Αὐτά τά στελέχη μάθαιναν νά καθοδηγοῦν τόν ἐπαναστατικό πόλεμο μόνο στή βάση τῆς ἄμεσης πείρας. Τό ζήτημα εἶναι ἂν τά «εἰδικά» καί μή «εἰδικά» στελέχη εἶχαν ἔμφυτες ικανότητες καί καλή συλλογική συνεργασία, ἂν ἐπίσης εἶχαν ἀναπτυγμένο τό αἶσθημα τῆς αὐτοκριτικῆς τῶν λαθῶν τῶν προηγούμενων μαχῶν καί ἐπιχειρήσεων καί δέν ἐπαναλάμβαναν τά ἴδια ἢ παρόμοια λάθη. Κανένας ἡγέτης δέν εἶναι παντογνώστης καί ἀλάθητος, οὔτε εἶναι πάντοτε δυνατό ἕνας ἰκανός πολιτικός ἡγέτης νά εἶναι ταυτόχρονα καί καλός στρατιωτικός. Τέτοιες περιπτώσεις εἶναι σπάνιες. Γιά παράδειγμα, ὁ Στάλιν εἶχε ἀναμφίβολα καί τά δύο προσόντα, παρ' ὅλα αὐτά δέν ἔλυνε μόνος του τά μεγάλα προβλήματα, ἀλλά συνεργάζονταν μέ τό Γενικό του Ἐπιτελεῖο καί τοὺς στενοὺς συνεργάτες του: Ζούκοφ, Βασιλέφσκι, Κόνιεφ, Ροκσόφσκι κ.λπ. Ἡ ἰκανότητα τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Στρατοῦ μετρίεται μέ τήν ἰκανότητα νά σκέφτεται στρατηγικά μακροπρόθεσμα καί γιά τίς χωριστές στρατηγικές ἐπιδιώξεις, καθὼς καί μέ τή διοικητική του ἰκανότητα καί δραστηριότητα νά ὀδηγήσει τοὺς πάντες στήν ἐπιτυχία τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου. Δουλειά τοῦ Ἐπιτελείου του εἶναι νά ἐκπονήσει τό σχέδιο ἢ τά σχέδια γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου. Δουλειά τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου εἶναι νά ἐγκρίνει τό γενικό σχέδιο τοῦ πολέμου καί τά χρονιάτικα σχέδια ἐπιχειρήσεων ἢ ἀνάλογα μέ τή

σημασία τους για μεγαλύτερες ή μικρότερες περιόδους.

Ό κάθε άμερόληπτος κριτής τών ίκανοτήτων τής πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς ἡγεσίας τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου στήν περίοδο τοῦ ΕΛΑΣ καί τοῦ ΔΣΕ πρέπει ὀπωσδήποτε νά παίρνει ὑπόψη του καί τούς παρακάτω παράγοντες: α) Ἡ ἡγεσία τοῦ δευτέρου ἀγώνα σήκωσε στά πόδια τῆς μιά προδομένη ἐπανάσταση σέ μεταπολεμικές συνθήκες, πού ὁ Λαός ποθοῦσε εἰρήνη καί ἀνασυγκρότηση. β) Ἡ ἡγεσία τοῦ δευτέρου ἀγώνα ἀντιμετώπισε ἕναν ἄγριο ὀλοκληρωτικό πόλεμο τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης καί τοῦ διεθνούς ἰμπεριαλισμοῦ. Τό μέτρο τῆς ἐκκένωσης ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀγροτῶν τῆς ὄρεινῆς ὑπαίθρου καί τῆς μαζικῆς τρομοκρατίας ἐνάντια στό Δημοκρατικό Λαό δέν εἶχε τό ὅμοιό του στήν περίοδο τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς. Αὐτά τά μέτρα δυσκόλεψαν ὑπέρμετρα τό ἔργο τοῦ ΔΣΕ. γ) Ἡ ἡγεσία τοῦ ΔΣΕ δέν συνθηκολόγησε χωρίς ὄρους μέ τήν Κυβέρνηση καί πολέμησε ἐξαντλώνοντας ὅλες τίς ὑπάρχουσες δυνατότητες.

Δέν εἶναι λίγοι αὐτοί πού παραπονοῦνται, γιατί «μᾶς ἐγκατέλειψε» ἡ Σοβιετική Ἡγεσία. Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι θά ἤθελαν νά ἀρχίσει ἡ Σοβιετική Ἑνωση τόν τρίτο παγκόσμιο πόλεμο γιά τό Ἑλληνικό ζήτημα καί νά τούς δώσουν ἔτοιμη ἐξουσία γιά νά κορέσουν τίς καριερίστικες ὀρέξεις τους. Ὁ ΔΣΕ νικήθηκε τή στιγμή πού νίκησε ἡ Κινέζικη ἐπανάσταση καί οἱ φλόγες τῆς ἐπανάστασης προχωροῦσαν πρὸς νότο στήν Ἰνδοκίνα. Ἡ Σοβιετική Ἑνωση καί τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο εἶχαν πιά ἀνάγκη μακρόχρονης εἰρήνης γιά οἰκονομική ἀνασυγκρότηση καί σταθεροποίηση τών κατακτήσεων τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἄν ἐμεῖς εἴμασταν ἱκανοί νά κρατηθοῦμε μερικά χρόνια στίς δυσκολες θέσεις μας ἴσως δημιουργοῦνταν ἄλλες συνθήκες γιά πιά ἀποτελεσματική βοήθεια. Ὅμως δέν σταθήκαμε ἱκανοί νά κάμουμε μακρόχρονο πόλεμο στηριζόμενοι βασικά στίς δυνάμεις μας. Ἀκριβῶς γιά τή διεξαγωγή ἐνός τέτοιου πολέμου θά ἐξετάσω ἄν ἦταν ἐνδεδειγμένη ἡ «τακτική τοῦ Μάρκου» ἢ ἡ τακτική τῆς ομάδας Ζαχαριάδη - Γούσια-Μπαρτζιώτα-Βλαντά μέ ὑπεύθυνο στρατιωτικό διοικητή τό Γούσια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΜΕΤΑΒΑΡΚΙΖΙΑΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1945)

Γιά τά γεγονότα αὐτοῦ τοῦ χρόνου, πού συντέλεσαν στήν ἔκρηξη τοῦ ἐμφύλιου πολέμου 1946 - 1949 ἔχουν γραφεῖ πολλά καί φωτίζονται διαφορετικά ἀπό τά ἐπίσημα ντοκουμέντα τοῦ ΚΚΕ καί τά ἔργα διαφόρων συγγραφέων. Γιά τά αἷτια καί τίς ἀφορμές τοῦ ἐμφύλιου πολέμου θά ἐκθέσω κι' ἐγώ τή γνώμη μου στή βάση ἀνάλυσης γεγονότων πού ἔχω προσωπική ἀντίληψη καί τῶν ἀπόψεων τῶν ἐπίσημων καί ἀνεπίσημων ντοκουμέντων, πού ἔτυχε νά ἔχω στή διάθεσή μου.

1) Τά αἷτια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου 1946 - 1949

Νομίζω, ὅτι δικαιώνεται ἱστορικά ἡ ἄποψη τῶν ἐπίσημων καί ἀνεπίσημων ντοκουμέντων, ὅτι τόν ἐμφύλιο πόλεμο 1946 - 1949 προκάλεσε ἡ ἐπιθετικότητα τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἰμπεριαλισμοῦ καί τῶν πουλημένων σ' αὐτόν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων, πού ἔγινε ξετσιώπητη χάρη στήν ἀπεριόριστη ὑποχωρητικότητα τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ, πού κορυφαία ἐκδήλωσή της ἦταν ἡ προδοτική συμφωνία τῆς Βάρκιζας. Ἀκριβῶς χάρης σ' αὐτήν τήν ὑποχωρητικότητα τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ ἡ ἡγεσία τῶν ντόπιων καί ξένων δυνάμεων κήρυξε ἀπό τήν πρώτη μέρα μετά τήν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας τῆς Βάρκιζας τόν ΜΟΝΟΠΛΕΥΡΟ ΕΜΦΥΛΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ἐνάντια στό ἐπαναστατικό κίνημα τῶν ἐργαζομένων μέ τά γνωστά ἀποτελέσματα γιά ἕνα χρόνο: 1192 νεκροί, 6414 τραυματίες, 75000 κρατούμενοι, 6567 ληστεῖες, 572 ἐπιδρομές σέ τυπογραφεῖα, διωγμοί 10.000 καί πλέον πολιτῶν, βιασμοί γυναικῶν κ.λπ. Τήν ἀλήθεια τῆς παραπάνω διαπίστωσης παραδέχονται καί μερικοί σημαίνοντες παράγοντες τοῦ ἀντίπαλου στρατοπέδου, πού προσπάθησαν νά γράψουν ἀμερόληπτα, μέ τή διαφορά, ὅτι ρίχνουν τίς εὐθύνες στίς παρακρατικές

ὀργανώσεις, καί ὄχι στούς ῥΑγγλους καί τίς ἐκάστοτε Ἑλληνικές Κυβερνήσεις, πού ἦταν οἱ ὀργανωτές καί καθοδηγητές αὐτῶν τῶν ὀργανώσεων. Ἡ εὐθύνη τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων καί τῶν ῥΑγγλῶν φαίνεται καί ἀπό τό γεγονός, ὅτι παράλληλα μέ τήν προσπάθειά τους γιά τήν ἐξόντωση τῶν πρωτοπόρων ἀγωνιστῶν, κρατοῦσαν μεροληπτική στάση ἀπέναντι στούς συνεργάτες τοῦ κατακτητή, πού ἦ τούς τιμωροῦσαν μέ ἐλαφρές ποινές ἢ δέν ἐκτελοῦσαν τούς καταδικασμένους σέ θάνατο. Ἀκριβῶς ἀπ' τούς συνεργάτες τοῦ κατακτητή αὐτοί συγκέντρωναν τά ἔμπιστα στελέχη τους γιά τή στελέχωση τοῦ στρατοῦ, τῆς ἀστυνομίας καί τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ. Ἡ τέτοια στάση τους ἦταν φυσικό νά ξεσηκώνει κύμα ἀγανάκτησης καί μίσους στίς Λαϊκές μάξες ἐναντία στήν Κυβέρνηση καί τούς ῥΑγγλους. Αὐτό ὁμολογεῖ ὁ Ὑπουργός Δικαιοσύνης Σολιώτης τήν 1 Ἰούνη 1945, ὅταν δήλωνε: «Ὡς ῥΕλλην εὐρίσκω τήν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου τῶν δοσιλόγων πολύ ὀλιγότερον αὐστηράν ἀπό ὅσον θά ἱκανοποιοῦσε τό Ἐθνικόν αἶσθημα». Αὐτό τό γεγονός ξεσήκωσε τούς κατοίκους τοῦ Ἡρακλείου Κρήτης στίς 31 τοῦ Ὀκτώβρη 1945 καί ἐπιτέθηκαν μαζικά (περί τούς 2.000) στό δικαστήριον τῶν δοσιλόγων Ἡρακλείου καί λυντσάρισαν τρεῖς προδότες πού καταδικάστηκαν ἀπό τό δικαστήριον μέ ἐλαφρές ποινές.

2) Γιά τίς ἀφορμές τοῦ ἐμφυλίου πολέμου

Τά αἷτια τοῦ πολέμου ὑπάρχουν πάντοτε ἀνάμεσα στίς ἀντίπαλες τάξεις καί τά ἀντίπαλα κράτη καί εἶναι πάντοτε οἰκονομικῆς φύσης. Στήν προκειμένη περίπτωση οἱ ῥΑγγλοι ἐνδιαφέρονταν γιά τήν Ἑλλάδα, ὄχι γιά τά ἀρχαῖα μνημεῖα της καί τόν ἀρχαῖο πολιτισμό της, ἀλλά γιατί τήν ἤθελαν σάν ἀμυντικό στήριγμα τοῦ στρατηγικοῦ τους ἄξονα: ΓΙΒΡΑΛΤΑΡ - ΣΟΥΕΖ καί στρατηγικό σκοπό τόν ἔλεγχο τῆς Μέσης Ἀνατολῆς μέ τά πλούσια πετρέλαιά της, ἐνῶ ἡ ἄρχουσα τάξη τῆς Ἑλλάδας ἐνδιαφέρονταν καί ἐνδιαφέρεται νά διατηρήσει τά πλούτη της πού τῆς ἐξασφαλίζουν τόν ἐπίγειο παράδεισόν της. Τόν πόλεμον

πάντοτε τόν προκαλοῦν οἱ ἰσχυροί, ὅταν κινδυνεύουν τά συμφέροντά τους ἢ θέλουν νά αὐξήσουν τούς θησαυρούς τους σέ βάρος ἄλλων. Οἱ ἐργαζόμενοι καταφεύγουν στά ὄπλα μόνο, ὅταν ἡ οἰκονομική ζωή τους ἔφτασε σέ ἀδιέξοδο καί τά μικρά κράτη ἀμύνονται γιά νά ὑπερασπίσουν τήν ὑπαρξή τους ἀπό ξένους καταχτητές - ληστές. Οἱ ἐπιτιθέμενοι, ὅμως, ληστές γιά νά δημιουργήσουν τό δίκιο τοῦ ληστρικοῦ τους πολέμου καί νά παραπλανήσουν τίς μάζες ἐφευρίσκουν τίς ἀφορμές πού προκάλεσε τό θῦμα τους στή βάση τῆς τακτικῆς τοῦ κλέφτη, πού ἀφοῦ διέπραξε τή ληστεία τρέχει μέσα στό πλῆθος φωνάζοντας: «Πιάστε τόν κλέφτη». Ἔτσι στήν περίπτωση τοῦ ἐμφύλιου πολέμου 1946 -1949 οἱ ἀντίπαλοί μας ἀνακάλυψαν ἀφορμές σέ βάρος τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν ἐργαζομένων γιά νά δικαιολογήσουν τόν μονόπλευρο ἐμφύλιο πόλεμό τους πού ἀνενόχλητοι τόν ἔκαναν ἐπί ἓνα χρόνο. Οἱ πιά σπουδαῖες «ἀφορμές» πού προκάλεσαν τόν μονόπλευρο ἐμφύλιο πόλεμό τους ἐνάντια στό ἐπαναστατικό κίνημα σύμφωνα μέ τή γνώμη τους εἶναι οἱ παρακάτω:

α) Τό γεγονός, ὅτι κρύψαμε ὄπλα καί πυρομαχικά ταυτόχρονα μέ τόν ἀφοπλισμό τοῦ ΕΛΑΣ. Αὐτό τό μέτρο ἦταν σωστό καί δίκιο, γιατί οἱ ἀντίπαλοί μας μέ τή συμφωνία τῆς Βάρκιζας δέν ἀναγνώριζαν τό κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης τοῦ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, ἐνῶ ἀναγνωρίζουν τούς συνεργάτες τοῦ κατακτητή γιά ἀγωνιστές τοῦ κινήματος τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης καί μέ τήν ἄρνησή τους νά δώσουν Γενική Ἀμνηστία γιά τά πολιτικά ἀδικήματα ἄφηναν τούς ἀγωνιστές ἐκτεθειμένους στό ἔλεος τῶν παρακρατικῶν ομάδων. Εἶναι γνωστό, ὅτι στά κινήματα τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἡ ἄρχουσα τάξη ἀναγνώρισε ἐπίσημα αὐτά τά κινήματα καί οἱ ἀγωνιστές τοῦ κινήματος ἀντίστασης κράτησαν τά ὄπλα τους σάν ἐνθῦμιο τῶν ἀγώνων τους ἐνάντια στό Φασισμό. Οἱ ἀντίπαλοί μας ὅμως ἤξεραν, ὅτι ἡ ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ ἦταν στά χέρια τους καί ἐκτελοῦσε πιστά τίς ἐντολές τῶν Ἀγγλων καί τῆς Κυβέρνησης, μιά καί διέλυσε τόν ΕΛΑΣ καί σ' ὅλο τό διάστημα πρὶν ἔρθει στήν Ἑλλάδα ὁ Ζαχαριάδης δέν ὀργάνωσε καμιᾶ ἀντί-

σταση για να προστατεύσει τους αγωνιστές που τους έσφαζαν οι συμμορίες των παρακρατικών οργανώσεων. Ήξεραν ότι η ήγηση του ΚΚΕ πήρε τό μέτρο τής απόκρυψης του όπλισμού όχι γιατί είχε σκοπό να ξαναρχίσει νέο ένοπλο άγώνα, αλλά για να ξεγελάσει τά στελέχη και τους αγωνιστές τής αντίστασης, που ήταν ένάντια στην παράδοση των όπλων και για συνέχιση του ένοπλου άγώνα και να αποφύγει τή διάσπαση που θά είχε σαν συνέπεια να χάσει από τά χέρια της τό τιμόνι τής καθοδήγησης. Και είναι γεγονός, ότι η πουλημένη ήγηση πέτυχε τό σκοπό της. Έμεις και πολύς κόσμος τότε πιστέψαμε στό φέμμα τής ήγησης και θεωρήσαμε τή Βάρκιζα και τήν απόκρυψη του όπλισμού σαν σπουδαίο προσωρινό αναγκαίο έλιγμό. Η πουλημένη ήγηση του ΚΚΕ έκτός άπ' τόν παραπάνω σκοπό επιδίωκε μέ τό χρύσιμο του όπλισμού να δώσει «άφορμή» στους "Αγγλους και τήν Κυβέρνηση να τσακίσουν τά ανυπότακτα επαναστατικά στοιχεία για να περάσουν άνενόχλητα στό δρόμο τής νόμιμης κοινοβουλευτικής δράσης. Δέν είναι τυχαίο τό γεγονός, ότι τους αγωνιστές που άσχολήθηκαν μέ τήν απόκρυψη του όπλισμού δέν τους έστειλαν στό έξωτερικό, έτσι οι άνθρωποι αυτοί πιάστηκαν και βασανίστηκαν μέ άποτέλεσμα να ανακαλυφτούν οι περισσότερες άποθήκες απόκρυψης όπλισμού. Και αυτοί οι αγωνιστές ήταν οι πιο έκτεθειμένοι στον κίνδυνο να πιαστούν και να δικαστούν σέ θάνατο. Είναι φανερό, ότι δέν ήταν όλοι οι σκοτωμένοι, τραυματίες, φυλακισμένοι, καταδικωόμενοι κ.λπ. μέσα σ' ένα χρόνο αυτοί, που έκρυβαν όπλισμό. Η μαύρη αίματηρή τρομοκρατία στρέφονταν ένάντια στον κάθε αγωνιστή τής αντίστασης και άποσκοπούσε στην έξόντωση των πιο επαναστατικών στοιχείων ή τήν πλήρη ύποταγή τους μέ τή φωτιά και τό σίδερο. Συνεπώς, τό ζήτημα τής απόκρυψης μέρους του όπλισμού του ΕΛΑΣ δέν ήταν «αίτια», αλλά «άφορμή». Γι' αυτή τήν άφορμή καταδιώκονταν ό Λαός και όχι η ήγηση, που φρουρούνταν από τά Άγγλικά τάνκς.

β) Η δεύτερη άφορμή για τήν κήρυξη του μονόπλευρου έμφύλιου πολέμου άμέσως μετά τήν ύπογραφή τής συμφωνίας τής Βάρκιζας ήταν τό γεγονός, ότι η ήγηση του ΚΚΕ έστειλε

στis Βαλκανικές Λαϊκές Δημοκρατίες περίπου 5.000 αγωνιστές και τούς προετοίμαζε στρατιωτικά για να πάρουν μέρος στο νέο γύρο της ένοπλης ανάμετρησης που έτοιμαζε το Κόμμα. Αυτό είναι γεγονός, δηλαδή, ότι στάλθηκαν στο έξωτερικό περί τούς 5.000 αγωνιστές που ήταν πιο έκτεθειμένοι στον κίνδυνο να δικαστούν ή να εκτελεστούν χωρίς δίκη. Αυτό όμως δεν αποδείχνει, ότι οι προθέσεις της ήγεςίας ήταν να χρησιμοποιήσει αυτή τη δύναμη για νέα ένοπλη ανάμετρηση τη στιγμή που αυτή η ίδια διέλυσε στρατό 100.000 ανδρών του ΕΛΑΣ. Το πιο βέβαιο είναι, ότι μ' αυτό το μέτρο η ήγεςία του ΚΚΕ ήθελε να απαλλαγεί από την παρουσία δοκιμασμένων αγωνιστών, που πιθανόν θα ακολουθούσαν τον "Αρη Βελουχιώτη, θα τορπιλίζαν τη Βάρκιζα και θα χρεοκοπούσαν την πουλημένη ήγεςία.

Μαζί μ' αυτούς τούς αγωνιστές βρέθηκα κι εγώ με τον Παληούρα, τον 'Αλέκο Κουτσούκαλη και άλλα στελέχη του Τάγματός μου και του 3/40 Συν/τος. Μπήκαμε στην 'Αλβανία και εγκατασταθήκαμε όριστικά στο Ρουμπίκ, ύστερα από προσωρινές εγκαταστάσεις στο 'Αργυρόκαστρο, στο Μπεράτι και στην 'Επισκοπή της Βόρειας 'Αλβανίας. Τότε η 'Αλβανία συναντούσε μεγάλες δυσκολίες για τακτοποίηση μεγάλου αριθμού πολιτικών προσφύγων από άποψη κατοικίας και διατροφής. Στο Ρουμπίκ υπήρχαν άδειες παράγκες που χρησιμοποιούνταν προπολεμικά για καταλύματα των εργατών του εργοστασίου χρωμίου που είχαν κατασκευάσει εκεί οι 'Ιταλοί. "Αξιο έπαίνου για τούς 'Αλβανούς συντρόφους είναι, ότι δεν μās άφόπλισαν.

Στην 'Αλβανία μείναμε ως το Σεπτέμβρη του 1945 και με έντολή της καθοδήγησης των πολιτικών προσφύγων περάσαμε στη Γιουγκοσλαβία, στο Μπουλκες, όπου είχε συγκεντρωθεί η κύρια δύναμη των πολιτικών προσφύγων. Με έντολή της καθοδήγησης παραδώσαμε τον όπλισμό μας, γιατί οι Γιουγκοσλάβοι δεν επέτρεπαν να διατηρήσουμε τα όπλα μας.

Στο Μπουλκες ως το τέλος του 1945 δεν έγινε καμιά απόλυτως στρατιωτική εκπαίδευση των αγωνιστών. 'Η 'Ομάδα του Μπουλκες είχε μετατραπεί σε αγροτική ομάδα εργασίας, που δούλευε τα χωράφια του έρημωμένου αυτού χωριού. Στο χω-

ριό είχαν μείνει μόνο ελάχιστες γυναίκες, τούς άνδρες τούς είχε έξοντώσει ο Σοβιετικός Στρατός, γιατί ένεργούσαν ένοπλες έπιθέσεις στά νώτα του. Μόλις στά τέλη του 1945 ή καθοδήγηση τής 'Ομάδας Μπουλκες άποφάσισε τή δημιουργία στρατιωτικής Σχολής για τήν τρίμηνη έκπαίδευση στελεχών και τήν όνομασία τους μέ τό βαθμό του άνθυπολοχαγού. Διοικητής τής Σχολής όρίστηκε έγώ και σάν Διμοιρίτες μου δόθηκαν τρεις έφεδροι άξιωματικοί: Δημ. Ζυγούρας, Δημητριάδης, (Γ. Μυλωνάς) και άλλος ένας πού μου διαφεύγει τό όνομά του. 'Αργότερα σάν βοηθός μου τοποθετήθηκε και ο Παληούρας, τό δέ Σεπτέμβρη του 1946, πού φύγαμε για τήν 'Ελλάδα Διοικητής τής Σχολής έγινε ο μόνιμος άξιωματικός Κ. Κανελλόπουλος. Τό κωμικοτραγικό ήταν, ότι ή Σχολή λειτούργησε σ' όλο τό διάστημα χωρίς όπλισμό. Μέ ξύλινες τρακατρούκες άναπαριστάναμε τά πυρά τών όπλοπολυβόλων και μέ καπνούς τά πυρά τών όλμων και του πυροβολικού. Έτσι ή έξάσκηση τών νεαρών άξιωματικών περιορίστηκε μόνο σέ θέματα τακτικής στά πλαίσια τής ομάδας και Διμοιρίας, όσον άφορά τόν συνδυασμό του πυρός και τής κίνησης.

Αυτή ήταν ή στρατιωτική έκπαίδευση τών πολιτικών προσφύγων για τήν όποία οι αντίπαλοί μας φωνασκοούσαν, ότι μάς προετοιμάζαν Γιουγκοσλάβοι ή Ρώσοι άξιωματικοί. Κανέννας ξένος άξιωματικός δέν μάς έπεσκέφτηκε και τό πιό σοβαρό είναι, ότι ή έκπαίδευση δέν πήρε καθολικό χαρακτήρα και δέν μάς δόθηκε όπλισμός. "Όλοι οι άγωνιστές έπρεπε νά άσκούνται στή σκοποβολή και τόν χειρισμό όλων τών όπλων για νά διατηρούν τή μαχητική τους ικανότητα. 'Όπλοφορούσαν μόνο οι άνδρες τής ΥΤΟ ('Υπηρεσίας Τάξης 'Ομάδας) και τά άνώτερα στελέχη για νά πνίξουν μέ τή φωτιά και τό σίδερο κάθε αντίθετη γνώμη, ιδιαίτερα αυτών πού τόλμησαν νά έκφραστούν ένάντια στή Βάρκιζα. Αυτό ήταν έργο τής «σοφής» καθοδήγησης 'Ιωαννίδη - Ρούσου, πού στρογγυλοκάθησαν στό Βελιγράδι και έκτελούσαν τυφλά τήν γραμμή τών Ράνκοβιτς - Τέμπο για τά ζητήματα τής 'Ομάδας Μπουλκες. Αυτή ή «σοφή» καθοδήγηση, πού ήταν φορτωμένη μέ τίς άμαρτίες του Λιβάνου, τής Κα-

ζέρτας καί τῆς Βάρκιζας ἐνδιαφέρονταν νά πνίξει κάθε ἀντιπολίτευση ἐνάντια στή «σωτήρια Βάρκιζα».

Κλείνοντας αὐτή τήν παράγραφο ἰσχυρίζομαι, ὅτι τό μέτρο ἀποστολῆς στό ἐξωτερικό 5.000 πολιτικῶν προσφύγων δέν μπορούσε νά σταθεῖ ἀφορμή γιά νά ἀρχίσει ἡ Κυβέρνηση μέ τούς "Αγγλους τό μονόπλευρο ἐμφύλιο πόλεμο ἐνάντια στό ἐπαναστατικό κίνημα τῶν ἐργαζομένων. "Ίσως θά εὐσταθοῦσε ἕνας τέτοιος ἰσχυρισμός ἂν ἡ τότε ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ εἶχε στείλει στό ἐξωτερικό, ἄς ποῦμε, 50.000 ἀγωνιστές, πράγμα πού θά ἔκανε μιὰ ἄλλη ἐπαναστατική ἡγεσία πού θά εἶχε προοπτική ἐπανάληψη τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. "Ίσως τότε θά σκέφτονταν οἱ "Αγγλοι καί ἡ Κυβέρνηση, ἂν ἔπρεπε νά καταφύγουν στόν μονόπλευρο ἐμφύλιο πόλεμο ἢ ἔπρεπε νά ἀναζητήσουν τρόπους συμβιβασμοῦ.

γ) Οἱ ἀντίπαλοί μας βρῆκαν μιὰ ἀκόμα ἀφορμή γιά νά κηρύξουν τό μονόπλευρο ἐμφύλιο πόλεμό τους ἐνάντια στό ἐπαναστατικό κίνημα τῶν ἐργαζομένων: τό γεγονός, ὅτι τό ΚΚΕ ὀργάνωσε τήν ΑΥΤΟΑΜΥΝΑ. Ἐπί τῆν ὑπογραφή τῆς συμφωνίας τῆς Βάρκιζας ὡς τίς 31 τοῦ Μάη 1945 πού γύρισε ὁ Ζαχαριάδης δέν ὑπῆρχε ἴχνος ὀργανωμένης αὐτοάμυνας, ἡ ἐνοπλη ἀνταρσία τοῦ "Αρη Βελουχιώτη ἀποκηρύχτηκε δημόσια καί ὅσοι ὀπλοφοροῦσαν καί κρύβονταν στά βουνά δέν πρόβαλαν καμιά ἀντίσταση στίς παρακρατικές ὀργανώσεις πού ὀργίαζαν σ' ὅλη τή χώρα. Ἡ πουλημένη ἡγεσία πού ἔθαψε τήν ἐπανάσταση στή Βάρκιζα ἔδινε ἐξετάσεις καλῆς διαγωγῆς στά ἀφεντικά καί βούλωνε τ' αὐτιά της στίς κραυγές ἀπελπισίας τῶν θυμάτων τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων. Τήν πρωτοβουλία καί εὐθύνη τῆς ὀργάνωσης τῆς ἀοπλης παλλαϊκῆς αὐτοάμυνας πῆρε ὁ Ζαχαριάδης τόν Ἰούλη τοῦ 1945, πού τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1945 πέρασε σέ μορφές στρατιωτικῆς ὀργάνωσης. Ἡ Αὐτοάμυνα ἦταν ἀποτέλεσμα τοῦ μονόπλευρου ἐμφυλίου πολέμου πού διεξήγαγε ἡ Κυβέρνηση μέ τίς παρακρατικές τῆς ὀργανώσεις καί εἶναι ἐπαναστατική γραμμή καί πράξη τοῦ τότε Γενικοῦ Γραμματέα τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ Ν. Ζαχαριάδη πού ἐφάρμοσε τή γραμμή: «ὄφθαλμόν ἀντί ὄφθαλμοῦ καί ὀδόντα ἀντί ὀδόντος»

σ' αντίθεση μέ τήν όπορτουμιστική γραμμή τής παληᾶς ήγεσίας: «Σφάξε μ' Ἄγα μ' νάγιάσω». Αὐτή τή γραμμή ήθελαν καί οί αντίπαλοί μας γιά νά έξοντώσουν άνενόχλητοι τό έπαναστατικό κίνημα. Σωστό καί δίκιο θά ήταν νά έφαρμόζονταν ένάντια στίς ένοπλες παρακρατικές όργανώσεις ένοπλη αντίσταση τών καταδιωκομένων άγωνιστῶν, πού θά τίς ανάγκαζε νά βάλουν νερό στό κρασί τους. Καί μέ τήν παλλαϊκή άοπλη αὐτοάμυνα περιορίστηκε ή δράση τών παρακρατικῶν τραμπούκων, ιδιαίτερα μετά τήν άνοιχτή προειδοποίηση τοῦ Ζαχαριάδη σέ Λαϊκό συλλαλητήριο τής Θεσσαλονίκης στίς 24 Αὐγούστου 1945, στό όποιο δήλωσε:

«Ἄν ή κατάσταση δέν αλλάξει γρήγορα καί δραστικά γιά μιᾶ όμαλή δημοκρατική εξέλιξη, θά άπαντήσουμε στό Μοναρχοφασισμό μέ τά ίδια μέσα στίς πόλεις, στά βουνά, στά χωριά... Καί ἄν τό άπαιτήσει τό ύπέρτατο συμφέρον τοῦ Λαοῦ, θά ξανακουσεῖ καί πάλι στίς κορφές καί τά λαγγάδια τό ξοξασμένο: «Ἐμπρός ΕΛΑΣ γιά τήν Ἑλλάδα».

Τό προσωρινό σταμάτημα τής αίματηρής τρομοκρατίας έδωκε τή δυνατότητα στίς Δημοκρατικές δυνάμεις νά άνασυνταχθοῦν καί όργανωθοῦν. Δυνάμωσαν οί άπεργιακοί άγῶνες τής έργατικῆς τάξης γιά τά οίκονομικά τους ζητήματα καί δραστηριοποιήθηκε ή κινητοποίηση τών Λαϊκῶν μαζῶν μέ διαδηλώσεις καί συλλαλητήρια μέ πολιτικά αίτήματα γιά όμαλή δημοκρατική εξέλιξη τής πολιτικῆς ζωῆς τής χώρας. Τά τεράστια συλλαλητήρια τοῦ ΕΑΜ στίς 23 τοῦ Δεκέμβρη 1945 στό Γήπεδο τοῦ Παναθηναϊκοῦ καί στίς 30 τοῦ Δεκέμβρη στό Ποδηλατοδρόμιο τοῦ Φαλήρου φανέρωσαν, ότι τό ΕΑΜ ήταν ζωντανό καί παντοδύναμο καί μέ τίς έκδηλώσεις του κατατρόμαξε τούς Ἄγγλους καί τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση, πού άρχισαν καί πάλι τή δράση τους μέ τίς παρακρατικές όργανώσεις γιά νά σπάσουν τήν όρμή τοῦ Δημοκρατικοῦ κινήματος.

Κοντολογής, ή αὐτοάμυνα τών Δημοκρατικῶν Λαϊκῶν μαζῶν ήταν γέννημα τοῦ μονόπλευρου έμφύλιου πολέμου πού διεξήγαγαν οί ένοπλες παρακρατικές όργανώσεις ένάντια στό Δημοκρατικό Λαό μέ τήν καθοδήγηση τών Ἄγγλων καί τής Ἑλ-

ληνικῆς ἀντεπανάστασης. Αὐτή ἡ αὐτοάμυνα ἦταν δίκαιος ἐπαναστατικός ἀγώνας, γιατί ἀφοροῦσε τὴν ὑπεράσπιση τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ὑπερηφάνειας τῶν ἀγωνιστῶν πού πολέμησαν τὸ φασισμό ἀπὸ τὸ τρομοκρατικό ὄργιο αὐτῶν πού ἔπρεπε νὰ καθήσουν στὸ ἐδώλιο τοῦ κατηγορουμένου γιὰ ἐσχάτη προδοσία, γιατί ἦταν συνεργάτες τῶν παλιῶν καὶ νέων κατακτητῶν τῆς πατρίδας: Γερμανῶν καὶ Ἕλληνων.

Συμπεράσματα

1) Ὁ χρόνος 1945, πού καλύπτει τὸ πιὸ μεγάλο μέρος τῆς μεταβαρκεζιανῆς περιόδου πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν μονόπλευρο ἐμφύλιο πόλεμο, πού ὀργάνωσαν καὶ καθοδήγησαν οἱ Ἕλληνοι καὶ ἡ διορισμένη ἀπ' αὐτούς Ἑλληνική Κυβέρνηση μέσω τῶν ἔνοπλων παρακρατικῶν ὀργανώσεων μὲ σκοπὸ τὴν ἐξόντωση τοῦ Δημοκρατικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ ἐργαζόμενου Λαοῦ.

2) Ἡ ὀπορτουμιστική ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ ὕστερα ἀπὸ τὴν χωρὶς ὄρους συνθηκολόγηση καὶ τὸν πρωτοφανῆ στὰ ἱστορικά χρονικά ἀποπλισμὸ τοῦ ΕΛΑΣ συνέχισε τὴν πολιτική τῶν ὑποχωρήσεων στοὺς νέους κατακτητές, τοὺς Ἕλληνας ἱμπεριαλιστές. Ὡς τὴν ἐπιστροφή τοῦ Ζαχαριάδη ἀπ' τὸ Νταχάου αὐτή ἡ ἡγεσία δὲν πῆρε ἀπολύτως κανένα μέτρο γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀγωνιστῶν ἀπὸ τὸ μαχαίρι τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων. Μὲ τὴν ἀνοιχτὴ καταδίκη τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ἄρη καὶ τῶν συντρόφων του καταδίκασε καὶ κάθε ἀπόπειρα ἐνοπλῆς ἀντίστασης τῶν ἀγωνιστῶν ἐνάντια στοὺς βανδαλισμοὺς καὶ τίς αὐθαιρέσιες τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων. Ἡ πολιτική τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ στὴ Βάρκιζα καὶ τὴ μεταβαρκεζιανὴ περίοδο προκάλεσε τὴν ἀπογοήτευση τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τῶν Λαϊκῶν μαζῶν καὶ τὴ γενικὴ πτώση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

3) Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ζαχαριάδη στὴν Ἑλλάδα στὶς 31/5/1945 καὶ ἡ ἀνάληψη ἀπ' αὐτόν τῆς καθοδήγησης τοῦ ΚΚΕ καὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἦταν γεγονότα πού ἔδωκαν νέες ἐλπίδες καὶ ἀγωνιστικὸ θάρρος στοὺς Κομμουνιστές

καί Λαϊκούς Ἀγωνιστές γιά νέες ἀγωνιστικές ἐξορμήσεις, ὕστερα ἀπό τήν ἀπογοήτευση πού ἔσπειρε ἡ ἡγεσία Σιάντου - Ἰωαννίδη - Παρτσαλίδη. Ἡ ὀργάνωση τῆς ἄοπλης αὐτοάμυνας τῶν Λαϊκῶν μαζῶν καί ἡ κινητοποίηση αὐτῶν τῶν μαζῶν σέ ἀπεργιακούς ἀγῶνες γιά τά οἰκονομικά τους προβλήματα καί μαζικά συλλαλητήρια καί μαζικές διαδηλώσεις τοῦ Λαοῦ γιά δημοκρατικές ἐλευθερίες, ἐνάντια στό τρομοκρατικό ὄργιο τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων ἦταν πρωτοβουλία τοῦ Ζαχαριάδη, πού ἔδωκε τή δυνατότητα τῆς ἀναδιοργάνωσης τοῦ δημοκρατικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καί τήν ἐκγύμνασή του γιά πέρασμα σέ νέες ἀνώτερες μορφές ἀγῶνα. Ἡ ὀργάνωση τῆς Λαϊκῆς αὐτοάμυνας ἔγινε σέ μιά περίοδο πού οἱ διεθνεῖς συνθήκες δέν ἦταν εὐνοϊκές γιά τό ἐπαναστατικό μας κίνημα. Ὁ Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος μόλις εἶχε τελειώσει στήν Εὐρώπη καί ἡ διατήρηση τῆς συμμαχίας ἀνάμεσα στίς τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις ἦταν ἀπαραίτητη, συνεπῶς δέν εἶχαμε ἐλπίδες βοήθειας στό κοντινὸ μέλλον ἀπό τή Σοβιετική Ἐνωση καί τίς ἄλλες χῶρες τῶν Λαϊκῶν Δημοκρατιῶν, πού μόλις εἶχαν ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τόν κατακτητὴ καί τήν ντόπια οἰκονομική ὀλιγαρχία. Ὅμως τό μαχαίρι τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων εἶχε φτάσει στό κόκκαλο καί κάθε παραπέρα ὑποχώρηση σήμαινε διευκόλυνση τῶν σχεδίων τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἰμπεριαλισμοῦ γιά καταστροφή τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Τό ὅτι ὁ Ζαχαριάδης διαπίστωσε σωστά αὐτή τήν ἀλήθεια στό διεθνές πεδίο φαίνεται καί ἀπό τή γραμμὴ πού χάραξε στά τέλη τοῦ Ἰουνίου 1945 στή 12 Ὀλομέλεια, γραμμὴ οὐδέτερης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς πρὸς ὅλες τίς Μεγάλες Δυνάμεις στή βάση «ισότιμων, στενά συμμαχικῶν, φιλικῶν σχέσεων», γραμμὴ στήν ὁποία στάθηκε καί τό 7ο Συνέδριο τοῦ ΚΚΕ, πού συνήλθε τόν Ὀκτώβρη τοῦ 1945. Αὐτά τά μέτρα εἶναι ἡ θετικὴ πλευρὰ τῆς δράσης τοῦ Ζαχαριάδη σ' αὐτή τήν περίοδο, πού μπορεῖ νά χρησιμεύσει σάν ἔμμεση θετικὴ πείρα γιά τούς ἐπαναστάτες τοῦ μέλλοντος. Ὁ μηδενισμὸς τῆς ἀξίας καί τῶν ἱκανοτήτων τοῦ Ζαχαριάδη, ὅπως ἔκαναν καί κάνουν ὀρισμένοι κριτές τοῦ ἔργου του δέν εἶναι μέθοδος διδακτικὴ γιά τίς ἐπόμενες ἐπαναστατικές γενιές.

Ἄναμφίβολα, ὁ Ζαχαριάδης σ' αὐτή τήν περίοδο πού ἐξετάζω ἔκαμε καί σοβαρά λάθη. Τό πιό σοβαρό λάθος του σ' αὐτή τήν περίοδο νομίζω, ὅτι εἶναι τό μή ξεσεπάσμα τῶν λαθῶν τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ στήν πρώτη κατοχή καί τό ὅτι στό 7ο Συνέδριο δέν πέταξε ἀπό τήν ΚΕ τοῦ ΚΚΕ ὅλους τούς κύριους φορεῖς τοῦ ὀπορτουнизμοῦ. Δέν ἦταν μόνο ζήτημα ἀπομάκρυνσης τοῦ Σιάντου ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ, ἦταν ζήτημα ἀπομάκρυνσης ἀπό τήν ΚΕ τοῦ ΚΚΕ ὄλων ἐκείνων, πού δέν ἐπαναστάτησαν ἐνάντια στήν συνθηκόλογη καί προδοτική γραμμή τῆς Ἁγίας Τριάδας (Σιάντου - Ἰωαννίδη - Παρτσαλίδη). Ἡ ἀξία τῶν στελεχῶν κρίνεται βασικά ἀπό τή στάση τους σέ τέτοιες κρίσιμες στιγμές γιά τήν ἐπανάσταση, ὅπως ἦταν ἡ Βάρκιζα. Μόνο ὁ Ἄρης ἔκαμε ἐπανάσταση ἐνάντια στή Βάρκιζα, ἀνεξάρτητα πού δέν τήν ἔκαμε μέ ἐπιτυχία. Κανένα μέλος τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ δέν ἔκαμε ἐπανάσταση ἐνάντια στή συνθηκόλογη γραμμή τῆς ἡγεσίας καί δέν χῶρισε τίς εὐθύνες του μέ τόν ὀπορτουнизμό τῆς ἡγεσίας. Αὐτό τό λάθος τοῦ Ζαχαριάδη εἶχε τραγικές συνέπειες στό δεύτερο ἀγῶνα καί μετέπειτα, λάθος πού τό πλήρωσε τό Κόμμα καί ὁ Λαός καί ὁ ἴδιος ὁ Ζαχαριάδης. Δέν ὑπῆρχε κανένας ἀπολύτως κίνδυνος διασάλευσης τῆς ἐνότητας καί πειθαρχίας τοῦ Κόμματος ἀκόμα κι ἂν διώχονταν ἀπ' τήν ΚΕ ὅλα τά παλιά μέλη της καί στή θέση της ἀναδείχονταν νέα στελέχη ἀπό τήν ἀστείρευτη πηγὴ πού λέγεται: «ΒΑΣΗ». Τό κῦρος τοῦ Ζαχαριάδη ἦταν ἀπέραντο στό Κόμμα καί στό Λαό καί τά ριζικά μέτρα ἐκκαθάρισης τῆς ἡγεσίας θά ἔθεταν σέ κίνηση τίς ἐπαναστατικές δυνάμεις στό Κόμμα μέ ἀποτέλεσμα αὐτό νά δυναμώσει ἰδεολογικά, πολιτικά καί ὀργανωτικά καί νά γίνει πραγματικά ἀπόρθητο φρούριο. Αὐτό νομίζω εἶναι τό μεγαλύτερο καί ἀσυγχώρητο πολιτικό καί ὀργανωτικό λάθος τοῦ Ζαχαριάδη ἀπ' τό ὅποιο πρέπει νά διδάσκονται οἱ ἡγέτες τῶν μελλοντικῶν λαϊκῶν ἐπαναστατικῶν ἀγῶνων. Ἡ Λενινιστικὴ ἀρχή: «Τό Κόμμα δυναμώνει, ὅταν ξεκαθαρίζεται ἀπό τά ὀπουρτουнизτικά στοιχεῖα», διατηρεῖ πάντοτε τήν ἀξία της.

4) Στά τέλη τοῦ 1945 ἔγινε φανερό πιά, ὅτι οἱ Ἄγγλοι καί

ἡ ντόπια ἀντεπανάσταση δέν θά ὑποχωροῦσαν ἀπό τό σχέδιό τους, πού ἦταν ἡ πλήρης ἐξόντωση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Συνεπῶς, τό ζήτημα τῆς ἔνοπλης ἀναμέτρησης καί τοῦ ἐμφύλιου πολέμου ἦταν ἡ μόνη διέξοδος γιά τό ἐπαναστατικό κίνημα, διαφορετικά αὐτό θά χανόταν ἀτιμώρητα. Στήν μονόπλευρη ἔνοπλη ἐπίθεση τῶν Ἑγγλων καί Ἑλλήνων ἀντιδραστικῶν ἔπρεπε νά ἀντιταχθεῖ ἔνοπλη ἀντίσταση. Ἡ τακτική τοῦ «Σφάξε μ' Ἀγᾶ μ' νάγιασῶ» εἶναι τακτική τῶν ὀπορτουниστών καί ὄχι τῶν ἐπαναστατῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1946

Τό 1946 είναι ὁ χρόνος πού ἄρχισε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀνάμεσα στό ΔΣΕ καί τόν Κυβερνητικό Στρατό. « Ἡ ἀρχή εἶναι τό ἥμισυ τοῦ ὅλου» ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας καί δέν εἶχαν ἄδικο. Ἐπ' τό ἄν ἡ ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ ὑπολόγισε σωστά στό σύνολό τους ὅλους τούς ὄρους γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου, ἀπ' τό ἄν γιά τό 1946 ὑπῆρχε σχέδιο δράσης καί ἀνάπτυξης τῶν ἔνοπλων δυνάμεών μας καί ἄν αὐτό τό σχέδιο ἐκτελέστηκε πλήρως, ἄν γενικά δέν ἔγιναν πολιτικά καί στρατιωτικά λάθη στρατηγικῆς σημασίας, τότε ἡ πορεία καί ἐξέλιξη τῶν παραπέρα ἀγώνων θά εἶχε πιό σίγουρη προοπτική γιά ἓνα νικηφόρο τέρμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Γιά τούς παραπάνω λόγους θεωρῶ ἀπαραίτητο νά σταθῶ πιό πολύ στά γεγονότα αὐτοῦ τοῦ χρόνου, τόσο ἐξ αἰτίας τῆς σημασίας τους, ὅσο καί ἐξ αἰτίας τῶν συγχύσεων, πού σκόπιμα δημιουργοῦν τά ὀπορτουμιστικά στοιχεῖα μέ ἐπικεφαλῆς τούς Παρτσαλίδη, Βλαντᾶ, Μάρκο Βαφειάδη, Μπαρτζιώτα κ.λπ. Ζητήματα μέ τά ὅποια θά ἀσχοληθῶ γι' αὐτή τήν περίοδο εἶναι τά παρακάτω:

- 1) Πολιτική γραμμή τοῦ ΚΚΕ.
- 2) Στρατηγική τοῦ ΚΚΕ στόν πολιτικό τομέα.
- 3) Τακτική τοῦ ΚΚΕ στόν πολιτικό τομέα.
- 4) Στρατηγική τοῦ ΚΚΕ στόν στρατιωτικό τομέα.
- 5) Τακτική τοῦ ΚΚΕ στόν στρατιωτικό τομέα.
- 6) Λίγα ἀπό τήν προσωπική μου ἄμεση πείρα.
- 7) Μερικά γενικά συμπεράσματα.

1) Ἡ πολιτική γραμμή τοῦ ΚΚΕ

Ἡ πολιτική γραμμή τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κόμματος ἐξαρτιέται ἀπό τόν συσχετισμό τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τῆς ἐπανάστασης καί τίς διεθνεῖς συνθήκες γιά μιά περίοδο ἀνόδου ἢ πτώ-

σης τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Στήν 12η ὀλομέλεια (στά τέλη τοῦ Ἰούνη 1945) ἡ ΚΕ τοῦ ΚΚΕ χάραξε γραμμὴ πάλης γιὰ ὁμαλὴ δημοκρατικὴ ἐξέλιξη, γιατί τό ἐπαναστατικὸ κίνημα τῆς χώρας βρίσκονταν σέ κατάσταση πτώσης καί οἱ διεθνεῖς συνθήκες δέν ἐπέτρεπαν ἀκόμα νά ὑπολογίζουμε σέ βοήθεια τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου καί τοῦ διεθνοῦς προλεταριάτου.

Ἡ Διακήρυξη τῆς ὀλομέλειας γιὰ οὐδετεροποίηση τῆς Ἑλλάδας ἀφοροῦσε τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς μελλοντικῆς Κυβέρνησης, πού θά ἐκλέγονταν ἀπ' τό Λαό καί ἦταν ζήτημα τακτικῆς, πού ἀποσκοποῦσε νά κινητοποιήσει τίς Λαϊκῆς μάξες γιὰ ἀγώνα ἐνάντια στήν Ἀγγλικὴ κατοχὴ, γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μὲ τίς θέσεις: α) ὅτι τό ΚΚΕ ἀντιτίθεται ἀποφασιστικά ἐνάντια σέ κάθε ἐδαφικὴ διεκδίκηση, πού διατυπώνεται κατὰ τῆς Ἑλλάδας, ἀπὸ ὁποιαδήποτε πλευρά... καί β) μὲ τὴν ἀπαίτηση ἰσότητων «στενά συμμαχικῶν, φίλικῶν σχέσεων μὲ τὴν Ἀγγλία καί τὴ Σοβ. Ρωσία καί ἡ συνεργασία μὲ τίς Δημοκρατίες τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καί Γαλλίας...» τό ΚΚΕ ξεσκέπαζε τὴν ἐχθρική προπαγάνδα, ὅτι τό ΚΚΕ ἦταν ὄργανο τῆς Σοβ. Ἐνωσης καί τῶν Σλάβων, στοὺς ὁποίους τάχα θά παρέδιδε τὴ Μακεδονία καί τὴ Θράκη.

Στὴ 2η ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ (Φλεβάρη 1946) ἡ πολιτικὴ γραμμὴ τοῦ Κόμματος ἄλλαξε ριζικά. Τό Κόμμα προσανατολίστηκε πρὸς τὴν ἔνοπλη ἀναμέτρηση. Αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ ὀφείλονταν στοὺς παρακάτω εὐνοϊκοὺς παράγοντες: α) Στὴ σημαντικὴ ἄνοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν ἐργαζομένων (Ἰδεολογικὴ-ὄργανωτικὴ-πολιτικὴ), β) Στὴ συνέχιση καί ἔνταση τοῦ μονόπλευρου ἐμφύλιου πολέμου τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων, πού δέν ἄφηνε κανένα περιθώριο εἰρήνευσης τῆς χώρας καί ὁμαλῆς δημοκρατικῆς ἐξέλιξης, γ) Στὴν ὑπόσχεση τῆς Σοβ. Ἐνωσης καί τῶν Σοσιαλιστικῶν χωρῶν, ὅτι θά βοηθοῦσαν τὸν ἀγώνα μας. Σχετικὰ ὁ Ζαχαριάδης γράφει στό τελευταῖο του βιβλίο: «Προβλήματα κρίσης τοῦ ΚΚΕ» (σελ. 33):

Αυτός ο δρόμος καθορίστηκε και ξανατονίζω, ότι τότε ήταν ο μόνος δυνατός σέ συσχετισμό και μέ τίς άλλες-άλλαγές πού είχανε γίνει μεταπολεμικά στην Εύρώπη και κυρίως στά Βαλκάνια (Γιουγκοσλαβία, 'Αλβανία, Βουλγαρία), άλλαγές, πού όχι μονάχα ήταν έξαιρετικά για έμας ευνοϊκές, μ α κ α ι π ο υ μ α ς έ π έ β α λ α ν ώ ρ ι σ μ έ ν ε ς ύ π ο χ ρ ε ώ σ ε ι ς (ύπογρ. Ν.Ζ.)

'Απ' τά παραπάνω λόγια του Ζαχαριάδη βγαίνει τό καθαρό συμπέρασμα, ότι ο νέος ένοπλος άγώνας του 'Ελληνικού Λαού θά βοηθούσε τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο νά σταθεροποιήσει τίς θέσεις του, ύπερνικώντας τήν αντίσταση των έσωτερικών αντιδραστικών δυνάμεων, πού ύποδαυλίζονταν από τόν διεθνή 'Ιμπεριαλισμό, ένω παράλληλα θά παίρναμε τήν αναγκαία πολεμική και άλλη βοήθεια για νά νικήσουμε τίς δυνάμεις τής έσωτερικής και έξωτερικής αντίδρασης.

'Ο άρχικαπετάνιος όμως του δεξιού όπορτουνισμού στό ΚΚΕ Παρτσαλίδης στό βιβλίο του: «Διπλή άποκατάσταση τής 'Εθνικής 'Αντίστασης», σελ. 194 γράφει: «...Τό λάθος μας είναι, ότι τελικά παρασυρθήκαμε στην ένοπλη άναμέτρηση, όπου έσπρωχναν οί ξένοι, μία άναμέτρηση πού στοίχισε τόσο αίμα και τόσες καταστροφές. Αυτή τήν ένοπλη άναμέτρηση έπρεπε νά τήν άποφύγουμε. "Όχι γιατί γενικά και κάτω άπ' όλες τίς συνθήκες, πρέπει νά έξορκισθεί ή βία. 'Αλλά γιατί στή συγκεκριμένη περίπτωση, στην έμφύλια σύγκρουση, σέ συνθήκες δυσμενείς για τό Λαϊκό Δημοκρατικό κίνημα, έσπρωχναν οί ξένοι άποβλέποντας στό διχασμό του έθνους για νά τό κάνουν άνίκανο ν' άντισταθεί στά σχέδιά τους. Πρέπει ν' άναγνωρίσει κανείς πώς μέσα στίς συγκεκριμένες έκείνες συνθήκες αυτό — νά μήν παρασυρθοϋμε στην ένοπλη άναμέτρηση — δέν ήταν εύκολο, ήταν όμως άπόλυτα άναγκαίο...». 'Ο Παρτσαλίδης έβλεπε και βλέπει τίς τότε διεθνείς και τοπικές συνθήκες δυσμενείς για τήν επανάσταση, ένω ο Ζαχαριάδης τίς έβλεπε ευνοϊκές. Μέ τέτοιες άντιλήψεις ο Παρτσαλίδης και οί όμοιοί του ήταν φυσικό τότε στά κρυφά νά σαμποτάρουν τή γραμμή του Ζαχαριάδη και

τώρα στά φανερά διαπαιδαγωγούν τή νεολαία νά σκύβει τό κεφάλι στή βία. Νομίζω, ότι ό κάθε καλής πίστης Λαϊκός αγωνιστής θά συμφωνήσει, ότι τήν ίδια εποχή οί συνθήκες του Βιετναμέζικου επαναστατικού κινήματος δέν ήταν τόσο ευνοϊκές, όσον άφορά τόν έξωτερικό παράγοντα, γιατί τότε άκόμα δέν υπήρχε ή Λαϊκή Κίνα στίς πλάτες τους. Παρ' όλα αυτά στηριζόμενοι στίς δυνάμεις τους δέν έκαμαν «Βάρκιζα», αλλά πολέμησαν και νίκησαν τούς Γάλλους άποικιοκράτες, δημιούργησαν τό λεύτερο Βόρειο Βιετνάμ και κάτω από ευνοϊκές συνθήκες πού δημιουργήθηκαν μέ τήν άπελευθέρωση τής Κίνας πολέμησαν και νίκησαν και τούς 'Αμερικανούς. Για τόν Παρτσαλιδη δέν ήταν ευνοϊκές οί συνθήκες τής επανάστασης ούτε όταν υπέγραφε τή Βάρκιζα πού διαθέταμε περί τούς 100.000 Στρατό, ούτε μετά τή Βάρκιζα πού οί δυνάμεις τής επανάστασης ήταν κατά πολύ άνώτερες από εκείνες τής άντεπανάστασης και μάς δίνονταν χέρι βοήθειας από τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο. Είναι άπόλυτα βέβαιο, ότι για τόν Παρτσαλιδη και τούς όμοιους του ποτέ δέν υπήρξαν και δέν θά υπάρξουν ευνοϊκές συνθήκες για τήν επανάσταση, άπλουστάτα γιατί είναι ένάντια στήν επανάσταση.

Τό προσωπικό μου συμπέρασμα είναι, ότι ή πολιτική γραμμή τής ΚΕ του ΚΚΕ για προσανατολισμό στον ένοπλο άγώνα ήταν άπόλυτα σωστή και ότι ή ήττα του ΔΣΕ δέν είναι άποτέλεσμα λαθεμένης πολιτικής γραμμής. 'Η 'Επανάσταση είχε όλες τίς ύλικές προϋποθέσεις για νά νικήσει.

2) 'Η στρατηγική του ΚΚΕ στον πολιτικό τομέα

'Η στρατηγική ύποτάσσεται στήν πολιτική γραμμή και έξυπηρετεί τούς σκοπούς της, στον πολιτικό δέ τομέα έχει για πρόβλημα νά καθορίσει τήν κατεύθυνση του κύριου χτυπήματος των επαναστατικών δυνάμεων για τό δοσμένο σταθμό άνόδου ή πτώσης τής επανάστασης και τό σχέδιο κινητοποίησης και διάταξης των άμεσων και έμμεσων έφεδρειών.

'Η κατεύθυνση του κύριου χτυπήματος μετά τήν 12η όλομέ-

λεια του 'Ιούνη 1945 ήταν ή μαζική Λαϊκή Αὐτοάμυνα, πού ἀποσκοποῦσε στό σταμάτημα του τρομοκρατικοῦ ὄργιου τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων γιά τή νίκη τῆς πολιτικῆς γραμμῆς, πού ήταν ή ὀμαλή δημοκρατική ἐξέλιξη του πολιτεύματος τῆς χώρας.

Μετά τήν 2η ὀλομέλεια τῆς ΚΕ του ΚΚΕ ή κατεύθυνση του κύριου χτυπήματος ήταν ή ἔνοπλη ἀντίσταση τῶν καταδιωκομένων ἀγωνιστῶν γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς ζωῆς τους ἀπό τό μαχαίρι τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων. Αὐτή ή στρατηγική γραμμή του μικροῦ ἔνοπλου ἀγῶνα ἀποσκοποῦσε στό νά δημιουργήσει τό δίκιο τῆς ἔνοπλης ἀντίστασης στά μάτια τῆς Ἑλληνικῆς καί διεθνούς κοινῆς γνώμης καί νά ξεσκεπάσει τό ρόλο τῶν Ἐγγλων στό διεθνές πεδίδό σαν δύναμη κατοχῆς, πού εἶχε τήν εὐθύνη γιά τήν ἀναταραχή στήν Ἑλλάδα. Ἐπρόκειτο συνεπῶς γιά ἕναν ἰδιόμορφο συνδυασμό τῆς νόμιμης καί παράνομης δουλειᾶς του Κόμματος, πού κράτησε σχεδόν σ' ὅλη τή διάρκεια του 1946. Φυσικά ὁ ἀντίπαλος δέν τρόμαξε ἀπό τίς πρώτες ντουφεκιές τῶν καταδιωκομένων ἀγωνιστῶν, ἄρχισε τήν ἔκκαθάριση τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἀπό τούς Κομμουνιστές, Ἐλασίτες καί Δημοκράτες, ἄρχισε ἔκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις, πού δημιούργησαν νέο κύμα καταδιωκομένων καί τό μικρό ἀντάρτικο καθημερινά μεγάλωνε, ὥσπου στίς 28 του Ὀκτώβρη δημιουργήθηκε τό Γενικό Ἀρχηγείο του ΔΣΕ μ' ἐπικεφαλῆς τόν Μάρκο Βαφειάδη.

Γεγονός εἶναι, ὅτι ἀπ' τά παραπάνω βγαίνει μιά καταφανῆς ἀντίφαση: ἐνώ ή κύρια κατεύθυνση ήταν ὁ ἔνοπλος ἀγῶνας, τό πέρασμα στον ἔνοπλο ἀγῶνα γίνονταν προοδευτικά μέ τή μορφή τῶν καταδιωκομένων, μέ ἀποτέλεσμα νά μήν ἀναπτυχθοῦν στό μέγιστο δυνατό βαθμό οἱ δυνάμεις του ΔΣΕ μέσα στό 1946, πού ὑπῆρχαν οἱ μεγαλύτερες ἀντικειμενικές δυνατότητες. Πολλοί πολλά ἔγραψαν γιά τό σοβαρό αὐτό ζήτημα, πού δίκαια βάζει ἐρωτήματα στους ἀγωνιστές, ὅμως νομίζω, ὅτι οἱ μὲν ἔγραψαν γιά νά δικαιολογήσουν τή σαμποταριστική γραμμή του Μάρκου Βαφειάδη καί νά χτυπήσουν τό Ζαχαριάδη, οἱ δέ γιά νά φορτώσουν ὅλη τήν εὐθύνη στον Μάρκο Βαφειάδη καί

νά σκεπάσουν τά δικά τους λάθη.

Τό βασικό λάθος τῆς ἡγεσίας Ζαχαριάδη θεωρῶ, ὅτι αὐτή δέν ἐπεξεργάστηκε τό Γενικό σχέδιο τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου ἀκόμα πρὶν τῆ 2ῃ ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ βασιμένο στή στρατηγική ἀρχή τῆς ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΑΣ ΚΑΙ παίρνοντας ὑπόψη τίς ἀνάγκες τῆς γενικῆς γραμμῆς τῆς Σοβ. Ἐνωσης, πού ὅπως λένε ἦταν γραμμή γιά «προοδευτικό πέρασμα στόν ἔνοπλο ἀγῶνα». Ἡ πικρὴ πείρα διδάσκει, ὅτι ἡ ἐξωτερική βοήθεια δέν εἶναι σταθερός παράγοντας πού πρέπει νά ὑπολογίζεις, ὅταν καταστρώνεις τά στρατηγικά σου σχέδια. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821 εἶναι τέτοιο καυτό παράδειγμα. Ἡ ὑπόσχεση τῆς Ρωσίας στή Φιλικὴ Ἐταιρία γιά βοήθεια τῆς ἐπανάστασῆς μας πραγματοποιήθηκε ὕστερα ἀπὸ 7 χρόνια ἀγῶνες καὶ ὀλοκαυτώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐπέμβαση ἔγινε κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης, πού κατενίκησε τὴν ἀντεπαναστατικὴ μπαριέρα τῆς Ἱερῆς Συμμαχίας καὶ ἀφοῦ κατανικήθηκαν οἱ ἀντιθέσεις τῶν τότε Μεγάλων Δυνάμεων: Ἀγγλίας, Ρωσίας καὶ Γαλλίας γιά τίς σφαῖρες ἐπιρροῆς τους στὰ Βαλκάνια. Βέβαια, ἡ σημερινὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση δέν εἶχε καὶ δέν ἔχει τίποτε τό κοινὸ μέ τὴν τότε Τσαρική Ρωσία πού ἀκολουθοῦσε ἱμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ. Ὁ Στάλιν καὶ τό Μπολσεβίικο Κόμμα ἦταν δοκιμασμένοι διεθνιστὲς Μαρξιστὲς-Λενινιστὲς καὶ δέν ἐπιτρέπονταν νά ἀμφιβάλλουμε στήν ὑπόσχεσή τους γιά βοήθεια. Παρ' ὅλα αὐτά οἱ ἀλλαγές στή διεθνεῖ πολιτικὴ καὶ τίς διεθνεῖς συνθήκες κάποτε ἐπιβάλλουν τὴν ἀλλαγὴ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγικοῦ σχεδίου ἐν μέρει ἢ στό σύνολό του. Παράδειγμα χτυπητό ἦταν αὐτό πού ἔγινε μέ τὴν ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Γιουγκοσλαβίας. Αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ ἀνέτρεψε τὸν συσχετισμὸ τῶν δυνάμεων στὰ Βαλκάνια καὶ δημιουργοῦσε κίνδυνο ὄχι μόνο γιά τό δικό μας ἐπαναστατικὸ κίνημα, ἀλλὰ καὶ γιά τίς Λαϊκὲς Δημοκρατίες Ἀλβανίας καὶ Βουλγαρίας καὶ τὴ Διεθνεῖ Εἰρήνη. Ἄν τό Γενικό μας σχέδιο καταστρώνονταν στό ἔδαφος τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητος τότε ἀσφαλῶς καὶ ἡ γενικὴ γραμμὴ γιά προοδευτικὸ πέρασμα στόν ἔνοπλο ἀγῶνα θά εὔρισκε ἐφαρμογὴ

στό έδαφος τής Έλληνικής πραγματικότητας, κάθε μηχανική εφαρμογή της θά ήταν καθαρός δογματισμός επίζημιος για τό Έλληνικό έπαναστατικό κίνημα, έπίσης και για τό διεθνές.

Πρός τιμή του ό Ζαχαριάδης, έστω και κάπως καθυστερημένα, προσάρμοσε τή γενική γραμμή στό έδαφος τής Έλληνικής πραγματικότητας. Ό Κίσαβος στό βιβλίο του: «Ό έμφύλιος πόλεμος 1946-1949» βεβαιώνει, ότι ό Ζαχαριάδης του έδωσε έντολή μέσω του Μάρκου νά αύξήσει τίς δυνάμεις του ώς τό τέλος του 1946 στό ύψος του ΕΛΑΣ. Κι αύτή ή έντολή του δόθηκε στά μέσα του Ίούλη 1946, στό Μάρκο άσφαλώς αύτή ή γραμμή δόθηκε πολύ νωρίτερα. Ό Κίσαβος βεβαιώνει έπίσης, ότι τή γραμμή του Ζαχαριάδη τήν τορπίλισε ό Μάρκος άμέσως μετά τήν έπιστροφή του άπ' τό Βελιγράδι, όπου συναντήθηκε μέ τόν Ίωαννίδη, τόν Τέμπο και τόν Ράνγκοβιτς. Στή σελ. 95 του βιβλίου του ό Κίσαβος γράφει τά παρακάτω καταπληκτικά πράγματα:

«Όταν έφτασα στό Βελιγράδι, πρόσθεσε ό Μάρκος... άμέσως συνάντησα τό σ. Ίωαννίδη σ' ένα δωμάτιο, όπου μέ ύποδέχτηκαν μέ δυό στελέχη του Κόμματος Γιουγκοσλαβίας, τούς Τέμπο (Μπουκμάνοβιτς) και Ράνκοβιτς. Μέ ρώτησαν τί θά χρειαστεί (για τό ΔΣΕ) για νά μέ βοηθήσουν. Τούς είπα πώς χρειάζεται όπλισμός για 18.000... Μόλις ό Ίωαννίδης άκουσε 18.000 σηκώθηκε και λέει: Είσαι στά καλά σου Μάρκο; 18.000; Τί θά τίς κάνεις 18.000; Μόνο 4-5 χιλιάδες, ούτε ένας παραπάνω». Στή σελ. 94 ό Κίσαβος γράφει:

«...Τότε έγώ ρωτώ τόν Μάρκο: — Γιατί συναγωνιστή Μάρκο, όταν κατέβηκες άπ' τό Βελιγράδι άλλαξες τή γραμμή του Κόμματος; Ήταν παρών και ό γιατρός Σακελλαρίου. — Άπαντά: — Μου άλλαξε τή γραμμή ό Ίωαννίδης Γεώργη». Τό πιθανότερο είναι νά άλλαξαν τή γραμμή οί Γιουγκοσλάβοι και ό Ίωαννίδης και άπό τότε ό Μάρκος άπόκτησε έξαιρετική συμπάθεια των Γιουγκοσλάβων και προσωπικά του Τίτο, που και μέχρι σήμερα ύπάρχει άμείωτη.

Ό Κίσαβος βεβαιώνει στό βιβλίο του, ότι ό Μάρκος γυρίζοντας στό βουνό γύρισε πίσω στά χωριά τους 1.500-2.000 έ-

θελοντές αντάρτες, πού τούς εξόντωσε ο έχθρος «σάν τά σκυλιά», αναφέρει επίσης τήν περίπτωση πού διετάχθηκαν και γύρισαν πίσω ο Γραμματέας τής ΠΕ Τρικάλων Κώστας 'Αρίδας μαζί με άλλα στελέχη παρ' όλο πού είχαν έγκριση του Γραφείου Περιοχής Θεσσαλίας (δλα τά στελέχη πιάστηκαν και έκτελέστηκαν). Στή σελ. 88 ο Κίσαβος γράφει και για μία άλλη τραγική και ντροπιαστική περίπτωση:

«Μιά ομάδα, περί τούς 250 άνδρες, απ' τήν περιοχή Καλαμπάκας-Καστρακιού αρνήθηκαν νά γυρίσουν. Ήταν βασικά όπλισμένοι και μέ δική τους πρωτοβουλία όργάνωσαν 2-3 Λόχους κι αποφάσισαν μόνοι τους ν' αντιμετώπισουν τίς έκκαθαριστικές έπιχειρήσεις. Έπικεφαλής ήταν ο Σπύρος Τσιάρας απ' τό Καστράκι Καλαμπάκας. Βγήκαν μία χαρά σώοι από τίς έπιχειρήσεις μόνοι τους και χωρίς απώλειες, κάνοντας διαρκώς έλιγμούς σ' ένα μικρό σχετικά χῶρο κι αργότερα ένώθηκαν μέ τίς κύριες δυνάμεις του ΑΔΜ; 'Αντί νά τούς συγχαροῦν για τήν απόφασή τους και τή δράση τους, κατηγόρησαν τόν Τσιάρα για ύποπτο».

'Απ' τά παραπάνω αποδείχεται καθαρά: α) ότι ο Μάρκος Βαφειάδης σαμποτάρισε τή γραμμή του Ζαχαριάδη για μαζικοποίηση του αντάρτικου στό ύψος του ΕΛΑΣ μέχρι τά τέλη του 1946. 'Ο Κίσαβος παρά τήν προσωπική του αντιπάθεια στό Ζαχαριάδη (στή σελ. 34 γράφει: δέν έχει σημασία πώς στους υπάρχοντες προδότες προστέθηκε κι ο Ζαχαριάδης»), στή σελ. 97 του βιβλίου του γράφει: «Συμπέρασμα: "Αν εφαρμόζαμε τήν έντολή του Ζαχαριάδη, έστω και τότε πού δόθηκε (αργά), ήμασταν σέ θέση ως τήν άνοιξη του 1947 νάχουμε τίς παρακάτω δυνάμεις: Στερεά: 4-5 χιλιάδες, Θεσσαλία: 8-10 χιλιάδες, Μακεδονία-Θράκη: 15-18 χιλιάδες κι απ' τό Μπουλκες 5-6 χιλιάδες. Σύνολο τό μίνιμουμ 32 χιλιάδες. Πότε; Τήν άνοιξη του 1947 κι όχι του 1948». Αυτό βέβαια ήταν λίγο σέ σχέση μέ τίς μεγάλες δυνατότητες πού υπήρχαν. "Ένας άλλος 'Αρχηγός του ΔΣΕ, πού θά είχε συνείδηση των ευθυνών του απέναντι στό Λαό και τήν επανάσταση, όχι μόνο δέν θά γύριζε πίσω τούς έθελοντές, αλλά και θά έπαιρνε τήν πρωτοβουλία και τήν ευθύ-

νη νά διατάξει τίς Μονάδες του νά ενεργήσουν γενική επίστράτευση τῆς Νεολαίας στή Βόρεια Ἑλλάδα καί τή Θεσσαλία καί νά ρίξει τό μεγαλύτερο μέρος στίς Λαϊκές Δημοκρατίες, ὅπου νά ἐκπαιδεύονταν καί νά ἦταν ἔτοιμη στρατηγική ἐφεδρεία τῆς ἐπανάστασης. Ὅμως ὁ Μάρκος, ἐκτός πού ἦταν ἀνίκανος νά συλλάβει στρατηγικά τή σημασία τῶν ἐφεδρειῶν γιά τή νίκη τῆς ἐπανάστασης, καρφώθηκε στή γραμμή τῶν Γιουγκοσλάβων, πού τοῦ σφύριξαν στό αὐτί νά μήν δημιουργεῖ μεγάλο στρατό γιατί τάχα αὐτοί θά ἔλυναν τό ζήτημά μας μέ ἐπέμβαση...

β) Ὁ Ζαχαριάδης σωστά εἶδε τό πρόβλημα τῶν ἐφεδρειῶν, σωστό ρυθμό ἀνάπτυξης τῶν δυνάμεων καθόρισε, ἐφαρμόζοντας δημιουργικά τή γενική γραμμή γιά «προοδευτικό πέρασμα στόν ἔνοπλο ἀγώνα», ὅμως δέν ἐξασφάλισε τόν ἔλεγχο τῆς ἐκτέλεσης τῶν ἐντολῶν του καί δέν ὀλοκλήρωσε ὀργανωτικά μέσω τῶν παρανόμων ὀργανώσεων τήν ἔξοδο τῶν ἐφεδρειῶν μας ἀπό τίς πόλεις καί τά νησιά στό βουνό ἤ στό ἐξωτερικό. Ὅπως θά θίξω καί παραπέρα, ὁ Ζαχαριάδης δέν ἀσχοῦσε ὀργανωμένο ἔλεγχο ἀπ' τά πάνω καί ἀπ' τά κάτω γιά διασταύρωση τῶν πληροφοριῶν καί ἐξαγωγή σίγουρων συμπερασμάτων, ἐπίσης ὁ ἔλεγχος δέν ἦταν καθημερινός. Ἐτσι τά στελέχη του εὐκόλα σκέπαζαν μέ ψευτιές τά λάθη τους. Ἐτσι καί ὁ Μάρκος τά κατάφερε στήν 3η ὀλομέλεια τό Σεπτέμβρη τοῦ 1947 νά ξεγελάσει τό Ζαχαριάδη δίνοντάς του ψεύτικα στοιχεῖα γιά τή δύναμη τοῦ ΔΣΕ, πράγμα πού μποροῦσε νά τό ἀποφύγει παίρνοντας στοιχεῖα ἀπό τό 1ο Γραφεῖο τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου καί ἀπό τίς Μονάδες μέσω τοῦ κομματικοῦ μηχανισμοῦ. Παραπέρα θά δοῦμε καί ἄλλες περιπτώσεις ἀδύνατου ἐλέγχου καί τυφλῆς προσκόλλησης καί πίστης στούς παλιούς κομμουνιστές. Ἐτσι περνοῦσαν καί οἱ μεγάλες κουβέντες τοῦ Γούσια στήν εἰδική σύσκεψη μετά τή δεύτερη ὀλομέλεια, πού παρέστησε ρόδινη τήν κατάσταση στό Στρατό στήν Ἠπειρο μέ ἀποτέλεσμα ὁ Γούσιας (ἦταν δεύτερος Γραμματέας τοῦ Γραφείου Περιοχῆς μέχρι τέλη Ἰούνη 1946) καί σέ συνέχεια ὁ Κολιγιάννης νά μήν βγάλουν στό βουνό οὔτε ἕναν στρατιώτη, μά-

λιστα έξοντώθηκαν οί περισσότερες άνταρτοομάδες, γιατί όπως θά δοϋμε μέσα στή Γραμματεία του Γραφείου Περιοχής υπήρχε πράκτορας τής 'Ασφάλειας. Εϋθύνη έχει ο Ζαχαριάδης γιατί δέν άσχολήθηκε ειδικά μέ τό ζήτημα τών δυνάμεών μας στό Στρατό άπό άποψη όργάνωσης και άποστολών τών παράνομων όργανώσεων στό Στρατό, πού μπορούσε νά προσφέρει πολλά σέ έμφυχο και πολεμικό υλικό.

"Όλες οί παραπάνω άδυναμίες του ξεκινήματός μας τό 1946 ήταν άποτέλεσμα έλλειψης του Γενικού σχεδίου του πολέμου, έπίσης χρονιάτικου σχεδίου για τό 1946, προπαντός όμως άύστηρου και συνεχούς έλέγχου.

Σχετικά μέ τό ζήτημα τής στρατηγικής του ΚΚΕ στον πολιτικό τομέα στην περίοδο του 1946 ο χαμαιλέων Βλαντάς, πού τότε στέκονταν σαν λαγός μπροστά στο Ζαχαριάδη, έκρυβε τις γνώμες του και όπου του πέρνουσε τον σαμποτάριζε, τώρα πού ο Ζαχαριάδης είναι νεκρός έγινε παλικάρι και ξεφούρνισε δικιά του στρατηγική για νά χτυπήσει άπ' τά άριστερά τή γραμμή του Ζαχαριάδη. "Έτσι στον τέταρτο τόμο τών βιβλίων του: «'Εμφύλιος πόλεμος 1945-1949», σελ. 143, γράφει:

«...Δεύτερο. 'Η τυχοδιωκτική-άντεπαναστατική γραμμή «προοδευτικό πέρασμα στον ένοπλο άγώνα», ήταν υπόδειξη τής τότε Ρωσικής 'Ηγεσίας, γιατί αυτή δέν ήθελε νά νικήσουμε. Αυτή μās χρησιμοποίησε σαν πιόνια, για ιδιοτελή κρατικά συμφέροντα. Δεχόμενος ο Ζαχαριάδης μιά τέτοια τυχοδιωκτική-άντεπαναστατική υπόδειξη, φέρθηκε σαν τυχοδιώκτης και όχι σαν "Έλληνας επαναστάτης ήγέτης. Είχε στοιχειώδη ύποχρέωση ν' άπορρίψει αυτή τήν υπόδειξη. 'Αντί νά τήν άπορρίψει κατηγορηματικά, αυτός έπαίξε τό 'Ελληνικό έπαναστατικό κίνημα και τον 'Ελληνικό Λαό σαν τυχοδιώκτης χαρτοπαίχτης πού παίζει μέ ξένα λεφτά. "Αν θά ήταν πραγματικός "Έλληνας επαναστάτης, θά όργάνωνε μιά τεράστια πολιτικοστρατιωτική έξέγερση, πού θά έκδηλώνονταν τον Μάη-Ίούνη 1946. "Αν δέν θά είχε τέτοιο επαναστατικό ήγετικό άνάστημα, ήταν προτιμότερο νά μήν κάνει κανέναν ένοπλο άγώνα και νά προσαρμόσει τό κίνημα στις Μεταβαρχιζιανές συνθη-

κες μόνο σέ πολιτικές μορφές πάλης. 'Ο Ζαχαριάδης ἔδρασε σάν νά ἦταν δούλος τῆς Ρωσικῆς 'Ηγεσίας...». Στή δέ σελ. 91 γράφει: «...» Ἄν πραγματικά τότε θά πηγαίναμε γιά ἔνοπλη ρῆξη, μόνο μιά ἐπαναστατική θέση ὑπῆρχε. Χτύπημα μέ τά ὄπλα πρώτα ἀπ' ὄλα τῶν 'Αγγλικῶν στρατευμάτων κατοχῆς. "Ἐτσι καί μόνον ἔτσι ὁ ἔνοπλος ἀγώνας μας θά ἔπαιρνε ἐθνικοαπελευθερωτικό χαρακτήρα ἀπό ἐξωτερική πλευρά, σοσιαλιστικό χαρακτήρα ἀπό ἐσωτερική πλευρά».

Θά ἦταν ἀνάξιο νά ἀπαντήσω στίς τέτοιες δονκιχωτικές ἀντιλήψεις τοῦ Βλαντά. "Ὀμως ὁ Βλαντάς ξερνώντας τό μῖσος του ἐνάντια στόν πρώην συνεργάτη του Ζαχαριάδη καί γιά νά χτυπήσει τήν ἐπαναστατική γραμμή τοῦ ΚΚΕ ἀκολουθεῖ ὑπερριστερή τακτική γιά νά ξεγελάσει τούς ἀφελεῖς καί νά τούς ἀπομακρύνει ἀπό τήν ἐπανάσταση. "Ἐτσι ὁ Βλαντάς σερβίρισε τήν ἰδέα τῆς γενικῆς ἐξέγερσης γιά τό τσάκισμα τῶν 'Ελλήνων ἀντιδραστικῶν καί τῶν "Αγγλων κατακτητῶν γιά νά ἔπαιρνε ἡ ἐπανάσταση ἐθνικοαπελευθερωτικό-σοσιαλιστικό χαρακτήρα. "Ἐτσι ὑποστηρίζει ὁ Βλαντάς, ἡ ἐπανάσταση θά τέλειωνε στό ἄφε-σβύσε, μόνη δυνατή λύση, γιατί ἐμεῖς δέν μπορούσαμε νά ἀντέξουμε σέ μακροχρόνιο πόλεμο. "Ὀπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὁ Βλαντάς ἔβαλε στό ἀγγίστρι του καλό δόλωμα γι' αὐτό καί πρέπει νά ξεσεκασθεῖ ἡ προσπάθειά του. "Ἐτσι:

1) 'Η γενική ἐξέγερση καί τό ἄμεσο χτύπημα τῶν "Αγγλων στίς τότε διεθνεῖς συνθήκες θά προκαλοῦσε τήν ἄμεση ἐπέμβαση τῶν 'Αγγλικῶν καί 'Αμερικανικῶν δυνάμεων σέ ἀπεριόριστη ποσότητα, γιατί ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει καί εἶχαν λεύτερες διαθέσιμες δυνάμεις. Στά Δεκεμβριανά ὁ ΕΛΑΣ δέν μπόρεσε νά συντρίψει πιό ὀλιγάριθμες δυνάμεις τῶν "Αγγλων βασικά γιατί δέν εἶχε τόν ἀναγκαῖο ὄπλισμό σύγχρονου τακτικοῦ στρατοῦ καί διαρκῆ ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά γιά νά διεξάγει μάχες διαρκείας ἐκ παρατάξεως καί σέ πεδινά ἐδάφη. Μέ πιά λογική ὑποστηρίζει ὁ Βλαντάς, ὅτι ὁ ἐξεγερμένος ἄοπλος Λαός θά μπορούσε νά συντρίψει σέ 24 ὥρες τόν 'Αγγλικό στρατό ἐνισχυμένο μέ τίς δυνάμεις τῆς ἐσωτερικῆς ἀντίδρασης καί τίς ἄλλες ἐφεδρεῖες τοῦ διεθνοῦς ἱμπεριαλισμοῦ; Νομίζω, ὅτι αὐτό ἰσχύει

καί γιά τήν περίπτωση, πού οί δυνάμεις μας στό Στρατό θά ἐπικρατοῦσαν. Ὁ Στρατός πού θά δημιουργούσαμε δέν θά διέθετε τόν βαρῦ ὄπλισμό, πού εἶχε ὁ Ἀγγλικός στρατός, προπαντός ὁμῶς ἐμεῖς δέν θά εἶχαμε ἐξασφαλισμένο διαρκῆ ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά καί παντός εἶδους πολεμοφόδια γιά διεξαγωγή μαχῶν διαρκείας καί ἀναγκαστικά θά καταφεύγαμε στήν τακτική τοῦ πολέμου ἐλιγμῶν, δηλ. τήν πρώτη φάση τακτικῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Συνεπῶς, γιά νά ἀπελευθερώσουμε τήν Ἑλλάδα ἀπό τήν ἐσωτερική καί ἐξωτερική ἀντεπανάσταση ἔπρεπε νά δημιουργήσουμε σύγχρονο τακτικό στρατό καί νά διαθέτουμε ἐξασφαλισμένο ἀνεφοδιασμό. Αὐτόν τόν ἀνεφοδιασμό μᾶς τόν πρόσφερε τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο, πού θά μᾶς τόν ἔδινε ὑπό τόν ὄρο, ὅτι θά ἐνεργοῦσαμε προσεκτικά γιά νά ἐξουδετερώσουμε τήν ἄμεση ἐπέμβαση τοῦ διεθνοῦς ἰμπεριαλισμοῦ. Χωρίς νά μᾶς τό ποῦν ἐμεῖς ἔπρεπε νά καταλαβαίνομε, ὅτι ἡ Σοβιετική Ἐνωση τότε οὔτε μποροῦσε, οὔτε ἤθελε νά ρισκοκινδυνεύσει ἕναν τρίτο παγκόσμιο πόλεμο καί ἡ βοήθεια πού θά μᾶς ἔδινε ἀφοροῦσε τό πολεμικό ὑλικό καί παντοειδῆ ἄλλα πολεμοφόδια, τρόφιμα κ.λπ., ἴσως αὐτή ἡ βοήθεια νά ἔφτανε κάτω ἀπό ὀρισμένες συνθήκες καί σέ βοήθεια μέ ἔμφυχο ὑλικό μέ τή μορφή τῶν ἐθελοντῶν. Γιά νά γίνονταν ὁμῶς αὐτό ἔπρεπε νά δημιουργηθεῖ τό δίκιο τῆς βοήθειας στό ἐπαναστατικό μας κίνημα, ἀφοῦ θά ξεσχεπάζονταν στή διεθνή κοινή γνώμη οἱ Ἀγγλοι σάν ἐπιτιθέμενοι ἐνάντια στό ἐπαναστατικό κίνημα τῆς Ἑλλάδας. Μέ τή γενική ἐξέγερση πού προτείνει ὁ Βλαντάς θά δημιουργοῦνταν στό ἐσωτερικό καί τό ἐξωτερικό ἡ ἐντύπωση, ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε ἐπιτιθέμενοι καί οἱ Ἀγγλοι ἀμυνόμενοι, συνεπῶς θά κάναμε τεράστιο πολιτικό λάθος. Στόν κάθε πόλεμο τό κάθε κράτος καταβάλλει τεράστιες προσπάθειες μέ τήν προπαγάνδα του γιά νά πείσει τίς Λαϊκές μάζες τοπικά καί διεθνῶς, ὅτι ἀναγκάστηκε νά ἀμυνθεῖ ἐνάντια στήν ἀπρόκλητη ἐπίθεση τοῦ ἄλλου κράτους. Καί γιά νά πεισθοῦν οἱ μάζες χρειάζονται ἔργα καί ὄχι λόγια. Ἡ ἐξαπάτηση τῶν μαζῶν μόνο μέ λόγια ἔχει πάντοτε προσωρινό χαρακτήρα.

2) Τό δεύτερο ζήτημα πού πρέπει νά ἐξετασθεῖ εἶναι ἂν εἶχαν

ώριμάσει οί έσωτερικές συνθήκες γιά γενική εξέγερση. "Ας δοϋμε τί λέει ό Λένιν γι' αυτό τό ζήτημα:

«...Γιά τήν επανάσταση πρέπει πρώτο νά πετύχουμε, ώστε ή πλειοψηφία τών έργατών (ή πάντως ή πλειοψηφία τών συνειδητών, τών σκεπτόμενων καί τών πολιτικά δραστήριων έργατών) νά καταλάβει πέρα γιά πέρα τήν ανάγκη τής επανάστασης καί νά είναι έτοιμη νά βαδίσει στό θάνατο γι' αυτή. Δεύτερο, πρέπει οί άρχουσες τάξεις νά περνοϋν μιά κυβερνητική κρίση, πού τραβά στήν πολιτική άκόμα καί τίς πιό καθυστερημένες μάζες... πού έξασθενεί τήν Κυβέρνηση καί κάνει δυνατή γιά τούς επαναστάτες τή γρήγορη άνατροπή της». (B. I. Λένιν: "Απαντα, 5^η έκδοση, τόμος 41, σελ. 70). Καί στή σελ. 79 ό Λένιν γράφει:

«'Η άποφασιστική μάχη είναι πιά έντελώς ώριμη όταν όλες οί έχθρικές σέ μās ταξικές δυνάμεις νά τά έχουν αρκετά χαμένα, νά έχουν αρκετά φαγωθεί άναμεταξύ τους, αρκετά έξασθενήσει σ' έναν άγώνα πού ξεπερνά τίς δυνάμεις τους, όταν όλα τά ταλαντευόμενα, διστακτικά, άσταθή ένδιάμεσα στοιχειά, δηλαδή ή μικροαστική τάξη, ή μικροαστική Δημοκρατία, σέ διάκριση από τήν άστική τάξη, νά έχουν αρκετά ξεσκεπαστεί μπροστά στό Λαό, αρκετά ρεζιλευτεί μέ τήν πρακτική χρεοκοπία τους, όταν μέσα στό προλεταριάτο άρχισε καί άνεβαίνει όρμητικά ή μαζική διάθεση γιά τήν ύποστήριξη τών πιό άποφασιστικών, τών χωρίς έπιφυλάξεις τολμηρών επαναστατικών ένεργειών, ένάντια στήν άστική τάξη. Τότε ή επανάσταση θά είναι πιά ώριμη, τότε ή νίκη μας, άν έχουμε ύπολογίσει σωστά όλους τούς πιό πάνω... όρους καί άν διαλέξαμε σωστά τή στιγμή, ή νίκη μας είναι έξασφαλισμένη».

Ζήτημα κρίσης άπτά πάνω στίς τότε συνθήκες δέν ύπήρχε. Πρίν τίς έκλογές του Μάρτη 1946 ή Έλληνική Κυβέρνηση διορίζονταν από τήν Άγγλική κατοχή, μετά δέ τίς έκλογές έκτελοϋσε τίς διαταγές τών Άγγλων καταχτητών καί οί αντίθέσεις καί μικροκαυγάδες άνάμεσα στά πολιτικά κόμματα οφείλονταν σέ μικροκομματικούς ύπολογισμούς καί συνειδητά καθοδηγοϋνταν από τήν Άγγλική κατοχή στή βάση τής άρχής

της: «διαίρει και βασιλεύει» για να τὰ κρατάει σέ ύποταγή και να δημιουργεί έφεδρείες για άλλαγή τών Κυβερνήσεων πού χρεοκόπησαν στά μάτια τών Λαϊκών μαζών. "Έτσι ο παράγοντας: «κατοχή» εξασφάλιζε κάποια κυβερνητική σταθερότητα και μέ τή βοήθεια τής «ΟΥΝΡΑ» εξασφάλιζε κάπως τό ψωμί για τούς πληθυσμούς τών πόλεων.

"Όσον άφορᾶ τήν έτοιμότητα τής πρωτοπορείας (Κόμμα και σύμμαχοί του να «βαδίσουν στό θάνατο» και τών Λαϊκών μαζών να ακολουθήσουν τήν πρωτοπορεία στόν άγώνα ζωής ή θανάτου), έχω τήν παρακάτω γνώμη: α) Στήν ήγεςία του ΚΚΕ υπήρχαν στελέχη πού ήταν και είναι ενάντια στην ένοπλη αναμέτρηση και ακολουθούσαν τή συνθηκόλογη γραμμή τής Βάρκιζας. Δέν ήταν λίγοι κι εκείνοι οί κομμουνιστές πού προτιμούσαν τή φυλακή από τό βουνό. Συνεπώς, έξω από τούς συνειδητούς πράκτορες του ταξικού έχθρου στίς γραμμές του ΚΚΕ υπήρχε και μία σημαντική μερίδα κομμουνιστών πού δέν ήταν έτοιμοι «να βαδίσουν στό θάνατο». β) Οί σύμμαχοι του ΚΚΕ στό ΕΑΜ, δηλ. τὰ μικροαστικά κόμματα δέν συμφώνησαν να βαδίσουν στό θάνατο μαζί μέ τό σύμμαχό τους, τό ΚΚΕ και άπομακρύνθηκαν από τήν επανάσταση. γ) Σημαντικό μέρος τών παλιών Έλασιτών ήξερε τίς δυσκολίες και τούς κινδύνους του πολέμου και προτιμούσε τή φυλακή από τό βουνό ή ύποτάσσονταν κάτω από τή βία στην Κυβέρνηση. δ) Οί κινητοποιήσεις τών Λαϊκών μαζών για τὰ οικονομικά τους ζητήματα και τίς πολιτικές και δημοκρατικές έλευθερίες από τόν Ίούλη του 1945 μέχρι τὰ τέλη του 1946 έδειχναν μόνο σημαντική άνοδο τών επαναστατικών διαθέσεων τών μαζών και όχι έτοιμότητα «να βαδίσουν στό θάνατο». Αυτό άποδείχτηκε από τό γεγονός ότι στά 1946 μέ τὰ πρώτα τρομοκρατικά μέτρα τής Κυβέρνησης σταμάτησαν οί διαδηλώσεις, τὰ συλλαλητήρια, ακόμα και οί άπεργίες για τὰ οικονομικά ζητήματα τών εργαζομένων. Ή γενική άπεργία πού οργανώθηκε τόν Ίούνη του 1946 ενάντια στο Γ΄ Ψήφισμα άπότυχε. Και είναι γεγονός, ότι οί εργαζόμενοι τής πόλης σ' όλη τή διάρκεια του ένοπλου άγώνα δέν βοήθησαν. Συνεπώς, οί Λαϊκές μάζες δέν ήταν ακόμα έτοιμες να

βοηθήσουν τήν πρωτοπορεία μέ τολμηρές αποφασιστικές ενέργειες καί νά «βαδίσουν στό θάνατο». ε) Δέν υπάρχει αμφιβολία, ὅτι ἡ πλειοψηφία τῶν στρατιωτῶν ἦταν συνειδητοί ὀπαδοί τοῦ ΚΚΕ ἢ συμπαθοῦντες στό πρόγραμμά του, ὅμως δέν ὑπάρχουν ἀποδεικτικά, ὅτι ἡ μάζα τῶν στρατιωτῶν ἦταν ἔτοιμη νά «βαδίσει στό θάνατο» περνώντας μέ τό μέρος τοῦ ἔνοπλου ἀγώνα. Ἀντίθετα, ἔχουμε τό γεγονός, ὅτι τή μάζα τῶν στρατιωτῶν μας τήν ἀφόπλισε μιά μειοψηφία καί τήν ἔκλεισε σέ στρατόπεδα χωρίς ἀντίσταση ἀπό μέρους τους, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἀδυναμίες τῶν ὀργανώσεών μας καί τά λάθη τοῦ Κόμματος γενικότερα, σχετικά μέ τή δουλειά στό Στρατό. Ἄλλο γεγονός εἶναι, ὅτι τό μεγαλύτερο μέρος τῶν στρατιωτῶν κάτω ἀπό τήν τρομοκρατία ὑπηρετήσε μέ συνέπεια τόν Κυβερνητικό Στρατό ὡς τό τέλος τοῦ ἀγώνα καί τά παραδείγματα ἐθελοντικῆς λιποταξίας τους γιά κατάταξη στό ΔΣΕ ἦταν ἐλάχιστα, γιατί οἱ στρατιῶτες ἤξεραν τίς δυσκολίες ζωῆς τῶν μαχητῶν τοῦ ΔΣΕ καί τούς μεγαλύτερους κινδύνους νά χάσουν τή ζωή τους, ἐνῶ στόν Κυβερνητικό στρατό εἶχαν καλύτερες συνθηκες ζωῆς καί λιγότερους κινδύνους.

Ἀπ' τά παραπάνω βγαίνει τό συμπέρασμα, ὅτι ἀπό ἄποψη ἐσωτερικῶν συνθηκῶν, οἱ συνθηκες γιά γενική ἐξέγερση δέν ἦταν ὠριμες. Οἱ Λαϊκές μάζες ποθοῦσαν τήν ἀλλαγῆ, ὅμως δέν ἤθελαν τόν πόλεμο, ἤθελαν ἡ ἀλλαγῆ νά γίνει μέ εἰρηνικά μέσα. Μόνο ἡ προπαγάνδα θά ἦταν ἀνίκανη νά πείσει τίς Λαϊκές μάζες νά δεχτοῦν τήν ἔνοπλη ἀναμέτρηση σάν τή μοναδική λύση, γι' αὐτή τήν ἀνάγκη ἔπρεπε νά πεισθοῦν μέ τήν ἴδια τους τήν πείρα. Γι' αὐτό μιά ἐντολή τοῦ ΚΚΕ γιά γενική ἐξέγερση δέν θά ἔκφραζε τήν ἐτοιμότητα τῶν μαζῶν γιά ἔνοπλη ἐξέγερση κι ἂν ἀκόμα πετύχαινε ἡ ἐξέγερση, ἡ ἐπανάσταση θά τραβοῦσε καί πάλι σέ μακρόχρονο πόλεμο γιά τήν ἀνάγκη τοῦ ὁποίου οἱ μάζες ἀκόμα δέν εἶχαν πεισθεῖ. Μόνο ἡ πίστη στό δίκιο καί τό ἀναπόφευκτο τοῦ πολέμου μπορεῖ νά ὀδηγήσει τίς μάζες «νά βαδίσουν στό θάνατο» μέ πνεῦμα μαζικοῦ ἡρωϊσμοῦ καί αὐτοθυσίας. Αὐτό θά τό πετύχαινε μόνο ἡ στρατηγική τοῦ προοδευτικοῦ περάσματος στόν ἔνοπλο ἀγώνα. Ἔτσι ἔγινε καί στήν

πρώτη κατοχή. 'Ο ΕΛΑΣ αναπτύχτηκε προοδευτικά από τις μικρές ομάδες και στην 'Ανατολική Μακεδονία ή γενική εξέγερση πνίχτηκε στο αίμα με τή φωτιά και τό σίδηρο. 'Ασφαλώς μιά γενική εξέγερση στην 'Αθήνα και τή Θεσσαλονίκη θά πνιγονταν στο αίμα από τούς "Αγγλους με μεγαλύτερη θηριωδία από εκείνη τών Δεκεμβριανών, μεγαλύτερη από εκείνη τών Βούλγαρων Φασιστών στή Δράμα, με αποτέλεσμα τήν άμεση ανάμειξη τών "Αγγλων στην κατάπιξη τής γενικής μας εξέγερσης πρίν άκόμα μπορέσει νά οργανωθεί κάποια αξιόλογη δική μας στρατιωτική δύναμη, με αποτέλεσμα τό χάσιμο τής δυνατότητας για βοήθεια από τις σοσιαλιστικές χώρες και τό διεθνές προλεταριάτο. Κάτι περισσότερο καταλάβαινε ό Στάλιν από τή στρατηγική και τακτική τών προλεταριακών έπαναστάσεων από τόν «μικρό Ναπολέοντα» Βλαντᾶ, πού για νά καλύψει τούς όμογάλακτους Μάρκο και Τίτο για τό σαμποτάζ τής γραμμής του Ζαχαριάδη σοφίστηκε τήν προβοκατόρικη θεωρία τής γενικής εξέγερσης. 'Ο Βλαντᾶς, όπως όμολογεῖ, διάβασε τά βιβλία του Κίσαβου και Γούσια, πού μαρτυροῦν, ότι ή έντολή του Ζαχαριάδη στο Μάρκο και σ' αὐτούς ήταν νά μαζικοποιηθεῖ τό αντίρτικο στο ὕψος του ΕΛΑΣ ως τά τέλη του 1946, διάβασε τήν όμολογία του Μάρκου στον Κίσαβο, ότι τή γραμμή του Ζαχαριάδη του τήν ἄλλαξε ό 'Ιωαννίδης κ.λπ. Παρ' ὅλα αὐτά, αὐτός, πού θέλει νά παρουσιασθεῖ στα βιβλία του σαν ό μόνος εἰλικρινής και αντικειμενικός αὐτοξεσκεπάζεται μέ τά γραφόμενά του στή σελ. 140:

«'Η εὐθύνη του Βαφειάδη, όπως και ή δική μου και ὄλων τών μελῶν τής ΚΕ του ΚΚΕ, είναι πώς δέν αντιδράσαμε στή δεξιά όπορτουνιστική-άντεπαναστατική-πεθαμενατζίδικη γραμμή και τακτική τής ήγεσίας μας, δέν τήν καθαιρέσαμε. "Έτσι κι ἔμεις χρεοκοπήσαμε και πήραμε στο λαιμό μας τόσο κόσμο». Δηλαδή ό Μάρκος πού ήταν ενάντια στή δημιουργία μεγάλου στρατού και ό Βλαντᾶς, πού ήταν ὑπέρ τής δημιουργίας μεγάλου στρατού μέσω τής γενικής εξέγερσης θά ἔπρεπε νά καθαιρέσουν τό Ζαχαριάδη, πού ήταν επίσης ὑπέρ τής δημιουργίας μεγάλου στρατού, όμως με προοδευτικό δυνάμωμα

του ἀντάρτικου μέσα σ' ἓνα χρόνο. Ἡ τέτοια θέση τοῦ Βλαντᾶ ἀποδείχνει καθαρά τήν ἰδεολογική του συγγένεια μέ τό Μάρκο, γιατί καί οἱ δύο τους χτυποῦσαν τήν ἐπαναστατική γραμμή τοῦ Ζαχαριάδη ἀπό διάφορετικές θέσεις. Παραπέρα θά δοῦμε καί ἄλλες περιπτώσεις.

Πρὶν κλείσω τό θέμα τῆς στρατηγικῆς τοῦ ΚΚΕ στόν πολιτικό τομέα στήν περίοδο τοῦ 1946 ἀπαραίτητο εἶναι νά θίξω καί τό ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῆς στιγμῆς γιά τήν ἔναρξη τοῦ ἔνοπλου ἀγῶνα, πού ἀπό στρατηγική ἄποψη ἔχει πάντοτε μεγάλη σημασία. Ἐδῶ δέν πρόκειται γιά τήν ἐκλογή τῆς στιγμῆς γιά τήν ἔναρξη τῆς γενικῆς ἔνοπλης ἐξέγερσης γιά τήν ὁποία ἰσχύουν οἱ θέσεις τοῦ Λένιν πού ἀνάφερα παραπάνω. Στήν περίπτωσή μας ὁ ἔνοπλος ἀγῶνας μας θά ἀναπτύσσονταν προοδευτικά ἀπό τό χωριό πρὸς τήν πόλη μέ τό Κινέζικο πρότυπο καί στή βάση τῶν δικῶν μας συνθηκῶν. Πρόκειται συνεπῶς γιά τήν ἐκλογή τῆς στιγμῆς τῆς ἔναρξης τῆς ἔνοπλης αὐτοάμυνας τῶν καταδιωκομένων ἀγωνιστῶν, ἄν δηλ. τό πρῶτο χτύπημα ἔπρεπε νά γίνεῖ μιά μέρα πρὶν τίς ἐκλογές τοῦ Μάρτη ἢ πρὶν ἢ μετά. Αὐτό ἀπό πολιτική ἄποψη, τῆ στρατιωτική πλευρά τοῦ ζητήματος θά ἐξετάσω παραπέρα. Νομίζω, ὅτι τό πρῶτο ἢ τά πρῶτα χτυπήματα ἔπρεπε νά γίνουν πρὶν τίς ἐκλογές μέ σκοπό νά χρεοκοπήσουν τή σημασία τῶν ἐκλογῶν στό μάτια τῆς Ἑλληνικῆς καί διεθνούς κοινῆς γνώμης, γιατί δέν θά ἀντιπροσώπευαν τή θέληση τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, πού βρῖσκονταν σέ κατάσταση ἐμφυλίου πολέμου ἐξ αἰτίας τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς. Γιά νά γίνονταν ἀντιληπτή αὐτή ἡ κατάσταση στό πλατεῖα στρώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καί στή διεθνή κοινή γνώμη χρειάζονταν τουλάχιστον ἓνας μήνας ἔντονης πολεμικῆς δράσης ἀπό μέρος τῶν καταδιωκομένων, πού ἀπό τήν Ἐνοιξη ἀκόμα τοῦ 1945 εἶχαν τό δίκιο μέ τό μέρος τους νά αὐτοαμύνονται ἐνάντια στίς παρακρατικές ὀργανώσεις πού τούς καταδίωκαν γιά ἐξόντωση. Ἔτσι θά σχηματίζονταν οἱ πολλές συγκεντρώσεις τῶν δυνάμεων, πού ἦταν ἀναγκαστικά ἔτοιμες «νά βαδίσουν στό θάνατο», γιατί ἄν ἔπεφταν στό χέρι τῶν Σούρληδων ἀσφαλῶς θά ἔχαν τή ζωή τους. Καί στήν κατηγορία τῶν καταδιωκομένων

για εξόντωση ήταν δεκάδες (άν ὄχι ἑκατοντάδες) χιλιάδες δημοκρατικοί πολίτες. Μὲ μιά μέρα πρὶν τὶς ἐκλογές πού ἔγινε τὸ χτύπημα στό Λιτόχωρο δέν δόθηκε ὁ ἀναγκαῖος χρόνος διαφώτισης τῶν μαζῶν , τουλάχιστον γιὰ τὸν προσανατολισμό τῆς πρωτοπορείας πρὸς τὸν ἔνοπλο ἀγῶνα. Τὸ τέτοιο ξεκίνημα θά εἶχε πλεονεκτήματα καί ἀπό στρατιωτικὴ ἄποψη, γιατί οἱ ὀμάδες τῶν καταδιωχομένων θά ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν παθητικὴ στάση τῆς μακρόχρονης παρανομίας μὲ ἐπιθετικὲς ἐνέργειες ἀκόμα σὲ χειμερινή περίοδο, πού ὁ ἀντίπαλος δὲ μπορούσε νὰ ὀργανώσει ἀξιόλογες ἐκκαθαριστικὲς ἐπιχειρήσεις. Ἔτσι οἱ ὀμάδες τῶν καταδιωχομένων θά ἀποκτούσαν τὴν ἄμεση πείρα τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου ἀρχίζοντας ἀπὸ ἐπιθετικὲς ἐνέργειες, πού ἀνεβάζουν τὸ ἠθικό. Οἱ καταδιωχόμενοι ὅπωςδῆποτε ἔπρεπε νὰ περιμένουν τὴν ἀντίδραση τοῦ ἀντιπάλου μὲ ἐκκαθαριστικὲς ἐπιχειρήσεις μὲ μὲν θά καλύτερευε ὁ καιρὸς καί πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση θά ἔκαναν τὴν ὀργανωτικοτεχνικὴ τους προετοιμασία.

3) Ἡ τακτικὴ τοῦ ΚΚΕ στόν πολιτικὸ τομέα

Ἡ τακτικὴ, ὡς γνωστό, ἀφορᾷ τὶς μέθοδες πάλης καί τὶς μορφές ὀργάνωσης τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων. Ἡ τακτικὴ ἐκπληρώνει τὰ καθήκοντα τῆς στατηγικῆς πού μένει ἀμετάβλητη γιὰ ὀλόκληρη τὴν περίοδο τῆς ἀνόδου ἢ πτώσης τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἐνῶ ἡ τακτικὴ ἀλλάζει στὴν κάθε χωριστὴ μάχη ἢ ἐπιχείρηση καί ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν κάθε φορὰ συσχετισμὸ τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων.

Γιὰ τὸ 1946 ὁ κρῖκος τῆς ἀλυσίδας τῶν προβλημάτων πού στέκονταν μπροστὰ στὴ πολιτικὴ ἡγεσία ἦταν ἡ ὀργάνωση καί σωστὴ καθοδήγηση τοῦ ἔνοπλου ἀγῶνα τῶν καταδιωχομένων ἀγωνιστῶν σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐξάντληση ὅλων τῶν νόμιμων δυνατοτήτων, πού ἦταν ἀπαραίτητες γιὰ τὴ σύνδεση τοῦ ἀγῶνα τῆς ἔνοπλης πρωτοπορείας μὲ τὸν ἀγῶνα τῶν μαζῶν, πού ἀκό-

μα δέν ήταν έτοιμες νά βοηθήσουν ένεργητικά τόν ένοπλο άγώνα, όπως στήν πρώτη κατοχή. Έπρόκειτο συνεπώς για σωστό συνδυασμό τών παράνομων και νόμιμων μορφών πάλης μέ μοναδικό άντικειμενικό σκοπό τό τράβηγμα τών Λαϊκών μαζών στόν ένοπλο άγώνα, πού ήταν ή κύρια στρατηγική κατεύθυνση του ΚΚΕ. Μόνο μέ τήν προπαγάνδα είναι άδύνατο νά πεισθούν οί μάζες, είναι άπαραίτητο νά πεισθούν μέ τήν ίδια τήν πολιτική τους πείρα.

Γιά τήν ήγεςία του ΚΚΕ θά έπρεπε νά ήταν φανερό, ότι μόλις θά άρχιζε ή δράση τών καταδιωχομένων άγωνιστών ή αντίπαλη πλευρά θά άντιδρούσε μέ όλα τά μέσα, όχι μόνο ένάντια στους καταδιωκόμενους, αλλά και ένάντια στις έπαναστατικές όργανώσεις του Κόμματος και ένάντια στόν κάθε Δημοκράτη, συνεπώς τό σκέλος τής νόμιμης δουλειάς θά στένευε για λογαριασμό τής παράνομης έπαναστατικής δουλειάς, πού ήταν ό ένοπλος άγώνας. "Έτσι και έγινε. "Έξω από τίς έκκαθαριστικές έπιχειρήσεις, πού όργανωσε ό Κυβερνητικός στρατός ένάντια στους καταδιωκόμενους, δυνάμωσε στόν άνώτατο βαθμό και ή τρομοκρατία, όχι μόνον τών παρακρατικών όργανώσεων, αλλά και του έπίσημου κράτους, μέ έπισφράγισμα τό Γ' ψήφισμα, πού ανάμεσα στ' άλλα έγραφε:

«...Όστις θέλων νά άποσπάσει έν μέρος τής Έπικρατείας ή νά εύκολύνει τά πρόσ τουτο τείνοντα σχέδια, συνώμοσεν έντός του Κράτους ή συνεννοήθει μέ ξένους ή διήγειρεν στάσιν ή κατήρησεν ένόπλους ομάδας ή μετέσχεν εις αύτάς, τιμωρεΐται μέ θάνατον». (18 Ιούνη 1946).

Τό ψήφισμα όριζε τή σύσταση έκτάκτων στρατοδικείων, πού οί άποφάσεις τους ήταν τελεσιδικες, χωρίς νά χρειάζεται κανένα ένδικο μέσον. Οί καταδικαζόμενοι σέ θάνατο έπρεπε νά εκτελεστούν ύποχρεωτικά μέσα σέ τρία 24ωρα, έκτός αν δινόνταν χάρις. Στις 21 του Ιούνη συγκροτήθηκαν τά πρώτα 11 Στρατοδικεία στις πόλεις: Θεσσαλονίκη, Κιλκίς, Γιαννιτσά, Δράμα, Σέρρες, Ξάνθη, Άλεξανδρούπολη, Φλώρ.να, Κοζάνη, Γιάννενα, Λάρισα. Στις 16 του Ιούλη τουφεκίστηκε στά Γιαννιτσά ή δασκάλα Ειρήνη Γκίνη. "Όμως εκεί πού δόθηκε τό κύ-

ριο χτύπημα ήταν ο Στρατός. Μέσα σέ δυό μῆνες ἐκτελέστηκαν 250 Δημοκρατικοί στρατιῶτες, κυρίως τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ. Ἔτσι ὡς τά τέλη τοῦ 1946 τὸ ΚΚΕ παρέμεινε νόμιμο μόνο στήν Ἀθήνα, σάν βιτρίνα Δημοκρατίας γιά δημαγωγική κατανάλωση στό ἐξωτερικό, ὅτι στήν Ἑλλάδα ἐπικρατοῦσε Δημοκρατικό καθεστῶς. Οἱ Ἄγγλοι καί ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση καταλάβαιναν ἢ ἤξεραν τά σχέδια τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης γύρω ἀπό τὸ Ἑλληνικό ζήτημα καί ἐνεργοῦσαν προφυλακτικά μὴ θίγοντας τὴν ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ, παρ' ὄλο πού ἤξεραν, ὅτι ὁ ἔνοπλος ἀγῶνας καθοδηγοῦνταν ἀπ' τὸ Κόμμα. Ἡ νομιμότητα τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ διατηροῦνταν μέ ἔγκριση τῶν Ἄγγλων γιά νά μὴν δίνουν ἀφορμές στοὺς Ρώσους στὸν ΟΗΕ καί τοὺς κατηγορήσουν, ὅτι χτυποῦσαν τοὺς κομμουνιστές, ἐνῶ αὐτοὶ χτυποῦσαν τοὺς «συμμορίτες», πολιτογράφηση, πού ἔμεινε ὡς τά σήμερα γιά τοὺς μαχητές τοῦ ΔΣΕ.

Στό φῶς τῶν παραπάνω ἄς δοῦμε τὸ λάθος τῆς μὴ συμμετοχῆς τοῦ ΚΚΕ στίς ἐκλογές τοῦ Μάρτη 1946, λάθος πού ὀρισμένοι τὸ θεωροῦν σάν λάθος στρατηγικῆς σημασίας καί ὄχι τακτικῆς σημασίας, ὅπως εἶναι σωστό.

Ἐμεῖς ἔπρεπε νά πάρουμε μέρος στίς ἐκλογές γιά νά πείσουμε τὴν Ἑλληνική καί διεθνῆ κοινὴ γνώμη, ὅτι τὸ ΚΚΕ ἦταν ὑπὲρ τῆς ὀμαλῆς δημοκρατικῆς ἐξέλιξης τοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας καί δημιουργοὶ τῆς ἀταξίας στήν Ἑλλάδα ἦταν οἱ Ἄγγλοι καί οἱ Ἑλληνες συνεργάτες τους, πού καταδιώκουν καί ἐξοντώνουν τοὺς Δημοκρατικούς πολίτες. Αὐτὸ ὅμως τὸ πλεονέκτημα εἶχε καί τὸ μειονέκτημα, ὅτι ἀποπροσανατολίζονταν οἱ λαϊκὲς μάζες ἀπ' τὴν κύρια κατεύθυνση πού ἦταν ὁ ἔνοπλος ἀγῶνας καί δεύτερο μέ τὴ συμμετοχὴ μας σ' αὐτές τίς ἐκλογές, πού θά γίνονταν κάτω ἀπὸ τὸ καθεστῶς τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς καί τῆς ἀχαλίνωτης τρομοκρατίας θά νομιμοποιούσαμε μιὰ Κυβέρνηση κατοχικὴ πού δέν ἔκφραζε τὴν Λαϊκὴ θέληση. Εἶναι γνωστό, ὅτι σ' αὐτές τίς νόθες ἐκλογές δέν πῆραν μέρος καί Δημοκρατικά ἀστικά Κόμματα, ὅπως ὁ Καφαντάρης μέ 11 Ὑπουργούς πού μέ διακήρυξή τους στό Λαὸ ἔγραφαν:

Ἔχει καταστεῖ ὁ βίος ἀβίωτος τῶν Δημοκρατικῶν

πολιτών... Οί επικείμενοι έκλογαί θά κυριαρχούνται υπό τῆς νοθείας καί τῆς βίας... θά ἀποτελοῦν ἀσύλληπτην χίμαιραν. Τό 1935 ἐπαναλαμβάνεται υπό πολύ ἀπαισιωτέρους οἰωνούς... Ἡ δεξιὰ κατόρθωσε νά καταστήσει ὑποχέριον τό κράτος καί νά ἀσκει διά τῶν συμμοριῶν τῆς καί τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως τῶν ὁποίων ὁ ἀκραιφνής φιλοφασισμός ἐξησφαλίσθη δι' ἐπανεπιλημμένης αὐστηρῆς ἐπιλογῆς, ἀνεξέλεγκτου ἐπί τῶν πολιτῶν βίον...».

Συνεπῶς τό μόνο πρακτικό ὄφελος ἀπό τή συμμετοχή μας στίς ἐκλογές θά ἦταν, ὅτι θά δίναμε ὄπλα στή Σοβιετική Ἐνωσῆ γιά τό ξεσκέπασμα τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς στήν Ἑλλάδα καί γιά τή δημιουργία κατάλληλου κλίματος γιά τή βοήθειά μας ἀπό τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο, γεγονός πού γιά μᾶς εἶχε τεράστια σημασία. Ἀπό ἐσωτερική ἄποψη ἡ συμμετοχή μας στίς ἐκλογές δέν θά δημιουργοῦσε ἐμπόδια στήν ἀντιδραστική Κυβέρνηση νά ἐξοντῶνει τίς δυνάμεις μας, γιατί θά ἐνεργοῦσε στό ὄνομα τῆς πλαστῆς πλειοψηφείας πού ἀπόκτησε μέ νοθεία. Ἔτσι τό λάθος τῆς μή συμμετοχῆς μας στίς ἐκλογές ἦταν περιορισμένης τακτικῆς σημασίας καί ἀφοροῦσε τήν κινητοποίηση τοῦ ἐξωτερικοῦ παράγοντα σέ ὄφελός μας. Αὐτή ὁμως τήν κινητοποίηση τοῦ ἐξωτερικοῦ παράγοντα τήν ἔκανε δυνατή τό ἀχαλίνωτο τρομοκρατικό ὄργιο τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς καί τοῦ ἀντιδημοκρατικοῦ, ἀντιλαϊκοῦ καθεστῶτος, πού δέν ἄφηνε κανένα περιθώριο ὁμαλῆς δημοκρατικῆς ἐξέλιξης στήν Ἑλλάδα. Ὁ μόνος δρόμος πιά ἦταν τό δυνάμωμα τοῦ ἔνοπλου ἀγῶνα, πρᾶγμα πού εἶδε ὁ Ζαχαριάδης καί ἔδωκε ἐντολή στό Μάρκο γιά τή μαζικοποίηση τοῦ ἀντάρτικου ὡς τό τέλος τοῦ 1946. Κι' αὐτό τό ἔκανε τό μῆνα Ἰούλη, δηλαδή ἀμέσως μετά τήν ψήφιση τοῦ Γ' Ψηφίσματος, πού ἔδειχνε καθαρά τίς προθέσεις τῶν Ἀγγλων νά συντρίψουν τό ἐπαναστατικό κίνημα μέ τή φωτιά καί τό σίδερο.

Δέν εἶναι λίγοι ἐκεῖνοι οἱ κομμουνιστές, πού ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Ζαχαριάδης ἀκολουθοῦσε διπλῆ γραμμή πού ἐμπόδιζε τό δυνάμωμα τοῦ ἔνοπλου ἀγῶνα. Αὐτοί ἐξηγοῦν τά ζητήματα τῆς συμμετοχῆς μας στίς ἐκλογές καί τό δημοψήφισμα καί ἐπί-

σης τὰ συνθήματα γιά συμφιλίωση καί όμαλή δημοκρατική εξέλιξη, σάν ζητήματα στρατηγικής σημασίας. Γιά τή συμμετοχή μας στίς έκλογές καί τό Δημοψήφισμα εξέηγησα, ότι ήταν ζήτημα τακτικής σημασίας μέ περιορισμένη αξία από έσωτερική άποψη. Τά συνθήματα γιά συμφιλίωση καί όμαλή δημοκρατική εξέλιξη ήταν έπίσης τακτικής σημασίας καί άποσκοπούσαν στό πλάτεμα του έπαναστατικού μετώπου στή βάση καί είναι σωστό νά χρησιμοποιούνται σ' όλη τή διάρκεια του άγώνα. Δέν καταλάβαιναν καί δέν καταλαβαινουν τή σημασία αυτών των συνθημάτων εκείνη τήν περίοδο μόνον όσοι ήταν ενάντια στον ένοπλο άγώνα καί προτιμούσαν τή φυλακή από τό βουνό.

Στή βάση όλων των παραπάνω βγαίνει τό συμπέρασμα, ότι ή βασική μέθοδος πάλης των έπαναστατικών δυνάμεων στήν περίοδο του 1946 ήταν ό ένοπλος άγώνας καί οι μορφές οργάνωσης του Κόμματος έπρεπε νά προσαρμοστούν προς αυτή τήν κατεύθυνση, ιδιαίτερα μετά τό Γ' Ψήφισμα τής Κυβέρνησης, πού δέν άφηγε καμιά άμφιβολία, ότι στήν Έλλάδα έπεκράτησε φασιστικό καθεστώς, πού στηρίζονταν στίς έσωτερικές φασιστικές δυνάμεις καί τό διεθνή ιμπεριαλισμό. Μόνον τό περιεχόμενο του Γ' Ψηφίσματος, μαζί μέ τά Μακρονησία, τίς φυλακές καί τίς έκτελέσεις των έκτακτων στρατοδικείων ήταν ύπεραρκετά ντοκουμέντα γιά νά ξεσκεπασθούν οι "Αγγλοι στή διεθνή κοινή γνώμη γιά τό βρωμέρο ρόλο πού έπαιζαν στήν Έλλάδα. Πλέον οι νόμιμες δυνατότητες καί έέργειες έχαναν κάθε αξία καί οι έπαναστάτες έπρεπε νά πιάσουν πιό γερά τό ντουφέκι, τό δέ Κόμμα νά οργάνωνε τόν παράνομο μηχανισμό του στήν κατεύθυνση του δυναμώματος του ένοπλου άγώνα. Δέν ήταν άρκετό πού ό Ζαχαριάδης ανάθεσε στό Μάρκο τό καθήκον τής μαζικοποίησης του άντάρτικου. Αυτό τό καθήκον έπρεπε νά άνατεθεί καί στά Γραφεία περιοχών γιά νά στέλνουν χιλιάδες άγωνιστές στό βουνό, δέν ύπήρχε λόγος νά κρατούνται τά μέλη του ΚΚΕ στίς πόλεις. Παραμονή κομμουνιστών στίς πόλεις ήταν αναγκαία γιά τό δέσιμο του δικτύου πληροφοριών καί τήν οργάνωση του άνταρτοπολέμου των πόλεων, όλοι οι άλλοι έπρεπε νά στέλνονται στό βουνό. 'Από οργανωτική άποψη βασι-

κή φροντίδα τῆς ἡγεσίας ἔπρεπε νά εἶναι ὁ διορισμός τῶν Διοικήσεων περιοχῶν ἀπό τά καλύτερα πολιτικά καί στρατιωτικά στελέχη ἀκόμα πρὶν τῆ 2ῃ ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ μέ συγκεκριμένα καθήκοντα γιά τήν κάθε περιοχή, γιά ὅλη τῆ διάρκεια τοῦ 1946, στή βάση τῶν στατηγικῶν ἐπιδιώξεων γι' αὐτό τό χρόνο. Τά Ἀρχηγεία Περιοχῶν μέ τῆ σειρά τους θά δημιουργοῦσαν τά Ἀρχηγεία Περιφερειῶν, πού βασικά θά ἀσχολοῦνταν μέ τήν ὅλη ὀργανωτική προετοιμασία στή βάση. Ἦταν πρόωρη ἡ ἀνάδειξη τοῦ Μάρκου σέ «Στρατηγός» καί ἀρχηγό τῶν καταδιωχομένων ἀγωνιστῶν. Ὁ συντονισμός τῆς δράσης τῶν Ἀρχηγείων Περιοχῶν μποροῦσε νά ἐξασφαλιστεῖ ἀπό τό Κέντρο ἀρχικά καί μέ τό μέγάλωμα τοῦ ἀντάρτικου θά δημιουργοῦνταν πιό καλά σ' αὐτό τό χρόνο. Ὁ Μάρκος καί ὅλα τά ἀνώτατα καθοδηγητικά στελέχη ἔπρεπε νά δοκιμασθοῦν στή πράξη γιά νά ἀποκτήσουν τήν ἄμεση πείρα τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου καί νά γίνουν πιό ἱκανοί καθοδηγητές.

Ὁ Μάρκος μποροῦσε γι' αὐτό τό χρόνο νά ἦταν ὁ ὀργανωτής καί καθοδηγητής τοῦ ἀνταρτοπολέμου σ' ὀλόκληρη τῆ Μακεδονία καί τῆ Θράκη καί ἀνάλογα μέ τῆ δράση του θά ἀναδειχνοῦνταν στή θέση τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ ΔΣΕ. Ἔτσι ἔγινε καί στήν πρώτη κατοχή: Ὁ Ἄρης ἀναδείχτηκε στήν Ἀρχηγία τοῦ ΕΛΑΣ μέ τό σπαθί του, χάρη στήν ἐξαιρετική του δράση σάν καπετάνιος τῆς Ρούμελης. Αὐτή ἡ ὀργανωτική ἀρχή πρέπει νά τηρεῖται σέ κάθε νέο ἀγῶνα καί ὄχι νά δίνονται πόστα στή βάση τῆς παλιότερης στάσης καί δράσης τῶν στελεχῶν. Τέτοια λαθεμένη πολιτική στελεχῶν ἀκολούθησε μέ τῆ σειρά του καί ὁ Μάρκος, ἀναδειχνοῦντας τόν Κολιγιάννη σέ ἀρχηγό τοῦ Ἀρχηγείου Ἠπείρου τήν ἀνοιξη τοῦ 1947, πού σ' ὄλο τό 1946 κρύβονταν σάν τό «σαλιγκάρι», ὅπως σωστά γράφει ὁ Κίσαβος καί εὐθύνονταν γιά τήν καθυστέρηση τοῦ κινήματος στήν Ἠπειρο. Στόν ἐπαναστατικό ἀγῶνα τά παλιά εἰσιτήρια δέν περῶνε, κάθε μέρα χρειάζεται καί νέο πιστοποιητικό τῆς ἀξίας τῶν στελεχῶν.

Τά ζητήματα τῆς ὀργανωτικῆς πολιτικῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κόμματος ἔχουν πρωταρχική σημασία γιά τῆ νίκη τοῦ ἐπανα-

στατικού πολέμου. Στόν επαναστατικό πόλεμο ό υποκειμενικός παράγοντας καλεϊται νά υπερνικήσει τίς τεράστιες άντικειμενικές δυσκολίες πού έχει αυτός ό πόλεμος. Σ' αυτό τόν πόλεμο τά καθοδηγητικά στελέχη πρέπει νά κάνουν τά αδύνατα δυνατά για τή νίκη στίς χωριστές μάχες και επιχειρήσεις. Τά καλύτερα στρατιωτικά σχέδια γίνονται άχρηστα, όταν οί εκτελεστές τους δέν τά εφαρμόζουν μέ δημιουργική πρωτοβουλία και όταν δέν διακρίνονται για τήν επαναστατική έξαρση και τόν άφθαστο ήρωϊσμό. 'Ο Ναπολέον νικούσε, όχι μόνο χάρη στίς άναμφισβήτητες προσωπικές του στρατιωτικές ικανότητες, αλλά και γιατί τούς στρατηγούς του τούς άνέδειχνε από εκείνους τούς μαχητές πού έδειξαν ήρωϊσμό στίς μάχες. 'Ο Ζαχαριάδης δέν άκολούθησε αυτή τή δοκιμασμένη πρακτική στόν οργανωτικό τομέα, κόλλησε στους άνθρώπους μέ παλιούς τίτλους και όνομα και αυτό είναι ένα από τά βασικά του λάθη πού στοίχισαν άκριβά στό επαναστατικό κίνημα.

4) 'Η στρατηγική του επαναστατικού πολέμου τό 1946

"Όπως άνέφερα ή ΚΕ του ΚΚΕ δέν είχε έπεξεργασμένο τό γενικό σχέδιο του νέου επαναστατικού πολέμου ακόμα πριν τή 2η όλομέλεια κι' αυτό ήταν μία σοβαρή έλλειψη για τήν προετοιμασία του νέου πολέμου. 'Υποθέτω, ότι ή ΚΕ του ΚΚΕ δέν είχε έπεξεργασθει και χρονιάτικο σχέδιο πολέμου στη βάση ένός κύκλου έκστρατείας του άντιπάλου και δικής μας άντιεκστρατείας και καθορισμένες στρατηγικές επιδιώξεις για τίς δύο περιπτώσεις επιχειρήσεων. Δυστυχώς έμεις ως τό τέλος του πολέμου δέν είχαμε αυτή τή συνήθεια και πρακτική τής έπεξεργασίας χρονιάτικων σχεδίων επιχειρήσεων, ενώ ό αντίπαλος πάντοτε έπεξεργάζονταν κεντρικά σχέδια επιχειρήσεων χωριστά για τήν κάθε περιοχή και συνολικά για όλη τήν 'Ελλάδα. Τά αίτια θά τά εξηγήσω παρακάτω.

'Η έκπόνηση χρονιάτικου σχεδίου επιχειρήσεων έπρεπε να ξεκινάει από τό σχέδιο τής αντιμετώπισης τής εκστρατείας του

ἀντιπάλου. Αὐτές οἱ ἐκστρατεῖες ἔδιναν τήν μεγαλύτερη δυνα-
τότητα σ' ἐμᾶς νά καταφέρουμε ἐξοντωτικά χτυπήματα ὅτὸν
ἀντίπαλο μέ τίς ἐλάχιστες δικές μας ἀπώλειες, ἀρκεῖ νά ἐφαρ-
μόζαμε σωστή στρατηγική καί τακτική. Πιό εὐκολο εἶναι νά
χτυπήσεις καί ἐξοντώσεις τόν ἀντίπαλο ἔξω ἀπό τά ὄχυρά του,
πού βρίσκεται σέ κίνηση καί ἔχει ἀνοργάνωτο σύστημα πυρός.
Συνήθως ὁ ἀντίπαλος στρατός ἐνεργεῖ τίς ἐκστρατεῖες του τούς
καλοκαιρινούς μῆνες γιά νά μπορεῖ νά ἀξιοποιήσῃ τόν βαρῦ του
ὄπλισμό: μηχανοκίνητα μέσα, πυροβολικό καί ἀεροπορία. Μέ-
ρος τοῦ φθινοπώρου, τῆς ἀνοιξης καί ὅλος ὁ χειμώνας ἦταν ἡ
κατάλληλη περίοδος γιά τή δική μας ἀντιεκστρατεία.

Γιά τό 1946 τό χρονιάτικο σχέδιο ἦταν βασικά δουλειά τῶν
Ἀρχηγείων Περιοχῶν, ἐνῶ ἡ ΚΕ τοῦ ΚΚΕ θά τοὺς ἔδινε τοὺς
στόχους πού ἔπρεπε νά πραγματοποιήσουν, ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀ-
νάπτυξη τῶν δυνάμεων.

Στρατηγικός σκοπός τοῦ ἀνταρτοπολέμου γιά τό 1946 ἦταν
ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν ἀπό τοὺς σταθμούς χω-
ροφυλακῆς, τμήματα ἐθνοφυλακῆς, ΜΑΥ κ.λπ. Τήν Ἄνοιξη
τοῦ 1946 πού ἄρχισε ὁ ἔνοπλος ἀγώνας ἡ Κυβέρνηση διέθετε
τίς παρακάτω ἔνοπλες δυνάμεις: α/ 27.000 Χωροφύλακες (ἀπ'
αὐτοὺς οἱ 14.000 στή Βόρεια Ἑλλάδα), β/ Παρακρατικές
ὀργανώσεις: 5.000, γ/ Ἐθνοφυλακή: 17.000 (περί τά 40
Τάγματα), δ/ Τακτικός Στρατός: 75.000 (7 Μεραρχίες καί 2
ἀνεξάρτητες Ταξιαρχίες). Ἀπ' αὐτές τίς δυνάμεις πιστές στήν
Κυβέρνηση καί ἀξιόμαχες θεωροῦνταν οἱ χωροφύλακες, οἱ ἄν-
δρες τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων καί ἕνα ποσοστό περί τοὺς
10.000 τῆς Ταξιαρχίας Ρίμινι, τοῦ Ἱεροῦ Λόχου καί ἀριθμός
ἀξ/κῶν καί ὑπαξ/κῶν, πού εἶχαν συνεργασθεῖ μέ τοὺς Γερμα-
νοὺς καί χρησιμοποιήθηκαν γιά τή στελέχωση τοῦ Στρατοῦ καί
ἄλλων ὑπηρεσιῶν.

Ἀπ' τά παραπάνω βγαίνει τό συμπέρασμα, ὅτι ἡ κατεύθυν-
ση τοῦ κύριου χτυπήματος τῶν καταδιωκομένων γιά τό 1946
ἦταν ἡ ἐξόντωση τῶν σταθμῶν χωροφυλακῆς τῆς ὄρεινῆς ὑπαί-
θρου καί τῶν ΜΑΔ (ὅπως μετονομάστηκαν οἱ παρακρατικές
ὀργανώσεις), ἐπίσης τῶν ΜΑΥ, ὅπου εἶχαν δημιουργηθεῖ.

Δευτερεύουσα στρατηγική κατεύθυνση θά έπρεπε νά ήταν ό Στρατός καί ή Έθνοφυλακή, βασικά στίς άρχές, πού δέν είχε γίνει ή έκκαθάριση μέ τό όπλο τής προπαγάνδας καί sé συνέχεια μέ έξοντωτικά χτυπήματα, βασικά στήν περίοδο τών έκκαθαριστικῶν έπιχειρήσεων για νά μήν βγαίνουν στίς έπιχειρήσεις.

Γιά τήν έπιτυχία αὐτῆς τής στρατηγικῆς σημασία από στρατηγική άποψη είχε ή διάταξη τών δυνάμεων στή βάση τής στρατηγικῆς άρχῆς Τῆς: ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ, άρχικά στό έπίπεδο τών περιφερειακῶν Άρχηγείων καί sé συνέχεια στό έπίπεδο τών Άρχηγείων Περιοχῶν. Μόνο στή βάση αὐτῆς τής άρχῆς θά μπορούσαν νά καταφερθοῦν έξοντωτικά χτυπήματα στόν αντίπαλο, νά λυθοῦν τά προβλήματα άνεφοδιασμοῦ μας από τίς άποθήκες τοῦ αντιπάλου καί νά αλλάξει ό συσχετισμός τών δυνάμεων sé όφελός μας. Μόνο στή βάση τής άρχῆς τής συγκέντρωσης τών δυνάμεων για πόλεμο πλήρους έξόντωσης μικροτέρων σχηματισμῶν τοῦ αντιπάλου θά εφαρμόζονταν στήν πράξη καί ή άλλη στρατηγική άρχή, ή άρχή τής ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΑΣ.

Μέ τή συγκέντρωση τών δυνάμεων στό έπίπεδο τών Άρχηγείων Περιοχῶν δέν σημαίνει, ότι θά άπογυμνώναμε τίς άλλες περιφέρειες καί θά συγκεντρώνουμε όλες τίς δυνάμεις σ' ένα χῶρο. Αυτό θά ήταν σοβαρότατο λάθος. "Αν θά ένεργούσαμε έτσι, τότε θά δίναμε τή δυνατότητα στόν αντίπαλο νά πραγματοποιήσει μιá μεγαλύτερη συγκέντρωση δυνάμεων για τήν περικύκλωση καί έξόντωση τής συγκεντρωμένης δύναμῆς μας μιá καί στίς άλλες περιφέρειες θά ήταν άνενόχλητος. Σ' όλες τίς περιφέρειες έπρεπε νά αφήνονται έλαφρά τμήματα, ικανά νά ένεργοῦν έντατικό άνταρτοπόλεμο καί νά ύποχρεώνουν τόν αντίπαλο νά σκορπάει τίς δυνάμεις του για τή φύλαξη των συγκοινωνιῶν του καί τών κατοικημένων σημείων στίς πεδινές περιοχές. "Έτσι μέ τόν μικροπόλεμο τών μικρῶν άνταρτικῶν τμημάτων θά πετυχαίναμε τήν άποκέντρωση τών δυνάμεων τοῦ αντιπάλου, ένῶ μέ τή συγκεντρωμένη δύναμη πάντοτε θά μπορούσαμε νά άποκτήσουμε μεγάλη ύπεροχή δυνάμεων sé μιá κύρια κα-

τεύθυνση (μόνο μία) και 1 - 2 δευτερεύουσες για την περικύκλωση και εξόντωση κατά πολύ ασθενέστερων έχθρικών δυνάμεων, εφαρμόζοντας στον επιχειρησιακό τομέα την άλλη στρατηγική αρχή του επαναστατικού πολέμου: την αρχή της ΟΡΜΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ. Σ' αντίθεση με τη στρατηγική αρχή: ΤΟΥ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΟΥ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, που αφορά τό σύνολο του επαναστατικού πολέμου, ή στρατηγική αρχή της ΟΡΜΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ισχύει για την εξασφάλιση της νίκης στον ελάχιστο δυνατό χρόνο στις χωριστές μάχες και επιχειρήσεις, πρίν προλάβει ο αντίπαλος με τά ταχυκίνητα μεταφορικά του μέσα νά αναδιατάξει τίς δυνάμεις του και πραγματοποιήσει μεγαλύτερη συγκέντρωση δυνάμεων από τή δική μας και καταφέρει ενάντια μας συντριπτικό χτύπημα.

"Άλλη στρατηγική αρχή του επαναστατικού πολέμου στον επιχειρησιακό τομέα, που εξασφαλίζεται από τή στρατηγική αρχή ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ είναι ή ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗΣ, που είναι ή κύρια μέθοδος στό στάδιο της τακτικής ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΗΣ Η ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΛΙΓΜΩΝ, επίσης ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ. Όσο πιό μεγάλη είναι ή συγκέντρωση τών δυνάμεων, τόσο μεγαλύτερη θά είναι και ή δυνατότητα ή ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ νά γίνει σέ μεγάλο βάθος και έκταση και νά πετύχει ή άλλη αρχή στρατηγικής σημασίας: Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΜΟΥ.

'Απ' τά παραπάνω γίνεται καταφανής ή σημασία της συγκέντρωσης τών δυνάμεων και μόνο χάρη σ' αυτή εξασφαλίζεται ή εφαρμογή και τών άλλων αρχών στρατηγικής του επαναστατικού πολέμου, που συνοπτικά είναι:

1. Στρατηγική αρχή της ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΑΣ.

2. Στρατηγική αρχή της ΟΡΜΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.

3. Στρατηγική ἀρχή τῆς ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗΣ.

4. Στρατηγική ἀρχή τοῦ ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΜΟΥ.

5. Στρατηγική ἀρχή τῆς ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.

Ἡ τελευταία αὐτή στρατηγική ἀρχή συμπληρώνει τὴν στρατηγική ἀρχή τῆς στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης καὶ ἔχει γενικότερη σημασία γιὰ ὅλα τὰ κλιμάκια Διοίκησης. Χωρὶς ἐφεδρεία στὸν ἐπιχειρησιακὸ τομέα ὁ Διοικητὴς μετατρέπεται σ' ἓναν ἀπλό θεατὴ τῆς μάχης χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει ἀπρόβλεπτες ἐξελίξεις, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ βοηθήσει τὴν κύρια προσπάθεια στὴν ἀποφασιστικὴ στιγμή, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἐνεργήσει τοπικὴ ἀντεπίθεση στὴν ἄμυνα κλπ. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τίς μόνιμες φροντίδες τῶν Διοικητῶν νὰ δημιουργοῦν ἐφεδρεῖες σέ τροφίμα, πολεμικὸ ὑλικὸ κλπ. βασικὰ ἀπὸ τίς ἀποθήκες τοῦ ἀντιπάλου.

Ἔτσι οἱ σχεδιαστὲς καὶ καθοδηγητὲς τῶν μαχῶν καὶ ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου πρέπει νὰ καθοδηγοῦνται ἀπὸ τίς παραπάνω ἐφτά ἀρχές στρατηγικῆς σημασίας: 1) ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ σ' ὅλα τὰ κλιμάκια τῆς Διοίκησης, 2) ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ σ' ὅλα τὰ κλιμάκια τῆς Διοίκησης, 3) ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΙΦΝΙΔΙΑΣΜΟΥ σ' ὅλα τὰ κλιμάκια τῆς Διοίκησης, 4) ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΟΡΜΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ σ' ὅλα τὰ κλιμάκια τῆς Διοίκησης, 5) ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗΣ σὲ ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας ἢ τῆς ἐπιχειρησιακῆς κλίμακας, 6) ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΑΣ γιὰ ὅλα τὰ κλιμάκια τῆς Διοίκησης, 7) ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΜΑΚΡΟΧΡΟΝΟΥ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ γιὰ ὅλα τὰ κλιμάκια τῆς Διοίκησης καὶ βασικὰ γιὰ τὰ κεντρικὰ καθοδηγητικὰ ὄργανα ποὺ ἐπεξεργάζονται τὸ γενικὸ σχέδιο τοῦ πολέμου.

Παράδειγμα σωστῆς στρατηγικῆς σκέψης, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάταξη τῶν δυνάμεων τὸ 1946 στὴ Θεσσαλία δίνει σὸ βιβλίο του ὁ Κίσαβος. "Ὡς τίς 15 τοῦ Σεπτέμβρη οἱ δυνάμεις τῶν ἀν-

ταρτών τῆς Θεσσαλίας εἶχαν τὴν παρακάτω δύναμη καὶ διάταξη: ΠΗΛΙΟ: 200 ἀντάρτες, ΚΙΣΑΒΟΣ-ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙ: 600 ἀντάρτες, ΟΛΥΜΠΟΣ: 500 ἀντάρτες, ΑΝΤΙΧΑΣΙΑ: 1.000 ἀντάρτες, ΚΟΖΙΑΚΑΣ: 150, "Αγραφα 900, "Οθρυς 200. Στὴ σελ. 84-85 ὁ Κίσαβος, τότε ἀρχηγὸς τοῦ Ἀρχηγείου Θεσσαλίας, πρόβλεπε μέχρι τὰ τέλη τοῦ 1946 τὴν παρακάτω ἀνάπτυξη καὶ διάταξη τῶν δυνάμεων τοῦ Ἀρχηγείου του: Πήλιο: 150-200, Κίσαβος-Μαυροβούνι: 250-300, Ν. "Ολυμπος: 300-350, Ἀντιχάσια: 350-400, "Αγραφα: 350, Διλοχία Ἴππικῶν: 200 καὶ 10 Τάγματα στρατηγικῆ ἐφεδρείας τοῦ Ἀρχηγείου στὴν Κεντρικὴ Πίνδο. Γιὰ νὰ πραγματοποιοῦνταν αὐτό τὸ σχέδιο χρειάζονταν νὰ στρατολογηθοῦν ἀκόμα περὶ τοὺς 2.000 ἀντάρτες, ἀπόλυτα δυνατὸ, πού δὲν πραγματοποιήθηκε ἐξ αἰτίας τῆς σαμποταριστικῆς γραμμῆς τοῦ Μάρκου. Βλέπουμε, ὅμως ἐδῶ μιά σωστὴ σκέψη διάταξης τῶν δυνάμεων στὴ βάση τῆς στρατηγικῆς ἀρχῆς τῆς ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ. Μὲ τὴν συγκεντρωμένη δύναμη τῶν 10 Ταγμάτων τὸ Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας θὰ ἦταν σὲ θέση νὰ ὀργανώσει τὴν πρώτη μεγάλῃ Μονάδα (Μεραρχία) τῶν τριῶν ἐλαφρῶν Ταξιαρχιῶν, ἱκανὴ νὰ καταφέρει ἐξοντωτικὰ χτυπήματα στὶς δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου.

Αὐτὸς ἦταν ὁ μόνος σωστός δρόμος ἀνάπτυξης καὶ ὀργάνωσης τῶν δυνάμεων τοῦ ΔΣΕ: Συγκέντρωση τῶν κύριων δυνάμεων σὲ μιά κύρια περιοχὴ καὶ ἀποκέντρωση τῶν μικρῶν δυνάμεων σ' ὅλες τὶς περιοχὲς πού ἦταν δυνατό νὰ ἀναπτυχθεῖ ἀνταρτοπόλεμος κάτω ἀπὸ τὶς χειρότερες συνθῆκες. Τὸ ἰσόμερο σκόρπισμα τῶν δυνάμεων γιὰ κάλυψη ὅλων τῶν περιοχῶν εἶναι λάθος στρατηγικῆ σημασίας. Καμιὰ περιοχὴ δὲν μποροῦσε νὰ κρατηθεῖ λεύτερη στὴν περίοδο τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ ἀντιπάλου. Μὰ καὶ ὁ ἀντίπαλος δὲν μποροῦσε νὰ κρατήσει μόνιμα ὅλες τὶς περιοχὲς καὶ γιὰ τὶς ἐκστρατείες του πραγματοποιοῦσε συγκέντρωση δυνάμεων ἀπὸ πολλὰς περιοχὲς γιὰ νὰ καταφέρει συντριπτικὸ χτύπημα στὶς δυνάμεις μας. Τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἀντιπάλου ἦταν: ὅτι εἶχε στά χέρια του τὸ ὀδικὸ καὶ σιδηροδρομικὸ δίκτυο συγκοινωνιῶν τῆς χώρας

καί μπορούσε γρήγορα νά πραγματοποιήσῃ ἀναδιάταξη τῶν δυνάμεων του καί μετακίνησή τους σέ μεγάλες ἀποστάσεις, πρᾶγμα πού ἐμεῖς δέν εἶχαμε καί γι' αὐτό εἴμασταν ὑποχρεωμένοι νά πραγματοποιήσουμε προκαταβολικά τή συγκέντρωση τῶν δυνάμεων μας σ' ὀρισμένο χῶρο. Τό μειονέκτημα αὐτῆς τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων μας σ' ὀρισμένο χῶρο εἶναι καταφανές: Ὁ ἀντίπαλος εὐκόλα θά ἐπεσήμανε τό χῶρο τῆς συγκέντρωσης τῶν κύριων δυνάμεων μας καί θά συγκέντρωνε μεγαλύτερες δυνάμεις γιά τήν περικύκλωσή τους καί τήν ἐξόντωσή τους. Αὐτός εἶναι ὁ νόμος τῆς δράσης τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ στό πρῶτο στάδιο τῆς ἀνάπτυξής του, πού εἶναι ὑποχρεωμένος νά δρᾷ σέ συνθήκες διαρκoῦς περικύκλωσης. Ἡ δημιουργία ἐλεύθερων περιοχῶν θά ἔρθει μόνο σάν ἀποτέλεσμα τῆς πλήρους ἐξόντωσης σχηματισμῶν τοῦ ἀντιπάλου πού κινήθηκε σέ ἐκστρατεία στίς ἀνταρτοκρατούμενες περιοχές, πού κάμποσες φορές θά περνᾶνε ἀπό χέρια σέ χέρια, ὥσπου νά ἀναγκασθεῖ ὁ ἀντίπαλος νά παραιτηθεῖ ἀπό τίς πολυέξοδες ἐκστρατεῖές του καί περιοριστεῖ στήν ἄμυνα τῶν συγκοινωνιῶν του καί τῶν πεδινῶν περιοχῶν. Αὐτή τῆ δυνατότητα μπορεῖ νά τῆ δώσει μόνο ἡ συγκέντρωση τῶν δυνάμεων σέ ἀνάλογια 3 πρὸς 1 σέ σχέση μέ τίς ἀποκεντρωμένες δυνάμεις. Ἡ συγκέντρωση τῶν δυνάμεων τῶν ἀνταρτῶν ὡς τά τέλη τοῦ 1946 πραγματοποιοῦνταν μέ φυσιολογικό τρόπο στή βάση τῶν ἀπαιτήσεων τῆς στιγμῆς. Ἔτσι, ἐνῶ γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐκκαθαριστικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἀντιπάλου, οἱ ἀντάρτες δροῦσαν συνήθως κατά συγκροτήματα 80 - 100 ἀνδρῶν, μετά τό φθινόπωρο τοῦ 1946 διεξάγονταν ἐπιχειρήσεις μέ 800 - 1200 ἀντάρτες μέ βασική τακτική μονάδα τό Τάγμα.

5) Ἡ τακτική τῶν ἀνταρτῶν τό 1946

Ὡς τόν Ἰούνη τοῦ 1946 οἱ ἀντάρτες, ὕστερα ἀπό τήν πρώτη ἐπίθεση στό Λιτόχωρο τήν παραμονή τῶν ἐκλογῶν, συνέχισαν τίς ἐπιθετικές τους ἐπιχειρήσεις γιά τήν ἐξόντωση τῶν Σταθ-

μῶν Χωροφυλακῆς, ΜΑΥ καί τῶν τμημάτων Ἐθνοφυλακῆς, πού χρησιμοποιήθηκαν σ' αὐτή τήν πρώτη περίοδο γιά ἀντιμετώπιση τῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀνταρτῶν. Αὐτό τό καθῆκον οἱ πρῶτοι ἀντάρτες τό πραγματοποιοῦσαν μέ ἐπιτυχία καί δημιούργησαν τίς πρῶτες ἐλεύθερες περιοχές μέ τήν ἔννοια, ὅτι σ' αὐτές τίς περιοχές δέν ὑπῆρχαν μόνιμα ἐγκατεστημένα ἐχθρικά τμήματα. Τέτοιες περιοχές δημιουργήθηκαν βασικά στίς ὄρεινές περιοχές τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης.

Ἡ τέτοια πετυχημένη δράση τῶν ἀνταρτῶν στήν πρώτη αὐτή περίοδο ἀνάγκασε τήν Ἑλληνική κυβέρνησι καί τό Γενικό Ἐπιτελεῖο Στρατοῦ νά κινητοποιήσουν καί τό Στρατό στίς ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις, παρ' ὅλο πού βρισκόνταν στό στάδιο τῶν μαζικῶν ἐκκαθαρίσεων ἀπό τά ἀριστερά στοιχεῖα. Αὐτές οἱ ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις κράτησαν ὡς τόν Δεκέμβρη τοῦ 1946, ὅπως παρακάτω: 8-11/7/46 στό Βέρμιο, 7 Αὐγούστου στόν Ὀλυμπο, 20 - 28 Ὀκτώβρη στήν Ἀγραφα, 18 - 20 Ὀκτώβρη στό Βίτσι, 1 - 19 Νοέμβρη - 3 Δεκέμβρη στή Δυτική Μακεδονία καί στόν Κίτσοβο, 8 - 12 Δεκέμβρη στό Βέρμιο, 20 - 30 Νοέμβρη στόν Ἐβρο. Ὅμως καί ὁ τακτικός στρατός ἀντιμετωπίστηκε μέ ἐπιτυχία.

Ἀναφέρω μερικά μόνο παραδείγματα: α/ Στίς 5 τοῦ Ἰουλίου 1946 στήν Ποντοκερασιά ἕνας ἐχθρικός Λόχος διαλύθηκε ἀπ' τά μέσα ἀπό ὀμάδα Δημοκρατικῶν φαντάρων, πού χτύπησε τή Διοίκηση τοῦ Λόχου, β/ Στίς 25 τοῦ Ἰουλίου ἐχθρική Διμοιμία τακτικοῦ Στρατοῦ ἔπεσε σέ ἐνέδρα στό δρόμο Λάρισας Ἀγυιάς. Σκοτώθηκε ὁ λοχαγός Κυριακόγλωνας μαζί μέ 7 στρατιῶτες, γ/ Στίς 21 τοῦ Ἰουλίου καταλήφθηκε καί κρατήθηκε ἐπί 24 ὥρες ἡ Δεσκάτη, πού τήν ὑπερασπίζονταν ἕνας Λόχος στρατοῦ καί 45 χωροφύλακες. Κυριεύτηκε μιά μεγάλη ἀποθήκη ὀπλων καί ἱματισμοῦ. Τά Χάσια καί Ἀντιχάσια ἦταν πιά λεύτερα. δ/ Στίς 2 τοῦ Ὀκτώβρη καταλήφθηκε ἀπό ἀντάρτες τοῦ Βερμίου ἡ Νάουσα, πού φρουροῦνταν ἀπό 60 μόνο στρατιῶτες καί 20 χωροφύλακες. Ἡ πόλη κρατήθηκε 4 ὥρες καί πάρθηκαν πολλά λάφυρα. ε/ Στίς 14 - X - 1946 ἔγινε ἡ μεγάλη μάχη τοῦ Σκρᾶ γιά τήν ὁποία τό ὑπουργεῖο τύπου τῆς Ἑλληνικῆς κυβέρνησις

έκαμε τήν παρακάτω επίσημη ανακοίνωση:

«Έπειγον τηλεγράφημα έκ Γουμενίτσας αναφέρει, ότι πολυμελής συμμορία ένήργησε επίθεση κατά του φυλακίου του Σκρᾶ, όπου συνάπτεται σφοδρή μάχη. Προηγουμένως οί συμμορίτες είχαν αποκόψει τίς τηλεφωνικές γραμμές και ύπονόμειυσαν διά ναρκῶν τήν δημόσιαν οδόν 'Αξιουπόλεως - Σκρᾶ. Αυτόκίνητο μεταφέρον στρατιῶτας προσέκρουσεν επί νάρκης και άνετινάχθη. Νεώτερα έπείγοντα τηλεγραφήματα αναφέρουν, ότι συμμορία κομμουνιστών, προσερχόμενοι έκ του έσωτερικου τῆς 'Ελλάδος και του έξωτερικου από τῆς 4ης πρωϊνῆς ώρας τῆς χθές πλήττουν συνεχῶς τά συνοριακά φυλάκια τῆς περιοχῆς του Σκρᾶ. Διεξήχθη ἡ σφοδροτέρα μάχη έξ ὄσων συνήφθησαν μέχρι τουδε μεταξύ στρατου και συμμοριῶν. Κατά τήν μάχην ταύτην έφονεύθησαν ὁ Ταγ/χης Πεζικου Πάστρας, ὁ Λοχαγός Πεζικου Σισμάνης, τρεῖς άνθυπολοχαγοί και 40 ὀπλίται τῶν φυλακιῶν προκάλυψης».

Ἡ πετυχημένη δράση τῶν άνταρτῶν σ' αὐτή τήν περίοδο δημιουργήσε πραγματική κρίση στό μοναρχοφασιστικό στρατόπεδο και έξαιρετικά εὐνοϊκές συνθήκες για τήν ανάπτυξη τῶν δυναμέων μας στό χειμῶνα 1946 - 1947, πρᾶγμα πού δέν έμεταλλεύτηκε τό Γενικό Ἀρχηγείο του ΔΣΕ, πού δημιουργήθηκε στίς 28 Ὀκτώβρη μ' έπικεφαλῆς τόν Μ. Βαφειάδη. Τήν κρίση στό αντίπαλο στρατόπεδο μαρτυροῦν τά παρακάτω δημοσιεύματα:

α/ Ὁ άνταποκριτής τῆς Ἀκρόπολης Τριανταφυλλίδης στίς 26 - XI -46 τηλεγραφοῦσε από τή Βόρεια Ἑλλάδα:

«Περισσότερο από κάθε τί ἄλλο, στή σκέψη εκείνου πού βρίσκεται στή Μακεδονική Γῆ αποκτᾶ σημασία ἀπαίσια τό γεγονός ότι καμιά ασφαλῆς χερσαία γραμμῆ συγκοινωνίας ἤ ἄλλης ἐπικοινωνίας δέν ὑπάρχει μεταξύ Παλαιᾶς και Βορείου Ἑλλάδος. Ἡ Μακεδονία ἔχει οὐσιαστικά ἀποκοπεῖ από τόν κορμό τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος. Μόνον ἡ θάλασσα, τό ἀεροπλάνο και ὁ ἀσύρματος ένώνουν πιά ἀσφαλῶς τή Μακεδονία μέ τήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα».

β/ Ὁ Στρατηγός Ζαφειρόπουλος στό βιβλίο του: «Ὁ άντι-

συμμοριακός άγών 1945 - 1949» γράφει (σελ. 170):

«Ή πρωτοβουλία είχε περιέλθει εις τούς συμμορίτας, ιδίως κατά τόν χειμώνα 1946 - 1947 και λόγω τούτου κατά τό φθινόπωρον ή δράσις τους έξεδηλοῦτο δι' ίσχυρών δυνάμεων (800 - 1200 άνδρών) προερχομένων έκ συγκεντρώσεως τών διαφόρων Άρχηγείων, ένώ κατά τό θέρος τοῦ 1946 ή δράσις τους έξεδηλοῦτο διά μικρών τμημάτων 50 - 60 άνδρών».

Ό ίδιος στό ίδιο βιβλίο, σελ. 185 γράφει:

«Αυτές οι έπιχειρήσεις... δέν απέδωσαν τά αναμενόμενα άποτελέσματα, διότι δέν έξασφαλίστηκε μυστικότητα και στά στελέχη και τά τμήματα δέν υπήρχε πείρα άνταρτοπολέμου και τέλος διότι οι συμμορίτες απέφευγαν τή μάχη»... «κατά τίς έπιχειρήσεις αυτές, οι Έθνικές δυνάμεις ύποβλήθηκαν σέ σωματικές κακουχίες και ψυχική κούραση και βρίσκονταν σέ διαρκή άγωνία, διότι έβλεπαν πώς δέν βρήκανε σοβαρό έχθρό και διερωτουνταν αν ήταν σκόπιμη ή τέτοια σωματική κούραση για τούτους και τέτοιους συμμορίτες».

γ/ Τέλος ό Βεντήρης, τότε Διοικητής τοῦ Γ' Σώματος Στρωῦ, σέ αναφορά του στό Γενικό Έπιτελείο Στρατοῦ τόνιζε:

«Άγόμεθα μοιραίως πρός δύσκολον θέσιν. Παρά πάσαν χαύνωσιν, πρέπει νά συναγερθεῖ τό Έθνος και παρά πάσαν άντίδρασιν πρέπει νά εύρεθουν τά μέσα. Έάν δέν μάς δίνουν οι σύμμαχοι, ως άποτανθώμεν άλλου. "Ας πουλήσουμε ό,τι έχομέν, ως άτονίσουμεν πάσαν άλλην άνάγκην. Τίποτε δέν είναι τόσον έπεῖγον. Κάθε ήμέρα παρερχομένη φέρει κατά ένα βήμα πλησιέστερον τόν κίνδυνον... Τά σχόλια περιττεύουν».

Άπό όλα τά παραπάνω βγαίνει τό αναμφισβήτητο συμπέρασμα, ότι τό άντάρτικο στήν περιόδο τοῦ 1946 είχε σημαντικές τακτικές έπιτυχίες και πήρε τήν πρωτοβουλία τών έπιχειρήσεων στά χέρια του σέ βαθμό πού δημιούργησε πανικό στό έχθρικό στρατόπεδο, ιδιαίτερα στή Βόρεια Έλλάδα και τή Θεσσαλία. Αυτές οι έπιτυχίες ήταν μία καλή αρχή τοῦ ένοπλου άγώνα και σοβαρή προϋπόθεση για άλλαγή στό συσχετισμό τών δυνάμεων στό χειμώνα 1946 - 1947 για νά παίρναμε μέσα στό

1947 τή στρατηγική στροφή σέ ὄφελός μας. Ἐπί στρατηγική ὁμως ἄποψη τό ἀντάρτικο καθυστεροῦσε ἀκόμα πολύ: α/ γιατί δέν ἀναπτύχθηκε σημαντικό ἀντάρτικο στή Ρούμελη καί Ἡπειρο, β/ γιατί οἱ δυνάμεις τοῦ ἀντάρτικου στά τέλη τοῦ 1946 ἦταν πολύ μικρές: Βόρεια Ἑλλάδα περί τούς 6.000, Θεσσαλία: 3.500, Ρούμελη 230, Ἡπειρος: 150, συνολικά γύρω στίς 9.000, ἐνώ ἡ γραμμή τοῦ Ζαχαριάδη ἦταν νά φτάσει ἡ δύναμη τῶν ἀνταρτῶν τίς 50 - 60 χιλιάδες ὡς τά τέλη τοῦ 1946.

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τίς αἰτίες τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ ἔνοπλου ἀγῶνα στά 1946 στό πεδίο τῆς τακτικῆς καί ἐπιχειρησιακῆς κλίμακας ὅσον ἀφορᾷ τίς μέθοδες πάλης καί τίς μορφές ὀργάνωσης τῶν ἀνταρτῶν.

Γενικά ἡ τακτική τῶν ἀνταρτῶν μας σ' αὐτό τό στάδιο ἀνάπτυξης τῶν δυνάμεων μας ἦταν τακτική «τῆς στρατηγικῆς ὑποχώρησης» ἢ τοῦ «πολέμου ἐλιγμῶν» μέ σκοπό τήν ἀποφυγή συγκεντρωτικοῦ χτυπήματος τοῦ ἀντιπάλου πού ἐπιτίθεται καί τήν αἰφνιδιαστική ἐπίθεση μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις στά μετόπισθεν τοῦ ἐχθροῦ γιά τήν πλήρη ἐξόντωση κατά πολύ μικρότερων καί ἀσθενέστερων σχηματισμῶν τοῦ ἀντιπάλου. Αὐτή ἡ τακτική ἦταν δυνατή γά τό 1946 καί εἶχε ἐπιτυχίες, γιατί ὁ ἀντίπαλος αὐτό τόν χρόνο ἐνεργοῦσε ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις βασικά μέ τίς τοπικές του δυνάμεις καί δέν πραγματοποιοῦσε μεγάλη συγκέντρωση δυνάμεων, ἱκανῶν νά πραγματοποιήσουν πλήρη πριχύκλωση ὀρισμένου χώρου καί διεισδύσεως στό ἐσωτερικό τῆς τοποθεσίας γιά τή διάσπαση τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν τῶν δυνάμεων μας καί τήν τμηματική συντριβή τους. Ἀνάμεσα στίς φάλαγγες τοῦ ἀντιπάλου πού κινοῦνταν ἀπό τήν περιφέρεια πρὸς τό κέντρο ὑπῆρχαν μεγάλα κενά, πού ἐπέτρεπαν τή διείσδυση τῶν τμημάτων μας καί τή δράση τους στά μετόπισθεν, πρᾶγμα πού εἶχε σάν ἀποτέλεσμα ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου νά χτυπήσει στό κενό, πρᾶγμα πού συντελοῦσε ἀρνητικά στό ἠθικό τοῦ ἀντίπαλου στρατοῦ, πού εἶχε τήν ἐντύπωση, ὅτι κυνηγοῦσε ἀέρα καί αἰσθάνονταν ψυχική καί σωματική κούραση, ὅπως διαπίστωσε καί ὁ Ζαφειρόπουλος. Αὐτό πού ἰσχυρίζεται ὁ Ζαφειρόπουλος, ὅτι ὁ Στρατός τους δέν ἐξασφάλισε τήν μυστι-

κότητα τῶν κινήσεών του δέν εἶχε σοβαρή σημασία, γιατί τώρα οἱ ἀντάρτες δέν εἶχαν σταθερές βάσεις παραμονῆς, δέν ζοῦσαν σέ κατοικημένους τόπους, ὅπως στόν ΕΛΑΣ καί στίς μετακινήσεις τους κινοῦνταν συνήθως τή νύχτα καί ἀπό τά πιό ἀπίθανα ἀπόκρημνα μέρη χωρίς νά χρησιμοποιοῦν καί τά πιό ἀσήμαντα μονοπάτια, στίς δέ ἐπιθετικές τους ἐνεργείες πάντοτε εἶχαν τό πλεονέκτημα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, χρησιμοποιώντας βασικά τόν ἐνεδρευτικό ἀγῶνα καί τίς τολμηρές διεισδύσεις στό ἐσωτερικό τῆς ἐχθρικής τοποθεσίας γιά τήν ἀποδιοργάνωση τῆς Διοίκησης καί τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ ἀντιπάλου.

Μέ τό σταμάτημα τῶν ἐκκαθαριστικῶν ἐπιχειρήσεων ἤ τή χαλάρωσή τους γεννήθηκε ἡ ἀνάγκη ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις γιά τήν ἐξόντωση πιό σημαντικῶν ἐχθρικών σχηματισμῶν πού βρίσκονταν σέ πρόχειρη ἀμυντική διάταξη ἤ σέ κίνηση στούς δρόμους ἐπικοινωνίας τῶν διαφόρων μονάδων.

Μέ βάση τίς παραπάνω μέθοδες πάλις διαμορφώθηκαν καί ἀντίστοιχες μορφές ὀργάνωσης. Ἡ βασική τακτική Μονάδα τῶν πρώτων ἀνταρτικῶν σχηματισμῶν ἦταν τό συγκρότημα ἰσοδύναμου Λόχου Πεζικοῦ ἐλαφρῆς σύνθεσης μέ συνολική δύναμη 80 - 100 ἀνδρῶν. Αὐτό τό συγκρότημα ἐξοπλισμένο μέ ἀτομικά ὅπλα, μερικά ὀπλοπολυβόλα καί αὐτόματα, χειροβομβίδες καί πολύ ἀνεπαρκῆ ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά στήριζε τήν ἐπιτυχία τῆς δράσης τους ὄχι τόσο στή δύναμη πυρός του, ὅσο στήν κινητικότητα καί τόν αἰφνιδιασμό. Μετά τό Φθινόπωρο τοῦ 1946 μέ τήν πιό μεγάλη συγκεντροποίηση τῶν ἀνταρτικῶν σχηματισμῶν βασική τακτική μονάδα ἐγίνε τό Τάγμα ἐλαφρῆς σύνθεσης μέ δύναμη 400 - 600 ἀνδρῶν ἀνάλογα μέ τήν ἐπάρκεια προσωπικοῦ καί ὀπλισμοῦ. Συγκροτήματα παρέμειναν ἀκόμη σ' ὀρισμένες περιφέρειες, ὄχι ἀπό προοπτική δημιουργίας τῶν δύο εἰδῶν στρατοῦ πού πρέπει νά ὀργανώνει ὁ ἐπαναστατικός στρατός (ἀνταρτικός καί τακτικός), ἀλλά γιατί δέν ἐπαρκοῦσε τό ἔμφυχο ὕλικό ἤ δέν ὑπῆρχαν ὅπλα. Ὡς τό τέλος τοῦ 1946 τά Ἀρχηγεῖα Περιφερειῶν καί Περιοχῶν παρέμειναν σάν ἀνώτερα ὄργανα καθοδήγησης τοῦ ἀνταρτοπολέ-

μου κατά περιφέρειες και περιοχές.

Ἡ δημιουργία τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου στίς 28 Ὀκτώβρη 1946 ἦταν ἀπαραίτητο καί ἐπίκαιρο ὀργανωτικό μέτρο τῆς ἡγεσίας γιά τόν συντονισμό τῆς δράσης τῶν Ἀρχηγείων Περιούχων καί τήν παραπέρα προώθηση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Δυστυχῶς, ἡ ἐκλογή τοῦ Μάρκου Βαφειάδη σ' αὐτή τή θέση ἀποδείχτηκε ἀτυχής, ὄχι τόσο γιά τήν ἔλλειψη στρατιωτικῶν ἱκανοτήτων, ὅσο γιά τήν ἔλλειψη κομματικότητας καί πειθαρχίας στή γραμμή τοῦ Κόμματος του γιά μαζικοποίηση τοῦ ΔΣΕ στό ὕψος τοῦ ΕΛΑΣ ὡς τό τέλος τοῦ 1946. Ἐγίνε πιά ὀλοφάνερο, ὅτι δέν ἦταν ὁ Ζαχαριάδης αὐτός πού ἐκτελοῦσε δογματικά τή γραμμή τοῦ Στάλιν γιά προοδευτικό πέρασμα στόν ἔνοπλο ἀγῶνα, ἀλλά ὁ Μάρκος στή βάση κυρίως τῆς ἐσωτερικῆς καριερίστικης διάθεσης νά γίνει ἀρεστός στούς Γιουγκοσλάβους καί σέ κατάλληλη στιγμή νά ἀρπάξει σά χέρια του τήν ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ. Αὐτό πού ἔκαμε ὁ Μάρκος τό χειμῶνα τοῦ 1946 - 1947 ἦταν ἡ χαριστική βολή ἐνάντια στό ΔΣΕ καί ἡ ἱστορία δέν θά τοῦ τό συγχωρέσει. Ὁ Μάρκος δέν ἐκμεταλλεύτηκε τίς μεγάλες τακτικές ἐπιτυχίες τῶν ἀνταρτῶν τό 1946 καί δέν ξεσήκωσε τή νεολαία τῆς Βόρειας Ἑλλάδας καί Θεσσαλίας στόν ἀγῶνα γιά στρατηγική νίκη σέ βάρος τοῦ μοναρχοφασισμού μέσα στό 1947. Ἡ ἀδράνειά του καί τό συνειδητό σαμποτάζ τῆς μαζικοποίησης τοῦ ΔΣΕ προδίκασαν τά μέγιστα τήν ἦττα τοῦ ΔΣΕ.

6) Λίγα λόγια ἀπό τήν προσωπική μου ἄμεση πείρα

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Κόμματος νά κατέβουμε ὀρισμένα στελέχη στήν Ἠπειρο γιά νά δημιουργήσουμε ἀνταρτικό ἦταν γνωστή στήν καθοδήγηση τοῦ Μπούλκες γύρω σά τέλη τοῦ Ἰοῦνη 1946, ὅμως ἡ ἀποστολή μας στήν Ἑλλάδα καθυστέρησε τρεῖς μῆνες, γιὰτί εἶχαμε ἀρχίσει τήν τρίτη σειρά τῆς Σχολῆς τῶν ἀξιωματικῶν καί ἡ καθοδήγηση ἔκρινε ἀπαραίτητο νά τελειώναμε καί μ' αὐτή τή σειρά τῆς Σχολῆς καί τότε νά πηγαίναμε

στήν Ἑλλάδα. Ἡ τρίτη σειρά τῆς Σχολῆς ἀξιωματικῶν τελείωσε στό πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου καί ἀμέσως μᾶς φώναξαν στά Γραφεῖα (τόν Κύρλα, τόν Κωστα Ράφτη (Νεμέρτσικα), τόν θόδωρο Ζαλοκώστα (Παληούρα) κι' ἐμένα), μᾶς ἀνακοίνωσαν γιά τή νέα ἀποστολή μας καί μᾶς ἔδωσαν τήν ἐντολή νά διαλέξουμε καμιᾶ δεκαριά στελέχη, πού θά παίρναμε μαζί μας καί νά τούς προτείνουμε γιά ἔγκριση. Ἐγώ διαφώνησα μέ τόν τότε γραμματέα Μιχάλη γιά τόν ἀριθμό τῶν μελῶν τῆς ἀποστολῆς λέγοντάς του, ὅτι μέ τόσο λίγα ἄτομα δέν θά μπορέσουμε νά κάνουμε τίποτε στήν Ἡπειρο, πού τά χωριά ἦταν ὀπλισμένα ἀκόμα ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ζέρβα. Ὁ Μιχάλης μᾶς διαβεβαίωσε, ὅτι ἡ κατάσταση στήν Ἡπειρο ἄλλαξε ριζικά καί ὁ λαός εἶναι ἕτοιμος νά μᾶς ἀκολουθήσει.

Δέν ἔδωκα καμιᾶ πίστη στά λόγια του, ὅμως κατάλαβα: ὅτι ὅσο κι' ἂν ἐπέμενα ἡ ἀπόφασή τους δέν θά ἄλλαζε. Ἀποσυρθήκαμε καί καταπιαστήκαμε μέ τήν ἐπιλογή τῶν συντρόφων πού θά παίρναμε μαζί μας. Ἐγώ γιά τά Τζουμέρκα διάλεξα 10 συντρόφους, ὁ Κύρλας γιά τήν Πρέβεζα νομίζω τρία στελέχη καί ὁ Νεμέρτσικας γιά τό Πογώνι 5 - 6 συντρόφους. Παρουσιάστηκαμε ἐκ νέου στό γραφεῖο γιά ἔγκριση τῶν προσώπων πού προτείναμε. Ὅλοι ἐγκρίθηκαν, μόνο γιά τόν Ἀννίβα παρουσιάστηκε διαφωνία ἀνάμεσα στό Νεμέρτσικα κι' ἐμᾶς τούς τρεῖς. Ὁ Ἀννίβας στό Ρουμπίκ τῆς Ἀλβανίας εἶχε ἐκδηλώσεις φραξιονισμοῦ χωρίς ἀρχές, πού δημιουργοῦσαν κίνδυνο γιά τήν ἐνότητα τῆς Ὀμάδας γι' αὐτό προτείναμε νά ἀπορριφθεῖ. Δυστυχῶς ὁ ἀγαθός Νεμέρτσικας ἐπέμενε καί ἀνέλαβε προσωπική εὐθύνη ὅτι ὁ Ἀννίβας δέν ἦταν ὑποπτος καί ὑποχωρήσαμε. Πρέπει νά σημειώσω, ὅτι ἐμεῖς οἱ τέσσερις εἴχαμε τοποθετηθεῖ σάν κομματικό γραφεῖο τῆς ἀποστολῆς μέ γραμματέα τόν ἀχροναυπλιώτη Μῆτσο Κύρλα ἀπό τό χωριό Παληορόφωρο τῆς Πρέβεζας. Ὁ Ἀννίβας, ὅταν χωρίσαμε μέ τήν ὀμάδα τοῦ Νεμέρτσικα στό Γράμμο λιποτάκτησε καί πρόδωσε στόν ἐχθρό τίς ἀποστολές μας καί ἡ ὀμάδα τοῦ Νεμέρτσικα συνάντησε μεγάλες δυσκολίες στήν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς τῆς.

Ξεκινήσαμε ἀπό τό Μποῦλκες ἄοπλοι, γιὰτί θά μᾶς ὀπλιζαν

στά Σκόπια. Πράγματι εκεί μᾶς ἔδωκαν ἀτομικά ὄπλα καί μερικά αὐτόματα Στέν μέ γύρω στίς 50 σφαῖρες, σάν νά πηγαίναμε σέ γάμο καί ὄχι σέ πόλεμο. Ἀργότερα μάθαμε, ὅτι ἄλλες ἀποστολές κατέβηκαν στίς περιοχές τους ἄοπλες. "Ἄλλο ἓνα σημάδι κακῶν προθέσεων τοῦ Γιουγκοσλάβικου Κόμματος πρὸς τὸ ἐπαναστατικὸ μας κίνημα, μόνο πού δέν τὸ ἐπεσήμανε ὁ Ἰωαννίδης μέ τὸ Ρούσο στό Βελιγράδι, ὅπου καλοπερνοῦσαν καί ἔχαφταν τίς ὑποσχέσεις τῶν Γιουγκοσλάβων χωρὶς νά προσέχουν τὰ ἔργα τους. Ἦταν ἡ ἀποχαύνωση πού δέν τοὺς ἐπέτρεφε νά σκεφτοῦν νά ὀργανώσουν τὸν ἀνεφοδιασμό μέ δικούς μας δοκιμασμένους ἀνθρώπους ἢ μέ μικτές ἐπιτροπές, μόνο πού τὸ βέτο θά τὸ εἶχαν οἱ δικοὶ μας ἀνθρωποι. "Ὅμως ὁ Ἰωαννίδης, ὅπως εἶδαμε προηγουμένα, εἶπε στό Μάρκο, ὅτι δέν τοῦ χρειάζονταν ὄπλισμός παραπάνω ἀπὸ 4500 ἀντάρτες.

Περάσαμε μέσω Ἀλβανίας στό Γράμμο στίς 19 τοῦ Σεπτέμβρη 1946, ὅπου συναντήσαμε τὸ συγκρότημα Γιαννούλη. Ἡ προώθησή μας πρὸς τὴν περιοχή τῶν Τζουμέρκων θά γίνονταν μέσω Χασίων, γιατί στά Ζαγόρια δέν ὑπῆρχε ἀντάρτικο. Χωρίσαμε μέ τίς ὁμάδες τοῦ Κύρλα καί τοῦ Νεμέρτσικα, πού ἔφυγαν γιά τίς περιοχές τους κι' ἐμεῖς παραμείναμε 3 - 4 μέρες μέ τὸ συγκρότημα τοῦ Γιαννούλη περιμένοντας τὸ σύνδεσμο ἀπὸ τὰ Χάσια. Ὁ Παληούρας παρέμεινε μαζί μου μέ προοπτική νά περάσει ἀργότερα μέσω Τζουμέρκων πρὸς τὸ Σουλι, ὅπου εἶχε δράσει στὸν ΕΛΑΣ. Στὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς μας στό Γράμμο ὁ Γιαννούλης ἔκρινε σκόπιμο νά χρησιμοποιήσει καί τὴν ὁμάδα μας στὴν ἐπιχείρηση τοῦ Πεντάλοφου γιά τὴν ἐξόντωση τῶν ἐκεῖ χωροφυλάκων. Ἡ ἐπιχείρηση ἔγινε μέρα, ἔτσι χάθηκε τὸ στοιχεῖο τοῦ αἰφνιδιασμοῦ. Οἱ χωροφύλακες ἐγκατέλειψαν τὸ σταθμὸ Χωροφυλακῆς καί τὸ χωριὸ καί τραβήχτηκαν στά ἀνατολικά ὑψώματα, φύσει ὄχυρά, ὅπου καί ταμπουρώθηκαν. Ὁ Γιαννούλης ἐντελῶς παράλογα διέταξε τὴν ὁμάδα μου νά ἐπιτεθεῖ στὴν κύρια κατεύθυνση, ἐνῶ ἡ δική του δύναμη θά ἐξασφάλιζε τὴ βάση πυρός καί τίς πλαγιοφυλάξεις. Ὁ Παληούρας διαμαρτυρήθηκε στό Γιαννούλη γι' αὐτὴ τὴ διαταγή καί ἀμέσως αὐτὸς ἄλλαξε τὴν ἀπόφασή του, δικαιολογώντας

τήν προηγούμενη απόφασή του μέ έντολή πού είχε νά χρησιμοποιεί τίς ομάδες πού θά περνούσαν άπ' έκει σέ έπιχειρήσεις γιά νά συνηθίσουν στίς νέες συνθήκες και νά πάρουν τό μαχητικό βάπτισμα. Αυτό ήταν σωστό, όχι όμως και νά εκτελούσε μόνο ή ομάδα μας τήν κύρια άποστολή τής επίθεσης σέ όχυρή τοποθεσία, και μέρα, πού άσφαλώς θά είχε σοβαρές άπώλειες και θά ματαιώνονταν ή κύρια άποστολή μας, πού ήταν ή δημιουργία άντάρτικου στήν Ήπειρο. Τελικά ή όλη έπιχείρηση ματαιώθηκε γιατί άρχισαν νά καταφθάνουν ενισχύσεις του άντιπάλου άπό τό Τσοτύλι και έμφανίστηκε πάνω στίς θέσεις μας έχθρικό άναγνωριστικό άεροπλάνο.

Έπακολούθησε ή νυχτερινή επίθεση του συγκροτήματος Γιαννούλη γιά τήν κατάληψη του άστυνομικού σταθμού τής Πυρσόγιαννης στήν όποία ή ομάδα μας δέν κλήθηκε νά πάρει μέρος. Φαίνεται ό Γιαννούλης άναλογίστηκε τίς ευθύνες του γιά τήν περίπτωση πού ή ομάδα μας δέν έκπλήρωνε τήν κύρια άποστολή της έξ αίτίας άπωλειών σέ έπιχειρήσεις στήν περιοχή του. Οί χωροφύλακες κατόρθωσαν νά διαφύγουν και οί άντάρτες κυριέψαν τό χτίριο του σταθμού και λάφυρα. Στά άρχεία του άστυνομικού σταθμού βρέθηκε άπόρρητο έγγραφο τής Διοίκησης Χωροφυλακής Ίωαννίνων, πού κατά προσέγγιση είχε τό παρακάτω περιεχόμενο.

«Στήν... (άναφέρονταν ή άκριβής ήμερομηνία πού είχε καθορίσει τό Γραφείο Περιοχής Ήπείρου γιά τήν κάθοδό μας στήν Ήπειρο πρίν 3 μήνες) θά περάσουν τά σύνορα Άλβανίας — Έλλάδος οί γενικοί έγκληματίες τής Έλλάδος: Τζουμερκιώτης και Παληούρας. Οί πληροφορίες είναι άπόλυτα θετικές άπό άνθρωπό μας στή Γραμματεία του Γραφείου Περιοχής Ήπείρου. Πάρτε όλα τά άναγκαία μέτρα γιά τήν έξόντωσή τους».

Αυτό τό γράμμα ήταν μία άναπάντεχη και πολύτιμη άποκάλυψη, ότι μέσα στή Γραμματεία του Γραφείου Περιοχής Ήπείρου ήταν κρυμμένος ό «Δούρειος Ίππος» του ταξικού μας άντιπάλου, πού ένημέρωνε τόν άντίπαλο γιά όλα τά σχέδια τής ΚΕ του ΚΚΕ και του Γραφείου Περιοχής πού έπεφταν στήν άντίληψή του. Έτσι εξηγείται και ή άποτυχία δημιουργίας άν-

τάρτικου στην "Ηπειρο ως εκείνη τή στιγμή, επίσης τό χάσιμο τών δυνάμεών μας στό Στρατό. Τό γράμμα παραδόθηκε από τόν Παληούρα στό Γράμμα σέ ύπεύθυνο κομματικό στέλεχος νά τό παραδόσει στό Πολιτικό Γραφείο τής ΚΕ του ΚΚΕ, δηλαδή τότε στους Ίωαννίδη καί Ρούσο, πού βρίσκονταν στό Βελιγράδι. "Ομως τό γράμμα χάθηκε καί ποτέ καί πουθενά δέν έγινε λόγος γι' αυτό. Κάποιος άλλος «Δούρειος Ίππος» τό εξάφάνισε. Στή ΛΔ Βουλγαρίας πρίν χρόνια συζήτησα αυτό τό ζήτημα μέ τόν Μπάμπη Γκόντζιο, πού τό 1946 ήταν Γραμματέας τής Περιφερειακής Έπιτροπής "Αρτας καί μέλος τής Γραμματείας του Γραφείου Περιοχής "Ηπίρου. "Ο Γκόντζιος μου είπε, ότι τήν έντολή για νά κατέβουμε στην "Ηπειρο έγώ καί ό Παληούρας τήν ήξεραν οί: Μιχάλης Τσιάντης, α' Γραμματέας του Γραφείου Περιοχής ως τά τέλη Ίούνη 1946, Κώστας Κολιγιάννης, β Γραμματέας του Γραφείου Περιοχής από τήν 1 Ίούλη 1946 καί Μπάμπης Γκόντζιος, επίσης τήν έντολή τήν ήξερε καί ό σύνδεσμος του Γραφείου Περιοχής, ό όποιος όμως πιάστηκε καί έκτελέστηκε. "Ο Γκόντζιος παραδέχεται, ότι ανάμεσα στά τέσσερα μέλη τής Γραμματείας του Γραφείου Περιοχής πρέπει νά ύπήρχε προδότης, άν πράγματι τέτοιο ήταν τό περιεχόμενο του έγγράφου τής Διοίκησης Χωροφυλακής Ίωαννίνων. Ποιός άραγε ήταν ό πράκτορας σέ μία τέτοια δεσπόζουσα θέση, όπως ήταν ή Γραμματεία του Γραφείου Περιοχής; Αυτό είναι τό σοβαρό ζήτημα πού πρέπει νά διευκρινίσει ό Τσιάντης, άντί νά άρθρογραφεϊ στην Άθήνα από τίς στήλες τής «Αύγης» καί νά φιλοσοφεί αναπτύσσοντας θεωρίες για γενική εξέγερση, τάχα αυτό τόν έμπόδισε καί δέν έκαμε τή μικρή εξέγερση στην "Ηπειρο καί μαζί μέ τόν Κολιγιάννη κρύφτηκαν σαν τά «σαλιγγάρια», όπως πολύ σωστά τούς χαρακτηρίζει ό Κίσαβος στό βιβλίό του. "Ο Τσιάντης έπρεπε νά είχε πεί ανοιχτά στό Λαό ποιός ήταν ό πράκτορας τής ασφάλειας στό Γραφείο Περιοχής "Ηπίρου καί γιατί δέν δημιούργησε άντάρτικο τό 1946, τή στιγμή μάλιστα πού στό Στρατό είχαμε μεγάλες δυνάμεις, όπως βεβαιώνει ό Γούσιος τό Ζαχαριάδη στή μυστική σύσκεψη μετά τήν όλομέλεια τής ΚΕ του ΚΚΕ.

Ἐφτασε ἐπιτέλους ὁ σύνδεσμος ἀπό τὰ Χάσια καί ἀρχίσαμε τήν προώθησή μας πρὸς τήν περιοχή μας. Αὐτή ἡ πορεία ἔχει σημασία ἀπό ἄποψης πείρας, γι' αὐτό θά σταθῶ. Τό πρῶτο ἄλλμα ἔγινε νύχτα ἀπό τὰ ὑψώματα δυτικά τοῦ Πεντάλοφου. Ὁ ὀδηγός μας ἀπόφυγε τὰ μονοπάτια καί μᾶς πήγαινε ἀπό ἀποκρημνα μέρη, ἀληθινούς γκρεμούς, πού ὄταν τοὺς εἶδαμε τό πρῶτ' ἀπορήσαμε πῶς τοὺς περάσαμε χωρίς νά γκρεμοτσακιστοῦμε. Αὐτό ἦτανε νέα ἄμεση πείρα, πού στίς συνθήκες τοῦ Ε-ΛΑΣ, τή χρησιμοποιοῦσαμε σέ σπάνιες περιπτώσεις. Τότε ζούσαμε σέ συνθήκες ἀληθινά λεύτερων περιοχῶν καί κινούμαστε συνήθως τή μέρα καί ἀπό καλοὺς δρόμους. Τώρα, ἰδιαίτερα στήν πρώτη αὐτή περίοδο, εἶμασταν ὑποχρεωμένοι νά κινούμαστε μέ τέτοια προφυλακτικά μέτρα, γιατί ὁ ἀντίπαλος καί τή νύχτα ἔσθηνε ἐνέδρες στά ὑποπτα σημεῖα κίνησης τῶν ἀνταρτῶν. Ξημερώσαμε σέ ἀκατάλληλο μέρος γιά λημέριασμα, σ' ἕνα ἀντέρεισμα δυτικά τοῦ χωριοῦ Ζιάκα. Οἱ πληροφορίες τοῦ ὀδηγοῦ μας ἦταν, ὅτι σ' αὐτά τὰ μέρη ὁ ἐχθρός ἔβγαινε τακτικά καί ἔκανε ἔρευνες ἢ ἔσθηνε ἐνέδρες γι' αὐτό στό λημέρι ἔπρεπε νά πάρουμε κατάλληλα μέτρα συναγερμοῦ καί ἄμεσης δράσης καί νά κρατᾶμε ἀπόλυτη σιωπή, ἐπίσης ὁ ὀδηγός μᾶς πληροφόρησε, ὅτι ὁ ἀντίπαλος χρησιμοποιοῦσε σκυλιά γιά ἀνακάλυψη παράνομων ἢ λημεριῶν ἀνταρτῶν. Αὐτό τό τελευταῖο δέν προβλέψαμε μέ τόν Παληοῦρα, ὅτι δηλ. θά ἔπρεπε νά εἶχαμε ἐφοδιαστεῖ μέ κόκκινο πιπέρι γιά νά ρίξουμε στά ἴχνη μας καί νά τὰ χάσουν τὰ σκυλιά. Ὅμως πιπέρι δέν εἶχαμε καί χρησιμοποιήσαμε ἡμίμετρο: Πηδοῦσαμε μέ μεγάλα ἄλλατα ἀπό πέτρα σέ πέτρα καί σέ διάφορες διασταυρούμενες κατευθύνσεις γιά νά μπερδευτοῦν τὰ σκυλιά γιά τήν πραγματική κατεύθυνση τοῦ λημεριοῦ μας. Λουφάξαμε κάπου, πήραμε κατάλληλα μέτρα ἀσφαλείας καί κοιμηθήκαμε νά ξεκουραστοῦμε ἀπό τήν ὀλονύχτια πορεία μέσα στά κατσάβραχα. Ξυπνοῦσαμε γιά νά ἀλλάζουμε τίς σκοπιές καί φάγαμε ὅλη τή μέρα τὰ λίγα τρόφιμα, πού μᾶς ἔδωκε ὁ Γιαννούλης στό Γράμμο κι' ἔτσι τό βράδυ γιά τό δεύτερο ἄλλα γινήκαμε πιό ἐλαφροί γιά τήν κίνησή μας πρὸς νότο. Περάσαμε τὰ ἐπικίνδυνα μέρη γιά ἐνέδρες τοῦ ἐχθροῦ καί

στό δρόμο πρὸς τὰ Χάσια πέσαμε σ' ἓναν κῆπο μέ ντομάτες μέ τίς ὁποῖες κορέσαμε τὴν πείνα μας. Τό πρωί φτάσαμε στήν περιοχή τῶν Χασιῶν καί συνεχίσαμε μέρα τὴν πορεία μας, ὥσπου τό ἀπόγευμα φτάσαμε σέ ἀντάρτικη βάση. Πιά τὰ Χάσια ἦταν ἀνταρτοκρατούμενα καί νοιώσαμε τὸν ἀέρα τῆς λεύτερης περιοχῆς. Ἐκεῖ τροφοδοτηθήκαμε καλά καί τό βραδάκι, πρὶν ἀκόμα νυχτώσει, κινηθήκαμε πρὸς Κόζιακα μέσω Ἀνθρακιᾶς καί Ἀγναντιᾶς. Μέ τό σούρουπο περάσαμε τό δημόσιο δρόμο Καλαμπάκα - Μέτσοβο καί τὴ νύχτα ἀναρριχηθήκαμε πρὸς τίς πλαγιές τοῦ Κόζιακα. Κατά καλή μας τύχη στά χαράματα συναντήσαμε πάνω ἀπὸ τό χωριό Κρύα Βρύση τό τμήμα τοῦ Ζαραλῆ, πού μᾶς φιλοξένησε καί τό ἄλλο βράδι μᾶς προώθησε πρὸς τὴν περιοχή Κρανιαῖς - Πολυθέας κοντά στὸν Ἀχελῷο. Καί σ' αὐτὴ τὴ διαδρομὴ περάσαμε ἓνα σχολεῖο μέτρων ἀσφαλείας, πού μᾶς ἔμαθε ὁ Ζαραλῆς. Τὴν κίνηση τὴ νύχτα ὁ Ζαραλῆς τὴν ἔκαμε μέσα ἀπὸ πυκνὰ δάση καί ἀπόκρυμνα μέρη μακριὰ ἀπὸ μονοπάτια, στά ὁποῖα ὑπῆρχε πιθανότητα νά στήσει ἐνέδρες ὁ ἐχθρὸς. Ἀπόλυτη σιωπὴ ἐπικρατοῦσε στὴ φάλαγγα καί μόνο ἀπὸ καιρὸ σέ καιρὸ χτυποῦσε ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τό κουδουνάκι (ἀπ' αὐτὰ πού φοροῦν οἱ τσοπάνηδες στά πρόβατα) γιὰ νά προσανατολίζεται ἡ φάλαγγα σέ περίπτωση ἀποκοπῆς μέρους τῆς, ἐπίσης γιὰ νά παραπλανηθεῖ ὁ ἐχθρὸς ἀκούγοντας θόρυβο γιὰ νά νομίσει, ὅτι ἐκεῖ κάπου βόσκουν πρόβατα. "Ὁμως κίνδυνος ἀποκοπῆς τῆς φάλαγγας δέν ὑπῆρχε, γιὰτί ὁ καθένας κρατοῦσε τό σακάκι τοῦ προηγούμενου γιὰ νά μὴν ἀποκοπεῖ στό πυκνὸ σκοτάδι καί ἡ φάλαγγα κινούνταν σιγὰ καί μέ συνοχή. Ξημερώσαμε στό χωριὸ Χρυσομηλιά μακριὰ ἀπὸ ἐχθρικούς στόχους, ἀποχωριστήκαμε μέ τό τμήμα τοῦ Ζαραλῆ καί συνεχίσαμε μέρα τὴν πορεία πρὸς τὴν Κρανιαῖα, κινούμενοι μέσα ἀπὸ τὰ δάση. Τό βράδυ διανυκτερεύσαμε στό δάσος, ὅπου ἀναγκαστήκαμε νά ἀνάψουμε φωτιές, γιὰτί ἔβρεχε δυνατὰ κι' ἔκανε κρύο. Ἡ βροχὴ γιὰ τὸν ἀντάρτη εἶναι χειρότερη καί ἀπὸ τό χιόνι, γιὰτί τό νερὸ τῆς βροχῆς περνάει ἀπ' τό λαιμὸ σ' ὄλο τό κορμί καί τό ἔδαφος γεμίζει ἀπὸ νερά καί λάσπη, ἔτσι πού δέν μπορεῖς νά ξαπλώσεις καί νά κοιμηθεῖς. "Ὡς

ἐδῶ ἡ ἄμεση πείρα τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου σχετικὰ μέ τήν πορεία καί τό λημέρι δέν εἶχε τίποτε τό ὁμοίῳ της μέ τήν πείρα τοῦ ΕΛΑΣ, πού γιά μᾶς ἀποτελοῦσε ἄμεση πείρα. Τότε κινούμασταν βασικά τή μέρα καί κοιμούμασταν στά χωριά μέσα σέ σπίτια, ὅπου βρῖσκαμε ζεστασιά, φαγητό, πλούσιμο κ.λ.π.

Τότε δέν ὑπῆρχαν καί τόσες προδοσίες, γιατί ὁ χαρακτήρας τοῦ πολέμου ἦταν ἐθνικοαπελευθερωτικός, ἐνῶ τώρα στό κάθε χωριό ὑπῆρχαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Βασιληᾶ καί τῆς Κυβέρνησης, πού πρόδιναν τίς κινήσεις μας στήν περιοχή.

Τήν ἄλλη μέρα προχωρήσαμε πρὸς τά χωριά τοῦ Ἀχελώου: Πολυθέα καί Μηλέα γιά νά συγκεντρώσουμε πληροφορίες γιά τήν κατάσταση στήν περιοχή καί νά τροφοδοτηθοῦμε. Γιά καλή μας τύχη πληροφορηθήκαμε, ὅτι δυτικά τοῦ Ἀχελώου κρύβονταν μιά δική μας ἀνταρτοομάδα ἀπό τό χωριό Καλαρρύτες. Μέ τή βοήθεια τῶν χωρικῶν συνδεθήκαμε μέ τήν ομάδα καί ἦταν ἀπερίγραπτη ἡ χαρά μας, ὅταν ἀνταμώσαμε τόν Κώστα Μίντζα μέ τήν ομάδα του, σύνολο: 10 ἄνδρες, ὅλοι ὀπλισμένοι, ἔτσι γενήκαμε 20 ἀντάρτες. Ἀπ' τόν Μίντζα (μακαρίτη πιά) πήραμε πλήρεις πληροφορίες γιά τήν ἐν γένει κατάσταση τῆς περιοχῆς. Αὐτοί δέν ἤξεραν ἂν ὑπῆρχε ἄλλη ομάδα στήν περιοχή τῶν Τζουμέρκων, γιατί ὅσα στελέχη προσπάθησαν νά σηκώσουν ἀντάρτικο στήν περιοχή ἐξοντώθηκαν. Ἡ ομάδα τους δέν ἀνέπτυσε καμιά δράση, μόνο κρατοῦσε ἐπαφή μέ τά γύρω χωριά γιά ἐξασφάλιση πληροφοριῶν γιά τίς δυνάμεις καί τίς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ καί γιά ἀνεφοδιασμό σέ τρόφιμα. Μέ τήν Περιφερειακή Ἐπιτροπή Ἄρτας δέν εἶχαν καμιά ἐπαφή, οὔτε μέ τό Γραφεῖο Περιοχῆς Ἡπείρου. Εἶχαν μόνο μιά ὄχι σίγουρη ἐπαφή μέ τά Γιάννενα καί προσπαθοῦσαν νά βγάλουν στό βοιλό περί τούς 80 στρατιῶτες. Αὕτη ἡ τελευταία πληροφορία μᾶς ἐνθουσίασε καί καταπιαστήκαμε ἀμέσως γιά νά ἐξασφαλίσουμε αὕτη τή δύναμη, πού μᾶς ἐξασφάλιζε ἔμφυχο ὑλικό καί ὄπλα. Δυστυχῶς ὅλες οἱ προσπάθειές μας πρὸς αὕτη τή κατεύθυνση ναυάγησαν καί τό πρόβλημα τοῦ μεγαλώματος τῆς δυνάμεις μας δέν εἶχε καμιά προοπτική γιά λύση. Αὐτά πού μοῦ εἶπε ὁ γραμματέας τοῦ Μπούλκας ἀποδείχτηκαν σαπουνόφουσες.

“Ολοι είχαν κρυφτεί στίς τρύπες τους καί δέν ύπήρχε καμιά άπολύτως κίνηση κατάταξης έθελοντών. Μέ τούς 20 άντάρτες μας ήταν άδύνατο νά δημιουργήσουμε κατάσταση στην όρεινή περιοχή τών Τζουμέρκων, πού μέ τά πρώτα χιόνια θά γίνονταν άδιάβατη. Άπό τά χωριά τής περιοχής του Άχελώου δέν ύπολογίζαμε σέ έθελοντική προέλευση.

Γι’ αυτό μέ τόν Παληούρα άποφασίσαμε νά στείλουμε τό Βάγια Χαριλόη μέ άλλα 3 στελέχη στά Ζυγοχώρια, πού είχαμε κρυμμένο πολεμικό ύλικό για νά στρατολογήσει επί τόπου άντάρτες καί άν στριμώχνονταν νά συμπτύσσονταν πάλι κοντά μας. Δυστυχώς καί αύτή ή προσπάθειά μας άπότυχε. Οί Μάιδες καί Χωροφύλακες πήραν μυρουδιά τήν παρουσία τής ομάδας στην περιοχή τών Ζυγοχωρίων, τήν πήραν κυνηγητό καί ύστερα άπό συμπλοκές αίχμαλώτισαν τό Βάγια τραυματισμένο, καθώς καί τά άλλα μέλη τής ομάδας. Άποθήςκες πολεμικού ύλικού δέν ύπήρχαν, γιατί τίς είχε άνακαλύψει ό έχθρός καί άν τό ξέραμε αύτό δέν θά στέλναμε τό Βάγια στά Ζυγοχώρια. ‘Ο Βάγιας βασανίστηκε άπάνθρωπα, δικάστηκε σέ θάνατο μέ βάση τό Γ΄ Ψήφισμα καί εκτελέστηκε στά Γιάννενα, φωνάζοντας όπως λένε πρίν τήν εκτέλεσή του: «Θάρθει άσφαλώς ή μέρα πού τά πολυβόλα του ΔΣΕ θά κελαηδίσουν νικηφόρα στόν τάφο μου». Ύπέροχη στάση άγωνιστή, πού στάθηκε άγέρωχος μπροστά στό θάνατο καί νίκησε τό σαρκίο του, λαμπρό παράδειγμα για μίμηση για τόν κάθε έπαναστάτη πού έβαλε για σκοπό τής ζωής του τήν καλύτερη τής ζωής τών άδικημένων.

Οί άπανωτές άποτυχίες δέν μάς άπογοήτεψαν. Θυμηθήκαμε πώς ύπερνικήσαμε καί στόν ΕΛΑΣ τίς τεράστιες άντικειμενικές δυσκολίες καί δημιουργήσαμε άπ’ τό τίποτε τό 3/40 Σύν/μα. “Επρεπε νά σταθεροποιήσουμε τίς θέσεις μας σ’ αύτή τήν περιοχή πού βρεθήκαμε καί νά αύξήσουμε τή δύναμή μας μέ έπιστράτευση τής νεολαίας, χτυπώντας άλύπητα τούς κύριους παράγοντες τής αντίδρασης τής περιοχής, πού είχαν όργανώσει δίκτυ πληροφοριών καί τίς μετέδιναν μέ άσύρματο στά κατασκοπευτικά τους κέντρα. “Ασχημη ήταν ή κατάσταση τών τμημάτων του γειτονικού μας Άρχηγείου του Κόζιακα, πού τακτι-

κά αιφνιδιάζονταν από τις συμμορίες του Χονδρού, πού τους έπιτίθονταν αιφνιδιαστικά στά λημέρια τους και τους παίρναν και όπλα, ακόμα και τά παπούτσια τους. Παρακαλέσαμε μέ τον Παληούρα τον Φώντα νά μάς παραχωρήσει προσωρινά στή δικαιοδοσία μας μερικά χωριά τής περιοχής του, γιά νά απλώσουμε κι έμεις τό χώρο τής δράσης μας, βοηθώντας τό 'Αρχηγείο Κόζιακα στό ξήλωμα του δικτύου κατασκοπείας του Χονδρού, πού δρούσε σ' αυτή τήν περιοχή. 'Ο Φώντας δέχτηκε τήν πρότασή μας.

Δημιουργία του 'Αρχηγείου Τζουμέρκων

Σύμφωνα μέ τις πληροφορίες Δημοκρατών τής περιοχής, στή Μεσοχώρα δρούσε τό κεντρικό καθοδηγητικό κέντρο τής αντίδρασης γιά όλα τά χωριά τής περιοχής. Πήγαμε σ' αυτό τό χωριό και καλέσαμε γενική συγκέντρωση των χωρικών, τους έξηγήσαμε τους σκοπούς του νέου άγώνα μας και τους καλέσαμε νά μάς βοηθήσουν στό έργο μας, πού ήταν και δική τους ύπόθεση. 'Ομάδα Δημοκρατικών χωρικών μάς πληροφόρησε, ότι τό χωριό ήταν φιλήσυχο και μόνο όρισμένα πρόσωπα, πού μάς υπόδειξαν βοηθοῦσαν τό Χονδρό και υποκινοῦσαν τους κατοίκους σέ αντίσταση έναντία μας. Οί ίδιοι μάς υπόδειξαν 7 αντιδραστικούς παράγοντες του χωριού τους όποιους διορίσαμε σάν Κοινοτικό Συμβούλιο του χωριού και τους καταστήσαμε υπεύθυνους γιά κάθε δράση του χωριού έναντία μας ή γιά άποκρυφή άποθηκών πολεμικού υλικού, χρήση άσυρμάτων γιά σύνδεση μέ τον Χονδρό κ.λπ. πού έπρεπε νά παραδοθοῦν σ' έμάς σέ τακτή προθεσμία. Αυτοί μάς βεβαίωσαν, ότι δέν υπήρχαν στό χωριό τους άποθήκες πολεμικού υλικού και άσύρματα μέσα διαβιβάσεων και άνέλαβαν όλη τήν ευθύνη. Πρίν έκπνεύσει ή προθεσμία παράδοσης του πολεμικού υλικού οί Δημοκρατικοί χωρικοί τής Μεσοχώρας μάς είδοποίησαν, ότι στό ταβάνι τής εκκλησίας ανακάλυψαν μεγάλη άποθήκη πολεμικού υλικού και άσύρματο, επίσης μεγάλη άποθήκη τροφίμων. Τρέξαμε στό χωριό και διαπιστώσαμε μέ τά μάτια μας τήν αλήθεια των κα-

ταγγελιῶν τῶν Δημοκρατῶν τοῦ χωριοῦ. Ἀμέσως συλλάβαμε τό Κοινοτικό Συμβούλιο τοῦ χωριοῦ καί ἐνεργήσαμε ἀνακρίσεις. Ὅλοι ὁμολόγησαν, ὅτι ἤξεραν τήν ἀποθήκη. Τούς παραδόσαμε στόν ἀρχηγό τοῦ Ἀρχηγείου Κόζιακα γιά παραπέρα ἀνακρίσεις γιά τό ξύλωμα τοῦ δικτύου κατασκοπείας τοῦ Χονδρού σ' ὄλη τήν περιοχή τοῦ Κόζιακα. Τό Ἀρχηγεῖο ἀφού τέλειωσε τίς ἀνακρίσεις τούς πέρασε στό ἀνταρτοδικεῖο καί τούς ἐκτέλεσε. Συνέπεια τῆς ἐκτέλεσῆς τους ἦταν νά ἐγκαταλείψουν τά χωριά τῆς περιοχῆς ὅλοι οἱ ἀντιδραστικοί παράγοντες τῆς περιοχῆς καί νά σταματήσει κάθε ἐχθρική ἐνέργεια ἐνάντια στά τμήματα τοῦ Ἀρχηγείου Κόζιακα.

Ἐμεῖς μέ ἔγκριση τοῦ Ἀρχηγείου Κόζιακα κατασχέσαμε τήν ἀποθήκη τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου καί τροφίμων καί ἐνεργήσαμε ἐπιστράτευση 120 νεολαίων τῆς περιοχῆς, τούς ἐξοπλίσαμε μέ τά λάφυρα πού βρήκαμε καί συμπληρωματικά ὄπλα, πού μᾶς ἔδωκε τό Ἀρχηγεῖο Κόζιακα. Μέ τά στρατιωτικά στελέχη, πού εἶχαμε καί ἄλλα 20, πού ἔφτασαν ἀπό τό Μπουλκες ὀργανώσαμε ἔμπεδα πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς ἐκπαίδευσης καί ἔτσι δημιουργήθηκε τό Ἀρχηγεῖο Τζουμέρκων μέ διοικητή ἐμένα καί πολιτικό ἐπίτροπο τόν Παληούρα. Τά τρόφιμα τῆς ἀποθήκης τῆς Μεσοχώρας μᾶς βοήθησαν νά ξεπεράσουμε τίς ἄμεσες δυσκολίες γιά τροφοδοσία τοῦ τμήματός μας, ἐνῶ παράλληλα πήραμε τήν πρωτοβουλία καί εὐθύνη καί ἀνοίξαμε ὅλα τά σπίτια τῶν κατοίκων, πού ἐγκατέλειψαν τά χωριά τους καί ἐπιτάξαμε ὅλα τά τρόφιμα πού βρήκαμε, ἐπίσης ἐπιτάξαμε ὅλα τά ἄσπρα ὑφάσματα καί φτιάξαμε ἄσπρες κάπες γιά νά μποροῦν οἱ ἀντάρτες μας νά περνᾶνε τά χιονισμένα βουνά τῆς μέρας ἀπαρατήρητοι ἀπό τά ἐχθρικά παρατηρητήρια, νά πλησιάζουν τούς στόχους καί νά αἰφνιδιάζουν τόν ἀντίπαλο. Ἐτσι δημιουργήθηκε μιᾶ σημαντική οἰκονομική βάση γιά ὄλη τή χειμερινή περίοδο.

Παράλληλα μέ τή στρατιωτική καί πολιτική ἐκπαίδευση τοῦ τμήματός μας κάναμε ἐμφανίσεις στά χωριά τῶν Τζουμέρκων καί πρὶν ἀκόμα πέσουν τά χιόνια χτυπήσαμε τό σταθμό Χωροφυλακῆς Καλαρυτῶν χωρὶς ἐπιτυχία. Ἡ ἐπιχείρηση ἔγινε τῆ

μέρα και δέν πέτυχε ό αίφνιδιασμός. Οί χωροφύλακες ταμπουρώθηκαν στό γερό κτίριό τους και άμύνονταν. Έμείς δέν είχαμε έκρηκτικές ύλες για άνατίναξη του κτιρίου και ή πολύωρη πολιορκία και βολή δέν έφερε κανένα άποτέλεσμα, γι' αυτό και άποσυρθήκαμε πριν φτάσουν έκθρικές ένισχύσεις. Τό μόνο θετικό ήταν, ότι πιά βγήκαμε άνοιχτά σέ δράση τή μέρα και έσπασε ό πάγος τής παρανομίας, επίσης σημειώσαμε τήν παρουσία μας στην περιοχή των Τζουμέρκων και ή αντίδραση καταταράχτηκε σέ βαθμό πού γύρευαν μέ τόν τύπο νά σταλούν τάνκς στά Πράμαντα. Η έπιχείρηση μπορούσε νά πετύχει μόνο τή νύχτα άν είχαμε συγκεντρώσει καλές πληροφορίες μέ τούς άνδρες τής ομάδας του Κ. Μίντζα, πού κατάγονταν από τό ίδιο χωριό και κρύβονταν μέσα στό χωριό μέ άποστολή νά δώσει τό αίφνιδιαστικό άποφασιστικό χτύπημα.

Μετά πού έπεσαν τά χιόνια στό ίδιο χωριό στείλαμε ομάδα μας μέ έπικεφαλής τόν Γιωτόπουλο στό χωριό Καλαρύτες για άνεφοδιασμό και πληροφορίες. Η ομάδα κινδύνεψε νά χαθεί, όταν τυλίχτηκε σέ μεγάλη χιονοστιβάδα, πού κόπηκε από τό βουνό και κύλισε μέχρι τούς πρόποδες, πλακώνοντας τούς μαχητές μας μέχρι άσφυξίας. Σώθηκαν ύστερα από σκληρή πάλη για νά άποσπασθούν από τό θανατερό άγκάλιασμα τής χιονοστιβάδας. Οί κάτοικοι των χωριών τής λεκάνης του Άχελώου άποροϋσαν για τό μεγάλο τόλμημα των μαχητών μας λέγοντας, ότι τό χειμώνα σ' αυτά τά βουνά ούτε πουλί δέν μπορεί νά πετάξει.

Έτσι στην περιοχή ΚΟΖΙΑΚΑ - ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ ύπηρχαν πιά δυό Άρχηγεία άνταρτών, πού έλεγχαν σταθερά τήν περιοχή και άποτελοϋσαν σταθερή γέφυρα προώθησης άποστολών από τό Μπουλκες προς τήν Ρούμελη, δεδομένου ότι και στην περιοχή των Άγράφων δροϋσε τό Άρχηγείο Θεσσαλίας. Αυτό ήταν σημαντική έπιτυχία για μία περιοχή πού είχε μολυνθεί σοβαρά από τόν ΕΔΕΣ και πού τό έδαφος είναι πολύ όρεινό και άπότομα διακεκομμένο και δυσκολεύει πολύ τόν πόλεμο έλιγμών. Είναι ή περιοχή στην όποια στην πρώτη κατοχή διεξήχτηκαν οί πιό σκληροί άγώνες ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και

τόν ΕΔΕΣ, όπου σκοτώθηκε και ο Άρης Βελουχιώτης, ύστερα από τήν απόπειρά του νά σηκώσει νέο άντάρτικο μετά τή συμφωνία τῆς Βάρκιζας.

Μερικά Συμπεράσματα

Ἐκείνη ἡ ἐξέθεσα παραπάνω γιά τήν ἄμεση πείρα μας ὡς τή δημιουργία τοῦ Ἀρχηγείου Τζουμέρκων βγαίνουν τά παρακάτω συμπεράσματα:

1/. Ἡ ἐπαναστατική ἐπαγρύπνηση, πού εἶναι ὁ σιδερένιος νόμος τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου, εἶναι ὑποχρεωτική γιά ὅλους καί πρὸς ὅλες τίς κατευθύνσεις. Ἡ περίπτωση τοῦ ἄκρως ἐμπιστευτικοῦ ἐγγράφου τῆς Διοίκησης Χωροφυλακῆς Ἰωαννίνων, πού ξεσκέπαζε ἀνώνυμα τήν ὑπαρξή πράκτορά τους στή Γραμματεία τοῦ Γραφείου Περιοχῆς Ἡπείρου, ἐπίσης ἡ ἐξαφάνιση αὐτοῦ τοῦ ντοκουμέντου στό δρόμο πρὸς τό παραπάνω ἀνώτατο κλιμάκιο (Πολιτικό Γραφεῖο) ἤ μέσα σ' αὐτό τό Πολιτικό Γραφεῖο δείχνει, ὅτι στά ἀνώτατα κλιμάκια τοῦ Κόμματος ὑπῆρχαν πράκτορες τοῦ ταξικοῦ ἐχθροῦ ντυμένοι μέ τό κῦρος τοῦ παλῆου κομμουνιστῆ καί στελέχους. Συνεπῶς: α) Ἐπ' τά πάνω οἱ καθοδηγήσεις δέν πρέπει νά στηρίζουν τίς κρίσεις τους γιά τήν πίστη καί ἀφοσίωση τοῦ στελέχους ἄπ' τά πόσα χρόνια φυλακή καί ἐξορία πέρασε. Οἱ φυλακές καί ἐξορίες εἶναι τά κέντρα στρατολογίας πρακτόρων, γι' αὐτό εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητο νά δοκιμάζονται στή βάση καί σέ δύσκολες ἀποστολές, πρὶν τοὺς ἀνατεθεῖ καθοδηγητική δουλειά. β/ Ἐπ' τά κάτω: Ὅλοι οἱ ἐπαναστάτες πρέπει νά ἐπαγρυπνοῦν πρὸς τά πάνω καί νά κρατᾶνε γερά τοὺς συνωμοτικούς κανόνες χωρὶς νά ἐκτελοῦν τυφλά καί χωρὶς κριτικό μάτι τίς διαταγές τῶν παραπάνω κλιμακίων. Μόνο μιά τέτοια συνδυασμένη ἐπαγρύπνηση μπορεῖ νά περιορίσει τή δράση τῶν πρακτόρων πού κατά δεκάδες καί ἑκατοντάδες στέλλονται στίς γραμμές τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ. Ἐννοεῖται, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ δημιουργία ὀργανωμένης ἀντικατασκοπείας σ' ὅλα τά κλιμάκια Διοίκησης καί στά λαϊκά στρώματα.

2/ Τά στελέχη πρέπει νά κάνουν τά αδύναταδυνατά γιά τήν έκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς τους, ὑπερνικώντας τίς ἀντικειμενικές δυσκολίες ὅποιεσδήποτε κι' ἄν εἶναι αὐτές. Ἐμεῖς κατεβήκαμε στήν Ἑλλάδα νά δημιουργήσουμε ἀντάρτικο μέ τήν ἀπατηλή ὑπόσχεση, ὅτι ὁ Λαός εἶναι ἔτοιμος νά μᾶς ἀκολουθήσει, πού δέν τό πιστέψαμε γιατί ξέραμε καλά τίς τοπικές συνθῆκες. Μέ καμιά κομματική καθοδήγηση δέν πήραμε ἐπαφή καί βοήθεια. Μέ βάση αὐτό καί τό γεγονός, ὅτι ἐθελοντικό κίνημα κατὰ τάξιν στό ἀντάρτικο δέν ὑπῆρχε θά μπορούσαμε νά δικαιολογηθοῦμε καί νά μὴν ἀναπτύξουμε τή δύναμή μας μέ ἐπιστράτευση. Ἐμεῖς ὅμως πήραμε τήν πρωτοβουλία καί εὐθύνη καί κάναμε ἐπιστράτευση, τή στιγμή πού ὁ Μάρκος γύριζε πίσω τοὺς ἐθελοντές ἀντάρτες ἢ ἄλλοι καθοδηγητές ἐμπόδιζαν τήν κατάταξη στό ἀντάρτικο, γιατί δέν εἶχαν γραμμή. Τέτοια στελέχη, πού κρύβονται πίσω ἀπό τό γράμμα τῆς διαταγῆς ἢ γραμμῆς ἢ ἐντολῆς καί δέν ἀναπτύσσουν πρωτοβουλία παίρνοντας τήν εὐθύνη, εἶναι κλασικοί γραφειοκράτες, πού συνειδητά ἢ ἀσυνειδητά κάνουν σαμποτάζ στό ἔργο τῆς ἐπανάστασης. Ὁ Μάρκος ὄχι μόνο δέν ἀνέπτυξε πρωτοβουλία γιά τή γρήγορη ἀνάπτυξη τῶν δυνάμεων τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ, ὅπως εἶχε ὑποχρέωση σάν ἀρχηγός του, ἀλλά καί σαμποτάρισε τή γραμμή τοῦ Ζαχαριάδη, πού καθαρά ἔβαλε ζήτημα ἀνάπτυξης τῆς δύναμης τοῦ ΔΣΕ σέ 50 - 60 χιλιάδες ὡς τά τέλη τοῦ 1946. Τήν ἴδια εὐθύνη ἔχουν καί τά Γραφεῖα Περιοχῶν, εἰδικά τό Γραφεῖο Περιοχῆς Ἡπείρου πού φανέρωσε κλασική ἀνικανότητα καί ἀδράνεια, ἄν ὄχι ὑποπτη σκοπιμότητα, καί δέν δημιούργησε κίνημα ἀντίστασης τῶν καταδιωκόμενων παρά τίς εὐνοϊκές συνθῆκες πού ὑπῆρχαν, ἰδιαίτερα στό Στρατό.

7) Γενικά συμπεράσματα τοῦ 1946

Τά συμπεράσματα, πού μποροῦν νά βγοῦν γιά τήν περίοδο 1946 τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου 1946 - 1949 καί νά χρησιμεύσουν σάν «ἔμμεση πείρα» γιά τίς ἐπόμενες γενιές ἐπαναστατῶν νομίζω εἶναι τά παρακάτω:

1/. Τό επαναστατικό κίνημα αντίστασης μέ τά όπλα τών καταδιωχομένων αγωνιστῶν τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης ἦταν κίνημα νόμιμο καί δίκαιο, γιατί ἀποσκοποῦσε στήν ὑπεράσπιση τῆς ζωῆς καί τῆς επαναστατικῆς τιμῆς ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀγωνιστῶν τοῦ ΕΑΜ - ΕΛΑΣ πού κινδύνευαν ἀπό τή φασιστική βία τῶν χθεσινῶν συνεργατῶν τῶν κατακτητῶν, πού ἤρθαν στήν ἐξουσία χάρις στήν ἐπέμβαση καί ὠμή βία τῶν νέων κατακτητῶν τῆς χώρας μας, τῶν Ἑγγλων ἱμπεριαλιστῶν. Αὐτή ἡ θέση εἶναι θέση τῶν επαναστατῶν, ἄρνηση αὐτῆς τῆς θέσης εἶναι ἔργο τῶν ὀπορτουμιστῶν, πού διαπαιδαγωγοῦν τίς μάξες ἐναντία στό πνεῦμα τῆς ἐπανάστασης. Αὐτή ἡ θέση ἰσχύει καί ὅταν οἱ ὄροι γιά τή νίκη τῆς ἐπανάστασης δέν εἶναι ἀπό πρὶν ἐξασφαλισμένοι, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς θυσίες καί ἀποτυχίες. Οἱ επαναστάτες εἶναι ὑποχρεωμένοι νά διαπαιδαγωγοῦν τίς μάξες κάτω ἀπό ὅποιεσδήποτε συνθήκες στή βάση τῆς ἀρχῆς: μέ ΒΙΑ ἐναντία στή ΒΙΑ, μέ ὄπλο ἐναντία στό ὄπλο. Συνεπῶς, τό Κόμμα τοῦ προλεταριάτου πρέπει νά διαπαιδαγωγεῖ τίς μάξες στήν ἀντίστασιν ἐναντία στή βία καί ἐκμετάλλευση καί νά ἐπικροτεῖ τίς ἀτομικές ἢ ὁμαδικές πράξεις ἀντιβίας στή βία ἀπό ὅπουδήποτε καί ἂν προέρχεται. Ἐτσι ἡ ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ δέν εἶχε ἄλλη ἐκλογή στίς μεταβαρχιζιανές συνθήκες τοῦ μονόπλευρου ἐμφύλιου πολέμου τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων παρά νά ἐγκρίνει τήν ἐνοπλῆ ἀντίστασιν τῶν καταδιωχομένων αγωνιστῶν, διαφορετικά θά παρεξέκλινε ἀπό τόν επαναστατικό του προορισμό καί θά ἔπεφτε στό βάλτο τοῦ ὀπορτουμισμοῦ καί τῆς συνθηκολόγησιν μέ τήν ἀστική τάξιν.

2/. Σέ ἀντίθεση μέ τήν παραπάνω θέση τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου εἶναι ὑποχρεωμένο νά ζυγίσει σωστά τό συσχετισμό τῶν δυνάμεων καί μέσων τοπικά καί διεθνῶς, προκειμένου νά ἀρχίσει επαναστατικό ἀγῶνα γιά τήν πλήρη συντριβή τῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου καί τήν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Ὅσον ἀφορᾷ τό συσχετισμό τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων τῆς ἐπανάστασης καί ἀντεπανάστασης ἡ πολιτική ἐπιρροή ἦταν ἀναμφισβήτητη μέ τό μέρος τῶν πρώτων. Τό μειονέκτημα τῶν επαναστατικῶν δυνάμεων ἦταν, ὅτι δέν εἶχαν ὀργανωμένο στρατό, ἐ-

νώ ή άντεπαναστατική Κυβέρνηση είχε όργανώσει αξιόλογες ένοπλες δυνάμεις. Ή ποιότητα αυτών των δυνάμεων ήταν χαμηλή, γιατί ή πλειοψηφία των στρατιωτών ήταν μέ τό μέρος της έπανάστασης ή συμπαθούσε τήν έpanάσταση.

Έτσι μιά έξέγερση Λαού και Στρατού μπορούσε νά τά βγάλει πέρα μέ τίς άντεπαναστατικές δυνάμεις σέ έλάχιστο διάστημα. Παράγοντας, όμως, δυσμενής για τήν έpanάσταση ήταν ή Άγγλική κατοχή και ιδιαίτερα ό Άγγλικός Στρατός κατοχής, πού ήταν καλά όργανωμένος και έξοπλισμένος σύγχρονος τακτικός στρατός μέ μηχανοκίνητα μέσα, άεροπορία, πυροβολικό, ναυτικό κ.λπ. Έναντία σ' αυτό τό στρατό χρειάζονταν αντίστοιχος δικός μας σύγχρονος τακτικός στρατός ικανός νά διεξάγει άγώνες διαρκείας στά πεδινά μέρη και τίς πόλεις, δηλ. έφοδιασμένος μέ άεροπορία, πυροβολικό όλων των βεληνεκών, τάνκς όλων των μεγεθών κ.λπ. Δημιουργία τέτοιου στρατού σέ μικρό χρονικό διάστημα και στηριζόμενοι μόνο στίς δικές μας δυνάμεις ήταν τελείως άδύνατο. Τέτοιο στρατό θά μπορούσαμε νά δημιουργήσουμε σ' ένα μακρόχρονο έpanαστατικό πόλεμο και μέ τή βοήθεια των σοσιαλιστικών χωρών. Για τή νίκη συνεπώς της έpanάστασης μας έπρεπε νά έξουδετερωθεί ό Άγγλικός παράγοντας μέ πολιτικά κατ' άρχήν μέσα και παραπέρα, πού θά δυναμώνουμε και μέ στρατιωτικά μέσα. Εύνοϊκός παράγοντας για τή νίκη της έpanάστασης του Έλληνικού Λαού ήταν τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο, πού έπεκτάθηκε από τό Βερολίνο ως τό Πχενιάν και κάλυπτε όλα τά βόρεια σύνορά μας. Και μόνο ή ύπαρξη αυτού του παράγοντα στά βόρεια σύνορά μας αποτελούσε άνασταλτικό παράγοντα στά σχέδια και τίς όρέξεις του διεθνούς ίμπεριαλισμού. Στην περίπτωση όμως πού ό άγώνας μας συμμαχούσε μέ τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο και τίς έpanαστατικές δυνάμεις όλου του κόσμου και έπαιρνε τήν όλόπλευρη βοήθεια αυτών των λαών, τότε ή νίκη μας θά ήταν έξασφαλισμένη. Για νά γίνονταν όμως αυτό ήταν άπαραίτητο νά κινητοποιηθεί ή διεθνής προοδευτική κοινή γνώμη μέ τό μέρος της έpanάστασης, πού θά άναγνωριζόταν σαν ένας δίκαιος άγώνας έναντία στή φασιστική βία και τήν Άγγλική ύποδούλωση. Ή

βοήθεια αὐτῶν τῶν δυνάμενων δέν ἀντιβαίνει στή στρατηγική ἀρχή τῆς στήριξης στίς δυνάμεις μας, πού ἀποσκοπεῖ στήν κινητοποίηση τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων καί δυνατοτήτων τῆς ἐπανάστασης. Ὁ Λένιν ἔγραφε: «Ἡ συμμαχία μέ τούς ἐπαναστάτες τῶν προοδευμένων χωρῶν καί μέ ὄλους τούς καταπιεζόμενους λαούς ἐναντίον τῶν ἱμπεριαλιστῶν κάθε ἀπόχρωσης, αὐτή εἶναι ἡ ἐξωτερική πολιτική τοῦ προλεταριάτου». Νά ἀρνεῖται ὁ ἐπαναστάτης τίς ἔμμεσες ἐφεδρεῖες τῆς ἐπανάστασης, πού εἶναι οἱ σοσιαλιστικές χῶρες, τό διεθνές προλεταριάτο καί τό ἐθνικοαπελευθερωτικό κίνημα τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καί Νότιας Ἀμερικῆς εἶναι καθαρῆ ἀνοησία, πού ὀδηγεῖ στήν ἀπομόνωση καί στήν ἡττα. Τό ἐπαναστατικό Κόμμα ψάχνει τίς ἔμμεσες ἐφεδρεῖες ἀκόμα καί στίς γραμμές τοῦ ἀντίπαλου στρατοπέδου, κάνοντας προσωρινές συμμαχίες μέ τίς ἀντιπολιτευόμενες ομάδες μέ σκοπό τήν ὄξυνση τῶν ἀντιθέσεων σ' αὐτό τό στρατόπεδο καί τό ἀδυνάτισμά του.

Στή βάση τῆς παραπάνω ἀνάλυσης μποροῦν νά βγοῦν τά παρακάτω βασικά συμπεράσματα πού ἀνταποκρίνονταν στό δοσμένο συσχετισμό τῶν δυνάμεων ἐσωτερικά καί διεθνῶς:

α/ Γιά γενική ἐξέγερση Λαοῦ καί Στρατοῦ παρά τή σημαντική ἄνοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος δέν εἶχαν ὠριμάσει οἱ συνθηκες ἐπαναστατικῆς κρίσης ἀπ' τά πάνω καί ἀπ' τά κάτω καί ὁ παράγοντας τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς ἔκλινε τήν πλάστιγγα τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων πρὸς τήν πλευρά τῶν ἀντεπαναστατικῶν δυνάμεων. Αὐτό ἐπιβεβαιώνεται ἀπό τήν ἀποτυχία τῆς ἐξέγερσης τοῦ λαοῦ καί τοῦ ΕΛΑΣ στήν Ἀθήνα τό Δεκέμβρη τοῦ 1944, πού ἡ ἐξέγερση πνίγηκε στό αἶμα κάτω ἀπό τίς ἐρπύστριες τῶν τάνκς καί τούς ἀδιάκριτους βομβαρδισμούς τῆς ἀγγλικῆς ἀεροπορίας. Στίς πόλεις πού εἶχε στερεώσει τήν κατοχή του ὁ Ἀγγλικός Στρατός τά ἀντίποινα θά ἦταν ἀπείρως πιό καταστρεπτικά ἀπό ὅτι τό Δεκέμβρη τοῦ 1944 καί τό ἐπαναστατικό κίνημα δέν θά σήκωνε κεφάλι γιά πολλά χρόνια μέ τήν πρόοδο τῆς ἀνασυγχρότησης τῶν ἐσωτερικῶν ἀντεπαναστατικῶν δυνάμεων. Καί στήν περίπτωση πού θά πετύχαινε ἡ γενική ἐξέγερση καί θά δημιουργοῦνταν ὁ ἐπαναστατικός στρα-

τός δέν θά ἦταν δυνατό νά κατανικηθεῖ ὁ Ἀγγλικός Στρατός «μέσα σέ μιά βδομάδα» πού ὑποστηρίζει ὁ Βλαντᾶς, γιατί αὐτός ὁ Λαϊκός στρατός δέν θά διέθετε βαρῦ ὄπλισμό καί ἐξασφαλισμένο ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά καί ἄλλα πολεμοφόδια γιά νά κατανικήσει σύγχρονο τακτικό στρατό, ὅπως ἦταν ὁ Ἀγγλικός στρατός, πού διέθετε καί ἄρτιο ἀνεφοδιασμό σέ παντός εἶδους πολεμοφόδια, ἔτσι ὁ Λαϊκός στρατός θά ἦταν ὑποχρεωμένος νά καταφύγει στήν τακτική τοῦ ἀνταρτοπολέμου γιά μιά μακρόχρονη περίοδο.

Ἡ ἔμμεση πείρα τῶν Δεκεμβριανῶν κάτι ἔπρεπε νά διδάξει στό Βλαντᾶ καί τούς ὄπαδούς τῆς γενικῆς ἐξέγερσης γιά νά μὴν πέφτουν στόν ὑποκειμενισμό καί ὀνειρεύονται ταχύτατο τέρμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Αὐτό δέν ἔγινε στήν Ἀθήνα τό 1944, πού εἶχαμε ὀργανωμένο καί ἐμπειροπόλεμο στρατό: τόν ΕΛΑΣ, πῶς μποροῦσε νά γίνει σά γρήγορα μ' ἓναν στρατό ὑποθετικά ὀργανωμένο καί ἐτοιμοπόλεμο στρατό τῆς ἐξέγερσης; Κάτι ὅμως θά μπορούσαν νά διδαχθοῦν αὐτοί οἱ ὑπερεπαναστάτες καί ἀπό τήν τακτική τοῦ Λένιν στήν Ὀκτωβριανή ἐπανάσταση. Παρ' ὄλο πού ἡ ἐπανάσταση εἶχε ἐπικρατήσε ἐναντία στίς ἐσωτερικές δυνάμεις τῆς ἀντεπανάστασης ὁ Λένιν δέν παρασύρθηκε στόν τυχοδιωχτισμό νά μπλεχτεῖ σέ πόλεμο μέ τούς Γερμανούς, πού διέθεταν ἀξιόμαχο καί ἐμπειροπόλεμο τακτικό στρατό, ἀλλά δέχτηκε καί ὑπόγραψε τή συμφωνία τοῦ Μπρέστ Λιτόφσκ μέ τούς γνωστούς ταπεινωτικούς ὄρους μέ σκοπό νά κερδίσει χρόνο γιά τήν ἀνασυγκρότηση τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ καί τῆς λαϊκῆς οἰκονομίας. Ἔτσι, συμπερασματικά: Ἡ γενική ἐξέγερση στήν Ἑλλάδα στίς τοπικές ἐσωτερικές καί διεθνείς συνθήκες θά πνίγονταν σέ ποταμούς αἵματος ἀπό τίς δυνάμεις κατοχῆς καί τίς ἐσωτερικές δυνάμεις τῆς ἀντεπανάστασης χωρίς νά μπορεῖ νά πάρει τή βοήθεια τῶν προοδευτικῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου, γιατί σά μάτια τοῦ κόσμου θά εἴμασταν οἱ ἐπιτεθέμενοι καί θά χάναμε τό δίκιο τοῦ πολέμου τῆς ἀντίστασης ἐναντία στόν μονόπλευρο ἐμφύλιο πόλεμο τῶν Ἀγγλων καί τῆς Κυβέρνησης πού ἐξόντωναν τίς ἐπαναστατικές δυνάμεις.

β/ Ἡ ἀποφῆ γιά μερικές τοπικές ἐξεγέρσεις, πού ἀναφέρει

τελευταία ο Θ. Μακρίδης, τότε στρατιωτικός σύμβουλος της ΚΕ του ΚΚΕ είναι επίσης λαθεμένη και θά είχε τήν ίδια τύχη τής γενικής εξέγερσης. "Ας υποθέσουμε, ότι θά γίνονταν τοπική εξέγερση στήν "Ηπειρο, περιοχή απομακρυσμένη από τά μεγάλα αστικά κέντρα: 'Αθήνα και Θεσσαλονίκη, πού ήταν υπό 'Αγγλική κατοχή και στήν όποια δέν υπήρχαν 'Αγγλικές δυνάμεις, επίσης ότι τά στοιχεία του Γούσια, ότι στήν VIII Μεραρχία οι δημοκρατικές δυνάμεις είχαν απόλυτη υπεροχή και ή επικράτησή τους ήταν απόλυτη εξασφαλισμένη. "Ας παραδεχθούμε ότι αυτό θά μπορούσε νά γίνει ταυτόχρονα και σέ μερικές φρουρές τής Θεσσαλίας και τής Μακεδονίας — Θράκης. Ποιά θά ήταν ή απάντηση τών "Αγγλων και τής Κυβέρνησης; 'Ασφαλώς ή ίδια πού θά δίνονταν στήν περίπτωση τής γενικής εξέγερσης για τά κέντρα πού υπήρχαν δυνάμεις κατοχής και επί πλέον άμεση ένίσχυση τών δυνάμεων κατοχής (πιθανόν και μέ 'Αμερικανικές) και κινητοποίηση όλων τών άντεπαναστατικῶν δυνάμεων τής χώρας για συντριβή τών έξεγερμένων δυνάμεων. Είναι φανερό, ότι οι έξεγεργμένες δυνάμεις δέν θά μπορούσαν νά κάμουν πόλεμο διαρκείας στά πεδινά μέρη και θά κατέφευγαν στά βουνά για νά πολεμήσουν μέ τίς μέθοδες του άνταρτοπολέμου. Τό μειονέκτημα και πάλι θά ήταν, ότι και πάλι έμεις θά εϊμασταν οι επιτιθέμενοι και δέν θά μπορούσαμε στό κοντινό μέλλον νά έλπίζουμε στή βοήθεια του σοσιαλιστικού στρατοπέδου και ο πόλεμος θά εΐπαιρνε μακρόχρονο χαρακτήρα. 'Ο 'Ελληνικός Στρατός τότε δέν ήταν άκόμα έξοπλισμένος μέ βαρύ όπλισμό και μέ τέτοιον όπλισμό ο επαναστατικός στρατός δέν θά μπορούσε νά άντιπαραταχθεϊ στά πεδινά μέρη μέ σύγχρονα μηχανοκίνητο στρατό, μέ τήν έλλειψη δέ δικής του πολεμικής βιομηχανίας για τήν παραγωγή πυρομαχικῶν δέν θά μπορούσε νά άγγιστρώνεται σέ παρατεταμένες μάχες.

'Ο 'Αγγλικός όπλισμός μέ τόν όποιο ήταν έξοπλισμένος τότε ο 'Ελληνικός στρατός δέν θά μάς έξυπηρετούσε για πολύ καιρό, γιατί τά πυρομαχικά θά τά παίρναμε από τόν αντίπαλο μέ μάχες και δέν θά έπαρκοῦσαν για τή δημιουργία και τόν άνεφοδιασμό τακτικού στρατού.

γ/ Ὁ τρόπος τῆς δημιουργίας ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ μέ βάση τό κίνημα τῆς ἔνοπλης ἀντίστασης τῶν καταδιωκόμενων ἀγωνιστῶν εἶχε τά παρακάτω πλεονεκτήματα:

— Ἐξουδετέρωνε τόν παράγοντα τῆς Ἀγγλικῆς κατοχῆς. Ὁ Ἀγγλικός στρατός δέν εἶχε κανένα ἠθικό δικαίωμα νά ἀναμιχθεῖ ἄμεσα στήν ἔσω - Ἑλληνική διένεξη, τόσο πιά πολύ πού ὁ Ἑλληνικός στρατός, πού ἦταν δημιούργημα τῶν Ἀγγλων δέν διέτρεχε ἄμεσο κίνδυνο ἀπό τή δράση τῶν καταδιωκόμενων ἀγωνιστῶν. Ἐπί πλέον ἡ ἄμεση ἀνάμιξη τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ δεσμεύονταν ἀπό τήν καμπάνια πού ἔκαμε ἡ Σοβ. Ἐνωση στόν ΟΗΕ καί τά πλατεῖα στρώματα τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης, ὅτι ἡ ἄσχημη κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στήν Ἑλλάδα ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς στήν Ἑλλάδα.

— Δημιουργοῦσε τό δίκιο τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου, πού ἔγινε ὑποχρεωτική διέξοδος ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαλλαξίας τῶν Ἀγγλων καί Ἑλλήνων ἀντιδραστικῶν, πού ἐπέβαλαν φασιστικό καθεστῶς στή χώρα καί ἔβαλαν γιά σκοπό τους τήν πλήρη ἐξόντωση τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων. Αὐτή ἡ τακτική ἦταν ἀπαραίτητος ὄρος γιά τήν παραπέρα κινητοποίηση τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τῆς ἐπανάστασης, γιά τήν κινητοποίηση σέ βοήθειά μας τῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν καί λαῶν, καθῶς καί τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης. Χωρίς τήν ἀμέριστη καί πολυπλευρη βοήθεια τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν δέν θά μπορούσαμε νά δημιουργήσουμε σύγχρονο τακτικό στρατό, ἱκανό νά συντρίψει τίς ντόπιες καί ξένες ἀντεπαναστατικές δυνάμεις καί νά ἐγκαταστήσει στή χώρα μας τό καθεστῶς τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας.

Ἡ γραμμή τῶν Στάλιν - Δημητρόφ γιά «προοδευτικό πέρασμα στόν ἔνοπλο ἀγῶνα» ἦταν γενική γραμμή πού ἀφοροῦσε τόν τρόπο καί δέν δέσμευε τό ἐπαναστατικό μας κίνημα μέ καθορισμένα ποσοστά μαζικοποίησης τῶν ἔνοπλων δυνάμεων μας καί χρονικά διαστήματα. Γιά τή δημιουργική ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς γραμμῆς εὐθύνονταν ἡ ἡγεσία τοῦ ΚΚΕ καί τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ, πού θά καθόριζε τό ρυθμό ἀνάπτυξης τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ μέ βάση τίς ἀνάγκες τοῦ ἐπαναστατικοῦ πο-

λέμου καί τή στάση τῆς ἄλλης πλευρᾶς. "Ἐτσι σωστα ὁ Ζαχαριιάδης ἀμέσως μετά τό Γ' ψήφισμα ἔδωκε ἐντολή στό Μάρκο Βαφειιάδη νά μαζικοποιήσει τό ἀντάρτικο ὡς τό τέλος τοῦ 1946 ὡς το ὕφος τοῦ ΕΛΑΣ, δηλ. στούς 50 - 60 χιλιάδες ἄνδρες. Αὐτή τήν ἀπόλυτα σωστή καί πραγματοποιηθήσημη γραμμή σαμποτάρισε ὁ Μάρκος Βαφειιάδης κάτω ἀπό τήν ἄμεση ἐπίδραση τοῦ Ἰωαννίδη. "Ἐτσι στίς γραμμές τοῦ ἐπαναστατικοῦ μας κινήματος δημιουργήθηκαν δύο γραμμές: ἡ γραμμή τοῦ Ζαχαριιάδη, πού ἐφάρμοζε δημιουργικά τή γραμμή τοῦ Στάλιν στό ἔδαφος τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητας καί ἡ ὀπορτουμιστική γραμμή τοῦ Μάρκου Βαφειιάδη. Ὁ Μάρκος Βαφειιάδης ἄν ἦταν ἀρχηγός ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ στό ὕφος τῶν περιστάσεων μέ δική του πρωτοβουλία ἔπρεπε ἀμέσως μετά τήν ἀνάληψη ἀπ' αὐτόν τῆς Διοίκησης τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου τοῦ ΔΣΕ νά διατάξει γενική ἐπιστράτευση τῆς νεολαίας τῆς Βόρειας καί Κεντρικῆς Ἑλλάδας ἀπό 15 - 30 χρονῶν μιά καί ὁ ἀντίπαλος πιά μέ τό Γ' ψήφισμα καί τίς ὀμαδικές καταδικές σέ θάνατο ὄχι μόνο δέν ὑποχωροῦσε γιά ἕναν ἔντιμο συμβιβασμό, ἀλλά στήν οὐσία κήρυξε ὀλοκληρωτικό πόλεμο ἐναντίά μας. Παράλειψη τοῦ Ζαχαριιάδη γιά τή λύση τοῦ σοβαρότατου αὐτοῦ ζητήματος εἶναι, ὅτι δέν ὀργάνωσε καί δέν ἐξασφάλισε διαρκῆ ἔλεγχο ἐκτέλεσης τῆς ἐντολῆς του καί δέν προσανατόλισε τό Γραφεῖα Περιοχῶν νά ρίξουν τό βάρους τῆς δουλειᾶς τους στόν ἔνοπλο ἀγῶνα. "Ὅσον ἀφορᾶ τή δουλειά τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων στό στρατό βασικό ζήτημα ἦταν ἡ δημιουργία κινήματος τῶν καταδιωκομένων στρατιωτῶν στό βουνό. Σοβαρή παράλειψη τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου τοῦ ΔΣΕ καί τῆς κομματικῆς ἡγεσίας ἦταν ἡ ἔλλειψη ὀργάνωσης τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ ΔΣΕ ἀπό τίς σοσιαλιστικές χῶρες στή βάση δικοῦ μας μηχανισμοῦ καί ἡ προώθησή του στό ἐσωτερικό τῆς Ἑλλάδας στή βάση τοῦ γενικοῦ σχεδίου τοῦ πολέμου που κι' αὐτό δέν εἶχε ἐπεξεργασθεῖ.

δ/ Τό πολιτικό λάθος τῆς ἀποχῆς τοῦ ΚΚΕ ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ Μάρτη τοῦ 1946 ἦταν τακτικῆς σημασίας καί ἀφοροῦσε κυρίως τήν ἀνάγκη τῆς ἐνημέρωσης τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης

γιά τή δική μας ύποχωρητικότητα καί τήν έπιθετικότητα τῶν "Αγγλων καί τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης μέ σκοπό τήν κινητοποίηση τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν καί τῆς διεθνoῦς κοινῆς γνώμης γιά ένεργητική ὑποστήριξη μέ ὅλα τά μέσα τοῦ δίκαιου έπαναστατικοῦ μας πολέμου μέ παράλληλη ἀπομόνωση τοῦ ἙΑγγλικoῦ Ἱμπεριαλισμοῦ. Αὐτό ὅμως τό λάθος ἦταν περιορισμένης σημασίας, γιατί οἱ "Αγγλοι καί ἡ Ἑλληνική Κυβέρνηση ἀμέσως μετά τίς ἐκλογές ἔδωκαν νέα δείγματα τῆς ἀγριότητάς τους μέ τίς ὁμαδικές ἐκτελέσεις ἀγωνιστῶν χιτλερικοῦ τύπου καί μέ τό Γ' φήφισμά τους κήρυξαν ἐπίσημα τόν ὀλοκληρωτικό πόλεμο ἐναντίά μας. Ἡ συμμετοχή μας στίς ἐκλογές σέ τίποτε δέν θά ἐμπόδιζε τοὺς "Αγγλους καί τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση νά δυναμώσουν τό τρομοκρατικό τους ὄργιο σ' ὅλη τή χώρα, ἐκτός ἀπό τήν Ἀθήνα, ὅπου σκόπιμα διατηροῦσαν τή «Δημοκρατική» βιτρίνα γιά νά δικαιολογοῦνται στόν ΟΗΕ καί τή διεθνή κοινή γνώμη, ὅτι στήν Ἑλλάδα ἐπικρατοῦσε τάξη καί ἡσυχία, ἐπίσης καί Δημοκρατία, μιά καί τό ΚΚΕ ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι τυπικά νόμιμο κόμμα. Συνεπῶς τό κεντρικό πρόβλημα καί λάθος αὐτῆς τῆς περιόδου ἦταν ἡ ὄχι μαζικοποίηση τοῦ ἔνοπλου ἀγῶνα.

Κλείνοντας τό Κεφάλαιο τῆς περιόδου 1946 μπορούμε νά βγάλουμε τό γενικό συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἀγῶνας τῶν πρώτων καταδιωκομένων σημείωσε λαμπρές ἐπιτυχίες τακτικῆς σημασίας: Οἱ ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις τῶν Κυβερνητικῶν δυνάμεων ἀπότυχαν στρατιωτικά καί συντέλεσαν πολιτικά στό μεγάλωμα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καταδιωκομένων, πού εὑρίσκαν σωτηρία καί καταφύγιο στό ἀντάρτικο, ὅμως ὁ ἀρχηγός τοῦ ΔΣΕ Μάρκος Βαφειάδης διέπραξε ἀσυγχώρητο λάθος στρατηγικῆς σημασίας σαμποτάροντας τήν ἐντολή τοῦ Ζαχαριάδη γιά μαζικοποίηση τοῦ ἀντάρτικου ὡς τά τέλη τοῦ 1946 κι' αὐτό τό λάθος στάθηκε ἓνα ἀπό τά κύρια λάθη στρατηγικῆς σημασίας, πού συντέλεσε ἀποφασιστικά στήν ἥττα τοῦ ΔΣΕ. Αὐτό τό λάθος καί ἡ μή ἄμεση λύση τοῦ ζητήματος τοῦ ἐξοπλισμοῦ καί ἀνεφοδιασμοῦ ἀπό τοὺς Βόρειους Γείτονές μας συντέλεσαν στήν ἀδυναμία τοῦ ΔΣΕ νά πάρει τή στρατηγική στροφή σέ ὄφελός του

ἀκόμα ἀπό το 1947.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1947

Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από σημαντικά στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα.

Ἡ εξέτασή τους θά γίνει μέ βάση τήν προσωπική μου πείρα καί εὐθύνη γιά τήν περίοδο: ἀρχές τοῦ 1947 μέχρι τέλη Αὐγούστου, πού ἤμουνα Διευθυντής τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου σέ συνδυασμό μέ στοιχεῖα, πού θά χρησιμοποίησω ἀπό τά βιβλία τῶν Κίσαβου, Γούσια καί Βλαντά.

Στήν ὑπηρεσία τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου τοῦ ΔΣΕ

Στίς ἀρχές τοῦ 1947 ὁ Μάρκος Βαφειάδης, πού βρίσκονταν τότε στά Χάσια, μᾶς ἔστειλε διαταγή νά παρουσιασθοῦμε στήν ἔδρα του: ἐγώ καί ὁ Παληούρας. Πήραμε μαζί μας ἕναν σύνδεσμο καί μέ τή βοήθεια τοῦ Ἀρχηγείου Κόζιακα καί τῶν πολιτικῶν ὀργανώσεων τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου ἀνάμεσα Καλαμπάκα καί Τρίκαλα περάσαμε νομίζω στήν περιοχή τοῦ Μαυρέλι, ὅπου ἀνταμώσαμε τό Μάρκο. Ὑποθέταμε μέ τόν Παληούρα σ' ὅλη τή διαδρομή, ὅτι μᾶς φώναζε ἐκεῖ γιά νά ἐνημερωθεῖ γιά τήν κατάσταση τοῦ ἀντάρτικου στήν Ἠπειρο καί πιό εἰδικά στά Τζουμέρκα πού δρούσαμε ἐμεῖς. Φυσικά γι' αὐτά τά ζητήματα μᾶς ζήτησε πληροφορίες καί τοῦ δώσαμε ἐξηγήσεις βασικά γιά τήν περιοχή μας, γιατί μέ τό Γραφεῖο Περιοχῆς δέν εἶχαμε καμιά ἐπαφή καί δέν ξέραμε τίποτε γιά τήν κατάσταση τῶν ἄλλων περιοχῶν. Τελειώνοντας τήν ἐνημερωτική συζήτηση ὁ Μάρκος μᾶς ἀνακοίνωσε, ὅτι ὁ ἕνας ἀπό τοὺς δυό μας θά ἔμενε στό Γενικό Ἀρχηγεῖο, σάν Ἐπιτελάρχης καί Διευθυντής τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων προσωρινά, γιατί ὁ Παῦλος Τομπουλίδης πού ἐκτελοῦσε αὐτά τά χρέη ὡς τότε μετατέθηκε στό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας, σάν Ἐπιτελάρχης τοῦ Ἀρχηγείου. Ἡ πρόταση τοῦ Μάρκου ἦταν ἐντελῶς ἀναπάντεχη καί μᾶς αἰφνιδίασε. Οὔ-

τε εγώ ούτε ο Παληούρας αγαπούσαμε την έπιτελική δουλειά και καταλαβαίναμε τό βάρος τών εύθυνών και μιά και ο Μάρκος άφησε την πρωτοβουλία νά αποφασίσουμε μόνοι μας ποιός θά μείνει στό Γενικό Άρχηγείο άρχίσαμε νά προτείνουμε ο ένας τόν άλλο σάν πιό κατάλληλο για έπιτελική δουλειά. Πιό έπίμονος ήταν ο Παληούρας, πού συμβούλευε τό Μάρκο, ότι εγώ ήμουνα ο πιό κατάλληλος για έπιτελική δουλειά. Τελικά ο Μάρκος πρότεινε έμένα στό Πολιτικό Γραφείο και μέσα σέ μιά βδομάδα ήρθε ή έγκριση, ίσως για την τέτοια άπόφαση βάραινε και τό γεγονός, ότι ήμουνα κατά ένα βαθμό άρχαιότερος από τόν Παληούρα και είχα δουλέψει και στόν ΕΛΑΣ λίγους μήνες σέ έπιτελική δουλειά στό Έπιτελειό του Άρη Βελουχιώτη στή Τζουμέρκα και στό Έπιτελειό της ΧΙΙΙης Μεραρχίας στό Καρπενήσι.

Χωρίσαμε μέ τόν άχώριστο φίλο μου Παληούρα λυπημένος για την τέτοια εξέλιξη και παρέλαβα τά άδεια άρχεϊα πού άφησε ο Τομπουλίδης μετά την άναχώρησή του. Δέν βρήκα τίποτε τό αξιόλογο, πού θά μπορούσε νά μέ προσανατολίσει στους σκοπούς του ένοπλου άγώνα. Βασικά δέν βρήκα τό γενικό σχέδιο του έπαναστατικού πολέμου στή βάση του οποίου θά καθορίζονταν ή γενική διάταξη και οι άποστολές τών τμημάτων σέ μιά κύρια στρατηγική κατεύθυνση και 1-2 δευτερεύουσες στρατηγικές κατευθύνσεις για την κατάκτηση συγκεκριμένου στρατηγικού σκοπού. Ρώτησα τό Μάρκο άν υπήρχε έπεξεργασμένο τέτοιο σχέδιο και μου άπάντησε, ότι τέτοιο σχέδιο δέν ήταν έπεξεργασμένο και ακόμα δέν ήταν άπαραίτητο. Του εξήγησα, ότι αυτό τό σχέδιο ήταν άπόλυτα άπαραίτητο και έπρεπε νά είχε έπεξεργαστεί πριν ακόμα άρχίσει ο έπαναστατικός πόλεμος, έτσι γίνεται, είπα, για κάθε δουλειά: για την κατασκευή κάθε μηχανής ή οίκοδομής προηγείται ή έπεξεργασία του σχεδίου και ακολουθεί ή κατασκευή στή βάση αυτού του σχεδίου. Ο Μάρκος συμφώνησε μέ τή λογική τών συλλογισμών μου και άπάντησε: τότε προετοίμασε ένα τέτοιο σχέδιο.

Καταπιάστηκα μέ την έπεξεργασία του γενικού σχεδίου του νέου έπαναστατικού πολέμου, όμως σκόνταφα άμέσως από την

ἀρχή σέ δύο ζητήματα: δέν ἤξερα τήν πολιτική γραμμή τοῦ Κόμματος καί τί βοήθεια θά μᾶς ἔδιναν οἱ σοσιαλιστικές χώρες. Ρώτησα τό Μάρκο καί γιά τά δύο ζητήματα. Δέν μοῦ ἔδωκε συγκεκριμένη ἀπάντηση στό πρῶτο ζήτημα καί γιά τό δεύτερο ζήτημα ἀπάντησε ἀόριστα: «ὅτι θά ἔχουμε βοήθεια». Μέ τέτοια ἀκαθόριστα βασικά στοιχεῖα κανένας ἐπιτελής δέν θά μπορούσε νά ἐπεξεργασθεῖ τό γενικό σχέδιο τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου, βασικά μέ πλήρη ἄγνοια τῆς πολιτικῆς γραμμῆς τοῦ Κόμματος. Ἄρχισα νά βασανίζω τό μυαλό μου νά μαντέψω ποιά μπορεῖ νά ἦταν ἡ ἔπρεπε νά ἦταν ἡ πολιτική γραμμή τοῦ Κόμματος. Ὑπόθεσα, ὅτι μιά καί ἄρχισε ὁ πόλεμος δέν θά κατέληγε σέ ταπεινωτική Βάρκιζα καί ὅτι ὑπῆρχαν δύο λύσεις: α) Ἡ θά κατέληγε σέ συμβιβασμό μέ ὄρους παραδεκτούς ἀπό τίς δύο μεριές καί μέ διεθνεῖς ἐγγυήσεις, ἢ β) θά ἐπιδιώκαμε τήν ἀπελευθέρωση μέρους τῆς Ἑλλάδας. Στήν πρώτη λύση θά φθάναμε σέ μιά κατάσταση ἰσορροπίας τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων τοπικά καί διεθνῶς καί κάτω ἀπό τήν πίεση τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης. Ἡ δεύτερη λύση θά ἦταν ἀποτέλεσμα σημαντικῆς ὑπεροχῆς τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τῆς ἐπανάστασης καί συμφωνίας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιά τά ὄρια τῶν δύο κρατῶν. Ζήτημα ἀπελευθέρωσης ὅλης τῆς Ἑλλάδος στή μεταπολεμική περίοδο δέν ἔβλεπα, γιατί ὁ Ἀγγλο-Ἀμερικάνικος Ἴμπεριαλισμός ἐνδιαφέρονταν τά μέγιστα γιά τή στρατηγική θέση τῆς Ἑλλάδας καί σέ καμιά περίπτωση δέν θά παραιτοῦνταν ἀπό τή νησιωτική Ἑλλάδα (μαζί καί ἡ Πελοπόννησος καί ἡ Ἀττική), τόσο πιό πολύ πού εἶχαν τεράστια ὑπεροχή στή θάλασσα καί τόν ἀέρα. Ἄν ἡ ἐπανάσταση ἐπικρατοῦσε καί σταθεροποιοῦνταν στή χερσαία Ἑλλάδα βόρεια τῆς γραμμῆς: Λαμία - Ἀμφισσα ἡ νίκη θά ἦταν ἰκανοποιητική, ὅμως καί μόνο στή Βόρεια Ἑλλάδα ἄν ἐπικρατοῦσε ἐπίσης θά ἦταν ἰκανοποιητική.

Στή βάση τῶν παραπάνω σκέψεων δέχτηκα ἕνα ἐλαχιστο πρόγραμμα: Τήν ἀπελευθέρωση τῆς Βόρειας Ἑλλάδας μέ πρωτεύουσα τή Θεσσαλονικη πού θεωροῦσα πιό πραγματοποιήσιμη ἰδέα. Ἄλλωστε αὐτό τό γενικό σχέδιο ἀποτελοῦσε ἕναν

ἀρχικό προσανατολισμό, στην πορεία θά τροποποιούνταν ανάλογα με τίς αλλαγές στίς τοπικές καί διεθνείς συνθήκες. Στρατηγικός συνεπιῶς σκοπός τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου μπήκε ὁ συγκεκριμένος γεωγραφικός χῶρος τῆς Θεσσαλονίκης, πού ἀποτελεῖ τό βόρειο ἄκρο τοῦ στρατηγικοῦ ἄξονα: ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ. Γιά τήν κατάληψη αὐτοῦ τοῦ στρατηγικοῦ σκοποῦ χρειάζονταν σύγχρονος τακτικός στρατός ἐφοδιασμένος μέ ὅλα τά σύγχρονα ὄπλα, ἱκανός νά καταλαμβάνει καί διατηρεῖ καί πεδινά ἐδάφη. Ἀρχικά ὅμως ὁ τακτικός στρατός ἔπρεπε νά μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει σταθερή κατοχή τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, ἐξαναγκάζοντας τόν ἀντίπαλο νά ἐγκαταλείψει τή μέθοδο τῶν ἐκστρατειῶν του καί νά περιοριστεῖ σέ στρατηγική ἄμυνα γιά τήν ἐξασφάλιση τῶν συγκοινωνιακῶν του ἀρτηριῶν καί τῶν κατοικημένων σημείων στίς πεδινές περιοχές. Ἔτσι γενιόνταν ἡ ἀνάγκη δημιουργίας βάσης ἢ βάσεων κατάλληλων γιά τή συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων καί ὀργάνωση τακτικοῦ στρατοῦ, ἀρχικά ὄρεινῆς σύνθεσης καί παραπέρα μέ τήν ἀλλαγὴ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καί μέσων σέ ὄφελός μας στή συγκρότηση σύγχρονου μηχανοκίνητου τακτικοῦ στρατοῦ γιά τήν ἐξαπόλυση στρατηγικῆς ἐπίθεσης γιά τήν κατάληψη καί διατήρηση τῶν πεδινῶν περιοχῶν καί συγκοινωνιακῶν κόμβων, ἐπίσης τῶν πόλεων καί μικρότερων κατοικημένων σημείων. Στή βάση τῶν παραπάνω σκέψεων κατέληξα στό συμπέρασμα, ὅτι γιά τήν μελλοντική ἀπελευθέρωση τῆς Βόρειας Ἑλλάδας χρειάζονταν δύο βάσεις: α) Μιά κύρια στή Βόρεια Πίνδο καί β) μιὰ δευτερεύουσα στό ὑψίπεδο τοῦ Ζυρνόβου (περιοχή Δράμας - Σερρῶν) μέ ἐπέκταση στό Ἀνατολικό Μπέλες.

Ἔτσι προσδιορίστηκαν οἱ δύο στρατηγικές κατευθύνσεις γιά τή μελλοντική στρατηγική ἐπίθεση γιά τήν κατάληψη τοῦ στρατηγικοῦ σκοποῦ: α) Βόρεια Πίνδος - Θεσσαλονίκη καί β) Ζύρνοβο - Θεσσαλονίκη. Ἡ πρώτη θά ἦταν ἡ κύρια στρατηγική κατεύθυνση, ἐνῶ ἡ δεύτερη δευτερεύουσα. Κάτω ἀπό ὀρισμένες συνθήκες ἴσως ἐπιβάλλονταν ἡ ἀλλαγὴ τῶν ρόλων τῶν δύο κατευθύνσεων. Τό ὑψίπεδο τοῦ Ζυρνόβου προσφέρονταν

πιό πολύ για τή συγκέντρωση μηχανοκίνητων μονάδων καί μέ τήν άπελευθέρωση τής Ἐνατ. Μακεδονίας καί Θράκης λύνονταν ἄμεσα τό ζήτημα τῶν ἀνθρώπινων ἐφεδρειῶν, ἀπαραίτητων για τήν κατάληψη τής Θεσσαλονίκης, ἐπί πλέον ἡ κατεύθυνση: ΖΥΡΝΟΒΟ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ἦταν πιό κοντινή σέ σχέση μέ τήν ἄλλη κατεύθυνση. Σάν τρίτη στρατηγική κατεύθυνση, πού δέν τή διατύπωσα, πρόβλεπα τή στρατηγική κατεύθυνση: ὑπίπεδο Ἰωαννίνων - Λάρισα μέ διακλάδωση πρὸς Ἄγγρινον, πού θά ἐξασφάλιζε τήν κύρια προσπάθεια ἀπό τό νότο καί ἀνάλογα μέ τό συσχετισμό τῶν δυνάμεων καί μέσων θά εἶχε για ἀποστολή τήν κατάληψη καί διατήρηση τής Θεσσαλίας καί τής Δυτικῆς Στερεᾶς. Ὑπολείπονταν νά καθορίσω τήν ποσότητα τῶν δυνάμεων καί μέσων, πού θά ἦταν ἀναγκαῖες για τήν κάθε στρατηγική κατεύθυνση, νά καθοριστοῦν κατά προσέγγιση τά χρονικά ὄρια περάσματος ἀπό τήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ὑποχώρησης στήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ἄμυνας καί στήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης, πού θά σήμαινε καί τό βαθμό τῆς ἀνάπτυξης τῶν δυνάμεων καί μέσων σ' αὐτά τά χρονικά διαστήματα καί τέλος ζητήματα ὀργάνωσης τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, μεταφορῶν, ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας κλπ. "Ὅμως ἔκρινα ἀπαραίτητο νά παρουσιάσω στό Μάρκο τό πρῶτο μέρος τοῦ σχεδίου, πού ἀφοροῦσε τό στρατηγικό προσανατολισμό κι ἂν τόν ἐνέκρινε θά συνέχιζα τήν ὀλοκλήρωση τοῦ σχεδίου. Δέν χρειάστηκε ὅμως νά συνεχίσω τήν ὀλοκλήρωση τοῦ σχεδίου, γιατί ὁ Μάρκος ἐνέκρινε καί ὑπόγραψε τό σχέδιό μου για τό στρατηγικό προσανατολισμό μας καί δέν θεώρησε ἀπαραίτητη τήν ὀλοκλήρωσή του. Δέν ἀντέτεινα κι ἐγώ για νά μήν συγκρουσθοῦμε ἀπ' τήν ἀρχή καί μέσα μου ἔμεινα ἱκανοποιημένος, ὅτι για τήν ὥρα εἶχαμε μιά πυξίδα, πού μᾶς ἔδειχνε τό δρόμο μέσα στά σκοτάδια, παραπέρα θά προσθέταμε κάτι σ' αὐτό τό σχέδιο, κάτι θά διορθώναμε, γιατί ποτέ ἓνα ἀρχικό σχέδιο πολέμου δέν εἶναι ἀναλλοίωτο σ' ὅλη τή διάρκεια τοῦ πολέμου, κάποτε ἀλλάζει μερικά, κάποτε ἀλλάζει ριζικά, ἀνάλογα μέ τίς ἀλλαγές τῶν συνθηκῶν πού γένησαν τό ἀρχικό σχέδιο. Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει, ὅτι δέν πρέπει νά ὑπάρχει ἐ-

πεξεργασμένο γενικό σχέδιο του πολέμου.

Τελευταία δημοσιεύτηκαν στον ελληνικό τύπο ύλικά από τὰ ἀρχεῖα τοῦ Κόμματος. Ἀνάμεσα σ' αὐτά καί τό ἐμπιστευτικό τηλεγράφημα τῶν Ζαχαριάδη - Ἰωαννίδη πρὸς τόν Μάρκο Βαφειάδη, μέ τό ὅποιο τοῦ καθόριζαν τόν ἴδιο στρατηγικό προσανατολισμό, πού εἶχα δώσει ἐγώ μέ τό σχέδιό μου. Αὐτό ἔγινε στίς ἀρχές τοῦ Ἀπρίλη 1947, ἐνῶ ἐγώ ἐπεξεργάστηκα τό πρῶτο μέρος τοῦ σχεδίου τό Γενάρη τοῦ 1947. Τόσο ὁ στρατηγικός προσανατολισμός τῶν Ζαχαριάδη - Ἰωαννίδη, ὅσο καί ὁ δικός μου σέ καμιά περίπτωση δέν ἀνταποκρίνονταν σάν γενικό σχέδιο τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου, αὐτό ἦταν μόνο ἕνας στρατηγικός προσανατολισμός. Ἡ πρόβλεψη ὅλων τῶν ὄρων πού ἦταν ἀπαραίτητοι γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς νίκης ἦταν ἀναγκαῖο νά βροῦν τή θέση τους στό γενικό σχέδιο τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Ἐγώ δέν εἶχα τήν ἀναγκαῖα ἔμμεση πείρα γιά ἐπεξεργασία τέτοιων σοβαρῶν σχεδίων, στό Ἐπιτελεῖο δέν ὑπῆρχαν κατάλληλοι συνεργάτες πού θά μέ βοηθοῦσαν σέ μιά τέτοια συλλογική δουλειά, ὁ δέ Μάρκος δέν ἦταν σέ θέση νά μέ βοηθήσει καί στό πολιτικό μέρος τοῦ σχεδίου. Τό γενικό σχέδιο πολέμου εἶναι ἀποτέλεσμα συλλογικῆς δουλειᾶς στρατιωτικῶν καί πολιτικῶν παραγόντων, πού ἔχουν στή διάθεσή τους τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῶν δυό ἀντιμαχόμενων πλευρῶν καί ἔχουν τήν ἰκανότητα νά ζυγίσουν σωστά τό δοσμένο συσχετισμό τῶν δυνάμεων καί μέσων καί νά μὴν πέφτουν στόν ὑποκειμενισμό, ὅταν παίρνουν ἀποφάσεις γιά παρόμοια σοβαρά ζητήματα, ἀπό τὰ ὅποια ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τοῦ ὅλου πολέμου. Ἐγώ τότε δέν εἶχα στοιχεῖα γιά τή δύναμη καί τόν ἐξοπλισμό τοῦ ἀντιπάλου, λίγο πολύ δέν ἤξερα τή δύναμη τῶν δικῶν μας δυνάμεων καί μέσων, δέν ἤξερα τό ποσό καί τό εἶδος τῆς βοήθειας ἀπό τό ἐξωτερικό κλπ., βασικά ὅμως δέν ἤξερα ποιά ἦταν ἡ πολιτική γραμμὴ τοῦ ΚΚΕ. Καί μόνο ἂν ὑπόδειχνα στό σχέδιο τίς ἀπαραίτητες δυνάμεις καί μέσα γιά τήν πραγματοποίηση τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου ἴσως θά καταλάβαινε ὁ Μάρκος, ὅτι ἔπρεπε νά κάμει γενική ἐπιστράτευση τό χειμῶνα 1946-1947 γιά νά φτάσει ἡ δύναμη τοῦ ΔΣΕ τό ὕψος τῶν 60 χιλιάδων ἀνδρῶν, ὅτι

χωρίς τή δημιουργία τακτικού στρατού αρχικά όρεινης σύνθεσης καί παραπέρα μηχανοκίνητου άπελευθέρωση τής Βόρειας Έλλάδας δέν μπορούσε νά γίνει καί σ' αυτή τή βάση θά ήξερε τί όπλισμό νά ζητάει από τούς συμμάχους μας.

Τό δεύτερο ζήτημα, πού μέ άπασχόλησε στή χειμερινή περίοδο, πρίν κινηθούμε πρός νότον, ήταν ή έκπόνηση σχεδίου γιά τήν αντιμετώπιση τής άαρινής καί καλοκαιρινής έκστρατείας του άντιπάλου. Μοῦ έλειπε ή πείρα τής τακτικής του άντιπάλου τό καλοκαίρι του 1946. Λίγη πείρα γι' αυτό τό ζήτημα είχε ό Μάρκος, πού μου τήν μετέδωσε. Τό κύριο χαρακτηριστικό αὐτῶν τῶν έπιχειρήσεων ήταν, ότι ό αντίπαλος ένήργησε τίς έκκαθαριστικές του έπιχειρήσεις μόνο μέ τίς τοπικές δυνάμεις χωρίς νά πραγματοποιήσει μεγάλη συγκέντρωση δυνάμεων, έτσι οί δυνάμεις του δέν έπαρκοῦσαν γιά τή δημιουργία στεγανού κλοιού καί γιά τή διείσδυση στό έσωτερικό τής τοποθεσίας γιά τήν έξόντωση τῶν τμημάτων μας. Αὐτή τήν αδυναμία του άντιπάλου έκμεταλλεύθηκαν μέ έπιτυχία τά έλαφρά συγκροτήματά μας καί διείσδυσαν στά μετόπισθεν του έχθρου, όπου κατέφεραν αίφνιδιαστικά χτυπήματα, σε αδύνατους στόχους, πού άνάγκαζαν καί τήν κύρια δύναμη νά γυρίσει στίς βάσεις της.

Τότε δέν είχαμε θετικές πληροφορίες γιά τή δύναμη καί τόν όπλισμό του Κυβερνητικού στρατού, φυσικά ούτε γιά τίς προθέσεις του καί τά σχέδιά του γιά τό 1947. Ένα μόνο ήταν θετικό: ότι τό ήθικό του Κυβερνητικού στρατού ήταν πολύ χαμηλό έξ αίτίας τῶν διαθέσεων τῶν στρατιωτῶν, πού στήν πλειοψηφία τους ήταν ένάντια στόν έμφύλιο πόλεμο καί συμπαθοῦσαν τόν άγῶνα του ΔΣΕ παρά τίς έκκαθαρίσεις πού έγιναν στή διάρκεια του 1946, τούς μαζικούς τουφεκισμούς στρατιωτῶν, τά βασανιστήρια στά Μακρονήσια κλπ. Σ' αυτό τόν παράγοντα μπορούσαμε νά ύπολογίζουμε μέ βεβαιότητα, ότι δέν κάναμε λαθεμένη έκτίμηση. Έξ άλλου αυτό φαίνονταν καί από τή στάση του Κυβερνητικού στρατού, πού στή διάρκεια του χειμῶνα δέν κινήθηκε πουθενά στήν όρεινή ύπαιθρο. Βέβαια, είναι γεγονός, ότι αὐτός ό στρατός άσχολοῦνταν πάντοτε τό χειμῶνα μέ τήν άνασυγκρότησή του, τόν άνεφοδιασμό του καί τήν έκπαίδευσή του καί

έν γένει μέ τήν προετοιμασία του γιά τήν επόμενη έστρατεία του, όμως καί ή αντίστασή του στίς δικές μας επιθετικές επιχειρήσεις ήταν πολύ άσθενική. Τό χαμηλό ήθικό του Κυβερνητικού Στρατού όφειλονταν καί στό γεγονός, ότι οι έκκαθαριστικές του επιχειρήσεις τό καλοκαίρι του 1946 είχαν άποτύχει τελείως, όπως άνάφερα καί παραπάνω καί στους αξιωματικούς καί όπλίτες δημιουργήθηκε ή έντύπωση ότι οι άντάρτες ήταν असύλληπτοι καί άκατανίκητοι.

“Όσον άφορά τήν εκτίμηση των δικών μας δυνάμεων καί δυνατοτήτων τά υπάρχοντα στοιχεΐα έδειχναν τήν παρακάτω εικόνα: α) ‘Η συνολική δύναμη του ΔΣΕ έφτανε τότε περίπου τίς 9.000 σκορπισμένοι στα βουνά της Βόρειας ‘Ελλάδας καί Θεσσαλίας καί έν μέρει της Ρούμελης καί ‘Ηπείρου. ‘Υπήρχαν άκόμα δυνατότητες ως τήν άνοιξη νά μεγαλώσουν οι δυνάμεις μας τουλάχιστον μέχρι καί 30-40 χιλιάδες μέ επιστράτευση της νεολαίας αυτών των περιοχών, β) ‘Ο όπλισμός μας ήταν άνεπαρκής σέ σχέση μέ τήν αυξανόμενη δύναμή μας μέ πολύ λίγα πυρομαχικά, πού δέν μās επέτρεπαν νά δίνουμε παρατεταμένες μάχες μέ τόν αντίπαλο. γ) Τό ήθικό των άνταρτών μας ήταν ύψηλό χάρη καί στίς τακτικές επιτυχίες πού σημείωσαν τά τμήματά μας τό 1946 καί τήν πίστη στό δίκιο του άγώνα μας.

“Όσον άφορά τόν παράγοντα έδαφος ή Βόρεια Πίνδος μαζί μέ τούς όρεινούς όγκους της Κεντρικής Πίνδου, των Χασίων καί ‘Αντιχασίων, της ‘Ηπείρου καί του Βάλτου καί Ξηρομέρου ήταν ό ενιαΐος χώρος έλιγμού μεγάλων δυνάμεων του ΔΣΕ στό στάδιο της τακτικής της στρατηγικής υποχώρησης καί στρατηγικής άμυνας. Μέ επίκεντρο τούς όρεινούς όγκους βόρεια καί νότια του Μετσόβου έμεις έπρεπε νά τείνουμε νά εξασφαλίσουμε σταθερό έλεγχο του χώρου της Θεσσαλίας, πού ήταν ή κύρια πηγή των ανθρώπινων έφεδρειών μας καί κύρια πηγή ανεφοδιασμού μας σέ τρόφιμα. Ταυτόχρονα σ’ αυτόν τό χώρο έπρεπε νά φτάνουν τά κανάλια ανεφοδιασμού μας από τό έξωτερικό. Αυτά όσον άφορά τήν έξυπηρέτηση της κύριας στρατηγικής κατεύθυνσης.

Στή βάση των παραπάνω σκέψεων πρότεινα στό Μάρκο νά

δημιουργηθεί άμέσως μία μεγάλη Μονάδα του ΔΣΕ, δύναμης περίπου 6.000 άνδρων στο χώρο της Βόρειας Πίνδου, κάτω από τις άμεσες διαταγές του Γενικού Άρχηγείου. Αυτή η Μονάδα έπρεπε να έξοπλιστεί άρτια και έφοδιασθεί με άφθονία πυρομαχικών για να μπορεί να δίνει μάχες διαρκείας με τον αντίπαλο και πριν άπ' όλα μάχες πλήρους έξόντωσης άσθενέστερων έχθρικών σχηματισμών, ο μόνος τρόπος για άλλαγή στο συσχετισμό των δυνάμεων και μέσων σε όφελος του ΔΣΕ. Η άρχική αυτή συγκέντρωση θά ήταν τό πρώτο βήμα στην κατεύθυνση της πιά μεγάλης συγκέντρωσης των δυνάμεων σ' αυτό τό χώρο, ίκανών να περάσουν σε στρατηγική επίθεση για τήν πραγματοποίηση του στρατηγικού σχεδίου. Η τέτοια άρχική συγκέντρωση των δυνάμεων δέν σήμαινε, ότι θά είχαμε σύγχρονο τακτικό στρατό. Αυτός ο άρχικός τακτικός στρατός θά ήταν τακτικός μόνο όσον άφορᾶ τή συγκεντροποίησή του και πειθαρχία του, όσον άφορᾶ όμως τις μέθοδες πάλης, θά συνέχιζε να χρησιμοποιεί τις άντάρτικες μέθοδες πάλης, γιατί ακόμα δέν θά είχε τά άπαραίτητα μέσα πολέμου και τήν άπαραίτητη δύναμη για να βάλει για σκοπό τήν κατάληψη και διατήρηση του εδάφους, ακόμα και στίς όρεινές περιοχές. Βασική μέθοδος πάλης αυτής της Μονάδας θά ήταν ή στρατηγική άντεπίθεση σε μία μόνο κύρια κατεύθυνση και 1-2 δευτερεύουσες για τήν περικύκλωση και πλήρη έξόντωση κατά πολύ άσθενέστερης δύναμης του άντιπάλου. Μόνο με τέτοιες τακτικές έπιτυχίες θά έξαναγκάζαμε τόν άντίπαλο να σκεφθεί, άν στο μέλλον θά συνέχιζε τήν τακτική των έκστρατειών του στην όρεινή ύπαιθρο και μόνο έτσι θά έξασφαλίζαμε λεύτερη περιοχή και όχι με τήν έννοια της δημιουργίας άμυντικού μετώπου, πού ήταν αδύνατο να δημιουργήσουμε για τόν έλεγχο της παραπάνω τεράστιας περιοχής. Οί συνθήκες του ΕΛΑΣ, πού χρησιμοποίησε τή στρατηγική της συγκέντρωσης των δυνάμεων κυρίως στο ύψος των Άρχηγείων Περιοχών και κάτω ήταν έντελώς διαφορετικές άπ' αυτές του ΔΣΕ. Τότε οί δυνάμεις κατοχής δέν μπορούσαν να διαθέσουν μεγάλες δυνάμεις στίς έκστρατείες τους έναντίον των άνταρτών, γιατί είχαν μπροστά τους τό συμμαχικό μέτωπο, έ-

πίσης για τόν ίδιο λόγο οί έξστρατείες τους διαρκούσαν λίγες μέρες, ενώ στίς συνθήκες του ΔΣΕ ό Κυβερνητικός στρατός ήταν άπερίσπαστος από μέτωπα και για τήν έκκαθάριση τής δοσμένης περιοχής διέθετε κατά πολύ μεγαλύτερες δυνάμεις και μέσα, καθώς και άπερίοριστο χρόνο. Συνεπώς, τό ζήτημα τής δημιουργίας βάσης ή βάσεων, πού θά είχαν έπαρκή άνεφοδιασμό από τό έξωτερικό, ήταν άπαραίτητη.

Δυστυχώς, ή πρότασή μου για δημιουργία μεγάλης Μονάδας στή Βόρεια Πίνδο στίς άρχές του 1947 δέν έγινε δεκτή από τό Μάρκο μέ τή δικαιολογία ότι «άκόμα ήταν νωρίς». 'Η αίτία φυσικά ήταν ή δέσμευσή του από τούς Γιουγκοσλάβους νά μή δημιουργήσει μεγάλο στρατό, πού θά ήταν σέ θέση νά καταφέρει συντριπτικά χτυπήματα στόν Κυβερνητικό στρατό. "Ας μήν ξεχνάμε τά λόγια του 'Ιωαννίδη: «4.500 κι ούτε ένας παραπάνω». Οί «ήρωες» τής Βάρκιζας σαμποτάριζαν τήν ανάπτυξη του νέου έπαναστατικού άγώνα κρυμμένοι τώρα πίσω άπ' τίσ Γιουγκοσλαβικές συμβουλές. "Ετσι, μέ μιά ήττα του ΔΣΕ θά άπόδειχναν, ότι αύτοί είχαν δίκιο πού ύπόγραφαν τή Βάρκιζα και όχι ό Ζαχαριάδης πού σήκωσε νέον έπαναστατικό πόλεμο. Τήν άρνητική στάση του Μάρκου θά τή δούμε και τό 1948 στό Γράμμο, πού έπαιρνε θέση ένάντια στή δημιουργία τακτικού στρατού, ένάντια στή δημιουργία τής Προσωρινής Δημοκρατικής Κυβέρνησης, δηλαδή ένάντια στό κάθε τι πού προωθούσε και άνέβαζε σέ πιό ψηλό επίπεδο τόν έπαναστατικό άγώνα.

"Υστερα από τήν άρνηση του Μάρκου νά δημιουργήσει Μεγάλη Μονάδα έπεξεργάστηκα μόνο τακτικές όδηγίες σχετικά μέ τόν τρόπο άντιμετώπισης τών έκκαθαριστικών έπιχειρήσεων του Κυβερνητικού στρατού τήν "Ανοιξη και τό καλοκαίρι του 1974. 'Επεξεργασία Γενικού σχεδίου έπιχειρήσεων στό ύψος του Γενικού 'Αρχηγείου δέν ήταν δυνατή, γιατί τό Γενικό 'Αρχηγείο δέν διέθετε συγκεντρωμένη στρατηγική έφεδρεία ικανή νά αναλάβει στρατηγική άποστολή στήν όποία θά ύποτάσσονταν οί άποστολές τών άποκεντρωμένων δυνάμεων. "Ετσι άναγκαστικά ή στρατηγική του Γενικού 'Αρχηγείου σ' αυτό τό στάδιο δέν επέτρεπε τήν έφαρμογή τακτικής στρατηγικής ύποχώ-

ρησης ή στρατηγικής άμυνας στό ύψος τής στρατηγικής κλίμακας, πού χαρακτηριστικό της είναι ή στρατηγική άντεπίθεση σέ μιά (μόνον μιά) κύρια στρατηγική κατεύθυνση και 1 - 2 δευτερεύουσες κατευθύνσεις για τήν περικύκλωση και πλήρη εξόντωση κατά πολύ άσθενέστερων έχθρικών δυνάμεων χωρίς νά ενδιαφερόμαστε για τή σταθερή διατήρηση του έδάφους. Χωρίς τή στρατηγική τής συγκέντρωσης των δυνάμεων στό ύψος τής στρατηγικής κλίμακας, ή στρατηγική πρωτοβουλία του Γενικού Έπιτελείου του Κυβερνητικού Στρατού περνούσε στά χέρια του και του έδινε τή δυνατότητα νά πραγματοποιηθεί τό στρατηγικό του σχέδιο άνενόχλητα, πραγματοποιιώντας άνώτερη συγκέντρωση δυνάμεων και μέσων κατά περιοχές για τήν εξόντωση άσθενέστερων δικών μας δυνάμεων. Τά Άρχηγεία Περιοχών μας μέ τή φειρά τους άντιμετώπισαν τίς έκστρατείες του άντιπάλου χωρίς έπιχειρησιακά σχέδια και οί τακτικές μας όδηγίες έλάχιστα τά βοήθησαν, μάλιστα έβλαψαν, όπως θά δούμε, χάρη στή λαθεμένη θέση πού διατύπωσα μέ έπιμονή του Μάρκου: «νά μήν έγκαταλείπουν τά τμήματα τόν καθορισμένο χώρο έλιγμών κάτω από όποιεσδήποτε συνθήκες». Μ' αúτ ή θέση περιορίζαμε τήν πρωτοβουλία των Άρχηγείων Περιοχών και Περιφερειών και καταδικάζαμε τά τμήματα πού κυκλώθηκαν από ύπέρτερες έχθρικές δυνάμεις στήν πλήρη εξόντωση τους. Αυτό τό σοβαρό λάθος όφείλονταν στή δογματική παραδοχή τής πείρας βασικά του Μάρκου από τόν τρόπο άντιμετώπισης των έκκαθαριστικών έπιχειρήσεων τό 1946 και τή δική μου άδυναμία νά έκτιμήσω τήν τακτική του άντιπάλου στίς νέες συνθήκες. Μέ μιά σωστή άνάλυση του συσχετισμού των δυνάμεων και μέσων θά έπρεπε νά συμπεράνουμε, ότι αυτό τό χρόνο ό άντίπαλος ήταν άδύνατο νά χρησιμοποήσει τήν τακτική του 1946, άπλούστατα γιατί ό συσχετισμός των άντιπάλων δυνάμεων είχε αλλάξει πρός όφελος του ΔΣΕ και για τήν εκκαθάριση όρισμένης περιοχής δέν άρκοϋσαν οί τοπικές δυνάμεις, ότι έπρεπε νά συγκεντρώσει δυνάμεις και από άλλες περιοχές για νά άποκτήσει πλήρη ύπεροχή δυνάμεων και μέσων και νά καταφέρει συντριπτικό χτύπημα στίς δυνάμεις μας. Για τίς τέτοιες

συνθήκες σωστά υποδείχναμε, ότι οι Μονάδες και τά τμήματα έπρεπε νά εφαρμόζουσι τήν τακτική τής άντεπίθεσης μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις σέ μιά από πρίν καθορισμένη κατεύθυνση, ύστερα από ύποχωρητικό άγώνα, πού θά είχε άναγνωριστική χαρακτήρα. Άπ' τήν έπιτυχία ή όχι τής άντεπίθεσης μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις θά έξαρτιόταν ή έξβαση τής όλης έπιχείρησης. Μέ τά λίγα πυρομαχικά και τρόφιμα, πού διέθεταν τά τμήματά μας, ιδιαίτερα στή Νότια Έλλάδα, κάθε σκέψη γιά άγώνα διατήρησης του έδάφους ή έλιγμών στό έσωτερικό τής κυκλωμένης τοποθεσίας ή τά κοντινά μετόπισθεν μέ άποφυγή τής μάχης ήταν προβληματική και άνεδαφική. Στήν περίπτωση τής άποτυχίας τής άντεπίθεσης μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις στό χώρο τής έπίθεσης του άντιπάλου, ή έξοδος άπ' αυτό τό χώρο ήταν άναγκαστική γιά νά άποφύγει τό τμήμα μας τό συντριπτικό χτύπημα των ύπέρτερων έχθρικών δυνάμεων και νά καταφέρει έπιθετικό χτύπημα έξω από τό έπίκεντρο τής δράσης των συγκεντρωμένων έχθρικών δυνάμεων ένάντια σέ άσθενέστερους έχθρικούς στόχους.

Τό Γενικό Άρχηγείο του ΔΣΕ στόν Κόζιακα

Νομίζω στά μέσα του Μάρτη του 1947 ό Μάρκος μέ διέταξε νά προετοιμάσω τήν κίνηση του Γενικού Άρχηγείου προς Κόζιακα. Όπως μου είπε, ή κίνηση του Γενικού Άρχηγείου προς νότο έπιβάλλονταν γιά πολιτικούς λόγους. Μαζί μέ τόν μηχανισμό του Γενικού Άρχηγείου θά κινούνταν ό Λόχος Διοίκησης, ή Σχολή Άξιωματικών του Γενικού Άρχηγείου, τό Τάγμα Άσφάλειας του Γενικού Άρχηγείου μ' έπικεφαλής τόν Γ. Σοφιανό και ένα Μακεδονικό Τάγμα έλαττωμένης δύναμης, πού θά παραδινόταν στό Άρχηγείο Ρούμελης γιά ένίσχυση των τοπικών δυνάμεων. Η φάλαγγα κινήθηκε τήν καθορισμένη μέρα στόν άξονα: Αίμιλιανός - Τρίκωμο - Κορυδαλλός - Άμάραντα - Χρυσομηλιά - Περτούλι. Τήν όλη άπόσταση τή διανύ-

σάμε μέ δύο νυχτερινά ἄλματα, χωρίς νά σημειωθεῖ ἀντίδραση ἀπό μέρους τοῦ ἀντιπάλου. Ταυτόχρονα εἶχε διαταχθεῖ τό Ἄρχηγεῖο Θεσσαλίας νά ἐνισχύσει τίς δυνάμεις του στό χῶρο Ἄγράφων - Κόζιακα.

Στή Χρυσομηλιά πραγματοποιήθηκε ἡ συνάντηση τοῦ Μάρκου Βαφειάδη μέ τό Κλιμάκιο τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιά τά Βαλκάνια, πού ἀποτελοῦνταν βασικά ἀπό ἀντιπροσώπους τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν. Ἦταν μιά πρώτη ἐκδηλη δραστηριότητα τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης καί τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν γιά ἠθική ἐνίσχυση τοῦ ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ μέ διπλωματικά μέσα γιά τό ξεσκέπασμα τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἰμπεριαλισμοῦ στήν Ἑλλάδα. Ὁ Μάρκος παρέδωσε στό κλιμάκιο τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιά τά Βαλκάνια ὄλα τά στοιχεῖα, πού εἶχε στή διάθεσή του σχετικά μέ τό τρομοκρατικό ὄργιο τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων καί τοῦ ἐπίσημου κράτους σέ βάρος τῶν δημοκρατικῶν πολιτῶν καί τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἀντίστασης, πού ἀνάγκασε τούς τελευταίους ν' ἀρπάξουν καί πάλι τά ὄπλα γιά νά ὑπερασπιστοῦν τή ζωή τους. Ἐτσι, αὐτή ἡ συνάντηση στάθηκε μιά πολιτική πράξη σοβαρῆς σημασίας γιά τή διαφώτιση τῆς παγκόσμιας κοινῆς γνώμης γιά τά αἷτια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου στήν Ἑλλάδα μέ κύριο ὑπεύθυνο τήν Ἀγγλική κατοχή, γεγονός πού ἔδινε τό ἠθικό δικαίωμα στή Σοβιετική Ἐνωση νά ὑπερασπισθεῖ τό θῦμα τῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἐπίθεσης: τίς δημοκρατικές δυνάμεις τῆς Ἑλλάδας. Ἡ συνάντηση στήν ὁποία πῆρα κι ἐγώ μέρος τελείωσε μέσα σέ μερικές ὥρες μέ ἐπιτυχία καί χωρίς ἐπεισόδια ἀπό μέρους τοῦ ἀντιπάλου χάρη καί στά ἐξαιρετικά μέτρα ἀσφάλειας καί συνωμοτικότητας πού πάρθηκαν.

Φυσικά ὁ ἀντίπαλος δέν ἄργησε νά ἀντιληφθεῖ, ὅτι τό Γενικό Ἄρχηγεῖο βρισκόταν στό Κόζιακα κι ὅτι στήν περιοχή Κόζιακα - Ἄγράφων (Κεντρική Πίνδος) εἶχαν συγκεντρωθεῖ σημαντικές ἀνταρτικές δυνάμεις. Ἴσως γι' αὐτό πρός αὐτή τήν περιοχή ἄρχισε ἡ συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ καί ὀργανώθηκε ἡ πρώτη μεγάλη ἐξστρατεία του, ἀνεξάρτητα ἀπό τό γεγονός πού ἡ Κεντρική Πίνδος εἶχε σπου-

δαία στρατηγική σημασία, γιατί μέ τήν κατοχή της ἀποκόβονταν οί δυνάμεις τοῦ νότου ἀπό τόν βορρᾶ. Πληροφορίες γιά τή συγκέντρωση αὐτῶν τῶν δυνάμεων καί τίς προθέσεις τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ δέν εἶχαμε. Ἀπό τήν Ἀθήνα, ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή, πήραμε γενικές καί ἀόριστες πληροφορίες, ὅτι ἐτοιμάζει τό Γενικό Ἐπιτελεῖο ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις καί πρός αὐτό τό σκοπό θά χρησιμοποιοῦσε καί ναυτικά ἀγῆματα. Οἱ προθέσεις τοῦ Μάρκου ἦταν νά κινηθεῖ τό Γενικό Ἀρχηγεῖο πρός τήν περιοχή τῶν Ἀγραφῶν, πάλι γιά πολιτικούς λόγους, πού, ὅπως ἐξηγοῦσε, ἦταν ἀνάγκη νά ξεσκεπασθεῖ ἡ προπαγάνδα τοῦ ἀντιπάλου, ὅτι τό ἀντάρτικο ὑπῆρχε μόνο κατά μῆκος τῶν Βορείων συνόρων καί διατηροῦνταν χάρη στήν ἔξωθεν ἐνίσχυση. Παράλληλα ἐπεδίωκε τήν ἐνίσχυση τοῦ ἀντάρτικου κινήματος στή Ρούμελη, πού θά ἔδινε τή δυνατότητα νά ἀναπτυχθεῖ τό ἀντάρτικο κοντά στήν Ἀθήνα γιά νά δημιουργοῦνταν κανάλια ἐξόδου ἀγωνιστῶν ἀπό τήν Ἀθήνα. Δέν ξέρω ἂν αὐτοί οἱ λόγοι ἦταν γνώμη τοῦ Μάρκου ἢ ὑπαγορεύθηκε ἀπό πάνω. Ἐνα εἶναι φανερό, ὅτι μέσα σ' αὐτή τή ρευστή καί ἀσαφῆ ἀπό ἄποψη σκοπῶν κατάσταση ἦταν ἀδύνατο νά ἐπεξεργαστοῦμε κάποιο ἐπιχειρησιακό σχέδιο στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας ἢ νά ὑποδείχναμε στά Ἀρχηγεῖα Περιοχῶν νά ἐπεξεργάζονται δικά τους ἐπιχειρησιακά σχέδια.

Ἔτσι ἡ πρωτοβουλία τῶν ἐπιχειρήσεων στό πεδίο τῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς κλίμακας ἀφήνονται ἀπόλυτα στή διάθεση τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ. Ἐμεῖς ἀκόμα δέν εἶχαμε τή συνήθεια καί πείρα ἐπεξεργασίας χρονιάτικων σχεδίων ἐπιχειρήσεων, πού νά ἐπιαναν ἕναν πλήρη κύκλο τῆς ἐκστρατείας τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ καί ἀντιεκστρατείας τοῦ ΔΣΕ μέ κεντρικό στρατηγικό σκοπό τήν ἀποτελεσματική ἀντιμετώπιση τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ ἀντιπάλου κατά περιοχές καί στό ὕψος τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου, πού βασικά ἔπρεπε νά προσδιορίσει τό χῶρο καί τίς ἀπαραίτητες δυνάμεις γιά νά καταφέρει στίς δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου ἀποφασιστικό χτύπημα στρατηγικῆς σημασίας μόνο ἱκανό νά προκαλέσει ἀλλαγή στό

συσχετισμό τῶν δυνάμεων. Σ' ἀντίθεση μ' ἐμᾶς τό ἀντίπαλο Γενικό Ἐπιτελεῖο προετοίμασε γιά τό 1947 σειρά σχεδίων, χωριστά γιά τήν κάθε περιοχή, ὅπως παρακάτω: 1. Ἐπιχείρηση «Ἄετός» γιά τήν περιοχή τῆς Κεντρικῆς Πίνδου, 2. Σχέδιο «Κόρακας» γιά τήν περιοχή Χασίων καί Ἀντιχασίων, 3. Σχέδιο «Πελαργός» γιά τήν περιοχή Ἀνατολικῆς Θεσσαλίας, 4. Σχέδιο «Κύκνος» γιά τήν περιοχή Ὀλύμπου - Πιερίων, 5. Σχέδιο «Κόρακας» γιά τήν περιοχή τοῦ Γράμμου κ.λπ.

Ἡ συγκεντρῶση δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου γιά τήν ἐστρατεία του στήν Κεντρική Πίνδο ἔγινε ἀντιληπτή σ' ἐμᾶς ἐντελῶς ἐπεισοδιακά. Ὁ Παληούρας πρότεινε στό Μάρκο νά τοῦ δοθεῖ ἀπό τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας ἐνίσχυση 1 - 2 Ταγμάτων γιά ἐπίθεση ἐναντία στή στρατιωτική δύναμη πού βρισκόταν στό χωριό τῶν Τζουμέρκων: Πράμαντα. Ἡ ἐνίσχυση δόθηκε καί ἡ ἐπιχείρηση ἔγινε, ὅμως ἀπότυχε, βασικά γιατί οἱ δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου ἦταν ἀνώτερες ἀπό ἐκεῖνες πού ὑπολογίσθηκαν. Ὅμως, ἀντί νά καταλάβει ὁ Μάρκος, ὅτι ὁ ἐχθρός εἶχε συγκεντρώσει στά Τζουμέρκα σοβαρές δυνάμεις πῆρε τήν αὐθαίρετη θέση, ὅτι ὁ Παληούρας ἦταν ἀνίκανος καθοδηγητής καί γι' αὐτό δέν πέτυχε ἡ ἐπιχείρηση. Μανιασμένος ἀπ' αὐτή τήν ἰδέα, διέταξε τόν Παληούρα νά μπεῖ στήν περιοχή τῆς Ἄρτας καί νά δημιουργήσει κατάσταση. Αὐτή ἡ διαταγή τοῦ Μάρκου ἦταν καθαρῶς παραλογισμός. Δέν ἦταν ἄγνωστο στό Μάρκο, ὅτι στήν περίοδο τοῦ ΕΛΑΣ οἱ περιοχές τοῦ Βάλτου, τοῦ Ραδοβιζιοῦ, τῶν Τζουμέρκων καί τοῦ Ξηροβουνιοῦ ὡς ἐπί τό πλεῖστον ἔπεσαν κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση καί ἐπιρροή τοῦ ΕΔΕΣ καί σχεδόν ὅλα τά χωριά ἦταν ὀπλισμένα, ὅτι οἱ σταθμοί Χωροφυλακῆς λειτουργοῦσαν ἀνενόχλητα καί μικρά τμήματα, ὅπως ἦταν τό τμήμα τοῦ Παληούρα, ἦταν ἀδύνατο νά δημιουργήσουν κατάσταση. Σ' αὐτές τίς περιοχές ἔπρεπε νά περάσουν ἰσχυρές συγκεντρωμένες δυνάμεις τοῦ ΔΣΕ, πού θά δημιουργοῦσαν αἰσθημα ἀνασφάλειας στους ὀπλισμένους χωρικούς καί θά τοὺς ἐξανάγκαζαν ἢ νά παρέδιναν τά ὄπλα στό ΔΣΕ καί νά ἀσχολοῦνταν μέ τίς εἰρηνικές γεωργικές δουλειές τους ἢ νά κατέφευγαν στίς πόλεις γιά νά ἐξασφαλίσουν τή ζωή τους. Μέ τήν ἀπό-

φασή του ό Μάρκος καταδίκασε τό 'Αρχηγείο Τζουμέρκων σέ σίγουρη καταστροφή.

Καταστροφή του 'Αρχηγείου Τζουμέρκων

Προσπάθησα νά αλλάξω τήν απόφαση του Μάρκου προτείνοντας του δυό λύσεις: 1) Νά ένισχύονταν τό 'Αρχηγείο Τζουμέρκων μέ ένα Θεσσαλικό Τάγμα και νά αναλάμβανε τήν κάλυψη του 'Αρχηγείου Κόζιακα για τήν από κοινου αντιμετώπιση τής έκστρατείας του αντιπάλου, πού πιά είχε πραγματοποιήσει μία συγκέντρωση δυνάμεων στό χώρο των Τζουμέρκων. Στήν περίπτωση πού τά δυό 'Αρχηγεία πιέζονταν από πολύ άνώτερες δυνάμεις νά έλίσσονταν προς Χάσια ή Ζαγόρια ή "Αγραφα άνάλογα μέ τήν τακτική κατάσταση. 2) Μέ τίς δυνάμεις πού συγκεντρώθηκαν στον Κόζιακα νά διεισδύσουμε στό χώρο των 'Ανατολικών Τζουμέρκων (Τετράκωμο - Λειψώ - Βουλγαρέλι - Χώσεψη) και μία και ό σκοπός του Μάρκου ήταν νά κινηθεί τό Γενικό 'Αρχηγείο προς τό χώρο των 'Αγράφων νά συνεχίζαμε τήν κίνησή μας στην κατεύθυνση: Σεκλίστα - Καταβόθρα - Ξηρόκαμπος - Βελεντσικό - Σκουληκαριά μέ διακλάδωση προς Μεγαλόχαρη και Μεσόπυργο και σέ συνέχεια προς Αύλαχι μέ γενική κατεύθυνση προς Κεράσοβο για τήν εκκαθάριση του Δήμου 'Απεναντίων.

Δυστυχώς, ό Μάρκος άπόρριψε άσυζητητεί και τίς δυό προτάσεις μου και διέταξε έκ νέου τον Παληούρα νά έκτελέσει τή διαταγή του. Ήταν τά πρώτα σημάδια του χαρακτήρα του Μάρκου: παράφρονη ίσχυρογνωμοσύνη και τρελλό πείσμα, πού δέν του επέτρεπαν νά αναλύσει τήν κατάσταση μέ ψυχραιμία και άντικειμενικότητα. Κατάλαβα, ότι πολύ δύσκολα θά συνεργαζόμουνα μέ το Μάρκο. Και ό "Αρης είχε τά έλαττώματά του, όμως είχε τό προσόν νά άκούει τίς γνώμες των συνεργατών του, νά τους συμβουλευεται για νά πάρει απόφαση σέ σοβαρά ζητήματα και σέ σοβαρό βαθμό είχε άναπτυγμένο τό αίσθημα τής αυτοκριτικής εξέτασης των λαθών του. Για τό

Μάρκο αυτές οι ἀρετές ἦταν ἄγνωστες καί στάθηκαν ἡ βασική αἰτία πού τόν ἐμπόδισαν νά γίνει ἕνας λαϊκός ἡγέτης, ἄξιος τῶν δύσκολων περιστάσεων πού περνοῦσε τό ἐπαναστατικό μας κίνημα.

Ὑστερα ἀπό τήν σκληροτράχηλη ἰσχυρογνωμοσύνη τοῦ Μάρκου καί τήν κατηγορηματική του ἄρνηση νά δεχθεῖ τίς προτάσεις μου συνάντησα ἰδιαίτερα τόν Παληούρα καί τοῦ ἀνακοίνωσα μέ πικρία, ὅτι ἡ στάση τοῦ Μάρκου ἦταν ἀμετάβλητη παρά τήν ἐπέμβασή μου καί ἡ διαταγή του ἔπρεπε νά ἐκτελεστεῖ. Συνέστησα στόν Παληούρα τά παρακάτω: 1. Τούς ἐλιγμούς του στήν περιοχή τῆς Ἄρτας ἔπρεπε νά τούς πραγματοποιεῖ μέ συγκεντρωμένη τή δύναμη στά χέρια του γιά νά ἐξοντώσει πιό εὐκολα πιό ἀδύνατους στόχους καί νά ἀντιμετωπίζει ἀποτελεσματικά χτυπήματα ἀνώτερων ἐχθρικών δυνάμεων. Μέ τό σκόρπισμα τῶν τμημάτων του ἐκτός πού θά εἶναι παντοῦ καί πάντοτε πιό ἀδύνατος, ἐξ αἰτίας τῆς ἔλλειψης ἀσυρμάτων μέσων διαβιβάσεων μποροῦσε νά φτάσει σέ κατάσταση αὐτοδιάλυσης τοῦ τμήματος. 2. Τό κύριο χτύπημα ἔπρεπε νά στρέφεται ἐναντία στους ΜΑΥ καί χωροφύλακες τῆς περιοχῆς, μοναδικός ὄρος γιά δημιουργία κατάστασης στήν περιοχή. 3. Στήν περίπτωση πού ἡ πίεση τοῦ ἀντιπάλου εἶναι ἰσχυρή, τότε τό Ἀρχηγεῖο νά ἐλιχθεῖ ἔξω ἀπό τήν περιοχή, κατά προτίμηση πρὸς τήν περιοχή τῶν Ἀγράφων τήν ὁποία θεωροῦσα ὅτι θά ἦταν ἔξω ἀπό τήν κύρια προσπάθεια τοῦ ἀντιπάλου. Ὡς τότε, εἶπα στόν Παληούρα, θά ἔχουν περάσει τά γενάτια τοῦ Μάρκου καί θά δοῦμε πῶς θά ἐνεργήσουμε παραπέρα. Αὐτά συμβούλεψα τόν Παληούρα καί ἀποχαιρετιστήκαμε μέ χειραφία μὴ διαισθανόμενοι ὅτι θά ἦταν ἡ τελευταία χειραφία μ' αὐτόν τόν ὑπέροχο ἀγωνιστή καί φίλο, πού τόσο πρόωρα ἔδωκε τή ζωή του στόν ἀγώνα γιά τήν καλύτερεψη τῆς ζωῆς τῆς φτωχολογίας τῆς πόλης καί τοῦ χωριοῦ.

Μέσα μας ὅμως καί οἱ δύο καταλαβαίναμε τίς δυσκολίες πού θά συναντοῦσε τό Ἀρχηγεῖο καί ὅτι αὐτή ἡ διεισδυση ἦταν ἐπιχείρηση αὐτοκτονίας, ὅμως κρύψαμε τίς σκέψεις μας καί τά συναισθήματά μας. Ὁ Παληούρας ὅμως πρὶν διεισδύσει στήν πε-

ριοχή ἄφησε ἓνα ντοκουμέντο πού καθαρά ἐκφράζει τίς σκέψεις του γιά τόν παραλογισμό τῆς διαταγῆς τοῦ Μάρκου καί τίς εὐθύνες ἀπέναντι στήν ἱστορία. Εἶναι τό γράμμα πού ἔστειλε στόν Κώστα Ράφτη (Νεμέρτσικα) πρὶν διεισδύσει, τό περιεχόμενο τοῦ ὁποίου εἶναι τό παρακάτω:

« Ἀγαπητέ μου Κώστα!

Θά σοῦ ἀποκαλύψω μιά σκέψη πού μέ βασανίζει συνέχεια. Ἡ διαταγή νά διεισδύσω μέ τό τμήμα μου στήν περιοχή τῆς Ἄρτας μέσα ἀπό τίς πυκνές φάλαγγες τοῦ ἐχθροῦ, εἶναι παραλογισμός, πραγματική αὐτοκτονία. Ὁ Γεράσιμος δέν μπόρεσε νά τήν ἀλλάξει. Ἴσως ἡ ἱστορία νά θέλει νά μᾶς ἐκδικηθεῖ, ἴσως πάλι νά θέλει νά ἐκδικηθεῖ ἄλλους. Ἴσως ἀκόμα ὁ λαός τῆς Ἄρτας νά θέλει ἥρωες, γιατί χωρίς αὐτούς δέν μπορεῖ νά ζήσει καί νά προοδεύσει.

Σέ φιλω
Νίκος»

Πειθαρχικός ὅπως ἦταν ὁ Παληούρας ἐτέλεσε τήν τρελλή διαταγή τοῦ Μάρκου Βαφειάδη καί θυσιάσε τόν ἑαυτό του καί τό τμήμα του γιά νά πληρωθεῖ ἡ βλακεία ἐνός ἀνάξιου Ἀρχηγοῦ τοῦ ΔΣΕ. Αὐτή ἡ διείσδυση στοίχισε τή ζωή πάνω ἀπό 160 ἀνταρτῶν καί ἀνάμεσα σ' αὐτούς τῶν παρακάτω στελεχῶν, πού ἀποτελοῦσαν τή μαγιά καί τή στελέχωση τοῦ Ἄρτινοῦ καί Ἡπειρωτικοῦ Κινήματος: 1. Θόδωρος Ζαλοκώστας (Παληούρας), 2. Χάρης Παπαγιάννης, 3. Δημήτριος Παπαγιάννης (Σκαμνιάς), 4. Κώστας Λιούκας (Μυγδαλιάς), 5. Βαγγέλης Μανιώτης (Φελέκης), 6. Δημήτριος Βάρδιας (Χαραλαμπόπουλος), 7. Κώστας Νούτσος (Βορηάς), 8. Δημήτριος Παπαδημητρίου (Γραβάνης), 9. Γιάννης Φωτονιάτας (Περάνθης), 10. Κώστας Μίντζας. Ἀπό τά στελέχη πού ἤρθαν ἀπό τό ἐξωτερικό γλύτωσε μόνο ὁ Παν. Λαμπράκης (Λαδιάς), ὁ Ἀρχιμήδης Φλῶρος καί ὁ Γιώργος Νικολάου (Νώντας), πού τοὺς εἶχα πάρει μαζί μου σάν ἐκπαιδευτές τῆς Σχολῆς Ἀνθυπολοχαγῶν τοῦ ΔΣΕ.

Τά ἀποτελέσματα ἀπό τή διείσδυση τοῦ Ἀρχηγείου Τζου-

μέρκων στήν περιοχή τῆς Ἄρτας τά μάθαμε ἀργότερα πού βρεθήκαμε στήν περιοχή τοῦ Καροπλεσιοῦ Ἀγράφων τόσο ἀπό τό ραδιόφωνο, ὅσο καί ἀπό γραπτή ἀναφορά τμήματος 45 ἀνδρῶν τοῦ Ἀρχηγείου Τζουμέρκων πού διασώθηκε καί μέ τολμηρή διείσδυση στό χῶρο τῶν Ἀγράφων ἔφτασε στό ὑπίπεδο τῆς Νευρούπολης. Ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ τμήματος ἔκρινε καλό νά στείλει σ' ἐμᾶς τήν ἔκθεσή του καί νά γυρίσει ἀμέσως μέ τό τμήμα του νά μπεῖ στήν περιοχή του, προφανῶς ἀπό φόβο τιμωρίας ἀπό τό Μάρκο, πού εἶχε ἀπαγορεύσει τήν ἔξοδο τῶν τμημάτων ἀπό τό χῶρο ἔλιγμου τους κάτω ἀπό ὅποιεσδήποτε συνθήκες. Ἔστειλα ἔφιππο σύνδεσμο νά παραλάβει τό τμήμα καί νά τό φέρει στήν ἔδρα μας γιά ξεκούραση καί γιά νά πάρουμε πιό ἀκριβεῖς πληροφορίες γιά τά αἷτια τῆς καταστροφῆς τοῦ τμήματος, ὅμως ὁ σύνδεσμος δέν τό συνάντησε καί ὅπως τοῦ εἶπε Θεσσαλικό τμήμα τό τμήμα ἔφυγε καί ξαναμπῆκε στήν περιοχή του. Ἡ τύχη αὐτοῦ τοῦ τμήματος ἦταν τραγική. Πρός καταδίωξη τοῦ τμήματος ξεσηκώθηκαν ὅλοι οἱ ΜΑΥ τῆς περιοχῆς Ἀγράφων καί Ἄνω Ραδοβιζιοῦ, ἐπίσης ὅλη ἡ χωροφυλακή καί τά τμήματα ἔθνοφυλακῆς. Ὅσοι δέν σκοτώθηκαν σέ συμπλοκές, πιάστηκαν αἰχμάλωτοι, σφαγιασθήκαν μέ τόν πιό βάρβαρο τρόπο κυρίως στό χωριό Καταβόθρα. Ἐκοβαν τά κεφάλια τῶν ἀγωνιστῶν καί τά κλωτσοῦσαν, ἔσχιζαν τίς κοιλιές τους καί πετοῦσαν τά ἔντερά τους στά σκυλιά. Μέ τήν καταστροφή αὐτοῦ τοῦ τμήματος ὀλοκληρώθηκε ἡ καταστροφή τοῦ Ἀρχηγείου Τζουμέρκων, πού εἶχε ἀρχίσει στό χωριό Μηλάτες, ὅπου ἐξοντώθηκε ἡ κύρια δύναμη τοῦ Ἀρχηγείου. Πῶς ἔγινε ἡ καταστροφή στό χωριό Μηλάτες οἱ πληροφορίες ἐξακολουθοῦν νά εἶναι συγκεχυμένες. Ἄλλοι μιλοῦν γιά προδοσία ἐνός Χωσεφίτη ἀντάρτη, ἄλλοι γιά αἰφνιδιασμό ἀπό ἔλλειψη μέτρων ἀσφαλείας κ.λπ. Ὅπως κι ἂν εἶναι, ἡ κύρια αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀρχηγείου Τζουμέρκων ἦταν ἡ ἀκαιρη διείσδυσή του σ' αὐτή τήν περιοχή. Χάθηκαν πολύτιμα στρατιωτικά καί πολιτικά στελέχη, μέ τά ὅποια ἦταν πλαισιωμένο τό Ἀρχηγεῖο Τζουμέρκων. Οἱ μαῦρες δυνάμεις τῆς ἀντίδρασης γιόρτασαν τή νίκη τους στίς Μηλάτες πνίγοντας στό αἷμα τοῦς αἰχ-

μαλώτους αγωνιστές. Κατέβασαν στην "Αρτα κάμποσα κεφάλια αγωνιστών (μαζί και του Παληούρα) για να τρομοκρατήσουν τό λαό τής "Αρτας. Και μιλάνε οι αντίπαλοί μας για τά δικά μας «έγκλήματα» σάν να ήθελαν από τούς έπαναστάτες να μὴν εφαρμόζουν τόν έπαναστατικό νόμο: «όφθαλμόν αντί όφθαλμοῦ και όδόντα αντί όδόντος», αλλά να εφαρμόζαν τό: «Σφάζε μ' άγᾶ μου ν' άγιάσω».

Έκστρατεία στην Κεντρική Πίνδο Καταστροφή του Άρχηγείου Κόζιακα

Μέ διαταγή του Μάρκου, τό Γενικό Άρχηγείο μέ τά τμήματα πού τό συνόδευαν και σύμφωνα μέ δικό μου έπιχειρησιακό σχέδιο στίς άρχές του Άπριλη κινήθηκε από τόν Κόζιακα στό "Αγραφα στην κατεύθυνση: Περτούλι - Στουρναρεία - Δρακότρυπα - Μεσενικόλα -Καστανιά (ύψίπεδο Νευρούπολης) χωρίς καμιά αντίδραση από μέρους τών κυβερνητικῶν δυνάμεων. Μετά όλιγοήμερη παραμονή στό χωρο τής Καστανιάς μετασταθμεύσαμε στό χωριό Καροπλέσι, πού ήταν πιό έξασφαλισμένο. Έκει μάθαμε από ραδιοφωνικές έκπομπές για τήν καταστροφή του Άρχηγείου Τζουμέρκων, όμως δέν δώσαμε πίστη, γιατί στίς ανακοινώσεις του Ραδιοφωνικού Σταθμού Άθηνών αναφέρονταν, ότι μαζί μέ τό κεφάλι του Παληούρα πήραν και τό δικό μου κεφάλι.

Ό Άβέρωφ στό βιβλίο του: «Φωτιά και τσεκούρι» σελ. 281 πού έκδόθηκε τό 1974, γράφει σχετικά: «Μεταξύ τών νεκρών άνταρτών, ένα γνωστό όνομα, ό καπετάν Τζουμερκιώτης, Γενικός Άρχηγός Νοτίας Πίνδου (τών βουνών Άγράφων, Κόζιακα, Χασιών), άλλοτε ύπολοχαγός του τακτικού στρατού, από τή Σχολή Ευελπίδων, όνομαζόμενος Κωνσταντίνος Μαλτέζος». Ό Άβέρωφ δέν άναφέρει τίποτε για τόν άποκεφαλισμό του επίσης μόνιμου αξιωματικού Θόδωρου Ζαλοκώστα (Παληούρα). Αυτό δείχνει τήν κακή πληροφόρηση του Άβέρωφ από τό Γενικό Έπιτελείο, πού του έδωσε τά στοιχειά και τήν ι-

διαίτερη προσοχή του στό πρόσωπό μου, πού ό θάνατός μου του έκανε ιδιαίτερη ίκανοποίηση. Βέβαια, ό 'Αβέρωφ δέν μέ γνώριζε, γιατί στήν κατοχή ήταν άπών, όμως ήταν άρκετή ή φήμη πού δημιούργησε ό Ζέρβας γύρω άπό τό όνομά μου, πού εκείνη τήν έποχή ήταν και 'Υπουργός Δημοσίας τάξης.

Ό Ζέρβας είχε προσωπικούς λόγους νά μέ δυσφημίσει στό Πανελλήνιο γάν «Γενικό 'Εγκληματία 'Ελλάδος» γιά νά μέ χρεωκοπήσει στή λαϊκή συνείδηση και γιά νά μή γίνουν πιστευτές τυχόν άποκαλύψεις μου γιά τή συνεργασία του μέ τούς 'Ιταλούς, γιά τήν όποία είχα προσωπικά στοιχεία και αναφέρω άναλυτικά στόν πρώτο τόμο του βιβλίου μου υπό τόν τίτλο: «Ό ΕΛΑΣ "Άρτας και ζητήματα στρατηγικής και τακτικής του ΕΛΑΣ». Τό περίεργο είναι, ότι ό 'Αβέρωφ στό βιβλίο του εκφράζεται μέ κολακευτικά λόγια γιά τό Μάρκο, πού τόν άποκαλεί «καλό κομμουνιστή και καλό στρατιώτη». Δίκαια μπαίνει τό έρώτημα στόν κάθε άγωνιστή: άπό πού ξέρει ό 'Αβέρωφ, ότι ό Μάρκος ήταν καλός κομμουνιστής ή και καλός στρατιώτης;

Κλείνω τήν παρένθεση και συνεχίζω. Σύντομα πήραμε τό σημείωμα του τμήματος, πού είχε διασωθει και έφτασε στή Νευρούπολη και βεβαιωθήκαμε γιά τίς ζημιές, πού έπαθε τό 'Αρχηγείο Τζουμέρκων, όμως όχι και γιά τήν πραγματική πανωλεθρία του μιά και τό τρίτο τής δύναμής του είχε διασωθει.

Η έπιχείρηση του Κυβερνητικού Στρατού στήν Κεντρική και Νότια Πίνδο άρχισε στις 7 'Απρίλη 1947, ίσως μέ καθυστέρηση λίγων ήμερών λόγω τής άπασχόλησης των δυνάμεών του μέ τή δύναμη του 'Αρχηγείου Τζουμέρκων, πού είχε διεισδύσει πρόωρα στό χώρο τής "Άρτας. Σύμφωνα μέ τά στοιχεία πού δημοσιεύονται τώρα, ό Κυβερνητικός Στρατός διέθεσε γιά τήν έπιχείρηση στήν Κεντρική Πίνδο τίς παρακάτω δυνάμεις: 21 Τάγματα Πεζικού, 4 Λόχους όρεινων καταδρομών (ΛΟΚ), 4 Λόχους ΜΑΔ, δύο Συν/ματα Πεδινου Πυροβολικού, Μονάδες Μηχανοκινήτων, δύο Συν/τα 'Εθνοφρουράς, δυνάμεις 'Αεροπορίας, έπίσης δυνάμεις Χωροφυλακής και ΜΑΥ. Όπως άποδείχτηκε ή βασική ιδέα ένέργειας τής Γενικής Διεύθυνσης των έπιχειρήσεων ήταν ή περικύκλωση του χώρου 'Α-

γράφων - Κόζιακα μέ κατάληψη στρατηγικῶν σημείων, πού ἔλεγχαν τίς βασικές ὄρεινές διαβάσεις καί ταυτόχρονη διείσδυση δυνάμεων στό ἔσωτερικό τοῦ χώρου ἔλιγμου τῶν ἀνταρτῶν γιά τήν ἀποδιοργάνωση τῆς Διοίκησης καί τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τους μέ κατάληψη ἐπίσης στρατηγικῶν σημείων. Μέ βάση τά σταθερά κρατούμενα σημεία στήν περιφέρεια καί στό ἔσωτερικό τοῦ χώρου θά ἐνεργοῦσαν τό χτένισμα τῆς περιοχῆς γιά τήν ἐξόντωση τῶν ἀπομονωμένων ἀνταρτικῶν δυνάμεων.

Μέ βάση αὐτή τήν τακτική τοῦ ἀντιπάλου καί τό γεγονός ὅτι αὐτά τά βουνά εἶναι πολύ ψηλά καί βαθιά διακεκομμένα, συνεπῶς ἀκατάλληλα γιά ἔλιγμους στό ἔσωτερικό τῆς τοποθεσίας, τήν ἔλλειψη πυρομαχικῶν καί τροφίμων γιά παρατεταμένες μάχες ἔβγαινε τό συμπέρασμα, ὅτι ἡ παραμονή καί δράση μεγάλων δυνάμεων σ' αὐτό τό χῶρο ἦταν ἀδύνατη. Αὐτό μπορούσε νά γίνει μόνο ἂν θά ὑπῆρχε ἀρχικό σχέδιο ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ γενικά καί εἰδικά σ' αὐτό τό χῶρο. Μιά καί ὁ Μάρκος εἶχε ἀπορρίψει τήν πρότασή μου γιά συγκέντρωση τῶν κύριων δυνάμεων στή Βόρεια Πίνδο ἔπρεπε τά Ἀρχηγεῖα Περιοχῶν νά προετοιμάσουν τά δικά τους σχέδια ἐπιχειρήσεων στή βάση τῶν τακτικῶν μας ὁδηγιῶν καί μέ τόν ἄμεσο ἔλεγχό μας καί τή συγκεκριμένη βοήθειά μας πιο εἰδικά γιά τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας μία καί βρεθήκαμε στήν περιοχή του. Ἄν ὑπῆρχε τέτοια πρόβλεψη, τότε ἡ ἀντιμετώπιση τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου ἔπρεπε νά γίνει μέ συγκέντρωση τῶν δυνάμεων στήν περιοχή Κόζιακα - Τζουμέρκων, ἐνῶ τό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας θά πραγματοποιοῦσε τή συγκέντρωση τῶν κύριων δυνάμεων του στό χῶρο τῆς Βόρειας Πίνδου. Στή βάση αὐτῆς τῆς ἰδέας θά ὀργανώνονταν τό ζήτημα τῆς προώθησης πυρομαχικῶν ἀπό τό ἐξωτερικό, ἐπίσης ὀπλισμοῦ, ὑγειονομικοῦ ὕλικου κ.λπ. σέ ἀφθονία βασικά γιά τήν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν τῶν δύο περιοχῶν. Μέ συνδυασμό τῶν ἐνεργειῶν τῶν δυνάμεων μας σ' αὐτές τίς δύο βασικές περιοχές θά μπορούσαμε νά καταφέρουμε ἀποφασιστικά χτυπήματα στόν ἀντίπαλο. Ὅμως, ὅπως προαναφέρα ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς μου ἀκόμα ἀπειρίας καί τῆς ἀδυναμίας νά ἐπιβάλλω τή

γνώμη μου στό Μάρκο, ἐμεῖς βαδίζαμε χωρίς πυξίδα, πού ἦταν τά μακρόχρονα καί βραχύχρονα σχέδια ἐπιχειρήσεων. Ὁ ἀντίπαλος εἶχε τή στρατηγική, ἐπιχειρησιακή καί τακτική πρωτοβουλία, ἐνῶ ἐμεῖς ἀντιδρούσαμε χωρίς σχέδιο.

Τίς δικές μας ὁμως ἐλλείψεις καί τά δικά μας λάθη τά διόρθωναν τά παρακάτω στελέχη. Ἔτσι, ἡ Διοίκηση τοῦ Ἀρχηγείου Κόζιακα μέ ἐπικεφαλῆς τόν Καρτσιώτη (Γιῶργη Βόγια) πῆρε τήν ἀπόφαση νά ἐγκαταλείψει τήν περιοχή τοῦ Κόζιακα καί νά περάσει μέ μέρος τῆς δυνάμεῦς του στά Χάσια καί μέρος στά Ζαγόρια. Τό ἴδιο ἔκανε καί τό Ἀρχηγεῖο Ἀγράφων, ἀφοῦ ἀντιμετώπισε τίς ἐχθρικές δυνάμεις πού κινήθηκαν ἀπό Καρδίτσα πρὸς τό ὑπίπεδο τῆς Νευρούπολης μέ ὑποχωρητικό ἀγῶνα ἀποσύρθηκε πρὸς τό χώρο τῶν χωριῶν: Γιαννουσεῖα - Νεράιδα - Μολόχα - Μαυρόλογγος. Τό ἴδιο ἔκανε καί τό Γενικό Ἀρχηγεῖο: μέ τήν κατάληψη τῆς Νιάλας ἀπό ἐχθρικό Τάγμα ἐλιχθήκαμε στά νῶτα τοῦ ἐχθροῦ στήν κατεύθυνση τῆς Βράχας καί Φουρνᾶς. Ἔτσι, στήν πρώτη αὐτή φάση τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ ἀποφύγαμε τό συγκεντρωτικό χτύπημα τῶν ἀνώτερων δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου μέ ἀνεπαίσθητες ἀνθρώπινες καί ὑλικές ἀπώλειες. Ἡ μόνη σημαντική ζημιὰ πού εἴχαμε ἦταν ἡ αἰχμαλωσία καί ἐκτέλεση τῶν 20 κομματικῶν στελεχῶν στή Νιάλα. Αὐτή ἡ ζημιὰ ἐγινε στίς 20 Ἀπρίλη, πού στή Νιάλα εἶχε πέσει χιόνι κι ἐπεκράτησε τρομερή παγωνιά. Τά στελέχη ἔρχονταν σέ συνάντηση τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου ἀπό τόν Κόζιακα καί τούς συνόδευε μικρό τμήμα τοῦ Ἀρχηγείου τοῦ Κόζιακα. Φτάνοντας στή Νιάλα οἱ ἀντάρτες πού προπορεύονταν ἔπесαν στόν καταυλισμό τοῦ ἐθχρικοῦ Τάγματος. Στόν καταυλισμό ἐπικρατοῦσε νεκρική σιγή. Ἀπ' τή μεγάλη παγωνιά οἱ σκοποῖ εἶχαν ἐγκαταλείψει τίς θέσεις τους καί μπῆκαν στίς σκηνές τους, ὅπου κοιμήθηκαν ἀγκαλιά μέ τούς ἄλλους στρατιῶτες γιά νά ζεσταθοῦν. Οἱ ἀντάρτες μπῆκαν στίς σκηνές καί ἀσχολήθηκαν μέ τήν περισυλλογή τροφίμων, πυρομαχικῶν κ.λπ. καί ἀφοῦ τελείωσαν τή δουλειά τους ἔφαξαν νά βροῦν τά στελέχη μέ τά ὅποια εἶχαν ἀποκοπεῖ. Τά στελέχη φαίνεται ὅταν ἀντιλήφθηκαν τόν καταυλισμό τραβήχτηκαν

πρός τὰ πίσω καί κρύφτηκαν κάπου, ὅπου καί πάγωσαν ἀπό τό κρύο. Οἱ ἀντάρτες, νομίζοντας ὅτι τὰ στελέχη τράβηξαν μπροστά προχώρησαν πρὸς τὴν κατεύθυνσή μας καί ἔφτασαν στὴν ἔδρα μας χωρὶς τὰ στελέχη. Τό πρωί ὁ Στρατός ἔκαμε ἔρευνα τῆς περιοχῆς γιὰ ἀνακάλυψη ἀνταρτῶν καί ἀπροσδόκητα ἀνακάλυψε τὰ στελέχη μισοπαγωμένα. Τὰ συνέλαβαν, τὰ προώθησαν πρὸς τό Καρπενήσι, τὰ πέρασαν στρατοδικεῖο καί τὰ ἐκτέλεσαν.

Ὁ Μάρκος ἐξεμάνη βασικά γιὰ τὴν ἔξοδο τοῦ Ἀρχηγείου Κόζιακα ἀπὸ τὴν περιοχή του καί μέ διέταξε νά στείλω τηλεγραφική διαταγή στό Ἀρχηγεῖο μέσω τοῦ Κικίτσα νά ξαναμπεῖ μέ ὅλη τὴ δύναμή του στὴν περιοχή του. Τώρα, ὕστερα ἀπὸ τό πάθημα τοῦ Ἀρχηγείου Τζουμέρκων, ἔγινε πιὸ ἀποφασιστικός ἀπέναντι στό Μάρκο καί τοῦ ἀπήντησα: 1. Ἀρμοδιότητα γιὰ νά ἐκδόσει τέτοια διαταγή ἔχει τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας στό ὁποῖο ὑπάγεται διοικητικῶς τό Ἀρχηγεῖο Κόζιακα, 2. Ἡ ζωὴ ἀπόδειξε, ὅτι ἡ διαταγή μας νά μὴ ἐγκαταλείπουν τὰ τμήματα τό χῶρο τους κάτω ἀπὸ ὅποιεσδήποτε συνθήκες ἦταν λαθεμένη καί ἀπόλυτα σωστά ἐνήργησε τό Ἀρχηγεῖο Κόζιακα πού ἐγκατέλειψε τὴν περιοχή του γιὰ νά ἀποφύγει τό συγκεντρωτικὸ χτύπημα ἀνώτερων ἐθχρικῶν δυνάμεων. Τώρα, εἶπα, τό Ἀρχηγεῖο Κόζιακα μπορεῖ νά στείλει στὴν περιοχή του μικρές εὐέλικτες ομάδες γιὰ συγκέντρωση πληροφοριῶν, δημιουργία ἀποθηκῶν τροφίμων, γιὰ τὴν μελλοντικὴ ὑποδοχὴ τοῦ Ἀρχηγείου, πού θά γίνει, ὅταν ἀραιώσει ἡ κατοχὴ τοῦ χώρου τοῦ Κόζιακα ἀπὸ τίς σημερινές μεγάλες δυνάμεις, κι αὐτό θά γίνει ἀσφαλῶς σύντομα, γιατί ὁ ἀντίπαλος θά συνεχίσει τὴν προσπάθειά του γιὰ ἐκκαθάριση καί τῶν ἄλλων περιοχῶν μέ μεγάλες δυνάμεις καί δέ διαθέτει ἀπεριόριστες δυνάμεις γιὰ νά ἐκπληρώνει δύο σκοπούς: τὴν ἐκκαθάριση νέων περιοχῶν καί τὴν κατοχὴ τῶν ἐκκαθαρισθέντων μέ μεγάλες δυνάμεις. Γι' αὐτό προτείνω, εἶπα, τό Ἀρχηγεῖο Κόζιακα νά ὑπαχθεῖ προσωρινά ἀπὸ τακτικὴ ἄποψη στὴ διάθεση τοῦ Ἀρχηγείου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, πού πρέπει νά πραγματοποιήσει στὴ Βόρεια Πίνδο τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ συγκέντρωση δυνάμεων γιὰ ἀποτελεσματι-

κή αντιμετώπιση τῆς ἐστρατείας τοῦ ἀντιπάλου σ' αὐτό τό χωρο. Μόνο ἐκεῖ μποροῦν νά ἀξιοποιηθοῦν συγκεντρωμένες δικές μας δυνάμεις γιά νά καταφέρουν ἀποφασιστικό τύπημα στόν ἀντίπαλο, γιατί ἐκεῖ ἔχουμε τό πλεονέκτημα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν τμημάτων μας σέ πυρομαχικά καί παντοειδές ἄλλο πολεμικό ὕλικό.

Ὁ Μάρκος φανερά στενοχωρήθηκε ἀπό τήν ἀσυμφωνία μου νά ξαναμπεῖ τό Ἀρχηγεῖο Κόζιακα στήν-περιοχή του καί καταπίαστηκε μόνος του νά λύσει τό ζήτημα μέ προκάλυμα τόν Κικίτσα, στόν ὁποῖο ἔδωσε διαταγή νά τή διαβιβάσει στόν Καρτσιώτη, παρακάμπτοντας ἔτσι τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας. Τυχαῖα διαπίστωσα, ὅτι ὁ Κικίτσας ἀπάντησε στό πρῶτο τηλεγράφημα τοῦ Μάρκου σχεδόν τό ἴδιο πού εἶχα προτείνει ἐγώ, φαίνεται ὅμως, ὅτι ὁ Μάρκος ἐπανῆλθε δριμύτερος καί ὁ Κικίτσας ὑποχώρησε καί ἀνέλαβε μέ ζῆλο νά ἐκπληρώσει τήν ἐντολή τοῦ Μάρκου. Τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας πού εἶχε ραδιεπαφή μέ τό Ἀρχηγεῖο ἀντιλήφθηκε τά σχέδια τοῦ Μάρκου καί Κικίτσα καί ἔδωσε ἐντολή στή Διοίκηση τοῦ Ἀρχηγείου νά μήν μπεῖ στήν περιοχή του χωρίς τήν ἔγκρισή του. Στή σελ. 105 τοῦ βιβλίου του ὁ Κίσαβος γράφει ἐπί λέξει: «Ἀπαγορεύω εἰσβολή στόν Κόζιακα. Συνεχῆς συγκέντρωση πληροφοριῶν γιά τόν ἐχθρό. Εἰσβολή (πρόταση) στό χωρο Ζαγοριῶν Ἡπείρου μαζί μέ τόν Κολιγιάννη γιά δράση ἐνάντια στόν ἐχθρό καί ἀνάπτυξη τοῦ ἐκεῖ ἀντάρτικου». Ὁ Κίσαβος λίγο παρακάτω συμπληρώνει: Ὁ Μάρκος εἶδε τή διαταγή μου καί τήν ἐνέκρινε». Αὐτό τό τελευταῖο σημαίνει ὅτι ὁ Μάρκος ἀναλογιζόταν τίς εὐθύνες του γιά τήν περίπτωση καταστροφῆς τοῦ Ἀρχηγείου Κόζιακα καί δέν τόλμησε νά διατάξει τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας, ἀλλά ἐνεργοῦσε πίσω ἀπό τίς πλάτες του χρησιμοποιοῦντας τό πιστό του πιόνι: τόν Κικίτσα, τόν μοναδικό «Ἀντιστράτηγο» πού ἀνέδειξε ὁ Μάρκος. Γιά τέτοια τερτίπια ὁ Μάρκος εἶχε ἐξαιρετικές ικανότητες. Ἔτσι, πολλοί ἀγωνιστές μέ τοὺς ὁποίους συζήτησα αὐτό τό ζήτημα, ἔχουν τή γνώμη, ὅτι ὁ Κικίτσας φέρει ὄλη τήν εὐθύνη γιά τήν καταστροφή τοῦ Ἀρχηγείου τοῦ Κόζιακα, ὅτι ὁ Μάρκος δέν ἔχει καμιᾶ εὐθύνη, ἢ ἀλήθεια

ὅμως εἶναι, ὅτι ὅλη τὴν εὐθύνη τὴ φέρνει ὁ Μάρκος, ὁ Κικίτσας ἦταν τὸ ἐκτελεστικό ὄργανο τοῦ Μάρκου.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς στείρας ἰσχυρογνωμοσύνης τοῦ Μάρκου ἦταν νὰ μπεῖ τὸ Ἄρχηγεῖο Κόζιακα στὴν περιοχή του, νὰ ὑποστῆ τὴν ὀλομέτωπη ἐπίθεση τῶν ἀνώτερων δυνάμεων κατοχῆς τῆς περιοχῆς καὶ νὰ ὑποχρεωθεῖ νὰ βγεῖ ἐκ νέου ἀπὸ τὴν περιοχή μὲ βαριές ἀπώλειες σὲ νεκρούς καὶ τραυματίες, ἀνάμεσα στοὺς νεκρούς καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ Ἄρχηγείου Καρτσιώτης. Μόνο ἓνα μικρὸ μέρος τῆς δύναμης τοῦ Ἄρχηγείου διέφυγε στὰ Ζαγόρια καὶ σώθηκε ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴ καταστροφή, περὶ τοὺς 300 ἀντάρτες πέρασαν στὰ Χάσια, ὅπου ἀποδεκατίστηκαν. Αὐτὴ ἦταν ἡ τύχη τοῦ Ἄρχηγείου Κόζιακα, πού εἶχε συνολικὴ δύναμη 1.300 ἀνδρῶν, πού ἦταν ἐθελοντές ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀντάρτες.

Τὸ τρίτο λάθος τοῦ Μάρκου

Παρά τὴν ἀποτυχία τοῦ Ἄρχηγείου Κόζιακα νὰ σταθεροποιηθεῖ στὴν περιοχή του καὶ τὴ δευτέρη ἔξοδο μὲ μεγάλες ζημιές, ὁ Μάρκος μὲ διέταξε νὰ προετοιμάσω τὴν κίνηση τοῦ Γενικοῦ Ἄρχηγείου πρὸς τὴ Βόρεια Πίνδο μέσω Ἀγράφων - Κόζιακα. Φυσικὰ δὲν συμφώνησα καὶ μ' αὐτὴ τὴν πρόταση τοῦ Μάρκου, γιατί τὸ γεγονός τῆς ἀναγκαστικῆς ἐξόδου τοῦ Ἄρχηγείου Κόζιακα ἀπὸ τὴν περιοχή του καὶ οἱ ζημιές πού ἔπαθε μιλοῦσε, ὅτι ἡ κατοχὴ τῆς περιοχῆς ἦταν ἀκόμη πυκνὴ, ἐπὶ πλέον τὸ Γενικὸ Ἄρχηγεῖο διέθετε βαρὺ μηχανισμό καὶ μεταγωγικά καὶ θά κινούνταν ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ βατὰ μονοπάτια, πού μπορούσαν νὰ τὰ ἐλέγχουν καὶ μικρὰ ἐχθρικά τμήματα. Ἡ παράκαμψη αὐτῶν τῶν σημείων καὶ ἡ περικύκλωση τῶν σημείων ἀντίστασης στίς περισσότερες περιπτώσεις ἦταν ἀδύνατη λόγω τοῦ ἀπόκρημνου τοῦ ἐδάφους.

Ποιά ἦταν τὰ αἷτια πού ἀνάγκασαν τὸ Μάρκο νὰ πάρει αὐτὴ τὴν ἀπεγνωσμένη ἀπόφαση, πού μπορούσε νὰ στοιχίσει τὴν καταστροφή τοῦ Γενικοῦ Ἄρχηγείου μὲ μεγάλης σημασίας πολι-

τικές συνέπειες, δέν μου τό εἶπε οὔτε ἀργότερα. Σήμερα ἐξετάζοντας αὐτή τήν περίπτωση, ὑποθέτω ὅτι ὁ Μάρκος τότε ἐκτελοῦσε ἐντολή τοῦ Ζαχαριάδη νά κινηθεῖ πρὸς τό Γράμμο γιά νά συναντηθοῦν καί νά λύσουν ζητήματα πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς σημασίας γιά τήν προώθηση τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγώνα. Αὐτή ἀκριβῶς τήν περίοδο ὁ Ζαχαριάδης εἶχε βγεῖ στό ἐξωτερικό καί προωθοῦνταν τό ζήτημα τῆς δημιουργίας τῆς Προσωρινῆς Κυβέρνησης, ζήτημα πού θίχτηκε γιά πρώτη φορά ἀπό τόν Πορφυρογένη δημόσια στό συνέδριο τοῦ Γαλλικοῦ ΚΚ στό Στρασβούργο τό καλοκαίρι τοῦ 1947 καί βρῆκε τή λύση του τό Φθινόπωρο τοῦ 1947. "Ἴσως αὐτός ἦταν ὁ λόγος τῆς ἐπιμονῆς του νά μπεῖ ἐκ νέου στήν περιοχή του τό Ἄρχηγεῖο Κόζιακα γιά νά μπορέσει τό Γενικό Ἄρχηγεῖο νά περάσει στή Βόρεια Πίνδο.

"Ὅπως κι ἂν εἶναι, ἂν συνέτρεχε αὐτός ὁ λόγος, ἡ λύση πού σκέφτηκε τήν πρώτη καί δεύτερη φορά δέν ἦταν ἡ ἐνδεδειγμένη. Τό βασικό λάθος βρισκόταν στό γεγονός, ὅτι ὁ Μάρκος μετά τή συνάντησή του στή Χρυσομηλιά μέ τό κλιμάκιο τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΟΗΕ γιά τά Βαλκάνια δέν ἔπρεπε νά κινηθεῖ πρὸς νότο, ἀλλά νά γύριζε στή Βόρεια Πίνδο σύμφωνα μέ τό στρατηγικό μας σχέδιο καί νά δημιουργοῦσε ἐκεῖ τή μεγαλύτερη δυνατή συγκέντρωση δυνάμεων, ἱκανῶν νά δώσουν στόν ἀντίπαλο ἀποφασιστικό χτύπημα στρατηγικῆς σημασίας. Σ' αὐτή τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε ἐξ αἰτίας τοῦ ἀρχικοῦ βασικοῦ λάθους, ὑπῆρχαν μόνο δύο λύσεις: 1. Νά περνοῦσε ὁ Μάρκος μέ μέρος τοῦ μηχανισμοῦ του καί τοῦ Ἐπιτελείου στά Χάσια μέσω τοῦ κάμπου τῆς Θεσσαλίας καί μέ τή βοήθεια τοῦ Ἴππικοῦ τοῦ Ἄρχηγείου Θεσσαλίας, ἀφήνοντας τό τάγμα τοῦ Σοφιανοῦ, τή Σχολή Ἀξιωματικῶν, τό Λόχο Διοίκησης κ.λπ. στή διάθεση τοῦ Ἄρχηγείου Θεσσαλίας γιά κοινή δράση στά μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου καί ὅταν θά δημιουργοῦνταν κατάλληλες συνθῆκες θά περνοῦσαν κι αὐτά τά τμήματα πρὸς βορρά. Μ' αὐτό τόν τρόπο καί τό Ἄρχηγεῖο Θεσσαλίας θά ἀποκαθιστοῦσε τή δύναμή του, πού ἐλαττώθηκε ἀπό τήν ἀπώλεια τοῦ Ἄρχηγείου Κόζιακα. 2. Νά περιμένε τήν ἐξέλιξη τῶν ἐπιχει-

ρήσεων του Κυβερνητικού Στρατού, πού τό σχέδιό του πιά ἔγινε φανερό καί θά δινόταν ἡ δυνατότητα νά ἀρχίσει ἡ δική μας ἀντιεκστρατεία μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις καί συγκεκριμένο στρατηγικό σκοπό. Ὁ ἀντίπαλος ξεδίπλωνε τό στρατηγικό του σχέδιο καί βρισκόταν στήν ἐπίθεση, ἐμεῖς βρεθήκαμε χωρίς στρατηγικό σχέδιο καί σκόρπιες δυνάμεις καί συνεπῶς πύ κατάσταση στρατηγικῆς ὑποχώρησης.

Γιά νά ἐπιβάλλει τή γνώμη του ὁ Μάρκος καί μοιράστεϊ μέρος τῶν εὐθυνῶν μέ ἄλλα στελέχη (συνηθισμένη τακτική του) κάλεσε συμβουλευτική σύσκεψη στελεχῶν (Κίσαβος, Ἄρχηγός τοῦ Ἀρχηγείου Θεσσαλίας, Παῦλος Τομπουλίδης, Ἐπιτελάρχης τοῦ Ἀρχηγείου καί μερικά ἄλλα στελέχη τοῦ Ἐπιτελείου). "Ὅλα τά παρευρισκόμενα στελέχη ὑποστήριξαν τήν ἀποψη ὅτι ἦταν δυνατό τό πέρασμα τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου πρὸς τή Βόρεια Πίνδο μέσω Ἀγραφῶν καί Κόζιακα. Στήν ψηφοφορία πού ἔγινε μόνο ἐγώ φήμισα κατά. Ἡ ἐφαρμογή τῆς ἀπόφασης τῆ πλειοψηφίας ἀνατέθηκε σ' ἐμένα, παρ' ὄλο πού τήν καταψήφισα. Προετοίμασα τό σχέδιο καί ἐξέδωκα τίς σχετικές διαταγές. Βάση ἐξόρμησης ὀρίστηκε ἡ ὄροσειρά βόρεια τοῦ Κερασόβου καί γενική κατεύθυνση πρὸς Φτέρη καί Ἐπιπιανά, δυτικά τοῦ Ἀγραφιῶτη γιά νά παρακάμψουμε τήν Νιάλα, πού κατεῖχε τό ἐχθρικό Τάγμα. Ἡ ἐπιχείρηση ἄρχισε τίς πρωινές ὥρες, τά τμήματα πέρασαν τόν Ἀγραφιῶτη ὑπερνικώντας τήν ἀντίσταση προωθημένων φυλακίων τοῦ ἐχθροῦ, ὅταν ὅμως ἔφτασαν στά ριζά τῶν ἀπόκρημνων ὄρεινῶν ὄγκων σταμάτησαν κάτω ἀπό τά πυρά ὀπλοπολυβόλων τοῦ ἐχθροῦ πού κατεῖχε ὀχυρές θέσεις στίς ὑποχρεωτικές διαβάσεις καί ὅλη τή μέρα χαλοῦσαν ἄσκοπα πυρομαχικά χωρίς νά μπορούν νά προχωρήσουν, γιατί δέν εἶχαν τή δυνατότητα νά παρακάμψουν καί νά πλευροκοπήσουν αὐτές τίς ἀντιστάσεις καί νά τίς ἐξοντώσουν ἢ νά τίς ἐξαναγκάσουν σέ ὑποχώρηση. Ὅταν νύχτωσε, ὁ Μάρκος κατάλαβε ὅτι τό πέρασμα πρὸς βορρά μέσω Ἀγραφῶν καί Κόζιακα σ' αὐτές τίς συνθηκες πού εἶχαν δημιουργηθεῖ ἦταν ἄκρως ἐπικίνδυνο καί ἀδύνατο, γι' αὐτό καί διέταξε τήν ἐπιστροφή τῶν τμημάτων στή βάση ἐξόρμησής τους.

Τότε ο Μάρκος πρότεινε τή λύση του περάσματος του Γενικού Ἀρχηγείου στά Χάσια μέσω του κάμπου Θεσσαλίας μέ τή βοήθεια του Ἰππικού, πρόταση μέ τήν ὁποία συμφώνησα καί γιά τήν ὁποία ἄρχισα τήν ἐπεξεργασία σχεδίου. Ὅμως τά γεγονότα μᾶς πρόλαβαν. Ὁ ἀντίπαλος ἄρχισε τήν 1η του Μάη τήν ἐκστρατεία του σ' αὐτή τήν περιοχή μέ βάση τό σχέδιό του «Κόρακας» πού κράτησε ὡς τά τέλη του Μάη. Ἔτσι παραιτηθήκαμε καί ἀπ' αὐτή τή λύση. Τό Ἀρχηγεῖο Χασίων γιά νά ἀποφύγει τό συγκεντρωτικό χτύπημα του ἀντιπάλου ἐγκατέλειψε τήν περιοχή του καί πέρασε πρὸς τό Βέρμιο καί Καϊμακτσαλάν. Αὐτή τή φορά ὁ Μάρκος δέν διαμαρτυρήθηκε γιά τήν παραβίαση τῆς διαταγῆς του, γιατί πιά ἡ ἄμεση πείρα καί τά παθήματα τῶν Ἀρχηγείων του Κόζιακα καί τῶν Τζουμέρκων φανέρωναν τό λαθεμένο τῆς διαταγῆς μας νά μὴν ἐγκαταλείψουν τά τμήματα τό χῶρο τους κάτω ἀπό ὁποιοσδήποτε συνθήκες.

Ἀντίδραση τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου τοῦ ΔΣΕ

Ποιές ἦταν οἱ προθέσεις τοῦ ἀντιπάλου, ὅσον ἀφορᾶ τή στρατηγική καί τακτική του, ἔγιναν σέ μεγάλο βαθμό φανερές. Ὅσον ἀφορᾶ τή στρατηγική του φάνηκε καθαρά, ὅτι ὁ στρατηγικός σκοπός τῶν ἐπιχειρήσεων του στήν Κεντρική Πίνδο καί στά Χάσια - Ἀντιχάσια ἦταν ἡ ἀπομόνωση τῆς Βόρειας ἀπό τήν Κεντρική καί Νότια Ἑλλάδα. Αὐτός ὁ σκοπός ὑπαγορευόταν ἀπό τήν πολιτική τους γραμμή, πού στό διεθνές πεδίο ἐπεδίωκε νά ἀποδείξει, ὅτι τό ἀντάρτικο στήν Ἑλλάδα ἦταν δημιουργήμα τῶν Ρώσων καί διατηροῦνταν μόνο κατά μῆκος τῶν Βόρειων συνόρων χάρι τῆς βοήθειας τῶν Ρώσων καί τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν. Αὐτό τό σκοπό θά τόν πετύχαιναν ἤ μέ τήν ἐξόντωση τῶν ἀνταρτῶν πού δροῦσαν σ' αὐτές τίς περιοχές, ἢ τήν ἐκδίωξή τους πρὸς Βορρά. Στή βάση αὐτῶν τῶν σκέψεων κατέληξα στό συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἀντίπαλος θά ἐνεργήσει παρόμοιες ἐπιχειρήσεις μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις, ὕστερα ἀπό

τήν ἐπιχείρηση Χασιών καί Ἐντιχασίων καί στίς περιοχές Ὀλύμπου - Πιερίων καί Κισσάβου - Μαυροβουνίου - Πηλίου γιά νά ὀλοκληρώσει τόν πρῶτο στρατηγικό του σκοπό. Σέ συνέχεια ὁ ἀντίπαλος θά ἐνεργοῦσε παρόμοιες ἐπιχειρήσεις στή Βόρεια Ἑλλάδα καί βασικά στή Βόρεια Πίνδο πού ἀποτελοῦσε τή φυσιολογική βάση μας γιά τήν προώθηση τῆς ἐνοπλης δράσης μας πρὸς νότο. Ἐκεῖνο πού δέν ξέραμε ἐκείνη τήν ἐποχή ἦταν ἡ συστηματική ἐκκένωση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὄρεινῶν χωριῶν καί ἡ συγκέντρωσή του στά πεδινά μέρη καί στίς πόλεις. Αὐτή ἡ σατανική ἐφεύρεση τῶν Ἑλλήνων Κυβερνητῶν καί Ἄγγλων Ἰμπεριαλιστῶν ἦταν κάτι τό νέο στήν Ἱστορία τῶν πολέμων, κάτι πού δέν εἶχαν ἐφαρμόσει καί οἱ Γερμανοί κατακτητές. Φυσικά κι ἂν ξέραμε τί συνέβαινε στίς περιοχές πού ἐγκατέλειψαν τά δικά μας τμήματα καί καταλήφθηκαν ἀπό τίς συγκεντρωμένες δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου δέν θά μπορούσαμε νά ἀντιδράσουμε ἀποτελεσματικά. Ἐκεῖνο πού θά μπορούσαμε ὅμως νά κάμουμε θά ἦταν νά διέτασε τό Γενικό Ἀρχηγεῖο ὅλα τά ἄλλα τμήματα νά προβοῦν σέ πλατιά ἐπιστράτευση ὀρισμένων ἡλικιῶν καί ἀπό τά δύο φύλα. Τέτοια ὅμως πρωτοβουλία καί εὐθύνη ἀσφαλῶς ὁ Μάρκος δέν θά ἔπαιρνε, γιατί ἦταν ἐνάντια στή δημιουργία μεγάλου ἀντάρτικου στρατοῦ. Τό μέτρο τῆς ἐκκένωσης τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν ἀποδειχnei, ὅτι οἱ Ἄγγλοι, ἡ κυβέρνησις καί τό Γενικό Ἐπιτελεῖο δέν εἶχαν ἐμπιστοσύνη στό Στρατό τους, ὅτι δέν πίστευαν στή δυνατότητα ἐξόντωσης τῶν ἀνταρτῶν καί ἐπί πλέον δέν ἐπαρκοῦσαν οἱ δυνάμεις τους γιά διαρκή κατοχή τῶν ἀνταρτοκρατούμενων περιοχῶν. Μέ αὐτό τό μέτρο οἱ ἀντίπαλοί μας δημιούργησαν τεράστια προβλήματα στό ΔΣΕ καί ἦταν ἡ μοναδική τους στρατηγική ἐπιτυχία, πού ἀποφασιστικά συντέλεσε στήν ἥττα τοῦ ΔΣΕ, μαζί μέ τή στραβωμάρα τοῦ Μάρκου καί ἄλλων, πού στήριζαν τή νίκη τοῦ ΔΣΕ ἀποκλειστικά στήν ἐξωθεν βοήθεια.

Ὅσον ἀφορᾷ τήν τακτική τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ δέν σημειώθηκε κάτι τό νέο σέ σύγκριση μέ τό 1946, ἐκτός ἀπό τήν προσέθετα ἐγκλωβισμό τῶν ἀνταρτῶν μέ δημιουργία περιφερειακῶν σημείων στήριξης, πού ὅμως ἄφηναν μεταξύ τους τερά-

στια κενά, από τά όποια μπορούσαν νά διαφύγουν καί οί πιό μεγάλοι σχηματισμοί τών άνταρτών. Αυτό έγινε δυνατό χάρη στην πολύ πιό μεγάλη συγκέντρωση δυνάμεων σέ σχέση μέ τό 1946. Ή τέτοια τακτική του άντιπάλου δημιούργουσε άξεπέραστες δυσκολίες για μεγάλους άντάρτικους σχηματισμούς, πού διέθεταν λίγα πυρομαχικά καί τρόφιμα, όχι όμως καί για εύέλικτους μικρούς σχηματισμούς άνταρτών, πού είχαν τήν οργανωτικοτεχνική τους προετοιμασία, όσον άφορα τή δημιουργία άποθηκών τροφίμων σκόρπιων σ' όλο τό χώρο του έλιγμού τους καί υπό τόν όρο τής ουδέτεροποίησης τής τοπικής αντίδρασης, χωρίς τή βοήθεια τής όποίας ό τακτικός στρατός δέν μπορούσε νά πετύχει κάτι τό σοβαρό.

“Όσον άφορα τόν παράγοντα: «δικές μας δυνάμεις καί μέσα» έβγαινε τό συμπέρασμα, ότι χωρίς τή συγκέντρωση σοβαρών άντάρτικων δυνάμεων, άρτια έξοπλισμένων καί έπαρκή άνεφοδιασμό σέ πολεμοφόδια, τρόφιμα καί ύγειονομικό ύλικό, δέν θά μπορούσαμε νά διεξάγουμε έπιχειρήσεις πλήρους έξόντωσης σημαντικών έχθρικών σχηματισμών μέ στρατηγικό άποτέλεσμα τήν άλλαγή του συσχετισμού τών δυνάμεων καί μέσων σέ όφελός μας. Ουμᾶται ό αναγνώστης, ότι άκόμη τό χειμώνα στά Χάσια πρότεινα στό Μάρκο τό σχηματισμό Μονάδας 6.000 άνδρων στή Βόρεια Πίνδο, πού άπορρίφθηκε από τό Μάρκο. Τώρα, αύτή ή άνάγκη έγινε έπιτακτική καί άμεση για τήν αντιμετώπιση τής έκστρατείας του άντιπάλου σ' αύτή τήν περιοχή, πού πλησίαζε. Τώρα βέβαια, οί δυνατότητες για συγκέντρωση δυνάμεων στή Βόρεια Πίνδο ήταν πιό περιορισμένες από ότι τό χειμώνα καί ό χρόνος για τή συγκέντρωση πολύ περιορισμένος.

Στή βάση τών παραπάνω σκέψεων, πού βγήχαν από τήν άνάλυση τών παραγόντων: έχθρός - έδαφος - δικές μας δυνάμεις, συνέταξα τίς παρακάτω διαταγές:

1. Διαταγή στό Ήρχηγείο Δυτικής Μακεδονίας νά μετακινήσει άμέσως όλη τή δύναμη του Ήρχηγείου Χασίων, πού είχε συγκεντρωθεί στό Καϊμακτσαλάν στή Βόρεια Πίνδο, στον ίδιο χώρο νά μετακινήσει καί μέρος τής δύναμης τών Ήρχηγείων Πάικου - Καϊμακτσαλάν καί Βίτσι - Σινιάτσικου. Στή διάθεση

του Ἀρχηγείου δίναμε καί τή δύναμη τοῦ Ἀρχηγείου Κόζιακα πού εἶχε διαφύγει στό Ζαγόρια καί τή δύναμη τοῦ Ἀρχηγείου Ἡπειροῦ, πού ἐπίσης βρισκόταν στό Ζαγόρια. Στό Ἀρχηγεῖο δίναμε ἀποστολή νά ἀντιμετωπίσει τήν ἐκστρατεία τοῦ ἐχθροῦ στή Βόρεια Πίνδο μέ ὑποχωρητικό ἀγώνα σέ διαδοχικές τοποθεσίες ἀντίστασης ἀπό πρὶν καθορισμένες καί ἀπό πρὶν πρόχειρα ὀχυρωμένες μέ σκοπό τό μάτωμα τοῦ ἐχθροῦ καί τήν προετοιμασία ἀντεπίθεσης ἢ ἐλιγμοῦ στό μετόπισθεν γιά ἐξόντωση ἀπό πρὶν καθορισμένου στόχου ἀνάλογα μέ τήν τακτική κατάσταση τῆς στιγμῆς.

2. Διαταγή στό Ἀρχηγεῖο Ἀνατολικῆς Μακεδονίας - Θράκης νά πραγματοποιήσει συγκέντρωση τῶν κύρων δυνάμεών του στό χῶρο Χαϊντοῦς - Δράμας γιά νά δυναμώσουν τά χτυπήματα στό συγκοινωνιακό δίκτυο τοῦ ἀντιπάλου στό χῶρο τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καί Ξάνθης - Κομοτινῆς.

3. Διαταγή σέ ὅλα τά Ἀρχηγεῖα Περιοχῶν νά ἐντείνουν τά μέγιστα τόν ἀνταρτοπόλεμο καί τά σαμποτάζ στίς συγκοινωνίες τοῦ ἐχθροῦ.

“Ὅλες τίς διαταγές τίς ὑπόγραψε ὁ Μάρκος χωρίς καμιά ἀντίρρηση. Ὁ Μάρκος πιά «ἡμέρεψε» καί συμφώνησε ὅτι τό πέραςμα τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου στή Βόρεια Πίνδο ἔπρεπε νά ἀναβληθεῖ γιά πιο κατάλληλο χρόνο καί κατάλληλες συνθῆκες, πού θά δημιουργοῦνταν μέ τήν ἐξέλιξη τῶν ἐπιχειρήσεων στή Βόρεια Πίνδο.

Τέσσερις μῆνες ἐλιγμοί νότια τῶν Ἀγράφων

Στήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε μέ τήν ἐκστρατεία τοῦ ἐχθροῦ στήν Κεντρική Πίνδο καί τά Χάσια τό Γενικό Ἀρχηγεῖο ὑποχρεώθηκε νά ἐλίσσει στό στενό χῶρο ἀπό Καροπλέσι μέχρι τά λουτρά Σμοκόβου καί ἀνατολικά ἀπό τά βόρεια ἀντερείσματα τοῦ Κερασόβου. Σ' αὐτό τό χῶρο ὁ ἀντίπαλος διέθετε τίς παρακάτω δυνάμεις: Τάγμα στό χωριό Φουρνᾶ, στό κέντρο

τοῦ χώρου ἔλιγμοῦ μας, Τάγμα στό χωριό Καστανιά, Τάγμα στή Νιάλα τῶν Ἀγράφων, Φρουρά Καρπενησίου, κινητές δυνάμεις στήν περιοχή Κέδρου - Ἀνάβρας - Μακρυράχης μέ δυνατότητες ἐνίσχυσης αὐτῶν τῶν δυνάμεων ἀπό Καρδίτσα, Σοφάδες, Δομοκό, Λαμία, Ἀγρίνιο, Ἀμφιλοχία. Τά ἐχθρικά στρατεύματα αὐτοῦ τοῦ χώρου δέν παρουσίαζαν σοβαρή δραστηριότητα. Ἰδιαίτερα παθητική στάση κρατοῦσε τό Τάγμα τοῦ Φουρνᾶ, πού δέν ἔδειχνε σημεῖα ὑπαρξῆς, παρ' ὅλο πού μιά φορά ἐπιτέθηκε τό Τάγμα τοῦ Σοφιανοῦ ἐνάντια στίς ὀχυρωμένες θέσεις του χωρίς ἐπιτυχία. Ἡ στάση αὐτοῦ τοῦ Τάγματος πολύ ἐξυπηρέτησε τούς ἔλιγμούς μας. Πιό μεγάλη δραστηριότητα παρουσίαζε τό Τάγμα τῆς Καστανιάς - Ἀμάραντου, ἐπίσης οἱ κινητές δυνάμεις Κέδρου - Μακρυράχης, πού προσάτευαν τή σιδηροδρομική γραμμή καί τόν κάμπο τῶν Σοφάδων, ἐπίσης ἡ Φρουρά Καρπενησίου, ἰδιαίτερα ὅταν ἀποκόβαμε τό δρόμο ἀνεφοδιασμοῦ τῆς Νιάλας. Εὐνοϊκός παράγοντας γιά τήν ἐπιτυχία τῶν ἐλιγμῶν μας ἦταν καί τό γεγονός ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν τῆς περιοχῆς στήν πλειοψηφία τους ἦταν μέ τό μέρος τοῦ ἀγῶνα μας καί μᾶς βοηθοῦσαν ἀπό κάθε ἄποψη. Ἄλλος εὐνοϊκός παράγοντας ἦταν ἡ ἐξαιρετική δράση τοῦ Ἀρχηγείου Ρούμελης, πού καθήλωσε τίς ἐκεῖ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ.

Τό ἔδαφος τοῦ χώρου ἔλιγμοῦ μας παρουσίαζε δύο χαρακτηριστικές ἀντιθέσεις: Δυτικά τοῦ Ἀγραφιῶτη ἦταν ὀρεινό καί βαθιά διακεκομμένο μέ ἐλαφρή κάλυψη, συνεπῶς ἀκατάλληλο γιά ἔλιγμούς καί κατάλληλο γιά ἀγῶνα θέσεων. Ἀνατολικά τοῦ Ἀγραφιῶτη τό ἔδαφος ἦταν ὀμαλά διακεκομμένο καί μέ σοβαρή κάλυψη, πού ἐπέτρεπε σέ ἀναγκαστικές περιπτώσεις κίνηση καί τή μέρα, συνεπῶς κατάλληλο γιά ἔλιγμούς.

Ἡ δύναμη τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου, μετά τήν παράδοση τῆς Μακεδονικῆς Διλοχίας στό Ἀρχηγεῖο Ρούμελης ἔφτανε περί τούς 1000 συσσιτοῦντες. Τό Γενικό Ἀρχηγεῖο συνήθως ἐλισσόταν μόνο του, ἰδιαίτερα ὅταν περνοῦσε στό χῶρο δυτικά τοῦ Ἀγραφιῶτη. Ἀνατολικά τοῦ Ἀγραφιῶτη πρὸς τά ριζά τοῦ κάμπου δροῦσαν τά τμήματα τοῦ Ἀρχηγείου Θεσσαλίας (Ἀρχη-

γεῖο Ἀγράφων, Ἴππικό, κ.λπ.). Τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας συνήθως κινούνταν μαζί μας καί βάραινε καί τό χωρίς αὐτό βαρῦ μηχανισμό μας. Ἡ τέτοια συνύπαρξη ἀναμφίβολα δυσκόλευε τήν ἀνεξαρτησία τοῦ Ἀρχηγείου καί δημιούργησε προστριβές ἀνάμεσα στό Μάρκο καί τό Κίσαβο σέ βαθμό πού σέ μιά περίοδο δέν μιλοῦσαν μεταξύ τους.

Ἦταν φυσικό νά ἀναλάβω ἐγώ τήν εὐθύνη τῆς ἀσφάλειας τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου. Τόν Ἀπρίλη ἀνέλαβε Ἐπιτελάρχης τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου ὁ μόνιμος λοχαγός τοῦ ἀντιαεροπορικοῦ Πυροβολικοῦ Στέφανος Παπαγιάννης κι ἐγώ περιορίστηκα στά καθήκοντα τοῦ Διευθυντή τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων.

Ἡ τακτική πού ἀκολούθησα ἦταν ἡ σχεδόν καθημερινή ἀλλαγὴ τοῦ χώρου στάθμευσης τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου καί τῆς δύναμης ἀσφάλειάς του μέ σκοπό τήν ἀποφυγὴ ἐμπλοκῆς μας σέ μάχες διαρκείας στίς ὁποῖες θά ξοδεύαμε τά λίγα πυρομαχικά μας, ἀπαραίτητα γιά τή μελλοντική πορεία μας πρὸς Βορρᾶ. Γιά νά ἔχω ἀκριβεῖς πληροφορίες γιά τίς κινήσεις τοῦ ἀντιπάλου, συγκρότησα ὁμάδες πληροφοριῶν μέ ἐπικεφαλῆς στελέχη τοῦ Ἐπιτελείου πού ἐνέδρευαν στά δρομολόγια τῆς κίνησης τοῦ ἀντιπάλου καί νωρίς τό βράδυ μοῦ ἔδιναν ἀκριβεῖς πληροφορίες γιά τίς θέσεις τοῦ ἀντιπάλου, ἔτσι μποροῦσα νά καθορίσω τήν κατεύθυνση τοῦ νέου ἐλιγμοῦ. "Ὅμως ὄχι πάντοτε τά καταφέραμε νά ἀποφύγουμε τήν ἐμπλοκὴ μας σέ μάχη. Ἀνατολικά τοῦ Ἀγραφιῶτη εὐκολα γίνονταν ἡ ἀπαγγίστρωσή μας τῆ μέρα, ἐνῶ δυτικά τοῦ Ἀγραφιῶτη ἔπρεπε νά ἀμυνόμαστε ὅλη τῆ μέρα καί νά ἀπαγγιστρωνόμαστε τό βράδυ." Ἐτσι, σέ μιά περίπτωση στά ὑψώματα Βόρεια τοῦ Κερασόβου τμήμα τοῦ Τάγματος τοῦ Σοφιανοῦ ξόδεψε ὅλα τά πυρομαχικά του καί ἀμύνονταν ὡς τό βράδυ κατρακυλώντας βράχους πάνω στόν ἐχθρό. Γιά τήν ἐπιτυχία τῆς τακτικῆς μας ἀποφασιστικά συνετέλεσε ἡ ὀργάνωση τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν τμημάτων μας μέ νέο τρόπο, ἄγνωστο στίς συνθήκες τοῦ ΕΛΑΣ. Σ' ὅλο τό χῶρο τοῦ ἐλιγμοῦ τῶν τμημάτων μας δημιουργήσαμε ὑπόγειες ἀποθήκες τροφίμων μέ ποσότητες ἰκανές νά τραφοῦν τά τμήματά μας μερικῆς μέρες. Ἰδιαίτερη δραστηριότητα ἐπέδειξε γιά τήν ἄριστη

ὀργάνωση αὐτῆς τῆς ὑπηρεσίας ὁ ἐπιμελητής τοῦ Ἀρχηγείου Ρούμελης Σπάρτακος, πού πέρασε προσωρινά στήν ὑπηρεσία τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου. Μόνο σέ μιὰ περίπτωση χάσαμε μερικές ἀποθήκες τροφίμων κι αὐτό ἀπό ὑπαιτιότητα τοῦ Μάρκου. Σταθμεύσαμε στίς βορειοδυτικές πλαγιές τοῦ χωριοῦ Καροπλέσι, ὅπου παραμείναμε ὅλη τή μέρα. Τό ἀπόγευμα λιποτάχτησαν δύο μαθητές τῆς Σχολῆς ἀξιωματικῶν καί παραδόθηκαν στό Τάγμα Καστανιάς, προδίνοντας τίς θέσεις τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου καί τήν περίπου διάταξη τῶν τμημάτων ἀσφαλείας μας. Τήν προδοσία ἀντιλήφθηκε χωρικός ἀπό τό Καροπλέσι πού μέ τό ἄλογο του καί τό μικρό του γιό ἐξυπηρετοῦσαν τό τάγμα σάν ἡμιονηγοί. Ὁ χωρικός ἀμέσως ἔστειλε τό γιό του καί μᾶς εἰδοποίησε γιά τήν προδοσία τῶν δύο λιποτακτῶν μαθητῶν, μιὰ ἀπόδειξη γιά τά αἰσθήματα τῶν χωρικῶν τῆς περιοχῆς. Ρώτησα τή Διοίκηση τῆς Σχολῆς ἄν λείπουν μαθητές τους καί ὕστερα ἀπό λίγο μοῦ ἀνάφεραν ὅτι πράγματι ἀπουσίαζαν δύο μαθητές. Ἀνέφερα τό γεγονός στό Μάρκο καί τοῦ πρότεινα νά μετακινηθοῦμε ἀμέσως τό βράδυ σέ ἄλλη κατεύθυνση. Ὁ Μάρκος μέ ξάφνιασε μέ τήν περίεργη ἄρνησή του γιά μετακίνηση, μάλιστα μέ διέταξε νά ἀνοίξουμε τίς ἀποθήκες νά τροφοδοτηθοῦν τά τμήματα καί νά πάρουμε κατάλληλη διάταξη μάχης γιά τήν ἐπόμενη μέρα. Μιά τέτοια σκέψη καί ἀπόφαση ἦταν ἀληθινός παραλογισμός ἀπό τούς πολλούς πού ἔκανε ὁ Μάρκος. Ἡ τοποθεσία πού κατείχαμε ἦταν τελείως ἀκατάλληλη γιά μάχη. Ἀπό πάνω μας στή Νιάλα βρισκόνταν ἐχθρικό Τάγμα, ἀπέναντί μας σέ ἀπόσταση βολῆς βρισκόταν τό Τάγμα τῆς Καστανιάς καί ἡ πλαγιά πού βρισκόμαστε ἦταν ἀπότομη καί δέν μπορούσαμε νά ἀντιτάξουμε ἄμυνα, ἄλλωστε αὐτό τό ξέραμε κι ἐκεῖ πήγαμε νά μείνουμε μόνο γιά μιὰ μέρα.

Ὁ Κίσαβος ἔγινε ἔξω φρενῶν ὅταν τοῦ διηγήθηκα τά συμβάντα κι ἐπειδή δέν μιλιόταν μέ τό Μάρκο μέ παρότρυνε νά πηγαίνω συνεχῶς στό Μάρκο καί νά προσπαθῆσω νά τόν πείσω νά ἀλλάξει γνώμη καί ἀπόφαση. Αὐτό καί ἔκανα. Κάθε μισή ὥρα πήγαινα στό Μάρκο, ὅμως αὐτός ἦταν ἀμετάπειστος. Ἀγρά τό βράδυ, περίπου στίς 11 ἡ ὥρα ξαναπῆγα στό Μάρκο καί κατέ-

βαλα μιά τελευταία προσπάθεια νά τόν μεταπείσω, τονίζοντας τίς ιστορικές εϋθύνες πού εΐχε ἄν γινόταν αἷτιος καταστροφῆς τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου, πού θά εΐχε τεράστιες πολιτικές συνέπειες. Σάν νά τόν κέντρισε αὐτό καί ὁ Μάρκος μέ ρώτησε ἄν προλαβαίναμε νά φύγουμε. Ἀπάντησα ὅτι προλαβαίναμε ἄν ἐνεργούσαμε ἀμέσως καί μέ ταχύτητα. Ἐπιτέλους, ἐνέκρινε τή μετακίνησή μας κι ἔνωσα νά ἔφυγε ἀπό πάνω μου ἓνα ἀβάστακτο φορτίο. Τό ἴδιο ἀνακουφίστηκε καί ὁ Κίσαβος καί ὄλοι ὅσοι παρακολουθοῦσαν μέ ἀγωνία τί θά ἀποφάσιζε ὁ Μάρκος. Ἐδωκα ἀμέσως διαταγή νά συγκεντρωθοῦν ὄλα τά τμήματα στήν ἔδρα μας ἔτοιμα γιά μετακίνηση. Στή βιασύνη τους τά τμήματα δέν ἔκλεισαν μερικές ἀποθήκες καί ἐγκατέλειψαν μερικά μουλάρια. Ἡ συγέντρωση ὄλων τῶν τμημάτων πραγματοποιήθηκε περίπου σέ τρεῖς ὥρες καί στίς δύο ἡ ὥρα ἄρχισε ἡ κίνηση πρὸς τά ὑψώματα τοῦ Παπαδημήτρη, ὅπου φτάσαμε τίς πρωινές ὥρες. Εὐτυχῶς πυκνή ὁμίχλη σκέπασε τά τμήματά μας καί ὁ ἐχθρός δέν ἀντιλήφθηκε τή διαφυγή μας ἀπό τό μέρος πού εΐχαν προδόσει οἱ λιποτάκτες μαθητές. Τήν ἴδια ὥρα ἄρχισε τήν ἐπίθεσή του ὁ ἐχθρός πρὸς τίς προδομένες θέσεις μας μέ πυροβολικό καί ὄλμους καί ὁ Μάρκος ἀγνάντευε μόνο πρὸς ἐκείνη τήν κατεύθυνση μέ ἄγνωστα συναισθήματα. Ἡ νέα «ἐκρηξη θυμοῦ» τοῦ Μάρκου ὀφειλόταν ἴσως σέ δύο αἰτίες: α) Ὁ Μάρκος, ὅπως καί ὄλοι μας, κουράστηκε ἀπό τούς συνεχεῖς ἐλιγμούς. Σέ μιά περίπτωση μοῦ εΐχε συστήσει νά τοῦ φιαξοῦμε ὑπόγειο καταφύγιο, ὅπου νά παραμείνει μέ τόν ἀσύρματο. Δέν συμφώνησα μέ τήν πρότασή του, ἐξηγώντας του ὅτι αὐτό ἦταν πολύ ἐπικίνδυνο, γιατί ὁ ἀντίπαλος μπορούσε νά ἐπιστημάνει τή θέση τοῦ ἀσύρματος μέ τά ραδιογωνιόμετρα μέ μεγάλη ἀκρίβεια καί τέτοια εϋθύνη δέν μπορούσα νά πάρω. β) Στό Μάρκο δημιουργήθηκε ἡ πεποίθηση ἀπό ἀνθρώπους τοῦ ἔξωτερικοῦ, ὅτι σέ περίπτωση κινδύνου θά τόν ἔσωζαν μέ ἀεροπλάνο. Ἴσως αὐτό τοῦ δημιουργοῦσε τό αἶσθημα σιγουριᾶς καί ὑποτιμοῦσε τόν κίνδυνο. Πρακτικά αὐτό ἦταν ἀδύνατο νά γίνει μέ ἀεροπλάνο, ἀκόμα καί μέ ἐλικόπτερο σέ συνθήκες μάχης καί φανερώνα μόνο τόν ἐγκληματικό φιλοτομαρισμό του καί τήν ἀδια-

φορία γιά τήν τύχη τῶν συμπολεμιστῶν του.

Ἐξαιρετική δράση τοῦ Ἀρχηγείου Ρούμελης

Στίς ἀρχές τοῦ Γενάρη 1947 τό Ἀρχηγεῖο Ρούμελης εἶχε δύναμη 230 ἀνδρῶν κατανεμημένη σέ 5 Ἀρχηγεῖα ὅπως παρακάτω: 1. Ἀρχηγεῖο Παρνασσίδας μέ ἐπικεφαλῆς τόν Διαμαντή, δύναμης 60 ἀνδρῶν, 2. Ἀρχηγεῖο Οἴτης μ' ἐπικεφαλῆς τοῦς Κ. Παλαιολόγου καί Μπελῆ, δύναμης 70 ἀνδρῶν, 3. Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Στερεᾶς μ' ἐπικεφαλῆς τόν Παπούα, 35 ἀνδρῶν, 4. Ἀρχηγεῖο Εὐρυτανείας μ' ἐπικεφαλῆς τόν Ἑρμῆ (Β. Πριόβολο), δύναμης 35 ἀνδρῶν, 5. Ἀρχηγεῖο Ὀθρυς μ' ἐπικεφαλῆς τό Περικλῆ (Χουλιάρα), δύναμης 30 ἀνδρῶν. (Ἀπό στοιχεῖα πού δίνει ὁ Γούσιας στό βιβλίό του, σελ. 152). Μέχρι τά τέλη τοῦ Ἰουλῆ 1947, ἡ δύναμη τοῦ Ἀρχηγείου Ρούμελης ἔφτασε τίς 2.500 ἄνδρες (σελ. 209 τοῦ βιβλίου τοῦ Γούσια), δηλαδή αὐξήθηκε πάνω ἀπό 10 φορές. Αὐτό ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι ὁ Γούσιας ἐκτελώντας τήν ἐντολή τοῦ Ζαχαριάδη γιά αὐξηση τῶν δυνάμεων τοῦ ΔΣΕ στό ὕψος τοῦ ΕΛΑΣ, διέταξε τήν ἐπιστράτευση τῶν πρώην Ἑλασιτῶν καί αὐτοαμνητῶν, πράγμα πού δείχνει ὅτι ὁ Γούσιας σωστά ἔλυσε τό σοβαρό αὐτό ζήτημα στρατηγικῆς σημασίας.

Ἡ δεύτερη ἐπιτυχία τοῦ Ἀρχηγείου Ρούμελης ἦταν ὅτι ἡ δύναμη αὐτή ἐξοπλίστηκε ἀποκλειστικά ἀπό λάφυρα πού κυρίεψαν τά τμήματά μας στίς μάχες μέ τόν ἀντίπαλο, πράγμα πού φανερώνει ἀπερίφραστα, ὅτι τό Ἀρχηγεῖο Ρούμελης μ' ἐπικεφαλῆς τό Γούσια σωστά ἐφάρμοσε στήν πράξη τή στρατηγική ἀρχή τῆς στήριξης στίς δυνάμεις μας. Στή βάση αὐτῆς τῆς ἀρχῆς σωστά ἔλυσε καί τό ἐπιμελητειακό ζήτημα.

Ἡ τέτοια ἐκτίμηση τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ Ἀρχηγείου Ρούμελης μέ βάση τόν ὑποκειμενικό παράγοντα (ικανότητες τῶν στελεχῶν) δέν μειώνεται ἐξ αἰτίας τῶν πιά εὐνοϊκῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦσαν τότε στήν περιοχὴ τῆς Ρούμελης σέ σχέση μέ

τίς συνθήκες πού έπικρατοῦσαν στίς περιοχές τῆς Θεσσαλίας καί τῆς Μακεδονίας - Θράκης. Τέτοιοι εὐνοϊκοί παράγοντες γιά τήν περιοχή τῆς Ρούμελης τότε ἦταν: 1. Τό Γενικό Ἐπιτελεῖο τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ μέ τό σχέδιο του «Τέρμινους» δέν πρόβλεψε ἐκστρατεία γιά ἐκκαθάριση τῆς Ρούμελης μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις, ἔτσι μέ τίς κύριες δυνάμεις του ἀσχολήθηκε στούς μῆνες Ἀπρίλη, Μάη καί Ἰούνη μέ τήν ἐκκαθάριση τῶν ὄρεινῶν ὄγκων τῆς Θεσσαλίας καί τόν Ἰούλη ἐνήργησε τήν ἐκστρατεία του στή Βόρεια Πίνδο. Στή Ρούμηλη τό ΓΕΣ ὀργάνωσε σ' ὄλο τό παραπάνω διάστημα δύο ἐκστρατείες μέ κινητοποίηση τῶν τοπικῶν δυνάμεων Στρατοῦ, Χωροφυλακῆς καί ΜΑΔ: α) ἀπό 22 Μάρτη μέχρι 30 Μάρτη μέ κύρια δύναμη τίς 71 καί 72 Ταξιαρχίες, β) ἀπό 13 Μάη μέχρι 13 Ἰούνη μέ συνολική δύναμη 7.000 περίπου στρατοχωροφυλάκων. Σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα τοῦ Γούσια (ὅσο παραφουσκωμένα κι ἄν εἶναι) σ' αὐτές τίς ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις πιάστηκαν 77 αἰχμάλωτοι καί κυριεύθηκαν τά παρακάτω λάφυρα: 147 ἀτομικά ὄπλα, 17 ὄπλοπολυβόλα, 3 πυροβόλα, 4 βαρεῖς ὄλμοι, 2 ἀτομικοὶ ὄλμοι, 6 αὐτόματα, 5 πιάτ, 1 ὀπτικὸς, 1 ἠλιογράφος, 1 ἀσύρματος, 6 αὐτοκίνητα, πολλά μεταγωγικά καί πρόπαντός μεγάλες ποσότητες πυρομαχικῶν καί τροφίμων. Στίς ἐπιχειρήσεις τῶν τμημάτων μας ἐνάντια σέ στατικούς στόχους τά τμήματα τῆς Ρούμελης ἔπιασαν 167 αἰχμαλώτους καί κურίεψαν μεγάλες ποσότητες ὄπλων, πυρομαχικῶν καί τροφίμων. Τέτοια ἀξιόλογη δράση μποροῦσαν νά ἀναπτύξουν τούς μῆνες Μάρτη καί Ἀπρίλη ὅλα τά Ἀρχηγεῖα Περιοχῶν τῆς Θεσσαλίας καί τῆς Μακεδονίας - Θράκης, πού πρὶν τῆ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου βρῖσκονταν στίς ἴδιες εὐνοϊκές συνθήκες, ὅμως δέν ἀνέπτυξαν, ἰδιαιτέρως τῆς Μακεδονίας - Θράκης, πού εἶχαν ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά καί τροφίμα. Τά Ἀρχηγεῖα Δυτικῆς Μακεδονίας, Κεντρικῆς Μακεδονίας, Ἀνατολικῆς Μακεδονίας - Θράκης καί Ἠπείρου εἶχαν ὅλη τῆ δυνατότητα καί τό χρόνο σ' αὐτῆ τήν περίοδο νά ἐνεργήσουν ἐπιστράτευση ὅλης τῆς νεολαίας τῆς Βόρειας Ἑλλάδος, ὅμως δέν κούνησαν τό δάχτυλό τους πρὸς αὐτῆ τήν κατεύθυνση εἴτε γιὰτί δέν

πῆραν διαταγή τοῦ Μάρκου, εἴτε γιατί δέν ἀνέπτυξαν τήν πρωτοβουλία πού ἀνέπτυξε ὁ Γούσιαις, γεγονός πού δείχνει τή στρατηγική κατωτερότητα αὐτῶν τῶν Διοικήσεων μιά καί δέν εἶδαν τή σημασία τοῦ ζητήματος τῶν ἐφεδρειῶν καί δέν ἔλυναν αὐτό τό ζήτημα, ὅπως τό ἔλυνε ὁ Γούσιαις. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν πολεμική ἀπόδοση ὄλων τῶν ἄλλων Ἀρχηγείων. Τή στιγμή πού ὁ ἀντίπαλος ἐνεργοῦσε ἐπιχειρήσεις στήν Κεντρική καί Νότια Πίνδο τά ὑπόλοιπα Ἀρχηγεία Περιφερειῶν τοῦ Ἀρχηγείου Θεσσαλίας ἀδρανοῦσαν καί περίμεναν παθητικά τή σειρά τους, τό ἴδιο ἔκαναν καί τά Ἀρχηγεία Περιοχῶν καί Περιφερειῶν τῆς Βόρειας Ἑλλάδος. 2. Εὐνοϊκός παράγοντας γιά τό Ἀρχηγεῖο Ρούμελης ἦταν ἐπίσης ἡ ἐδαφική διαμόρφωση τοῦ Ἀρχηγείου, πού ἐπέτρεπε τό συντονισμό τῆς δράσης τῶν Ἀρχηγείων Περιφερειῶν στή βάση τῆς συγκέντρωσης καί ἀποκέντρωσης τῶν δυνάμεων γιά νά ὀργανώνει τό Ἀρχηγεῖο Ρούμελης συγκεντρωτικά χτυπήματα σέ πιό δυνατούς στόχους καί νά ἀποφεύγει τά συγκεντρωτικά χτυπήματα τοῦ ἀντιπάλου. Ἐξω ἀπό τό Ἀρχηγεῖο Παρνασσίδας πού ἦταν σχετικά ἀπομακρυσμένο καί ἀπομονωμένο ἀπό τόν κύριο κορμό τῆς Ρούμελης, τά Ἀρχηγεία τῆς Ἀνατολικῆς Φθιώτιδας καί τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς δροῦσαν σ' ἕναν συνεχή ὄρεινό ὄγκο πού δέν ἀποκοβόταν ἀπό δημόσιους δρόμους καί ἄλλα φυσικά ἐμπόδια. Ἀπ' αὐτή τήν ἀποψη μειονεκτοῦσε κατά πολύ τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας πού ἦταν ὑποχρεωμένο νά καθοδηγεῖ τή δράση Ἀρχηγείων Περιφερειῶν σκόρπιων στήν περιφέρεια τοῦ ἐκτεταμένου χώρου τοῦ κάμπου τῆς Θεσσαλίας.

Ἡ μόνη σωστή λύση γιά τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας ἦταν ἡ συγκέντρωση τῶν κύριων δυνάμεων του στό χῶρο Κόζιακα - Χασίων, ὅπου μπορούσε νά πραγματοποιηθεῖ συντονισμός τῆς δράσης, ἡ ἀμοιβαία ὑποστήριξη μέ τίς δυνάμεις τῆς Βόρειας Πίνδου καί ὁ ἀνεφοδιασμός μέ πολεμικό ὕλικό. Ἐκεῖ ἦταν καί ἡ θέση τοῦ Ἀρχηγείου Θεσσαλίας γιά νά ἀσχεῖ ἄμεση καθοδήγηση τῶν κύριων δυνάμεων του. Τό ἴδιο ἰσχυε καί γιά τή διάταξη τῶν δυνάμεων τοῦ Ἀρχηγείου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, πού ἦταν κατασπαρμένο σέ ἐκτεταμένη περιοχή, πού κοβόταν

από φυσικά εμπόδια, όπως ο 'Αλιάκμονας και οι πεδινές εκτάσεις ανατολικά της Έδεσσας και της Βέρροιας, επίσης ανάμεσα στα ύψιπεδα της Κοζάνης και της Φλώρινας. 'Ο 'Ορεινός ὄγκος της Βόρειας Πίνδου ήταν ὁ φυσικός χώρος συγκέντρωσης τῶν κύριων δυνάμεων τοῦ 'Αρχηγείου, πράγμα πού ἔγινε ἔστω και καθυστερημένα μέ τήν ἐπέμβαση τοῦ Γενικοῦ 'Αρχηγείου, πού εἶχε θετικά ἀποτελέσματα. 'Ανεξάρτητα, ὅμως, ἀπό τά ἐδαφικά πλεονεκτήματα τῆς Ρούμελης ἡ ἰκανότητα τῶν στελεχῶν στόν ἐπιχειρησιακό τομέα στάθηκε ἡ βασική αἰτία τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ 'Αρχηγείου στήν παραπάνω περίοδο. 'Η Πελοπόννησος, πού τότε βρισκόταν κάτω ἀπό τίς ἴδιες μέ τή Ρούμελη ἀντικειμενικές συνθήκες, καθυστεροῦσε ἀπό ἔλλειψη ἰκανῶν στελεχῶν, ἐνῶ ἀργότερα πού ἔφτασαν ἐκεῖ πιό ἰκανά στελέχη φούντωσε ὁ ἀνταρτοπόλεμος και ἀναπτύχθηκαν οἱ ἔνοπλες δυνάμεις. Τό γενικό συνεπῶς συμπέρασμα εἶναι, ὅτι στόν ἐπαναστατικό πόλεμο βασικό ρόλο παίζει ὁ ὑποκειμενικός παράγοντας, δηλαδή ἡ ἰκανότητα τῶν στελεχῶν νά ὑπερνικοῦν τίς δύσκολες ἀντικειμενικές συνθήκες. Κρίνοντας ἔτσι τήν ἀπόδοση τῶν στελεχῶν ὅλων τῶν κλιμακίων τοῦ 'Αρχηγείου Ρούμελης σ' αὐτή τήν περίοδο, τό κάνουμε ὄχι ἀπό συμπάθεια πρὸς τό Γούσια, πού εἶχε και σοβαρές ἀρνητικές προσωπικές ἀδυναμίες, ἀλλά μέ βάση τά ἀποτελέσματα τῆς δουλειᾶς τους, πού ἦταν πράγματι ἐξαιρετικά. 'Ο θετικός ρόλος τοῦ Γούσια ἦταν ὅτι στόν ὀργανωτικό τομέα ἔλυσε σωστά τό ζήτημα τῆς χρησιμοποίησης τῶν στελεχῶν του ἀνάλογα μέ τίς προσωπικές τους ἰκανότητες και ἐπέβαλε πειθαρχία ἀσκώντας αὐστηρό ἔλεγχο.

Ἡ μάχη στή Βόρεια Πίνδο (26 Ἰούνη - 22 Ἰούλη 1947)

Μετά τό πέρας τῆς ἐστρατείας τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ στούς ὄρεινούς ὄγκους τῆς Βόρειας και 'Ανατολικῆς Θεσσαλίας, τό ΓΕΣ ἄρχισε τήν ἀναμενόμενη ἐστρατεία του στή Βόρεια Πίνδο μέ σκοπό τήν καταστροφή τῶν ἐκεῖ δυνάμεῶν μας ἢ

τήν άπώθησή τους στην Άλβανία και τό φράξιμο τής γραμμής τών συνόρων μέ μόνιμη έγκατάσταση δυνάμεών του σ' αυτό τό χώρο. Γι' αυτό τό σκοπό συγκέντρωσε μία δύναμη 26 Ταγματών, πού μέ τίς δυνάμεις τών ΛΟΚ, ΜΑΔ και ΜΑΥ έφτανε τίς 15.000 περίπου άνδρες.

Σύμφωνα μέ τή διαταγή μας τό Άρχηγείο Δυτικής Μακεδονίας είχε πραγματοποιήσει στό χώρο τής Βόρειας Πίνδου μία συγκέντρωση δυνάμεων γύρω στους 3.000 και πάνω άνδρες, δηλαδή ό αντίπαλος είχε μία ύπεροχή δυνάμεων: 5 προς 1. Μ' έναν τέτοιο συσχετισμό δυνάμεων, τό Άρχηγείο Δυτικής Μακεδονίας ήταν άδύνατο νά βάλει για σκοπό του τό σταθερό κράτημα μέ ένεργητική άμυνα ενός καθορισμένου χώρου μέ τή δημιουργία συνεχούς άμυντικού μετώπου και τήν έξαπόλυση σέ κατάλληλη στιγμή στρατηγικής άντεπίθεσης για τήν περικύκλωση και έξόντωση σημαντικών έχθρικών δυνάμεων, γιατί οι δυνάμεις του ήταν τελείως ανεπαρκείς για τήν πραγματοποίηση αυτού του σκοπού. Γι' αυτό, στόν τομέα τής επιχειρησιακής τακτικής χρησιμοποίησε τή μέθοδο πού του ύποδείξαμε, δηλαδή του ύποχωρητικού άγώνα σέ βάθος από διαδοχικές όχυρωμένες θέσεις για τή φθορά τών δυνάμεων του αντιπάλου στό μεγαλύτερο βαθμό και τήν προετοιμασία του έπιθετικού έλιγμού στά μετόπισθεν του αντιπάλου για τήν αίφνιδιαστική περικύκλωση και έξόντωση κατά πολύ άσθενέστερων δυνάμεών του. Τό Άρχηγείο Δυτικής Μακεδονίας προτίμησε αυτή τή δεύτερη μέθοδο, κατά πόσον όμως είχε ολοκληρωμένο σχέδιο δέν μου είναι γνωστό.

Ένα τέτοιο σχέδιο έπρεπε νά αποβλέπει στην ίκανοποίηση τών αναγκών τής κύριας προσπάθειας, πού ήταν ό σκοπός του έπιθετικού έλιγμού για έπίθεση σέ συγκεκριμένο στόχο. Γι' αυτό πρώτη δουλειά του Άρχηγείου ΔΜ και του έπιτελείου του ήταν νά συγκεντρώσει πληροφορίες για όλους τους στατικούς στόχους του αντιπάλου στην περίοδο τής Βόρειας Πίνδου κατά προτίμηση εκείνων, πού βρίσκονταν πιο μακριά από τό έπίκεντρο τής κύριας προσπάθειας του αντιπάλου, πού ήταν ό Σμόλικας και ό Γράμμος και θά ήταν πιο εύάλωτοι από άποψη όχύ-

ρωσης, δύναμης καί εξοπλισμοῦ. Τέτοιοι στόχοι ἔπρεπε νά ἀναζητηθοῦν στὸν περίγυρο: Μέτσοβο - Γιάννενα - Κόνιτσα. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ σημαντικότερο στρατιωτικοπολιτικό κέντρο τῆς περιοχῆς ἦταν τὰ Γιάννενα καί ἡ προσωρινή κατάληψή τους θά εἶχε πανελλήνιο ἀντίκτυπο καί θά συντελοῦσε στήν ἄμεση ὑποχώρηση τῶν Κυβερνητικῶν Δυνάμεων ἀπὸ τὴ Βόρεια Πίνδο. "Αν τὸ Ἀρχηγεῖο ΔΜ ἐκτιμοῦσε ὅτι ὑπῆρχαν δυνατότητες γιὰ κατάληψη τῶν Ἰωαννίνων θά ἔπρεπε νά ὀργανώσει πρὶν τὴν ἔναρξη τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ στὴ Βόρεια Πίνδο κέντρο πληροφοριῶν κοντὰ στὰ Γιάννενα γιὰ τὴν πλήρη μελέτη τοῦ στόχου καί γιὰ τὴ συνεχῆ παρακολούθηση τῶν ἀλλαγῶν, πού θά παρουσίαζε ὁ στόχος ὡς τὴν τελευταία στιγμή τῆς ἐπίθεσής μας. Μὲ βάση τὸ στόχο πού θά ἀποφασίζονταν νά χτυπηθεῖ ἔπρεπε νά καθοριστεῖ ὁ ἄξονας τῆς κίνησης τῶν τμημάτων, τὰ ἐνδιάμεσα ἄλματα μὲ κατάλληλους χώρους κάλυψης γιὰ νά γίνει ἀπαρατήρητη ἡ κίνηση τῶν τμημάτων πρὸς τὸ στόχο καί νά πετύχει ὁ αἰφνιδιασμός γιὰ νά τελειώσει ἡ ἐπιχείρηση στὸν ἐλάχιστο δυνατό χρόνο πρὶν δοθεῖ χρόνος στὸν ἀντίπαλο νά συγκεντρώσει τίς δυνάμεις του σύμφωνα μὲ τὴ στρατηγικὴ ἀρχὴ τῆς ὀρμητικότητας τῶν ἐπιχειρήσεων. Κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονα κίνησης τῶν τμημάτων μας ἔπρεπε νά κλιμακωθεῖ ὁ ἀνεφοδιασμός σὲ τρόφιμα καί πυρομαχικά. Μόνο μιά τέτοια ὀργανωτικοτεχνικὴ προετοιμασία μποροῦσε νά ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιχείρησης. Νά σχεδιάσεις νά ὀργανώσεις καί νά ἐκτελέσεις στὰ κουτουροῦ μιά τόσο σοβαρὴ ἐπιχείρηση εἶναι καθαρὴ ἀνοησία, πού προδικάζει τὴν ἀποτυχία. Στὸν ἐπαναστατικὸ πόλεμο ἂν δέν ἐκπληρώνονται ὅλοι οἱ ὅροι τῆς ἐπιτυχίας τῆς κάθε ἐπιχείρησης εἶναι προτιμότερο νά μὴν ἐκτελεστεῖ αὐτὴ ἢ ἐπιχείρηση καί νά ἀναζητηθοῦν ἄλλοι στόχοι. Σὲ τελευταία ἀνάλυση εἶναι προτιμότερο νά ὀργανώσεις ἰσχυρὴ ἀντιπῆψη σὲ μιά κύρια κατεύθυνση γιὰ τὴν περικύκλωση καί ἐξόντωση ἐχθρικῶν σχηματισμῶν, πού εἶναι σὲ κίνηση ἔξω ἀπὸ τὰ ὄχυρά τους, δέν διαθέτουν μηχανοκίνητα μέσα κ.λπ. παρά νά ἐπιτεθεῖς σ' ἓνα στατικὸ στόχο ὀχυρωμένο, πού πιθανόν, διαθέτει καί μηχανοκίνητα μέσα, βρίσκεται σὲ μεγάλη ἀπόσταση καί

είναι άπίθανο, ότι θά μπορέσεις νά κρατήσεις μυστική τήν κίνηση πρός τό στόχο γιά νά πετύχεις τόν αίφνιδιασμό. Νομίζω, ότι καμιά σοβαρή Διοίκηση δέν θά σκεφτόταν καν νά σχεδιάσει έπιχείρηση γιά κατάληψη τών 'Ιωαννίνων πού ήταν έδρα Μεραρχίας και διέθετε άεροπορική βάση και ίσως και μηχανοκίνητα μέσα. Νά κρίνουμε τά γεγονότα εκ τών ύστέρων, πού έξακριβώθηκε, ότι ό αντίπαλος είχε άφήσει στά Γιάννενα ελάχιστες δυνάμεις δέν συνηγορεί τό ότι κάποια Διοίκηση έπρεπε νά σχεδιάσει προκαταβολικά έπιχείρηση γιά κατάληψη τών 'Ιωαννίνων, πού χωρίς άμφιβολία θά έπρεπε νά ύποτίθεται ότι ήταν ή πιό δύσκολη έπιχείρηση στην περιοχή τής 'Ηπείρου. Μπαίνει τό έρώτημα ποιές έπιχειρήσεις έπρεπε νά σχεδιασθούν προκαταβολικά και βασικά ποιός έπρεπε νά ήταν ό στρατηγικός σκοπός αυτών τών έπιχειρήσεων. 'Ασφαλώς, θά συμφωνήσει ό καθένας, ότι έμεις είχαμε ανάγκη από έπιχειρήσεις έξόντωσης έχθρικών δυνάμεων μέ τίς ελάχιστες δικές μας άπώλειες και έπιστράτευσης βασικά τής άγροτικής νεολαίας, πού πιό καλά μπορούσε νά προσαρμοστεί στις δυσκολίες του έπαναστατικού πολέμου, πού σ' αυτόν τόν άγώνα ήταν έξαιρετικά μεγάλες. Μόνο στή βάση αυτής τής στρατηγικής γραμμής θά μπορούσαμε νά αλλάξουμε τό συσχετισμό τών δυνάμεων σέ όφελός μας. Δυνατότητες γιά έπιστράτευση τότε ύπήρχαν σ' όλη τήν 'Ηπειρο, τό Βάλτο και τό Ξηρόμερο, γιατί σ' αυτές τίς περιοχές δέν είχε άκόμη δημιουργηθεί άντάρτικο και ό αντίπαλος δέν είχε πάρει μέτρα εκτόπισης τών όρεινών πληθυσμών.

'Η περιοχή βόρεια του Καλαμά ήταν σταθερή βάση του 15 Σύν/τος του ΕΛΑΣ μέ σοβαρή έπιρροή στον πληθυσμό τής περιοχής. 'Η επικράτησή μας στις έπαρχίες Πωγωνίου, Δωδώνης και Φιλιατών ήταν ένα κύριο πρόβλημα όχι μόνο γιά τό 'Αρχηγείο Δυτικής Μακεδονίας και γιά τό Γενικό 'Αρχηγείο, αλλά και γιά τό 'Αρχηγείο 'Ηπείρου, πού έπρεπε νά βοηθηθεί νά στερεωθεί σ' αυτές τίς περιοχές. Μ' αυτό τόν τρόπο θά μεγάλωνε ό χώρος έλιγμού τών τμημάτων μας πρός τήν 'Ηπειρο και θά δημιουργούνταν ή δυνατότητα δημιουργίας νέων καναλιών άνεφοδιασμού σ' όλο τό μήκος τών 'Αλβανικών συνόρων,

ἀπό τό Βίτσι ὡς τή θάλασσα. Μόνο μιά τέτοια ἐπιχείρηση ἔπρεπε τότε νά σχεδιασθεῖ στό ἐπίπεδο τοῦ ΑΔΜ καί τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου, ἐπιχείρηση πού θά εἶχε πραγματική στρατηγική σημασία. Ἡ ἐπιχείρηση ἦταν πραγματοποιήσιμη, γιατί τά χτυπήματα θά στρέφονταν σέ πιό ἀδύνατους στόχους ἀπό ὑπερτερές δικές μας δυνάμεις. Τέτοιο σχέδιο εἶχα προετοιμάσει πρὶν ἀκόμα ἀρχίσουν οἱ ἐπιχειρήσεις στή Βόρεια Πίνδο, σχέδιο πού τό ἐπεξεργαζόμενον συνεχῶς στίς λεπτομέρειές του. Χοντρικά, αὐτό τό σχέδιο πρόβλεπε τά παρακάτω: 1. Τό ΑΔΜ + Ἀρχηγεῖο Ἡπειροῦ νά διεισδύσουν ἀρχικά στό χωρο τοῦ Πωγωνίου καί Δωδώνης, νά ἐξοντώσουν τούς σταθμούς χωροφυλακῆς καί τίς δυνάμεις τῶν ΜΑΥ καί νά ἐνεργήσουν πλήρη ἐπιστρατευση ὄλων τῶν δυναμένων νά πολεμήσουν. Ὅλοι οἱ ἐπιστρατευμένοι θά προωθοῦνταν στίς ὄρεινές περιοχές τοῦ Δούσκου, ὅπου θά ἐξοπλίζονταν καί θά ἐκπαιδεύονταν στοιχειώδιστα. 2. Δύναμη δύο Ταγματῶν ἀπό βορρᾶ θά συνόδευαν ἐφοδιοπομπή μέ ὄπλισμό καί ἄφθονα πυρομαχικά καί θά κινοῦνταν μέσω Σουλίου γιά τήν κατάληψη τῆς Φιλιπιάδας, ἐνῶ ταυτόχρονα τό Ἀρχηγεῖο Ἀγράφων μέ τό Ἴππικό καί τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας, καθῶς καί τό Γενικό Ἀρχηγεῖο μέ τή δύναμη ἀσφάλειάς του, συνολική δύναμη παρατακῆ περί τούς 2.000 μαχητές θά διείσδυαν μέσω Βάλτου γιά ταχεῖα κατάληψη τῆς Ἄρτας. Ὑπέθετα, ὅτι ὁ ἐχθρός θά κρατοῦσε στήν Ἄρτα πολύ ἀσημαντες δυνάμεις μιά καί στήν περιοχή τῆς Ἄρτας, τοῦ Βάλτου, τοῦ Ξηρομέρου καί τῆς Κεντρικῆς Πίνδου τότε δέν ὑπῆρχε ἀντάρτικο. 3. Τό Ἀρχηγεῖο Ρούμελης μέ τά Ἀρχηγεῖα Δυτικῆς Στερεᾶς καί Ἀνατολικῆς Φθιώτιδας (συνολική δύναμη περί τούς 2.000 ἄνδρες θά διείσδυε στήν περιοχή τοῦ Βάλτου καί Ξηρομέρου, καί θά καταλάμβανε τήν Ἀμφιλοχία. 4. Τό Ἀρχηγεῖο ΔΜ θά ἄφηνε στό χωρο Γράμμου - Ζαγόρια μόνο ἓνα Λόχο γιά νά διατηρεῖ τή φυσιογνωμία τοῦ ἀγῶνα στήν περιοχή μέ ἐντατικό ἀνταρτοπόλεμο καί νά ἐνεργεῖ σαμποτάζ τῶν τεχνικῶν ἔργων στό δρόμο Καλαμπάκα - Γιάννενα. Μιά τέτοια πλατιά ἐπιχείρηση στίς παραπάνω περιοχές θά εἶχε τόν ἴδιο καί μεγαλύτερο ἀντίκτυπο ἀπό μιά ἀπίθανη κατάληψη τῶν Ἰωαν-

νίνων, οί πιθανότητες επίτυχίας θά ήταν πιό εξασφαλισμένες καί τά ώφέλη από άποψη έπιστράτευσης καί μεγαλώματος του χώρου έλιγμου πολύ πιό μεγαλύτερα. Δυστυχώς, αυτό τό σχέδιο δέν είδε τό φώς τής μέρας. Έγώ δίσταξα νά τό παρουσιάσω έγκαιρα στό Μάρκο, γιατί ήξερα ότι βιαζόταν νά βρεθεί μιά ώρα γρηγορότερα στή Βόρεια Πίνδο καί ένα γενικό σχέδιο βασικά έπρεπε νά ύποταχθεί σ' αυτή τήν πρώτη ανάγκη. Γι' αυτό συνέχιζα τή μελέτη του σχεδίου, περιμένοντας νά έξελιχθεί ή έκστρατεία του άντιπάλου στή Βόρεια Πίνδο μέ τήν έλπίδα ότι θά δημιουργούνταν εύνοϊκές συνθήκες καί δυνατότητες για τήν έφαρμογή αυτού του σχεδίου τροποποιημένου στή βάση των νέων συνθηκών. "Όμως μέ τήν έναρξη του έλιγμου των τμημάτων τής ΔΜ καί ώς τό τέλος του έλιγμου χάθηκε ή ραδιοεπαφή μέ τή Διοίκηση του 'Αρχηγείου κι έτσι έγκαταλείφθηκε τό σχέδιό μου. Λένε πώς ό Κικίτσας πέρασε στήν 'Αλβανία καί τά τμήματα έμειναν χωρίς Διοίκηση σ' όλη τή διάρκεια του έλιγμου καί ένεργούσαν μέ πρωτοβουλία τους.

"Έγινε πιά φανερό, ότι ή Διοίκηση του 'Αρχηγείου Δυτικης Μακεδονίας δέν είχε σχεδιάσει κανένα έπιθετικό έλιγμό ή αν σχεδίασε σκοπός του έλιγμου ήταν νά χτυπηθούν τά Γρεβενά. Αυτό φαίνεται καί άπ' τό ότι ή διαταγή του Κικίτσα πρόβλεπε τό πέρασμα των τμημάτων ανάμεσα Κόνιτσα καί 'Αωο πρós Ζαγόρια χωρίς νά φαίνεται ότι ύπήρχε κάποιο σχέδιο για χτύπημα στόχων. Τά χτυπήματα πού έδωκαν τά τμήματά μας στό Δερβένι στίς 12 του 'Ιούλη καί ή μάχη στίς 13 πού άπελευθερώθηκε ή Γέφυρα του Μπουραζάνη έγινε αναγκαστικά καί μέ πρωτοβουλία τής Διοίκησης του έλιγμου για νά άνοίξει δρόμο πρós Ζαγόρια, μιά καί μέ τήν μάχη στό Δερβένι έγινε άντιληπτή στον άντίπαλο ή παρουσία μεγάλων άνταρτικων σχηματισμών καί ή Διοίκηση έκρινε, ότι τό πέρασμα από τήν κατεύθυνση, πού ύπόδειξε ό Κικίτσας θά ήταν ριφοκίνδυνη. Μέ τήν επίτυχία στήν πρώτη μάχη στό Δερβένι καί στή Γέφυρα Μπουραζάνη οί μαχητές καί τά στελέχη ένθουσιάστηκαν ('Η πρώτη έπιτυχία είναι βασικός παράγοντας για τήν έπιτυχία σ' όλο τό βάθος του έπιθετικού έλιγμου) καί τράβηξαν άποφασιστικά καί

γρήγορα πρὸς τὸ Καλπάκι, ὅπου σημείωσαν νέα σοβαρὴ ἐπιτυχία, πιάνοντας πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ κυριεύοντας πολλὰ λάφυρα, ἀκόμη καὶ πυροβόλα. Ἐκεῖ ἡ Διοίκηση τοῦ ἐλιγμοῦ πῆρε τὴν πληροφορία, ὅτι στὰ Γιάννενα ὑπῆρχαν ἐλάχιστες ἐχθρικές δυνάμεις καὶ δὲν τόλμησε νὰ διατάξει προέλαση γιὰ κατάληψη τῶν Ἰωαννίνων. Αὐτὸ ἦταν μεγάλο λάθος. Μιὰ καὶ κρατούσαμε τὸν ὀδικὸ κόμβο τοῦ Καλπακιοῦ καὶ τὴ Γέφυρα τοῦ Μπουραζάνη, μὲ στήριγμα τὸ Μιτσικέλι δὲν ὑπῆρχε κανένας κίνδυνος γιὰ τίς δυνάμεις μας νὰ προελάσουν πρὸς τὰ Γιάννενα. Φαίνεται ἡ διαταγὴ τοῦ Κικίτσα νὰ ἐπιτεθοῦν στὰ Γρεβενὰ ἐπέδρασε στὴ Διοίκηση τῶν δυνάμεων τοῦ ἐλιγμοῦ καὶ στράφηκαν πρὸς τὰ Ζαγόρια. Χάθηκε μιὰ ἐξαιρετικὴ εὐκαιρία. Κι ἂν δὲν μπαίναμε στὰ Γιάννενα θὰ κάναμε στρατολογία ἀπ' τὰ γύρω χωριά τῆς ἐπαρχίας τῆς Δωδώνης, ἐνῶ στὰ Γρεβενὰ εἴχαμε πλήρη ἀποτυχία καὶ σοβαρότατες ἀπώλειες μὲ κίνδυνο πλήρους καταστροφῆς. Τὰ Γρεβενὰ ἦταν ὀχυρωμένος στόχος. Ἐκεῖ δοκιμάσαμε τὴν τύχη μας ἀκόμα μιὰ φορὰ καὶ ἀποτύχαμε, δὲν βγάλαμε συμπεράσματα καὶ δοκιμάσαμε καὶ δευτέρη φορὰ. Ἡ ἀποτυχία μας στὰ Γρεβενὰ ἀμαύρωσε τίς λαμπρές ἐπιτυχίες, πού σημείωσαν τὰ τμήματά μας στὸν ὑποχωρητικὸ ἀγῶνα στὴ Βόρεια Πίνδο καὶ στὸν ἐλιγμὸ πρὸς Καλπάκι. Αὐτὸ, ὅμως δὲν ἐμπόδισε τὸ Μάρκο λίγο ἀργότερα νὰ ὀνομάσει τὸν Κικίτσα «Ἀντιστράτηγο», τὸ μόνον Ἀντιστράτηγο τοῦ ΔΣΕ μὲ τὸ μόνον προσόν, ὅτι ἦταν «ἡμέτερος».

Ὅπως κι ἂν εἶναι, τὸ Κυβερνητικὸ στρατόπεδο συνταράχθηκε ἀπ' τὸν ἐλιγμὸ πρὸς Καλπάκι καὶ τὸν κίνδυνο πού διέτρεξαν τὰ Γιάννενα. Εἶχαν κι αὐτοὶ τὰ χάλια τους ἀπὸ πλευρὰ Διοικήσεων καὶ ποιότητας τοῦ Στρατοῦ τους καὶ ἔτρεμαν στὸν κάθε μικροελιγμὸ μας. Αὐτοὶ ἦταν τυφλοὶ καὶ ἄφησαν τὰ Γιάννενα ἀφρούρητα, ἐμεῖς «εἴμασταν μονόφθαλμοι», γιὰ νὰ νικήσαμε στὸ Μπουραζάνι καὶ στὸ Καλπάκι σὲ τυχαῖο ἀγῶνα συνάντησης, βρεθήκαμε μπροστὰ στίς ἀνοιχτές πόρτες τῶν Ἰωαννίνων καὶ δὲν θελήσαμε νὰ ἐκμεταλλευτοῦμε τὸ τυχερὸ μας καὶ σπάσαμε τὰ μοῦτρα μας στὰ Γρεβενὰ. Ἐμεῖς δώσαμε δυὸ γερές γροθιές στὸν ἀντίπαλο καὶ θὰ τὸν κάναμε νόκ-ἄουτ μπαίνοντας

στά Γιάννενα, όμως πήγαμε στά Γρεβενά φάγαμε μιά γερή γροθιά καί γυρίσαμε στά Ζαγόρια ικανοποιημένοι, πού δέν πέσαμε νόκ-αουτ. 'Ο αντίπαλος πάλι ικανοποιημένος, πού γλύτωσε από τό θάνατο κατέβασε τίς δυνάμεις του από τά βουνά τής Βόρειας Πίνδου γιά ξεχειμαδιό στίς πόλεις αναλογιζόμενος τόν τρόπο πού πέρασε. Αὐτά συμβαίνουν, ὅταν καί οἱ δύο πυγμάχοι εἶναι ἄπειροι καί ἰσοδύναμοι. 'Ο πρῶτος γύρος τέλειωσε σχεδόν μέ ἰσοπαλία. Λάθη ὁ ἕνας, λάθη ὁ ἄλλος. 'Ο αντίπαλος ἦταν βαρειά ἄρρωστος καί εἶχε ἀνάγκη ξεκουράσης γιά ὅλη τή χειμερινή περίοδο γιά νά ξαναπάρει μέρος μέ ἀκμαῖες δυνάμεις στό δεύτερο γύρο, ἐμεῖς ἔπρεπε νά τόν ἐνοχλοῦμε καί τόν χειμῶνα καί νά τοῦ χαλαῶμε τήν ἡσυχία. Εἴχαμε ἀναμφισβήτητα πολύ ἀνώτερες ψυχικές δυνάμεις καί ἀντοχή στό κρύο, τήν πείνα, τίς ἀδιάκοπες μακρινές πορεῖες, γιὰτί μέσα μας ἔκαιγε ἄσβεστη ἐπαναστατική φλόγα καί θέληση. Μᾶς ἔλειπε μόνο ἡ πείρα τής καθοδήγησης τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου καί ἔπρεπε νά μαθαίνομε ἀπό τά λάθη μας.

Ἐπί τῷ Κεράσοβο στό Γράμμο

Μετά τήν ἀποτυχημένη ἐπιχείρηση τῶν Γρεβενῶν καί τή συγκέντρωση τῶν τμημάτων στά Ζαγόρια πήραμε ἐκ νέου ραδιοεπαφή μέ τόν Κικίτσα, πληροφορηθήκαμε γιά τήν τακτική κατάσταση στή Βόρεια Πίνδο καί ἀποφασίσαμε νά πραγματοποιήσουμε τό πέρασμα τοῦ Γεν. Ἄρχηγείου στή Βόρεια Πίνδο. Ἡμερομηνία ἐναρξης τής ἐπιχείρησης καθορίστηκε, νομίζω, γιά τίς 20 Αὐγούστου, γιά νά δοθεῖ ὁ ἀναγκαῖος χρόνος νά προετοιμαστοῦν οἱ δυνάμεις ἀπό βορρᾶ καί νότο πού θά ἔπαιρναν μέρος στήν ἐπιχείρηση. Τό σχέδιο τής ἐπιχείρησης τό εἶχα ἐπεξεργασμένο ἀπό καιρό καί τώρα μέ τά τελευταῖα δεδομένα τό ὀλοκλήρωσα καί στή βάση αὐτοῦ τοῦ σχεδίου διατύπωσα τηλεγραφική διαταγή πρός τό Ἄρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας, τήν ὁποία ὁ Μάρκος ὑπόγραψε χωρίς καμιά παρατήρηση. Μέ τή διαταγή ὑποχρέωνα τή Διοίκηση τοῦ ΑΔΜ νά ὀργανώσει ἐκστρατευτικό ἀπόσπασμα 2000 περίπου ἀνδρῶν μέ ἐπικεφαλῆς

τό Χείμαρο, πού ήταν γνώστης τῆς περιοχῆς Τζουμέρκων ἀπό τήν ἐποχή τοῦ ΕΛΑΣ μέ ἀποστολή νά κινηθεῖ στόν ἄξονα: Περιστερί - Κορυφογραμμή τῶν Ἀθαμανικῶν ὀρέων - Σταυρός Νεραΐδας - Σταυρός Θεοδωριάνων. Κατά μήκος αὐτοῦ τοῦ ἄξονα ὁ Χείμαρος ἔπρεπε νά ἐγκαταστήσει σταθερές πλαγιοφυλακές καί τούς συνιστοῦσα νά πάρει ἰδιαίτερα μέτρα γιά τήν ἐξασφάλιση καναλιῶν στό χῶρο: Γέφυρα Μεσοχώρας - Σταυρός Θεοδωριάνων, ὅπου ὑπολόγιζα νά ὑπῆρχαν ἐγκατεστημένες ἐχθρικές δυνάμεις. Ἡ συνάντησή μας θά γίνονταν σέ καθορισμένη μέρα καί ὦρα στόν αὐχένα Μεσοῦντας, ὅπου θά ἔφθανε προσωπικά ὁ Χείμαρος μέ κινητό ἀπόσπασμα στόν ἄξονα: Θεοδώριαννα - Κάφαλα - Τετράκωμο - αὐχένος Μεσοῦντας.

Στίς 14 καί 15 Αὐγούστου συγκεντρώθηκαν στήν ἔδρα τοῦ Μάρκου ὁ Γούσιας καί ὁ Κίσαβος καί συζήτησαν ζητήματα τῶν Ἀρχηγείων τους καί τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου. Ἀπό τό Γούσια ζητήσαμε νά θέσει στή διάθεσή μας μέχρι τόν αὐχένα τῆς Μεσοῦντας ὅλη τή δύναμη τοῦ Ἀρχηγείου τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς μέ ἐπικεφαλῆς τόν Γιώτη (Φλωράκη), πράγμα πού ἔγινε δεκτό καί ἡ συγκεντρωση τοῦ Ἀρχηγείου στό χῶρο τοῦ Κεράσοβου ἄρχισε νά πραγματοποιεῖται ἀμέσως. Θεωρῶ, ὅτι ἡ μόνη παράλειψη τῶν Μάρκου-Γούσια καί Κίσαβου ἦταν, ὅτι δέν ὑποχρέωσαν τόν Κικίτσα νά προωθήσει μέ τό ἐκστρατευτικό ἀπόσπασμα τοῦ Χείμαρου καί 50-100 μεταγωγικά φορτωμένα μέ πολεμικό ὕλικό γιά τίς ἄμεσες ἀνάγκες τῶν Ἀρχηγείων Ρούμελης καί Θεσσαλίας. Σ' αὐτή τήν περίπτωση μπορούσε νά χρησιμοποιηθεῖ γιά τήν ἀσφαλῆ παραλαβή τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου στή Μεσοῦντα καί τήν προώθησή του πρὸς νότο ἕνα τάγμα τοῦ Ἀρχηγείου Ἀγράφων καί τό Ἴππικό τῆς Θεσσαλίας.

Γιά τίς δυνάμεις ἀπ' τό νότο εἶχα καθορίσει τόν παρακάτω ἄξονα κίνησης: Κεράσοβο - Παληοκατόυνα - Τοπόλιαννα - Γέφυρα Ἀχελώου - Γάβροβο - Μεγαλόχαρη - Καταβόθρα - Σεκλίστα - Αὐχένα Μεσοῦντας. "Ἐτσι ὅλος ὁ ἄξονας κίνησης τῶν δυνάμεων ἀπό βορρᾶ καί νότο ἔπεφτε δυτικά τοῦ Ἀχελώου σέ μιᾶ ἀπίθανη γιά τόν ἐχθρό κατεύθυνση καί παρακάμπταμε τά ὀρεινά συγκροτήματα τοῦ Κόζιακα καί τῶν Ἀγράφων, ὅπου ὑ-

πολόγιζα ότι ο αντίπαλος κρατούσε ακόμη στατικές δυνάμεις κατοχής. Στην από νότου κίνηση είχαμε να αντιμετωπίσουμε αρχικά το Τάγμα του Καλαρύτη, που είχε διάταξη δυτικά του 'Αγραφιώτη και κάλυπτε το χώρο του δήμου 'Απεναντίων. Το έδαφος έδω ήταν όμαλά διακεκομμένο και δεν είχε υποχρεωτικές διαβάσεις, συνεπώς ήταν δυνατή ή παράκαμψη των έχθρικων αντιστάσεων και ή διείσδυση σε βάθος. Μέ το Τάγμα του Καλαρύτη είχαμε καλή γειτνίαση και σε προηγούμενες μικροσυμπλοκές δεν έδειξε μαχητικότητα. Τόν Καλαρύτη τόν γνώριζα προσωπικά από το 1933, που υπηρετούσα σαν έθελοντής στο Λόχο του βαθμοφόρων και ή γνώμη μου ήταν, ότι δεν είχε μεγάλες ικανότητες. Μέ βάση τά παραπάνω στοιχεία διέταξα το Γιώτη να διεισδύσει μέ ταχύτητα μέ τά δυό του Τάγματα και να καταλάβει τή γέφυρα του 'Αχελώου, δημιουργώντας προγεφύρωμα στή δυτική όχθη του 'Αχελώου και μέ το τρίτο Τάγμα του να έπιτεθει στήν έδρα του Τάγματος του Καλαρύτη, έμεις δέ θά κινούμασταν μέ το Τάγμα του Σοφιανού, τή Σχολή 'Αξιωματικών, το Λόχο Διοίκησης και το 'Επιτελείο σαν όπισθοφυλακή του Γιώτη. 'Ο Γιώτης (Φλωράκης) πραγματοποίησε τήν άποστολή του μέ ακρίβεια, σκορπίζοντας τούς ΜΑΥ, που φύλαγαν το γεφύρι. Το άλλο Τάγμα του έμπλάκηκε σε μάχη μέ τήν κύρια δύναμη του Τάγματος του Καλαρύτη ως τίσ άπογευματινές ώρες, που ο Καλαρύτης πληροφορήθηκε, ότι πιάστηκαν τά Γεφύρια και τράπηκε μέ το Τάγμα του σε άτακτη φυγή, έγκαταλείποντας λάφυρα σε πολεμικό ύλικό και τρόφιμα. Το βράδυ συγκεντρώθηκαν όλες οι δυνάμεις στή γέφυρα του 'Αχελώου, όπου καταυλιστήκαμε, τροφοδοτήσαμε τά τμήματα και ξεκουραστήκαμε όλη τή νύχτα χωρίς έπεισόδια.

Τό άλλο πρωί μέ σχηματισμούς προσπέλασης ανεβήκαμε τίσ πλαγιές του βουνού Γάβρογου. Οί ΜΑΥ, που είχαν έγκαταλείψει τή γέφυρα υποχωρούσαν προς το Βάλτο πυροβολώντας στον άέρα και φωνάζοντας: «τώρα θά έρθει ο Ζέρβας και θά δείτε τί θά σās κάμει». Τίσ άπογευματινές ώρες φτάσαμε ψηλά στήν κρύα βρύση, στά Κανάλια, όπου καταυλιστήκαμε παίρνοντας κατάλληλα μέτρα άσφαλείας. 'Εκει μείναμε και τήν άλλ-

λη μέρα και τήν ἄλλη βραδιά, ἀνεφοδιάστηκαν καλά τά τμήματα και προετοιμάστηκαν γιά τό τρίτο ἄλμα. Τήν ἄλλη μέρα μέ ἐπισκέφτηκαν στόν καταυλισμό δυό πρόσωπα: ὁ Βαγγέλης Τρίμπος ἀπό τό χωριό Σκουληκαριά και ὁ Νικηφόρος Κοσσυβάκης ἀπό τό χωριό Μεγαλόχαρη.

Ὁ Τρίμπος μέ πληροφόρησε, ὅτι στό χωριό του κρύβονταν ὁ ἀντάρτης τοῦ Ἀρχηγείου Τζουμέρκων Πάνος Λαμπράκης (Λαδιᾶς), πού παρά τίς προτροπές παραγόντων τοῦ χωριοῦ του δέν παραδόθηκε. Ὁ ἴδιος μου ἔδωκε τήν πληροφορία, ὅτι οἱ ἀρχές τῆς περιοχῆς κοινοποίησαν ἔγγραφα στά χωριά, ὅτι μαζί μέ τό κεφάλι τοῦ Παληούρα πῆραν και τό δικό μου και ἄν ἔλεγε στόν κόσμο, ὅτι μέ εἶδε ζωντανό στό Γάβρογο θά κινδύνευε νά χάσει τή ζωή του. Ὁ ἴδιος εἶχε τόση ταραχή, πού δέν πίστευε νά ἦμουν ζωντανός, παρόλο, πού μέ ἔβλεπε ζωντανό. Δημιούργησαν, ἔλεγε, στό λαό τήν ἐντύπωση, ὅτι εἶσαι μέγας τρομοκράτης και ἐγκληματίας σέ βαθμό, πού ὁ κόσμος τρέμει, ὅταν μάθει, ὅτι εἶσαι ζωντανός κάπου ἐδῶ γύρω, ἐνῶ δέν φοβᾶται ἄν περάσουν και 5 χιλιάδες ἀντάρτες. Αὐτά ἦταν τά ἀποτελέσματα τῆς συστηματικῆς προπαγάνδας τοῦ Ζέρβα και τῶν ἀνθρώπων του, πού στόχευε νά μέ παρουσιάσει στό λαό σάν τό δράκοντα ἤ τόν Κύκλωπα τοῦ Ὀμήρου.

Ἔστειλα τόν Τρίμπο και μᾶς ἔφερε τό Λαδιᾶ τό ἀπόγευμα. Ἡ συγκίνηση μαζί και ἡ ἐκπληξη τοῦ Λαδιᾶ ἦταν πρωτοφανής. Ἐκεῖ πού τοῦ λέγαν, ὅτι ἡ ΔΣΕ εἶχε διαλυθεῖ, προφανῶς γιά νά τόν πείσουν νά παραδοθεῖ, ἔβλεπε μπροστά του χιλιάδες ἀντάρτες, μαζί και τόν Ἀρχηγό τοῦ ΔΣΕ Μάρκο Βαφειάδη. Μᾶς διηγῆθηκε γιά τήν καταστροφή τοῦ Ἀρχηγείου Τζουμέρκων, γιά τά ὄργανα τῶν ΜΑΥ Καταβόθρας σέ βάρος τῶν ἀγωνιστῶν πού πιάστηκαν αἰχμάλωτοι και σφάχτηκαν μέ τόν πιό ἀπάνθρωπο τρόπο και γιά τήν προσωπική του τύχη. Ὁ Λαδιᾶς ἀκολούθησε ἀμέσως τά τμήματα τοῦ Γιώτη, πού θά κινούνταν στήν κατεύθυνση: Βελεντσικό - Ξηρόχαμπος - Καταβόθρα, σάν πλαγιοφυλακή τῶν τμημάτων τοῦ ΓΑ πού θά κινούνταν στήν κατεύθυνση: Κανάλια - Μεγαλόχαρη - Καταβόθρα.

Ὁ Νικηφόρος Κοσσυβάκης μου ἔδωκε τίς ἴδιες πληροφορίες

γιά τήν Καταβόθρα, καί μᾶς παρακάλεσε νά μήν κάψουμε τό σπίτι, πού χρησιμοποιούνταν σάν σταθμός Χωροφυλακῆς στό χωριό του Μεγαλόχαρη, γιατί ἦταν ιδιωτικό καί ὅτι οἱ χωροφύλακες δέν εὐθύνονταν γιά τή σφαγή τῶν ἀνταρτῶν.

Γιά τίς ἐκτελέσεις πού ἀναφέρει ὁ Γούσιας, οὔτε ἐγώ, οὔτε ὁ Μάρκος δώσαμε τέτοια ἐντολή ἀκόμα καί γιά τήν Καταβόθρα, γιά τήν ὁποία καί ἀπό πρὶν ὑπῆρχαν πληροφορίες, ὅτι οἱ ΜΑΥ τοῦ χωριοῦ διάπραξαν τίς σφαγές. Ἡ ἀπόφασή μας γιά τήν Καταβόθρα καί ἡ διαταγή στό Τάγμα τοῦ Σοφιανοῦ, πού θά ἐκτελοῦσε τή διαταγή μας ἦταν ἀπόλυτα σαφής: νά μήν ἐκτελεστεί κανεῖς, μόνο νά καοῦν τά σπίτια τους γιά παραδειγματισμό ὄλων τῶν ΜΑΥ τῆς περιοχῆς.

Τό ἄλλο πρωῖ τό Ἄρχηγεῖο τοῦ Φλωράκη κινήθηκε στόν ἄξονα πορείας πού τοῦ δώσαμε καί ἀργά τό ἀπόγευμα ἔφτασε στά ὑψώματα τῆς Καταβόθρας. Ἐμεῖς περάσαμε τό χωριό Καταβόθρα χωρίς κανένα ἐπεισόδιο, γι' αὐτό δέν πειράξαμε κανένα. Φτάνοντας στήν Καταβόθρα τό Τάγμα τοῦ Σοφιανοῦ ἄρχισε τό ὀλοκληρωτικό κάψιμο τοῦ χωριοῦ. Στό χωριό εἶχαν μείνει μόνο μερικές γυναῖκες, ὅλοι οἱ ἄνδρες εἶχαν κρυφεῖ στά δάση. Ἀπό ὅλες τίς καλύβες καί ἀχυρῶνες καί μερικά σπίτια ἀκούγονταν ἰσχυρές ἐκπυρσοκροτήσεις πυρομαχικῶν καί χειροβομβίδων, πού ἔδιναν τήν ἐντύπωση πραγματικῆς μάχης. Αὐτό τό χωριό ἦταν καί στήν περίοδο τῆς πρώτης κατοχῆς μέ τό Ζέρβα καί οἱ κάτοικοί του ἦταν ὀπλισμένοι καί μετά τή Βάρκιζα, γι' αὐτό διέθεταν ἀφθονία πυρομαχικῶν. Τήν ἴδια στιγμή πετοῦσε πάνω ἀπό τό χωριό ἀναγνωριστικό ἀεροπλάνο, γεγονός πού ἔδειχνε, ὅτι οἱ ἀρχές πληροφορήθηκαν ἀμέσως γιά τό κάψιμο τοῦ χωριοῦ, ὅμως ὁ καπνός σκέπασε ὅλη τήν περιοχή καί ὁ ἀεροπόρος δέν μπορούσε νά διακρίνει τίποτε. Τό ἀποτέλεσμα τοῦ καψίματος τῆς Καταβόθρας ἦταν νά ἐγκαταλείψουν τά χωριά τους ὅλοι οἱ ΜΑΥ τῆς περιοχῆς, πού πείστηκαν, ὅτι δέν μπορούσαν νά τά βγάλουν πέρα μέ τίς συγκεντρωμένες δυνάμεις τοῦ ΔΣΕ. Στή Σεκλίστα πού περάσαμε ὕστερα ἀπό λίγο χωρίς νά πειράξουμε κανένα προειδοποιήσαμε τούς χωρικούς καί μέσω αὐτῶν ὅλους τούς χωρικούς τοῦ Νομοῦ Ἄρτας, ὅτι

τήν ίδια τύχη θά είχαν εκείνοι, πού θά σκότωναν μαχητές τοῦ ΔΣΕ, πού ἀγωνίζονταν γιά τό συμφέρον ὅλης τῆς ἀγροτιᾶς.

Μιά παρένθεση. Γιά τό κάψιμο τῆς Καταβόθρας μετά τήν πτώση τοῦ Μάρκου ἔγινε κριτική, ὅτι ἔκαιγε τά σπίτια τῶν χωρικῶν ἀκόμα καί ἀπό τόν ἴδιο τό Ζαχαριάδη. Τελευταία στά βιβλία τους ὁ Κίσαβος καί ὁ Γούσιας κατακρίνουν τό κάψιμο τῆς Καταβόθρας. Ὁ Κίσαβος στό βιβλίο του, σελ. 171 γράφει:

«Ὅταν τόν Ἰούνη-Ἰούλη ὁ Μάρκος ἔβγαине ἀπό τ' Ἄγραφα πρὸς τήν Πίνδο (Γράμμος) συνοδευόμενος ἀπό μερικά τμήματα τῆς Ρούμελης, ἔγιναν πυρπολήσεις σπιτιῶν, γιά τίς μεγάλες ζημιές πού κάνανε στούς δικούς μας ἀνθρώπους ἡ ἀντίδραση αὐτῶν τῶν χωριῶν. Φυσικά κι ἐδῶ τό πράγμα ἦταν ἀχρηστο. Δηλαδή τό ξέσπασμα στ' ἄψυχα. Τό ΑΘ βγήκε ἀπ' αὐτό τό δρομολόγιο δυό φορές. Πυρπολήσεις δέν ἔγιναν. Ὅμως ἀπό τρόφιμα, πού ἦταν ἀπόλυτα δική μας ἀνάγκη δέν ἀφήναμε, ὅ,τι βρῖσκαμε στά χωριά πού τά ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοι τά παίρναμε.

Ἡ λογική τοῦ πολέμου εἶναι αὐτή. Ἐνῶ τό κάψιμο εἶναι ἐκδίκηση, εἶναι μικροπιστία στό δίκιο σου καί τό μέλλον σου. Τό κάψιμο πολιτικά ζημιώνει, δέν εἶναι ἀνάγκη. Ἐνῶ τό πάρσιμο ἢ ἡ ἀρπαγή τῶν τροφίμων εἶναι ἀνάγκη, εἶναι ἐπιβίωση».

Ὁ δέ Γούσιας στή σελ. 243 τοῦ βιβλίου του γράφει:

«Ἡ διαταγή αὐτή τοῦ Μ. Βαφειάδη, ἐκτός πού ἦταν ἀπάνθρωπη καί ἔξω ἀπό τίς ἀρχές μας, προκάλεσε ἄσχημο ἀντίκτυπο σέ μιά μεγάλη περιοχή καί μᾶς ζήμιωνε πολιτικά». Καί πῶ πάνω στήν ἴδια σελίδα ἀναφέρει τά λόγια τοῦ ἀριστεροῦ γέρου ἀπό τό Αὐλάκι πού κρύβονταν ἀπό φόβο ἀπό τοὺς ἀντάρτες μας: «...Εἶχα γιό ἀντάρτη στόν ΕΛΑΣ στούς Καραῖσκάκηδες καί τώρα εἶναι φυλακή στήν Κέρκυρα. Φτάσαμε ἐμεῖς οἱ ἀριστεροί νά σᾶς φοβούμαστε, γιατί πρὶν δυό μῆνες, πού πέρασαν δικά σας τμήματα μᾶς βάλαν φωτιές καί μᾶς καῖγαν ἀδιάκριτα καί χάθηκε κόσμος πού οἱ περισσότεροι ἦταν ἀριστεροί, γιατί οἱ δεξιοὶ εἶχαν φύγει. Αὐτά δέν εἶναι ὠραῖα πράγματα νά μᾶς κάνετε, νά σᾶς φοβόμαστε καί νά θέλουμε ἐμεῖς οἱ ἀριστεροὶ τήν

προστασία τῶν δεξιῶν». Σέ ἐνίσχυση τῶν παραπάνω ὁ Γούσιας ἀναφέρει καί τὰ λόγια τοῦ Ζωγράφου: «Αὐτό πρέπει νά τό καταγγείλουμε στό Πολιτικό Γραφεῖο τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ καί μείναμε σύμφωνοι».

Νομίζω, ὅτι γράφοντας τήν ἱστορία τοῦ ἀγῶνα τό κάνουμε γιά νά βγοῦν κάποια ὠφέλιμα συμπεράσματα γιά τίς ἐπόμενες γενιές καί ὄχι νά συσκοτίζουμε τήν πραγματικότητα μέ βάση τά προσωπικά μας καπρίτσια. Τό λέω αὐτό γιατί καί οἱ προηγούμενες σχέσεις ἀνάμεσα στόν Κίσαβο καί τόν Μάρκο, τόν Γούσια καί τόν Μάρκο καί τόν Γούσια καί τόν Κίσαβο δέν ἦταν καλές καί εἶναι φυσικό στίς κρίσεις τους νά μὴν εἶναι ἀντικειμενικοί. "Ὅσοι διάβασαν τά βιβλία καί τῶν δυό θά τοὺς ἔκαμε σοβαρή ἐντύπωση μέ τί μικροπρεπῆ στοιχεῖα προσπαθεῖ ὁ Κίσαβος (σελ. 151 καί 152) νά χρεοκοπήσει τό Γούσια ('Ἱστορία τῶν δυό μουλαριῶν τοῦ Γούσια καί τῆς εἰδικῆς τροφοδοσίας του, 'Ἱστορία τῆς ἐξημέρωσης τοῦ ἀγριεμένου μουλαριοῦ μέ τό δάγκωμα τοῦ αὐτιοῦ του ἀπό τό Γούσια). 'Ὁ δέ Γούσιας στή σελ. 234 τοῦ βιβλίου του ἀντεπιτίθεται στόν Κίσαβο γράφοντας: «Τό θέμα ἦταν ἐκπληκτικό. Τό 'Αρχηγεῖο αὐτό δύσκολα κινιόταν, εἶχαν πολλά ζῶα, ἀλλά τά χρησιμοποιοῦσαν γιά νά κουβαλᾶνε τά στελέχη, ἄλλα πού τοὺς μετέφεραν τά ροῦχα καί πολύχρωμες βελέντζες κ.λπ. Μόλις ὁ Γιώτης εἶδε αὐτό τό θέαμα μοῦ εἶπε: «Ποῦ πᾶνε αὐτοί γιά γάμο; Λές καί εἶναι συμπεθεριό πού κουβαλᾶνε τά προικιά μέ τίς χρωματιστές βελέντζες. Αὐτοί δέν εἶδαν πόλεμο, σάν κι ἐμᾶς, κανένα δικό μας στέλεχος δέν διαθέτει ζῶο, τή νύχτα κίνηση καί τήν ἡμέρα πόλεμο». 'Ὁ Γούσιας παρέστησε τό Μάρκο στήν ἡγεσία σάν παραθεριστή πού καλοπερνοῦσε στά λουτρά τοῦ Σμοκόβου, ἐνῶ ὁ Μάρκος μόνο δυό μέρες πέρασε ὄλο-ὄλο σ' αὐτά τά λουτρά καί τότε ἦταν ἐκεῖ καί ὁ ἴδιος ὁ Γούσιας κι ἔκαμε ὁ ἴδιος μπάνιο. "Ἐτσι στήν προσπάθειά τους καί οἱ δυό νά χρεωκοπήσουν ὁ ἕνας τόν ἄλλο ἢ καί οἱ δυό τό Μάρκο χρησιμοποιοῦν τό κάθε μέσο. Γιά τή συγκεκριμένη περίπτωση θά ἀπαντήσω ἐγώ καί γιά λογαριασμό τοῦ Μάρκου, γιατί ἐγώ ἤμουνα ὁ εἰσηγητής αὐτοῦ τοῦ μέτρου. "Ἐτσι: 1) Τό κάψιμο τῆς Καταβόθρας ἦταν ἀναγκαῖο

κακό, ένα από τὰ πολλά ἀναγκαῖα κακά πού συνέβησαν στή διάρκεια ὄλου τοῦ ἐμφυλίου πολέμου πού ἀναμφίβολα μᾶς ζήμιωναν ἀπό πολιτική ἄποψη. Αὐτό ὅμως τό μεγάλο κακό ἀπό πολιτική ἄποψη ἦταν ἀπόλυτα ἀναγκαῖο καί ὠφέλιμο ἀπό στρατιωτική ἄποψη. Ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ κακοῦ ἦταν νά ἀνοίξει ὁ χῶρος ἐλιγμοῦ καί μικρῶν τμημάτων τοῦ ΔΣΕ στίς περιοχές τοῦ Βάλτου καί τῆς Ἄρτας. Τό γεγονός, ὅτι ὁ Κίσαβος καί ὁ Γούσιος πέρασαν ἀνενόχλητοι ἀπ' αὐτές τίς περιοχές καί πῆγαν στό Γράμμο ἦταν ἀποτέλεσμα τῶν σκληρῶν, ἀλλά ἀναγκαίων μέτρων πού πῆραμε. Ἡ Καταβόθρα, ὅπως καί τό κάθε ὀπλισμένο χωριό ἦταν προωθημένα φυλάκια τοῦ ἀντιπάλου μας στρατοῦ, πού μᾶς πολεμοῦσε μέ ὅλα τὰ μέσα, εἰδικά οἱ ΜΑΥ τῆς Καταβόθρας ἔσφαξαν αἰχμάλωτους συντρόφους μας. Καί ὁ ἀντίπαλός μας ἔκαιγε τά σπίτια τῶν χωρικῶν, ρῆμαζε τίς περιουσίες τους καί τούς κατέβαζε μέ τή βία στά πεδινά μέρη καί στίς πόλεις. Ἀσφαλῶς κι αὐτός ἔσφαλε πολιτικά, ὅμως κέρδιζε στρατιωτικά, γιατί στεροῦσε ἐμᾶς ἀπό τίς ἐφεδρείες, τίς πληροφορίες καί τόν ἀνεφοδιασμό, τούς ὀπλισμένους ὅμως ΜΑΥ αὐτῆς καί ἄλλων περιοχῶν δέν τούς ξεσπίτωνε, γιατί κρατοῦσαν ἀπάτητες ἀπό τούς ἀντάρτες ὀλόκληρες περιοχές.

Ὁ ἀντίπαλος ἐξαπόλυσε ἐναντία μας ὀλοκληρωτικό πόλεμο κι ἐμεῖς δέν εἶχαμε ἄλλη διέξοδο: ἔπρεπε νά ἀπαντοῦμε μέ πόλεμο ζωῆς ἢ θανάτου. Δέν ἦταν λιγότερο ἀντιλαϊκές οἱ ἐνέργειές μας γιά ἀνεφοδιασμό καί ἐπιστράτευση τῶν πάντων. Ὁ ἰσχυρισμός τοῦ Κίσαβου ὅτι «τό πάρσιμο ἢ ἡ ἄρπαγή τῶν τροφίμων εἶναι ἀνάγκη, εἶναι ἐπιβίωση» δέν εὔσταθεῖ, γιατί αὐτή ἡ ἄρπαγή ὀδηγεῖ ἐπίσης στό θάνατο φτωχές οἰκογένειες, μιά καί ἐμεῖς δέν εἶχαμε τή δυνατότητα νά κάνουμε ἐπιλογή ποιός ἦταν φτωχός καί ποιός εὐπορός.

Τό ἴδιο ἀνάγκη ἐπιβίωσης ἦταν ἡ πλήρης ἐξόντωση τοῦ ἀντιπάλου. Αὐτή εἶναι ἡ λογική τοῦ κάθε πολέμου: ἢ θά τόν ἐξοντώσεις ἢ θά σέ ἐξοντώσει, ἄλλος τρόπος δέν ὑπάρχει. Τό μέσο δέν ἔχει σημασία μιά καί ὑπάρχουν σ' αὐτό τόν κόσμο πόλεμοι. Οἱ Ἀμερικανοί σκέφτονται τώρα νά χρησιμοποιήσουν τήν βόμ-

βα νετρονίου, πού λένε, ότι είναι πιό εύγενικό όπλο, γιατί σκοτώνει τούς ανθρώπους και δέν χαλάει τά σπίτια, γιατί τάχα ή δική μας μέθοδος νά καΐμε τά σπίτια και νά μήν σκοτώνουμε τούς ανθρώπους είναι πιό βάρβαρη;

2) 'Ο Κίσαβος ισχυρίζεται, ότι τό κάψιμο είναι έκδίκηση, είναι μικροπιστία στό δίκιο σου και τό μέλλον του», ό Γούσιας χαρακτηρίζει τήν πράξη «άπάνθρωπη και έξω από τίς άρχές μας». 'Εμείς ξέρουμε, ότι ή Χριστιανική άρχή: «όδόντα άντί όδόντος» και «όφθαλμόν άντί όφθαλμοϋ» είναι επίσης έπαναστατική άρχή. Στην περίπτωση μας όμως δέν ήταν τό πνεϋμα έκδίκησης πού καθοδηγοϋσε τή σκέψη μας και τίς ενέργειές μας, αλλά ή σκοπιμότητα νά λευτερώσουμε όλόκληρη περιοχή από τούς ΜΑΥ μέ ένα μόνο χτύπημα, γιατί δέν είχαμε τήν πρακτική δυνατότητα νά άσχοληθοϋμε μέ τό κυνήγι τών ΜΑΥ εκατοντάδων χωριών. Τόσο ό Κίσαβος, όσο και ό Γούσιας ήξεραν, όταν έγραφαν τά βιβλία τους τίς ειδικές συνθήκες, πού ύπήρχαν στις παραπάνω περιοχές από τήν πρώτη κατοχή, δηλαδή, ότι σ' αυτές τίς περιοχές δημιουργήθηκε κατάσταση έμφύλιου πολέμου, οι άντιθέσεις όξύνθηκαν χάρη στις λίρες τών "Αγγλων και δημιουργήθηκαν στό κάθε χωριό άντιδραστικοί πυρήνες, πού μετά τή Βάρκιζα έσπρωξαν στό έγκλημα και άλλους άγρότες για νά βαθύνει ή διάσπαση τών λαϊκών στρωμάτων και νά δημιουργηθεϊ ταξικός στρατός. Μιά τέτοια κατάσταση δημιουργήθηκε και στην 'Ανατολική Μακεδονία, όπου όρισμένα χωριά είχαν γίνει πραγματικά όχυρά, πού δέν μπόρεσε νά έκπορθήσει ό ΔΣΕ μέχρι τέλους τοϋ άγώνα και μās έμπόδισαν πολύ στις κινήσεις τών τμημάτων μας.

3) Τό κάψιμο τής Καταβόθρας μπορεί νά χαρακτηρισεϊ λαθεμένο κυρίως γιατί είχε καθολικό χαρακτήρα και άδικήθηκαν άνθρωποι πού δέν έφταιγαν ή και Δημοκράτες. 'Εμείς δέν είχαμε τό χρόνο νά κάμουμε ανακρίσεις για νά ανακαλύψουμε τούς πραγματικούς φταίχτες, τόσο πιό πολύ πού στό χωριό δέν ύπήρχε δική μας πολιτική όργάνωση. "Όμως και στη διάρκεια τοϋ καψίματος τών σπιτιών κανείς δέν ήρθε νά διαμαρτυρηθεϊ ή νά ύποδείξει τούς πραγματικούς φταίχτες. Γνωστό μοϋ είναι,

ὅτι κάθε μαζικό χτύπημα πάντοτε κλείνει μέσα του λάθη. Αυτό όμως τό χτύπημα ήταν μέν μαζικό, ὅσον ἀφορᾶ αὐτό τό χωριό, ὁμως σέ σχέση μέ τά ἑκατοντάδες ὀπλισμένα χωριά τῆς περιοχῆς ήταν σταγόνα στόν ὠκεανό. Ὅσον ἀφορᾶ τούς παραπονούμενους Δημοκράτες ἢ ἀριστερούς σωστό εἶναι νά παραδεχτοῦμε, ὅτι οἱ περισσότεροι ὀπλισμένοι ἀπό αὐτούς ἀνήκαν στήν κατηγορία τῶν «προσκυνημένων», πού ὑπηρετοῦσαν μέ συνέπεια τίς Κυβερνητικές ἀρχές. Γνωστά εἶναι τά τμήματα τῶν Μακρονησιωτῶν, πού μᾶς πολέμησαν μέ μανία στό Γράμμο. Ἐπίκαιρα εἶναι γι' αὐτές τίς κατηγορίες ἀνθρώπων τά λόγια τοῦ Κολοκοτρῶνη: «Φωτιά καί τσεκούρι στούς προσκυνημένους» καί προσκυνημένους ἔνοουσε ἐκείνους τούς ἀγρότες, πού ήταν μέ τό μέρος τῆς ἐπανάστασης καί ἐξ αἰτίας τῆς τρομοκρατίας τοῦ Ἰμπραήμ προσκύνησαν τόν κατακτητή. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἔλεγε: «Δέν φοβήθηκα τίποτα ἄλλο ἐκτός ἀπό τό προσκύνημα». Καί εἶχε δίκιο, γιατί ἂν ἔχανε τήν ὑποστήριξη τοῦ λαοῦ θά χάνονταν ἡ ἐπανάσταση. Μέ τήν τρομοκρατία ἐναντία σ' αὐτά τά λιπόψυχα στρώματα τοῦ λαοῦ τά σταματοῦσε ἀπό τό δρόμο τῆς προδοσίας καί τά ἐπανεφέρε στό δρόμο τῆς ἐπανάστασης. Στόν Κυβερνητικό Στρατό ἡ πλειοψηφία τῶν φαντάρων ήταν Δημοκρατικοί, παρά τίς ἀπανωτές ἐκκαθαρίσεις, ὁμως ὑπηρετοῦσαν τόν ἀντίπαλό μας καί δέν λιποτακτοῦσαν, γιατί μᾶς ἔνωσαν ἀδύνατους, ἀπόδειξε ὅτι ἡ μάζα κλίνει πρὸς τή φωνή τῆς δύναμης.

Ὁ ἀντίπαλος ἐφάρμοζε τή λευκή τρομοκρατία γιά νά σπάσει τήν ἀγωνιστική διάθεση τῶν μαζῶν, παράλληλα ὁμως πρόσφερε τό ἀλευράκι τῆς ΟΥΝΡΑ, ἐνῶ ἐμεῖς παίρναμε ἀπ' τόν ἀγρότη καί τήν τελευταία του μπουκιά. Ἡ ἀνάγκη μᾶς ἔκανε νά κάνουμε ἀντιλαϊκές πράξεις ὄλων τῶν εἰδῶν, γιατί μᾶς στρίμωξε ὁ ἀντίπαλος, ἡ ἀνάγκη μᾶς ἔκανε νά καταφεύγουμε στήν κόκκινη τρομοκρατία γιά νά ἀπαντήσουμε στή λευκή τρομοκρατία. Ἡ βία εἶναι ἡ μαμή τῆς κάθε ἐπανάστασης, ἔλεγε ὁ Μάρξ, κι αὐτό τό ξέρουν ἀσφαλῶς ὁ Κίσαβος καί ὁ Γούσιας, ὁμως ἐδῶ τούς χρειάζονταν ὑλικό γιά νά χτυπήσουν τό Μάρκο, ἐνῶ ὑπῆρχαν σοβαρότερα ζητήματα γιά νά ἀποδειχθεῖ ἡ ἀνικα-

νότητα του Μάρκου, σάν Ἀρχηγού του ΔΣΕ. Τό ζήτημα εἶναι, ὅτι ὁ Γούσιας ἀπ' τήν πρώτη στιγμή πού φτάσαμε στή Ρούμελη ὑπόσκαπτε τό κῦρος του Μάρκου μέ σκοπό νά του πάρει τή θέση καί νά ἱκανοποιήσει τά ἀκόρεστα καριερίστικα αἰσθήματά του, ὁ δέ Κίσαβος χολώθηκε γιατί παραμερίστηκε καί του φταῖνε οἱ πάντες. Κι αὐτό λέγεται κομματικότητα ἀνώτατων στελεχῶν, πού ἀνέλαβαν νά καθοδηγήσουν αὐτόν τόν ἐξαιρετικά δύσκολο ἐπαναστατικό πόλεμο καί πού μέ τό παράδειγμά τους θά διαπαιδαγωγοῦσαν κι ἐμᾶς τούς πιό νέους κομμουνιστές.

Κλείνω αὐτή τήν παρένθεση. Τό βράδυ τῆς ἴδιας μέρας φτάσαμε στόν αὐχένα τῆς Μεσούντας, ὅπου καταυλιστήκαμε παίρνοντας τά κατάλληλα μέτρα ἀσφάλειας. Ἄργά τό ἴδιο βράδι ἔφτασε καί τό ἀπόσπασμα τοῦ Χείμαρου, σύμφωνα μέ τή διαταγή μας. Ἐκεῖ μᾶς ἐπισκέφτηκαν καί οἱ γνωστοί μου ἀπ' τήν περίοδο τοῦ ΕΛΑΣ κάτοικοι Μεσούντας, Ἀπόστολος Τσουμάνης καί ὁ ἀδελφός του Ἡλίας, ἐξαιρετικοί ἀγωνιστές τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, πού κατατάχθηκαν στό ΔΣΕ καί ἀργότερα σκοτώθηκαν. Αὐτοί μᾶς πληροφόρησαν, ὅτι στό Βάλτο καί τό Ξηρόμερο ὑπῆρχε πολὺς κόσμος πού περίμενε τήν ἐμφάνισή μας γιά νά μᾶς ἀκολουθήσει. Μαζί τους μᾶς ἐπισκέφτηκε καί μᾶς τροφοδότησε ἡ μικρή κόρη τοῦ Ἀποστόλη, Ἀθηνᾶ, πού τράβηξε ἀνομολόγητα μαρτύρια καί κράτησε ἥρωϊκή στάση ἀντάξια τοῦ ἥρωϊκοῦ πατέρα της καί τοῦ θεῖου της Ἡλία. Ἡ ἀποστολή τοῦ τμήματος τοῦ Γιώτη τέλειωσε πιά καί του δώσαμε ἐντολή νά ἐπιστρέφει στήν περιοχὴ του περνώντας μέχρι Ἀγράφων γιά ἀφοπλισμό τῶν ΜΑΥ καί παρενόχληση τοῦ Τάγματος τῆς Νιάλας. Ὅπως μάθαμε ἀργότερα τό Ἀρχηγεῖο τοῦ Φλωράκη πραγματοποίησε καί τή νέα ἀποστολή του μέ ἐπιτυχία.

Παραμείναμε στόν αὐχένα τῆς Μεσούντας καί τήν ἄλλη μέρα. Ἀκόμα ἀπ' τό βουνό Γάβρογο ἀνακοινώσαμε ἀπ' τόν Ραδιοφωνικό Σταθμό «Ἡ Φωνή τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδας» τήν φεύτικη εἶδηση, ὅτι ἰσχυρές δυνάμεις τοῦ ΔΣΕ κινοῦνταν γιά κατάληψη τῆς Ἄρτας καί Ἀμφιλοχίας καί ἐλπίζαμε, ὅτι ὁ ἀν-

τίπαλος δέν θά εἶχε καταλάβει τίς πραγματικές μας προθέσεις. Τό ἄλλο βράδυ ξεκινήσαμε μέ τόν χείμαρο καί μέσω Τετρακώμου-Λειψώ φτάσαμε στά Θεοδώριανα χωρίς ἐπεισόδια, ξημερώσαμε στή Νεράϊδα καί συνεχίσαμε μέρα τήν πορεία μας καί ἀνεβήκαμε στό Σταυρό τῆς Νεράϊδας, ὅπου λημεριάσαμε στό ὕψος τῆς Μουτσιάρας. Ἐκεῖ πληροφορηθήκαμε, ὅτι τμήμα τοῦ Χείμαρου, πού φύλαγε τή γέφυρα τῆς Μεσοχώρας εἶχε σοβαρή μάχη μέ τούς χωροφύλακες καί ΜΑΥ τῆς Μεσοχώρας μέ σοβαρές ἀπώλειες ἀπό τίς δύο μεριές καί τελικά οἱ χωροφύλακες, πού φαίνεται ἀντιλήφθηκαν, ὅτι σ' αὐτή τήν περιοχή συγκεντρώθηκαν σοβαρές δυνάμεις τοῦ ΔΣΕ ἐγκατέλειψαν τήν περιοχή, ἔτσι λευτερώθηκε καί ἡ περιοχή τοῦ Κόζιακα. Τό βράδυ συνεχίσαμε τήν πορεία μας πρός Περιστερί, ὅπου καί ξημερώσαμε τό πρωί παίρνοντας διάταξη μάχης. Τό Περιστερί εἶναι βουνό δλόγυμνο καί δέν μπορούσε νά μείνει ἀπαρτήρητη ἡ παρουσία 3.000 ἀνταρτῶν μέ πολλά μεταγωγικά.

Στά ἐπίγεια παρατηρητήρια τοῦ ἐχθροῦ προστέθηκε καί ἀναγνωριστικό ἀεροπλάνο, πού ἐπί πολλές ὥρες πετοῦσε πάνω ἀπό τά τμήματά μας. Τό περίεργο ἦταν πού ὁ ἀεροπόρος δέν κάλεσε τή μαχητική ἀεροπορία, πού ἀσφαλῶς θά μᾶς ἔκανε σοβαρές ζημιές. Ἴσως ἡ ἀνώτερη στρατιωτική Διοίκηση τῆς περιοχῆς περίμενε ἐκδήλωση τυχόν ἐπιθετικῆς μας ἐνέργειας καί ἤθελε νά μᾶς ἀποκοιμήσει μέ τήν ἰδέα, ὅτι δέν κατάλαβε τίποτε γιά νά πετύχαινε αἰφνιδιασμό σέ βάρος μας. Στό δρόμο Γιάννενα - Μέτσοβο δέν παρατηροῦνταν δραστήρια κίνηση αὐτοκινήτων ἢ μηχανοκίνητων μέσων, γι' αὐτό ἀποφασίσαμε μέ τόν Μάρκο νά περάσουμε στά Ζαγόρια κατ' εὐθεῖαν στόν ἄξονα κίνησής μας. Εἶδοποιήσαμε τόν Κικίτσα γιά τό δρομολόγιό μας καί τοῦ δώσαμε ἐντολή νά στήσει πλαγιοφυλακές στό δημόσιο δρόμο στό σημεῖο τοῦ περάσματος, ἐμεῖς ὅμως νωρίς τό ἀπόγευμα προωθήσαμε τμήματα ἐμπροσθοφυλακῆς γιά νά ἐπιτηροῦν τά περάσματα τοῦ Μετσοβίτικου καί τό δημόσιο δρόμο ἀφήνοντας σταθερά κλιμάκια στόν ἄξονα τῆς κίνησής μας γιά τήν ὑποδοχή τοῦ κύριου ὄγκου ὡς τή διαρροή καί τῶν τμημάτων ὀπισθοφυλακῆς. Ἀφοῦ τέλειωσε ὅλη ἡ προκαταρκτική προετοι-

μασία, μόλις σκοτείνιασε άρχισε ή κίνηση του κύριου όγκου και των τμημάτων όπισθοφυλακής. Τό πέραςμα του δημόσιου δρόμου πραγματοποιήθηκε με πλήρη τάξη και χωρίς έπεισόδια, παρόλο που δίπλα στις σταθερές πλαγιοφυλακές μας στό δημόσιο δρόμο ύπήρχαν έχθρικές δυνάμεις, που άσφαλώς άντιλήφθηκαν τό πέρασμά μας, όμως προτίμησαν νά μήν χαλάσουν τήν ήσυχία τους και έμπλακούν σέ νυχτερινή μάχη. Τή νύχτα ό άντίπαλος άπόφευγε τή σύγκρουση, γιατί ήξερε, ότι ή νύχτα ήταν τό πλεονέκτημα των άνταρτών. Τά τμήματα του Κικίτσα μās όδήγησαν στό λημέρι του, όπου περάσαμε όλη τήν άλλη μέρα. Οί πληροφορίες που πήραμε ήταν, ότι στην περιοχή του Γράμμου και του Σμόλικα ύπήρχε μόνο ένα έχθρικό Τάγμα στον Προφ. 'Ηλία τής Φούρκας. 'Ο Μάρκος διέταξε τον Κικίτσα νά όργανώσει επίθεση με μεγάλη δύναμη για τήν έξόντωση αύτου του Τάγματος. 'Η επιχείρηση πραγματοποιήθηκε με έπιτυχία. Τό έχθρικό Τάγμα διαλύθηκε και πάρθηκαν πολλά λάφυρα. "Έτσι ό δρόμος προς τό Γράμμο άνοιξε και τό Γενικό 'Αρχηγείο κινήθηκε προς βορρά κι έγκαταστάθηκε στην περιοχή τής 'Αετομηλίτσας. 'Εκεί μās πήραν ταινία Γάλλοι κινηματογραφιστές κι εκεί τέλειωσε και ή ύπηρεσία μου στό Γενικό 'Αρχηγείο. 'Ο Μάρκος μ' έστειλε για 'Επιτελάρχη του 'Αρχηγείου Δυτικής Μακεδονίας χωρίς γραπτή διαταγή και χωρίς νά μου εξηγήσει τούς λόγους. Θεώρησα, ότι τό μέτρο ήταν προσωρινό, όμως σέ λίγο έμαθα ότι στή θέση μου τοποθέτησε τον Σαμαρίδη (Λογοθέτη). Αυτό δέν με στενοχώρησε, γιατί ξέφευγα από τίς μεγάλες εϋθύνες και τό δύστροπο χαρακτήρα του Μάρκου, όμως ό τρόπος που με ξεφορτώθηκε άφηνε τήν έντύπωση, ότι δέν ήταν ίκανοποιημένος από τή δουλειά μου, πράγμα που ήταν άδικο, γιατί έγώ με έπιτυχία διηύθυνα τήν άσφάλεια του Γεν. 'Αρχηγείου όλο τό χρόνο και με έπιτυχία όδήγησα τό Γεν. 'Αρχηγείο από τό νότο στό ορρά. 'Υποθέτω, ότι αυτό τό μέτρο ό Μάρκος τό πήρε φοβούμενος μήν τον έκθέσω για τά στραπάτσα του σέ βάρος των 'Αρχηγείων Κόζιακα και Τζουμέρκων και άν γινόταν ζήτημα στό Πολιτικό Γραφείο νά φόρτωνε τίς εϋθύνες σ' έμένα σάν ειδικό στά στρατιωτικά ζητή-

ματα, όπως έκαμε αργότερα και μέ τό Λογοθέτη γιά νά σκεπάσει τά στραπάτσα του στην περίοδο του χειμώνα. Σωστή οργανωτική πολιτική γιά εκείνη τή στιγμή ήταν νά τοποθετήσει Έπιτελάρχη τόν Λογοθέτη, πού ήταν αξιωματικός του Πεζικού, τόν δέ ως τότε κατ' όνομα Έπιτελάρχη Στέφανο Παπαγιάννη, πού ήταν αξ/χός του άντιαεροπορικού Πυροβολικού νά τόν τοποθετούσε προσωρινά Διευθυντή του Ι Γραφείου, ώσπου νά δημιουργούνταν συνθήκες γιά νά αναλάβει τή Διοίκηση Πυροβολικού. Ό Παπαγιάννης δέν άνακατεύονταν καθόλου στά επιχειρησιακά ζητήματα, γιατί δέν είχε τέτοια επαγγελματική κατάρτιση και δέν είχε καμιά άμεση πείρα του άνταρτοπόλεμου. Αυτή τή στιγμή έγώ ήμουνα άπαραίτητος στο Γραφείο Έπιχειρήσεων του Γεν. Άρχηγείου, γιατί στην διάρκεια των 8 μηνών πού υπηρέτησα σ' αυτό άπόκτησα μιά σοβαρή άμεση πείρα. Κοντά σ' έμένα θά άποκτούσε και ό Λογοθέτης αυτή τήν πείρα και οι δυο μαζί θά μπορούσαμε νά χαράξουμε μιά σωστή γραμμή στρατηγικής και τακτικής γιά τόν έπόμενο κύκλο επιχειρήσεων σ' έναν πλήρη κύκλο άντιεκστρατείας μας και εκστρατείας του έχθρου. Όμως δυστυχώς γιά τόν άγώνα πριν άπ' όλα ό Μάρκος ένδιαφέρονταν γιά τήν άτομική του καριέρα.

Μερικά συμπεράσματα

Τά σημαντικότερα συμπεράσματα, πού μπορούν νά χρησιμεύσουν σαν έμμεση πείρα γιά τούς μελλοντικούς έπαναστάτες, γιά τό όκτάμηνο πού υπηρέτησα σέ υπεύθυνο πόστο στο Γεν. Άρχηγείο νομίζω είναι τά παρακάτω:

1) Τό Γενικό Άρχηγείο μέ επικεφαλής τόν Μάρκο Βαφειάδη συνέχισε τήν άδράνειά του και σ' αυτή τήν περίοδο και δέν διέταξε τήν έπιστράτευση τής νεολαίας γιά τή δημιουργία μεγάλου άντάρτικου στρατού ως τήν άνοιξη του 1947. Αυτό ήταν λάθος στρατηγικής σημασίας, πού άποφασιστικά συντέλεσε στην ήττα του ΔΣΕ. Αυτό δέν ήταν άπλως λάθος, αλλά συνειδητό σαμποτάζ τής γραμμής του Ζαχαριάδη από τούς Μάρκο

καί Ἰωαννίδη, πού ἐκτελοῦσαν τυφλά τήν προβοκατόρικη γραμμή τῶν Γιουγκοσλάβων νά μή δημιουργήσουμε μεγάλο στρατό, γιατί τάχα τό ζήτημα τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἑλλάδος θά τό ἔλυναν αὐτοί. Τό ζήτημα τῆς ἐπιστράτευσης καί μεγάλωματος τοῦ ΔΣΕ στά τέλη τοῦ 1946 στό ὕψος τῶν 60.000 ἀνδρῶν πρέπει νά συνδέεται ἀδιάρρηκτα μέ τό ζήτημα τοῦ ἐξοπλισμοῦ αὐτῆς τῆς δύναμης καί τοῦ διαρκοῦς ἀνεφοδιασμοῦ μέ ὄλα τά ἀναγκαῖα πολεμοφόδια γιά νά μποροῦσε ὁ ΔΣΕ νά καταφέρει χτυπήματα στρατηγικῆς σημασίας στόν ἀντίπαλο, πού θά δημιουργοῦσαν συνθήκες γιά πέρασμα σέ στάδιο τακτικῆς «στρατηγικῆς ἄμυνας» γιά σταθερό κράτημα ἐλεύθερων περιοχῶν, ἀρχικά ὄρεινῶν καί στή συνέχεια καί πεδινῶν. Τό πέρασμα σέ τακτική στρατηγικῆς ἐπίθεσης γιά ἀπελευθέρωση καί πεδινῶν περιοχῶν καί πόλεων, ὅπως ὑποστηρίζουν ὁ Βλαντάς, ὁ Μπαρτζιώτας, ὁ Φλωράκης καί ἄλλοι, ἀκόμα ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 1947 ἤ καί τό 1946, πού ὑποστηρίζει ὁ «Ἵποστράτηγος» Βλαντάς, προϋπόθετε δημιουργία μηχανοκίνητου τακτικοῦ στρατοῦ, πού τότε ἦταν ἀδύνατο νά δημιουργηθεῖ, γιατί ἀκόμα δέν εἶχαν δημιουργηθεῖ οἱ κατάλληλες πολιτικές συνθήκες γιά ἀνοιχτή ἐνίσχυσή μας ἀπό τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο καί χωρίς τήν τέτοια ἐνίσχυση σύγχρονος μηχανοκίνητος στρατός μόνο ἀπό τά λάφυρα δέν μποροῦσε νά δημιουργηθεῖ. Γνωστό εἶναι ὅτι στά τέλη τοῦ 1946 καί τίς ἀρχές τοῦ 1947 ὁ ὄπλισμός τοῦ ΔΣΕ ἦταν ἐλαφρός καί μέ ἐλάχιστα πυρομαχικά, συνεπῶς ὁ ΔΣΕ εἶχε δυνατότητες ἐφαρμογῆς τακτικῆς πολέμου ἐλιγμῶν (στρατηγικῆς ὑποχώρησης) καί οἱ ἰσχυρισμοί τῶν παραπάνω ἡγετικῶν στελεχῶν ἐκφράζουν μόνο τήν ὑποκειμενική τους ἐπιθυμία καί ὄχι τήν ἀντικειμενική δυνατότητα, πού ἀπορρέει ἀπό τήν ψύχραιμη ἐκτίμηση τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καί μέσων.

2) Τό γενικό σχέδιο πολέμου, πού ἐπεξεργάστηκα μέ πρωτοβουλία μου δέν ἦταν ὀλοκληρωμένο σχέδιο, πού νά προσδιόριζε σέ τόπο καί χρόνο τήν πραγματοποίηση τοῦ τελικοῦ στρατηγικοῦ σκοποῦ καί τῶν ἐνδιάμεσων στρατηγικῶν ἐπιδιώξεων, τούς ρυθμούς ἀνάπτυξης τῆς δύναμης καί τῶν μέσων τοῦ ΔΣΕ

άπαραίτητων για τήν πραγματοποίηση τῶν ἐπιδιωκόμενων ἐπιδιώξεων, τήν τακτική (μορφές ὀργάνωσης καί μέθοδες πάλης) στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς, ἐπιχειρησιακῆς καί τακτικῆς κλίμακας, τήν ὀργάνωση τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, τῶν πληροφοριῶν, τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας κ.λπ. "Ἐνα τέτοιο πλῆρες σχέδιο ἦταν ἀνώτερο τῶν δυνάμεών μου, πολύ περισσότερο, πού ἤμουν αὐτός, δέν εἶχα πληροφορίες γιά τό ἀντίπαλο στρατόπεδο, βασικά ὅμως δέν ἤξερα τήν πολιτική γραμμή τοῦ Κόμματος καί τό βαθμό βοήθειας τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου. Ὁ Μάρκος δέν μπορούσε νά προσφέρει τίποτε σ' αὐτή τήν ὑπόθεση καί τό Ἐπιτελεῖο ἦταν ὑποτυπώδικο. "Αν τέτοιο σχέδιο εἶχε ἐπεξεργαστεῖ τό Πολιτικό Γραφεῖο τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ μέ τό στρατιωτικό της συνεργάτη Θ. Μακρίδη καί ἄλλα στρατιωτικά στελέχη ἔστω καί σέ γενικές γραμμές ἴσως νά ἀποφεύγονταν τά μεγάλα λάθη στρατηγικῆς σημασίας, ὅπως ἦταν τό ζήτημα τῆς κινητοποίησης τῶν ἐφεδρειῶν καί τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ σέ πολεμικό ὕλικό καί ἄλλα ἐφόδια, γιατί ἔτσι θά ἐξασφαλιζόνταν ὁ καταμερισμός εὐθυνῶν καί ὁ ἔλεγχος. Τότε δέν θά τολμοῦσαν ὁ Μάρκος καί ὁ Ἰωαννίδης τόσο φανερά νά σαμποτάρουν τή γραμμή τοῦ Ζαχαριάδη.

3) Στόν ἐπιχειρησιακό τομέα τό Γενικό Ἀρχηγεῖο τοῦ ΔΣΕ δέν ἐπεξεργάστηκε χρονιάτικο σχέδιο ἐπιχειρήσεων, πού νά ἐπιανε ἕναν πλήρη κύκλο ἐπιχειρήσεων ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου ἐναντία μας καί τῆς δικῆς μας χειμερινῆς ἀντιεκστρατείας. Αὐτό τό σχέδιο ἔπρεπε νά ξεκινάει ἀπό τήν ἰδέα: «ΠΟΥ καί ΠΩΣ θά καταφέρναμε ἐξοντωτικά χτυπήματα ἐναντία σέ ἐχθρικούς σχηματισμούς στήν περίοδο τῆς ἐκστρατείας του γιά νά τόν ὑποχρεώναμε νά παραιτηθεῖ ἀπό τίς πολυέξοδες ἐκστρατείες του καί νά περιοριστεῖ σέ τακτική στρατηγικῆς ἄμυνας γιά τή διαφύλαξη τῶν πεδινῶν περιοχῶν καί τοῦ συγκοινωνιακοῦ του δικτύου. Αὐτό θά μπορούσε νά πραγματοποιηθεῖ μόνο μέ τήν ἐφαρμογή τῆς στρατηγικῆς τῆς συγκέντρωσης τῶν κύριων δυνάμεων στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας. Αὐτή ἡ στρατηγική μαζί μέ τή στρατηγική τῆς ἀποκέντρωσης μικρῶν ἀνταρτικῶν σχηματισμῶν σ' ὅλη τή χώρα

για διεξαγωγή άνταρτοπολέμου, πού θά άποσκοποῦσε στην άποκέντρωση τῶν δυνάμεων τοῦ άντιπάλου θά έπρεπε νά εἶναι ἡ στρατηγική μας γραμμή σ' ὄλη τή διάρκεια τοῦ έπαναστατικοῦ πολέμου γιά τή δημιουργία ἰσχυροῦ τακτικοῦ στρατοῦ τοῦ μόνο ικανοῦ νά κατανικήσει τόν άντίπαλο στρατό καί νά άπελευθερώσει σταθερό μέρος τῆς Ἑλλάδας. Στή βάση αὐτῆς τῆς στρατηγικῆς γραμμῆς θά δημιουργοῦνταν δύο εἰδῶν στρατοί: ὁ άντάρτικος στρατός γιά διεξαγωγή μικροπολέμου στίς συγκοινωνίες τοῦ άντιπάλου καί σ' ὄλα τά μετόπισθεν καί ὁ άντάρτικος τακτικός στρατός, πού άρχικά θά ἦταν τακτικός στρατός μόνο ὅσον άφορᾷ τή συγκεντροποίησή του καί πειθαρχία του, ὅμως άντάρτικος, ὅσον άφορᾷ τίς μέθοδες πάλης του, ὡστότου ἡ ποσοτική καί ποιοτική του ανάπτυξη θά τοῦ επέτρεπαν νά ἐξελιχθεῖ σέ σύγχρονο τακτικό στρατό, ικανό νά καταλαμβάνει καί νά διατηρεῖ καί πεδινά ἐδάφη. Οἱ δύο αὐτοί στρατοί θά άποτελοῦσαν τίς δύο γροθιές τοῦ πυγμάχου, πού μέ τή μιᾷ προσπαθεῖ νά άποκεντρώσει τήν προσοχή τοῦ άντιπάλου, ἐνῶ μέ τό δυνατό του χέρι ετοίμαζε τό άποφασιστικό χτύπημα, πού θά ρίξει τόν άντίπαλο σέ νόκ - ἄουτ. Αὐτή τήν ἔννοια εἶχε ἡ πρότασή μου στό Μάρκο ἀκόμα πρὶν ξεκινήσουμε πρὸς νότο, γιά δημιουργία μεγάλης Μονάδας 6.000 ἀνδρῶν στή Βόρεια Πίνδο. Ἐάν ὅμως εἶχε πραγματοποιηθεῖ ἡ έπιστράτευση τό χειμῶνα 1946 - 1947 καί λύνονταν τό πρόβλημα τοῦ άνεφοδιασμοῦ τοῦ ΔΣΕ μέ πολεμικό ὑλικό δέν θά δίσταζα νά προτείνω τή δημιουργία τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ στή Βόρεια Πίνδο καί μιᾷ Μεραρχίας στό χῶρο ἀνατολικά τοῦ Ἄξιου. Ὅλες οἱ ἄλλες περιοχές θά καλύπτονταν ἀπό τά Ἄρχηγεῖα Περιοχῶν καί Περιφερειῶν μέ συγκεκριμένη δύναμη συνολική ὄχι πιό μεγάλη ἀπό τό 1/3 - 1/5 τοῦ συνόλου τοῦ άντάρτικου τακτικοῦ στρατοῦ. Στή βάση αὐτῆς τῆς ὀργανωτικῆς διάρθρωσης τό Γενικό Ἄρχηγεῖο θά έκπονοῦσε τά έπιχειρησιακά σχέδια τῶν μεγάλων Μονάδων τοῦ άντάρτικου τακτικοῦ στρατοῦ, ἐνῶ γιά τά Ἄρχηγεῖα Περιοχῶν καί Περιφερειῶν θά έκπονοῦσε τακτικές ὁδηγίες ἢ στην ἀνάγκη θά ἔδινε συγκεκριμένες άποστολές, ἀφήνοντας στίς Διοικήσεις τους άπόλυτη πρωτοβουλία

για τόν τρόπο τῆς ἐκτέλεσης.

Ἡ ἐπεξεργασία γενικοῦ σχεδίου ἀντιμετώπισης τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ ἀντιπάλου στή βάση τῆς στρατηγικῆς τῆς ἀποκέντρωσης τῶν δυνάμεων κατά περιοχές καί περιφέρειες δέν θά εἶχε νόημα, γιατί μέ τίς ἀδύνατες ἀποκεντρωμένες δυνάμεις θά ἦταν ἀδύνατο νά ἐπιδιωχθεῖ ἐξοντωτικό χτύπημα στρατηγικῆς σημασίας. Αὐτό μᾶς ὀδήγησε στό συμπέρασμα νά ἐπεξεργαστοῦμε μόνο τακτικές ὁδηγίες. Μ' αὐτές ὁμως τίς ὁδηγίες κάναμε βαρύτατο λάθος, περιορίζοντας τήν πρωτοβουλία τῶν Διοικήσεων καί ἀπαγορεύοντας τήν ἔξοδο τῶν τμημάτων ἀπ' τό χῶρο τους κάτω ἀπό ὅποιασδήποτε συνθήκες, πού στοίχισε τήν καταστροφή τῶν Ἀρχηγείων Τζουμέρκων καί Κόζιακα. Τό ὀδυνηρό συμπέρασμα αὐτοῦ τοῦ λάθους εἶναι, ὅτι στόν ἐπαναστατικό πόλεμο, ἰδιαίτερα στό στάδιο τοῦ πολέμου ἐλιγμῶν, πού τά μέσα σύνδεσης εἶναι πενιχρά, στίς Διοικήσεις πρέπει νά ἀφήνεται ἡ πρωτοβουλία τῆς ἀντιμετώπισης τῆς τακτικῆς κατάστασης πού δημιουργεῖται. Νά δίνεις κατηγορηματικές συνταγές προκαταβολικά χωρίς νά ξέρεις τήν τακτική κατάσταση πού δημιουργήθηκε εἶναι χοντροκομμένο λάθος.

Τό νά λαθεύει κανεῖς, καθοδηγώντας ἕναν τόσο δύσκολο πόλεμο, ὅπως εἶναι ὁ ἐπαναστατικός πόλεμος, εἶναι ἀναπόφευκτο. Ἡ ἱκανότητα ὁμως τοῦ καθοδηγητῆ συνίσταται στό νά διορθώνει γρήγορα τό λάθος του. Γιά νά πετύχει αὐτό πρέπει συνεχῶς νά σκέπτεται ἂν αὐτό πού διέταξε στίς ἄλφα συνθήκες εἶναι σωστό στίς νέες συνθήκες. Γι' αὐτό κανένα στρατιωτικό σχέδιο δέν παραμένει ἀναλλοίωτο στήν πορεία τῆς ἐκτέλεσής του, ἀλλά ἀλλάζει μερικά καί κάποτε συνολικά, ἀνάλογα μέ τήν ἀλλαγὴ τῶν συνθηκῶν στίς ὁποῖες στηρίχτηκε ἡ ἐπεξεργασία τοῦ σχεδίου. Ὅλα τά κλιμάκια Διοίκησης εἶναι ὑποχρεωμένα νά ἀναπτύσσουν δημιουργική πρωτοβουλία στά πλαίσια τῆς ἀποστολῆς πού ἔχουν καί νά ἀναλαβαίνουν εὐθύνες προκειμένου νά δώσουν λύση, πού ἀνταποκρίνεται πιό σωστά στήν συγκεκριμένη περίπτωση γιά νά σώσουν τό τμήμα τους ἀπό τήν ὀλοκληρωτική καταστροφή ἢ νά ἐκπληρώσουν τήν ἀποστολή τους μέ τίς ἐλάχιστες δικές μας ἀπώλειες. Στή συγκεκριμένη

περίπτωση ἐγώ μέ τόν Μάρκο κρατήσαμε διαφορετική στάση στή διόρθωση τῆς λαθεμένης διαταγῆς μας. Ὁ Μάρκος ἐπέμενε στήν ἐκτέλεση τῆς διαταγῆς του καί στίς δυό περιπτώσεις, μήν μπορώντας νά ἀντιληφθεῖ τίς νέες συνθήκες καί νά ἀναιρέσει τή διαταγή του. Ἐγώ, πού ἤμουνα συνυπεύθυνος γιά τό λάθος πρότεινα λύσεις πού ἀνταποκρίνονταν στίς νέες συνθήκες καί οὐσιαστικά καταργοῦσαν τή λαθεμένη θέση μας.

Ἡ ζωὴ ἀπόδειξε, ὅτι ἐγώ καί ἄλλοι εἶχανε δίκιο πού ζητούσαμε νά διορθωθεῖ τό λάθος, ὁ δέ Μάρκος ἔδειξε ἀνικανότητα νά δεῖ τό λάθος του καί νά τό διορθώσει ἔγκαιρα κι ἔγινε αἷτιος καταστροφῆς δυό ἀξιόμαχων ἀνταρτικῶν σχηματισμῶν. Τό κακό εἶναι, ὅτι τό λάθος του δέν ὀφείλονταν σέ ἔλλειψη στρατιωτικῶν γνώσεων (τέτοιες δέν χρειάζονταν στήν προκειμένη περίπτωση), ἀλλά σέ κακές ιδιότητες τοῦ χαρακτήρα του, πού δέν τοῦ ἐπέτρεπαν νά παραδεχθεῖ τό λάθος του καί νά γίνει καλύτερος ἀρχηγός μαθαίνοντας ἀπό τά λάθη του. Ὅμως ὁ Μάρκος δέν εἶχε καλές σχέσεις μέ τό πνεῦμα τῆς αὐτοκριτικῆς τῶν λαθῶν του, δέν ἀναγνώριζε τά λάθη του καί δέν ἀναγνώριζε τίς εὐθύνες του. Μέ τέτοια ἐλαττώματα τοῦ χαρακτήρα του ὁ Μάρκος δέν μπορούσε νά γίνει λαϊκός ἡγέτης ἐπαναστατικῶ στρατοῦ.

4) Ὁ ἰσολογισμός τῆς δράσης τῶν δυό ἀντίπαλων στρατῶν σ' αὐτή τήν περίοδο παρουσίαζε τήν παρακάτω εἰκόνα: α) Παρά τόν προκαταβολικό σχεδιασμό τῆς ἐκστρατείας ἀπό τό ΓΕΣ, ὁ Κυβερνητικός Στρατός δέν πέτυχε σοβαρές νίκες. Οἱ τακτικές του ἐπιτυχίες στά Τζουμέρκα καί τόν Κόζιακα ἦταν ἀποτέλεσμα δικῶν μας λαθῶν καί ὄχι ἰκανοτήτων τοῦ ΓΕΣ καί τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ. Ἡ ἡγεσία του δέν εἶχε ἐμπιστοσύνη στή μαχητικότητα τοῦ Στρατοῦ τῆς καί πανικοβλήθηκε ἀπό ἕναν ἐλιγμό τακτικῆς σημασίας τῶν τμημάτων μας στή Βόρεια Πίνδο. Ἡ μόνη σημαντική ἐπιτυχία τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ στρατηγικῆς σημασίας ἦταν ἡ ἐκκένωση τῶν ἀγροτῶν τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν καί ἡ συγκέντρωσή τους στά πεδινά μέρη καί τίς πόλεις. Εἶναι γεγονός, ὅτι αὐτό τό σατανικό μέτρο δημιούργησε ἀνυπέβλητες δυσκολίες στό ΔΣΕ στή λύση τοῦ ζητήμα-

τος τῶν ἐφεδρειῶν καί τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ μας σέ τρόφιμα. β) Ὁ ΔΣΕ ἀντιμετώπισε τήν ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου τό 1947 χωρίς ἀρχικό γενικό ἐπιχειρησιακό σχέδιο μέ ἀποτέλεσμα ὁ ἀντίπαλος νά πάρει στά χέρια του τή στρατηγική καί τακτική πρωτοβουλία. Τό Γενικό Ἀρχηγεῖο δέν διέθετε στρατηγική ἐφεδρεία γιά νά δώσει ἀποφασιστικό χτύπημα στόν ἀντίπαλο καί νά τόν ὑποχρεώσει νά ἀλλάξει τό στρατηγικό του σχέδιο. Ἡ ἴδια κατάσταση ἐπικρατοῦσε καί στά βασικά μας Ἀρχηγεῖα Θεσσαλίας καί Δυτικῆς Μακεδονίας, πού δέν συγκέντρωσαν τίς κύριες δυνάμεις τους στό ὕψος τῶν Ἀρχηγείων Περιοχῶν γιά νά μποροῦν νά καταφέρουν ἰσχυρά χτυπήματα στόν ἀντίπαλο μέ τή μέθοδο τῆς περικύκλωσης καί πλήρους ἐξόντωσης ἀσθενέστερων σχηματισμῶν. Τήν ἴδια ἀδυναμία ἐπέδειξαν καί πολλά Ἀρχηγεῖα Περιφερειῶν, πού ἐνεργοῦσαν μέ σκόρπιες δυνάμεις καί δέν συγκέντρωναν τή δύναμή τους γιά ἀντεπίθεση σέ μιά κύρια κατεύθυνση γιά τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση ἀσθενέστερων ἐχθρικών σχηματισμῶν. Σωστή τακτική χρησιμοποίησε τό Ἀρχηγεῖο Ρούμελης καί σημείωσε τίς γνωστές ἐπιτυχίες. Σωστά ἐνήργησε τό Γενικό Ἀρχηγεῖο, ὅταν διέταξε τό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας νά συγκεντρώσει τίς κύριες δυνάμεις του στή Βόρεια Πίνδο καί καθόρισε τή μέθοδο ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου μέ ἀντεπίθεση σέ μιά κύρια κατεύθυνση ἢ ἐπιθετικό ἐλιγμό στό μετόπισθεν τῆς ἐχθρικής διάταξης. Τό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας λαθεμένα σχεδίασε ἐπιθετικό ἐλιγμό γιά κατάληψη τῆς ὀχυρωμένης πόλης τῶν Γρεβενῶν, πού πάθαμε σοβαρές ζημιές. Οἱ σοβαρές τακτικές ἐπιτυχίες στό Μπουραζάνι καί τό Καλπάκι ἦταν ἀποτέλεσμα καλῆς πρωτοβουλίας τῆς Διοίκησης τῶν τμημάτων τοῦ ἐλιγμοῦ, πού χτύπησε αἰφνιδιαστικά πιά ἀδύνατους στόχους μέ συγκεντρωμένες δικές μας δυνάμεις. Ἄν αὐτή ἡ Διοίκηση ἦταν πιά τολμηρή ἀσφαλῶς θά καταλάμβανε τά Γιάννενα καί θά κέρδιζε λαμπρή νίκη. Ὁ ἐλιγμός θά εἶχε ἀποτέλεσμα στρατηγικῆς σημασίας ἄν σχεδιάζονταν καί διευθύνονταν ἀπό τό Γενικό Ἀρχηγεῖο μέ ταυτόχρονη διείδυση τῶν δυνάμεων τῆς Ρούμελης καί Θεσσαλίας στό χῶρο Ἄρτας -

Ἐμφιλοχίας μέ σκοπό τήν κατάληψη αὐτῶν τῶν πόλεων καί τήν ἐπιστράτευση τῆς νεολαίας τῆς Ἡπείρου.

Ἐ γενικός ἰσολογισμός φανέρωνε, ὅτι ἀπ' τίς ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις τοῦ 1947 οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοί βγῆκαν ἰσόπαλοι. Οἱ ἀπώλειες τοῦ ΔΣΕ καλύφτηκαν καί ξεπεράστηκαν ἀπό τήν ἐπιστράτευση σ' ὅλες τίς περιοχές καί ἰδιαίτερα στήν περιοχή τῆς Ρούμελης. Ἐ Κυβερνητικός Στρατός δέν μπόρεσε νά ἐξασφαλίσει τήν κατοχή τῶν περιοχῶν πού κατέλαβε καί τό Φθινόπωρο ἀποσύρθηκε στίς βάσεις του. Ἐ ἀγῶνας θά συνεχίζονταν μέ τό κυνηγητό τῶν ἐφεδρειῶν, βασική προϋπόθεση καί γιά τούς δύο ἀντιπάλους. Ἐπ' αὐτή τήν ἄποψη ὁ ΔΣΕ βρέθηκε σέ πιό μειονεκτική θέση καί ἡ λύση τοῦ προβλήματος ἀπομακρύνθηκε χάρη στήν τυφλωμάρα καί ἀδράνεια σέ βαθμό συνειδητοῦ σαμποτάζ τοῦ Μάρκου Βαφειάδη καί τά πρωτοφανῆ μέτρα τοῦ ἀντιπάλου. Ἐπὸ ἄποψη τακτικῆς στόν ἐπιχειρησιακό τομέα τό νέο πού παρουσίασε ὁ ἀντίπαλος ἦταν ἡ μεγαλύτερη συγκέντρωση δυνάμεων καί μέσων γιά τήν ἐκκαθάριση τῆς δοσμένης περιοχῆς. Ἐγινε φανερό, ὅτι ὁ ἐλιγμός μεγάλων δυνάμεων, πού δέν διέθεταν ἀφθονία πυρομαχικῶν καί τροφίμων, στό ἐσωτερικό τοῦ κλοιοῦ ἢ στά κοντινά μετόπισθεν του ἔγινε ἀδύνατος καί ἡ ἐξοδος ἀπό τήν περικυκλωμένη περιοχή ἦταν ἀναπόφευκτη. Αὐτό ἦταν νέο συμπέρασμα σέ σχέση μέ τό 1946, πού ὁ ἀντίπαλος χρησιμοποιοῦσε μικρές δυνάμεις γιά τήν ἐκκαθάριση τῆς δοσμένης περιοχῆς, τά τμήματά μας ἦταν ἐλαφρά καί εὐέλικτα καί μπορούσαν νά ἐλιχθοῦν στό ἐσωτερικό τῆς περικύκλωσης ἢ στά κοντινά μετόπισθεν του. Τό ἄλλο συμπέρασμα ἦταν, ὅτι στίς περιοχές πού εἶχαμε ἐπάρκεια πυρομαχικῶν καί τροφίμων μπορούσαμε νά ἀντιτάξουμε παρατεταμένη ἀμυνα μέ τή μορφή τοῦ ἀμυντικοῦ ἀγῶνα σέ βάθος καί μιά ὀχύρωση φύσει ὀχυρῶν θέσεων, σέ κατάλληλη δέ στιγμή νά ἐνεργήσουμε αἰφνιδιαστικό ἐπιθετικό ἐλιγμό μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις σέ μιά (μόνον μιά) κύρια κατεύθυνση γιά τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση κατά πολύ πιό ἀδύνατων στόχων στά μετόπισθεν τῆς διάτα-

ξης του ἐπιτιθέμενου ἀντιπάλου. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐλιγμοῦ καί τῆς ἐξασφάλισης τῆς πρώτης νίκης ἔπρεπε νά εἶναι ἡ κύρια φροντίδα τῆς Διοίκησης τῆς ἐπιχείρησης, γιατί μόνον ἡ ἐπιθεση μέ ὁποιαδήποτε μορφή μπορεί νά ἐξασφαλίσαι τή νίκη, ἐνώ ἡ ἀμυνα ἢ ὁ ὑποχωρητικός ἀγώνας ἢ ἐλιγμός ἀποσκοποῦν στό νά δώσουν τόν ἀναγκαῖο χρόνο καί νά δημιουργήσουν τίς καλύτερες συνθήκες γιά τήν ἐπιτυχία τῆς ἀντεπίθεσης. " Ἄς ἤξερε αὐτή μας τήν τακτική ὁ ἀντίπαλος, δέν ἔπρεπε ὁμως νά ξέρει «ποῦ» καί «πῶς» θά ἐνεργήσουμε γιά νά ἐξασφαλίσουμε τόν αἰφνιδιασμό, πού εἶναι τό μυστικό ὄπλο τοῦ ἀνταρτοπολέμου. Καί νίκη σημαίνει νά πετύχεις πλήρη ἐξόντωση τοῦ ἀντίπαλου σχηματισμοῦ (αἰχμάλωτοι, λάφυρα, νεκροί καί βαριά τραυματίες, πού βγαίνουν γιά πάντα ἀπό τήν ἐνεργό δύναμη τοῦ ἀντιπάλου καί ἐπιδροῦν αἰσθητά στήν ἀλλαγὴ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων σέ ὄφελός μας). Οἱ Κινέζοι ἐπαναστάτες εἶχαν μιὰ σοφή ἀρχή: «Καλύτερα νά κόψεις τό ἓνα δάκτυλο τοῦ ἐχθροῦ, παρά νά τοῦ τραυματίσεις καί τά πέντε». Τέτοιες ἐπιτυχίες σημείωσαν τά τμήματά μας μέ τόν ἐλιγμό τους στό Μπουραζάνι καί στό Καλπάκι, κι ἂν δέν πῆγαιναν στό Γρεβενά ἢ ἀλλοῦ θά λέγαμε, ὅτι ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐλιγμοῦ ἦταν μεγάλη. Ἡ ἀποτυχία μας στό Γρεβενά ἐπεσχίσατε καί ἀμαύρωσε τίς δυό ἐπιτυχίες μας πού εἶχαν ἀνυψώσει τό ἠθικό τῶν μαχητῶν μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ 1947-1948

Τά γεγονότα αὐτῆς τῆς περιόδου δέν τά ἔζησα ἄμεσα, γιατί ἀπό τήν πρώτη τοῦ Σεπτεμβρίου 1947 τοποθετήθηκα Ἐπιτελάρχης τοῦ Ἀρχηγείου Δ. Μακεδονίας, ὅπως ἀνάφερα καί προηγούμενα. Ἐπειδή ὅμως τό Γεν. Ἀρχηγεῖο βρισκόνταν συνήθως κοντά στήν ἔδρα τοῦ Ἀρχηγείου μας, γιά ὀρισμένα ζητήματα εἶχα καί ἄμεση ἀντίληψη. Πολύ βοήθησαν τή μνήμη μου τά βιβλία τοῦ Γούσια καί τοῦ Κίσαβου. Τά πολιτικοστρατιωτικά μέτρα τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ, πού πάρθηκαν σ' αὐτή τήν περίοδο ἦταν σημαντικά καί ἡ τυχόν ἐκπλήρωσή τους μποροῦσε νά ἐξαλείψει τήν καθυστέρησή μας στό ζήτημα τῶν ἐφεδρειῶν, πού ἔγινε τόν χειμῶνα 1946-1947 ἀπό ὑπαιτιότητα τοῦ Μάρκου. Μέ τή δημιουργία τῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης τοῦ βουνοῦ θά λύνονταν καί τό ζήτημα τοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ ΔΣΕ μέ σύγχρονο ὄπλισμό καί θά ἐξασφαλιζόνταν ὁ ἀνεφοδιασμός του μέ ὅλα τά ἀπαραίτητα πολεμικά καί ἄλλα μέσα. Δυστυχῶς ὅμως οὔτε ἓνα ἀπ' τά δύο παραπάνω βασικά ζητήματα δέν λύθηκε καί ὁ ΔΣΕ ἀντιμετώπισε καί τό 1948 τήν ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου κάτω ἀπό τίς ἴδιες σχεδόν δυσμενεῖς γι' αὐτόν συνθήκες. Ἄς παρακολουθήσουμε τήν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων.

1) Ἡ 3η ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ (15 τοῦ Σεπτεμβρίου 1947)

Ἄς γράφει ὁ Γούσιας (σελ. 251), στήν ὀλομέλεια παραβρέθησαν μόνο 6 μέλη τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ καί μερικά στρατιωτικά στελέχη, χωρίς νά ἀναφέρει ὀνόματα τῶν πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν στελεχῶν. Ἀναφέρει μόνο ὅτι εἰσηγητής ἦταν ὁ Ζαχαριάδης, ἐπίσης ἀναφέρει λόγια τοῦ Μάρκου, τοῦ Ἰωαννίδη καί τοῦ Μπαρτζιώτα. Τά βασικά καθήκοντα πού καθόρισε ἡ

όλομέλεια είναι τὰ παρακάτω: 1) ὑποχρέωσε τό Γεν. Ἀρχηγεῖο τοῦ ΔΣΕ νά ἀρχίσει ἐπιστράτευση σ' ὅλη τή χώρα καί ὡς τό Μάρτη τοῦ 1948 νά αὐξήσει τή δύναμη τοῦ ΔΣΕ σέ 60 χιλιάδες ἄνδρες. 2) Γιά τήν ἴδια ἡμερομηνία ὑποχρέωσε τό Γεν. Ἀρχηγεῖο νά δημιουργήσει στρατηγική ἐφεδρεία 10-15 χιλιάδων ἀνδρῶν ἀπ' εὐθείας στή διάθεση τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου γιά ἀποστολές στρατηγικῆς σημασίας, καί γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ παραπάνω στόχου ἔγινε ἐπεξεργασία τοῦ σχεδίου «Σ», πού ἀφοροῦσε τήν κατάληψη καί διατήρηση τοῦ ὑψιπέδου τῆς Κοζάνης. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Γούσιας πρὶν ἀπό τήν ὀλομέλεια ἔγινε στρατιωτική σύσκεψη, τὰ συμπεράσματα τῆς ὁποίας μπῆκαν γιά συζήτηση στήν ὀλομέλεια. 3) Ὑποχρέωσε τό Γεν. Ἀρχηγεῖο νά δημιουργήσει ἐλεύθερη περιοχή σ' ὄλο τόν κορμό τῆς Πίνδου μέχρι τόν Παρνασσό. Ἐπιπλέον ἀποφάσισε τή δημιουργία Κλιμακίου τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου Νότιας Ἑλλάδας (ΚΓΑΝΕ).

Ἀπ' τὰ παραπάνω γίνεται φανερό, ὅτι ἡ ἡγεσία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ὑπολόγιζε σέ σύντομο χρονικό διάστημα νά περάσει στό στάδιο τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης γιά τήν κατάληψη καί διατήρηση ἐδαφῶν μαζί καί πεδινῶν, ὅπως ἦταν τό ὑψίπεδο τῆς Κοζάνης. Αὐτό σήμαινε, ὅτι στούς 6 μῆνες ἤ καί 12, μέ τό τέλος τῆς νέας ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου, θά δημιουργοῦσε μηχανοκίνητο τακτικό στρατό, ἐφοδιασμένο μέ πυροβολικό καί ἀεροπορία, ἱκανό νά καταλαμβάνει καί νά διατηρεῖ καί πεδινά ἐδάφη. Τόσο γρήγορα βέβαια τέτοιο θαῦμα δέν μποροῦσε νά γίνει. Πρὶν ἀπ' ὅλα ὑπῆρχε ἓνας ἄγνωστος «Χ» γιά τή λύση αὐτοῦ τοῦ σύνθετου προβλήματος: ἂν θά πετύχαινε ἡ ἐπιστράτευση τῆ στιγμῆ πού ἦταν γνωστά τὰ μέτρα τοῦ ἀντιπάλου στήν ἐκστρατεία του τό 1947, πού συγκέντρωσε στίς πόλεις καί τὰ πεδινά μέρη ἑκατοντάδες χιλιάδες ἀγροτῶν τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν. Μά κι ἂν θά πετύχαινε ἡ ἐπιστράτευση θά χρειαζόνταν ἀρκετός χρόνος γιά τήν κατάρτιση στελεχῶν καί τήν ἐκπαίδευση τῶν μαχητῶν στό νέα ὄπλα. Ἔτσι ὅλη ἡ ἡγεσία ἔπεσε στόν ὑποκειμενισμό, γιατί δέν μπόρεσε νά ἐκτιμήσει σωστά τίς ὑπάρχουσες συνθηκες καί δυνατότητες καί πῆρε ἀποφάσεις σύμ-

φωνα μ' εκείνο πού ήθελε καί ὄχι μ' εκείνο πού μπορούσε. Καί τό χειρότερο ήταν ὅτι ὁ Μάρκος ἔκαμε γνωστή τήν ἀπόφαση τῆς ἐπιστράτευσης ἀπό τό Ραδιοσταθμό καί ἡ Βασιλική Κυβέρνηση πῆρε συμπληρωματικά μέτρα γιά νά ἐμποδίσει τήν ἐπιστράτευση. Τήν ἴδια περίοδο ἡ Κυβέρνηση «'Εθνικῆς Σωτηρίας» μ' ἐπικεφαλῆς τόν Σοφούλη, ἐνῶ πρόσφερε ἀμνηστεία στούς ἀντάρτες πού θά παραδίδονταν ἐθελοντικά δυνάμωνε τήν τρομοκρατία σέ βάρος τῶν δημοκρατικῶν πολιτῶν. Ἔτσι στίς 15 τοῦ Σεπτέμβρη, τήν ἴδια μέρα πού δημοσιεύτηκε τό Ψήφισμα τῆς Ἀμνηστείας, τό ἔκτακτο Στρατοδικεῖο τῆς Θεσσαλονίκης καταδίκασε σέ θάνατο 52 μέλη τῆς Αὐτοάμυνας. Στίς 8 τοῦ Δεκέμβρη 1947 ψηφίστηκε νέο ψήφισμα μέ τό ὅποιο ἀπαγορεύονταν οἱ ἀπεργίες μέ ποινές πού ἔφταναν καί τήν ποινή τοῦ θανάτου.

2) Πῶς ἐκτέλεσε τό Γενικό Ἀρχηγεῖο τήν ἀπόφαση τῆς τρίτης ὀλομέλειας;

Τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ἀρκέστηκε νά στείλει τή διαταγή τῆς ἐπιστράτευσης στά Ἀρχηγεῖα Περιοχῶν, χωρίς νά δώσει συγκεκριμένο πλάνο ἐπιστράτευσης γιά τό κάθε Ἀρχηγεῖο καί τό ἴδιο δέν σχεδίασε, δέν ὀργάνωσε καί δέν καθοδήγησε ἄμεσα ἐπιχειρήσεις μέ βασικό σκοπό τή λύση τοῦ ζητήματος τῶν ἐφεδρειῶν, μέ συγκεντρωμένες μεγάλες δυνάμεις. Τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ἔπρεπε ἀμέσως μετά τήν ὀλομέλεια νά ἐκπονήσει τό χρονιάτικο σχέδιό του, ξεκινώντας ἀπό τή βασική ἰδέα τῆς ἀποτελεσματικῆς ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου τό 1948 γενικά καί εἰδικά τῆς πλήρους συντριβῆς μεγάλων σχηματισμῶν του στή Βόρεια Πίνδο μέ σκοπό νά τόν ἀναγκάσουμε νά περιοριστεῖ σέ στρατηγική ἄμυνα καί νά δημιουργηθοῦν οἱ συνθήκες γιά πέρασμά μας σέ στρατηγική ἐπίθεση γιά σταθερή ἀπελευθέρωση περιοχῶν.

Τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ξόδεψε τό χρόνο 40 ἡμερῶν γιά νά ἐρθοῦν οἱ Διοικήσεις Ρούμελης καί Θεσσαλίας στό Γράμμα γιά ἐ-

νημέρωσή τους μέ τίς ἀποφάσεις τῆς ὀλομέλειας. Βέβαια αὐτή ἡ κίνηση εἶχε καί τό θετικό της, ὅτι ἔφεραν στό Γράμμο 1.400 ἀόπλους καί κατέβασαν πολύ πολεμικό ὕλικό στή Ρούμελη, ἐνῶ μέ τό γυρισμό τους ὀργανώθηκε νέα ἀποστολή μ' ἐπικεφαλῆς τόν Τριανταφύλλου καί 500 ἀόπλους. Καί αὐτές οἱ ἀποστολές συνδυάστηκαν μέ τίς δυό ἀποτυχημένες ἐπιθέσεις στό Μέτσοβο στά μέσα τοῦ Ὀκτώβρη καί στίς ἀρχές τοῦ Νοέμβρη. Αὐτές οἱ ἐπιχειρήσεις συντέλεσαν νά συγκεντρώσει ὁ ἀντίπαλος σημαντικές δυνάμεις σ' αὐτή τήν περιοχή καί νά δυσκολεύει πολύ τό πέρασμα ἀποστολῶν μας, ἀπό βορρᾶ πρός νότον καί ἀπό νότου πρός βορρᾶ. Ἡ κατάληψη τοῦ Μετσόβου δέν θά μᾶς ἔδινε τίποτε ἀπό ἄποψη ἐπιστράτευσης καί ἡ διατήρησή του μέ τόν τότε συσχετισμό τῶν δυνάμεων ἦταν ἀδύνατη. Σωστή ἀπόφαση τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου γιά τότε θά ἦταν ἡ ἀποστολή πολεμικοῦ ὕλικου στή Ρούμελη καί Θεσσαλία γιά τόν ἐπί τόπου ἐξοπλισμό τῶν ἀόπλων καί τήν ἐπί τόπου ἀξιοποίησή τους τό χειμῶνα γιά νέες ἐπιχειρήσεις γιά ἐπιστράτευση χωρίς νά ἐνοχλεῖται τό Μέτσοβο καί νά γίνεται πιό εὐκόλα τό πέρασμα τῶν ἀποστολῶν μας. Τήν ἀνοιξη, μόλις θά ἀρχιζε τό λυώσιμο τῶν χιονιῶν θά ἀφήνονταν ἐλαφρές δυνάμεις στίς περιοχές Θεσσαλίας καί Ρούμελης καί ὁ ὄγκος τῶν δυνάμεῶν τους θά συγκεντρώνονταν στή Βόρεια Πίνδο γιά νά πάρουν μέρος στίς μάχες γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς νέας ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου. Πρίν ἀκόμα ἀρχίσει ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου στή Βόρεια Πίνδο τό Γενικό Ἀρχηγεῖο μέ ὅλες τίς δυνάμεις τῆς Βόρειας Πίνδου θά ὀργάνωνε ἐπιχειρήσεις πρός Ἡπειρο καί Δυτική Μακεδονία βασικά γιά ἐπιστράτευση. Τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ἔπρεπε νά προβλέπει, ὅτι στίς νέες ἐπιθετικές του ἐπιχειρήσεις στή Βόρεια Πίνδο ὁ ἀντίπαλος θά χρησιμοποιοῦσε τόν ὄγκο τῶν δυνάμεῶν του γιά ἓνα ἐξοντωτικό χτύπημα πού θά ἔβαζε τέρμα στόν ἐμφύλιο πόλεμο μέ δική του νίκη. Αὐτό ἦταν τό κύριο ζήτημα πού δέν ἔπρεπε νά ξεφεύγει οὔτε στιγμή ἀπό τήν προσοχή τῆς ἡγεσίας. Ἀπό τήν ἐκβασή αὐτῆς τῆς μάχης ἐξαρτιόταν ἄν θά παίρναμε ἐμεῖς τή στρατηγική στροφή σέ ὄφελός μας. Μέ μιά συντριπτική νίκη στή Βόρεια Πίνδο τό λιγότερο θά πετυχαίναμε εὐνοϊκούς ὄρους

συμβιβασμοῦ, πού πιά γίνονταν ἀναγκαία λύση ὕστερα ἀπό τήν ἀλλαγὴ τῆς στάσης τῆς Γιουγκοσλαβίας, πού ἄλλαξε τόν συσχετισμό τῶν δυνάμεων στή Βαλκάνια καί δημιουργοῦνταν δυσμενεῖς συνθήκες στόν ἀγώνα μας.

Ἡ διείσδυση τοῦ Ἀρχηγείου Ἡπείρου καί ἡ ἐγκατάστασή του στό φύσει ὀχυρό Μουργάνα, παρά τίς μετέπειτα λαμπρές τακτικές ἐπιτυχίες γιά τήν ἀντιμετώπιση δύο ἐκστρατειῶν τοῦ ἀντιπάλου, ἀπό στρατηγική ἄποψη δέν ὠφέλησε, γιατί μόνο του δέν μποροῦσε νά ἐπικρατήσει σ' αὐτή τήν περιοχὴ, πού ἐλέγχονταν ἀπό τήν VIII μεραρχία τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ μέ ἀποτέλεσμα νά μὴν ἐνεργήσει ἐπιστράτευση τοῦ τοπικοῦ πληθυσμοῦ καί στή μεγάλη μάχη τοῦ Γράμμου οἱ δυνάμεις μας νά βρεθοῦν κομματιασμένες σέ δύο βάσεις ἀπομακρυσμένες ἢ μιὰ ἀπό τήν ἄλλη.

Ἡ ἀποτυχημένη μάχη γιά τήν κατάληψη τῆς Κόνιτσας καί ἡ καταστροφὴ τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων τῆς Ρούμελης ἦταν τό ἐπιστέγασμα τῶν ἀποτυχιῶν τοῦ Μάρκου στή χειμερινή περίοδο μέ τελικὸ ἀποτέλεσμα τό σχέδιο τῆς ἐπιστράτευσης νά μὴν ἐκπληρωθεῖ οὔτε στό 1/6. (Παρακάτω θά ἐπανέλθω γι' αὐτές τίς δύο ἀποτυχίες).

3) Δημιουργία τῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης τοῦ βουνοῦ (23 - XII - 1947)

Ἡ δημιουργία τῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης τοῦ βουνοῦ ἦταν πολιτικὸ μέτρο τεράστιας σημασίας γιά τόν ἀγώνα μας. Ὁ Λαός μας καί ὁ Στρατός μας καταλάβαιναν, ὅτι μέ τήν ἀναγνώριση αὐτῆς τῆς Κυβέρνησης ἀπὸ τίς σοσιαλιστικὲς χῶρες ἀνοίγονταν ὁ δρόμος γιά ἀνοιχτὴ βοήθεια μέ ὄλα τὰ μέσα. Μόνο ὁ Μάρκος, πού τοποθετήθηκε πρόεδρος δέν πίστευε στήν ἀξία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος. Σέ φιλικές συζητήσεις μαζί μου ἐκφράζονταν ἔτσι: «Τί μᾶς χρειάζονταν αὐτὴ ἡ Κυβέρνηση; Τί παριστάνει αὐτὴ ἡ Κυβέρνηση, ἀφοῦ οὔτε ἐλεύθερη περιοχὴ δέν ἔχουμε;». Τὴ σπουδαιότατη σημασία αὐτῆς τῆς Κυβέρνησης κα-

τάλαβαν πιά καλά οί "Ελληνες Κυβερνητικοί καί οί 'Αμερικανοί πάτρωνές τους. 'Από όσα δημοσιεύονται σήμερα γίνεται φανερό ότι οί 'Αμερικανοί έκαμαν άμεσο διάβημα στό Στάλιν καί άφοϋ δέν πήραν ίκανοποιητική άπάντηση αναγκάστηκαν νά χρησιμοποιήσουν άνοιχτά τό Γιουγκοσλάβικο χαρτί. Οί προσπάθειες όρισμένων νά ρίξουν εϋθύνες στό Στάλιν καί τό Μπολσεβίτικο Κόμμα χρησιμοποιώντας τά λόγια του Στάλιν στό διάλογό του μέ τούς Κάρντελ καί Σία είναι συκοφαντικές. Μιά καί ό Στάλιν κατάλαβε, ότι πιά οί Γιουγκοσλάβοι έξυπηρετούσαν τά 'Αμερικάνικα συμφέροντα στά Βαλκάνια δέν μπορούσε νά τούς μιλήσει διαφορετικά, γιατί τά έρωτήματά τους ήταν προβοκατόρικα καί άποσκοπούσαν νά έχθέσουν τήν έξωτερική πολιτική τής Σοβιετικής "Ενωσης γιά τά Βαλκάνια.

Καί πάλι ό Ζαχαριάδης λάθεψε στά όργανωτικά ζητήματα, τοποθετώντας τό Μάρκο καί πρωθυπουργό καί ύπουργό στρατιωτικών, ένω κρατούσε καί τό πόστο του 'Αρχηγού του ΔΣΕ. Αυτό δείχνει, ότι δέν κατάλαβε τίποτε γιά τό σαμποταριστικό ρόλο του Μάρκου τό χειμώνα 1946-1947 στό ζήτημα τής κινητοποίησης των έφεδρειών, δέν κατάλαβε, ότι ή καταστροφή των 'Αρχηγείων Κόζιακα καί Τζουμέρκων ήταν δικό του έργο. 'Ο Μάρκος, χάρη καί στην ύποστήριξη του 'Ιωαννίδη έξαπάτησε τόν Ζαχαριάδη, ότι ή δύναμη του ΔΣΕ ήταν πολύ πιά μεγάλη άπό ότι στην πραγματικότητα καί τόν παρέσυρε σέ έσφαλμένες έκτιμήσεις καί άποφάσεις σχετικά μέ τή στρατηγική γραμμή τής δράσης του ΔΣΕ. "Οπως κι άν ήταν ό Μάρκος δέν έπρεπε νά πάρει στά χέρια του όλη τήν έξουσία. Πρωθυπουργός έπρεπε νά γίνει ό ίδιος ό Ζαχαριάδης, πού δικαιωματικά είναι καί πρόεδρος του Πολεμικού Συμβουλίου καί 'Αρχηγός του Στρατού. 'Ο Μάρκος μπορούσε νά τοποθετηθεί μόνον ύπουργός στρατιωτικών. 'Ο Ζαχαριάδης δέν μπόρεσε νά καταλάβει, ότι τό βασικό όργανο καθοδήγησης του πολέμου είναι τό Γενικό 'Επιτελείο του Στρατού, πού συγκροτεί τό κάθε κράτος άπό έπαγγελματίες αξιωματικούς, πού κατέχουν τουλάχιστον τήν έμμεση πείρα, όσον άφορά τούς γενικούς νόμους τής διεξαγωγής του πολέμου. Στό ΔΣΕ ύπηρετούσαν άρχετοί μόνιμοι ά-

ξιωματικοί, πού είχαν κολυμπήσει στά νερά του νέου έπαναστατικού πολέμου και συνεπώς απόκτησαν και άμεση πείρα και θά μπορούσαν νά προσφέρουν πολύ περισσότερο από τά κομματικά στελέχη, πού δέν κατείχαν ούτε τή μιά, ούτε τήν άλλη πείρα. Στήν ίδια κατηγορία άνήκαν και οι έφεδροι αξιωματικοί, πού είχαν διοικήσει Διμοιρία και Λόχο, ένω ύπηρεχαν και άνώτατα κομματικά στελέχη, πού δέν υπηρέτησαν ούτε στρατιώτες και τώρα αναλάμβαναν νά καθοδηγήσουν μεγάλες Μονάδες. "Όμως ό Μάρκος δέν είχε έμπιστοσύνη στους αξιωματικούς μέ μικρό βαθμό και θά ήθελε τους στρατηγούς πού είχε ό ΕΛΑΣ. "Ό Βλαντάς επίσης εκφράζεται ένάντια στους αξιωματικούς πού υπηρετούσαν στόν ΔΣΕ, ότι δέν χρησιμοποιούσαν έπαναστατική τακτική στά ζητήματα των μεθόδων πάλης και μορφών όργάνωσης του στρατού. Παρόμοιες αντίληψεις εκφράζει στό βιβλίο του ό Κίσαβος για τους αξιωματικούς του Έπιτελείου του, και ό Γούσιας για τό Γεωργιάδη, Βενετσανόπουλο κ.λπ. Παρακάτω θά εκθέσω και τήν προσωπική μου γνώμη για τή δουλειά του Έπιτελείου του Γεν. Άρχηγείου και νομίζω θά αποδείξω, ότι ή κομματική ήγεσία δέν ήξερε πώς νά χρησιμοποιήσει τους μόνιμους και έφεδρους αξιωματικούς, τους θεωρούσε μόνο διεκπεραιωτές των αποφάσεων τους και όχι επαγγελματίες συνεργάτες, απ' τους όποιους έπρεπε νά απαιτεί νά λύνουν τά ζητήματα τής στρατηγικής και τακτικής του έπαναστατικού πολέμου. Έδω θίγω μόνον τό ζήτημα τής ανάγκης δημιουργίας του Γενικού Έπιτελείου του ΔΣΕ σε σχέση μέ τά μέτρα τής δημιουργίας τής Δημοκρατικής Κυβέρνησης και τά νέα όργανωτικά μέτρα, πού έπρεπε νά προβλεφτούν για τήν όλη αναδιοργάνωση του Δημοκρατικού Στρατού, πού θά αναφέρω άμέσως παρακάτω.

4) Άναδιοργάνωση του Δημοκρατικού Στρατού

Οί μορφές όργάνωσης του ΔΣΕ δέν μπορούσαν νά είναι στα-

θερές και άμετάβλητες σ' όλη τή διάρκεια του έπαναστατικού πολέμου. "Έχουν πάντοτε άμεση σχέση μέ τίς κάθε φορά μέθοδους πάλης και ύποτάσσονται άπόλυτα στήν άνάγκη τής έκπλήρωσης του στρατηγικού σκοπού του γενικού στρατηγικού σχεδίου ή τών άμεσων στρατηγικών επιδιώξεων στό πεδίο τής στρατηγικής, έπιχειρησιακής και τακτικής κλίμακας. Στίς συνθήκες ζωής και δράσης του ΔΣΕ έπιβάλλονταν, όπως είδαμε, ή στρατηγική τής συγκέντρωσης τών κύριων δυνάμεων στό ύψος του Γενικού Άρχηγείου σέ μιά κύρια στρατηγική κατεύθυνση και μιά ή δυό δευτερεύουσες. Συγκεκριμένα σύμφωνα μέ τό άρχικό γενικό στρατηγικό σχέδιο προβλέπονταν για κύρια κατεύθυνση ό άξονας: Βόρεια Πίνδος - Κοζάνη - Θεσσαλονίκη, μιά δευτερεύουσα: Ύψίπεδο Ζυρνόβου - Θεσσαλονίκη και μιά τρίτη: Ύψίπεδο Ίωαννίνων - Λαμία. Ήταν φυσικό, ότι τά άρχικά σημεία αυτών τών επιθετικών άξόνων έπρεπε νά γίνουν οι βάσεις συγκέντρωσης σύγχρονου τακτικού στρατού, ίκανού νά καταλαμβάνει και νά διατηρεί και πεδινά έδάφη. Στή βάση αυτών τών σχέσεων είχα προτείνει τή δημιουργία τής πρώτης μεγάλης Μονάδας του ΔΣΕ, δύναμης 6.000 άνδρων, μέ βάση τίς ύπάρχουσες τότε δυνατότητες. Αυτή τήν πρόταση θυμήθηκε ό Μάρκος και άποφάσισε νά δημιουργήσει τήν 670 Μονάδα μ' έπικεφαλής τό Γούσια, συνολικής δύναμης 6.000 άνδρων. Μιά τέτοια όμως δύναμη θά ήταν τελείως ανεπαρκής για άποτελεσματική αντιμετώπιση τής έπόμενης έστρατείας του αντίπαλου στή Βόρεια Πίνδο. Ό αντίπαλος δέν θά κάθονταν μέ σταυρωμένα τά χέρια στή χειμερινή περίοδο, θά στρατολογούσε νέες δυνάμεις, πού θά του έδιναν τή δυνατότητα νά πετύχει συντριπτικό χτύπημα ενάντια στίς κύριες δυνάμεις μας στή Βόρεια Πίνδο, παίρνοντας ταυτόχρονα μέτρα για νά έμποδίσει έλιγμό μας τύπου του 1947. Συνεπώς, άμέσως μετά τήν 3η όλομέλεια τής ΚΕ του ΚΚΕ έπρεπε νά άνατεθεί στό Έπιτελείο του Γεν. Άρχηγείου νά έπεξεργαστεί τό σχέδιο αντιμετώπισης τής έστρατείας του αντίπαλου στή Βόρεια Πίνδο στά 1948 στή βάση ύποθετικής μέγιστης δύναμης του αντίπαλου, του έδάφους και τής αναγκαίας δικής μας δύναμης. Νομίζω, ότι ένα τέτοιο άρ-

χικό σχέδιο έπρεπε νά προβλέπει γιά τό χειμώνα 1947-1948 τή συγκρότηση στή Βόρεια Πίνδο τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ συνολικῆς δύναμης τό λιγότερο 25.000-30.000 ἀνδρῶν, στό χωρο δέ ἀνατολικά τοῦ Ἀξιοῦ μιᾶς Μεραρχίας, συνολικῆς δύναμης 6.000 ἀνδρῶν. Αὐτός θά ἦταν καί ὁ τακτικός στρατός τοῦ ΔΣΕ. Τά Ἀρχηγεῖα Περιοχῶν καί Περιφερειῶν θά ἐξακολουθοῦσαν νά ὑπάρχουν μέ ἐλαττωμένες δυνάμεις, π.χ. ὅπως παρακάτω: Πελοπόννησος: 600-800 ἀντάρτες, Ρούμελη: 1.500, Θεσσαλία: 2.000, Ἡπειρος: 800, Δυτική Μακεδονία: 1.200, Κεντρική-Ἀνατολική Μακεδονία-Δυτική Θράκη: 1.000. ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ: 7.600-7.800 καί συνολική δύναμη τοῦ ΔΣΕ περίπου 38.000-43.000, δύναμη πού μποροῦσε νά ἐπιστρατευθεῖ τό χειμώνα 1947-1948 (γύρω στίς 20.000-25.000 ἐπί πλέον τίς 18.000 πού διέθετε τότε). Μιά τέτοια ἐπιστράτευση μποροῦσε νά πραγματοποιηθεῖ τό χειμώνα 1947-1948 μέ μιά σειρά ἐπιχειρήσεων μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις σέ ἀνοχύρωτους στόχους καί μέ βασικό σκοπό τήν ἐπιστράτευση τῆς ἀγροτικῆς νεολαίας. Μέ μιά δύναμη 25-30 χιλιάδων ἀνδρῶν στή Βόρεια Πίνδο τό 1948 μπορούσαμε νά καταφέρουμε ἐξοντωτικά χτυπήματα στόν ἀντίπαλο, πού θά τόν ἀνάγκαζαν νά σκεφθεῖ ἂν θά ἔπρεπε νά ξανακάμει ἐκστρατεία στή Βόρεια Πίνδο. Μιά τέτοια νίκη θά ἔφερνε στρατηγική στροφή στήν πορεία τοῦ πολέμου καί θά ἐξύψωνε τό ἠθικό τῶν λαϊκῶν μαζῶν καί τή διάθεσή τους γιά ἐνεργό συμμετοχή στόν ἐπαναστατικό πόλεμο.

Ὁ Μάρκος ὁμως δέν πίστευε στήν ἀξία τῆς στρατηγικῆς ἀρχῆς τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας καί αὐτή τή μικρή συγκέντρωση πού ἔκανε τή θεωροῦσε ἄχρηστη, γιατί ὅπως ἐκφράζονταν δέν εἶχε στελέχη γιά δημιουργία τακτικοῦ στρατοῦ καί ὄνειρευονταν ἀνταρτοπόλεμο στή βάση τῆς στρατηγικῆς τῆς ἀποκέντρωσης τῶν δυνάμεων, ὅπως στήν περίοδο τοῦ ΕΛΑΣ, ἀγνοώντας τίς νέες συνθήκες πού ἐπικρατοῦσαν στόν νέο ἐπαναστατικό πόλεμο.

Εἶναι φανερό, ὅτι ὁ Μάρκος ἔκαμε αὐτή τή μικρή συγκέντρωση κάτω ἀπό τήν πίεση τοῦ Ζαχαριάδη, ὁμως κατάφερε νά

διατηρήσει καί τή δική του στρατηγική γραμμή τῆς ἀποκέντρωσης τῶν δυνάμεων. Αὐτό ἔγινε, γιατί καί ὁ Ζαχαριάδης μέ τόν Μπαρτζιώτα μόλις φηλάφιζαν τό ζήτημα, κατανοώντας μόνο τήν ἀνάγκη δημιουργίας στρατηγικῆς ἐφεδρείας, χωρίς νά καταλαβαίνουν, ὅτι αὐτή ἡ στρατηγική ἐφεδρεία ἔπρεπε νά εἶναι στρατηγική ἐφεδρεία ἑνός ἄλλου στρατοῦ πού μέ τήν δραστήρια καί παρατεταμένη ἐνεργητική του ἄμυνα θά μάτωνε καί θά κούραζε τόν ἀντίπαλο μέ ἀποτέλεσμα νά μή μπορεῖ νά συνεχίσει τήν ἐπίθεσή του. Μόνο τότε θά δίνονταν ἡ δυνατότητα στή στρατηγική ἐφεδρεία νά καταφέρει ἐξοντωτικό χτύπημα σέ ἀσθενέστερο ἐχθρικό σχηματισμό. Χωρίς τήν δημιουργία κάποιου ἀξιόλογου ἀμυντικοῦ μετώπου ἡ στρατηγική ἐφεδρεία ἔχανε τελείως τόν προορισμό της καί τήν ἀξία της. "Αν σκέφτονταν ἔτσι οἱ παραπάνω σύντροφοι θά καταλάβαιναν, ὅτι ἐπί πλεόν ἀπό τή στρατηγική ἐφεδρεία χρειάζονταν ἀκόμα 12-14 χιλιάδες ἄνδρες γιά τήν ὀργάνωση περιφερειακῆς ἄμυνας (γραμμή προφυλακῶν) καί ἄμυνας σέ βάθος (κύρια γραμμή ἀντίστασης καί γραμμή ἀνάσχεσης). "Ἐτσι γεννήθηκε μιά ἀνάμικτη στρατηγική γραμμή: στρατηγική γραμμή συγκέντρωσης τῶν κύριων δυνάμεων στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας καί στρατηγική γραμμή τῆς ἀποκέντρωσης τῶν δυνάμεων στό ὕψος τῶν Ἀρχηγείων Περιοχῶν. Στήν οὐσία αὐτή ἡ γραμμή ἦταν γραμμή ἀποκέντρωσης τῶν δυνάμεων. Ὁ Μάρκος πού εἶχε τήν ἄμεση πείρα ἀπ' τό πάθημά του μέ τήν καταστροφή τῶν Ἀρχηγείων Τζουμέρκων καί Κόζιακα ἔπρεπε πιά νά εἶχε καταλάβει, ὅτι στό νότο (Θεσσαλία, Ρούμελη, Πελοπόννησος) δέν μπορούσαν νά ἀντιμετωπίσουν τά μεγάλα τμήματά μας ἀπό ἔλλειψη πυρομαχικῶν καί τροφίμων τίς ἐκστρατείες τοῦ ἀντιπάλου μέ κατά πολύ ἀνώτερες δυνάμεις καί ἀσύγκριτα ἀνώτερα μέσα πολέμου. Ἀκριβῶς ὁ Μάρκος ἔπρεπε νά ἦταν ὁ εἰσηγητής τῆς στρατηγικῆς γραμμῆς τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας. "Ὅμως ὁ Μάρκος δέν ἀναλάμβανε εὐθύνες νά καθοδηγήσει ἄμεσα μεγάλο στρατό, ἐνῶ μέ τήν ἀποκέντρωση τῶν δυνάμεων θά εἶχε πού νά ρίξει τίς εὐθύνες καί αὐτός θά διατηροῦσε τή στραταρχική του Ρά-

βδο, ἄλλωστε κάποιοι τοῦ εἶπαν, ὅτι αὐτοὶ θὰ ἔλυναν τὸ ζήτημα καὶ δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ δημιουργήσουμε μεγάλο στρατό.

Ἀπόδειξη, ὅτι ἡ ἡγεσία ἔπεσε στὴ λαθεμένη γραμμὴ τῆς ἀποκέντρωσης τῶν δυνάμεων ἦταν καὶ ἡ μετονομασία ὄλων τῶν Ἀρχηγείων Περιοχῶν σὲ Μεραρχίες, ἐνῶ ἡ λεγόμενη «Στρατηγικὴ Ἐφεδρεία» καὶ μέχρι τὸ τέλος τῆς μεγάλης μάχης τοῦ Γράμμου (τέλη Αὐγούστου 1948) ἔφερε τὸ ὄνομα «670 Μονάδα», ἐνῶ μόνο αὐτὴ ἡ Μονάδα μπορούσε νὰ ὀνομασθεῖ Μεραρχία, πού θὰ συμβόλιζε τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τακτικοῦ στρατοῦ. Τὸ ἴδιο ἔκφραζε καὶ ἡ δημιουργία τοῦ Κλιμακίου τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου Νότιας Ἑλλάδας, στὸ ὁποῖο ἀνατέθηκε τὸ καθῆκον νὰ δημιουργήσῃ ἐλεύθερη Ἑλλάδα στὴν Κεντρικὴ καὶ Νότια Πίνδο, στὴ δὲ Πελοπόννησο νὰ δημιουργήσῃ «τὸ δεύτερο μέτωπο», τὴ στιγμὴ πού δὲν ὑπῆρχε κύριο μέτωπο.

Αὐτὲς οἱ ἀποστολὲς πού δόθηκαν στὸ Κλιμάκιο καὶ ἡ ἀποστολὴ πού δόθηκε στὶς δυνάμεις τῆς Βόρειας Πίνδου μὲ τὸ ἀνόητο σχέδιο «Σ» νὰ ἀπελευθερώσουν τὸ ὑψίπεδο τῆς Κοζάνης, ἔκφραζαν τὴ στρατηγικὴ τῶν τριῶν κύριων στρατηγικῶν κατευθύνσεων (ὄχι μιᾶς, πού εἶναι καθιερωμένο στὸν κάθε πόλεμο) καὶ συντελοῦσαν στὸ σχόρπισμα τῶν δυνάμεων σὲ τρεῖς ἀπομακρυσμένες κατευθύνσεις, ἀπ' τὶς ὁποῖες οἱ δυὸ (Πίνδου καὶ Πελοποννήσου) δὲν μπορούσαν νὰ προσφέρουν κάτι τὸ σημαντικό ἀπὸ στρατηγικὴ ἄποψη, λόγω τῆς ἔλλειψης πυρομαχικῶν καὶ ἄλλων ἐφοδίων, ἐνῶ οἱ δυνάμεις τῆς Βόρειας Πίνδου οὔτε ποσοτικά, οὔτε ποιοτικά ἦταν ἱκανὲς νὰ περάσουν στὸ στάδιο τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης γιὰ ἀπελευθέρωση πεδινῶν περιοχῶν τὴ στιγμὴ, πού δὲν μπορούσαν νὰ κρατήσουν σταθερὰ ἀκόμα καὶ ὀρεινὲς περιοχές. Ὅλα τὰ παραπάνω φανερώνουν, ὅτι ἡ ἡγεσία τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου τοῦ ΔΣΕ στὸ σύνολό της δὲν γινώριζε τίς ἀναλλοίωτες ἀρχές τῆς στρατηγικῆς διεύθυνσης τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου καὶ διέπραξε λάθη στρατηγικῆς σημασίας, πού σοβαρὰ συντέλεσαν στὴν ἥττα τοῦ ΔΣΕ, ἐπιπλέον στὴν ἐκτίμηση τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καὶ μέσων ἔπεσε στὸν ὑποκειμενισμό, ὑπερτιμοῦσε τίς δικές μας δυνατότητες καὶ ὑποτιμοῦσε ἐκεῖνες τοῦ ἀντιπάλου.

5) Μάχη τῆς Κόνιτσας

(25 Δεκέμβρη 1947 - 4 Γενάρη 1948)

Ἄναφέρω ξεχωριστά αὐτή τή μάχη, γιατί πῆρα μέρος στή διεύθυνση τῆς ἐπιχείρησης καί ἀπό ἀποψη ἀπόκτησης ἔμμεσης πείρας θά μπορούσα νά δώσω κάποια σωστή ἐξήγηση τῶν λαθῶν, πού συντέλεσαν στήν ἀποτυχία τῆς ἐπιχείρησης. Ἡ ἐπίθεση γιά τήν κατάληψη τῆς Κόνιτσας ἄρχισε δυό μέρες μετά τήν ἀνακοίνωση γιά δημιουργία τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης. Αὐτό τό γεγονός φανερώνει ὅτι ὁ σκοπός τῆς ἐπιχείρησης ἦταν καθαρά πολιτικός γιά ἐσωτερική καί διεθνῆ προπαγάνδα. Ἐσωτερικά γιά νά πέσει τό κύρος τῆς Βασιλικῆς Κυβέρνησης καί τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ καί παράλληλα νά ἀνέβει τό ἠθικό τοῦ Λαοῦ καί ἡ πίστη του στή δύναμη τοῦ ΔΣΕ. Ἐξωτερικά γιά νά πεισθοῦν οἱ Κυβερνήσεις τῶν Σοσιαλιστικῶν χωρῶν, ὅτι ὁ ΔΣΕ ἦταν ἰκανός νά καταλαμβάνει καί διατηρεῖ καί πόλεις γιά νά ἐπισπευθεῖ ἡ ἀναγνώριση τῆς Κυβέρνησης τοῦ βουνοῦ.

Ἡ κατάληψη τῆς Κόνιτσας δέν ἦταν ἀκατόρθωτο πράγμα, ἡ διατήρησή της ὅμως ἦταν προβληματική μέ τόν τότε συσχετισμό τῶν δυνάμεων καί μέσων, παρ' ὅλο πού τό ἔδαφος προσφέρεται ἐξαιρετικά (περιβάλλεται ἀπό τούς ὄρεινούς ὄγκους τοῦ Γράμμου-Σμόλικα-Πάπιγγου καί τόν Ἄωο). Τό σταθερό κράτημα τῆς Κόνιτσας σήμαινε δημιουργία ἀμυντικοῦ μετώπου ἀπ' τό Πωγῶνι στό Καλπάκι καί στό Γράμμο, τεράστιο μέτωπο, πού μόνο γιά νά καλύπτονταν στοιχειώδη οἱ φύσει ὀχρεές διαβάσεις ἀπαιτοῦνταν σοβαρές δυνάμεις πού δέν διαθέταμε, ἐπίσης σοβαρά μέσα πολέμου (ἀντιαεροπορικά καί ἀντιαρματικά μέσα, πυροβολικό κ.λπ.), πού ἐπίσης δέν διαθέταμε. Κι ἂν δέν μπορούσε νά ἀνακαταλάβει τήν Κόνιτσα ὁ ἀντίπαλος θά μπορούσε νά τήν καταστρέψει τελείως μέ ἀεροπορικούς βομβαρδισμούς.

Τό σχέδιο γιά τήν κατάληψη τῆς Κόνιτσας ἐκπονήθηκε ἐξ ὀλοκλήρου ἀπό τό Γενικό Ἀρχηγεῖο. Ἐγώ ἤμουνα Ἐπιτελάρ-

χης του Ἀρχηγείου Δυτικής Μακεδονίας καί δέν πῆρα μέρος στήν ἐκπόνηση τοῦ σχεδίου. Μέ φώναξε ὁ Μάρκος τήν προηγούμενη μέρα τῆς ἐπιχείρησης, πού ὁ ἴδιος κινούνταν πρὸς τήν Κόνιτσα γιά νά διευθύνουμε μαζί τήν ἐπιχείρηση. Μαζί του δέν εἶχε πάρει οὔτε ἓναν ἀξιωματικό τοῦ Ἐπιτελείου του καί ἰδιαίτερα τόν Διευθυντή τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων Λογοθέτη πού ἦταν πολύ ἀπαραίτητος.

Ἔτσι στό δρόμο πρὸς τήν Κόνιτσα γνωρίστηκα μέ τή διαταγή τῶν ἐπιχειρήσεων. Σέ γενικές γραμμές ἡ διάταξη τῶν Μονάδων εἶχε τήν παρακάτω εἰκόνα:

α) Τέσσερις Ταξιαρχίες διατέθηκαν γιά προφύλαξη τῆς ἐπιχείρησης ἀπό τήν κατεύθυνση τῶν Ἰωαννίνων. Ἀπ' αὐτές μιά Ταξιαρχία (τοῦ Παλαιολόγου) εἶχε ἀποστολή νά καταλάβει τή γέφυρα Μποραζάνι καί νά κλιμάκωνε τήν ἄμυνά της στό δρόμο πρὸς τό Καλπάκι. Οἱ ἄλλες Ταξιαρχίες εἶχαν ἀποστολή νά καταλάβουν θέσεις στό δρόμο Γιάννενα - Κόνιτσα γιά νά ἐμποδίσουν ἐνισχύσεις τοῦ ἀντιπάλου νά προχωρήσουν πρὸς τήν Κόνιτσα. Γενική Διοίκηση αὐτῶν τῶν Ταξιαρχιῶν (τῶν τριῶν) δέν εἶχε προβλεφεῖ, β/ Γιά τήν κατάληψη τῆς Κόνιτσας δόθηκε ἀποστολή στήν Ταξιαρχία τοῦ Σοφιανοῦ ἐνισχυμένη μέ ἓνα Τάγμα καί ἓνα οὐλαμό Πυροβολικοῦ, γ/ Τά τμήματα τῆς Μουργκάνας θά ἐνεργοῦσαν ἀντιπερισπαστισμό πρὸς τήν κατεύθυνση τοῦ Καλπακιοῦ, δ/ Τό Γενικό Ἀρχηγεῖο, πού ἀνέλαβε τή διεύθυνση τῆς ἐπιχείρησης δέν διέθετε καμιά ἐφεδρεία.

Ἀπ' τήν παραπάνω διάταξη τῶν δυνάμεων ὁ καθένας πού ἔχει στοιχειώδη στρατιωτική ἀντίληψη καταλαβαίνει, ὅτι ἡ κύρια προσπάθεια τῆς διεύθυνσης τῆς ἐπιχείρησης ἦταν ἡ περικύκλωση καί ἀπομόνωση τῆς φρουρᾶς τῆς Κόνιτσας μιά καί σ' αὐτή τήν κατεύθυνση ρίχτηκαν οἱ κύριες Μονάδες (τά 3/4), ἐνῶ στό στόχο τῆς Κόνιτσας ρίχτηκε μόλις τό 1/4 τῶν δυνάμεων, μιά δύναμη σχεδόν ἰσοδύναμη μέ τήν ἀμυνόμενη φρουρά τῆς Κόνιτσας. Τό παραπάνω γεγονός καί τό ὅτι δέν προβλέφτηκαν χρονικά ὅρια ἀποπεράτωσης τῆς ἐπιχείρησης φανέρωνε τίς προθέσεις τῆς ἡγεσίας νά καταλάβει καί νά διατηρήσει τήν πόλη τῆς Κόνιτσας σ' ἓναν ἀγώνα διαρκείας καί ἄνισης πάλης

μέ τα μηχανοκίνητα μέσα του αντιπάλου, τό πυροβολικό και τήν αεροπορία πάνω στό δημόσιο δρόμο χωρίς όχύρωση του έδάφους και τά αναγκαία πολεμικά μέσα. Μ' αυτό τόν τρόπο παραβιάζονταν ή στρατηγική αρχή ΤΗΣ ΟΡΜΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ τών έπιχειρήσεων στον έπαναστατικό πόλεμο και περνούσαμε πραξικοπηματικά σε άνώτερο στάδιο για κατάληψη και διατήρηση πεδινών έδαφών, όπου ο αντίπαλος υπερετερούσε άποφασιστικά σε σύγχρονο μηχανοκίνητο έξοπλισμό. "Αν ή ιδέα τής κατάληψης και διατήρησης τής Κόνιτσας ήταν μόνο τής δικής μας ήγεσίας φανερώνει τήν προχειρότητά της και τόν υποκειμενισμό της στην έκτίμηση του συσχετισμού τών δυνάμεων και μέσων. "Αν αυτή ή ιδέα ήταν άπόδειξη ξένων άσφαλώς ήταν προβοκατόρικη και άποσκοπούσε στη ματαίωση τής άναγνώρισης τής Δημοκρατικής Κυβέρνησης με τή δικαιολογία, ότι ο ΔΣΕ δέν είχε ακόμα τήν ικανότητα να καταλαμβάνει και να διατηρεί πόλεις και ή άναγνώρισή της θά ήταν πρόωρη. Αυτόι ήξεραν πολύ καλά τίς δυνατότητές μας σε πολεμικά μέσα, γιατί μās τά έδιναν με τό σταγονόμετρο (πρόκειται για τούς Γιουγκοσλάβους, που κρατούσαν στά χέρια τους τό μονοπώλιο του άνεφοδιασμού μας και ήξεραν, ότι έμεις με τά μέσα πού διαθέταμε δέν μπορούσαμε να κάνουμε παρατεταμένο πόλεμο σε πεδινά έδάφη και δημόσιους δρόμους).

"Όπως να ήταν, τά λάθη του σχεδιασμού τής έπιχείρησης ήταν φανερά, όμως άπολύτως τίποτε δέν μπορούσα να κάμω για τήν άλλαγή του σχεδίου τήν τελευταία στιγμή, γιατί τά τμήματα πιά είχαν φτάσει κοντά στους στόχους τους. Στη γενική διαταγή του Γενικού 'Αρχηγείου για τή διάταξη τών Μονάδων και τίς άποστολές δέν υπήρχε συνημμένο σχέδιο για τήν ειδική έπιχείρηση στην πόλη τής Κόνιτσας. Φαίνεται, δόθηκε έλευθερία στις Διοικήσεις να έκπονήσουν τά σχέδια για τήν έκπλήρωση τών άποστολών τους. Σωστό όμως ήταν τό Γενικό 'Αρχηγείο να άσχοληθει ειδικά με τό σχέδιο για τήν κατάληψη τής Κόνιτσας ως τήν τελευταία λεπτομέρεια, όπως: λεπτομερείς άναγνώρισεις από τά στελέχη μέχρι και Διοικητές Λόχων και επί τόπου κατανομή τών άποστολών, εκπαίδευση τών στελεχών

σέ ἀμμοδόχο μέχρι καί Διμοιρίας, ἐκπαίδευση τῶν μαχητῶν μέ παραπλήσια μέ τίς ἀποστολές τους θέματα, ὑλική προετοιμασία μέ μέσα γιά ἀγῶνα σέ κατωκημένο τόπο καί ὀχυρωμένη τοποθεσία (πρίν ἀπ' ὄλα μέ πάντζερ καί μέσα διάρρηξης συρματοπλεγμάτων), ἠθική προετοιμασία κ.λπ. Τό σχέδιο γιά τήν κατάληψη τῆς Κόνιτσας ἔπρεπε νά στηρίζεται στίς ἀρχές τοῦ αἰφνιδιασμοῦ καί τῆς ὀρμητικότητας . Κι' αὐτό θά τό πετυχαίναμε μέ τή νυχτερινή διείσδυση τῶν τμημάτων στό ἐσωτερικό τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίαςτοῦ ἐχθροῦ γιά τήν κατάληψη σημείων πού θά ἐξολόθρευαν τό μηχανισμό τῆς Διοίκησης τοῦ ἀντιπάλου καί τό σύστημα ἀνεφοδιασμοῦ του μέ κύρια προσπάθεια νά περικυκλωθεῖ καί ἐξοντωθεῖ ἡ Διοίκηση τῆς ἐχθρικῆς δύναμης, γεγονός πού θά παρέλκε τό συντονισμό τῶν προσπαθειῶν τῶν χωριστῶν σχηματισμῶν καί τή θέλησή τους γιά ἀντίσταση. Τό σχέδιο ἔπρεπε νά προβλέπει μ' ἄ κύρια κατεύθυνση τῆς ἐπίθεσης (μόνον μιά) στήν ὁποία θά προσανατολίζονταν ἡ κύρια καί ἐφεδρική δύναμη καί μιά ἢ δυό δευτερεύουσες κατευθύνσεις πού θά ὀλοκλήρωναν τήν πλήρη περικύκλωση τῆς ἐχθρικῆς δύναμης καί θά ἀποπροσανατόλιζαν τήν ἐχθρική Διοίκηση γιά τό πού θά καταφέραμε τό κύριο χτύπημα, πού ἔπρεπε νά κατευθύνεται στό ἀσθενέστερο σημεῖο τῆς ἐχθρικῆς διάταξης γιά τήν γρήγορη καί πλήρη ἐξόντωση πιό ἀδύνατων ἐχθρικών σχηματισμῶν, γεγονός πού θά ἀναπτέρωνε τό ἠθικό τῶν δικῶν μας μαχητῶν καί στελεχῶν καί θά ἐπιδρούσε ἄσχημα στό ἠθικό τοῦ ἀντιπάλου.

Πάντοτε ἡ πρώτη νίκη ἔχει τεράστια σημασία γιά τήν ἐξέλιξη ὅλης τῆς ἐπιχείρησης, γι' αὐτό ἡ πρώτη μάχη πρέπει νά προετοιμάζεται μέ τήν πιό μεγάλη φροντίδα καί προσοχή καί ἄν δέν ἐξασφαλίζονται ὅλοι οἱ ὅροι ἐπιτυχίας καλύτερα εἶναι νά ματαιώνεται ὅλη ἡ ἐπιχείρηση. Στόν ἐπαναστατικό πόλεμο κουτουράδες δέν ἐπιτρέπονται καί ἄσκοπες θυσίες δέν πρέπει νά δίνονται, γιατί τό ζήτημα τῆς ἀναπλήρωσης τῶν ἀνθρώπινων ἀπωλειῶν λύνεται πολύ δύσκολα καί οἱ ἀπώλειες ἐπιδρῶν ἄμεσα στό στρατηγικό ζήτημα τῶν ἐφεδρειῶν μέ ἀποτέλεσμα νά ἐπιβραδύνεται ἡ ἀλλαγὴ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων σέ ὀ-

φελός μας. Ἐμεῖς πρέπει νά ἐξοντώνουμε πλήρως ἐχθρικούς σχηματισμούς μέ τίς ἐλάχιστες δικές μας ἀπώλειες, ἄλλος δρόμος καί τρόπος δέν ὑπάρχει. Ἐάν αὐτό κατανοοῦνταν καλά ἀπό τά στελέχη ὄλων τῶν κλιμακίῶν Διοίκησης θά ἀποφεύγονταν οἱ μεγάλες ἀπώλειές μας καί ὅταν ἀκόμα νικούσαμε τόν ἀντίπαλο. Δέν ἦταν σωστή ἡ ἄποψη τῆς ἡγεσίας, ὅτι ἡ δράση τῶν τμημάτων μας καί ἡ ἀξία τῶν Διοικήσεων τους φαίνονταν ἀπό τόν ἀριθμό τῶν ἀπωλειῶν μας στίς μάχες. Ἰσα - ἴσα ἡ ἀξία τῶν Διοικήσεων ἔπρεπε νά κρίνεται ἀπό τή σύγκριση τῶν ἀπωλειῶν τοῦ ἐχθροῦ (σκοτωμένοι ἐπί τόπου, αἰχμάλωτοι, λάφυρα) καί τῶν δικῶν μας ἀπωλειῶν (νεκροί, βαρειά τραυματίες, αἰχμάλωτοι, ἀγνοούμενοι, ἀπώλειες ὀπλισμοῦ καί πυρομαχικῶν ἢ ἄλλων εἰδῶν κ.λπ). Καί ὁ πόλεμος μοιάζει μέ ἐμπορική ἐπιχείρηση, ὅσον ἀφορᾷ τόν ἰσολογισμό κερδῶν καί ἀπωλειῶν. Μιά ἐπιχείρηση πού δέν ἔχει κέρδος ἀσφαλῶς δέν ἀποτελεῖ νίκη. Πολύ σοφά ἔμειναν στήν ἱστορία τά λόγια τοῦ Βασιλεῦς τῆς Ἡπείρου Πύρρου, πού κατανίκησε τήν Ῥωμαϊκή Στρατιά μέ μεγάλες δικές του ἀπώλειες καί εἶπε: «Ἐάν νικήσουμε ἔτσι ἀκόμα μιά φορά χαθήκαμε».

Στήν ἐπίθεση γιά τήν κατάληψη τῆς Κόνιτσας οἱ σχεδιαστές τῆς ἐπιχείρησης δέν στηρίχτηκαν στίς ἀρχές τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου, πού ἀνάφερα, ἀλλά στή συνηθισμένη μέθοδο τῆς προπαρασκευῆς ἀπό βάση πυρός, ὑπολογίζοντας στόν παράγοντα τοῦ πυροβολικοῦ πού θά χρησιμοποιούσαμε γιά πρώτη φορά, ὅτι μέ λίγες κανονιές ὁ ἀντίπαλος θά πανικοβᾶλλονταν καί θά τρέπονταν σέ ἄτακτη φυγή. Ἀντίθετα, τό πυροβολικό μας συντέλεσε νά ξυπνήσει τόν ἀντίπαλο, νά κάμει συναγερμό τῶν δυνάμεών του καί νά καταλάβει μέ τήν ἡσυχία του τίς προκαθορισμένες θέσεις μάχης καί ὅταν κατάλαβε, ὅτι ὁ δρόμος διαφυγῆς του πρὸς Καλπάκι κόπηκε δέν εἶχε τίποτα ἄλλο νά κάμει παρά νά ἀμυνθεῖ μέχρι ἐσχάτων. Ἐτσι ἡ πρώτη μάχη χάθηκε γιά ἐμᾶς καί κερδήθηκε ἀπό τόν ἀντίπαλο μέ ἀποτέλεσμα νά ἐπακολουθήσουν πολυήμερες δικές μας προσπάθειες χωρίς ἀποτέλεσμα. Σ' ἀντίθεση ἡ Ταξιαρχία τοῦ Παλαιολόγου πού στηρίχτηκε στήν αἰφνιδιαστική ἐπίθεση ἐνάντια στή φρουρά τῆς γέ-

φυρας Μπουραζάνι πέτυχε νά τήν έξοντώσει καί νά καταλάβει τή γέφυρα σέ ελάχιστο χρονικό διάστημα. Κακή άρχή κακό τέλος. Χάθηκε ή πρώτη μάχη, χάθηκαν καί οί έπόμενες. Αυτό έγινε γιατί οί σχεδιαστές τής επιχείρησης σχεδίασαν τήν επιχείρηση μέ βάση τήν προπαρασκευή από βάση πυρός. Πέρα από τό γεγονός, ότι έμεις διαθέταμε ελάχιστα βλήματα πυροβολικού, αλλά καί πολλά νά είχαμε δέν έπρεπε νά ύπολογίζουμε, ότι μέ τή βολή πυροβολικού θά έξουδετερώναμε τά έχθρικά πολυβολεία. 'Η πείρα άπόδειξε ότι μέ τά συνηθισμένα όπλα καμπύλης τροχιās δέν είναι δυνατό νά καταστραφούν γερά πολυβολεία. Οί Γερμανοί, παρ' όλο πού είχαν βαρύ πυροβολικό καί άεροπορία δέν προτίμησαν τήν έξουδετέρωση τής γραμμής Μαζινό μέ αυτά τά όπλα, αλλά χρησιμοποίησαν τά αντιαρματικά πυροβόλα τών 88 χιλιοστών, πού χάρη στήν εύθυτενή τροχιά τους χτυπούσαν κατ' εύθειαν τίς θυρίδες τών πολυβολείων καί έξουδετέρωναν τό προσωπικό του άντιπάλου. Αυτό τό μέτρο τών Γερμανών ανάγκασε τό Γενικό 'Επιτελείο του 'Ελληνικού Στρατού νά κλείσει τίς θυρίδες τών πολυβολείων στά βασικά όχυρά τής Γραμμής Μεταξά μέ άνθεκτικές στομάνινες λαμαρίνες, πού μετακινούνταν μαζί μέ τήν κάνη του πολυβόλου, οί Γερμανοί πάλι σοφίστηκαν τό κλείσιμο τών άγωγών άερισμού τών όχυρών μέ άλεξιπτωτιστές. Αυτό έχει ό πόλεμος. Για τό κάθε μέτρο ύπάρχει πάντοτε τό αντιφάρμακο. Στην προκειμένη περίπτωση για τήν έξουδετέρωση τών πολυβολείων κατάλληλα μέσα ήταν τά πάντζερ, επίσης τά πολυβόλα μέ βολή έπισήμανσης από μεγάλη άπόσταση. 'Αργότερα οί πυροβολητές μας έμαθαν νά χρησιμοποιούν τά πυροβόλα μας από κοντινή άπόσταση για εύθυτενή βολή ενάντια στίς θυρίδες τών πολυβολείων ή ενάντια σέ όχυρωμένα κτίρια.

Μέ τήν άποτυχία τής κατάληψης τής Κόνιτσας άκόμα τήν πρώτη μέρα ή μάχη πῆρε παρατεταμένο χαρακτήρα. 'Η Βασιλική Κυβέρνηση καί τό Γενικό 'Επιτελείο, άφου ύπερνίκησαν τήν άρχική ταραχή καί σύγχυση κινητοποίησαν καί έστειλαν στα Γιάννενα όλη τήν 9η Μεραχία, πολύ πυροβολικό καί άεροπορία για νά ανοίξουν τό δρόμο πρós τήν Κόνιτσα καί νά σώ-

σουν τή φρουρά της από τήν καταστροφή πού τήν ἀπειλοῦσε. Ἔτσι ἄρχισαν οἱ μάχες μέ τίς ταξιαρχίες μας πλαγιοφύλαξης τῆς ἐπιχείρησης κατά μήκος τοῦ δρόμου Γιάννενα -Κόνιτσα. Ἐξ αἰτίας τῆς ἔλλειψης ἐνιαίας Διοίκησης αὐτῶν τῶν δυνάμεων καί ἐνιαίου σχεδίου δράσης ἡ ἄμυνα τῶν τμημάτων μας σ' αὐτό τόν τομέα δέν ἦταν ἀποτελεσματική, ὅσο χρειάζονταν, βασικά γιά νά δίνονταν ἓνα - δύο ἐξοντωτικά χτυπήματα σέ σχηματισμούς τοῦ ἀντιπάλου. Αὐτό θά ἦταν καί τό οὐσιαστικό κέρδος τῆς ἐπιχείρησης. Βέβαια, τά τμήματά μας προξένησαν σοβαρές ἀπώλειες στόν ἀντίπαλο, ὅμως δέν ὑπάρχουν παραδείγματα πλήρους ἐξόντωσης σχηματισμῶν του καί ὁ ἀντίπαλος προχωροῦσε παρά τίς ἀπώλειές του. Ἡ ἀσύγχριτα μεγάλη δύναμη πυρός πού συγκέντρωσε ὁ ἀντίπαλος σ' αὐτή τήν περιοχή ἐνάντια στίς ἀνοχύρωτες θέσεις τῶν τμημάτων μας τά ὑποχρέωνε νά ὑποχωροῦν συνεχῶς, ὥσπου στίς 4 τοῦ Γενάρη ὅλα τά τμήματά μας ἀποσύρθηκαν ἀπό τόν τομέα τῆς Κόνιτσας στίς ἀρχικές τους βάσεις ἐξόρμησης. Ὁ σκοπός τῆς ἐπιχείρησης ἀπότυχε, γιατί ἐσφαλμένα μπῆκε σκοπός κατάληψης καί διατήρησης τῆς Κόνιτσας, σκοπός πού δέν ἀνταποκρίνονταν στό δοσμένο συσχετισμό τῶν δυνάμεων καί μέσων. Οἱ ἀπώλειες τοῦ ἀντιπάλου ἦταν ἀσφαλῶς μεγαλύτερες ἀπό τίς δικές μας, ὅμως αὐτή ἡ διαφορά δέν ἐπιδρούσε αἰσθητά στήν ἀλλαγὴ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων. Ἄν αὐτές οἱ δυνάμεις (μαζί καί τῆς Μουργκάνας) ρίχνονταν στίς ἐπαρχίες Πωγωνίου καί Δωδώνης, βόρεια τοῦ Καλαμά, σέ συνδυασμό μέ διείσδυση τῶν δυνάμεων τῆς Θεσσαλίας καί Ρούμελης πρὸς Βάλτο καί Ξηρόμερο γιά τήν κατάληψη τῆς Ἀμφιλοχίας καί Ἄρτας ἢ καί Πρέβεζας μέ σκοπὸ τήν ἐπιστράτευση, τό ζήτημα τῶν ἐφεδρειῶν θά εἶχε λυθεῖ σέ σημαντικό βαθμό. Ἐμεῖς γιά ἐκείνη τήν περίοδο εἶχαμε ἀνάγκη ἀπὸ ἐπιχειρήσεις ἐνάντια σέ ἀδύνατους στόχους βασικά γιά ἐπιστράτευση νέων δυνάμεων πού θά ἀναπλήρωναν τίς ἀπώλειές μας καί θά αὔξαιναν τίς δυνάμεις μας, βασικά τῆς συγκεντρωμένης δύναμης στή Βόρεια Πίνδο καί στήν Κεντρική Μακεδονία, καί θά ἀντιμετωπίζαμε τή νέα ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου μέ ὅσο τό δυνατόν μεγαλύτερη συγκεντρωμένη δύναμη σ' αὐτές τίς περιοχές.

6) Πανελλαδική στρατιωτικοπολιτική σύσκεψη (15 - 1 - 1948)

Αυτή ή σύσκεψη έγινε στο Βίτσι στις 15 του Γενάρη 1948. Σ' αυτή πήραν μέρος 22 στελέχη του Κόμματος και του Στρατού. "Όπως αναφέρει ο Γούσιος στο βιβλίο του, «Οι αιτίες για τις ήττες, τή διάσπαση του ΚΚΕ και τής 'Ελληνικής 'Αριστεράς», τ. Α', σελ. 292, αυτά τά στελέχη ήταν τά παρακάτω: 1/Ν. Ζαχαριάδης, 2/Γιάννης 'Ιωαννίδης, 3/Μ. Βαφειάδης, 4/Β. Μπαρτζιώτας, 5/Λ. Στρίγγος, 6/Πέτρος 'Ερυθριάδης, 7/Βατουσιανός, 8/Ζήσης Ζωγράφος, 9/Κώστας Κολιγιάννης, 10/Βασβανάς, 11/Φώκος Βέττας, 12/Θ. Χατζής, 13/'Επιτελάρχης (Παπαγιάννης), 14/Λογοθέτης, 15/Σάββας Μακρίδης, 16/Ν. 'Ακριτίδης, 17/Πύραυλος (Διοικητής Σχολής 'Αξιωματικών), 18/Ν. Μπελογιάννης (τότε βοηθός του Λογοθέτη), 19/'Ολγα (Ρούλα Κουκούλου), 20/'Οδυσσεάς (Μπάστης), 21/Νίκος Ρούμελης (Νίκος Τριανταφύλλου), 22/Κικίτσας. 'Απ' αυτά τά 22 στελέχη παρευρίσκονταν μόνο τρεις μόνιμοι αξιωματικοί: Παπαγιάννης, Λογοθέτης, Πύραυλος (Τερζόγλου). 'Απ' τά παραπάνω αποδείχεται, ότι στην έπιχείρηση τής Κόνιτσας ό Λογοθέτης ήταν ακόμα στό Γεν. 'Αρχηγείο και τό ότι δέν τόν χρησιμοποίησε στην έπιχείρηση έξηγειται, ότι προετοιμάζε τήν απομάκρυνσή του και τήν αντικατάστασή του από μένα. 'Ο Μάρκος είχε πεποιθήση, ότι θά έπεφτε ή Κόνιτσα και μέ πήρε μαζί του για νά βοηθήσω και νά μέ αναδείξει στά μάτια του Πολιτικού Γραφείου και νά συμφωνήσει για τήν αντικατάσταση του Λογοθέτη μ' έμένα. "Όμως τά πράγματα ήρθαν ανάποδα και ό Μάρκος δέν μέ κάλεσε στή στρατιωτικοπολιτική σύσκεψη, ίσως από πρόβλεψη νά ρίξει τίσ ευθύνες σ' έμένα, άν τό Πολιτικό Γραφείο του καταλόγιζε ευθύνες για τήν άποτυχία τής έπιχείρησης τής Κόνιτσας.

Φυσικά αυτή ή σύσκεψη δέν είχε τό χαρακτήρα γνωμοδοτικού συμβουλίου πού θά χάραζε τή στρατηγική και τακτική του έπαναστατικού πολέμου ή θά ένέκρινε κάποιο σχέδιο στρατηγι-

κῆς σημασίας. Ἦταν ἓνα προπαγανδιστικό ἀκτίφ στελεχῶν, πού ἀποσκοποῦσε τήν ἀποκατάσταση τῆς κομματικῆς γραμμῆς πού καταπατοῦσε ὁ Μάρκος (ἀπανωτές ἀποτυχίες). Σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ Ἰωαννίδη, ἡ σύσκεψη δέν πέτυχε τό σκοπό της. « Ἡ γμῶμη μου εἶναι, εἶπε, πῶς δέν μπόρεσαν νά πιάσουν σοβαρά, δημιουργικά τά προβλήματα τῆς δουλειᾶς καί τά καθήκοντα. Στό μεγαλύτερο μέρος, τριμμένα, χιλιοσιπωμένα πράγματα, συνηθισμένη αὐτοκριτική, καμωμένη σάν νά εἶναι μιὰ ὑποχρέωση, πού πρέπει νά ξεμπερδέψεις μ' αὐτή». Σχετικά μέ τή στρατηγική ὁ Ν. Ζαχαριάδης στό κλείσιμό του εἶπε: « Ἡ στρατηγική του αὐτή, (δηλ. τοῦ ΔΣΕ) πρέπει νά εἶναι ἐξαρτημένη ἀπό τή βασική πολιτική ἐπιδίωξή του, πού εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας ἀπό τούς ξένους ἰμπεριαλιστές καί τό μοναρχοφασισμό καί νάναι προορισμένη ἡ στρατηγική μας νά ἐξασφαλίσαι τήν πιό γρήγορη δυνατή πραγματοποίηση τῆς βασικῆς αὐτῆς πολιτικῆς ἐπιδίωξης». Γιά τήν τακτική εἶπε: « Ἡ δική μας τακτική εἶναι λαϊκοεπαναστατική καί ἀποτελεῖ ἓνα δημιουργικό, ζωντανό, εὐλύγιστο συνδυασμό τῆς τακτικῆς τοῦ τακτικοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ μέ τήν ἀνάρτικη τακτική».

Ἀπό τά παραπάνω φαίνεται, ὅτι ἡ σύσκεψη καί ὁ Ζαχαριάδης δέν καταπιάστηκαν συγκεκριμένα μέ τά λάθη στρατηγικῆς καί τακτικῆς τοῦ ΔΣΕ, πού σημειώθηκαν στήν περίοδο ἀπό τήν 3ῃ ὁμομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ μέχρι ἐκεῖνη τή στιγμή, πού βασικό ζήτημα στρατηγικῆς σημασίας, πού ἔπρεπε νά λύσει ὁ ΔΣΕ, ἦταν ἡ λύση τοῦ ζητήματος τῶν ἐφεδρειῶν. Συγκεκριμένα ἔπρεπε νά καταδικαστοῦν τέτοιες ἐπιχειρήσεις, ὅπως τοῦ Μετσόβου καί τῆς Κόνιτσας, πού ἔφθειραν τίς δυνάμεις μας καί δέν ἔλυσαν τό ζήτημα τῆς ἐπιστράτευσης νέων δυνάμεων, σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση τῆς 3ῆς ὁλομέλειας τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ. Ἔπρεπε νά καταδικαστεῖ τό πέρασμα τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων τῆς Ρούμελης ἀπό τά Πιέρια καί νά καταλογιστοῦν εὐθύνες γιά τίς μεγάλες ἀπώλειες τῆς φάλαγγας καί τῆς Ταξιαρχίας τοῦ Παλαιολόγου. Σέ σχέση μ' αὐτό τό ζήτημα ἡ σύσκεψη ἔπρεπε νά καταλήξει σέ ἀπόφαση, πού νά ὑποχρέωνε τό Γενικό Ἀρχηγεῖο νά ἐπεξεργαστεῖ ἀμέσως καί νά παρουσιάσει στό Πο-

λεμικό Συμβούλιο σχέδιο επιχειρήσεων με συγκεντρωμένες δυνάμεις για τή λύση του ζητήματος της επιστράτευσης, της συγκέντρωσης των τροφίμων και της κλιμάκωσης του πολεμικού υλικού σε υπόγειες αποθήκες στο χώρο της Βόρειας και Κεντρικής Πίνδου στη βάση του σχεδίου αντιμετώπισης της επόμενης εκστρατείας του αντιπάλου σ' όλη την Ελλάδα και ειδικά στον παραπάνω χώρο. Με τις γενικές και άοριστες φρασιολογίες ουσιαστικά δέν λύθηκε κανένα σοβαρό ζήτημα και ο Μάρκος άφίθηκε έλεύθερος νά ένεργεί, όπως και πριν κάνοντας μιά φτηνή αύτοκριτική.

7) Σχετικά με την πορεία της φάλαγγας άόπλων της Ρούμελης

Είναι ένα αξιοσημείωτο ιστορικό γεγονός, τόσο για την άνοησία του Γεν. Άρχηγείου, όσο και για τον ήρωισμό των άόπλων της Ρούμελης.

Δέν υπάρχει καμιά άπολύτως άμφιβολία, ότι ή άπόφαση του Γεν. Άρχηγείου νά διατάξει τό πέρασμα από τή Ρούμελη στο Γράμμο 1150 άόπλων της Ρούμελης μέσω Άνατολικής Θεσσαλίας, Όλύμπου - Πιερίων, Άντιχασίων και Χασίων ήταν τελείως άπερίσκεπτη. Πέρα από τό γεγονός, ότι τό δρομολόγιο αυτό είναι κατά πολύ μακρύτερο από εκείνο της Πίνδου είναι και κατά πολύ πιό επικίνδυνο. Τή στιγμή πού τό δρομολόγιο της Πίνδου είχε μόνο ένα επικίνδυνο σημείο: τό δρόμο GIAN-NENA - ΜΕΤΣΟΒΟ - ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ τό άλλο δρομολόγιο περνάει από σοβαρά φυσικά έμπόδια, όπως: ο κάμπος της Θεσσαλίας άνάμεσα στην Όθρυ και τό Πήλιο, τό ποτάμι Πηγειός, ο όρεινός όγκος του Όλύμπου και ο δρόμος Λάρισα - Σέρβια, επίσης σ' αυτό τό δρομολόγιο είναι άναπτυγμένο τό οδικό και σιδηροδρομικό δίχτυ πού έπιτρέπει γρήγορη συγκέντρωση δυνάμεων και μέσων του αντιπάλου για την περικύκλωση και έξόντωση των άοπλων και ένόπλων δυνάμεών μας πού διέθεταν λίγα πυρομαχικά. Έτσι ο χώρος της Όθρυς ήταν ο πρώτος επικίνδυνος χώρος περικύκλωσης των άόπλων, γιατί περιβάλλεται έξ ολοκλήρου από οδικό και σιδηροδρομικό δίχτυ και δέν

προσφέρεται για μάχες διαρκείας. Δεύτερο, ο χώρος της Ἀνατολικῆς Θεσσαλίας ἐπίσης δέν προσφέρεται για συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων και κυκλώνεται εὐκολα ἀπό ξηρά και θάλασσα και τόν Πηγιό. Τρίτο, ο χώρος Ὀλύμπου - Πιερίων περιβάλλεται ἀπό δύση - ἀνατολή και νότο ἀπό ὄδιό και σιδηροδρομικό δίκτυο και ἀπό δέ τό βορρᾶ ἀπό τόν Ἀλιάκμονα.

Τό Γενικό Ἐπιτελεῖο ἀπόρριψε τήν αἴτηση τοῦ Γούσια νά περάσουν οἱ ἄοπλοι ἀπό τήν Πίνδο μέ τή δικαιολογία, ὅτι στά Πιέρια θά δροῦσε ἡ Ταξιαρχία τοῦ Παλαιολόγου, πού ἦταν ἐφοδιασμένη και μέ πυροβολικό και θά ὑποδέχονταν τούς ἀόπλους. Μέ λίγη σκέψη τό Γενικό Ἀρχηγεῖο ἔπρεπε νά καταλάβει, ὅτι ἡ παρουσία και δράση τῆς Ταξιαρχίας στά Πιέρια θά προκαλοῦσε ἄμεση ἀντίδραση τοῦ ἀντιπάλου και στήν περιοχὴ τῶν Πιερίων θά δημιουργοῦνταν συγκέντρωση σοβαρῶν ἐχθρικών δυνάμεων τόσο για νά παρεμποδίσουν τήν Ταξιαρχία νά ἐκπληρώσει τήν ἐπιθετική της ἀποστολή, ὅσο και νά καταφέρουν ἐναντίά της συντριπτικό χτύπημα μιά και ἀπομακρύνθηκε πολύ ἀπό τίς βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ της. Ἔτσι ἦταν φυσικό νά ὑπολογίζεται, ὅτι ἡ φάλαγγα τῶν ἀόπλων θά ἔπεφτε μέ μαθηματική ἀκρίβεια σέ χώρο ἐπιχειρήσεων τοῦ ἐχθροῦ και πιθανῶς δέν θά μπορούσε νά ἐνωθεῖ μέ τήν Ταξιαρχία μέ ἀποτέλεσμα νά ὑποστῆ πλήρη καταστροφή. Ἀντίθετα, ἡ τακτική κατάσταση, πού θά δημιουργοῦνταν στά Πιέρια ἐξ αἰτίας τῆς παρουσίας και δράσης ἐκεῖ τῆς Ταξιαρχίας και τῶν πυροβόλων εὐνοοῦσε τήν κίνηση τῶν ἀόπλων πρὸς βορρᾶ μέσω τῆς Πίνδου. Τέτοια κίνηση πρότεινε δύο φορές ὁ Γούσιος, ὅμως ὁ Μάρκος ἀπόρριψε τίς αἰτήσεις του και τίς δύο φορές. Ὁ Γούσιος στό ἴδιο βιβλίο του, σελ. 305, γράφει σχετικά: «Παίρνω τηλεγράφημα ἀπό τό Γενικό Ἀρχηγεῖο, πού ἀπορρίπτει πρότασή μου για κίνηση φάλαγγας ἀπό Κόζιακα ἢ Τζουμέρκα και μοῦ δίνει διαταγή νά περάσω Ὀθρυ - Κάμπο Θεσσαλίας — Μαυροβοῦνι - Κίσαβος - Πηγιός - Β. Ὀλυμπος και ἀπ' ἐκεῖ θά πάρω ὁδηγίες. Αὐτό τό δρομολόγιο ἦταν μιά πραγματική τρέλλα, γιατί ἦταν ἀδύνατο νά περάσω σέ μιά νύχτα στόν κάμπο και εἶχα και τή λίμνη τῆς Κάρλας μπροστά μου, ἐπίσης μεγάλη δυσκολία ἀπο-

τελοῦσε τό πέραςμα τοῦ Πηνειοῦ στίς ἐκβολές, πού ἔπρεπε νά περάσουμε 3 ποτάμια, τά δύο τοῦ Δέλτα τοῦ Πηνειοῦ καί μία εἰσοχή τῆς Θάλασσας ἀρκετά πλατειά». Τό Γενικό Ἀρχηγείο δικαιολόγησε τήν ἐπιμονή του μέ τό ὅτι ἡ κίνηση τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων βρισκόνταν στό σχέδιο ἐπιχειρήσεων τμημάτων τοῦ ΔΣΕ πρός αὐτές τίς κατευθύνσεις.

Ἡ προσωπική μου γνώμη εἶναι, ὅτι ἡ κίνηση τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων μέσω Ὀλύμπου ἦταν ὀχιμόνο πραγματική τρέλλα τοῦ Μάρκου, ἀλλά ἐσκεμμένη προβοκάτσια του σέ βάρος τοῦ Γούσια. Τό στηρίζω αὐτό στό ὅτι ἀνάμεσα στούς δυό ὑπῆρχαν ὀξεῖες ἀντιθέσεις καί στό ὅτι καί οἱ δυό τους ἦταν μεγάλοι καριερίστες. Ὁ Μάρκος ἀνησυχοῦσε ἀπό τό τράβηγμα τοῦ Γούσια στό Γράμμο, ἀνησυχοῦσε ἀπ' τίς δικές του ἀποτυχίες καί τίς ἐξαιρετικές ἐπιτυχίες τοῦ Γούσια, πού τόν ἀνέβασαν ψηλά στή σκέψη τῆς κομματικῆς ἡγεσίας. Ἐνας Γούσιος στό Γράμμο, κοντά στήν ἀνώτατη κομματική ἡγεσία, θά ἀποτελοῦσε πάντοτε ἕνα ἐνοχλητικό καί ἐπικίνδυο καρφί στό θρόνο τοῦ Μάρκου, πού ντύθηκε μέ ὄλες τίς ἐξουσίες. Κανένας βασιλιάς δέν θά ἤθελε νά πέσει ἀπό τό θρόνο του καί ὁ Μάρκος ἄς εἶχε τόν τίτλο τοῦ κομμουνιστή εἶχε καί αὐτός τίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, αὐτές πού ἔχουν καί οἱ βασιλιάδες. Γι' αὐτό ὁ Γούσιας δέν ἔπρεπε νά φτάσει στό Γράμμο σάν ὁ «Ἡρωας τῆς Ρούμελης», ἀλλά λερωμένος μέ μία τέτοια ἀποτυχία, ὅπως θά ἦταν ἡ καταστροφή τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων, ἴσως δέ νά ἔχανε καί τή ζωή του, σκέφτονταν ἐνδόμυχα ὁ Μάρκος. Ὁμως ὁ Γούσιας βρέθηκε τυχερός καί ὑπερνίκησε τίς ἀφάνταστες δυσκολίες καί γλύτωσε μεγάλο μέρος τῶν ἀόπλων, ἡ φάλαγγα πῆρε τόν τίτλο «Ἡρωϊκή» καί ὁ Γούσιας πιά πολύ ἀπόκτησε τήν εὐνοια τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας. Ἀς παρακολουθήσουμε τώρα σέ συντομία τήν πορεία τῆς πραγματικά ἡρωϊκῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων.

Τά στοιχεῖα τά παίρνω ἀπ' τό βιβλίο τοῦ Γούσια πού χρησιμοποιοῦσαμε παραπάνω, (σελ. 303 - 324), ὁ ὁποῖος περιγράφει πολύ λεπτομερειακά τή δύσκολη πορεία τῶν ἀόπλων. Ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ κριτική τῆς ἐπιχείρησης ἀπό ἄποψης σχεδια-

σμοῦ καί ἐκτέλεσης γιά τήν ἐξαγωγή ὠφέλιμων συμπερασμάτων. Αὐτά τά συμπεράσματα νομίζω εἶναι τά παρακάτω:

1/ Ἡ πορεία τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων δέν σχεδιάστηκε στά πλαίσια γενικοῦ σχεδίου ἐπιχείρησης, πού θά εἶχε γιά βασικό σκοπό τήν ἀσφάλεια τῆς φάλαγγας σ' ὄλο τό μήκος τῆς διαδρομῆς ἀπό τήν ἀρχή μέχρι τό τέλος. Τέτοιο σχέδιο ὁ Γούσιας δέν ἐπεξεργάστηκε καί δέν ζήτησε ἀπό τό Γενικό Ἀρχηγεῖο νά ὑπαχθοῦν ὑπό τίς διαταγές του ὅλες οἱ δυνάμεις πού βρισκόνταν κατά μήκος τῆς διαδρομῆς του. Ἡ διαταγή τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου ἦταν ἐντελῶς ἀκαθόριστη καί δέν συντόνιζε τίς ἐνέργειες ὄλων στό βασικό σκοπό, πού ἦταν ἡ ἀσφάλεια τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων. Μέ βάση τό δρομολόγιο πού καθόρισε τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ὁ Γούσιας θά ἔδινε τίς ἀποστολές στά τμήματα τοῦ Ἀρχηγείου Θεσσαλίας, τόσο σχετικά μέ τήν ἀσφάλεια τοῦ δρομολογίου, ὅσο καί μέ τίς ἀντιπερασπαστικές ἐνέργειες γιά τήν παραπλάνηση τοῦ ἀντιπάλου. Τό ἴδιο δικαίωμα ἔπρεπε νά ἐξασφαλίσει καί γιά τά τμήματα τῶν Πιερίων καί τήν Ταξιαρχία τοῦ Παλαιολόγου, ἐπίσης γιά τό Ἀρχηγεῖο Ρούμελης, πού ἔπρεπε νά ἐκτελέσει σειρά σοβαρῶν ἀντιπερασπαστικῶν ἐπιχειρήσεων, πού θά παραπλανοῦσαν τόν ἀντίπαλο γιά τόν βασικό ἐπιδιωκόμενο σκοπό, πού ἦταν τό πέρασμα τῶν ἀόπλων στό Γράμμο. Ἀπό τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ὁ Γούσιας ἔπρεπε νά ἀπαιτήσῃ νά διατάξῃ τό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας νά προσανατολίσει πρὸς τήν περιοχὴ Χασίων καί Ἀντιχασίων σοβαρὴ δύναμη ὑποδοχῆς τῆς φάλαγγας καί νά προετοιμάσῃ σ' αὐτές τίς περιοχές σοβαρὴ ποσότητα τροφίμων, ἐνῶ παράλληλα ὅλα τά τμήματα τῆς Βόρειας Ἑλλάδας νά ἀναπτύξουν σημαντικὴ ἐπιθετικὴ δράση. Ἐν τῷ Γεν. Ἀρχηγεῖο δέν ἀποδέχονταν αὐτές τίς προτάσεις τοῦ Γούσια ὁ τελευταῖος θά δήλωνε, ὅτι δέν ἀναλαμβάνει τήν εὐθύνη τῆς ἐπιχείρησης καί θά ζητοῦσε τήν ἀπαλλαγὴ του ἀπὸ τά καθήκοντα τῆς διεύθυνσης τῆς φάλαγγας,

2/ Τό δεύτερο λάθος τοῦ Γούσια ἦταν, ὅτι ὀργάνωσε χωριστὴ φάλαγγα ἀόπλων πού θά τῆ συνόδευαν δυὸ Τάγματα τῆς Ρούμελης μέχρι τόν Κίσαβο, ἀπ' ἐκεῖ τά Τάγματα θά γύριζαν

πίσω και τήν παραπέρα ασφάλεια τῆς φάλαγγας θά ἀναλάβαι-
ναν τά τμήματα τοῦ Νότιου Ὀλύμπου και τῶν Πιερίων. Ἡ
μόνη σωστή λύση θά ἦταν ἡ δύναμη τῶν ἀόπλων νά συγχωνεύ-
ονταν στά δύο Ρουμελιώτικα Τάγματα, πού θά κινούνταν μαζί
του μέχρι τό Γράμμο, ἐκεῖ θά παραλάβαιναν πολεμικό ὑλικό
και μέσω τῆς Πίνδου θά γύριζαν στή Ρούμελη.

Κανένας δέν μπορούσε νά προβλέψει τί τακτική κατάσταση
θά δημιουργοῦνταν στό μακρυνό αὐτό δρομολόγιο ἢ μάλλον ὁ
Γούσιας ἔπρεπε νά ξεκινάει ἀπό τήν ὑπόθεση, ὅτι ὁ ἀντίπαλος
θά ἀντιλαμβάνονταν τήν κίνηση τῶν ἀόπλων και θά συγχέ-
τρωνε δυνάμεις σέ διάφορα σημεία αὐτοῦ τοῦ μακρυνοῦ δρομο-
λογίου και θά ἐνεργοῦσε ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις γιά τήν
καταστροφή τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων, συνεπῶς, θά ἔπρεπε
νά ὑπολογίζει στή δικιά του σταθερή ἔνοπλη δύναμη και ὄχι
στά ἄλλα τμήματα, πού θά εἶχαν ἐμπλακεῖ σέ ἀγῶνα μέ τόν
ἀντίπαλο. Μέ τόν παραπάνω τρόπο οἱ ὀμάδες μάχης μπορού-
σαν νά φτάσουν τούς 15 ἄνδρες, οἱ ὀμάδες Διοίκησης τῶν Δι-
μοιριῶν, Λόχων και Ταγμάτων θά ἐνισχύονταν σημαντικά.
Ἔτσι οἱ ἄοπλοι θά ἦταν ἄμεσοι βοηθοί τῶν μάχιμων τμημά-
των, ὅσον ἀφορᾷ τόν ἀνεφοδιασμό τους σέ τροφίμα και πυρομα-
χικά, τίς συνδέσεις τῶν κλιμακίων Διοίκησης και τήν ἀντικα-
τάσταση σκοτωμένων ἢ βαρειά τραυματιῶν τῶν μάχιμων τμη-
μάτων, τόν ἐξοπλισμό ἀόπλων μέ τυχόν λάφυρα ἀπό τίς διαφο-
ρες πετυχημένες συμπλοκές. Ἔτσι και οἱ ἄοπλοι θά ἀποκτού-
σαν και σημαντική πείρα και φτάνοντας στό Γράμμο θά σχημά-
τιζαν ἀμέσως ἀξιόμαχο μάχιμο τμήμα. Μέ βάση τήν παραπά-
νω λύση ἡ φάλαγγα τῶν δύο ταγμάτων μέ ἐπικεφαλῆς τό Γού-
σια θά μπορούσε νά κινεῖται ἀνεξάρτητα ἀπό τήν κάθε φορά τα-
κτική κατάσταση, ἀρκεῖ νά εἶχε ἐξασφαλίσει ἀπό τήν ἀρχή κα-
λούς ὀδηγούς, γνώστες τῶν περιοχῶν πού θά περνοῦσε ἡ φά-
λαγγα και μερικά ντόπια στελέχη. Ἔτσι δέν θά δημιουργοῦν-
ταν ἡ ἐπικίνδυνη κατάσταση γιά τούς ἄοπλους, μετά τό πέρα-
σμα τοῦ Πηνιεύ, πού τά Ρουμελιώτικα τμήματα γύρισαν πίσω
και οἱ ἄοπλοι ἔμειναν χωρίς καμιά ἔνοπλη δύναμη ἀσφάλειας.
Ἡ συγχώνευση τῶν ἀόπλων στά ἔνοπλα τμήματα ἔγινε ἀναγ-

καστικά στά Πιέρια σάν διέξοδος από τήν ἀπελπιστική κατά-
σταση πού δημιουργήθηκε ἐκεῖ ἀπό τίς ἐπιθετικές ἐπιχειρήσεις
τοῦ ἀντιπάλου. Μέ τήν τέτοια συγχώνευση σέ ἐξαιρετικά δύ-
σκολες στιγμές περικύκλωσης ἀπό πολύ ὑπέρτερες ἐχθρικές ду-
νάμεις, ἐξαιρετικά ἄσχημες καιρικές συνθήκες καί παντελῆ ἔλ-
λειψη τροφίμων ἢ διάσπαση τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν τῶν τμη-
μάτων ἀποτελοῦσε ἀκόμα ἕναν δυσμενῆ παράγοντα γιά τή μα-
χητική ἀπόδοση τῶν τμημάτων καί τήν κατάσταση τῶν ἀό-
πλων ἀπό ἄποψη ἠθικοῦ.

3/ Ὑπῆρχαν ὅλες οἱ δυνατότητες γιά τή συγκέντρωση πλη-
ροφοριῶν γιά τόν παράγοντα «ἐχθρός» καί τή συνεχή παρακο-
λούθηση τῶν ἀλλαγῶν στή διάταξή του, ὅπως καί τῶν κινήσε-
ων καί συγκεντρώσεών του, ὅμως τό Ἀρχηγεῖο Θεσσαλίας δέν
βοήθησε σ' αὐτή τήν κατεύθυνση, δέν ἐκδόθηκε καμιά διαταγή
γιά τήν ὑπαγωγή του κάτω ἀπό τίς διαταγές τοῦ Γούσια καί
αὐτό ἐξαιτίας τῶν ἀντιθέσεων πού ὑπῆρχαν ἀνάμεσα στό Γού-
σια καί τόν Κίσαβο. Ἔτσι διαπράχθηκε τό σοβαρότατο λάθος
τοῦ περάσματος τῆς φάλαγγας μέσα ἀπό τόν λασπώδη κάμπο
δυτικά τῆς λίμνης Κάρλας καί ὄχι μέσω Πηλίου, κι' αὐτό χάρη
στή λαθεμένη πληροφορία, ὅτι ὁ ἐχθρός κατεῖχε τήν Κάπορνα
καί οἱ Θεσσαλοὶ ἀνηχυχούσαν μήν πέσουν σέ κλοῖό.

Παρά τίς ἐλλείψεις τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, τῆς ὀργάνωσης τῆς
δύναμης τῶν ἀόπλων καί τῆς ὀργάνωσης πληροφοριῶν τό πέ-
ρασμα τῆς φάλαγγας ἀπό τό Φουρνᾶ μέσω Ὀθρυς στό Μαυρο-
βοῦνι καί Κίσαβο πραγματοποιιήθηκε γρήγορα (19 - 27 Φλε-
βάρη) καί χωρίς μεγάλες ἀπώλειες. Σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα
τοῦ Γούσια, ἀπό τούς ἄοπλους λιποτάκτησαν μόνο 12 καί 40
ἄρρωστοι ἀφέθηκαν στά τμήματα τοῦ Κισάβου, ἔτσι ἀπό τούς
1198 ἀοπλους πού εἶχε ἀρχικά ἔμειναν γιά νά συνεχίσουν τήν
πορεία τους πρὸς τό Γράμμο 1140. Γιά τίς ἀπώλειες τῆς ἔνο-
πλης δύναμης πού συνόδευε τούς ἀοπλους ὁ Γούσιας ἀναφέρει:
α/ 30 νεκροῦς καί ἐξαφανισθέντες στό πέρασμα τοῦ Θεσσαλικοῦ
κάμπου καί β/ 2 νεκροῦς καί τραυματίες ὅταν ἔφτασαν στό
Μαυροβοῦνι, δηλαδή σύνολο ἀπωλειῶν τῆς ἔνοπλης δύναμης:
32 νεκροὶ καί ἐξαφανισθέντες καί 15 τραυματίες. Ἐξάλλου, τά

ένοπλα τμήματα στίς συγκρούσεις προξένησαν στον αντίπαλο άγνωστο αριθμό νεκρών και τραυματιών, έπιασαν 16 αίχμαλούς και πήραν λάφυρα: 21 όπλα, πολλά πυρομαχικά, 30 κουβέρτες, πολλές χλαίνες κ.λπ. "Έτσι μπορούμε να έκτιμήσουμε αυτό τό πέραςμα σαν έπιτυχημένο. Αύτή ή έπιτυχία ήταν αποτέλεσμα των ύποκειμενικών ίκανοτήτων του Γούσια και των στελεχών του και των άντικειμενικών αδυναμιών του αντίπαλου, πού δέν άντέδρασε αποτελεσματικά, ιδιαίτερα στό Θεσσαλικό κάμφο, ίσως και γιατί δέν κατάλαβε τίς προθέσεις των τμημάτων μας πού συγκεντρώθηκαν στην περιοχή του "Όθρυς.

Σοβαρή όρανωτικοτεχνική έλλειψη του 'Αρχηγείου 'Ανατολικής Θεσσαλίας ήταν ή προετοιμασία του περάσματος της φάλαγγος των άόπλων από τον Πηνειό. 'Ο αντίπαλος είχε πιά άντιληφθει για πού κατευθύνονταν ή φάλαγγα των άόπλων και ένήργησε έπιχείρηση και κατέστρεψε τίς βάρκες, πού κι αυτές δέν ήταν άρκετές για τό πέραςμα τίσων άντραρτών. Μέσα σε μία νύχτα, μόλις έπαρκοῦσαν για τό πέραςμα μόνο 300 άτομων. Για να περνοῦσαν 1200 άντάρτες σε μία νύχτα χρειάζονταν 9 βάρκες (άπό 3 σε κάθε διακλάδωση του ποταμού). 'Υπήρχε όλος ό χρόνος για να βρεθούν ή κατασκευαστούν αυτές οι βάρκες και να έξασφαλιστούν σε σίγουρα μέρη, όμως τό 'Αρχηγείο 'Ανατολικής Θεσσαλίας δέν έκαμε ούτε τό ένα, ούτε τό άλλο. "Έτσι ή φάλαγγα των άόπλων καθυστέρησε την κίνησή της περιμένοντας 4 μέρες για να έτοιμαστούν άλλες 3 βάρκες. Τή νύχτα της 2 προς 3 του Μάρτη πέρασαν 400 άτομα, πού τά παρέλαβαν τά Θεσσαλικά τμήματα, ενώ ή υπόλοιπη δύναμη πέρασε την έπόμενη μέρα στίς έκβολές του Τσάγεζι, πού τά νερά δέν ήταν βαθειά με αποτέλεσμα να διασπασθει ή φάλαγγα και οι 760 άσπλοι με τή Διμοιρία ασφάλειας και έπικεφαλής τό Γούσια να μείνουν χωρίς μάχιμη δύναμη, γιατί τά Ρουμελιώτικα τμήματα γύρισαν πίσω και τά Θεσσαλικά τμήματα του Νότιου 'Ολύμπου μπλέχτηκαν σε έπιχειρήσεις με τον έχθρό, πού κινήθηκε εκκαθαριστικά στην περιοχή τους. Περνώντας τον Πηνειό ό Γούσιας πήρε σημείωμα από τό Ζήση Ζωγράφο, μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ και πολιτικό έπίτροπο του 'Αρχηγείου

Ἐνατολικῆς Θεσσαλίας, πού τοῦ πρότεινε νά γυρίσει πίσω μέ τούς ἄοπλους, γιατί ὁ ἐχθρός ἄρχισε ἐπιχειρήσεις στόν Ὀλυμπο. Αὐτό ἦταν μιὰ ὄχι σωστή ἐνέργεια αὐτοῦ τοῦ στελέχους, πού δείχνει, ὅτι δέν εἶχε καμιὰ συναίσθηση εὐθύνης καί ἐγκατέλειπε τή φάλαγγα τῶν ἀόπλων στό ἔλεος τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν ὅλα αὐτά τά τμήματα εἶχαν ὑπαχθεῖ στό Γούσια ἀπό τακτική ἀποψη ἀσφαλῶς δέν θά τολμοῦσε ὁ Ζωγράφος νά ἐνεργήσει κατ' αὐτό τόν τρόπο.

Ἐο Γούσιας γιά νά βγεῖ ἀπό τό ἀδιέξοδο ἀναγκάστηκε νά θέσει κάτω ἀπό τίς διαταγές του τό 969 Τάγμα τῶν Θεσσαλῶν, πού βρίσκονται στήν Ἁγία Παρασκευή καί ἦταν ἔτοιμο νά ἐλιχθεῖ χωρίς νά ἔχει δεχθεῖ καμιὰ πίεση. Αὐτό τό Τάγμα διέθετε μόνο 6 ὄπλοπολυβόλα καί δύο - τρία τουφέκια σέ κάθε ὁμάδα, γεγονός πού δείχνει, ὅτι τά τμήματα τῆς Ἐνατολικῆς Θεσσαλίας ἦταν χειρότερα ἐξοπλισμένα ἀπό τά τμήματα τῆς Ρούμελης, πού βασικά ὄπλιζόνταν μέ λαφυραγωγημένο ἀπό τόν ἐχθρό πολεμικό ὑλικό. Ἐπί πλέον αὐτό τό γεγονός δείχνει ὅτι τό Γενικό Ἀρχηγεῖο δέν πῆρε κανένα μέτρο γιά τήν κλιμάκωση τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ σέ πολεμικό ὑλικό σέ βάθος μέ βάση τίς ἀνάγκες τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου. Ἐο Ὀλυμπος ἔπρεπε νά εἶναι μιὰ ἀπό τίς στρατηγικές ἀποθήκες ἀνεφοδιασμοῦ ἀπ' τήν ὁποία θά ἀνεφοδιάζονταν τά τμήματα τῆς Ἐνατολικῆς Θεσσαλίας, τῆς Ρούμελης καί τῆς Πελοποννήσου. Γι' αὐτό τό σκοπό ἔπρεπε νά λειτουργεῖ συνεχῶς κανάλι ἀνεφοδιασμοῦ μέσω Καϊμακτσαλάν, Βερμίου καί Πιερίων. Παράλληλα ὁ Ὀλυμπος ἔπρεπε νά ἀποτελέσει τή στρατηγική ἀποθήκη ἀνεφοδιασμοῦ σέ τροφίμα, τόσο γιά τήν τροφοδοσία τῶν τοπικῶν δυνάμεων, ὅσο καί γιά τήν τροφοδοσία συγκεντρωμένων μεγάλων δυνάμεων, πού θά διεξήγαγαν ἐπιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας σ' αὐτή τή στρατηγική περιοχή γιά περιορισμένο χρόνο, ἥ καί μεγαλύτερο γιά τήν περίοδο τοῦ περάσματός μας στήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης, ὅμως γι' αὐτά τά ζητήματα ἔπρεπε νά ὑπάρχει ἡγεσία πού νά σκέφτεται στρατηγικά καί μακροπρόθεσμα γιά ὅλη τήν περίοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου.

Ἐο Γούσιας γιά νά φτάσει στή Πιέρια ἀκολούθησε ἀπίθανο

για τόν αντίπαλο δρομολόγιο, όμως και πολύ επικίνδυνο στη γενική κατεύθυνση: Κάμπος Λεπτοκαρυᾶς - Λιτόχωρο - Λάκωβα - Σανατόριο Πέτρας - Μόρνα - Σαρακατσιάνα Πιερίων. Μέ σύντομη πορεία διήνυσε αυτή τήν απόσταση σέ 6 μέρες (3 - 9 Μάρτη) σέ συνθήκες πείνας και χωρίς καμιά απώλεια. Ἐπί τῷ ἴδιου δρομολόγιο κινήθηκε και ἡ δύναμη τῶν 400 ἀόπλων, πού εἶχε περάσει μέ βάρκες τόν Πηνεῖο και προσκολλήθηκε στά Θεσσαλικά τμήματα τοῦ Νότιου Ὀλύμπου.

Σ' αὐτό τό Τάγμα ἀόπλων προσκολλήθηκαν ἀκόμα 324 ἄοπλοι Θεσσαλοί ἔχοντας για ἀσφάλεια τους μία Θεσσαλική Διλοχία. Αὐτή ἡ φάλαγγα ἔγινε ἀντιληπτή ἀπό τόν αντίπαλο, πού τήν παρακολουθοῦσε και τήν πολυβολουῦσε ἀδιάκοπα μέ τήν ἀεροπορία. Ἡ φάλαγγα ἔπεσε σέ ἐνέδρα στη Λεπτοκαρυά και εἶχε ἀπώλειες. Στίς 8 τοῦ Μάρτη στά Καζάνια τοῦ Λιτόχωρου χτυπήθηκε ὅλη τή μέρα ἀπό τήν ἀεροπορία και τά πολεμικά πλοῖα και εἶχε νέες ἀπώλειες. Οἱ Θεσσαλοί ἄοπλοι εἶχαν ἀπώλειες (πιο πολύ λιποτάχτες) 270 ἄνδρες, και οἱ Ρουμελιῶτες 60 ἀνγούμμενους, 2 νεκρούς και 8 τραυματίες. Ἀνάμεσα στούς νεκρούς ἦταν και τό μέλος τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ Νίκος Ἀραμπατζῆς. Ὁ Γούσιας δέν ἀναφέρει τίς ἀπώλειες τῆς Διλοχίας, ἀναφέρει μόνο γενικό ἀριθμό ἀπωλειῶν γύρω στούς 400. Εἶναι ὁ πρῶτος μεγάλος ἀριθμός ἀπωλειῶν στήν τραγική αὐτή πορεία.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς κατάστασης στά Πιέρια ἦταν ἀκόμα χειρότερη και τραγική. Ἡ πείνα, ἡ κακοκαιρία (χιόνια και παγωνιά) και ἡ συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων τοῦ Γ' Σ. Στρατοῦ ἦταν τεράστιες ἀντικειμενικές δυσκολίες πού ἔπρεπε νά ὑπερνηκηθοῦν. Τά Πιέρια δέν εἶχαν καμιά προετοιμασία τροφίμων για τήν τροφοδοσία τῆς μεγάλης δυνάμης πού συγκεντρώθηκε ἐκεῖ, ἐπίσης τά ἐκεῖ τμήματα δέν διέθεταν ἀποθέματα πυρομαχικῶν για νά ἔχουν τήν ἱκανότητα για μάχες διαρκείας. Αὐτό δείχνει, ὅτι τό Γεν. Ἀρχηγεῖο δέν εἶχε ἰδέα ἀπό τίς τοπικές συνθήκες, πού ἐπικρατοῦσαν. Ὁ Μάρκος φόρτωσε τήν Ταξιαρχία τοῦ Παλαιολόγου μέ 4 πυροβόλα, γιατί; Για νά ρίξουν μερικά βλήματα κοντά πρὸς τή Θεσσαλονίκη για νά μάθει ὁ κό-

σμος, ότι είχαμε πιά και πυροβόλα, να εξεγερθεῖ και να πάρει μέρος στον ἔνοπλο ἀγώνα! Ἀργότερα ἡ ἡγεσία συνέχισε αὐτὴ τὴ ντορραντζίδικη τακτική, όταν ἔστειλε πυροβόλα νὰ χτυπήσουν τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Καβάλα μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χαθοῦν τὰ πυροβόλα καὶ νὰ πέσουν στὰ χέρια τοῦ ἀντιπάλου. "Ἄν μὲ τὰ μουλάρια τοῦ πυροβολικοῦ ἡ Ταξιαρχία μετέφερε πυρομαχικά καὶ τρόφιμα (βασικά ξηρὲς τροφές) θὰ μπορούσε νὰ διεξάγει καὶ ἐπιθετικὲς ἐπιχειρήσεις μὲ βασικὸ σκοπὸ τὴν ἐπιστράτευση καὶ θὰ εἶχε ἀμυντικὲς ἰκανότητες γιὰ ἀντιμετώπιση ἐχθρικῶν ἐπιθέσεων.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς χοντοκομμένης ἀπερισχεψίας τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου ἦταν νὰ παραχωθοῦν στὴ γῆ τὰ πυροβόλα καὶ νὰ σφαχθοῦν τὰ μουλάρια γιὰ τροφοδοσία τῶν ἀνταρτῶν. Τόση ἦταν ἡ ἀπόσπαση τῆς ἀνώτατης ἡγεσίας ἀπὸ τὴν τραγικὴ κατάσταση στὰ Πιέρια, πού ὁ Βλαντᾶς τηλεγράφησε στὸν Παλαιολόγο νὰ φορτώσει τὸν κάθε μαχητὴ τῆς Ταξιαρχίας καὶ κάθε ἄοπλο μὲ ἓνα τσουβάλι πατάτες καὶ νὰ τίς κουβαλήσουν στὸ Γράμμο, τὴ στιγμὴ πού τὸ χιόνι στὰ Πιέρια ἔφτανε τὸ μέτρο καὶ τὴ στιγμὴ πού ὁ κάθε ἀντάρτης τρέφονταν μὲ 40 γραμμάρια καλαμπόκι τὴ μέρα. Ἐδῶ ἔχει θέση καὶ ἡ κριτικὴ πρὸς τὴν κατεῦθυνση τῆς Διοίκησης τῆς Ταξιαρχίας καὶ τοῦ Ἀρχηγείου Πιερῶν, πού ἐπέτρεψαν νὰ φτάσουν σὲ κατάσταση πείνας, σὰν νὰ ἦταν οἱ πολιορκημένοι τοῦ Μεσολογγοῦ καὶ δὲν εἶχαν ἀπὸ πού νὰ τροφοδοτηθοῦν. Θὰ μπρορούσαν νὰ δικαιολογηθοῦν μόνο ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἡγεσία ἀπαγόρευε «τίς ἀντιλαϊκὲς πράξεις», πού ἦταν ἀναγκαστικὸ φαινόμενο γιὰ τὸν κάθε Διοικητὴ, ἂν δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ αἷτιος νὰ αὐτοδιαλυθεῖ τὸ τμήμα του ἀπὸ τὴν πείνα. Τὸ κρέας ἦταν ἡ βασικὴ τροφή τοῦ ἀντάρτη καὶ μπορούσε πάντοτε νὰ ἐξοικονομηθεῖ. Οἱ πατάτες πού ἀφθονοῦσαν στὰ Πιέρια ἐπίσης ἦταν βασικὴ τροφή, πού ἀντικαθιστοῦσαν σ' ἓνα βαθμὸ τὸ ψωμί. Γιὰ τὴ λύση αὐτῶν τῶν ζητημάτων χρειάζονταν πρόβλεψη ἀπὸ τὸ φθινόπωρο καὶ γιὰ ἐκείνη τὴ στιγμὴ, πού ἦταν πραγματικὰ κρίσιμη χρειάζονταν ἀποφασιστικὲς ὑπεύθυνες λύσεις κι' ἄς ἦταν ἀντιλαϊκὲς. Τὰ τμήματα ἐπίσης δὲν ἦταν ἔτοιμα νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ βαρὺ χειμῶνα,

Βασικά από άποψη ύπόδησης, συνέπεια τῆς ἔλλειψης κρέατος χοιρινοῦ ἢ βωδινοῦ καί τῆς ἀφροντισιᾶς τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου.

Ἡ συγκέντρωση μεγάλων ἐχθρικῶν δυνάμεων γιά τόν ἐγκλωβισμό τῶν δυνάμεων στό Πιέρια καί τήν καταστροφή τους ἔπρεπε νά ἀναμένεται, γιάτί πιά ὁ ἀντίπαλος εἶχε πλήρεις πληροφορίες γιά τούς ἄοπλους καί τίς ἔνοπλες δυνάμεις μας στήν περιοχή, καθῶς καί γιά τήν ἐν γένει ἐπισιτιστική καί ἠθική κατάσταση. Ὁ ἀντίπαλος πού μυρίστηκε εὐκολή ἐπιτυχία περιέσφιγγε καθημερινά μέ μεγάλες δυνάμεις τό χῶρο τῶν Πιερίων καί χτυποῦσε τά τμήματά μας μέ πυροβολικό της καί ἀεροπορία. Οἱ ἀπώλειες τῶν τμημάτων μας αὐξάνονταν καθημερινά ἀπό τήν παγωνιά καί τά πυρά τοῦ πυροβολικοῦ καί τῆς ἀεροπορίας.

Ἔτσι τά μάχιμα τμήματά μας εἶχαν 20 νεκρούς στή θέση Σάπκα ἀπό παγωνιά. Στίς 15 τοῦ Μάρτη λιποτάκτησαν 16 ἀντάρτες τῆς 16ης Ταξιαρχίας καί 3 ἄοπλοι. Στίς 16 τοῦ Μάρτη, ὕστερα ἀπό 10ωρο βομβαρδισμό ἀπό τό πυροβολικό καί τήν ἀεροπορία οἱ ἄοπλοι εἶχαν 10 νεκρούς καί 40 τραυματίες καί ἡ Ταξιαρχία εἶχε ἄγνωστο ἀριθμό ἀπωλειῶν σέ νεκρούς καί τραυματίες. Στίς 17 τοῦ Μάρτη ἡ Ταξιαρχία ἀπόκρουσε τίς ἐχθρικές ἐπιθέσεις πεζικοῦ καί ἔρριξε ἕνα ἀεροπλάνο, ὅμως εἶχε σοβαρές ἀπώλειες 40 νεκρούς καί 85 τραυματίες. Τότε ὁ Γούσιας ἀποφάσισε τή συγχώνευση τῶν ἀόπλων στίς τρεῖς Διλοχίες τῆς Ταξιαρχίας καί δύο Τάγματα τῶν Πιερίων. Ἡ κατάσταση στίς 18 τοῦ Μάρτη ἦταν ἀπελπιστική. Οἱ Διοικήσεις Ταξιαρχίας (Παλαιολόγος), Πιερίων (Σκοτίδας - Βασβανᾶς - Σιδηρόπουλος) καί Γούσιας σέ σύσκεψη στίς 18 Μάρτη ἀντιμετώπισαν τό ὄλο πρόβλημα καί βασικά διαπίστωσαν, ὅτι περισσότερο ἀπό 2 - 3 μέρες δέν μποροῦσαν νά κρατήσουν ἀπό ἔλλειψη πυρομαχικῶν, ἐπίσης τούς ἀπασχόλησε τό πρόβλημα τῶν 500 ἀρρώστων καί τραυματιῶν, καθῶς καί τῶν 500 γέρων καί μικρῶν παιδιῶν. Ἀποφάσισαν νά κρῦψουν σέ κατάλληλα μέρη τούς 1000 ἀρρώστους, τραυματίες, γέρους καί μικρά παιδιά καί σέ δύο μέρες τά μάχιμα τμήματα νά ἐλιχθοῦν πρός Β. Ὁλυμ-

πο, Λαφίνα και 'Αμάρμπεη. "Ομως ή γνώμη τῶν παραπάνω ήταν, ότι θά χάνονταν πολὺς κόσμος. Στις 19 και 20 οί μάχες συνεχίστηκαν. Στις 20 τοῦ Μάρτη ἄρχισε ή διείσδυση τῆς 16ης Ταξιαρχίας μέσα από τήν ἐχθρική διάταξη μέ γενική κατεύθυνση πρὸς 'Αμάρμπεη. Στήν κορυφογραμμή τῶν Πιερίων, πού σέ μερικά σημεία ἔφτανε τά 2.000 μέτρα πέθαναν από τήν παγω- νιά 25 ἄτομα και λιποτάκτησε ἄγνωστος ἀριθμὸς μαχητῶν. Τίς πρωινές ὥρες τῆς 22 τοῦ Μάρτη ή Ταξιαρχία πέρασε τό δημόσιο δρόμο 'Ελλάσσώνας - Θεσσαλονίκης και ἔφτασε στὸν 'Αμάρμπεη. Σ' αὐτή τήν πορεία χάθηκαν 50 ἔνοπλοι ἀντάρτες, πού βραδυποροῦσαν στίς μάντρες για νά ἀρπάξουν ἀρνιά και νά κορέσουν τήν πείνα τους. Στις 22 και 23 συνεχίστηκε ή πορεία και ἔφτασαν στό χῶρο μεταξύ "Ακρης και Λειβαδιοῦ. 'Εκεί ή Ταξιαρχία ὀργάνωσε τήν ἀποστολή 65 χρυσοπαγημένων μαχη- τῶν πρὸς Βέντσα μέ φρουρά 15 ἀνδρῶν για νά μείνουν ἐκεῖ μέ- χρι τήν ἀποθεραπεία τους. Στις 25 τοῦ Μάρτη ή Ταξιαρχία, πού διέθετε πιά ἔνοπλη δύναμη μόνο 250 ἀνδρῶν μέ ἐλάχιστα πυρομαχικά ἔπασε σέ κατάσταση περικύκλωσης στήν περιοχή τῆς Σινοκερασιᾶς ἀπό δύναμη σχεδόν 2 ἐχθρικών Ταγμάτων και ΜΑΥ. 'Η Ταξιαρχία ἐπιτέθηκε ἐναντία στοὺς ΜΑΥ και μέ εὐκολία τοὺς διέλυσε, ἔτσι διασπάστηκε ὁ κλοιὸς και τά τμήμα- τα διέρρευσαν πρὸς 'Ασπροκκλησιά. Αὐτή ήταν και ή τελευταία ἐνόχληση τοῦ ἐχθροῦ. Πῶς ἐξελίχτικαν τά πράγματα στά Πιέ- ρια και "Ολυμπο δέν γράφει ὁ Γούσινας, οὔτε κι ἐγὼ γνωρίζω. Στις 26 τοῦ Μάρτη ή Ταξιαρχία μέ τά ὑπολείμματα τῶν ἀό- πλων ἔφτασαν στήν 'Ανθρακιά, ἐνῶ ἐγὼ μέ τῆ 18 Ταξιαρχία τοῦ Βίτσι βρισκόμουνα στό Κυπουριό. 'Η Ταξιαρχία εἶχε κινη- θεῖ ἀπό τό Βίτσι μέσω Σινιάτσικου στό Μπούρινο μέ διαταγή τοῦ Γενικοῦ 'Αρχηγείου για νά ἐνεργήσει ἀντιπερισπαστικά πρὸς ὑπίπεδο Κοζάνης νά τραβήξει πάνω της δυνάμεις τοῦ ἀντι- πάλου και νά ξαλαφρώσει τήν πίεση τοῦ ἐχθροῦ ἐναντία στοὺς ἄοπλους. 'Η πρώτη προσπάθεια τῆς Ταξιαρχίας μ' ἐπικεφαλῆς τὸν 'Αμύντα νά πραγματοποιήσει τὸν ἐλιγμὸ ἀπότυχε και ή Ταξιαρχία γύρισε πίσω στό Βίτσι. Τότε ἤρθε στήν ἔδρα τοῦ 'Αρχηγείου Δ. Μακεδονίας πού εἶχε πολιτικὸ ἐπίτροπο τὸν

Βλαντά (ὁ Κικίτσας πρὶν ἀπὸ καιρὸ εἶχε ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὸν Σκοτίδα καὶ ὁ τελευταῖος ἀντικαταστάθηκε καὶ προσωρινὰ στάλθηκε στὰ Πιέρια — ἔτσι τὸ Ἄρχηγεῖο δὲν εἶχε Διοικητὴ ἐν ἀναμονῇ τοῦ Χείμαρου) ὁ Ἰωαννίδης καὶ μοῦ μετέφερε προφορικὴ ἐντολὴ τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου νὰ πάω στὸ Σινιάτσικο, νὰ περιμένω τὴν 18 Ταξιαρχία, νὰ ἀναδειξῶ νέο Ταξιαρχο στὴ θέση τοῦ Ἀμύντα πού καθαιρέθηκε καὶ νὰ καθοδηγήσω ὁ ἴδιος τὸν ἐλιγμὸ χωρὶς νὰ καθορίζεται κάποιος συγκεκριμένος ἀντικειμενικὸς σκοπός. Πῆρα μόνο τὸν Μπάρμπα - Κίτσιο γιὰ ὁδηγὸ καὶ μέσω Βοῖου περάσαμε τὸν Ἀλιάκμονα καὶ φτάσαμε στὸ χωριὸ Βλάστη, ὅπου περιμέναμε τὴν ἄφιξη τῆς Ταξιαρχίας ὁλόκληρη τὴ μέρα. Ἡ Ταξιαρχία ἔφτασε ἀργὰ τὸ βράδυ, ἔτσι πού δὲν μποροῦσαμε νὰ κινηθοῦμε ἀμέσως πρὸς Μπούρινο. Ὑστερα ἀπὸ μελέτη τῶν στελεχῶν πού διοικοῦσαν Τάγμα καὶ με ὁμόφωνη γνώμη τῶν Ταγματάρχων ἀνάδειξα τὸν Παντελὴ Βαϊνᾶ Διοικητὴ Ταξιαρχίας, παρόλο πού ἦταν ὁ νεότερος ἀπὸ ὄλους.

“Ὀλη ἡ ἄλλη μέρα πέρασε ἤσυχα. Μόνο μᾶς χτυποῦσε ἀραιὰ τὸ ἐχθρικὸ πυροβολικὸ ἀπὸ τὴν κατεύθυνση τῆς Πτολεμαΐδας, σάν νὰ μᾶς ἔλεγε, ὅτι κατάλαβαν τὴν παρουσία μας. Μόλις νύχτωσε ξεκινήσαμε πρὸς Μπούρινο χωρὶς νὰ ἔχουμε ὁδηγούς πού ἤξεραν τὰ μέρη καὶ μόνο με τὴ βοήθεια τοῦ χάρτη. Εὐτυχῶς, πέσαμε σὲ μιὰ στάνη πιάσαμε τὸν τσοπάνο καὶ τὸν ὑποχρέωσα νὰ μᾶς ὁδηγήσει ἀπὸ το πιὸ κοντινὸ καὶ ἀσφαλὲς δρομολόγιο στὸ Μπουγάζι γιὰ νὰ πιάναμε τὰ ξημερώματα θέσεις μάχης στὰ νότια ὑψώματα τοῦ δημόσιου δρόμου. Ὁ τσοπάνος ἐκπλήρωσε με συνέπεια τὴ διαταγὴ μου καὶ τίς πρωινὲς ὥρες ἡ ἐμποσθοφυλακὴ πέρασε τὸ δημόσιο δρόμο καὶ ἄρχισε νὰ ἀνεβαίνει τίς ἀπότομες πλαγιές. Χωρὶς ἐπεισόδια διέρρευσε ὅλη ἡ φάλαγγα, ὅταν πιά ἄρχισαν νὰ κινοῦνται στὸ δρόμο ἐλαφρὰ ἰδιωτικὰ αὐτοκίνητα, πού αἰφνιδιάστηκαν ἀπὸ τὰ πυρὰ τῶν μαχητῶν μας καὶ τράπηκαν σὲ φυγὴ με μεγάλη ταχύτητα. Αὐτὰ τὰ αὐτοκίνητα ἔγιναν καὶ οἱ ἀγγελιοφόροι στὶς τοπικὲς φρουρὲς τῆς Κοζάνης, τῶν Γρεβενῶν καὶ τῆς Σιάτιστας γιὰ τὴν παρουσία τῶν τμημάτων μας κοντὰ στὸ δημόσιο δρόμο. Ἐπόμενο

ήταν νά σταματήσει ή κυκλοφορία μηχανοκίνητων μέσων στό δημόσιο δρόμο καί νά άρχίσει ή κινητοποίηση δυνάμεων από Κοζάνη καί Γρεβενά για τό άνοιγμα τοῦ δρόμου, πού ασφαλῶς ὑπόθεταν, ὅτι εἶχε ναρκωθετηθεῖ. Πέρασαν μερικῆς ὥρες για νά πάrouμε ἐπαφή μέ τμήματα ἐχθρικοῦ Πεζικοῦ, ὅμως νωρίς ἐδηλώθηκε ή ἀντίδραση τοῦ ἀντιπάλου μέ βολή πυροβολικοῦ ἀπό τήν κατεύθυνση τῶν Γρεβενῶν. Αὐτή ή ἀνάπαυλα μᾶς βοήθησε νά τακτοποιήσουμε τή διάταξη τῶν τμημάτων μας καί νά ξεκουραστοῦν λίγο οἱ ἀντάρτες ἀπό τήν νυχτερινή πορεία. Κατά τό μεσημέρι πάρθηκε ἐπαφή μέ ἐχθρικά τμήματα, βασικά ἀπό τήν κατεύθυνση τῆς Κοζάνης. Φαίνεται ή Διοίκηση τῆς Φρουρᾶς Γρεβενῶν δέν τολμοῦσε νά ἀδυνατίσει τή φρουρά τῆς πόλης φοβούμενη ἐπίθεση ἐναντία στά Γρεβενά ἀπό τίς δυνάμεις μας στό Γράμμο. Τά τμήματά μας κράτησαν ὄλη τή μέρα τίς θέσεις τους καί τό βράδυ συμπυκνήσαμε στό ἐσωτερικό τοῦ Μπούρινου, ἐνοχλούμενοι μόνο ἀπό τό πυροβολικό τῶν Γρεβενῶν. Ἀσφαλῶς μπορούσαμε νά παραμείνουμε στό Μπούρινο ἀκόμα μιά μέρα ἴσως καί περισσότερο, ὅμως δυό πράγματα μᾶς ἔκαμαν νά ἀποφασίσουμε νά περάσουμε στά Χάσια: ή ἀδυναμία τῶν χωριῶν τῆς περιοχῆς νά τροφοδοτήσουν τήν Ταξιαρχία μας καί τήν ἀναμενόμενη φάλαγγα τῶν ἀόπλων (Τά Χάσια ἤταν ἐντελῶς ἔρημα) καί ή ἔναρξη τοῦ λυωσίματος τοῦ χιονιοῦ μέ ἀποτέλεσμα νά ἀρχίσει νά ἀνεβαίνει ή στάθμη τοῦ νεροῦ τοῦ Ἀλιάκμονα, ἔτσι ὑπῆρχε κίνδυνος νά ἐγκλωβιστοῦμε στή μικρή αὐτή περιοχή καί νά πάθουμε ἄσκοπες ζημιές. Στά Χάσια μᾶς πλάκωσε ή πείνα καί ἀναγκαστήκαμε νά κάμουμε ἐπιμελητειακή ἐπιχείρηση στό χωριό Ἀγναντιά τῆς Θεσσαλίας, ὅπου ἀνάμεσα στά ἄλλα τρόφιμα πήραμε καί 1.200 πρόβατα. Στό γυρισμό, τίς πρωινῆς ὥρες ἔφτασε ὁ «Γαλατᾶς» (ἐχθρικό ἀναγνωριστικό ἀεροπλάνο), πού ἐνήργησε ἐπανηλειμμένους πολυβολισμούς στό σωρό τῶν προβάτων, μέ ἀποτέλεσμα ἄλλα νά τραυματισθοῦν καί ἄλλα νά σκοτωθοῦν. Οἱ πεινασμένοι ἀντάρτες ἔσφαζαν αὐτά τά πρόβατα καί ἀφοῦ τά κομματίαζαν τά ἔβαζαν στους γυλευούς τους καί προχωροῦσαν, ἄλλοι βύζαιναν τίς προβατίνες ἀδιαφορώντας για τόν κίνδυνο νά σκοτωθοῦν ἀπό τό

αεροπλάνο. Φτάσαμε στό Κηπουριό καί οί άντάρτες ρίχτηκαν στό ψήσιμο κρεάτων στό έγκαταλειμμένα σπίτια τών χωρικών. Πάλι έφτασε ό «Γαλατάς» καί πολυβολούσε άδέσποτα, έπίσης έρριχνε χειροβομβίδες από χαμηλό ύψος, όμως όλοι άδιαφορούσαν καί δέν έκτελούσαν τίς διαταγές μας νά πυροβολήσουν καί γκρεμίσουν τόν άδιάντροπο έπισκέπτη.

“Όμως καί ό αεροπόρος συμπεριφέρθηκε εύγενικά από σεβασμό γιά τό γεύμα τών άνταρτών καί γρήγορα άπομακρύνθηκε χωρίς νά ξαναγυρίσει ή νά φωνάξει βομβαρδιστικά αεροπλάνα, πού θά μάς έκαναν μεγάλη ζημιά. Στό Κηπουριό πήρα τηλεγράφημα από τόν Βλαντά, πού μου ζητούσε νά αναφέρω τούς λόγους, πού πήρα τά πρόβατα καί νά δώσω τά μισά στόν Παλαιολόγο. Τυπική στάση χαριερίστα, πού έπιδίωκε νά κατοχυρώσει τόν έαυτό του από κριτική του Ζαχαριάδη καί του Πολιτικού Γραφείου γιά άντιστασιακές πράξεις. Σέ άλλο τηλεγράφημα ό νέος Διοικητής του 'Αρχηγείου Δ. Μακεδονίας Χείμαρος διέταξε νά μπούμε μέρα στόν κάμπο τών Γρεβενών καί νά ένεργήσουμε έπιστράτευση καί έπιμελητειακή δουλειά. Εύτυχώς άνακάλεσε τή διαταγή του μέ άλλη, πού μάς καλούσε νά κινηθούμε στό Γράμμο. 'Αργότερα, πού πήγα στό Γεν. 'Αρχηγείο σαν Διευθυντής του Γραφείου 'Επιχειρήσεων στό άσπεϊα πήρα στό τηλέφωνο τό Χείμαρο καί του είπα, ότι έτοιμάζαμε διαταγή νά μπει έπικεφαλής έπιχείρησης στό ύψίπεδο τής Κοζάνης γιά έπιστράτευση καί έπιμελητειακή δουλειά. 'Ο Χείμαρος διαμαρτυρήθηκε άμέσως λέγοντας πώς είναι δυνατόν νά γίνει μιá τέτοια έπιχείρηση μέρα στόν κάμπο σέ άγώνα μέ τά τάνκς; 'Ησύχασε, του είπα, τέτοια άνοησία δέν θά κάμουμε, άπλως ήθελα νά σου θυμίσω γιά τή δικιά σου διαταγή νά μπούμε μέρα στόν κάμπο τών Γρεβενών γιά τήν ίδια δουλειά. Δυστυχώς, οί Διοικητές μας δέν πολυβασάνιζαν τό μυαλό τους, όταν έκδιδαν διαταγές καί δέν μετέφεραν τόν έαυτό τους στή θέση του έκτελεστή γιά νά εκτιμήσουν κατά πόσο ή άποστολή πού άνέθεταν ήταν πραγματοποιήσιμη.

'Ο άπολογισμός τών γενικών άπωλειών τής φάλαγγας τών άόπλων καί τών μάχιμων τμημάτων στην δραματική αύτή πο-

ρεία τῶν 40 ἡμερῶν δέν μπορεῖ νά γίνει μόνο στή βάση τῶν ἀπωλειῶν, πού δίνει στό βιβλίο του ὁ Γούσιας, πού μαζί μέ τά καλά του προτερήματα εἶχε τήν κακή συνήθεια νά δίνει ἀναληθῆ στοιχεῖα προκειμένου νά ἀναδείξει τήν προσωπικότητά του. Ἔτσι ὁ Γούσιας ἀναφέρει ἀπώλειες τῶν ἀόπλων τῆς Ρούμελης μόνο 300, ἐνῶ οἱ ἀπώλειες τῶν ἀόπλων Θεσσαλῶν εἶναι 270 (στό Νότιο Ὀλυμπο) καί τῶν μάχιμων κάπου 150, συνολικά 720. Δυστυχῶς καί τό Πολιτικό Γραφεῖο μέ τήν ἀπόφασή του δέν δίνει στοιχεῖα γιά τίς ἀπώλειες τῶν ἀόπλων καί τῶν μάχιμων γιά νά ἐκτιμῆσει ρεαλιστικά τά κέρδη καί τίς ζημιές ἀπό αὐτή τήν ὑπόθεση, νά καταλογίσει εὐθύνες καί νά ἐπιβραβεύσει τοὺς διακριθέντες. Ἡ ἀπόφαση μοιάζει σάν νά εἶναι ἀπόφαση γραμμένη ἀπό τό Γούσια καί γιά τόν Γούσια. Ἡ ἀπόφαση μιλάει μόνο ἄοριστα γιά 400 νεκρούς καί τραυματίες τοῦ ἀντιπάλου, ἀριθμό πού κανένας δέν μπορεῖ νά ἀποδείξει.

Ἡ προσωπική μου γνώμη εἶναι ὅτι οἱ ἀπώλειες τῶν ἀόπλων τῆς Ρούμελης ἦταν πολύ πιό μεγάλες, ὅτι ὁ γενικός ἀριθμός τῶν ἀπωλειῶν ὄλων τῶν τμημάτων αὐτή τήν περίοδο ὑπερέβαινε τόν ἀριθμό τῶν ἐπιστρατευμένων, πού ἔφτασαν στό Γράμμο καί γενικά ἡ ὄλη ἐπιχείρηση παρουσίαζε παθητικό ἰσοζύγιο. Ὅπως κι ἄν ἦταν τό Πολιτικό Γραφεῖο ἔπρεπε νά πάρει θέση γιά τό ἀνόητο σχέδιο τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου, πού στοίχισε μεγάλες ἀπώλειες στίς δυνάμεις μας, πού μέ τή σειρά τους ἀντανάκλωσαν ἄσχημα στό ἠθικό τοῦ λαοῦ, πού παρακολουθοῦσε τήν τραγωδία τῶν ἀόπλων ἀπό τίς μαρτυρίες τῶν λιποτακτῶν καί αἰχμαλώτων. Εἶναι πασίγνωστη ἡ ἀλήθεια, ὅτι τό φέμμα πάντοτε ἔχει κοντά ποδάρια. Γι' αὐτό καί ἡ προπαγάνδα, πού κρύβει τήν ἀλήθεια καί ἐπιβραβεύει τό φέμμα εἶναι πολύ πιό ἐπιζήμια ἀπό τήν ἴδια τή ζημιά πού ἔγινε, γιατί ἡ ἀλήθεια ἀργά ἢ γρήγορα θά μαθευτεῖ καί ὁ λαός θά χάσει τήν ἐμπιστοσύνη του στήν ἡγεσία. Φαίνεται, ὅμως, ἔστω καί προφορικά θά ἔγινε κριτική τοῦ Μάρκου καί ὅταν αὐτός ἔνοιωσε τό θρόνο του νά κλονίζεται ξεφορτώθηκε τό Διευθυντή τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων Λογοθέτη καί τόν ἔστειλε στήν Κεντρική Μακεδονία στή θέση του δέ τοποθέτησε ἀργότερα ἐμένα. Ὅπως μοῦ

είπε ο ίδιος, αυτό τό ἔχαμε παρά τήν αντίθετη γνώμη τῶν ἄλλων, ὅτι δέν ἔχαμα τίποτε μέ τόν ἐλιγμό τῆς 18ης Ταξιαρχίας στό Σινιάτσιο-Μπούρινο καί Χάσια. Ὑποθέτω, ὅτι αὐτό ἦταν μπηχτή τοῦ Γούσια, πού μέ θεωροῦσε τσιράκι τοῦ Μάρκου καί συνεπῶς ἀνεπιθύμητο ἀντίπαλό του στήν προσπάθειά του νά ἀναρριχηθεῖ στό θρόνο τοῦ Μάρκου.

Μερικά συμπεράσματα

Τό βασικό συμπέρασμα γι' αὐτή τήν περίοδο ἦταν, ὅτι ὁ Μάρκος σαμποτάρισε τήν ἀπόφαση τῆς 3ης ὀλομέλειας τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ γιά αὐξηση τῶν δυνάμεων τοῦ ΔΣΕ σέ 50-60 χιλιάδες ἄνδρες μέ τό μέτρο τῆς ἀναγκαστικῆς ἐπιστράτευσης. Οἱ δυνάμεις τοῦ ΔΣΕ ὄχι μόνο δέν ἔφτασαν τό ἐπίπεδο πού καθόρισε ἡ ὀλομέλεια, ἀλλά μόλις ξεπέρασαν τό ἐπίπεδο πού βρισκόνταν τό Φθινόπωρο τοῦ 1947 καί βασικά ἀπό ἐπιστράτευση στή Ρούμελη, Θεσσαλία, Πελοπόννησο καί Ἀνατολική Μακεδονία καί Θράκη. Σημαντικό μέρος τῶν ἐπιστρατευμένων χρειάστηκε γιά νά καλύψει τίς ἀπώλειες τῶν μάχιμων τμημάτων. Γιά τό τέτοιο ἀποτέλεσμα εἶχε εὐθύνη καί ἡ πολιτική ἡγεσία (Ζαχαριάδης-Μπαρτζιώτας), πού βρισκόνταν κοντά στό Γεν. Ἀρχηγεῖο καί δέν πῆρε τά ἀναγκαῖα ὀργανωτικά καί στρατιωτικά μέτρα γιά τήν πραγματοποίηση τῆς ἀπόφασης τῆς 3ης ὀλομέλειας. Τέτοια μέτρα δέν πάρθηκαν οὔτε ἀμέσως μετά τήν ὀλομέλεια, οὔτε στή διάρκεια τοῦ χειμῶνα γιά νά συγκεντρωθοῦν οἱ προσπάθειες ὄλων σ' ἕναν σκοπό: ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΗ. Μέ τό κύριο αὐτό πρόβλημα συνδέονταν καί ἄλλα δευτερεύοντα μέν, ἀλλά μέγιστης σημασίας: α) Συγκέντρωση καί ἀποθήκευση μεγάλων ποσοτήτων τροφίμων ἀπό τό λαό καί τίς φιλικές χῶρες τοῦ ἔξωτερικοῦ, β) Κλιμάκωση τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου, πού παίρναμε ἀπ' τό ἔξωτερικό στό ἔσωτερικό τῆς χώρας καί ἐναποθήκευσή του σέ κατάλληλους χώρους στρατηγικῆς καί τακτικῆς σημασίας στή βάση τοῦ γενικοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου. Τό κράτημα τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου, τῶν τροφίμων καί τοῦ ὑγειονομικοῦ ὕλικου σέ ἀποθήκες κοντά στά

βόρεια σύνορά μας δέσμευε τήν στρατηγική καί τακτική μας σέ άγώνα για κράτημα εδάφους για τή διαφύλαξη τών καναλιών άνεφοδιασμοῦ μας βασικά καί ὄχι για τήν πλήρη έξόντωση μεγάλων έχθρικών σχηματισμῶν μέ τή μέθοδο τῆς στρατηγικῆς άντεπίθεσης. Ἔτσι ἡ άπώλεια μιᾶς βάσης ἢ τών βάσεων κοντά στά σύνορα δημιουργοῦσε πρόβλημα ζωῆς ἢ θανάτου για τό ΔΣΕ. Στή βάση τών παραπάνω ἄς εξετάσουμε τά βασικά ζητήματα πού ἔπρεπε νά λύσει συγκεκριμένα ἡ ἡγεσία άμέσως μετά τήν 3η ὀλομέλεια καί ὀλόκληρη τή χειμερινή περίοδο για νά προετοιμάσει τήν πιό άποτελεσματική άντιμετώπιση τῆς ἑπόμενης ἔκστρατείας τοῦ άντιπάλου, πού ἦταν ἡ πιό ἑξαιρετική εὐκαιρία για νά καταφερθεῖ ἑνάντια του άποφασιστικό χτύπημα στρατηγικῆς σημασίας. Τέτοια ζητήματα θεωρῶ τά παρακάτω:

1) Ἄμέσως μετά τήν ὀλομέλεια ἡ πολιτική ἡγεσία ἔπρεπε νά δημιουργήσει τό Γενικό Ἐπιτελεῖο τοῦ ΔΣΕ, διαλέγοντας τούς πιό κατάλληλους άπό τούς μόνιμους ἢ ἑφεδρους αξιωματικούς, πού γνώριζαν τούς γενικούς νόμους τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου καί μποροῦσαν πιό καλά νά προσαρμοστοῦν στούς εἰδικούς νόμους τοῦ ἑπαναστατικοῦ πολέμου. Τό πιό δύσκολο πρόβλημα θά ἦταν ἡ ἐξεύρεση τοῦ κατάλληλου στελέχους πού θά ἔπωμίζονταν μέ τά καθήκοντα τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου, τοῦ άντικαταστάτη του, τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων καί τών Διευθυντῶν τών ὑπόλοιπων Γραφείων καί Ὑπηρεσιῶν. Σ' αὐτό τό Ἐπιτελεῖο ἔπρεπε νά καθοριστοῦν οἱ άρμοδιότητες καί ἡ δικαιοδοσία στά ζητήματα τῆς διεύθυνσης τοῦ πολέμου. Τό Ἐπιτελεῖο δέν μπορεῖ νά εἶναι μόνο ἕνας γραφειοκρατικός μηχανισμός διεκπεραίωσης τών άποφάσεων τῆς Διοίκησης, ἄλλά καί ὁ διευθύνων Νοῦς για τήν ἑπεξεργασία καί θεμελίωση τών ἄρχῶν τῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς τοῦ ἑπαναστατικοῦ πολέμου. Ἡ Διοίκηση πρέπει νά ξέρει καί νά μπορεῖ νά προσδιορίσει τούς στόχους, πού πρέπει νά πραγματοποιηθοῦν σέ καθορισμένη περίοδο. Ἐπιτελεῖο θά πεί ἄν καί πῶς μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ ἡ ἰδέα τοῦ Διοικητῆ. Κανένας δέν ἔχει τήν άπαίτηση οἱ πολιτικοί ἢ τά Διοικητικά

ὄργανα νά εἶναι εἰδικοί γιά ὄλα τά ζητήματα. Γι' αὐτό γιά ὄλες τίς ἐπιστήμες ὑπάρχουν στενές εἰδικότητες μέ τίς ὁποῖες ἀσχολοῦνται εἰδικά ἐκπαιδευμένοι ἄνθρωποι. Τό ζήτημα εἶναι, ὅτι οἱ πολιτικοί καί τά διοικητικά ὄργανα πρέπει νά μποροῦν νά ἀνακαλύπτουν καί νά ἀξιοποιοῦν ἐκείνους τούς εἰδικούς, πού εἶναι σέ θέση νά λύνουν πιά σωστά τά τεχνικά ζητήματα. Νομίζω, ὅτι ἡ πολιτική μας ἡγεσία στό σύνολό της ὑστεροῦσε σέ ἱκανότητες στόν ὀργανωτικό τομέα καί τόν διαρκῆ ἔλεγχο ἐκτέλεσης τῶν ἀποφάσεων, πού ἔπαιρνε ἡ ἴδια. Ὁ Διοικητής ἡ ὁ καθοδηγητής πρέπει νά προβλέπει καί νά διορθώνει ἐγκαιρα τά λάθη του καί ὄχι νά περιμένει μοιρολατρικά γιά νά συγκεντρώνει ὕλικά γιά κριτική ἄλλων.

Ἔτσι ἡ πολιτική ἡγεσία στό πρόσωπο τοῦ Ν. Ζαχαριάδη δέν ἔλυσε σωστά οὔτε τό ζήτημα τῆς Διοίκησης τοῦ ΔΣΕ, ἀναθέτοντας ὄλες τίς ἐξουσίες στό Μάρκο, πού εἶχε δείξει ἔλλειψη ἡγετικῶν ἱκανοτήτων καί ἀπειθαρχία στή γραμμή τοῦ Ζαχαριάδη, ἄφησε γιά ἀρχηγό τοῦ Ἐπιτελείου τόν Στέφανο Παπαγιάννη, τελείως ἀκατάλληλο γι' αὐτή τή θέση καί μέσα σέ διάστημα 7 μηνῶν ἐπέτρεψε στό Μάρκο νά ἀλλάξει δυό φορές τό Διευθυντή τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων μόνο γιά νά καλύψει ὁ Μάρκος τίς δικές του εὐθύνες. Ἔτσι ἡ δουλειά τῆς καθοδήγησης τοῦ ΔΣΕ στό στρατιωτικό τομέα κούτσαϊνε καί ἀπό τά δυό τά πόδια, δηλαδή ἀπό ἄποψη Διοίκησης καί ἀπο ἄποψη Ἐπιτελείου. Ἐπῆρχαν στελέχη, πού δοκιμάστηκαν στή φωτιά τῆς μάχης, χρειάζονταν μόνο θαρραλέα ἀνάδειξη γιά τή στελέχωση τῆς Διοίκησης καί τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ ΔΣΕ. Αὐτό δέν ἔγινε καί ἔγιναν λάθη πάνω σέ λάθη στή χειμερινή περίοδο μέ ἀποτέλεσμα νά μὴν προετοιμαστοῦμε ὅπως ἔπρεπε γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου τό καλοκαίρι τοῦ 1948.

2) Μιά ἰκανή στρατιωτική ἡγεσία μέ ἕνα γερό Ἐπιτελεῖο θά μποροῦσε νά λύσει τά παρακάτω ζητήματα:

α) Ἀμέσως μετά τήν 3η ὀλομέλεια ἔπρεπε νά ὀργανώσει τήν προώθηση πολεμικοῦ ὕλικου στό χῶρο τῆς Κεντρικῆς Πίνδου γιά τόν ἐξοπλισμό τῶν ἀόπλων τῆς Θεσσαλίας καί Ρούμε-

λης. Για τήν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ θά ἦταν ἐπιζήμια κάθε ἐπιχείρηση στό Μέτσοβο καί στήν περιοχή του, γιατί θά προκαλοῦσε τήν προσοχή τοῦ ἀντιπάλου, ὁ ὁποῖος θά συγκέντρωνε ἐκεῖ σοβαρές δυνάμεις πού θά ἐμπόδιζαν τίς ἀποστολές πολεμικοῦ ὕλικου στό νότο. Τό κύριο πρόβλημα γιά τόν χειμῶνα 1947-1948 ἦταν ἡ γενική ἐπιστράτευση τῆς νεολαίας αὐτῶν τῶν περιοχῶν καί τῆς Πελοποννήσου καί τό πέρασμα τους στίς ἀρχές τῆς ἀνοιξης στή Βόρεια Πίνδο. Δεύτερο κανάλι ἀνεφοδιασμοῦ ἔπρεπε νά λειτουργεῖ ἀδιάκοπα ἀπό τό Καϊμακτσαλάν - Βέρμιο - Πιέρια - Ὀλυμπο. Στά Πιέρια καί τόν Ὀλυμπο, πού ἦταν ἀνάγκη νά ὑπάρχει ἐνιαία Διοίκηση, ἔπρεπε νά δημιουργηθοῦν ἀποθῆκες πολεμικοῦ ὕλικου στρατηγικῆς σημασίας, κυρίως μεγάλων ποσοτήτων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Τρίτο κανάλι ἔπρεπε νά λειτουργεῖ ἀπό Γράμμο πρός Χάσια καί ἀπό Βίτσι πρός Χάσια, μέ ἀποθῆκες πολεμικοῦ ὕλικου στρατηγικῆς σημασίας. Τέλος, στό χῶρο τῆς Βόρειας Πίνδου ἔπρεπε νά δημιουργηθοῦν ἀποθῆκες στρατηγικῆς καί τακτικῆς σημασίας στό Γράμμο, στό Σμόλικα, στό Πάπιγγο καί στό Λύγχο.

Παράλληλα μέ τήν κλιμάκωση τοῦ πολεμικοῦ ὕλικου σέ βάθος στό ἐσωτερικό τῆς χώρας ἔπρεπε νά κλιμακώνεται καί ὁ ἀνεφοδιασμός σέ τροφίμα, ἱματισμό καί ὑπόδηση, ὑγειονομικό ὕλικό κ.λπ. Γι' αὐτό τόν σκοπό ἦταν ἀνάγκη νά ξέρουμε τί ἔπρεπε νά ζητᾶμε ἀπ' τό ἐξωτερικό καί τί ἔπρεπε νά παίρνομε ἀπ' τό Λαό. Ἀπ' τό ἐξωτερικό μᾶς ἐνδιέφεραν οἱ ξηρές τροφές, πού διατηροῦνταν σέ ὑπόγειες ἀποθῆκες ἕνα χρόνο (κονσέρβες, κασέρια, τυρί σέ σφραγισμένους τενεκέδες, εἰδικά σαλάμια, γαλέτες, παξιμάδια, μπισκότα, ζάχαρη, ρύζι, μακαρόνια κ.λπ.). Ἀπ' τό ἐσωτερικό μᾶς ἐνδιέφεραν: τό λάδι καί ἐλιές, ξηρά φρούτα (καρύδια, μύγδαλα), μέλι, ζάχαρη, ρύζι κ.λπ. Βασικά, ὅμως, μᾶς χρειάζονταν μεγάλες ποσότητες ἐπεξεργασμένου κρέατος, πού μποροῦσε νά συντηρηθεῖ, ἡ δέ καλλιέργεια τῆς πατάτας σ' ὄλα τά ἐγκαταλειμμένα χωριά ἦταν ὑποχρεωτικό καθήκον. Ἡ πατάτα, τό ρύζι, τά ὄσπρια μποροῦσαν νά ἀντικαταστήσουν σέ μεγάλο βαθμό τό ψωμί γιά τή λύση τοῦ ὁποῖου ἔπρεπε νά στραφοῦμε στήν καλλιέργεια τῆς σίκαλης, πού μπορεῖ

νά παράγεται και στά πιό άγωνα έδάφη.

Νά μιά τεράστια δουλειά, πού χρειάζονταν σοβαρά νά άπασχολήσει τήν προσοχή τής πολιτικής ήγεσίας και τής Προσωρινής Κυβέρνησης, άπαραίτητης γιά τή δημιουργία τής οικονομικής βάσης, ιδιαίτερα μετά τήν εκκένωση τών κατοίκων τών όρειών χωριών, επίσης γιά τόν άνεφοδιασμό τών τμημάτων μέ πολεμικό ύλικό στους βασικούς χώρους έλιγμών τους. Δέν μπορεί νά μιλάει ό Μάρκος γιά πόλεμο έλιγμών τή στιγμή, πού δέν έκαμε τίποτε γιά τήν κλιμάκωση άποθηκών άνεφοδιασμού στους χώρους τών έλιγμών. Καί είχε τήν πείρα τών έλιγμών μας στή Ρούμελη τό καλοκαίρι τοῦ 1947. "Αν δέν είχαμε τίς άποθήκες τροφίμων σκόρπιες σ' όλο τό χώρο τοῦ έλιγμοῦ μας ασφαλώς δέν θά τά βγάζαμε πέρα ή τουλάχιστον θά είχαμε σοβαρές ζημιές.

β) Οί επιχειρήσεις τό χειμώνα 1947-1948 έπρεπε νά άποβλέπουν άποκλειστικά στήν έπιστράτευση και τόν άνεφοδιασμό μέ μεγάλες ποσότητες τροφίμων και άλλων άπαραίτητων ύλικών. Στόχοι γιά έπιστράτευση έπρεπε νά είναι κατ' άρχήν τά άοπλα ή τά αδύνατα όπλισμένα χωριά, έτσι πού νά μεγαλώσουμε τίς δυνάμεις μας μέ τίς πιό μικρές άπώλειες. Γιά τή σίγουρη έπιτυχία τών επιχειρήσεων ήταν άνάγκη νά χρησιμοποιείται ή στρατηγική τής συγκέντρωσης τών δυνάμεων, πού έδινε τή δυνατότητα προσβολής περισσότερων στόχων και έξασφάλισης δυνάμεων γιά πλαγιοφυλάξεις τής έπιχείρησης και πλήρη περικύκλωση τών στόχων. Γιά όρισμένες περιοχές τής Βόρειας Έλλάδας μπορούσε νά διαταχθεϊ εκκένωση όλόκληρων χωριών, πού επέβαλαν στρατιωτικές άνάγκες. Στόν όλόκληρωτικό πόλεμο πού άρχισε ό αντίπαλος έπρεπε νά άπαντήσουμε μέ όλόκληρωτικό πόλεμο.

γ) Γιά τήν άποτελεσματική άντιμετώπιση τής νέας έκστρατείας τοῦ αντίπαλου τό γενικό σχέδιο έπρεπε νά προβλέπει τή μεγαλύτερη δυνατή συγκέντρωση δυνάμεων στή Βόρεια Πίνδο μέ σκοπό τή συντριβή μεγάλων έχθρικών σχηματισμών, γεγονός πού θά προκαλοῦσε τήν άλλαγή τοῦ συσχετισμοῦ τών δυνάμεων σέ όφελός μας.

Μιά δύναμη 25-30 χιλιάδων ανδρῶν, ὀργανωμένη σέ τρεῖς Μεραρχίες τῶν τριῶν Ταξιαρχιῶν, δύναμης ἡ κάθε μιά τῶν 6-8 χιλιάδων ανδρῶν (ἡ κάθε Ταξιαρχία 1.400-2.500 ἄνδρες μέ τρία-τέσσερα Τάγματα τῶν 400-600 ανδρῶν) θά ἦταν ἰκανή νά ἐξοντώσει πλήρως τουλάχιστον μιά ἐχθρική Μεραρχία, γεγονός, πού θά προκαλοῦσε σοβαρή ἀλλαγὴ στό συσχετισμὸ τῶν δυνάμεων, θά ἀνέβαζε σέ μεγάλο βαθμὸ τὸ ἠθικὸ τῶν Λαϊκῶν μαζῶν καὶ θά δημιουργοῦσε νέα ἄνοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ βάση γιὰ σίγουρη κινητοποίηση νέων ἐφεδρειῶν. Αὐτὴ ἡ δύναμη θά ἦταν καὶ ὁ τακτικὸς στρατός, ὅσον ἀφορᾷ τὴ συγκεντροποίησή του, ὀργάνωση καὶ πειθαρχία, ἀντάρτικος ὄμωσ, ὅσον ἀφορᾷ τίς μέθοδες πάλης. Σ' αὐτὴ τὴ δύναμη ἔπρεπε νά ριχτοῦν τὰ καλύτερα στρατιωτικά καὶ πολιτικά στελέχη γιὰ νά γίνονταν μιά ἰσχυρὴ καὶ ἀκατανίκητη γροθιά. Σ' ὅλες τίς ἄλλες περιοχές θά διατηροῦνταν ἐλαφρά ἀντάρτικα τμήματα μέ τίς πρώτες μορφές ὀργάνωσης καὶ καθαρὰ ἀντάρτικες μέθοδες πάλης.

Γιὰ τὴν προετοιμασία αὐτῆς τῆς δύναμης, τὴν ὀργάνωσή της καὶ τὴν ἐκπαίδευσή της, τὴν προετοιμασία τοῦ σχεδίου διάταξης καὶ ἀποστολῶν τῶν Μονάδων στὴν περίοδο τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου, τὸν καθορισμὸ τῆς τακτικῆς στὸν ἐπιχειρησιακὸ τομέα, τὴν ὀχύρωση φύσει ὀχυρῶν θέσεων καὶ τὴν ὄλη ὀργανωτικοτεχνικὴ προετοιμασία ἔπρεπε νά δουλεῦει ἐντατικά ὄλη ἡ ἡγεσία καὶ βασικά τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο. Αὐτὴ θά ἦταν ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη, πού θά ἔκρινε τὴν πορεία τοῦ ὄλου πολέμου καὶ αὐτὴ ἡ μάχη ἔπρεπε νά προετοιμάζεται μέ ὑπερένταση τῶν προσπαθειῶν ὄλων. Δέν ὑποστηρίζω, ὅτι αὐτὴ ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη θά ἔδινε τὴ δυνατότητα νά περάσουμε στό στάδιο τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης γιὰ ἀπελευθέρωση περιοχῶν καὶ κράτημά τους, ὅπως πρόβλεπε τὸ σχέδιο «Σ». Τὸ «Σ», ὅπως καὶ οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Βλαντᾶ καὶ ἄλλων, ὅτι ὁ πόλεμος χάθηκε ἀκόμα τὸ 1946, πού δέν κάναμε γενικὴ ἐξέγερση, εἶναι ἀντιλήψεις μικροαστικές καὶ ἐκφράζουν τὴν ἐπιθυμία νά τελείωνε ὁ πόλεμος στὰ γρήγορα καὶ ὄχι τίς ἀντικειμενικὲς δυνατότητες, πού ἔχουν σχέση μέ τὸν συσχετισμὸ τῶν δυνάμεων καὶ μέσων.

Μιά συντριπτική νίκη στό Γράμμο τό 1948 θά δημιουργούσε μιά πρώτη προϋπόθεση νά αναγκάσουμε τόν αντίπαλο νά παραιτηθεῖ ἀπό τήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης καί νά περιοριστεῖ στήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ἀμυνας γιά τή διαφύλαξη τῶν ἀστικῶν κέντρων καί τοῦ δικτύου τῶν συγκοινωνιῶν του. Ἴσως θά χρειάζονταν καί δεύτερη καί τρίτη παρόμοια συντριπτική νίκη γιά νά παραιτοῦνταν ὁ αντίπαλος ἀπό τήν τακτική τῶν ἐκστρατειῶν του ἐνάντια στίς βάσεις μας, μόνος τρόπος γιά τή δημιουργία σταθερῆς ἐλεύθερης περιοχῆς, πού θά ἔδινε τή δυνατότητα γιά συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων καί σύγχρονων μέσων πολέμου γιά τό πέρασμα στό στάδιο τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης, πού μπορούσε νά πραγματοποιηθεῖ μόνο, ὅταν ὁ στρατός μας θά ἀποκτοῦσε σύγχρονα μέσα πολέμου (ἀεροπορία, τάνκς, πυροβολικό κ.λπ.) καί θά μπορούσε νά ἐφαρμόσει μέθοδες πάλης τακτικοῦ στρατοῦ γιά κατάληψη καί διατήρηση τοῦ ἐδάφους. Ἀπ' αὐτό βγαίνει τό συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἐπαναστατικός πόλεμος τοῦ ΔΣΕ εἶχε μακρόχρονο χαρακτήρα καί κάθε βιασύνη γιά ξεπέραςμα τῶν σταδίων ἀνάπτυξης καί δράσης του σήμαινε πραξικοπηματικό τυχοδιωκτισμό. Γιά ἐκείνη τήν περίοδο ἦταν δυνατή μόνο ἡ τακτική τῆς περικύκλωσης καί πλήρους ἐξόντωσης ἀσθενέστερων σχηματισμῶν τοῦ ἐχθροῦ στή βάση τῆς ἐφαρμογῆς τῆς στρατηγικῆς ἀρχῆς τῆς συγκέντρωσης τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν δυνάμεων στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας πού θά ἔδινε τή δυνατότητα τῆς ἐξασφάλισης σημαντικῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας γιά τήν ἐξαπόλυση στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης, πού εἶναι ἡ πιό σημαντική φάση τῆς τακτικῆς τῆς στρατηγικῆς ἀμυνας ἢ τῆς στρατηγικῆς ὑποχώρησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΤΟ 1948

Τό Γενικό Ἀρχηγείο τοῦ ΔΣΕ ἐνώ σπαταλοῦσε ἀνόητα τίς δυνάμεις του τό χειμῶνα 1947-1948 καί δέν προετοιμάζονταν σοβαρά γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς νέας ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου, ἡ Κυβέρνηση τῶν Ἀθηνῶν καί τό Γενικό Ἐπιτελεῖο προετοιμάζονταν συστηματικά γιά μιά νέα ἀποφασιστική ἀναμέτρηση τό 1948. Νέος εὐνοϊκός παράγοντας γιά τό ἀντίπαλο στρατόπεδο ἦταν ἡ Ἀμερικάνικη βοήθεια, οἰκονομική καί στρατιωτική, πού ἀντικατέστησε τήν πιό ἀδύνατη Ἀγγλική. Στόν πολιτικό τομέα ἡ Ἀμερικάνικη βοήθεια συνοδεύτηκε μέ τή διάσπαση τῶν Βαλκανικῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν, πού προέκυψε ἀπό τήν ἀνοιχτή ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Γιουγκοσλαβίας, πού βασικά εἶχε ἀναλάβει τό κύριο βάρος τῆς βοήθειας τοῦ ἔνοπλου ἀγῶνα μας, ἀλλαγὴ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων στά Βαλκάνια πού εἶχε ἄμεσα ἀρνητική ἐπίδραση στό ἐπαναστατικό μας κίνημα. Τό ζήτημα τῆς ἀναγνώρισης τῆς Προσωρινῆς Δημοκρατικῆς Κυβέρνησης ἀπό τίς χῶρες τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου ἀναβλήθηκε πιά ἐπ' ἀόριστον, συνεπῶς ματαιώονταν καί τό ζήτημα τῆς ἀνοιχτῆς βοήθειάς μας μέ ὄλων τῶν εἰδῶν πολεμικά μέσα καί ἄμεση ὑποστήριξη μέ τή μορφή τῶν ἐθελοντῶν, γιὰτί μεγάλωναν οἱ κίνδυνοι διεθνῶν περιπλοκῶν. Ὁ νέος συσχετισμός τῶν δυνάμεων στά Βαλκάνια, ἐπέβαλε ἀπαραίτητα καί τήν ἀλλαγὴ τοῦ δικοῦ μας στρατηγικοῦ σχεδίου. Ἐμεῖς πιά ἔπρεπε πιό πολύ νά ὑπολογίζουμε στίς δικές μας δυνάμεις καί νά προετοιμαζόμαστε γιά πιό μακρόχρονο ἀμυντικό πόλεμο ἐν ἀναμονῇ καλύτερεφης τῶν διεθνῶν συνθηκῶν σέ ὄφελός μας. Ἀπ' τή δικιά μας ἱκανότητα νά κρατηθοῦμε στίς δύο σκολες διεθνεῖς συνθηκες, πού δημιουργήθηκαν στά νῶτα μας

θά εξαρτιόνταν καί τό ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπαναστατικοῦ μας πολέμου.

Τούς ἱκανούς τούς σέβονται πάντοτε ἐχθροί καί φίλοι. "Αν δέν ὑπῆρχαν στήν ἐπανάστασή μας τό 1821 τά ὀλοκαυτώματα τοῦ Σουλίου, τοῦ Μεσολογγίου, τῶν Ψαρῶν κλπ. καί τέτοιες περιφανεῖς νίκες, ὅπως ἡ καταστροφή τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμα-λη στήν Πελοπόννησο ἀπό τόν πιό ὀλιγάριθμο καί ἄσχημα ἐξοπλισμένο στρατό τοῦ Κολοκοτρώνη δέν θά μᾶς συνέτρεχε ἡ διεθνῆς βοήθεια, πού ἔδωκε θετική λύση στόν ἀγώνα μας. Αὐτή τήν ἀντικειμενική κατάσταση ὄφειλε νά ἀναλύσει σωστά ἡ πολιτική καί στρατιωτική ἡγεσία τοῦ ἐπαναστατικοῦ μας κινήματος καί νά καταστρώνει τά στρατηγικά της σχέδια μέ βάση τό συσχετισμό τῶν δυνάμεων καί μέσων τοπικά καί διεθνῶς. Στή βάση αὐτῆς τῆς ἀνάλυσης θά ἔβγαινε τό συμπέρασμα, ὅτι: α) Ὁ πόλεμος τῶν ἐλιγμῶν (τακτική τῆς στρατηγικῆς ὑποχώρησης) μέ μεγάλες δυνάμεις ἦταν πιά ξεπερασμένο στάδιο τακτικῆς, γιατί δέν ὑπῆρχαν δυνατότητες ἀνεφοδιασμοῦ τῶν τμημάτων μας μέ ἀφθονία πυρομαχικῶν καί ἄλλων πολεμοφοδίων, ἐπίσης δέν μπορούσε νά ἐξασφαλιστεῖ ὁ ἀνεφοδιασμός τους σέ τροφίμα ἐξ αἰτίας τῆς ἐκκένωσης τῶν ὄρεινῶν χωριῶν ἀπό τούς κατοίκους των. β) Δέν εἶχαν δημιουργηθεῖ ἀκόμα συνθηκῆς γιά τό πέρασμα στήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης, γιατί δέν διαθέταμε ἐπαρκεῖς δυνάμεις καί μέσα καί μέ τήν προηγούμενη δράση μας δέν ἐξαναγκάσαμε τόν ἀντίπαλο νά παραιτηθεῖ ἀπό τίς ἐστρατεῖες του καί νά περιοριστεῖ στή μέθοδο τῆς στρατηγικῆς ὄμυνας. γ) Γιά τήν ἐρχόμενη περίοδο ἐπιβάλλονταν ἡ τακτική τῆς στρατηγικῆς ὄμυνας στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας σέ μιᾶ ἢ περισσότερες ἀμυντικές τοποθεσίες ἀπό πρὶν προετοιμασμένες. Αὐτή ἡ τακτική θά ἦταν τό ἀρχικό στάδιο τῆς στρατηγικῆς ὄμυνας γιά δημιουργία συνεχοῦς ἀμυντικοῦ μετώπου πού θά εἶχε γιά ἀποστολή τή σταθερή κατοχή καί ἐξασφάλιση ὄρεινῆς ἐδαφικῆς περιοχῆς καί στό ἀπώτερο μέλλον καί πεδινῶν περιοχῶν, ὅταν θά τό ἐπέτρεπε ὁ συσχετισμός τῶν δυνάμεων καί μέσων.

Γι' αὐτό τό ἀρχικό στάδιο τῆς στρατηγικῆς ὄμυνας, πού δέν

έπαρκοῦσαν οἱ δυνάμεις μας γιὰ δημιουργία συνεχοῦς ἀμυντικοῦ μετώπου ἢ ἄμυνά μας θά εἶχε μόνο προσωρινό χαρακτήρα καί θά ἀποσκοποῦσε νά δώσει τόν ἀναγκαῖο χρόνο γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης, πού εἶναι τό κύριο συστατικό αὐτῆς τῆς μεθόδου πάλης. Τό σχέδιο συνεπῶς τῆς διεξαγωγῆς μιᾶς τέτοιας ἀμυντικῆς ἐπιχείρησης ἔπρεπε νά δίνει λύση στά παρακάτω προβλήματα: 1) Νά προβλέπει τήν ἐξασφάλιση τῆς μεγαλύτερης δυνατῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας, πού θά ἦταν ἰκανή νά ἐξοντώσει πλήρως μιά 3-5 φορές ἀσθενέστερη ἐχθρική δύναμη. 2) Νά προβλέπει τή θέση τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας, πού θά ἔχει τά καλύτερα ἐδαφικά πλεονεκτήματα γιά τήν προσβολή στά πλευρά καί νῶτα τῶν ἐχθρικών δυνάμεων, πού θά κινηθοῦν σέ μιά ἢ περισσότερες ἐπιθετικές κατευθύνσεις.

Αὐτή ἡ θέση πρέπει νά κρατιέται μυστική ἀπό τήν ἐπίγεια καί ἐναέρια παρατήρηση τοῦ ἐχθροῦ καί τά ἄλλα ὄργανα κατασκοπείας του, γιατί ἂν ἀντιληφθεῖ ὁ ἀντίπαλος τή θέση τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας τότε εὐκόλα θά μαντέψει καί τό ὄλο σχέδιό μας. 3) νά προβλέπει τή διάταξη τῶν κύριων δυνάμεων μας στήν περιφέρεια καί τό βάθος τῆς τοποθεσίας ἀντίστασης μέ τή μέθοδο τῆς δημιουργίας σημείων στηρίγματος καί κέντρων ἀντίστασης (ἀντίστοιχα δύναμης Λόχου καί Τάγματος) σέ φύσει ὀχυρές θέσεις καί μέ βάση τήν ὀργάνωση κυκλικῆς ἄμυνας, συστηματικῆς τεχνικῆς ὀχύρωσης, ὀργάνωσης ἰκανοποιητικοῦ σχεδίου πυρός, ἐξασφάλισης τοπικῆς ἐφεδρείας γιά τοπικές ἀντεπιθέσεις καί μέ πλήρη ἀνεφοδιασμό σέ πολεμοφόδια, τροφίμα, νερό καί ὑγειονομικό ὑλικό γιά παρατεταμένη ἄμυνα γιά καθορισμένο χρονικό διάστημα στή βάση τοῦ γενικοῦ σχεδίου τῆς ἄμυνας. Μ' αὐτό τόν τρόπο θά διασπῶνταν ὁ ἀνεφοδιασμός καί οἱ ὀργανικοὶ δεσμοί τῆς Διοίκησης τῶν ἐχθρικών δυνάμεων, πού θά διείδυαν στό ἐσωτερικό τῆς ἀμυντικῆς μας τοποθεσίας καί θά διευκολύνονταν ἡ στρατηγική μας ἀντεπίθεση στήν ἐπιθυμητή ἢ τίς ἐπιθυμητές κατευθύνσεις γιά τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση ἀσθενέστερων ἐχθρικών σχηματισμῶν, πού διείδυσαν στήν ἀμυντική μας τοποθεσία. Πλεονέκτημα τῆς ἀμυντικῆς μας τοποθεσίας θά ἦταν τό μεγαλύτερο δυνατό

βάθος, πού θά στερουῖσε τίς αντίπαλες δυνάμεις πού διείσδυσαν ἀπό τήν ἐνίσχυση τῶν μηχανοκίνητων μέσων του, τόν ἀνεφοδιασμό τους καί τήν καλή συνεργασία Πεζικοῦ, Πυροβολικοῦ καί Ἀεροπορίας.

Ἀπό τά στοιχεῖα, πού δίνουν ὁ Βλαντᾶς καί ὁ Γούσιας βγαίνει τό συμπέρασμα, ὅτι τό χειμῶνα 1947-1948 τό ἀντίπαλο Γενικό Ἐπιτελεῖο ὀργάνωσε τακτικό στρατό δύναμης 147.000 ἀνδρῶν, ὀργανωμένων σέ 9 Μεραρχίες, 27 Ταξιαρχίες καί 108 Τάγματα. Αὐτός ὁ στρατός ἐξοπλίστηκε μέ Ἀμερικάνικο ὄπλισμό. Ταυτόχρονα τό Γενικό Ἐπιτελεῖο καί ἡ Κυβέρνηση ὀργάνωσαν 100 Τάγματα Ἐθνοφρουρᾶς, προορισμένα γιά τή φύλαξη τῶν ἀστικῶν κέντρων καί τῶν συγκοινωνιακῶν γραμμῶν. Ἡ Ἐθνοφρουρά ἐξοπλίστηκε μέ τόν Ἀγγλικό ὄπλισμό. Μέ τήν ὀργάνωση τῶν στατικῶν δυνάμεων τῆς Ἐθνοφρουρᾶς ὁ ἀντίπαλος ἀπόκτησε τή δυνατότητα στρατηγικῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ γιά τή διενέργεια ἐκστρατειῶν γιά τήν περικύκλωση καί ἐξόντωση σημαντικῶν ἀνταρτικῶν δυνάμεων.

Σ' ἀντίθεση μ' αὐτή τήν πανστρατιά τοῦ ἀντιπάλου ἡ δύναμη τοῦ ΔΣΕ παρέμεινε σχεδόν στό ἐπίπεδο τοῦ φθινοπώρου 1947, δηλαδή τῶν 20-25.000 ἀνδρῶν ἐξοπλισμένων μέ μωσαικό ὄπλων καί αὐτομάτων (λάφυρα τοῦ Δεύτερου Παγκόσμιου πολέμου, Ἀγγλικά κλπ.) καί τελείως ἀνεπαρκῆ ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά καί ἄλλα πολεμοφόδια καί τρόφιμα, ἰδιαίτερα γιά τά τμήματα τῆς Νότιας Ἑλλάδας. Ἐτσι ἡ ἀναλογία τῶν ἀντίπαλων δυνάμεων ἦταν 10 πρὸς 1, ὅσον ἀφορᾷ τό ἔμφυχο ὕλικό καί ἀσύγκριτα μεγαλύτερη, ὅσον ἀφορᾷ τή δύναμη πυρός καί τόν παντοειδῆ ἀνεφοδιασμό. Αὐτή τήν τεράστια ποσοτική ὑπεροχή τοῦ ἀντιπάλου ἀντιστάθμιζε ἡ ἠθικὴ ὑπεροχή τοῦ ΔΣΕ. Μέ βάση αὐτά τά δεδομένα μποροῦμε νά ἰσχυριστοῦμε, ὅτι ὁ Δαβίδ μποροῦσε νά νικήσει τόν Γολιάθ ἀρκεῖ νά χρησιμοποιοῦσε σωστές μέθοδες πάλης, βασισιμένες στίς ἀρχές τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Ἡ Ἑλληνική καί παγκόσμια ἱστορία δίνουν πολυάριθμα παραδείγματα, πού μικροὶ στρατοὶ νίκησαν μεγάλους στρατούς χάρι στήν ἀνωτερότητα τοῦ ἠθικοῦ

παράγοντα και τήν εφαρμογή σωστών μεθόδων πάλης. Καί ἡ ἀντιμετώπιση τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου τό 1948, ἰδιαίτερα ἡ ἀντιμετώπισή της στό Γράμμο - Σμόλικα ἀποδείχνει, ὅτι ὁ Κυβερνητικός Στρατός ἦταν ἕνας κολοσσός μέ πῆλινα πόδια, ὅτι ὁ μαχητής τοῦ ΔΣΕ ἦταν κατά πολλές φορές ἀνώτερος ἀπό τόν ἀντίπαλο στρατιώτη. Κι ἂν δέν κερδίσαμε νίκες στρατηγικῆς σημασίας αὐτό ὀφείλεται σέ λάθη τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου στρατηγικῆς καί τακτικῆς σημασίας. Αὐτά θά προσπαθῆσω νά φανερώσω παρακάτω γιά νά ἀποκτήσουν οἱ ἀπόγονοί μας κάποια ἔμμεση πείρα, ὅσον ἀφορᾷ τούς γενικούς νόμους τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου.

Οἱ ἐκστρατείες τοῦ ἐχθροῦ στή Μουργκάνα

Πρίν ἀπό τό τέλος τοῦ 1947 ἐγκαταστάθηκε στόν ὄρεινὸ ὄγκο τῆς Μουργκάνας τό Ἀρχηγεῖο Ἡπείρου μέ δύναμη 1000 ἀνδρῶν πού στήν πορεία αὐξήθηκε λίγο μέ τοπική ἐπιστράτευση. Ἡ Μουργκάνα εἶναι ἕνα φυσικό ὄχυρό μέ ἀπόκρημνες πλαγιές καί ἐλάχιστες ὑποχρεωτικές διαβάσεις. Μέ λίγη τεχνητή ὄχύρωση θά γινόνταν πραγματικό ὄχυρό. Ἡ βάση της ἀπό στρατηγική ἄποψη δέν ἀποτελοῦσε ἄμεση ἀπειλή γιά τά Γιάννενα ἢ γιά τό ὀδικό δίκτυο: Γιάννενα - Κόνιτσα. Τέτοια ἀπειλή μποροῦσε νά δημιουργήσει μιᾶ βάση μας στόν ὄρεινὸ ὄγκο τοῦ Πάπιγγου ἢ στό Πωγῶνι. Ἀπ' ἐκεῖ θά μποροῦσε νά ἐνοχληθεῖ σοβαρά ὁ δρόμος: Γιάννενα - Κόνιτσα καί ὁ ἀνεφοδιασμός τῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου, πού θά ἐνεργοῦσαν ἐνάντια στήν κύρια βάση μας τοῦ Γράμμου - Σμόλικα μέ βάση τήν Κόνιτσα. Αὐτό, ὅμως ἦταν ζήτημα τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου, πού ἔπρεπε νά δώσει συγκεκριμένη ἀποστολή τοῦ Ἀρχηγείου Ἡπείρου στά πλαίσια τοῦ σχεδίου ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ ἐνάντια στήν κύρια βάση μας, πού ἦταν ἡ βάση τοῦ Γράμμου - Σμόλικα. Βέβαια, τό Γεν. Ἀρχηγεῖο μέ τή διεΐσδυση τοῦ Ἀρχηγείου Ἡπείρου στήν περιοχή δυτικά τοῦ

δρόμου: Γιάννενα - Κόνιτσα δέν απόβλεπε στή δημιουργία κάποιας βάσης άμυντικής. Ἀπέβλεπε στή δημιουργία άνταρτοκρατούμενης ύπαίθρου στήν Ἡπειρο ὅπως γινόταν στή Νότια Ἑλλάδα μέ πόλεμο έλιγμών. Φαίνεται πώς τήν πρωτοβουλία γιά δημιουργία βάσης στή Μουργκάνα τήν πήρε ή Διοίκηση τοῦ Ἀρχηγείου (Κολιγιάννης μέ Ἐπιτελάρχη τόν Καλιανέση), βασιικά ὁ Καλιανέσης, πού γνώριζε καλά τόν ὀρεινό ὄγκο τῆς Μουργκάνας ἀπό τήν περίοδο τῆς Γερμανοιταλικῆς κατοχῆς. Μέ τήν έπιτυχή άντιμετώπιση δυό έστρατειῶν τοῦ άντιπάλου ή Μουργκάνα ἀπόκτησε δικαιώματα δεύτερης άμυντικής βάσης κατά μήκος τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων μέ ἀποτέλεσμα τό σκόρπισμα τῶν δυνάμεῶν μας σέ δυό κύριες βάσεις σ' αὐτό τό χῶρο, ἀπρμακρυσμένες ή μιá ἀπό τήν ἄλλη μέ ελάχιστες δυνατότητες ἄλληλοβοήθειας.

Ἡ πρώτη έπιχείρηση τοῦ έχθροῦ ένάντια στήν Μουργκάνα ἄρχισε στίς 25 τοῦ Φλεβάρη καί κράτησε μέχρι τίς 8 τοῦ Μάρτη 1948. Γιά τήν έπιχείρηση ὁ άντίπαλος χρησιμοποίησε 4 Ταξιαρχίες καί δύο μοῖρες ΛΟΚ, έπίσης πυροβολικό καί αεροπορία. Ἡ έπιχείρηση κατέληξε μέ πλήρη ἀποτυχία γιά τόν άντίπαλο. Ἡ έπιτυχία τῶν τμημάτων τοῦ ΔΣΕ ὀφείλονταν, στή σωστή έφαρμογή τῆς ένεργητικῆς ἄμυνας. Ἀφοῦ ἀμύνθηκαν έπί μιá βδομάδα προκαλώντας στόν άντίπαλο σοβαρές ἀπώλειες σέ νεκρούς καί τραυματίες τά τμήματά μας πέρασαν σέ άντεπίθεση μέ κύρια κατεύθυνση τήν ἄριστερή πτέρυγα τοῦ άντιπάλου μέ ἀποτέλεσμα νά προκαλέσουν ἄτακτη φυγή τοῦ άντιπάλου καί νά πιάσουν 177 αἰχμάλωτους. Τό συμπέρασμα ἦταν φανερό: Σέ φύσει ὄχυρη τοποθεσία ἦταν δυνατή ή ὀργάνωση αποτελεσματικῆς ἄμυνας ένάντια σέ ὑπέρτερες έχθρικές δυνάμεις, ἄρκει νά εἶχαμε έπαρκή άνεφοδιασμό σέ πολεμοφόδια καί τρόφιμα καί ή παρατεταμένη ἄμυνά μας νά συνοδευόταν μέ άντεπίθεση (βασιικό στοιχείο τῆς ένεργητικῆς ἄμυνας) μέ σκοπό τή περικύκλωση καί πλήρη έξόντωση κατά πολύ ἄσθενέστερων έχθρικῶν σχηματισμῶν.

Αὐτή ἦταν μιá θετική πείρα, πού ἴσχυε γιά ὄλα τά τμήματα τῆς Βόρειας Ἑλλάδας, πού εἶχαν δυνατότητες άνεφοδιασμοῦ σέ

πυρομαχικά και άλλα πολεμοφόδια και είχαν όχρωσει φύσει όχυρή τοποθεσία. Αυτή ή μέθοδος πάλης είχε τό πλεονέκτημα σέ σχέση μέ τήν τακτική του ύποχωρητικού άγώνα και του έπιθετικού έλιγμου στά μετόπισθεν του αντίπαλου για έπίθεση στά μέσα άνεφοδιασμού του ή σέ στατικούς στόχους. 1) Γιατί ή άντεπίθεση θά γίνονταν, ύστερα από σημαντική φθορά του αντίπαλου, πού έπιτίθονταν σέ όχυρωμένη φύση όχυρή τοποθεσία. 2) 'Η άντεπίθεση θά γίνονταν ένάντια σέ κινούμενο έχθρό, πού δέν είχε όχυρωμένη τοποθεσία και όργανωμένο σύστημα πυρός και για τόν όποιο είχαμε σχετικά πιό πλήρεις πληροφορίες για τή δύναμη, τόν όπλισμό και βασικά τό ήθικό του και τή διάταξή του. Φυσικά ύπήρχαν και μειονεκτήματα, όπως: α) Δυσκολεύονταν ό αίφνιδιασμός, γιατί τά τμήματα του αντίπαλου, τουλάχιστον τής πρώτης γραμμής, βρίσκονταν σέ κατάσταση διαρκούς συναγερμού.

Γιά τήν έξουδετέρωση αυτού του μειονεκτήματος, όπως και για τήν έξουδετέρωση τής δράσης τής έχθρικής άεροπορίας και του έχθρικού πυροβολικού έπιβάλλονταν ή έներγεια των άντεπιθέσεων βασικά τή νύχτα, όπως συνήθως γίνονταν και μέ τήν τακτική των έπιθετικών έλιγμων στά μετόπισθεν του αντίπαλου. β) Λόγω τής συγκέντρωσης μεγάλων δυνάμεων στό χώρο των έπιχειρήσεων δίνονταν ή δυνατότητα στην έχθρική διοίκηση νά στείλει γρήγορα ένισχύσεις στό προσβαλλόμενο από τήν άντεπίθεσή μας σχηματισμό. Γι' αυτό τό λόγο έπιβάλλονταν ή άντεπίθεσή μας νά γίνονταν μέ τή μεγαλύτερη δυνατή όρμητικότητα μέ σκοπό νά τελείωνε σέ μερικές ώρες. Αυτό σήμαινε, ότι ή άντεπίθεσή μας έπρεπε νά είναι άριστα προετοιμασμένη στό σύνολό της και στίς πιό μικρές λεπτομέρειες.

Μεγάλη σημασία για τήν έπιτυχία τής άντεπίθεσης έχει πάντοτε ή έκλογή τής στιγμής τής άντεπίθεσης. Στή Μουργκάνα ή άντεπίθεση έγινε ύστερα από 7ήμερο άμυντικό άγώνα, πού είχε σαν συνέπεια τή φθορά των δυνάμεων του αντίπαλου και τήν κόπωση των δυνάμεών του (σωματική και ψυχική). Αυτό είναι ό κλασικός τρόπος για τήν έκλογή τής στιγμής τής άντεπίθεσης τακτικής ή στρατηγικής σημασίας: Νά σπάσουμε τήν

έπιθετική όρμή ενός ύπέρτερου άντιπάλου, νά τόν ματώσουμε γερά, νά άναγνωρίσουμε τά αδύνατα σημεία τής διάταξής του, έτσι πού ή άντεπίθεσή μας νά έχει μεγάλες πιθανότητες έπιτυχίας. Μ' αυτό τόν τρόπο ή άμυνά μας παίρνει παρατεταμένο χαρακτήρα και συνοδεύεται μέ διαρκείς τοπικές άντεπιθέσεις, έπιστέγασμα τών όποίων είναι ή γενική άντεπίθεση στήν πιό κατάλληλη στιγμή.

Ή έκλογή τής στιγμής τής άντεπίθεσης είναι συνάρτηση τριών παραγόντων: α) έξαρτάται από τήν πλήρη έτοιμότητα τής έφεδρείας από ύλική και ήθική άποψη για νά καταφέρει συντριπτικό χτύπημα ένάντια στό στόχο πού έκλέχτηκε. β) έξαρτάται από τήν ικανότητα τών δυνάμεων του άμυντικού μετώπου νά παρατείνουν τόν άμυντικό άγώνα, όσο τό δυνατόν περισσότερο μέ τή μέθοδο τής ένεργητικής άμυνας μέ συνεχείς νυχτερινές άντεπιθέσεις βασικά για σύλληψη αιχμαλώτων για τήν έξακρίβωση τής κατάστασης στό έχθρικό στρατόπεδο και τήν έξόντωση σταθμών διοίκησης, βάσεων άνεφοδιασμού και βάσεων πυρός τών βαρειών όπλων του άντιπάλου. γ) έξαρτάται από τό βαθμό αίμορραγίας και έξάντλησης του άντιπάλου κυρίως από τήν κατάσταση του ήθικου του, πού πείστηκε για τό άσχοπο τών επιθέσεων του και τήν άνωτερότητα του άντιπάλου του από άποψη ήθικου και πολεμικής τέχνης.

'Απ' τή σωστή έκτίμηση τών παραπάνω τριών παραγόντων έξαρτάται ή έπιτυχία τής άντεπίθεσης, πού είναι ή πιό άποφασιστική φάση τής όλης έπιχείρησης, μοναδικά ικανή για νά πετύχουμε πλήρη έξόντωση έχθρικών σχηματισμών και προσωρινή ή διαρκή ματαίωση τών έστρατειών του έχθρου. Χωρίς νά εκπληρώνονται όλοι οί παραπάνω όροι, πού έξασφαλίζουν τήν έπιτυχία τής άντεπίθεσης, είναι προτιμότερο νά μήν γίνει ή άντεπίθεση και νά αναβληθεί για πιό κατάλληλη στιγμή.

Ή έπιχείρηση ένάντια στίς δυνάμεις μας στή Μουργκάνα έπαναλήφτηκε πάλι στίς 27 του Μάρτη και άντιμετωπίστηκε και πάλι άποτελεσματικά από τό 'Αρχηγείο 'Ηπείρου. Σ' αυτή τήν έπιχείρηση δέν αναφέρονται στοιχεία για σύλληψη αιχμαλώτων και πλήρη έξόντωση έχθρικών σχηματισμών, μοναδικά

στοιχεῖα πού κρίνουν τήν ἐπιτυχία τῆς ἀντεπίθεσης. Μόνο τό γεγονός, ὅτι ἀποκρούστηκε ὁ ἀντίπαλος καί διατηρήσαμε τίς θέσεις μας δέν πρέπει νά μᾶς ἱκανοποιεῖ στόν ἐπαναστατικό πόλεμο. Μόνο ὁ ἀριθμός τῶν νεκρῶν καί βαρεῖά τραυματιῶν, πού βρέθηκαν στό πεδίο τῆς μάχης, ὁ ἀριθμός τῶν αἰχμαλώτων καί ἡ ποσότητα τῶν λαφύρων εἶναι τά ἀδιάφευστα στοιχεῖα γιά νά κριθεῖ ὁ βαθμός τῆς ἐπιτυχίας τῆς κάθε ἐπιχείρησης.

Τά συμπεράσματα τῶν δυό ἐπιχειρήσεων ἔπρεπε νά ἀναλυθοῦν καί νά γίνουν κτῆμα ὄλων τῶν στελεχῶν μέχρι καί τό διμοιρίτη, ἰδιαίτερα γιά τά στελέχη τῆς Βόρειας Ἑλλάδας, περιοχῆ στήν ὁποία μποροῦσε νά ἐξασφαλιστεῖ σέ ἱκανοποιητικό βαθμό ὁ ἀνεφοδιασμός σέ πυρομαχικά καί ἄλλα ἐφόδια καί νά γίνει τό πέρασμα στήν τακτική τῆς ἐνεργητικῆς ἄμυνας φύσει ὀχυρῶν θέσεων ἀρχικά καί προοδευτικά σέ ὀρισμένους χώρους στρατηγικῆς σημασίας μέ τή ἀλλαγὴ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καί μέσων στήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ἄμυνας γιά τή σταθερὴ διατήρηση ἐλεύθερων ὀρεινῶν περιοχῶν. Αὐτὴ ἡ δουλειά ἦταν ὑποχρέωση τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου, εἰδικά τοῦ Ἐπιτελάρχου καί τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων, ὅμως ὁ Ἐπιτελάρχης Παπαγιάννης ἦταν τυπικά μόνο Ἐπιτελάρχης, ὁ δέ Λογοθέτης ἦταν ὁ μόνος του καί δέν μποροῦσε νά πάει στήν Μουργκάνα νά συγκεντρώσει ὅλα τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα ἀπό τίς δυό ἐπιχειρήσεις καί νά βγάλει ὠφέλιμα συμπεράσματα ἀπό τήν ἄμεση πείρα γιά νά διδαχθοῦν τά στελέχη μας.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ στή Ρούμελη

(15 Ἀπρίλη - 26 Μάη)

Ἡ παρουσία 3.000 καί πάνω ἀνταρτῶν στήν περιοχὴ τῆς Ρούμελης, ὀργανωμένων σέ τρεῖς ἐλαφρὲς Ταξιαρχίες καί ἡ ἐνοχλητικὴ δράση τοῦ Ἀρχηγείου σέ μιὰ στρατηγικῆς σημασίας ζώνη κοντά στήν Ἀθήνα ὑποχρέωσε τό Γενικό Ἐπιτελεῖο τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ νά ὀργανώσῃ ἐκστρατεία στή Ρούμελη

μέ συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων για τήν καταστροφή τῶν δυνάμεων μας ἢ τό ἀδυνατίσμά τους, σέ ἀντίθεση μέ τό 1947, πού οἱ δυνάμεις μας ἐκεῖ ἦταν ἀσήμαντες καί δέν χρειάζονταν μεγάλες ἐπιχειρήσεις. Ὁργάνωσε πρῶτα αὐτή τή μεγάλη ἐπιχείρηση γιά νά ἐξασφαλίσει τά μετόπισθέν του στή διάρκεια τῆς κύριας ἐκστρατείας του στή Βόρεια Πίνδο. Γι' αὐτό τό σκοπό συγκέντρωσε στή Ρούμελη 3 Μεραρχίες Πεζικοῦ (I, IX, X), πού ἡ δύναμή τους μαζί μέ τίς τοπικές δυνάμεις ἔφτανε τίς 35.000 ἄνδρες. Ὅσον ἀφορᾷ τή δύναμη πυρός ὁ ἀντίπαλος διέθετε ἐκτός ἀπό τόν ἐλαφρύ ὄπλισμό, 56 πυροβόλα, 45 ἄρματα μάχης καί 34 μαχητικά καί ἀναγνωριστικά ἀεροπλάνα, δηλαδή ἐξασφάλισε μιά ὑπεροχή δυνάμεων 10 πρὸς 1 καί πάνω καί ἀσύγκριτη ὑπεροχή πολεμικῶν μέσων.

Ὁ ἐπιχειρησιακός σκοπός τῆς Διοίκησης τῶν ἀντίπαλων δυνάμεων ἦταν ἡ ἀπώθηση τῶν δυνάμεων τοῦ Ἀρχηγείου πρὸς τό τρίγωνο: ΒΑΡΔΟΥΣΙΑ - ΓΚΙΩΝΑ - ΟΪΤΗ, ὅπου θά ἐδινε τήν ἀποφασιστική μάχη γιά τή συντριβή τῶν δυνάμεων μας. Γιά τήν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ δόθηκε ἡ παρακάτω διάταξη τῶν Μεραρχιῶν: α) Ἡ IX Μεραρχία ἀναπτύχθηκε στό χῶρο: Λαμία - Καρπενήσι - Ἀγρίνιο μέ κύρια ἀποστολή νά ἀπωθήσει τίς δυνάμεις μας ἀπό Βορρά καί Δυσμάς πρὸς Ἀνατολᾶς καί ν' ἀπαγορεύσει τή διαφυγή τους πρὸς τό χῶρο τῆς Κεντρικῆς Πίνδου, β) Ἡ X Μεραρχία πῆρε διάταξη στόν τομέα Μακρακώμης - Σπερχειάδας - Ὑπάτης μέ κύρια ἀποστολή νά ἀπωθήσει τίς δυνάμεις μας πρὸς τοὺς ὄρεινούς ὄγκους: Βαρδούσια - Γκιώνα - Οἶτη, πού ἦταν στρατηγικός σκοπός τῆς ἐπιχείρησης, γ) Ἡ I Μεραρχία πῆρε διάταξη: μέ τήν 51 Ταξιαρχία στόν Μπράλλο (51 χιλιόμετρο), τήν III ὄρεινή Ταξιαρχία στό χῶρο: Λιδωρίκι - Ἀμφισσα - Ἀράχωβα καί τήν 77 Ταξιαρχία στόν Ἐλικώνα μέ κύρια ἀποστολή τή συμπίεση τῶν δυνάμεων μας πρὸς τοὺς παραπάνω ὄρεινούς ὄγκους καί ἀπαγόρευση μέρους τῶν δυνάμεων μας νά περάσουν πρὸς τόν Παρνασσό.

Ὁ Μάρκος Βαφειάδης, πού εὐθύνονταν γιά τήν καταστροφή τῶν Ἀρχηγείων Κόζιακα καί Τζουμέρκων τό 1947, θά ἔπρεπε

νά είχε βγάλει τό συμπέρασμα, ότι μεγάλες δυνάμεις μας χωρίς άφθονία πυρομαχικων και τροφιμων σε κατάσταση περικύκλωσης από πολύ υπέρτερες δυνάμεις του αντιπάλου δέν μπορούσαν νά αντιτάξουν αποτελεσματική άμυνα, ούτε νά έλιχθούν στό έσωτερικό τής έχθρικής περικύκλωσης ή στά κοντινά μετόπισθεν και ότι ή μόνη διέξοδος ήταν νά βγαίνουν τά τμήματα από τό χώρο τής έχθρικής περικύκλωσης σε γειτονικούς χώρους, έτσι ή επίθεση του αντιπάλου νά έπεφτε στό κενό.

Ό Γούσιας πάλι, μέλος του Πολεμικού Συμβουλίου τότε, στάθηκε αιχμάλωτος τής άμεσης πείρας του 1947, πού σαν Άρχηγός του Άρχηγείου Ρούμελης πετυχημένα αντιμετώπισε τίς έστρατείες των τοπικών δυνάμεων του αντιπάλου, δέν είδε τίς νέες συνθήκες πού δημιουργούνταν στή Ρούμελη μέ τή συγκέντρωση μεγάλων έχθρικών δυνάμεων για νά αντιδράσει στό Πολεμικό Συμβούλιο και νά εισηγηθεί νέο σχέδιο αντιμετώπισης τής έστρατείας του έχθρου στή Ρούμελη. Ό Ζαχαριάδης και ό Μπαρτζιώτας, τά άλλα δύο μέλη του Πολεμικού Συμβουλίου, δέν είχαν τήν άμεση πείρα των έκκαθαριστικών επιχειρήσεων του έχθρου τό 1947, όμως μπορούσαν νά αντιληφθούν τήν άπλή άλήθεια, πού ανάφερα παραπάνω και τό λιγότερο νά εισηγηθούν τήν άμεση προώθηση των άόπλων και άμάχων προς τό Γράμμο μέ τή συνοδεία μάχιμων τμημάτων. Έτσι θά ξαλάφρωνε τό Άρχηγείο Ρούμελης από τό βάρος των άόπλων και άμάχων, θά έλαττώνονταν οι μάχιμες δυνάμεις, θά γίνονταν ευέλικτες και δέν θά πάθαιναν τίς ζημιές πού έπαθαν. Ευθύνη βέβαια για τά λάθη τής ήγεσίας του ΔΣΕ στην αντιμετώπιση του συγκεκριμένου θέματος είχε και τό Γενικό Έπιτελείο του ΔΣΕ, βασικά ό Έπιτελάρχης Στ. Παπαγιάννης και ό Διευθυντής του Γραφείου Επιχειρήσεων στή χειμερινή περίοδο Λογοθέτης, γιατί δέν έπεξεργάστηκαν χρονιάτικο σχέδιο επιχειρήσεων μέ τίς δυο φάσεις: τή δική μας αντιεκστρατεία και τήν αντιμετώπιση τής έστρατείας του έχθρου τό 1948. Ευθύνη έχω κι έγώ, παρόλο πού ανέλαβα δουλειά στό Γεν. Άρχηγείο στις άρχές του Άπριλη 1948. Όμολογώ, ότι δέν τόλμησα νά εισηγηθώ τή σωστή λύση για τή Ρούμελη. Γιατί για πρώτη

φορά βρισκόμουν κοντά στο Ζαχαριάδη και στον Μπαρτζιώτα. Μου χρειάζονταν πίστωση χρόνου για να γνωρίσω τις αντιλήψεις και τις προθέσεις τους, ξέαλλου κανένας δέν μου ζήτησε τή γνώμη για τό συγκεκριμένο θέμα και μου δημιουργήθηκε έτσι ή έντύπωση, ότι θά έπαιζα τό ρόλο του διεκπεραιωτή των αποφάσεών τους. Λίγο αργότερα, αναγκάστηκα να επέμβω δραστήρια και να αλλάξω απόφαση του Πολεμικού Συμβουλίου. Ευθύνη επίσης είχε και ή Διοίκηση του ΚΓΑΝΕ μέ επικεφαλής τον Καραγεώργη, γιατί δέν έκπόνησε σχέδιο αντιμετώπισης τής έκστρατείας του έχθρου στην περιοχή του για τό 1948. Τέτοιο σχέδιο δέν είχε ξεπερασμένο και ή Διοίκηση του 'Αρχηγείου Ρούμελης μέ επικεφαλής τους Διαμαντή και Κοτσάβρα. "Ομως αυτή ή Διοίκηση γρήγορα προσανατολίστηκε και πήρε τήν αξιέπαινη πρωτοβουλία και έβγαλε από τό χώρο τής έχθρικης περικύκλωσης τίς κύριες δυνάμεις μαζί μέ τους άόπλους και τους άμάχους, αφήνοντας στο έσωτερικό του χώρου τής περικύκλωσης μόνο 2 Διλοχίες και ομάδες πολιτοφυλακής για διεξαγωγή άνταρτοπολέμου και παραπλάνηση του άντιπάλου σχετικά μέ τήν άποστολή των κύριων δυνάμεών μας. 'Η έξοδος φυσικά έγινε μέ σοβαρές άπώλειές μας, γεγονός που άποδείχνει τον άναγκαστικό χαρακτήρα τής έξόδου και όχι τον από πριν σχεδιασμένο. Μόλις στά τέλη του 'Απριλίου ή αντίπαλος άντιλήφτηκε, ότι οί κύριες δυνάμεις μας είχαν βγει από τον κλοιό, όμως δέν πήρε μέτρα καταδίωξης των δυνάμεών μας στο νέο χώρο.

'Η συγκεντρωση των δυνάμεων τής Ρούμελης και Θεσσαλίας στο χώρο τής Κεντρικής Πίνδου είχε σαν θετικό άποτέλεσμα τήν έκκαθάριση τής περιοχής από τά τμήματα των ΜΑΥ, Χωροφυλάκων και 'Εθνοφυλακής. Στη Ρούμελη οί έχθρικές δυνάμεις παρέμειναν ως τίς 26 του Μάη και άσχολήθηκαν βασικά μέ τήν έκκένωση του πληθυσμού των όρεινων χωριών. Σχετικά ή Γούσιας γράφει στο βιβλίο που άναφέραμε παραπάνω, σελ. 363: «Τή μανία του (ή έχθρός, δηλ.) για τήν άποτυχία του αυτή, τήν ξέσπασε πάνω στον άμαχο πληθυσμό, που

κυριολεκτικά τόν έξόντωσε μέ φωτιά καί σίδερο χωρίς νά λυπηθεί μικρά παιδιά καί γέρους». Έδῶ, ὅμως εἶχε θέση καί μιά αὐτοκριτική τοῦ Γούσια σχετικά μέ τήν κριτική του πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς καί Μακεδόνες, γιατί στά 1947 δέν μπόρεσαν νά σώσουν τοὺς πληθυσμούς τῶν ὄρεινῶν χωριῶν ἀπὸ τή βίαιη ἐκκένωση, ἐνῶ αὐτὸς μπόρεσε χάρη στό διαρκῆ πετυχημένο πόλεμο πού ἔκαμε. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἡ νέα Διοίκηση τῆς Ρούμελης ἀπότυχε σ' αὐτό τό ζήτημα, γιατί τό 1948 ἄλλαξαν οἱ συνθήκες καί κυρίως ὁ συσχετισμός τῶν δυνάμεων καί δέν μπορούσε νά ἐφαρμοστεῖ ἡ τακτική τοῦ 1947, οὔτε νά παρεμποδιστεῖ ἡ ἐκκένωση τῶν πληθυσμῶν τῶν ὄρεινῶν χωριῶν.

Οἱ ἐπιχειρήσεις τῆς Μουργκάνας καί τῆς Ρούμελης, πού ἐξελίχτηκαν σέ κοντινά χρονικά διαστήματα ἀποτελέσαν χτυπητὴ ἀπόδειξη ὅτι ὁ ΔΣΕ στή διάρκεια τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ ἐχθροῦ μπορούσε νά προξενήσει κατά πολύ μεγαλύτερες ἀπώλειες στόν ἀντίπαλο μέ ἀμυντικό ἀγῶνα, παρά μέ τόν πόλεμο τῶν ἐλιγμῶν, ἀρκεῖ νά εἶχε ἐξασφαλισμένο ἀνεφοδιασμό σέ πολεμοφόδια καί τρόφιμα, ἐπίσης ἀρκετές ἐφεδρεῖες γιά ἀντεπιθέσεις τακτικῆς, ἐπιχειρησιακῆς καί στρατηγικῆς σημασίας. Μέ καλό σύστημα ὀχύρωσης τῶν φύσει ὀχυρῶν θέσεων οἱ δικές μας ἀπώλειες μπορούσαν νά περιοριστοῦν στό ἐλάχιστο. Ἐξάλλου, ἀποδείχτηκε, ὅτι μεγάλες δυνάμεις μας χωρίς ἐπαρκῆ ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά καί τρόφιμα δέν μπορούσαν νά ἀξιοποιηθοῦν στό νότο οὔτε γιά ἀμυντικό ἀγῶνα, οὔτε γιά ἐπιθετικό ἀγῶνα, ὁ πόλεμος ἐλιγμῶν γίνονταν ἀδύνατος στό χωρὸ τῆς συγκέντρωσης μεγάλων ἐχθρικῶν δυνάμεων ἐξ αἰτίας τῆς ἐκκένωσης τῶν πληθυσμῶν τῆς ὄρεινῆς ὑπαίθρου καί τῆς ἀδυναμίας μας νά ἀνεφοδιάσουμε αὐτά τὰ τμήματα μέ πυρομαχικά καί ἄλλα παντοειδῆ ἐφόδια. Ἡ συγκέντρωση συνεπῶς τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν δυνάμεων τοῦ νότου στήν κύρια στρατηγική μας βάση τῆς Βόρειας Πίνδου ἦταν ἡ μοναδικά σωστὴ στρατηγικὴ σκέψη καί λύση γιά τό πέρασμα σ' αὐτὴ τήν περιοχὴ στήν τακτικὴ τῆς στρατηγικῆς ἀμυνας σέ μιά ἢ περισσότερες ἀμυντικές τοποθεσίες.

Ἡ μεγάλη μάχη τοῦ Γράμμου

(14 Ἰούνη - 20 Αὐγούστου 1948)

Ἡ μάχη τοῦ Γράμμου - Σμόλικα τό 1948 εἶναι ἀναμφίβολα ἡ πιό μεγάλη μάχη τοῦ ΔΣΕ στά χρόνια 1946-1949 τόσο ἀπό ἄποψη διαρκείας, ὅσο ἀπό ἄποψη ὄγκου τῶν δυνάμεων πού ἀντιπαρατάχτηκαν καί τῆς δύναμης πυρός. Ἡ μελέτη συνεπῶς αὐτῆς τῆς μάχης μέ σκοπό τήν συναγωγή συμπερασμάτων στρατηγικῆς καί τακτικῆς σημασίας θά εἶναι σημαντική συμβολή στήν ἱστορία τοῦ λαϊκοδημοκρατικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Εἶναι φυσικό νά εἶναι ἔλλιπής ἡ προσωπική μου συμβολή σ' αὐτό τό ἔργο, γιατί λείπουν τά γραπτά ντοκουμέντα ἐκείνης τῆς περιόδου, πού θά ἔδιναν σαφῆ εἰκόνα τῶν γεγονότων μαζί καί τή δυνατότητα συναγωγῆς ρεαλιστικῶν συμπερασμάτων. Παρόλες τίς ἐλλείψεις ἐλπίζω, ὅτι θά πετύχω νά δώσω σωστά συμπεράσματα γιά τή στρατηγική καί τακτική αὐτῆς τῆς μάχης. Τό θέμα βέβαια ἔχει πολλές πλευρές καί ἐλπίζω νά συμπληρωθεῖ ἀπό τούς ἐπιζήσαντες ἀγωνιστές μέ διάφορες μελέτες καί μονογραφίες. Θέλει μεγάλη συγγραφική ἰκανότητα ἡ περιγραφή γιά παράδειγμα τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀφθαστοῦ ἡρωϊσμοῦ καί τοῦ πνεύματος αὐτοθυσίας μαχητῶν καί στελεχῶν. Γι' αὐτό τό θέμα πρέπει νά καταπιαστοῦν οἱ λογοτέχνες, οἱ ποιητές, οἱ δραματουργοί κλπ.

Γιά τήν πιό συστηματική μελέτη θά ἐξετάσω τήν ἐπιχείρηση αὐτή σέ τρία ὑποκεφάλαια: Α) Προετοιμασία τῆς μάχης. Β) Διεξαγωγή τῆς μάχης. Γ) Συμπεράσματα.

1) Προετοιμασία τῆς μάχης

Ἀνέλαβα τή Διεύθυνση τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου στίς ἀρχές τοῦ Ἀπρίλη. Ὁ Γούσιας εἶχε ἀπό πρὶν τή Διοίκηση τῆς 670 Μονάδας μέ πολιτικό Ἐπίτροπο τό Στρίγκο καί Ἐπιτελάρχη τό Σοφιανό. Τή Διοίκηση τοῦ Ἀρχηγείου Δυτικῆς Μακεδονίας διατηροῦσαν οἱ Χείμαρος - Βλαν-

τᾶς. Δεδομένου, ὅτι ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἐχθροῦ στό Γράμμο ἄρ-
χισε στίς 14 Ἰούνη εἶχαμε στή διάθεσή μας δυό μῆνες γιά προε-
τοιμασία τῆς ἄμυνας τοῦ Γράμμου - Σμόλικα ἀπό ἄποψη σχε-
δίου, διάταξης τῶν δυνάμεων καί καθορισμοῦ τῶν ἀποστολῶν,
ὀχύρωσης, ἀνεφοδιασμοῦ μέ πολεμοφόδια καί τρόφιμα, ἀνα-
διοργάνωσης στή βάση τῶν μεθόδων πάλης καί ἐκπαίδευσης
στά ζητήματα τῶν μεθόδων πάλης στό πεδίο τῆς τακτικῆς, ἐπι-
χειρησιακῆς καί στρατηγικῆς κλίμακας.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ντοκουμέντων τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου,
πού ἐκδόθηκαν στή διάρκεια τῆς χειμερινῆς περιόδου, ἔβγαине
τό συμπέρασμα, ὅτι δέν ὑπῆρχε σχέδιο ἀντιμετώπισης τῆς ἐκ-
στρατείας τοῦ ἐχθροῦ τήν ἄνοιξη καί τό καλοκαίρι τοῦ 1948 πα-
νελλαδικά καί εἰδικά γιά τήν περιοχή τοῦ Γράμμου - Σμόλικα,
πού ἦταν ἡ κύρια προσπάθειά μας καί ἡ κύρια προσπάθεια τοῦ
ἀντιπάλου. Ἐντύπωση μοῦ ἔκανε μόνο τό σχέδιο «Σ», πού
πρόβλεπε τήν κατάληψη καί διατήρηση τοῦ ὑψιπέδου τῆς Κο-
ζάνης μέσα στό 1948, σχέδιο ἐντελῶς περιληπτικό καί ἀκαθό-
ριστο, πού ἔκφραζε μόνο τήν ἐπιθυμία καί ὄχι τή δυνατότητα,
ἐκφρασμένη μέ συγκεκριμένα στοιχεῖα γιά τό συσχετισμό τῶν
δυνάμεων καί μέσων, τῆ διάταξη, τίς ἀποστολές, τήν τακτική
κλπ.

Ἦταν φανερό, ὅτι αὐτό τό σχέδιο ἦταν τελείως ἀπραγματο-
ποίητο, ἀπλούστατα, γιὰτί δέν διαθέταμε σύγχρονο μηχανοκί-
νητο στρατό, ἰκανό νά καταλαμβάνει καί διατηρεῖ καί πεδινά ἐ-
δάφη, τή στιγμή, πού δέν μπορούσαμε νά διατηρήσουμε σταθε-
ρά ἀκόμα καί ὀρεινές περιοχές. Τό ἄμεσο πρόβλημα ἦταν νά ἐ-
τοιμάσω τό σχέδιο ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ
στήν περιοχή τοῦ Γράμμου - Σμόλικα. Βέβαια, δέν εἶχα πλήρη
στοιχεῖα ἰδιαίτερα γιά τόν παράγοντα «Ἐχθρός» (δύναμη, ὀ-
πλισμός, ἰκανότητες Διοικήσεων, διάταξη, προθέσεις, τακτική
του κλπ.), ὅμως μπορούσα νά ἀρχίσω τήν ἐκπόνηση τοῦ σχε-
δίου μέ βάση τούς σταθερούς παράγοντες: «Ἐμεῖς καί τό Ἔδα-
φος» παίρνοντας κατά προσέγγιση τά στοιχεῖα γιά τόν παρά-
γοντα «Ἐχθρός» (δύναμη καί ὀπλισμός) καί ἐκτιμώντας τίς
προθέσεις του στηριζόμενος βασικά στήν ἀνάλυση τοῦ παράγον-

τα: «'Εδαφος», τόσο, όσον άφορᾶ τούς έπιδιωκόμενους πιθανούς άντικειμενικούς σκοπούς, όσο και τίς εύκολίες από άποψη κατάστασης του συγκοινωνιακού δικτύου, άπαραίτητου για τήν έξασφάλιση του διαρκούς άνεφοδιασμού του στρατού του μέ πολεμοφόδια, τρόφιμα και άλλα έφόδια.

'Απ' τή μελέτη του παράγοντα: «'Εδαφος» έβγαιναν τά παρακάτω συμπεράσματα:

1) Πρός τήν περιοχή του Γράμμου - Σμόλικα όδηγοΰσαν τότε οί παρακάτω αυτοκινητόδρομοι, πού έκφραζαν και τούς πιθανούς έπιθετικούς άξονες του άντιπάλου: α) ΚΑΣΤΟΡΙΑ - ΝΕΣΤΟΡΙ. Αυτός ο άξονας έπέτρεπε πιό καλά από όλες τίς άλλες κατευθύνσεις τή γρήγορη κατάληψη τής κύριας κορυφογραμμής του Γράμμου και τήν άποκοπή του κύριου καναλιού άνεφοδιασμού μας πού βρίσκονταν στό χῶρο ανάμεσα στον κύριο Γράμμο και τήν όροσειρά του Βοΐου. Μέ τήν κατάληψη του κυρίως Γράμμου έπεφτε και όλο τό σύστημα τής άμυνάς μας νότια τής κορυφογραμμής του κυρίως Γράμμου και δυτικά του Σαρανταπόρου και οί δυνάμεις μας θά έπρεπε νά υποχωρήσουν προς Σμόλικα. Αυτό ήταν και τό άρχικό σχέδιο του Βάν-Φλήτ και του Γεν. 'Επιτελείου, δηλ. νά μᾶς έκοβαν τούς δρόμους άνεφοδιασμού και νά μᾶς άπωθοΰσαν προς νότο, όπου ήλπιζαν, ότι θά διαλυθοΰμε μόνοι μας από έλλειψη πυρομαχικῶν και από τήν πείνα. Γι' αυτό αυτή ή κατεύθυνση έπρεπε νά ήταν ή κύρια στρατηγική κατεύθυνση του έπιχειρησιακού σχεδίου του άντιπάλου,

Δεύτερη στρατηγική κατεύθυνση, πού θά μπορούσε νά υποβοηθήσει άμεσα τήν κύρια προσπάθεια θά έπρεπε νά είναι ή κατεύθυνση: ΚΟΝΙΤΣΑ - ΓΡΑΜΜΟΣ. Αυτή ή έπιχειρησιακή κατεύθυνση του άντιπάλου είχε λιγότερες πιθανότητες έπιτυχίας, γιατί τό έδαφος προσφέρονταν πιό καλά για τήν όργάνωση τής άμυνάς μας, βασικά όμως γιατί μπορούσε νά προσβληθεί άποτελεσματικά στά πλευρά και τά νῶτα από τίς δυνάμεις μας στον Σμόλικα, γι' αυτό σέ καμιά περίπτωση δέν μπορούσε νά είναι ή κύρια κατεύθυνση του άντιπάλου και για τό λόγο ότι ό χῶρος ήταν στενός και δέν μπορούσαν νά αναπτύξουν δράση

μεγάλες δυνάμεις.

Τρίτη επιθετική κατεύθυνση στρατηγικής σημασίας για τόν αντίπαλο μπορούσε να χρησιμεύσει ο αυτοκινητόδρομος: ΝΕΑ-ΠΟΛΗ - ΤΣΟΥΤΛΙ - ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΣ. Αυτή ή κατεύθυνση μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την κατάληψη του Προφ. Ήλίας Φούρκας με αποτέλεσμα να προκαλέσει τη διάσπαση των δυνάμεών μας στο Γράμμο και το Σμόλικα και την περικύκλωση των δυνάμεών μας βόρεια του Σαρανταπόρου με επιδίωξη την πλήρη εξόντωσή τους. Η προσπάθεια των δυνάμεων αυτής της κατεύθυνσης μπορούσε πιο εύκολα να πραγματοποιηθεί, γιατί τά φυσικά έρείσματα για παρατεταμένη άμυνά μας ήταν λίγα και όχι σημαντικά. Η προέλαση του αντιπάλου σ' αυτή τη στρατηγική κατεύθυνση μπορούσε να εμποδιστεί μόνο με άντεπιθεση τακτικής σημασίας από την κατεύθυνση του Προφ. Ήλίας Πεντολόφου και στρατηγικής άντεπιθεσης από την κατεύθυνση της Σαμαρίνας. Οί πιθανότητες χρησιμοποίησης επιθετικών αξόνων με βάση τά Γρεβενά και τό Μέτσοβο ήταν ελάχιστες, γιατί μάκραιναν οί δρόμοι άνεφοδιασμού του αντιπάλου μέσα από δύσκολα εδάφη και θά γίνονταν εύκολη λεία άνταρτικών έπιδρομών.

2) Ήταν φανερό, ότι ο χώρος Γράμμου - Σμόλικα δέν μπορούσε να κρατηθεί μέ τή μέθοδο τής δημιουργίας συνεχούς άμυντικού μετώπου, πού ξέραμε από τούς Κανονισμούς του άστικού στρατού (γραμμή προφυλακών, κύρια γραμμή αντίστασης και γραμμή άνάσχεσης), ιδιαίτερα δέν μπορούσε να δημιουργηθεί μιά κύρια γραμμή αντίστασης μέ άδιάβατο φραγμό πυρός, πού θά άπαγόρευε τή διείσδυση έχθρικών δυνάμεων στο έσωτερικό τής άμυντικής τοποθεσίας για τήν κατάληψη σημείων στρατηγικής σημασίας στά μετόπισθεν τής διάταξής μας, πού θά έδιναν τή δυνατότητα πλευρικών και νωτιαίων χτυπημάτων μέ αποτέλεσμα να διασπασθεί τό άμυντικό μας μέτωπο και να πέσουν τμήματά μας σε κατάσταση πλήρους περικύκλωσης και πιθανής πλήρους εξόντωσης. Για μιά τέτοια δυνατότητα θά χρειάζονταν τριπλάσιες ή πενταπλάσιες δυνάμεις και περισσότερα όπλα καμπύλης τροχιᾶς, δεδομένου, ότι στά όρεινά

ἐδάφη σχηματίζονται πολυάριθμες νεκρές ζώνες καί ἡ τροχιά τῶν ὄπλων εὐθυτενοῦς τροχιάς δέν εἶναι ἀποδοτική σ' ὄλο τό μήκος τῆς. Ἡ ἐνδεδειγμένη λύση στήν προκειμένη περίπτωση ἦταν ἡ δημιουργία σημείων στηρίγματος (δύναμης Λόχου) καί κέντρων ἀντίστασης (δύναμης Τάγματος) περιφερειακά καί σ' ὄλο τό βάθος τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας στίς πιό βασικές φύσει ὄχυρές θέσεις μέ σχέδιο κυκλικῆς ἄμυνας καί ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά, τρόφιμα, νερό καί ἄλλα ἐφόδια γιά καθορισμένο ἀπό τό σχέδιο χρόνο.

Γιά τήν ἄμυνα αὐτῶν τῶν ὄχυρωμένων σημείων στήριξης θά ἔπρεπε νά ἐξοικονομοῦνται τοπικές ἐφεδρεῖες γιά ἀντεπιθέσεις ἀπ' τά μέσα καί ἐπιχειρησιακές ἐφεδρεῖες τῶν μεγάλων Μονάδων γιά ἀντεπιθέσεις ἀπ' ἔξω. Ἔτσι οἱ διεισδύσεις τοῦ ἀντιπάλου στό ἐσωτερικό τῆς τοποθεσίας δέν θά εἶχαν ἀποτέλεσμα, γιατί θά διασπῶνταν οἱ ὄργανικοί δεσμοί αὐτῶν τῶν τμημάτων, θά δυσκολεύονταν ὁ ἀνεφοδιασμός τους καί ἡ ὑποστήριξη ἀπό τά βαρειά ὄπλα (Πυροβολικό καί Ἀεροπορία) καί τά τμήματα πού θά διεισδύουν θά γίνονταν εὐκολη λεία τῶν ἀντεπιθέσεων μας, τακτικῆς καί ἐπιχειρησιακῆς σημασίας, ὡσότου θά δημιουργοῦνταν εὐνοϊκές συνθήκες γιά ἐξαπόλυση τῆς στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης γιά τήν πλήρη ἐξόντωση ἀσθενέστερων ἐχθρικῶν σχηματισμῶν.

3) Ἡ περιοχή Γράμμου - Σμόλικα ἀποτελεῖται ἀπό δύο χωριστά ὄρεινά συγκροτήματα, πού χωρίζονται ἀπό τόν Σαραντάπορο: Τό συγκρότημα τοῦ Γράμμου (βόρεια τοῦ Σαραντάπορου) καί τό συγκρότημα τοῦ Σμόλικα (νότια τοῦ Σαραντάπορου). Ἔνα σχέδιο ἄμυνας καί τῶν δύο συγκροτημάτων ἀναμφίβολα θά ἀπαιτοῦσε μεγάλες δυνάμεις. Ὅμως ὁ κυρίως Γράμμος δέν προσφέρεται γιά ἐνέργεια στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης στά πλευρά καί τά νῶτα τοῦ ἀντιπάλου γιά τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση ἀσθενέστερων ἐχθρικῶν σχηματισμῶν. Μέ βάση τόν κυρίως Γράμμο ἡ στρατηγική μας ἀντεπίθεση θά ἔπαιρνε καθαρά μετωπικό χαρακτήρα καί θά ἀντιμετώπιζε τήν κατεύθυνση τῆς κύριας προσπάθειας τοῦ ἀντιπάλου μέ τίς κύριες δυνάμεις του, πράγμα πού ἀποφεύγουμε στόν ἐπαναστατι-

κό πόλεμο. Τό κύριο χτύπημά μας πρέπει νά καταφέρεται ἐναντία στίς δευτερεύουσες στρατηγικές κατευθύνσεις τοῦ ἀντιπάλου, ὅπου ὑποτίθεται, ὅτι ὁ ἀντίπαλος διέθεσε τίς πιό ἀδύνατες ποσοτικά καί ποιοτικά δυνάμεις του.

Μέ βάση αὐτές τίς ἀπόψεις τό ὄρεινό συγκρότημα τοῦ Σμόλικα προσφέρονταν σάν ὁ πιό κατάλληλος χῶρος γιά τή συγκέντρωση τῆς στρατηγικῆς μας ἐφεδρείας, γιατί ἀπ' ἐκεῖ μπορούσαμε νά προσβάσουμε στά πλευρά καί τά νῶτα τίς δευτερεύουσες ἐπιθετικές κατευθύνσεις τοῦ ἀντιπάλου: ΤΣΟΤΥΛΙ - ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΣ - ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑΣ ΦΟΥΡΚΑΣ καί ΚΟΝΙΤΣΑ - ΓΡΑΜΜΟΣ. Ἐπιπλέον κρατώντας σταθερά τόν Σμόλικα μπορούσαμε νά ἔχουμε ἀνοιχτή τήν πόρτα ἐλιγμοῦ μας πρός νότο γιά τήν ὀργάνωση τῆς ἀμυνας σέ νέα ἀπό πρὶν ἐκλεγμένη ἀμυντική τοποθεσία. Θά ἦταν παράλογο νά σχεδιάζαμε ἐλιγμό κατά μῆκος τῶν συνόρων, ὅπως ἔγινε τό 1947, τώρα θά ἔπρεπε νά ἐνεργήσουμε ἀπό ἄλλη κατεύθυνση, πού δέν τήν περιμένε ὁ ἀντίπαλος.

Γίνεται φανερό, ὅτι γιά τόν προσδιορισμό τῆς ἔκτασης τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας καί τόν πλήρη σχεδιασμό τῆς ἀμυνας πρωταρχικό ζήτημα εἶναι ἡ ἐκλογή τῆς θέσης τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας, γιατί μόνο ἡ στρατηγική μας ἀντεπίθεση θά κρίνει τήν ἐπιτυχία ἢ ὄχι τῆς ὅλης ἐπιχείρησης. Μέ βάση τή θέση τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας θά ὀργανώσουμε καί ὄλο τό σύστημα ἀμυνας. Εἶναι ἀπαραίτητο ἡ θέση τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας νά κρατιέται μυστική ἀπό τά ἐπίγεια καί ἐναέρια μέσα παρατήρησης καί ἀναγνώρισης τοῦ ἀντιπάλου. " Ἄς ξέρει ὁ ἀντίπαλος τή βασική μας μέθοδο πάλης, τό ζήτημα εἶναι νά μήν ξέρει: «ΠΟΥ» καί «ΠΟΤΕ» θά ἐκδηλώσουμε τή στρατηγική μας ἀντεπίθεση. Αὐτό εἶναι τό μυστικό πού πρέπει νά φυλάμε σάν τά μάτια μας, γιατί ἂν ὁ ἀντίπαλος ἀντιληφθεῖ τή θέση τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας τότε μπορεῖ νά μαντέψει καί τίς πιθανές κατευθύνσεις ἀντεπίθεσης καί ὄλο τό ἀμυντικό μας σύστημα. Ὁ Σμόλικας εἶχε μεγάλη ἔκταση καί σοβαρή κάλυψη γιά τή συγκέντρωση μεγάλης στρατηγικῆς ἐφεδρείας.

Μόνο ἀπό τήν ἐξέταση τοῦ παράγοντα «ΕΔΑΦΟΣ», πού εἶ-

ναι σταθερός παράγοντας βγήκαν τρία σοβαρά συμπεράσματα: α) Πιθανές στρατηγικές κατευθύνσεις και επιδιώξεις του αντίπαλου, β) Θέση της στρατηγικής μας έφεδρείας και πιθανές κατευθύνσεις της στρατηγικής μας αντιμετώπισης, γ) Σκελετός του άμυντικού μας συστήματος στη βάση του προσδιορισμού των φύσει όχυρων σημείων, πού θα μπορούσαν να όχυρωθούν και να άποτελέσουν κέντρα αντίστασης και σημεία στηρίγματος ικανά να προβάλλουν παρατεταμένη αντίσταση σε συνθήκες περικύκλωσης.

Δεύτερος παράγοντας, πού μπορούσε να μελετηθεί προκαταβολικά ήταν: «ΔΙΚΕΣ ΜΑΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ». Τότε στην περιοχή του Γράμμου - Σμόλικα υπήρχαν γύρω στις 8.000 άντάρτες (6.000 της 670 Μονάδας και 2000 του Άρχηγείου Δυτικής Μακεδονίας) και περιμέναμε δυό Ταξιαρχίες πού θα έφερναν από την Άνατολική Μακεδονία ό Σοφιανός και ό Λιάκος, επίσης μπορούσαμε να υπολογίσουμε σε 2-3 χιλιάδες άόπλους από τή Θεσσαλία και τή Ρούμελη.

Έτσι θα μπορούσαμε να καταστρώσουμε τά σχέδιά μας στη βάση μιās παρατακτής δύναμης 11-12 χιλιάδων άνδρων. Όσον άφορā τά μέσα ή κατάστασή μας ήταν πενιχρή τόσο σε πολεμικό ύλικό, όσο και σε τρόφιμα. Ό ανεφοδιασμός μας άρχισε να κουτσαίνει ύστερα από τίς διαφωνίες του Γραφείου Πληροφοριών και της ΕΚ της Γιουγκοσλαβίας, και τόν Άπριλη επί ένα μήνα μās έκλεισαν τά σύνορα και οι Άλβανοί και έτσι άπό άποψη τροφοδοσίας αντιμετωπίζαμε κατάσταση πείνας. Οι Διοικητές των Ταξιαρχών με ρωτούσαν άπό τό τηλέφωνο τί να κάνουν κι έγώ τούς παρότρυνα να όργανώνουν έπιμελητειακές έπιχειρήσεις, γιατί κι έμεϊς δέν είχαμε τίποτε. Ό ταξιαρχία του Μ. Παλαιολόγου ένήργησε κάμποσες νυχτερινές διεισδύσεις στην περιοχή των Γρεβενών, χωρίς όμως άποτέλεσμα, μάλιστα με δικές μας άπώλειες, γιατί ό έχθρός σ' αϋτήν τήν περιοχή διέθετε μηχανοκίνητα μέσα και τάνκς και με ταχύτητα ένιςχυε τά προσβαλλόμενα χωριά. Έγινε άναγκαία μεγάλη έπιχείρηση για έξοικονόμηση μεγάλων ποσοτήτων τροφίμων και κρέατος, διαφορετικά θα διαλύονταν ό στρατός μας ή θα ή-

ταν άνίκανος νά πολεμήσει.

Τά μέλη τῆς ἡγεσίας παρόλο πού ἔβλεπαν τήν ἐπικίνδυνη αὐτή κατάσταση δέν τολμοῦσαν νά εἰσηγηθοῦν μιά τέτοια ἐπιχείρηση, γιατί ἴσως θά κατηγοροῦνταν ἀπό τό Ζαχαριάδη γιά ἀντιλαϊκές πράξεις. Τήν πρωτοβουλία τήν πῆρα ἐγώ, πού κατόρθωσα νά πείσω τό Μάρκο γιά τήν ἀπόλυτη ἀνάγκη τῆς λύσης τοῦ ἐπιμελητειακοῦ ζητήματος μέ τήν ἐκτέλεση ἐπιμελητειακῆς ἐπιχείρησης στά χωριά μεταξύ Τσοτύλι καί Γρεβενά, γιατί χωρίς τή λύση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος δέν μπορούσαμε οὔτε ἀμυντικό πόλεμο νά ὀργανώσουμε, οὔτε πόλεμο ἐλιγμῶν νά κάνουμε πρὸς νότο στίς ἐρημωμένες ἀπό τόν ἀντίπαλο περιοχῆς, ὕστερα ἀπό τήν ἐκκένωση τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ἀνέθεσε τήν ἐκτέλεση τῆς ἐπιχείρησης στήν 670 Μονάδα μ' ἐπικεφαλῆς τό Γούσια. Στή διάθεση τῆς Μονάδας δόθηκε τό πυροβολικό καί ἡ Σχολή τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου σάν ἐφεδρεία. Τό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας διατάχθηκε νά ὀργανώσει στόν τομέα του παραπλανητικές ἀντιπερισπαστικές ἐπιχειρήσεις. Δέν εἶναι ἀληθινή ἡ ἀποψη τοῦ Γούσια, ὅτι αὐτός ζήτησε τήν ὀργάνωση αὐτῆς τῆς ἐπιχείρησης (σελ. 342 τοῦ βιβλίου του). Ὁ Μπαρτζιώτας στό Δουτσικό πού κατεβήκαμε νά παρακολουθήσουμε τήν ἐπιχείρηση εἰρωνευόμενος μοῦ ἔλεγε: «Νά καί ὁ ἀρχηγός τῶν κατσαπλιάδικων ἐπιχειρήσεων» κι ἐγώ τοῦ ἀπαντοῦσα: «Μιά καί ὁ ὑφυπουργός τῶν Οἰκονομικῶν δέν μπορεῖ νά λύσει τά οἰκονομικά ζητήματα τοῦ στρατοῦ, τό λόγο ἔχουν οἱ κατσαπλιάδες». Αὐτά τά ἔλεγε ὁ Μπαρτζιώτας, γιατί ἤξερε, ὅτι ἐγώ πρότεινα καί ἐπέμεινα νά γίνει αὐτή ἡ ἐπιχείρηση.

Ἡ ἐπιχείρηση ἔγινε στίς 8 καί 9 τοῦ Μάη καί εἶχε πλήρη ἐπιτυχία. Ὅσον ἀφορᾷ τόν κύριο σκοπό τῆς ἐπιχείρησης τά τμήματά μας ἐπίταξαν 14 χιλιάδες πρόβατα καί πῆραν μεγάλες ποσότητες ἀλευρι, ὄσπρια καί ἄλλα ἀπαραίτητα γιά τή διατροφή τοῦ στρατοῦ, ἐπίσης ἐπιστράτευσαν πολλούς νέους. Μέ τίς ἔνοπλες δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου δόθηκαν ἀξιόλογες μάχες μέ ἀποτέλεσμα νά πιαστοῦν 54 αἰχμάλωτοι καί νά παρθοῦν λάφυρα: 16 ὄπλοπολυβόλα, 8 ἀτομικά αὐτόματα, 172 τουφέκια,

50.000 φυσίγγια κ.λπ. Μόνο χάρη σ' αυτή τή συγκέντρωση μεγάλης ποσότητας τροφίμων και προπαντός κρέατος μπορέσαμε νά κρατηθούμε 70 μέρες στό Γράμμο, μαχόμενοι νύχτα - μέρα έναντια σ' έναν πολυάριθμο έχθρικό στρατό. 'Ακόμα μιά φορά άποδείχονταν ή αξία τής στρατηγικής άρχής τής συγκέντρωσης τών δυνάμεων σέ μιά κύρια κατεύθυνση και 1-2 δευτερεύουσες γιά τήν περικύκλωση και πλήρη έξόντωση άσθενέστερων έχθρικών δυνάμεων.

Τό ζήτημα τών «ΜΕΣΩΝ», άλλου σέλου του παράγοντα: «ΔΙΚΕΣ ΜΑΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ», δέν μπορούσα νά τό έξετάσω μέ άκρίβεια. Βασικά δέν ήξερα τί ποσότητες πολεμικού ύλικού διαθέταμε γιά νά ύπολογίσω τίς δυνατότητες άμυνας και κλιμάκωσης πολεμικού ύλικού σέ δεύτερη και τρίτη άμυντική τοποθεσία, γιατί σέ καμιά περίπτωση δέν μπορούσαμε νά βάλουμε γιά σκοπό μας τήν «ΑΜΥΝΑ ΜΕΧΡΙΣ ΕΣΧΑΤΩΝ» στήν πρώτη άμυντική τοποθεσία.

'Η άδυναμία τής άνάλυσης από μέρος μου του παράγοντα τών μέσων όφειλονταν στήν κακή όργάνωση και δουλειά του 'Επιτελείου και στήν όχι σοβαρή άπασχόληση τής στρατιωτικής και πολιτικής ήγεσίας μέ τή λύση αύτου του ζητήματος, όπως και του έπιμελητειακού. Τό 'Επιτελείο ήταν χωρισμένο σέ δυό κλιμάκια άπομακρυσμένα τό ένα από τό άλλο. Κοντά στήν ήγεσία (Μάρκος - Ζαχαριάδης - Μπαρτζιώτας) βρίσκομαν έγώ μέ βοηθό μου τόν Νίκο Μπελογιάννη, καθώς και ό 'Οδυσσεάς (Μπάσσης), ύπεύθυνος γιά τή δουλειά τής άντικατασκοπείας. 'Ολο τό άλλο 'Επιτελείο μέ έπικεφαλής τόν 'Επιτελάρχη Στέφανο Παπαγιάννη βρίσκονταν μακριά από έμάς, έτσι στοιχειά από τά άλλα 'Επιτελικά Γραφεία ήμουν ύποχρεωμένος νά τά παίρνω τηλεφωνικώς μέ κίνδυνο ύποκλοπής μυστικών μας από τόν αντίπαλο. Τό ζήτημα βέβαια έπρεπε νά άντιμετωπίζεται άμεσα από τήν ήγεσία, πού κρατούσε στά χέρια της τίς συνδέσεις μέ τό έξωτερικό και είχε ύπ' όψη της τίς δυσκολίες πού δημιουργήθηκαν μέ τήν άλλαγή τής πολιτικής τής Γιουγκοσλαβίας. Γιά μένα ήταν φανερό, από τά λίγα στοιχειά πού διέθετα, ότι τό ζήτημα του άνεφοδιασμού μας σέ πολεμικό ύλικό κού-

τσαίνε καί οἱ προοπτικές καλύτερέφης του χειροτέρευαν. Μόνο τό γεγονός, ὅτι στίς παραμονές τῆς μεγάλης μάχης διαθέταμε μόλις 5.000 βλήματα πυροβολικοῦ φανέρωνε τήν ἄσχημη προετοιμασία γιά τόν ἀνεφοδιασμό μας μέ πολεμικό ὕλικό καί ἄλλα ἐφόδια.

Γιά τήν ἀνάλυση τοῦ παράγοντα: «ΕΧΘΡΟΣ» δέν εἶχαμε στοιχεῖα οὔτε γιά τή γενική του ἀνάπτυξη στή χειμερινή περίοδο, οὔτε γιά τόν ἐξοπλισμό του μέ τήν ἀνάληψη τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ του ἀπό τούς Ἀμερικάνους, οὔτε γιά τό στρατηγικό του σχέδιο καί τίς προθέσεις του. Καταλάβαινα, ὅτι ὁ ἀντίπαλος αὐτό τό χρόνο θά ἐνεργοῦσε μέ τό σύνολο τοῦ στρατοῦ του, ὕστερα ἀπό τίς ἐπιχειρήσεις του στή Ρούμελη. Γιά τόν ὄγκο τοῦ Πεζικοῦ του δέν ἀνησυχοῦσα, γιατί ἤξερα, ὅτι ἡ ποιότητά του ἀπό μαχητική ἀποψη ἦταν πολύ χαμηλή. Ἐκεῖνο πού μέ ἐνδιέφερε ἦταν ἡ δύναμη πυρός του σέ πυροβολικό καί ἀεροπορία, ὅμως κι αὐτό δέν τό ξέραμε.

Στοιχεῖα γιά τόν ἀριθμό καί τίς κατηγορίες τῶν πυροβόλων καί ἀεροπλάνων δέν εἶχαμε, ὅμως μπορούσαμε νά πάρουμε σάν θετικό τό γεγονός, ὅτι ἡ δύναμη πυρός τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ αὐξήθηκε χάρη στήν Ἀμερικάνικη βοήθεια, συνεπῶς, ἔπρεπε νά προετοιμάσουμε γερά ὄχυρωματικά ἔργα, ἱκανά νά ἀντέξουν σέ ἰσχυρό βομβαρδισμό τοῦ πυροβολικοῦ καί τῆς ἀεροπορίας.

Ἀπό τήν πρωταρχική ἀνάλυση τῶν παραπάνω παραγόντων σέ σύνδεση καί μέ τή δυσμενῆ κατάσταση πού δημιουργήθηκε στά νῶτα μας ἀπό τήν ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Γιουγκοσλαβίας ἔβγαιναν τά παρακάτω συμπεράσματα:

1) Ἡ δύναμή μας τῶν 8 χιλιάδων ἀρχικά πού ἔφτασε συνολικά στίς 11 χιλιάδες δέν ἐπαρκοῦσε γιά μιά παρατεταμένη ἄμυνα στήν περιοχή τοῦ Γράμμου - Σμόλικα καί ἐκδήλωση στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης μέ σκοπό τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση ἀσθενέστερων ἐχθρικῶν σχηματισμῶν. Γιά τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση ἑνός ἐχθρικοῦ Τάγματος 1000 ἀνδρῶν, ἔπρεπε νά ἐξασφαλίσουμε μιά στρατηγική ἐφεδρεία Μεραρχίας τῶν 6.000 ἀνδρῶν, δηλαδή μιά ὑπεροχή 6 πρὸς 1.

Οί Κινέζοι επαναστάτες είχαν μιά σωστή άρχή, πού εκφράζονται: «'Από στρατηγική άποψη τολμούμε νά πολεμάμε έναν ισχυρό αντίπαλο σέ αναλογία: 1 πρὸς 10, από τακτική όμως άποψη επιδιώκουμε νά τόν πολεμάμε μέ μιά αναλογία 10 πρὸς 1», σχέση, πού εκφράζει τήν αξία τῆς στρατηγικῆς άρχῆς τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων στό επίπεδο τῆς τακτικῆς, επιχειρησιακῆς καί στρατηγικῆς κλίμακας. Γιά νά εἶχε όμως επιτυχία ἡ στρατηγική άντεπίθεση ἔπρεπε νά τσακίσουμε τήν επιθετική όρμή τοῦ αντιπάλου, νά τοῦ προξενήσουμε σοβαρές άπώλειες καί νά άναγνωρίσουμε τόν πιό αδύνατο ἐχθρικό σχηματισμό, πού ἔπρεπε νά γίνει ὁ στόχος τῆς στρατηγικῆς μας άντεπίθεσης. Μέ 5.000 άνδρες ἦταν πάρα πολύ δύσκολο νά ὀργανωθεί ἕνα αξιόλογο περιφερειακό καί σέ βάθος άμυντικό σύστημα, πού θά ἐκπλήρωνε τούς ὅρους γιά ἐκτέλεση τῆς στρατηγικῆς άντεπίθεσης, καί τελείως αδύνατο μέ 2.000 πού διέθετε άρχικά τό 'Αρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας.

2) Ὑπῆρχε ὅλη ἡ δυνατότητα νά συγκεντρωθοῦν στήν περιοχή τοῦ Γράμμου - Σμόλικα γιά τήν αντιμετώπιση τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ τά 2/3 τῆς δύναμης τοῦ κλιμακίου τῆς Νότιας Ἑλλάδος καί ἡ δύναμη τῆς Μουργκάνας γιά νά σχηματίζονταν μιά νέα Μονάδα 6-7 χιλιάδων άνδρῶν. Παρά τήν άποτυχία τοῦ σχεδίου ἐπιστράτευσης, πού καθόρισε ἡ 3η ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ τό Σεπτέμβρη τοῦ 1947, ὑπῆρχαν δυνατότητες γιά καλύτερη διάταξη τῶν δυνάμεών μας μέ σκοπό νά πραγματοποιήσουμε μιά σοβαρή συγκέντρωση δυνάμεων στή Βόρεια Πίνδο γιά νά δίναμε στόν αντίπαλο μερικά άποφασιστικά χτυπήματα στρατηγικῆς σημασίας. Ἀκόμα κι ἂν πραγματοποιοῦνταν τό σχέδιο τῆς ἐπιστράτευσης κι ἔφτανε ἡ δύναμη τοῦ ΔΣΕ στίς 60.000 στή Βόρεια Πίνδο, ἔπρεπε νά συγκεντρωθοῦν τά 2/3 καί πάνω, δηλαδή 45.000 άνδρες. Μόνο στή βάση μιᾶς τέτοιας στρατηγικῆς γραμμῆς γιά τή διάταξη τῶν δυνάμεων θά μπορούσαμε νά ἐπιταχύνουμε τό πέρασμα από τήν τακτική τῆς στρατηγικῆς άμυνας στήν τακτική τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης σέ συνδυασμό μέ τήν ἐξασφάλιση σύγχρονων μέσων πολέμου γιά νά ἀποχτοῦσε ὁ στρατός μας τήν ἱκανότητα νά

καταλαμβάνει και νά διατηρεί έδαφη.

3) 'Η έγκριση του σχεδίου της διάταξης των δυνάμεων και της οχύρωσης έπρεπε νά αρχίσει χωρίς καθυστέρηση.

“Ολα τά παραπάνω, όμως, έπρεπε νά συζητηθούν μέ τήν ήγεςία για νά αποκρυσταλλωθεί μιά απόφαση και νά αρχίσει ή έντατική προετοιμασία. Πρώτα ρώτησα τό Μάρκο νά μου πεί πώς σκέφτονταν για τήν αντιμετώπιση του αντιπάλου στη Βόρεια Πίνδο. ‘Ο Μάρκος χωρίς νά καλοσκεφετεί μου είπε νά έτοιμάσω σχέδιο αντιμετώπισης της έστρατείας του αντιπάλου στη Βόρεια Πίνδο παρόμοιο μέ τό σχέδιο του 1947, πιό συγκεκριμένα νά έτοιμάσω σχέδιο έλιγμου για κατάληψη των Γιαννίνων ή των Γρεβενών ή της Φλώρινας. Δέν άπάντησα πριν σκεφτώ καλά τήν πρότασή του.

‘Ηταν φανερό, ότι επιθετικός έλιγμός για κατάληψη των Γιαννίνων δέν ήταν δυνατός, γιατί στην Ήπειρο αυτό τό χρόνο υπήρχαν δυό Μεραρχίες: ή ΥΙΙΙ και ή ΙΧ, επί πλέον ό αντίπαλος ήξερε τήν τακτική μας από τό 1947 και δέν θά άφηνε τά Γιάννενα άπροστάτευτα, όπως έκαμε τό 1947. Για τά Γρεβενά θά ήταν άνόητο νά επιχειρήσουμε για τρίτη φορά, ύστερα από τήν άποτυχία του 1947, πού είχαμε πολλές άπώλειες. Για τήν κατάληψη της Φλώρινας δέν υπήρχε καμιά έλπίδα έπιτυχίας, λόγω της μεγάλης άπόστασης και του γεγονότος, ότι ή Φλώρινα ήταν πόλη κοντά στά σύνορα και σέ καμιά περίπτωση δέν θά αφήνονταν άνοχύρωτη και μέ μικρή δύναμη. Έκτός άπ’ τά παραπάνω, τό ζήτημα της κατάληψης πόλεων δέν ήταν ζήτημα ήμερήσιας διάταξης, γιατί δέν είχαμε τά μέσα για τήν κατάληψή τους και τή διατήρησή τους, βασικά δέν είχαμε μηχανοκίνητο στρατό. Δυστυχώς, αυτή ή ιδέα της κατάληψης πόλεων κυριάρχησε στά μυαλά όλης της ήγεςίας, γεγονός πού έδειχνε, ότι αυτή βιάζονταν νά λύσει πραξικοπηματικά τά στάδια ανάπτυξης του πολέμου και έπεφτε στό ύποκειμενισμό όσον άφορά τό ζύγισμα του συσχετισμού των δυνάμεων και μέσων. ‘Ο Μάρκος σ’ αυτή τήν περίπτωση δογματικά ήθελε νά εφαρμόσει τήν άμεση πείρα του 1947 χωρίς νά πάρει υπ’ όψη του τίς νέες συνθήκες από άποψη συσχετισμού δυνάμεων και μέσων. Παρό-

λο πού ή άμεση πείρα του έλιγμου του 1947 προς την "Ηπειρο ήταν θετική (άνεξάρτητα από τά λάθη πού διαπράχτηκαν) δέν σήμαινε, ότι ήταν θετική και για τίς συνθήκες του 1948. Μέ τον ίδιο τρόπο ό Μάρκος έφάρμοζε άτόφια την άρνητική άμεση πείρα του 1947 από τον τρόπο αντιμετώπισης των έκκαθαριστικών έπιχειρήσεων του έχθρου στίς περιοχές Κόζιακα - 'Αγράφων και Χασιών και στην περιοχή της Ρούμελης τό 1948, πού σημαίνει ότι δέν άνέλυε ούτε τίς έπιτυχίες, ούτε τίς άποτυχίες και δέν διδασκόταν από τά λάθη πού διαπράχτηκαν, γεγονός πού δείχνει, ότι δέν μπορούσε νά έξελιχτεί σέ στρατιωτικό στέλεχος μέ βάση την αυτοκριτική των λαθών και την κριτική άνάλυση των έπιτυχιών.

'Αντίθετα από τό Μάρκο, ό Ζαχαριάδης και ό Μπαρτζιώτας έρριχναν συνθήματα νά κρατηθεί ό Γράμμος, τό πώς όμως θά γινόταν αυτόέγινε φανερό λίγο άργότερα. 'Ο Γούσιας παραπονήθηκε στον Μπαρτζιώτα και τό Ζαχαριάδη, ότι ή Μονάδα του δέν είχε καθορισμένη άποστολή για την περίπτωση πού θά άρχιζαν οι έκκαθαριστικές έπιχειρήσεις του έχθρου, πράγμα σωστό, όμως τό ζήτημα έπρεπε νά μπει στό Μάρκο κι άν δέν ικανοποιούνταν τότε νά άπασχολούσε τό Πολιτικό Γραφείο. Προφανώς ό Γούσιος ένήργησε έτσι για νά εκθέσει τό Μάρκο.

'Ο Ζαχαριάδης κάλεσε τό Πολεμικό Συμβούλιο (Ζαχαριάδης - Μπαρτζιώτας - Μάρκος - Γούσιας - Βλαντάς). Σ' αυτό πήραν μέρος σάν τεχνικοί σύμβουλοι και οι Κικίτσας (έπαιξε κάποιον ρόλο στρατιωτικού συμβούλου του Ζαχαριάδη) και Μαλτέζος (Διευθυντής του Γραφείου 'Επιχειρήσεων). 'Ο 'Αρχηγός του Γεν. 'Επιτελείου Στ. Παπαγιάννης δέν ένοχλήθηκε ποτέ για τέτοια «μικροπράγματα», όπως ήταν τά σχέδια πολέμου του ΔΣΕ. Τή σύσκεψη άνοιξε ό Ζαχαριάδης άπευθυνόμενος σ' έμένα μέ τό έξής έρώτημα: «Ποιά είναι ή άποστολή της 670 Μονάδας;». 'Απάντησα, ότι ή άποστολή της 670 Μονάδας ακόμα δέν είναι καθορισμένη, γιατί τώρα έπεξεργαζόμαστε τό όλο σχέδιο της άμυνας του Γράμμου - Σμόλικα. "Έτσι άθελά μου έθιγα τον Μάρκο και έπιδοκίμαζα τή γνώμη του Γούσια, ότι τό Γεν. 'Αρχηγείο δέν είχε ακόμα έπεξεργασμένο έπιχειρη-

σιακό σχέδιο αντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ στό Γράμμο - Σμόλικα. Τότε ὁ Κικίτσα, γιά νά ὑπερασπισθεῖ τό Μάρκο σηκώθηκε ἀπό τή θέση του καί ἀπευθυνόμενος σέ μένα εἶπε: «Γιατί λές, ὅτι δέν ὑπάρχει σχέδιο ἀφοῦ ὑπάρχει». «Δέν ξέρω ἀπάντησα, ἂν ὑπάρχει σχέδιο. Στά ἀρχεῖα πού ἔχω στή διάθεσή μου δέν ὑπάρχει τέτοιο σχέδιο». «Πήγαινε, μοῦ εἶπε, νά φέρεις ὄλα τά ἀρχεῖα σου ἐδῶ». Πήγα γιά τό καλύβι μου κυριευμένος ἀπό πραγματικό φόβο, μήπως κατά λάθος δέν εἶδα αὐτό τό σχέδιο. Γύρισα στό καλύβι τῶν συνεδριάσεων καί παρέδωσα τά ἀρχεῖα στόν Κικίτσα, ὁ ὁποῖος ἄρχισε νά ξεφυλίζει τά χαρτιά ἐνῶ ἐγώ ἴδρωνα ἀπό τό φόβο μου μήπως ὑπάρχει αὐτό τό σχέδιο καί δέν τό πρόσεξα. Σέ κάποια στιγμή ὁ Κικίτσα ἀναφώνησε θριαμβευτικά: «Νά τό σχέδιο». Εὐτυχῶς ἐπρόκειτο γιά τό γνωστό σχέδιο «Σ». Ἀμέσως συνῆλθα ἀπό τήν ταραχή καί εἶπα στόν Κικίτσα. "Οχι, σύντροφε Κικίτσα, αὐτό τό σχέδιο δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τό σχέδιο αντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ στή Βόρεια Πίνδο.

Ὁ Ζαχαριάδης διέλυσε ἀμέσως τή συνεδρίαση χωρίς νά δώσει ἐντολή νά ἐτοιμάσω τό σχέδιο σέ καθορισμένη ἡμερομηνία καί νά τό παρουσιάσω γιά ἔγκριση στό Πολεμικό Συμβούλιο. Γιά πρώτη καί τελευταία φορά παρεβρέθηκα σέ τέτοια σύσκεψη μέ τό Ζαχαριάδη καί ὁμολογῶ, ὅτι ἡ στάση του μέ ἀπογοήτεψε. Ὁ Ζαχαριάδης, μιά καί σ' ἐμένα ἔβαλε τό ἐρώτημα: ποιά ἦταν ἡ ἀποστολή τῆς 670 Μονάδας, ἔπρεπε τουλάχιστον νά μέ ρωτοῦσε σάν τεχνικός σύμβουλος, πού ἤμουνα ποιά ἡ γνώμη μου γενικά γιά τό σχέδιο ἢ ἂν δέν ἤμουνα ἐτοιμος νά ἀπαντήσω νά μοῦ καθόριζε χρόνο γιά τήν ὑποβολή γραπτοῦ σχεδίου.

Νομίζω, ὅτι ὁ Ζαχαριάδης ἦταν προκαταβολικά ἐπηρεασμένος ἀπό γνώμες τοῦ Γούσια, πού μέ θεωροῦσε ἄβουλο τσιράκι τοῦ Μάρκου καί γιά νά χρεοκοπήσει τό Μάρκο ἔβαλε στόχο κι ἐμένα. Καί εἶχε λόγους ὁ Γούσιας νά μέ συκοφαντήσει στόν Μπαρτζιώτα καί τό Ζαχαριάδη, γιατί, ὅταν ἔφτασε στό Γράμμο μέ τά ὑπολείμματα τῆς φάλαγγας τῶν ἀόπλων συκοφάντησε τό Γεωργιάδη γιά ὑποπτο. Ὁ Ζαχαριάδης φώναξε στήν ἔδρα του ἐμένα καί τόν Σκοτίδα, τότε Διοικητή τοῦ Ἀρχηγείου Δυ-

τικῆς Μακεδονίας νά δώσουμε ὑπεύθυνη γνώμη γιά τόν Γεωργιάδη, πού τότε τόν χρησιμοποιοῦσαμε σάν Διοικητή Ταξιαρχίας. Τόσο ὁ Σκοτίδας, ὅσο κι ἐγώ εἶπαμε, ὅτι δέν ἔχουμε στοιχεῖα ὑποφίας γιά τόν Γεωργιάδη καί ὅτι πολεμαίει καλά. Ὁ Ζαχαριάδης συμφώνησε μαζί μας καί δέν πήραμε κανένα μέτρο ἐνάντια στόν Γεωργιάδη. Αὐτή τή γνώμη μας φαίνεται ὁ Ζαχαριάδης τήν εἶπε στόν Μπαρτζιώτα, ἴσως καί στόν Γούσια γιά νά σταματήσει τίς ἀνθρωποφάγες ὀρέξεις τοῦ Γούσια ἐνάντια στόν Γεωργιάδη. Ἔτσι ὁ Γούσιος κατάλαβε, ὅτι ἐγώ ἤμουνα ἓνας ἀπό τοὺς αἴτιους νά θιγεῖ τό κύρος του ἀπό τήν ἀποτυχία τῶν καταγγελιῶν του ἐνάντια στόν Γεωργιάδη καί πέρασε στήν ἀντεπίθεση. Ἴσως γι' αὐτό ὁ Σκοτίδας γυρίζοντας ἀπό τὰ Πιέρια ἀπαλλάχτηκε ἀπό τή Διοίκηση τοῦ Ἀρχηγείου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καί κάμποσον καιρό πέρασε σέ διαθεσιμότητα στή Σχολή Ἀξιωματικῶν καί μέ παρακαλοῦσε νά τοῦ στέλνω κανένα τσιγάρο, ἐνῶ μοῦ ἔκφραζε πικρά παράπονα γιά τή στάση τους πρός τήν ἀδερφή του.

Σχετικά μέ μένα, ὅπως μοῦ εἶπε ὁ Μάρκος, ἔγινε συζήτηση στό Πολιτικό Γραφεῖο, ὅτι μέ τόν ἐλιγμό ἀπό Σινιάτσικο - Μπούρινο - Χάσια δέν ἔκαμα ἀπολύτως τίποτα καί ἀσφαλῶς δέν θά μέ παίρναν πάλι στό Γενικό, ἂν δέν ἐπέμενε ὁ Μάρκος. Ἀπόδειξη, ὅτι ὁ Γούσιος κατάφερε νά δημιουργήσῃ στό Πολιτικό Γραφεῖο ἐντυπώσεις σέ βάρος μου εἶναι καί τὰ παρακάτω γεγονότα: α) Στή σύσκεψη τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου, πού ἐπακολούθησε τό ἄλλο πρωί γιά νά συζητηθεῖ καί ἀποφασισθεῖ ἡ ἀποστολή τῆς 670 Μονάδας ἐμένα δέν μέ φώναξαν, πῆρε, ὅμως μέρος ὁ Κικίτσας, β) Μετά τό τέλος τῆς σύσκεψης δέν μέ φώναξε ὁ Μάρκος νά μοῦ ἀνακοινώσει τήν ἀπόφασή τους καί νά συντάξω τή διαταγή τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐγώ ἀνησύχησα ἀπό αὐτή τή σιωπή καί δέν ἤξερα τί νά κάμω. Τυχαία βρῆκα τόν Βλαντᾶ καί τόν ρώτησα νά μοῦ πεῖ τί ἀποφάσισε ἡ νέα σύσκεψη σχετικά μέ τήν ἀποστολή τῆς 670 Μονάδας. Ὁ Βλαντᾶς χωρίς ἐπιφυλάξεις μοῦ εἶπε, ὅτι τό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας θά κάλυπτε τό μέτωπο Γράμμου - Σμόλικα καί ἡ 670 Μονάδα θά παρέμεινε ἐφεδρεία. Τόν ρώτησα ἂν ἦταν σύμφωνος μέ τήν ἀ-

πόφαση και ἂν θά ἦταν σέ θέση νά πραγματοποιήσει τήν ἀποστολή πού τοῦ ἀνατέθηκε; Ὁ Βλαντᾶς ἀπάντησε, ὅτι ἦταν ἀπόλυτα σύμφωνος καί θά ἐκπλήρωνε τήν ἀποστολή του. Τοῦ εἶπα ὅτι ἂν ἐπρόκειτο νά ρίξουμε 10 ντουφεκιές καί νά ἐλιχθοῦμε κάπου, θά μπορούσε νά πραγματοποιήσει τήν ἀποστολή του, ὅμως ἡ ἡγεσία θέλει νά κρατηθεῖ ἡ βάση Γράμμου - Σμόλικα καί οἱ 2.000 ἀντάρτες του δέν θά μπορούσαν νά καλύψουν αὐτό τό μεγάλο μέτωπο κι ἂν ἀκόμα θά τοποθετοῦσε τούς ἀντάρτες του σέ μιά ἀπόσταση 500 μέτρων τόν ἕνα ἀπό τόν ἄλλο. Ὁ Βλαντᾶς πάλι ἐπέμεινε, ὅτι μπορούσε νά ἐκπληρώσει τήν ἀποστολή πού τοῦ ἀνατέθηκε. Παρακάτω θά δοῦμε πῶς ἐτέλεσε τήν ἀποστολή του ὁ Βλαντᾶς.

Γύρισα στό καλύβι μου καί ἐξήγησα στόν τότε βοηθό μου Νίκο Μπελογιάννη τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε. Ὁ Μπελογιάννης μου συνέστησε, ὅτι σάν εἰδικός στά στρατιωτικά ζητήματα πρέπει νά παλαίψω νά ἀλλάξει αὐτή ἡ ἀπόφαση τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου καί ἀντικατασταθεῖ μέ τή δική μου πρόταση. Τοῦ εἶπα: πῶς νά ἐπέμβω τή στιγμή, πού ἡ ἡγεσία δέν μέ ἀναγνωρίζει γιά Διευθυντή τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων καί κανένας δέν μέ ρωτάει γιά τίποτα; Ὁ Μπελογιάννης μου εἶπε: Πρέπει νά ἀσκήσεις τά δικαιώματά σου πού ἀπορρέουν ἀπό τίς ὑποχρεώσεις πού σοῦ ἀνέθεσαν καί νά ἐπιμένεις νά εἰσακουστεῖ ἡ γνώμη σου. Παράλληλα ἐξέφρασε τή γνώμη του γιά τόν Γούσια, πού τόν ἀποκάλεσε «τόν μεγαλύτερο ψεύτη» ἀπό ὅλα τά στελέχη μας καί ἀνάφερε τό περιστατικό, ὅτι ὁ Γούσιος ἔδινε στό Γενικό Ἀρχηγεῖο παραφουσκωμένα στοιχεῖα γιά τίς ἀπώλειες τοῦ ἐχθροῦ στήν προσπάθειά του νά ἀποκτήσει τήν εὐνοια τῆς ἡγεσίας καί νά ἀναρριχηθεῖ στήν κομματική καί στρατιωτική ἱεραρχία. Ἀνάφερε συγκεκριμένο περιστατικό, πού ὁ Γούσιος ἔδωσε γιά μιά μικροσυμπλοκή 300 νεκρούς καί τραυματίες τοῦ ἀντιπάλου, ἐνῶ ἀπό τίς ὑποκλοπές τῶν ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν τοῦ ἐχθροῦ γιά τήν ἴδια συμπλοκή ὁ ἀντίπαλος ἔδινε ἀπώλειες 3 νεκρούς καί 5 τραυματίες.

Τά λόγια τοῦ Μπελογιάννη μου ἔδωσαν κουράγιο νά περάσω σέ ἀντεπίθεση γιά νά ἀλλάξω τήν ἀπόφαση. Δέν ἦταν μικρή

τόλμη νά ἔρθω σέ ἀντίθεση μέ τό Πολιτικό Γραφεῖο τή στιγμή μάλιστα, πού ἦταν φανερό ὅτι ἀπό μέρους τῆς ἡγεσίας ὑπῆρχε προκατάληψη σέ βάρος μου. Σκέφτηκα νά μιλήσω πρῶτα μέ τόν Μπαρτζιώτα, πού νόμιζα, κακῶς φυσικά, ὅτι καταλάβαινε καλύτερα τά στρατιωτικά ζητήματα καί ἡ γνώμη του βάραινε στό Πολιτικό Γραφεῖο. Τυχαῖα τόν βρήκα ἔξω ἀπό τό καλύβι μου, πού μιλοῦσε μέ τόν Καραγιώργη. Πλησίασα καί τόν ρώτησα, ἄν θά εἶχε καιρό νά τόν ἀπασχολοῦσα μέ τό ζήτημα τῆς ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ στό Γράμμο - Σμόλικα. Ὅριστε, μοῦ εἶπε, μίλησέ μου ἀμέσως ἐδῶ. Εἶπα στόν Μπαρτζιώτα σέ συντομία τή γνώμη, ὅτι τό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου γιά τήν ἄμυνα τοῦ Γράμμου - Σμόλικα δέν μπορούσε νά πραγματοποιηθεῖ μέ τίς ὑπάρχουσες δυνάμεις, βασικά, ὅτι ὁ Βλαντάς μέ τίς 2 χιλιάδες ἀντάρτες δέν μπορεῖ οὔτε στοιχειώδεια νά ὀργανώσει κάποιο σημαντικό ἀμυντικό σύστημα, πού θά ἔσπαζε τήν ἐπιθετική ὀρμή τοῦ ἀντιπάλου καί θά ἔδινε τό χρόνο καί τή δυνατότητα στή στρατηγική ἐφεδρεία μας νά ἀντεπιτεθεῖ στήν πιό εὐνοϊκή κατεύθυνση γιά τή συντριβή μιᾶς ἀσθενέστερης ἐχθρικής δυνάμεως.

Καί τί προτείνεις, ρώτησε ὁ Μπαρτζιώτας. Προτείνω, εἶπα: α) Νά διαλυθεῖ ἡ βάση τῆς Μουργκάνας. Τά 3/4 τῆς δυνάμεως της νά ἔρθουν στό Σμόλικα καί τό 1/4 νά ἐγκατασταθεῖ στή Ζαγόρια γιά νά κάνει σαμποταριστικό ἀγῶνα στή δρόμο Γιάννενα - Κόνιτσα, β) Ἀπό τό Κλιμάκιο Νότιας Ἑλλάδος νά παρθοῦν 5.000 ἀντάρτες καί νά συγκεντρωθοῦν ἀμέσως οἱ Σμόλικα, ὅπου νά σχηματισθεῖ νέα μεγάλη Μονάδα, πού θά ἀποτελέσει τή στρατηγική ἐφεδρεία, ἐνῶ ἡ 670 Μονάδα μέ τό Ἄρχηγεῖο Δ. Μακεδονίας νά μποῦν σέ διάταξη γιά νά ὀργανώσουν τό ἀμυντικό σύστημα τῆς περιοχῆς. Δέν χρειάζεται, εἶπα, νά στέκονται τόσες δυνάμεις στήν Κεντρική Πίνδο (εἶχαν πιά βγεῖ ἀπό τήν περικύκλωση τῶν ἐχθρικών δυνάμεων πού ἐνεργοῦσαν ἐκστρατεία στή Ρούμελη) γυμνές καί ξυπόλητες καί μέ ἐλάχιστα πυρομαχικά, ἐκεῖ δέν μποροῦν νά ἀξιοποιηθοῦν καί νά βοηθήσουν τήν κύρια προσπάθεια, ἐνῶ ἐδῶ θά βοηθήσουν ἄμεσα τήν κύρια προσπάθεια καί ὅταν τσακιστεῖ ἡ ἐκστρατεία

τοῦ ἐχθροῦ τότε θά ἀρχίσουμε τή δική μας ἀντιεκστρατεία. Ὁ Καραγιώργης, πού παραβρίσκονταν στή συζήτηση, σέ ὕφος διαμαρτυρίας πῆρε τό λόγο καί εἶπε: "Ἀμα πάρετε αὐτές τίς δυνάμεις μου στό Γράμμο τότε πάрте καί μένα; Φυσικά, εἶπα μπορεῖ κι αὐτό νά γίνει, δηλαδή, νά πᾶμε ὅλοι στήν κύρια προσπάθεια, ἐκεῖ πού κρίνεται ἡ τύχη ὄλου τοῦ πολέμου. Ὁ Μπαρτζιώτας πῆρε ἀμέσως τό λόγο καί εἶπε: "Ἐσὺ ἔχεις σκοπό νά τούς μαζέψεις ὄλους ἐδῶ, ὄχι αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνει καί ἔκλεισε τή συζήτηση.

Μοῦ ἔκανε βαθιά ἐντύπωση αὐτή ἡ κατηγορηματική ἀπάντηση τοῦ Μπαρτζιώτα σέ ζήτημα καθαρά στρατιωτικό πού δέν ἦταν τῆς ἀρμοδιότητάς του. Ἦταν καθαρά ζήτημα τῆς Διοίκησης τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου καί στήν ἀνάγκη τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου. Ὁ Μπαρτζιώτας τότε ἐκπλήρωνε χρέη τοῦ πολιτικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου καί ἀρμόδιος νά ἀποφασίσει ἦταν ὁ Μάρκος. Ἐγὼ ἀποτάνθηκα στόν Μπαρτζιώτα γιά νά μπεῖ ἡ πρότασή μου γιά συζήτηση στό Πολεμικό Συμβούλιο μιά καί τό ζήτημα τῆς διάταξης καί τῶν ἀποστολῶν τῶν Μονάδων στή Βόρεια Πίνδο ἔγινε θέμα τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου. Σωστή θέση καί ἀπάντηση τοῦ Μπαρτζιώτα θά ἦταν νά μοῦ προτείνει νά στείλω γραπτή πρόταση στό Πολεμικό Συμβούλιο γιά ἐξέταση καί ἀπόφαση. Ἔτσι πού ἐνήργησε ὁ Μπαρτζιώτας ἔκλεισε τήν πόρτα τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου γιά συζήτηση τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος στρατηγικῆς σημασίας.

Ἡ προηγούμενη στάση τοῦ Ζαχαριάδη στή συνεδρίαση τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου, πού ἔκλεισε τή συζήτηση γιά νά τήν συνεχίσει στό Πολιτικό Γραφεῖο σέ ἀπουσία τοῦ Διευθυντή τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων καί μέ παρουσία τοῦ ἀνεύθυνου στρατιωτικοῦ συμβούλου καί ἀνίκανου νά συλλάβει ζητήματα στρατηγικῆς σημασίας « Ἀντιστράτηγου » Κικίτσα καί σέ συνέχεια ἡ στάση τοῦ Μπαρτζιώτα φανέρωναν δυό πράγματα: α) "Ὅτι ἡ πολιτική ἡγεσία δέν εἶχε ἐμπιστοσύνη στίς Ἐπιτελικές ἰκανότητες τῶν μόνιμων ἀξιωματικῶν καί δέν δημιούργησε ἀξιόλογο Ἐπιτελεῖο, στό ὅποιο νά ἀνέθετε προβλήματα γιά λύση τόσο στρατηγικῆς, ὄσο καί τακτικῆς σημασίας.

Μέ τή χρησιμοποίηση τοῦ Κικίτσα σάν στρατιωτικοῦ συμβούλου, πού δέν ἦταν μόνιμος ἀξιωματικός καί δέν εἶχε τήν ἔμμεση πείρα, ὅσον ἀφορᾶ τίς γνώσεις τῶν γενικῶν νόμων τοῦ πολέμου, φανέρωνε, ὅτι ἡ ἡγεσία προτιμοῦσε νά ἀκούει τίς γνώμες τῶν αὐτοδημιούργητων στελεχῶν, πού κατεῖχαν μόνο τήν ἄμεση πείρα τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου καί δέν κατεῖχαν τίς γνώσεις τῶν γενικῶν νόμων τοῦ πολέμου, δηλαδή τήν ἔμμεση πείρα. Καί τό χειρότερο εἶναι, ὅτι οἱ μόνιμοι ἀξιωματικοί, πού ὑπηρέτησαν στό ΔΣΕ εἶχαν ἐπίσης ισάξια ἄμεση πείρα τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου, γιατί ὑπηρέτησαν καί στόν ΕΛΑΣ καί στό ΔΣΕ, διοικώντας μικρά ἢ μεγάλα τμήματα. Δέν εἶναι ὑπερβολή ἄν παραδεχτοῦμε σάν σωστή τήν ἄποψη, ὅτι ἡ κομματική ἡ ἡγεσία στό ζήτημα τῆς χρησιμοποίησης καί ἀξιοποίησης τῶν μόνιμων ἀξιωματικῶν ἔπεσε σέ ἀριστερή παρέκκλιση, ὅπως στόν ΕΛΑΣ εἶχε πέσει σέ δεξιᾶ παρέκκλιση μέ τήν πολιτική «τῶν ἀνοιχτῶν θυρῶν» στήν εἰσοδοχή τῶν μόνιμων ἀξιωματικῶν στίς γραμμές τοῦ ΕΛΑΣ καί τή στελέχωσή του μέ στοιχεῖα, πού κρυφά ἢ ἀνοιχτά σαμποτάριζαν τό ἔργο του. β) Ἡ παραμέρησή μου ἀπό τίς ἀποφάσεις τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου δείχνει καί μιᾶ ἄλλη προκατάληψη τῆς ἡγεσίας, πού στηρίζονταν ὄχι στήν ἄμεση ἀντίληψή τους γιά τίς ικανότητές μου, ἀλλά στίς ραδιουργίες τοῦ Γούσια, πού γιά τόν Μπαρτζιώτα ἦταν ὁ Μεσίας, πού θά ὀδηγοῦσε τό ΔΣΕ στή νίκη καί θά ἐξασφάλιζε καί γι' αὐτόν τή θέση τοῦ ἀντικαταστάτη τοῦ Ζαχαριάδη.

Ὁ Ζαχαριάδης γιά νά σχηματίσει προσωπική γνώμη γιά τήν ἀξία τῶν στρατιωτικῶν στελεχῶν του ἔπρεπε νά καλεῖ πλατείες συσκέψεις στά πλαίσια τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου ἢ ἔξω ἀπ' αὐτό καί νά ἀκούει τίς προφορικές ἢ γραπτές γνώμες τοῦ κάθε στελέχους. Ἔτσι θά μπορούσε νά πάρει πιό σωστή ἀπόφαση στά μεγάλα θέματα καί δέν θά πατοῦσε τήν πεπονόφλυδα, πού τοῦ σερβίρισαν οἱ Μάρκος-Κικίτσας μέ τό ἀνόητο σχέδιο «Σ». Ποτέ ὁ καθοδηγητής δέν πρέπει νά δέχεται τίς γνώμες τοῦ καθένα πού κατηγορεῖ καί συκοφαντεῖ μέ πρόδηλους σκοπούς σάν καθαρή ἀλήθεια, χωρίς νά ἀκούσει ἢ ἐξετάσει ἢ

δοκιμάσει τόν ἴδιο τόν κατηγορούμενο. Μόνο σέ μιά τέτοια βάση μπορούν νά ἀποφευχθοῦν τά λάθη στόν ὀργανωτικό τομέα. Τό κόλλημα στό «ἀλάνθαστο» ὀρισμένων στελεχῶν εἶναι λάθος, γιατί κανένας δέν μπορεῖ νά ἰσχυριστεῖ, ὅτι εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπό τόν ὑποκειμενισμό στίς κρίσεις του. Μόνο μέ τέτοιες μέθοδοι δουλειᾶς ὁ Ζαχαριάδης θά σχημάτιζε σωστή γνώμη ποιός θά ἔπρεπε νά εἶναι Ἀρχηγός τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ ΔΣΕ, ποιός ἀντικαταστάτης του, ποιός Διευθυντής τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων κ.λπ. Λύνοντας σωστά τά πολιτικά καί ὀργανωτικά ζητήματα θά ἄφηνε τήν πρωτοβουλία γιά τή λύση τῶν στρατιωτικῶν ζητημάτων σ' ἕνα ἰκανό Γενικό Ἐπιτελεῖο, κρατώντας γιά τόν ἑαυτό του τόν ἔλεγχο, μιά καί ὁ ἴδιος, ὅπως καί ὅλα τά ἀνώτατα κομματικά στελέχη δέν μπορούσαν νά καθοδηγήσουν τή στρατιωτική δουλειά ἀπό ἔλλειψη πείρας καί εἰδικῶν γνώσεων.

Κλείνω τήν παρένθεση γιά νά συνεχίσω τή διήγηση πῶς ἐξελίχθηκε τό ζήτημα τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἀπόφασης τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου γιά τή διάταξη καί τίς ἀποστολές τῶν δυνάμεών μας στήν περιοχή Γράμμου - Σμόλικα. Ἀφοῦ πείστηκα, ὅτι ἡ πόρτα τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου ἔκλεισε ἀποφάσισα νά βάλω τό ζήτημα στό Μάρκο, δηλ. στό Γεν. Ἀρχηγεῖο. Αὐτή τή φορά προετοίμασα τίς διαταγές, πού ἔλυναν τό ζήτημα τῆς διάταξης καί τῶν ἀποστολῶν τῶν Μονάδων καί τό ζήτημα τῆς ὀχύρωσης, ὅπως παρακάτω: α) Στό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας ἔδινά τόν τομέα ἀπό τόν Τάλιαρο μέχρι τήν Ἀλεβίτσα πού κάλυπτε τόν Ἀνατολικό Γράμμο. Μέ τή διαταγή ὑποδείχνονταν τά βασικά φύσει ὀχυρά σημεῖα, πού ἔπρεπε νά ὀχυρωθοῦν, ὅπως: ὁ Τάλιαρος, ὁ Προφ. Ἡλίας Πενταλόφου. Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι γιά τόν Προφήτη Ἡλία Πενταλόφου, πού ἦταν ὑψωμα στρατηγικῆς σημασίας δόθηκε ἐντολή, σύμφωνα καί μέ τή ρητή ἀπόφαση τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου νά δημιουργηθεῖ σημεῖο στηρίγματος, δύναμης ἐνισχυμένου Λόχου καί μέ ἀποστολή ἄμυνας μέχρις ἐσχάτων, ἐπειδή τό ὑψωμα ἦταν σπουδαῖο παρατηρητήριον ἀπ' τό ὁποῖο ὁ ἀντίπαλος ἄν τό κατεῖχε θά ἐξασφάλιζε ἐπίγειο παρατηρητήριον γιά ὅλη τήν περιοχή τοῦ Ἀνα-

τολικού Γράμμου, τά Γούπατα, τό Χάρο καί τήν Ἀλεβίτσα (χοντά στά Ἀλβανικά σύνορα). Ἔτσι ἡ εὐθύνη τοῦ Ἀρχηγείου περιορίζονταν στό 1/3 σχεδόν τοῦ ὅλου μετώπου καί μέ τήν ἐνίσχυση πού θά ἔπαιρνε μέ τήν ἄφιξη τῶν δυό Ταξιαρχῶν ἀπό τήν Ἀν. Μακεδονία θά μπορούσε νά ὀργανώσει μιά σοβαρή ἄμυνα περιφερειακά καί σ' ὄλο τό βάθος τοῦ Ἀνατολικοῦ Γράμμου, β) Γιά τήν 670 Μονάδα ἔδινα ἀποστολή νά κινηθεῖ ἀμέσως τήν ἴδια μέρα νά καταλάβει τόν τομέα τῆς Κόνιτσας καί νά ἀρχίσει τήν ὀχύρωση τῶν πιό βασικῶν σημείων (Κλέφτης, Πύργος Στράτσιανης, Γκόλιος, Προφ. Ἡλίας Φούρκας κ.λπ.), ἐπίσης νά ἔχει τήν ἐπιτήρηση πιθανῶν ἐπιθετικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἀντιπάλου ἀπό Γρεβενά καί Μέτσοβο. γ) Γιά τό ζήτημα τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας δέν εἰκόμισα διαταγή καί ἄφησα τό ζήτημα νά τό συζητήσω πρῶτα μέ τόν Μάρκο. δ) Γιά τήν ἐπί τόπου βοήθεια τῶν Διοικήσεων γιά τήν ὀχύρωση τῶν φύσει ὀχυρῶν θέσεων τοποθέτησα τόν Θ. Ζούλα, μόνιμο ἀξιωματικό τοῦ μηχανικοῦ, καί διετύπωσα μερικές τεχνικές ὀδηγίες γιά τόν τρόπο τῆς κατασκευῆς τῶν πολυβολείων μέ τά ὑπάρχοντα μέσα. Σχετικά εἶχα ἀρκετή πείρα, γιατί πρίν τήν ἐπίθεση τῶν Γερμανῶν ἐναντία στήν Ἑλλάδα ὑπηρετήσα βοηθός τοῦ Διοικητῆ ὀχύρωσης τοῦ τομέα Παρανεστίου τῆς περιοχῆς Δράμας. Θυμόμουν, ὅτι τότε στό σχέδιο τῆς ὀχύρωσης τά μετόνινα πολυβολεῖα μας ἦταν ἀκατάλληλα, γιατί σχεδιάστηκαν γιά μετωπική βολή καί συνεπῶς οἱ θυρίδες τῶν πολυβολείων ἦταν ἐκτεθειμένες στή βολή τῶν πυροβόλων εὐθυτενοῦς τροχιᾶς (μέ τά ἀντιαρματικά πυροβόλα τῶν 88 οἱ Γερμανοί ἐξουδετέρωσαν τά πολυβολεῖα τῆς γραμμῆς Μαζινώ, χτυπώντας τίς θυρίδες τῶν πολυβολείων καί οἱ δικοί μας πρόλαβαν σέ ὀρισμένα ὀχυρά μας στή Λύσσα καί ἄλλοῦ νά τοποθετήσουν στομάνινες θυρίδες πού ἄντεχαν στά βλήματα αὐτῶν τῶν πυροβόλων καί κινουῦνταν μαζί μέ τήν κἀνη τοῦ πολυβόλου).

Τήν τελευταία στιγμή μπροστά στήν ἀδυναμία νά τοποθετήσουμε στομάνινες θυρίδες ἐγκατέλειψα τά μετόνινα πολυβολεῖα καί κατασκευάσα νέα σέ θέσεις πλαγιοφύλαξης μέ μικρές θυρίδες καί κάλυψη ἀπό πάνω μέ σειρές χοντρά ξύλα, πέτρες

καί πάλι ξύλα - πέτρες κ.λπ. καί προσεκτικό καμουφλάζ. Μ' αὐτό τόν τρόπο καλυτέρευε τό σύστημα πυρός καί δημιουργήθηκε πιό πυκνός φραγμός, ἐπίσης δόθηκε βάθος, τά παλιά μπετόνινα πολυβολεία ἔγιναν φεύτικα καί τά νέα ἔγιναν ἀφανῆ ἀπό τήν ἐχθρική παρατήρηση, πράγμα πού ἔχει τεράστια σημασία στήν ἄμυνα, γιατί ὅσο γερά κι ἂν εἶναι τά πολυβολεία, ὅταν γίνουν ἀντιληπτά ὁ ἀντίπαλος θά βρεῖ τόν τρόπο νά τά ἐξουδετερώσει.

Μέ ἔτοιμες διαταγές καί ὁδηγίες πῆγα στό Μάρκο καί τοῦ ἐξήγησα τούς λόγους, πού ἐπέβαλαν τήν ἀλλαγὴ τῆς ἀπόφασης τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου. Κυρίως τοῦ ἐξήγησα τίς εὐθύνες πού ἀναλάμβανε ὁ ἴδιος, γιατί ὁ Ζαχαριάδης καί ὁ Μπαρτζιώτας θέλουν νά κρατηθεῖ ἡ βάση τοῦ Γράμμου - Σμόλικα καί ἂν αὐτό δέν γίνει ἀσφαλῶς θά ζητηθοῦν εὐθύνες πρῶτα ἀπό τό Μάρκο καί δεύτερο ἀπό μένα σάν εἰδικό, παρόλο πού δέν πῆρα μέρος στή λήψη αὐτῆς τῆς ἀπόφασης. Γι' αὐτό διατύπωσα τίς διαταγές ἐπιχειρήσεων, ὅπως καταλαβαίνω, ὅτι εἶναι σωστό καί ἂν δέν τίς ὑπογράψετε τότε ἡ εὐθύνη θά εἶναι ὅλη δική μας. Ὁ Μάρκος πῆρε τίς διαταγές, ἔρριξε μιά γρήγορη ματιὰ καί χωρὶς νά μοῦ πεῖ τίποτε ἢ νά διορθώσει κάτι τίς ὑπόγραψε χωρὶς νά βάλει τό ζήτημα στό Πολιτικό Γραφεῖο γιά ἔγκριση. Γιὰ τό ζήτημα τῆς συγκέντρωσης τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας ἀπό τή Μουργκάνα καί τίς δυνάμεις τοῦ Κλιμακίου μοῦ εἶπε, ὅτι θά ἔβαζε τό ζήτημα στό Πολιτικό Γραφεῖο.

Ἡ τόσο γρήγορη λύση μέρους τοῦ ζητήματος μέ ἱκανοποίησε πάρα πολύ καί ὁμολογῶ ὅτι ἦταν ἀπροσδόκητη. Στήν οὐσία ὁ Μάρκος παραβίασε τήν ἀπόφαση τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου, τοποθετώντας τήν 670 Μονάδα σέ διάταξη χωρὶς νά κρατήσει καμιὰ ἐφεδρεία. Παρακάτω θά δοῦμε καί ἄλλη παραβίαση. Στήν οὐσία δέν ἦταν παραβίαση. Τό Πολιτικό Γραφεῖο ἢ τό Πολεμικό Συμβούλιο ἔπρεπε νά καθορίσει καθαρά τόν σκοπὸ πού ἐπιδίωκε, τό πῶς ὅμως θά πραγματοποιοιοῦνταν αὐτός ὁ σκοπός ἦταν καθαρά δουλειὰ τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου, σάν ὄργανο ἐξουσιοδοτημένου γιά τή διεύθυνση τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀπὸ τή στιγμή πού τό Πολεμικό Συμβούλιο καθόρισε τό στρα-

τηγικό σκοπό τῆς μάχης τοῦ Γράμμου - Σμόλικα τό Γενικό Ἀρχηγεῖο ἦταν τό ἀρμόδιο ὄργανο γιά μετακίνηση τῶν δυνάμεών του, ὅπου ἔκρινε ἀπαραίτητο. Κάθε παραπέρα ἀνάμιξη τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου ἢ τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου στίς λεπτομέρειες τῆς δουλειᾶς τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου δέσμευε τήν πρωτοβουλία του καί ὀδηγοῦσε στήν ὑπόκατάσταση αὐτοῦ τοῦ ὄργάνου.

Ἡ μερική ἀλλαγὴ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου ἔγινε εὐτυχῶς χωρὶς καυγάδες καί ἀντιρρήσεις ἀπὸ μέρους τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου. Τὰ τμήματα τήν ἴδια μέρα πού πήραν τὴ διαταγὴ κινήθηκαν καί κατέλαβαν τίς θέσεις πού ὑπόδειξαν οἱ Διοικήσεις τους καί ἄρχισαν τὴν ὀχύρωση. Κι αὐτὸ γίνονταν στίς ἀρχές τοῦ Ἰούνη, δηλ. στίς παραμονές τῆς μεγάλης μάχης. Ὁ Γούσινας στό ἴδιο βιβλίο του (σελ. 366-367) γράφει σχετικά: «Τό ΠΓ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ καί τό Γεν. Ἀρχηγεῖο, ἐνῶ σωστά σέ γενικές γραμμές εἶχαν καθορίσει τὴ θέση τους γιά τὴ μάχη πού θά δώσουμε στὴ Βόρεια Πίνδο, ὅμως πρακτικὰ δέν τὴν ἀντιμετώπισαν ἔγκαιρα. Δέν καθορίστηκαν τὰ τμήματα, πού θά κάναν τὴν ἀντίσταση, ἔγκαιρα νά πάρουν διάταξη καί νά τακτοποιήσουν τό ζήτημα τῆς ὀχύρωσης. Ἀρχικά τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ὑπολόγιζε, ὅτι γιά τὴν ἄμυνα τῆς Β. Πίνδου θά χρησιμοποιοῦσε τίς δυνάμεις τοῦ Ἀρχηγείου Δυτικῆς Μακεδονίας καί ἡ 670 Μονάδα θά παρέμεινε ἐφεδρεία τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου καί ἀνάλογα θά ἐνεργοῦσε καί ἀμυντικά, ἂν χρειαστεῖ καί ἐπιθετικά. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀντίληψη τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου, τὴν τελειῶς ἐσφαλμένη βρισκόμαστε στίς παραμονές τῆς ἐστρατείας μέ σκόρπιες τίς δυνάμεις τῆς 670 Μονάδας, ἡ 102 Ταξιαρχία στὴ Ζαγόρια, ἡ 107 ἐφεδρεία στὸν Ἀνατολικὸ Γράμμο καί μόνο ἡ 105 Ταξιαρχία βρισκόνταν στό χωρὸ τοῦ Σμόλικα καί ὄχι σέ διάταξη στὰ βασικά σημεῖα». Ἐκ τῶν ὑστέρων ὁ Γούσινας εἶδε τί δέν εἶχε γίνεи γιά τὴν προετοιμασία τῆς μάχης τοῦ Γράμμου, γι' αὐτὴ ὅμως τὴν καθυστέρηση εἶχε καί ὁ ἴδιος τὴν εὐθύνη του σάν μέλος τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου. Μήπως δέν καταλάβαινε αὐτὸ πού θά καταλάβαινε ἕνας δεκανέας, ὅτι τό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακε-

δονίας ήταν αδύνατο με τίς δυνάμεις πού διέθετε να οργανώσει στοιχειώδες άμυντικό σύστημα όλης τής περιοχής; Κι έδω δέν άναφέρει τίποτε για τήν κατάργηση τής στρατηγικής έφεδρείας και ίκανοποιείται με τή λύση πού δώσαμε.

Παρότι πέρασαν πολλά χρόνια από τότε, έντούτοις ό Γούσιας δέν κατάλαβε, ότι χωρίς τή δημιουργία νέας στρατηγικής έφεδρείας με τό μέτρο πού πήραμε δέν λύσαμε τό ζήτημα τής ό-λόπλευρης προετοιμασίας μας για να νικήσουμε τόν έχθρό στή μεγάλη αυτή άναμέτρηση. Άπό τίς ύπογραμμισμένες λέξεις του φαίνεται, ότι ό Γούσιας είχε συγχύσεις για τό ρόλο τής στρατηγικής έφεδρείας και τόν τρόπο τής χρησιμοποίησής της, ότι ή στρατηγική έφεδρεία είχε προορισμό για άντεπίθεση και όχι για διάταξη στό άμυντικό σύστημα, άνεξάρτητα, άν στή διάρκεια τής άντεπίθεσης θά χρησιμοποιούσε και τή μέθοδο τής άμυνας για τήν άπόκρουση τών έχθρικών ένισχύσεων. "Αν έλειπαν οι ραδιουργίες και έβαζαν όλοι τό γενικό συμφέρον πάνω από τίς άτομικές καριερίστικες έπιδιώξεις τους ασφαλώς θά αποφεύγονταν και τά λάθη και οι καθυστερήσεις για τή λήψη σωστών αποφάσεων. "Όμως ό Γούσιας έπιδίωκε τή χρεοκοπία του Μάρκου και ό Μάρκος τή χρεοκοπία του Γούσια, ένω ό Μπαρτζιώτας σεγουντάριζε τήν ανάδειξη του Γούσια, κοντολογίς, ή φραξιονιστικές ήγετικές ομάδες δούλευαν με όλη τήν έντασή τους και ή ίσορροπία κρατιόνταν μόνο από τό τεράστιο κομματικό κύρος του Ζαχαριάδη.

2) Διεξαγωγή τής μεγάλης μάχης

Ή επίθεση του έχθρου άρχισε τίς πρωινές ώρες τής 14 του Ιούνη στόν τομέα τής Άλεβίτσας με ισχυρή προπαρασκευή πυροβολικού. Δεκάδες πυροβόλα ξερνούσαν τό φοβερό τους πύρ πάνω στά όχυρά τής Άλεβίτσας επί όλόκληρες ώρες και τό συνεχές μπουμπουνητό έδινε τήν έντύπωση ενός συνεχούς ύπόκωφου σεισμού. Ή άγωνία μας ήταν άπερίγραπτη και ή άνησυχία μας μεγάλη για δυό λόγους: α) άν θά άντεχαν τά όχυρά μας σ' αυτή τή δύναμη πυρός, β) άν οι μαχητές μας και τά στελέχη

μας θά προσαρμόζονταν εύκολα στίς συνθήκες τακτικού πολέμου. Τά άποτελέσματα τής πρώτης μέρας ήταν ένθαρρυντικά: ούτε τά πολυβολεία μας έσπασάν, ούτε οί μαχητές μας έκαμαν βήμα πίσω. Άντίθετα, πρός τά πίσω τράπηκε σέ φυγή τό έχθρικό πεζικό, όταν έπεσε στά άθικτα ναρκοπέδια καί τά διασταυρούμενα πυρά τών πολυβόλων, όπλοπολυβόλων καί τών άλλων όπλων μας. Αυτό άναπτέρωσε πολύ τό ήθικό τών μαχητών μας καί καταρράκωσε τό ήθικό του άντιπάλου. Ή αντίπαλη Διοίκηση στήριξε τό πών στή δύναμη πυρός καί προπαγάνδιζε στό πεζικό, ότι ή επίθεσή του θά ήταν ένας στρατιωτικός περίπατος. Άντί ή αντίπαλη διοίκηση νά βγάλει συμπεράσματα από τήν άποτυχία της τήν πρώτη μέρα, συνέχισε καί τήν άλλη μέρα καί επί 40 μέρες τήν ίδια τακτική της μέ άποτέλεσμα οί 300 άντάρτες του Άχιλλέα Παπαϊωάννου νά κρατήσουν τίς θέσεις τους, πολεμώντας μέρα - νύχτα μέ μιά όλόκληρη Μεραρχία χωρίς καμιά άλλαγή από άλλο τμημα. Οί ύπερασπιστές τής Άλεβίτσας πρῶτοι έγραψαν σελίδες ήρωϊσμού καί ματαίωσαν τό στρατηγικό σχέδιο του Βάν-Φλήτ καί τών Έλλήνων στρατηγών νά κινηθούν κατά μήκος τών Άλβανικών συνόρων καί νά άποκόψουν τό δρόμο άνεφοδιασμού τών τμημάτων μας. Ή έπιτυχία τών μαχητών τής Άλεβίτσας τίς πρῶτες μέρες ξεσήκωσε τόν ένθουσιασμό τών άνταρτών όλου του άμυντικού μετώπου καί στερέωσε τήν πεποίθηση, ότι μπορούσαν νά τσακίσουν τήν έχθρική επίθεση καί νά ανατρέψουν τά σχέδια του άντιπάλου για τό 1948. Έδειξε χειροπιαστά τήν αξία πού έχει ό ήθικός παράγοντας. Παράλληλα άποδείχτηκε ή αξία τής όχύρωσης μέ τά πιό πρόχειρα μέσα (ξύλα καί πέτρες), πού άντεξαν στους πιό άγριους βομβαρδισμούς του πυροβολικού καί τής αεροπορίας. Τότε όλοι καταπαίαστηκαν μέ τήν κατασκευή ισχυρών πολυβολείων καί μέ τή βελτίωση τών παληών.

Μάχη για τόν Γκόλιο

Στόν τομέα τής Κόνιτσας δροῦσαν ή ΙΧ Μεραρχία καί ή ΥΙΙΙ Μεραρχία. Οί πρῶτες έπιθετικές προσπάθειες του άντιπα-

λου ἄρχισαν στίς 21 Ἰούνη, δηλαδή μέ καθυστέρηση σχεδόν μιᾶς βδομάδας ἀπό τήν ἐκδήλωση τῆς κύριας προσπάθειας, πού ἦταν ἡ κατεύθυνση: ΑΛΕΒΙΤΣΑ - ΚΥΡΙΩΣ ΓΡΑΜΜΟΣ. Δέν γνωρίζω τά αἰτία αὐτῆς τῆς καθυστέρησης, ὑποθέτω ὅμως, ὅτι ἔτσι θά ἦταν τό γενικό σχέδιο, δηλαδή νά ἀρχίσει πρῶτα ἡ κύρια προσπάθεια μέ τήν ὁποία ἤλπιζαν νά ἔχουν σύντομη ἐπιτυχία, γιά νά μετακινήσουμε δυνάμεις μας ἀπό τόν τομέα τῆς Κόνιτσας πρὸς τόν Ἀνατολικό Γράμμο καί νά διευκολυνθεῖ ἡ προσπάθεια τῆς ΙΧης Μεραρχίας, πού εἶχε νά ξεπεράσει πιό δύσκολα φυσικά ἐμπόδια. Ἀρχικά ἡ ΙΧ ἐχθρική Μεραρχία χτύπησε μέ τό πυροβολικό τίς προχωρημένες θέσεις μας στή Σούσνιτσα καί Γχορίτσα - Μαριά. Σ' αὐτό τόν τομέα ὁ ἀντίπαλος ἐπιτέθηκε μέ δύναμη δύο Ταξιαρχιῶν, ὅμως ἀποκρούστηκε. Παρενοχλητικά χτυπήματα ἔδωσαν στόν ἀντίπαλο τμήματά μας στόν Ἀμάραντο καί τή Στράτσιανη, ἐπίσης στόν Ἅγιο Νικάνορα καί στήν Ἀγροφωλιά.

Προφανῶς, μ' αὐτές τίς ἐπιχειρήσεις ὁ ἀντίπαλος ἐπιδίωκε νά διευρύνει τό μέτωπο τῆς ἐπίθεσής του πρὸς τόν κυρίως Γράμμο καί νά ἐξασφαλίσει τά πλευρά του ἀπό τήν κατεύθυνση τοῦ Σμόλικα. Κύρια στρατηγική κατεύθυνση τῆς ἐπίθεσής του ἦταν: ΠΥΡΓΟΣ ΣΤΡΑΤΣΙΑΝΗΣ - ΓΚΟΛΙΟΣ - ΚΥΡΙΩΣ ΓΡΑΜΜΟΣ, πού ὑπαγορευόταν ἀπ' τό γενικό σχέδιο τῆς ἀποκοπῆς τῶν δρόμων ἀνεφοδιασμοῦ μας κατά μήκος τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων. Σ' αὐτή τήν κύρια κατεύθυνση ὁ ἀντίπαλος πραγματοποίησε ἀνεπάντεχη ἐπιτυχία, κατέλαβε ἀμαχητί τή φύσει ὀχυρή θέση μας: τόν Πύργο τῆς Στράτσιανης. Αὐτό τό φύσει ὀχυρό ὕψωμα τό κατεῖχε δύναμη Τάγματος μ' ἐπικεφαλῆς τό Θύμιο. Ἡ Διοίκηση τοῦ Τάγματος ἄφησε στό ὕψωμα 5 ὀμάδες μάχης καί ἀπόσυρε τήν ὑπόλοιπη δύναμη χωρίς νά δεχθεῖ πίεση. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά ἐγκαταλείψουν τό ὕψωμα οἱ ὀμάδες μας καί νά τό καταλάβει ἀνενόχλητος ὁ ἀντίπαλος. Μέ τήν ἀπώλεια τοῦ Πύργου τῆς Στράτσιανης ἄνοιξε ὁ δρόμος πρὸς Γκόλιο καί τόν κυρίως Γράμμο.

Τό Γεν. Ἀρχηγεῖο διέταξε ἀμέσως τήν 670 Μονάδα νά καθιρέσει τό Διοικητή τοῦ Τάγματος καί νά τόν παραπέμψει στό

Στρατοδικεῖο μέ τήν κατηγορία ἐγκατάλειψης θέσης. Παράλληλα διέταξε τήν Ταξιαρχία τοῦ Ὑψηλάντη πού βρίσκονταν στή Βούρμπιανη γιά ἀνασυγκρότηση καί ὅσάν ἐφεδρεία νά καταλάβει τόν Ν. Γκόλιο καί νά σταματήσει κάθε παραπέρα προέλαση τοῦ ἐχθροῦ. Σέ ἐνίσχυση τῆς Ταξιαρχίας στείλαμε ἀμέσως τή μοναδική μας ἐφεδρεία, τή Σχολή Ἀξιωματικῶν τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου μέ ἀποστολή νά ἐνεργήσει ἀντεπίθεση σέ περίπτωση πού ὁ ἐχθρός κατόρθωνε νά βάλει πόδι στήν ὄροσειρά τοῦ Γκόλιου.

Οἱ διαταγές μας ἐκτελέστηκαν μέ μεγάλη ταχύτητα καί μόλις πρόλαβαν τά τμήματα νά πιάσουν τίς ψηλότερες κορυφές. Ὁ ἀντίπαλος συνέχιζε τήν προέλασή του μέ ἐπιδίωξη νά καταλάβει τήν κορυφογραμμή. Τότε ἡ Διοίκηση τῆς Ταξιαρχίας καί τῆς Σχολῆς ἀποφάσισαν νά ἐνεργήσουν ἀντεπίθεση γιά νά ρίξουν τόν ἐχθρό πίσω καί νά ματαιώσουν ὀριστικά τήν ἐπιθετική του προσπάθεια.

Ἦταν φυσικό ἡ ἀντεπίθεση νά γίνει πρόχειρα ὀργανωμένη, χωρίς κάποια προπαρασκευή ἀπό βία πυρός καί πῆρε τή μορφή ἀγῶνα ἐκ συναντήσεως. Ὅμως καί ὁ ἀντίπαλος δέν περιμένε μιά τέτοια ἐξέλιξη, πού θά τή θεωροῦσε τρέλλα καί ἡ ἀντεπίθεση τῶν τμημάτων μας τόν βρῆκε ψυχολογικά ἀπροετοίμαστο καί προκάλεσε αἰφνιδιασμό τόσο στά τμήματα τῆς πρώτης γραμμῆς, ὅσο καί στίς Διοικήσεις τῶν παραπάνω κλιμακίων. Κάπου 700 ἀντάρτες πῆραν μέρος στήν ἀντεπίθεση μάλιστα ἀμέση συμμετοχή τῆς Σχολῆς Ἀξιωματικῶν, πού ὡς ἐκπαιδευμένο τμήμα, προκάλεσε τεράστια ἐντύπωση στόν ἀντίπαλο ἀπό τόν τρόπο πού ἔκαναν οἱ μαχητές τά ἄλλατά τους, χρησιμοποιώντας ἄριστα τίς παραμικρές πτυχές τοῦ ἐδάφους καί συνδυάζοντας σωστά τά πυρά μέ τήν κίνηση. Ἀπό τίς ὑποκλοπές τῶν ραδιοφωνικῶν συνομιλιῶν τῶν ἀντίπαλων Διοικήσεων ἀκούγονταν καθαρά οἱ ἐκκλήσεις τῶν προωθημένων κλιμακίων Διοίκησης πρὸς τά ἀνώτερα γιά βοήθεια, γιατί τοὺς ἐπιτίθενταν τακτικός στρατός. Ἡ καταδίωξη τοῦ ἀντιπάλου, πού ἐφευγε ἄτακτα συνεχίστηκε ὅλη τή μέρα, ὥσπου ὁ ἀντίπαλος σταθεροποίησε τίς θέσεις του μέ ἐφεδρικά τμήματα σέ φύσει ὀχυρές θέσεις στά

μετόπισθεν. Ὁ σκοπός τῆς ἀντεπίθεσης πέτυχε ἀπόλυτα. Ἡ ὀροσειρά τοῦ Γκόλιου ἦταν πιά ἐξ ὀλοκλήρου στά χέρια μας καί ὁ ἀντίπαλος μέχρι καί τήν πτώση τοῦ Σμόλικα δέν τόλμησε νά ἐπαναλάβει ἐπίθεση σ' αὐτό τόν τομέα.

Ἐδῶ ὁ ἀντίπαλος ἀρκέστηκε στήν παρενόχληση τῶν τμημάτων μας μέ νυχτερινούς ἰσχυρούς βομβαρδισμούς πυροβόλων καί ὄπλων γιά νά ἐμποδίσει τή δουλειά τῆς ὀχύρωσης, πού βασικά συντελοῦνταν τή νύχτα. Ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη τά τμήματά μας ἐκεῖ δοκιμάστηκαν πολύ.

Ἦταν φυσικό, ὅτι στήν ἀντεπίθεση στό Γκόλιο εἴχαμε σοβαρές ἀπώλειες, ὅπως καί ὁ ἀντίπαλος. Γι' αὐτές τίς ἀπώλειες ὁ Ζαχαριάδης καί ὁ Μπαρτζιώτας ἔκαμαν κριτική τοῦ Μάρκου, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀπορρίψει ἀργότερα, πρότασή μου γιά νέα ἀντεπίθεση στήν περιοχή τῆς Φούρκας. Ἡ ἀντεπίθεση ἤ ἡ ἐπίθεση πάντοτε ἔχουν περισσότερες ἀπώλειες ἀπό τήν ἄμυνα, ἰδιαίτερα, ὅταν ἡ ἀντεπίθεση ἔχει ἀναγκαστικό χαρακτήρα καί δέν ὑπάρχει ὁ ἀναγκαῖος χρόνος γιά τήν προετοιμασία της. Στήν προκειμένη περίπτωση τό βασικό λάθος πού ἀναγκαστήκαμε νά ἐνεργήσουμε ἔτσι, ἦταν, ὅτι τόσο ἡ 670 Μονάδα (ἡ Διοίκησή της), ὅσο καί τό Γεν. Ἀρχηγεῖο δέν τοποθέτησαν τήν Ταξιαρχία τοῦ Ὑψηλάντη πάνω στόν Γκόλιο, ὅπου νά ἔκανε τήν ἀνασυγκρότησή της καί νά ὀχύρωνε τά βασικά σημεῖα, ἔτσι μέ τήν ἀναπάντεχη ἐγκατάλειψη τοῦ Πύργου τῆς Στράτσιανης ἀπό τό Τάγμα τοῦ Θύμιου δέν εἴχαμε παραπίσω ἔτοιμο ἄλλο ἀμυντικό στήριγμα.

Τό συμπέρασμα εἶναι, ὅτι οἱ ἐφεδρεῖες στό ἐπίπεδο τῆς τακτικῆς, ἐπιχειρησιακῆς καί στρατηγικῆς κλίμακας πρέπει νά τοποθετοῦνται σέ ὑψώματα στρατηγικῆς σημασίας καί νά ὀχυρώνονται, τόσο γιά τήν ἴδια τήν ἀσφάλειά τους, ὅσο καί γιά τήν ἐξυπηρέτηση τοῦ γενικοῦ σχεδίου. Ἄν εἴχαμε πάρει αὐτά τά μέτρα ἴσως νά μὴ χρειάζονταν ἀντεπίθεση ἢ κι' ἂν χρειάζονταν θά εἴχαμε ὄλο τόν ἀναγκαῖο χρόνο γιά τήν καλή ὀργάνωσή της, θά εἴχαμε ὀργανωμένο ἀμυντικό σύστημα, πού θά συγκρατοῦσε τήν προέλαση τοῦ ἀντιπάλου. Ὅπως ἔχω ἀναφέρει καί σ' ἄλλο μέρος, οἱ Ρω-

μαῖοι ἦταν ἀκατανίκητοι, γιατί σέ κάθε στάση τους ὀργάνωναν ἀμυντικό σύστημα γιά τήν αὐτοάμυνά τους σέ περίπτωση αἰφνιδιαστικῆς ἐπίθεσης τοῦ ἀντιπάλου, ὁ δέ Κατσαντώνης ἐνεργοῦσε πάντοτε τήν ἀντεπίθεσή του στά νῶτα τοῦ ἀντιπάλου, πού ἐνεργοῦσε ἐπιθετικά ἐνάντια στό ἀπό πρῖν ὀχυρωμένο στρατόπεδο. "Ὅταν ἡ ἀντεπίθεση κατευθύνει τήν κύρια προσπάθειά της στά πλευρά καί τά νῶτα τοῦ ἀντιπάλου γιά τήν πλήρη περικύκλωσή του, τότε καί οἱ ἀπώλειές μας θά εἶναι πιό μικρές καί οἱ πιθανότητες νά πετύχουμε πλήρη ἐξόντωση τοῦ ἀντιπάλου θά εἶναι πιό μεγάλες. Ὁφείλω νά σημειώσω καί τό γεγονός, ὅτι στήν ἴδια περίοδο, πού διαδραματίζονταν τά γεγονότα στο Γκόλιο ὁ Μάρκος μου ἀνακοίνωσε, ὅτι τό Πολιτικό Γραφεῖο ἀπόρριψε τήν πρότασή μου γιά συγκέντρωση δυνάμεων ἀπό τή νότια Ἑλλάδα καί τή Μουργκαάνα γιά δημιουργία στρατηγικῆς ἐφεδρείας, ἐπίσης ὅτι ἐνέκρινε τήν τοποθέτηση τοῦ Καλιανέση στή θέση τοῦ Ἐπιτελάρχῃ τῆς 670 Μονάδας. "Ἄλλο ὀργανωτικό λάθος κι' αὐτό. Ὁ Καλιανέσης ἔπρεπε νά τοποθετηθεῖ Ἐπιτελάρχῃς τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου στή θέση τοῦ Παπαγιάννη, γιατί θά μετέφερε στό Γράμμο τή θετική πείρα τῆς Μουργκαάνας, ὅσον ἀφορᾷ τή διεξαγωγή τοῦ ἀμυντικοῦ ἀγῶνα.

Ἡ μάχη γιά τή σταθεροποίηση τοῦ μετώπου στόν Γκόλιο θά μπορούσε νά ἐξελιχτεῖ σέ μάχη στρατηγικῆς σημασίας ἂν στό Σμόλικα ὑπῆρχε μιᾷ στρατηγική ἐφεδρεία 5 - 6 χιλιάδων ἀνδρῶν ἡ ὁποία θά ἐνεργοῦσε ἐπίθεση στά πλευρά καί τά νῶτα τῆς ΙΧῆς Μεραρχίας καί θά κατέληγε στήν περικύκλωση τῶν δυνάμεων πού εἰσέδυσαν στό θύλακα τοῦ Πύργου Στράτσιανης. Ἐτσι ὁ ἀντίπαλος δέν θά ἦταν σέ θέση νά ἐνεργήσει νέα ἐπίθεση ἀπ' αὐτή τήν κατεύθυνση.

Ἐγκατάλειψη τοῦ Προφ. Ἡλία Πενταλόφου

Ἐνῶ οἱ ἐπιχειρήσεις ἐξελίσσονταν ἀνεπιτυχῶς γιά τόν ἀντίπαλο, ἡ Διοίκηση τοῦ Ἀρχηγείου Δυτικῆς Μακεδονίας: Χείμαρος — Βλαντάς πρότειναν τηλεφωνικά στό Μάρκο νά ἐγκα-

ταλειφθεῖ τό ὕψωμα τοῦ Προφ. Ἴηλία Πενταλόφου, γιά τό ὁποῖο ὑπῆρχε εἰδική ἀπόφαση τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου νά κρατηθεῖ «μέχρις ἐσχάτων» λόγω τῆς στρατηγικῆς του σημασίας. Ὁ Μάρκος χωρίς νά συνεννοηθεῖ μέ τό Πολιτικό Γραφεῖο καί μαζί μου ἐνέκρινε νά ἐγκαταλειφθεῖ τό ὕψωμα. Τή στιγμή πού γιά τήν ἐγκατάλειψη τοῦ Πύργου Στράτσιανης ζητοῦσε τό κεφάλι τοῦ Διοικητῆ τοῦ τάγματος Θύμιου, τώρα ὁ ἴδιος ἔπαιρνε τήν εὐθύνη μπροστά στό Πολιτικό Γραφεῖο, πού θά ἔπρεπε νά τόν παραπέμψει στό στρατοδικεῖο μέ τήν κατηγορία ἐγκατάλειψης θέσης χωρίς νά δεχθεῖ καμιά πίεση ἀπό μέρους τοῦ ἐχθροῦ. Τό ζήτημα ἦταν σοβαρό καί δίκαια προκάλεσε διαμάχη ἀνάμεσα σ' αὐτόν καί τούς Ζαχαριάδη, Μπαρτζιώτα. Τό ὕψωμα τοῦ Προφ. Ἴηλία ἦταν ὁ συνδετικός κρίκος τῆς διάταξης τοῦ Ἀρχηγείου Δυτ. Μακεδονίας ἀνάμεσα Γούπατά καί Τάλιαρο. Μέ τήν κατοχή τοῦ Προφ. Ἴηλία ἦταν ἀδύνατη ἡ προέλαση τοῦ ἀντιπάλου ἀπό Πεντάλοφο πρός Φούρκα. Τό ὕψωμα ἦταν πολύ κατάλληλο γιά δημιουργία πραγματικοῦ ὄχυροῦ. Ἀπ' τή δυτική πλευρά τό ὕψωμα ἦταν τελειῶς ἀπόκρημνο καί ἀδύνατο νά περικυκλωθεῖ ἀπό τόν ἐχθρό. Ἀκριβῶς ἀπ' αὐτή τή πλευρά δημιουργήσαμε βάση ἀνεφοδιασμοῦ σέ τρόφιμα, νερό καί πυρομαχικά πού θά τά ἀνέβαζαν πάνω οἱ ὑπερασπιστές τοῦ φρουρίου μέ σχοινένιες σκάλες. Ἀπό μπροστά (ἀνατολικά) ἦταν δασωμένο, πρᾶγμα πού ἐμπόδιζε τόν ἀντίπαλο νά ἐπισημάνει βολή πυροβολικοῦ καί ἀεροπορίας. Ὅλα εἶχαν ἐτοιμαστεῖ καί χωρίς αἰτία ἐγκαταλείφτηκε τό φυσικό αὐτό ὄχυρό πού εἶχε, μεγάλη στρατηγική σημασία. Αὐτό ἔγινε, γιατί ὁ Μάρκος δέν ἤθελε νά χαλάσει τό χατήρι τῶν φίλων του Βλαντᾶ καί Χείμαρρου. Σ' ἐμένα ὁ Μάρκος ἔλεγε: «Ὅ,τι σοῦ προτείνουν ὁ Βλαντᾶς κα ὁ Χείμαρος νά τό δέχεσαι χωρίς συζήτηση». Ἐτσι εἶχε γίνει καί λίγο πρὶν ἀρχίσουν οἱ ἐπιχειρήσεις, πού στάλθηκαν στό Μέτσοβο ἐπικεφαλῆς τμημάτων οἱ φίλοι τοῦ Μάρκου Κικίτσας καί Χείμαρος. Ἐπειδὴ ὁ ἀντίπαλος συγκέντρωσε ἐκεῖ δυνάμεις (οἱ περισσότερες ὑπῆρξαν ἐκεῖ ἀκόμα ἀπό τή χειμερινή μας ἐπίθεση στό Μέτσοβο) οἱ Κικίτσας - Χείμαρος πρότειναν στό Μάρκο νά περάσουν οἱ ἄοπλοι στά Χάσια. Ὁ Μάρκος δέν ἔφερε ἀπολύ-

τως καμιά αντίρρηση καί μέ φώναξε νά δώσω καταφατική ἀπάντηση. Σέ καμιά περίπτωση, τοῦ εἶπα, τό πέρασμα νά γίνει ἀμέσως ἀπόψε, γιατί ἡ παράταση τῆς παραμονῆς τῆς φάλαγγας σ' αὐτό τό χωρο μπορεῖ νά μᾶς δημιουργήσει περιπέτειες τοῦ τύπου Πιερίων μέ τήν «Ἡρωϊκή Φάλαγγα». «Ὁ Μάρκος συμφώνησε καί ἡ φάλαγγα πέρασε στό Ζαγόρια χωρίς ἐπεισόδια.

Καί «τρώγοντας ἔρχεται ἡ ὄρεξη» λέει ἡ παροιμία. Ἄφου ἐγκαταλείφτηκε ὁ Προφ. Ἡλίας Πενταλόφου ὁ Χείμαρος μέ πῆρε στό τηλέφωνο καί μοῦ πρότεινε νά ἐγκρίνουμε τήν ἐγκατάλειψη τοῦ Χάρου καί νά τραβηχτοῦμε πρὸς τά Γούπατα. Ἀμέσως τοῦ ἀπάντησα περίπου ἔτσι: Σέ καμιά περίπτωση, τά Γούπατα δέν ἔχουν γιά μᾶς σχεδόν καμιά στρατιωτική σημασία, ἐνῶ ὁ Χάρος εἶναι τό κλειδί τῆς τοποθεσίας καί πρέπει νά κρατηθεῖ μέ κάθε θυσία. Ὁ Βάν — Φλήτ, ξελαρυγγίζεται νά διατυμπανίζει, ὅτι μέ τῆ πτώση τοῦ Χάρου ἀνοίγει ὁ δρόμος πρὸς τό Σαραντάπορο. Ἄλλαξε πιά τό σχέδιο τῆς ἀντίπαλης Διοίκησης. Τώρα ἡ κύρια κατεύθυνση εἶναι ἡ διάσπαση τοῦ μετώπου Γράμμου - Σμόλικα μέ τήν κατάληψη τοῦ Σμόλικα καί περικύκλωση τῶν δυνάμεών μας στό Γράμμο γιά τήν ἐξόντωσή τους ἢ τήν ἀπώθησή τους στήν Ἀλβανία. Ἐτοίμασα ἀμέσως αὐστηρή γραπτὴ διαταγή πρὸς τῆ Διοίκηση τοῦ Ἀρχηγείου Δυτικῆς Μακεδονίας νά πάρει ὄλα τά μέτρα γιά τήν μετατροπὴ τοῦ Χάρου σέ ἀπόρθητο φρούριο χωρίς ἰδέα ὑποχώρησης καί χωρίς τήν ἔγκριση τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου. Παράλληλα πῆρα στό τηλέφωνο τόν Ἐπιτελάρχη τοῦ Ἀρχηγείου Βασίλη Βενετσανόπουλο καί τοῦ εἶπα γιά τίς προτάσεις τῆς Διοίκησής του συνιστώντας του νά τοὺς συκρατεῖ ἀπὸ παρόμοιες καταστάσεις. Ὁ Βενετσανόπουλος μοῦ ἀπάντησε, ὅτι δέν ἔξερε τίποτε γιά τίς προτάσεις αὐτές τῆς Διοίκησής του. Μιά ἀκόμη ἀπόδειξη, ὅτι τά ἀνώτατα στελέχη δέν συμβουλευόνταν τό Ἐπιτελεῖο τους γιά τά ἐπιχειρησιακά ζητήματα. Ἰδιαιτέρα ὁ Βλαντᾶς, πού ὑποσχέθηκε στό Πολιτικό Γραφεῖο, ὅτι ἦταν σέ θέση νά κρατήσει ὄλο τό μέτωπο τοῦ Γράμμου - Σμόλικα μέ 2.000 ἀντάρτες, τώρα παρατοῦσε χωρίς μάχη τόν Προφ. Ἡλία Πενταλόφου

καί ἐτοίμαζε τήν ἐγκατάλειψη τοῦ ἄλλου στρατηγικοῦ σημείου του. Ὁ Μάρκος ἔδειχνε αὐστηρότητα πρὸς τόν Γούσια, πού θά ἐπιθυμοῦσε τήν ἀποτυχία καί τή χρεωκοπία του, ἐνῶ ἦταν μαλακός πρὸς τό Βλαντᾶ καί συνειδητά ξήλωνε τό μέτωπο τοῦ Ἀνατολικοῦ Γράμμου γιά νά ἀπαλλαγεῖ ὅσο μπορούσε πιό γρήγορα ἀπό τίς φροντίδες ἐνός σοβαροῦ ἀμυντικοῦ ἀγῶνα καί νά ρίξει τά τμήματα στό νότο τάχα γιά νά καταλάβαινε πόλεις, στήν πραγματικότητα ὅμως νά διαλύσει τό ΔΣΕ σ' ἕνα πόλεμο ἐλιγμῶν γιά τόν ὁποῖο δέν ὑπῆρχαν συνθήκες καί γιά τόν ὁποῖο δέν κούνησε τό δάχτυλό του γιά νά δημιουργήσει τέτοιες συνθήκες, κλιμακώνοντας τόν ἀνεφοδιασμό μας σέ τρόφιμα καί πυρομαχικά σ' ὅλο τό χῶρο τῶν ἐλιγμῶν.

Ξέροντας τίς ἀντιλήψεις τοῦ Μάρκου, πού ἐξακολουθεῖ νά τίς ὑποστηρίζει μέχρι σήμερα, γιά κάποιον πόλεμο ἐλιγμῶν, πού θά τόν ἀπάλλασε ἀπό τίς ἄμεσες εὐθύνες καί θά κρατοῦσε τή στραταρχική ράβδο, περιμένοντας τήν ἔξωθεν βοήθεια καί ἔχοντας ὑπ' ὄψη τό ἀδιάφευστο γεγονός ὅτι ἐνέκρινε τήν ἐγκατάλειψη τοῦ Προφ. Ἡλία, βγάζω τό συμπέρασμα, ὅτι ὁ Μάρκος οὔτε κἀν ἔβαλε στό Πολιτικό Γραφεῖο ζήτημα συγκέντρωσης δυνάμεων ἀπό τό νότο καί τή Μουργκάνα γιά δημιουργία στρατηγικῆς ἐφεδρείας καί τό ὅτι συμφώνησε μαζί μου νά μπεῖ ἡ 670 Μονάδα σέ διάταξη τό ἔκαμε μέ τήν ἐλπίδα νά χρεοκοπήσει τό Γούσια σ' ἕνα πόλεμο πού προκαταβολικά τόν θεωροῦσε χαμένο. Ἄν ὁ Μάρκος ἐνδιαφερόνταν νά δοθεῖ ἕνα ἀποφασιστικό χτύπημα στόν ἐχθρό στή μάχη τοῦ Γράμμου - Σμόλικα, θά μπορούσε νά κάμει ἀκόμα μιά παραβίαση τῆς ἀπόφασης τοῦ Πολιτικοῦ Γραφεῖο καί νά συγκεντρώσει τίς ἀπαραίτητες δυνάμεις ἢ θά ζητοῦσε τήν ἔγκριση κι' ἂν δέν τοῦ δίνονταν θά ὑπόβαλλε παραίτηση ἀπό τήν Ἀρχηγία τοῦ ΔΣΕ. Ὅμως ὁ Μάρκος πάνω ἀπ' ὅλα ἔβαζε τό συμφέρον του καί τό συμφέρον τῆς ὁμάδας του καί ὄχι τό συμφέρον τοῦ ἀγῶνα.

Μάχες γιά τό Χάρο

Στίς μάχες γιά τήν ὑπεράσπιση τοῦ ὄχυροῦ τοῦ Χάρου οἱ μα-

χήτριες καί οί μαχητές τοῦ ΔΣΕ μαζί καί τά στελέχη τῆς πρώτης γραμμῆς ἔγραψαν νέες σελίδες ἡρωϊσμοῦ καί αὐτοθυσίας. Στό ὄχυρό τοῦ Χάρου ἔσπασαν ὄλα τά κύματα τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ πού ὑποστηρίζονταν ἀπό τή δύναμη πυρός τοῦ πυροβολικοῦ, τῆς ἀεροπορίας, τῶν ὄλμων, ὄλων τῶν ἄλλων ὄπλων, ἀκόμα καί τῶν τάνκς, γιατί ἀπό τό Νεστόρι μέχρι κοντά στό ὄχυρό ὑπῆρχε δρόμος βατός καί τά τάνκς πλησίαζαν στό ὄχυρό σέ ἀπόσταση βολῆς. "Ὀμως τό ὄχυρό ἄντεξε καί οί ἀλλεπάλληλες μαζικές ἐπιθέσεις τοῦ πεζικοῦ τσακίζονταν ἡ μιὰ ὕστερα ἀπό τήν ἄλλη μέ τεράστιες γιά τόν ἀντίπαλο ἀπώλειες. Τό ὄχυρό τοῦ Χάρου ἔμεινε ἄπαρτο μέχρι τό τέλος τῶν μαχῶν τοῦ Γράμμου, πού ὁ ΔΣΕ ἐλίχτηκε στό Βίτσι. "Ἔτσι οί ὑπερασπιστές τοῦ ὄχυροῦ διέφευσαν τήν καθοδήγηση τοῦ Ἀρχηγείου Δυτικῆς Μακεδονίας καί τό Μάρκο, πού σκόπευαν νά ρίξουν δέκα ντουφεκιές καί νά «ἐλιχθοῦν» κάπου. Οἱ ἡρωϊκές μαχητρίες τοῦ Χάρου, πού ρίχνονταν στό γκρεμό καί αὐτοκτονοῦσαν γιά νά μήν πέσουν αἰχμάλωτες, ἀποτελοῦσαν ἀδιάφευκτη μαρτυρία ὅτι ὁ ΔΣΕ ἦταν στρατός ἡρώων, πού δυστυχῶς τόν καθοδηγοῦσαν ἀνάξιοι ἡγέτες, πού δέν πίστευαν στήν ἀνώτερη ψυχική δύναμη τῶν μαχητῶν καί στελεχῶν του. Αὐτό τό προσόν δέν τό ἔξερε καί ἡ ἀντίπαλη Διοίκηση, πού ὑποτιμοῦσε τήν ἠθική ἀνωτερότητα τοῦ ΔΣΕ καί τίς πολεμικές του ἰκανότητες καί ἔρριχνε κατά μάζες τό στρατό της σέ μετωπικές ἐπιθέσεις ἐναντία στό ὄχυρά μας μέ ἀποτέλεσμα νά ἔχει 14.000 νεκρούς καί τραυματίες σ' ὄλη τή διάρκεια τῆς μάχης τοῦ Γράμμου -Σμόλικα.

Μάχες στόν Κλέφτη

Τό φύσει ὄχυρό ὕψωμα τοῦ Κλέφτη πάνω στόν ὄρεινό ὄγκο τοῦ Σμόλικα εἶχε σπουδαία σημασία γιά τήν ἄμυνα τοῦ Δυτικοῦ Σμόλικα ἀπό τήν προσβολή στά πλευρά καί τά νῶτα τῆς ἐπιθετικῆς κατεύθυνσης: Κόνιτσα — Γράμμος. Βέβαια, ὁ Κλέφτης ἔχανε τή σημασία του ἄν ταυτόχρονα δέν ὑπῆρχαν ὄχυρωμένα κέντρα ἀντίστασης στό Δυτικό καί Νότιο Σμόλικα γιά περίπτωση ἐπιθετικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἔχρθου ἀπό Δουτσικό πρὸς

Σαμαρίνα καί ἀπό Κόνιτσα ἢ Μέτσοβο πρὸς τίς νότιες πλευρές τοῦ Σμόλικα γιὰ τὴν κατάληψη τῆς κορυφῆς τοῦ Σμόλικα (ὕψ. 2637).

Τὸ πιὸ σοβαρὸ ὅμως ζήτημα γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ Σμόλικα ἦταν ἡ ἐξασφάλιση ἀπρόσκοπτου ἀνεφοδιασμοῦ του ἀπὸ τὸ Γράμμο μέσω Λαγκάδας ἢ Δροσοπηγῆς καί Φούρκας, πού σημαίνει, ὅτι ἡ ἐπιθετικὴ κατεύθυνση τοῦ ἀντιπάλου ἀπὸ Πεντάλοφο πρὸς Προφ. Ἡλία Φούρκας ἦταν ἡ πιὸ ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ συγκροτήματος τοῦ Σμόλικα, γιὰτί μέ τὴν κατάληψη τοῦ Προφ. Ἡλία Φούρκας κόβονταν ὁ ἀνεφοδιασμός τοῦ συγκροτήματος τοῦ Σμόλικα. Συνεπῶς, ἡ ὀργάνωση ἰσχυρῆς ἄμυνας στό συγκρότημα: Προφ. Ἡλίας Πεντάλοφου — Τάλιαρος ἦταν πρωταρχικῆς σημασίας γιὰ τὴν ἄμυνα τοῦ Σμόλικα, ὅπως μεγάλης σημασίας ἦταν καί ἡ ὀργάνωση ἀμυντικῶν στηριγμάτων σ' ὄλο τὸ μετόπισθεν ἔδαφος μέχρι τόν Προφ. Ἡλία Φούρκας. Παραπάνω ἀνάφερα, ὅτι στὴν ἀρχικὴ διάταξη πού ἔδωκα στίς μονάδες στή βάση τῶν δυνάμεων πού διαθέταμε τόν τομέα: Τάλιαρου - Προφ. Ἡλία Πεντάλοφου τόν ἔδωσα στό Ἀρχηγεῖο Δυτικῆς Μακεδονίας. Αὐτὸ ἦταν λάθος. Αὐτός ὁ τομέας, ὅπως ὄλος ὁ χώρος Σμόλικα - Φούρκας ἀνατολικά καί νότια τοῦ Σαραντάπορου ἔπρεπε νά ἀνήκει σέ μιὰ Διοίκηση: τὴ Διοίκηση τῆς 670 Μονάδας, πού θά εἶχε καί τὴν εὐθύνη τῆς λωρίδας ἀνάμεσα στό Σαραντάπορο καί τὰ Ἀλβανικά σύνορα.

Ὁ Προφ. Ἡλίας Φούρκας σέ σύγκριση μέ τόν Προφ. Ἡλίας Πεντάλοφου εἶχε πολὺ μεγαλύτερη σημασία. Τὸ τρίγωνο: Προφ. Ἡλίας Πεντάλοφου — Προφ. Ἡλίας Φούρκας — Βούζιος (ὕψ. 2239) Σαμαρίνας ἦταν τὰ σταθερά σημεῖα στήριξης τοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος τοῦ Ἀνατολικοῦ Σμόλικα καί προσδιόριζαν τὸν χώρο, ὅπου θά ἐξελίσσονταν ἡ στρατηγικὴ καὶ ἀντεπίθεση πρὸς τὴν μιὰ δευτερεύουσα στρατηγικὴ κατεύθυνση τοῦ ἀντιπάλου πού ἦταν: Πεντάλοφος — Προφ. Ἡλίας Φούρκας. Ποτέ μιὰ ἐνιαίια διοίκηση αὐτοῦ τοῦ χώρου δέν θά συμφωνοῦσε νά ἐγκαταλείψει τὸ φύσει ὄχυρο σημεῖο καί μεγίστης στρατηγικῆς σημασίας: Προφ. Ἡλίας Πεντάλοφου, ἐπίσης θά

είχε τή φροντίδα νά δημιουργήσει ἰσχυρό φρούριο στόν Προφ. Ἡλία Φούρκας, πού ἦταν ὑψιστης σημασίας ὄχι μόνο γιά τήν ἄμυνα τοῦ Σμόλικα, ἀλλά καί γιά τήν ἄμυνα τοῦ κυρίως Γράμμου. Τό συμπέρασμα εἶναι, ὅτι γιά τήν ὀργάνωση τοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος ἑνός χώρου εἶναι ἀπαραίτητο γιά κάθε πιθανή ἐπιθετική κατεύθυνση τοῦ ἀντιπάλου νά τοποθετεῖται ἐνιαία ὑπεύθυνη διοίκηση. Αὐτό ἔγινε κατανοητό ἀργότερα μέ τήν πτώση τοῦ Τάλιαρου, πού ἀναθέσαμε τήν εὐθύνη τοῦ Ἀνατολικοῦ Σμόλικα ἀποκλειστικά στήν 670 Μονάδα, ὅμως ἦταν πολύ ἀργά.

Μέ βάση τά παραπάνω, οἱ μάχες στόν Κλέφτη εἶχαν στενή σχέση μέ τό σύνολο τῶν μαχῶν στό χώρο νότια καί ἀνατολικά τοῦ Σαραντάπορου, μέ ἀποτέλεσμα νά χάσουμε τελικά αὐτόν τό χώρο καί νά περιοριστοῦμε στόν κυρίως Γράμμο καί τελικά νά τόν ἐγκαταλείψουμε καί νά ἐλιχτοῦμε πρὸς τό Βίτσι. Στεκόμαστε ἰδιαίτερα στίς μάχες γιά τήν ὑπεράσπιση τοῦ Κλέφτη, γιατί ἦταν ἴσως οἱ πιό φονικές, ἀληθινές γιγαντομαχίες. Σπουδαία συμβολή γιά τό σύνολο αὐτῶν τῶν μαχῶν πρόσφερε ὁ Γούσιος στό βιβλίο του καί στά στοιχεῖα πού δίνει θά στηριχθῶ γιά τήν ἐξαγωγή ὀρισμένων ὠφέλιμων συμπερασμάτων.

Ὁ Κλέφτης ἔγινε ἀντικείμενο κύριας κατεύθυνσης τῆς ΙΧης ἐχθρικής Μεραρχίας μετά τήν ἀποτυχία της νά καταλάβει τόν Γκόλιο καί νά προχωρήσει πρὸς τόν κυρίως Γράμμο. Ἡ ἐχθρική Διοίκηση κατάλαβε, ὅτι ἦταν ἐπικίνδυνο νά ἐπιμένει νά προελάσει στή στενή λωρίδα δυτικά τοῦ Σαραντάπορου καί νά βρισκεται ὑπό τή διαρκή ἀπειλή ἐπίθεσής μας στά πλευρά καί τά νῶτα τῆς διάταξής του μέ πραγματικό κίνδυνο περικύκλωσης καί ἐξόντωσης τῶν δυνάμεών της, (πρᾶγμα ἀπόλυτα δυνατό, ἂν διαθέταμε στό Σμόλικα μιά στρατηγική ἐφεδρεία 5 - 6 χιλιάδων ἀνδρῶν).

Ἡ πρώτη φάση τῶν ἐχθρικῶν ἐπιθέσεων γιά τήν κατάληψη τοῦ Κλέφτη ἄρχισε στίς 28 Ἰούνη καί κράτησε ὡς τίς 2 Ἰούλη, πού ἐκδηλώθηκε ἡ ἐπίθεση τῆς ΙΙ καί τῆς Χ ἐχθρικής Μεραρχίας στή γενική κατεύθυνση: Πεντάλοφος — Προφ. Ἡλίας Φούρκας. Ὁ Γούσιος γι' αὐτή τήν περίοδο γράφει στίς σελ.

372, 378, 382, 386, 387 και 389 του προαναφερομένου βιβλίου του:

«Στις 28 'Ιούνη, ύστερα από μπαράζ πυροβολικού και αεροπορικό βομβαρδισμό, ο αντίπαλος επιτέθηκε για την κατάληψη του Τσομπάνη — Κλέφτη. Οι επιθέσεις του γίνονταν κατά κύματα, όμως τα τμήματά μας παρά την κόλαση πυρός, πολέμησαν γενναία και απόκρουσαν όλες τις επιθέσεις, προκαλώντας του μεγάλη φθορά. Τίς απογευματινές ώρες ο αντίπαλος, έκμεταλλευόμενος την έλλειψη μέτρων ασφαλείας των τμημάτων μας, διείσδυσε από Σούσνιτσα, πέρασε στα νώτα των τμημάτων μας και έτσι ξαναπήρε τις θέσεις, πού είχε χάσει στην κορυφογραμμή της Σούσνιτσας».

«Στις 29 'Ιούνη έκδήλωσε ο αντίπαλος την πιο σκληρή προσπάθεια από 5 κατευθύνσεις, προς Τσομπάνη και Κλέφτη. Τό πυροβολικό του έριξε χιλιάδες βλήματα, ή αεροπορία του συνεχώς βομβάρδιζε, τό ύψωμα καίγονταν. Έκαναν 5 επιθέσεις κατά μάζες και κατά κύματα. Οι μαχητές μας μέ τό τραγούδι και άπτόητοι πολεμούσαν και άνέτρεπαν όλες τις επιθέσεις προκαλώντας τους τεράστια φθορά. Τό βράδυ ο αντίπαλος έκμεταλλεύτηκε ένα σημείο, πού ή διάταξή μας ήταν αδύνατη και κατέλαβε τόν Τσομπάνη. Έσπευσμένα πήραμε μέτρα και σταθεροποιήσαμε τή διάταξη στό 1583 — Κλέφτης και γύρω του...».

“Ως τίς 2 'Ιούλη ο Γούσιας δέν αναφέρει επανάληψη των επιθέσεων ενάντια στόν Κλέφτη. Δέν αποκλείεται οι προκαταρκτικές αυτές επιχειρήσεις νά είχαν παραπλανητικό χαρακτήρα για νά τραβήξει ή γενική διεύθυνση των επιχειρήσεων την προσοχή μας και δυνάμεις μας προς τόν Κλέφτη και νά πετύχει ή κύρια προσπάθειά της στόν Τάλιαρο.

Στις 2 'Ιούλη, πού άρχισε ή επίθεση της II και της X Μεραρχίας στόν τομέα του Τάλιαρου άρχισαν και οι νέες επιθέσεις στόν Κλέφτη, όμως και πάλι άπότυχαν. Σ' ένα σημείο πού ο αντίπαλος κατόρθωσε νά προωθηθεϊ, μέ άντεπίθεση ανατράπηκε μέ σοβαρές απώλειες.

«Στις 3 'Ιούλη, γράφει ο Γούσιας, ο αντίπαλος συνέχισε τίς

προσπάθειές του προς Κλέφτη. "Όλες οι επιθέσεις του αποκρούστηκαν με άντεπιθέσεις των τμημάτων μας. Τους προκαλέσαμε σοβαρή φθορά, πιάσαμε 7 αίχμαλώτους, μεταξύ αυτών και ο μόνιμος αξιωματικός Σταματόπουλος. Πάρθηκαν αρκετά λάφυρα σε όπλισμό και πυρομαχικά...».

«Στις 4 'Ιούλη, επανέλαβε την προσπάθειά του ο αντίπαλος στον Κλέφτη με γερή προπαρασκευή πυροβολικού και κατά κόρο χρησιμοποίηση της αεροπορίας. Γιά νά ένθαρρύνουν τά τμήματά τους στην Κόνιτσα ήρθε ο Βασιληᾶς Παῦλος, ο 'Αμερικανός στρατηγός Βάν - Φλήτ και ο Γιαντζής. Οι προσπάθειές τους άπότυχαν, οι ήρωικοί υπερασπιστές του Κλέφτη τούς δώσαν ξανά ένα μάθημα...»:

«... Τίς πρωινές ώρες στις 12 'Ιούλη πράγματι ο αντίπαλος εκδήλωσε την δεύτερη γενική του προσπάθεια με κύρια κατεύθυνση προς Γάβρο - Προφ. 'Ηλία 'Επταχωριού — Λευκάδια και άντιπερισπαστικά προς Σκούρτζα, χρησιμοποιώντας τό σύνολο της δύναμης της ΙΧης Μεραρχίας. Ταυτόχρονα εκδήλωσε επίθεση στον Κλέφτη. Γιά πρώτη φορά χρησιμοποίησε τόσο πολύ πυροβολικό, τά βλήματα πέφτουν σαν ριπές όπλοπολυβόλων. Τά τμήματά μας πολεμοῦσαν παληκαρίσια κάτω άπ' τό μπαράζ του πυροβολικού του αντιπάλου και τούς βομβαρδισμούς της αεροπορίας. Οι επιθέσεις γινόταν κατά κύματα, οι δέ μαχητές μας μέ τά πυρά τους τούς θέριζαν. "Όλες οι επιθέσεις των Μεραρχιών του αντιπάλου Πης, Χης και ΙΧης αποκρούστηκαν. Πέτυχαν μόνον στά Λευκάδια νά γαντζωθοῦν σε κάτι άντερείσματα. Στόν Κλέφτη πέτυχε νά μάς πάρει ένα ὕψωμα γιατί αϊφνιδιάστηκε τό τμήμα του Κ. Παλαιολόγου. 'Η μάχη αὐτῆς της μέρας ήταν μιά πραγματικά τιτανομαχία. 'Ο αντίπαλος είχε τεράστιες άπώλειες, έμεις είχαμε 100 νεκρούς και τραυματίες».

'Από τίς 14 'Ιούλη μέχρι 26 'Ιούλη στον τομέα του Κλέφτη ο αντίπαλος δέν εκδήλωσε σοβαρές επιθετικές ενέργειες. Στά τμήματα της ΙΧης Μεραρχίας παρουσιάστηκαν κρούσματα άποσύνθεσης. 'Εκτός από τή στάση του 258 τάγματος «... άρνήθηκαν νά πραγματοποιήσουν διαταγή και οι στρατιῶτες της

43ης Ταξιαρχίας. Τά τμήματά μας κάνουν έντονη διαφωτιστική δουλειά στο στρατό του αντίπαλου. Τούς μιλάνε από τόν τηλεβόα και τούς καλοῦν νά μὴν ἀλληλοσκοτωνόμαστε γιατί εἴμαστε ἀδέρφια. Νά μὴν ἐκτελοῦν τίς διαταγές τῶν ἀνωτέρων τους. Οἱ μαχητές μας ἐφευρίσκουν κάθε μέρα καί καινούριες μέθοδοι προπαγάνδας. Τούς κολλάνε στά δένδρα ταυτότητες σκοτωμένων στρατιωτῶν καί τούς καλοῦν νά μὴν πολεμοῦν καί σκοτώνονται. Τούς τραγουδοῦν τραγούδια πατριωτικά κ.λπ.».

«Στίς 26 Ἰούλη, ὕστερα ἀπό τήν προετοιμασία, πού ἔκαμε ὁ ἀντίπαλος ἐκδήλωσε γενική προσπάθεια σ' ὅλα τά μέτωπα τῆς μονάδας μας μέ κυριότερη προσπάθεια πρὸς Κλέφτη καί πρὸς Προφ. Ἡλία Φούρκας. Ἡ ὥρα 4 τό πρωτὶ ἄρχισε έντονη προπαρασκευή πυροβολικοῦ. Στόν Κλέφτη χτυποῦσαν 25 ὄλμοι καί δεκάδες πυροβόλα, τό ὕψωμα καιόταν, μετὰ ἄρχισαν τήν ἐπίθεση κατά μάζες. Στόν Κλέφτη διεξάγονταν μιά ἀπό τίς σκληρότερες μάχες, φτάσαν νά παλεύουν σῶμα μέ σῶμα. Ἡ πάλι αὐτή κράτησε μέχρι ἡ ὥρα 12, τέλος οἱ μαχητές μας τούς ἀνέτρεψαν καί τούς ἀνάγκασαν νά ἐπιστρέψουν στίς θέσεις τους ἀποδεκατισμένοι. Ὁ ἀντίπαλος τήν ὥρα, πού δίνονταν οἱ μάχες σῶμα μέ σῶμα βιάστηκε νά ἀνακοινώσει, ὅτι πῆρε τόν Κλέφτη καί αὐτό τό κάνει γιά τρίτη φορά, ὅμως κι' αὐτή τή φορά διαφεύστηκε. Οἱ μαχητές μας μέ τά ὄπλα τους ρίξαν 2 ἀεροπλάνα καί ἓνα ἄλλο χτυπημένο προσγειώθηκε ἀνώμαλα. Στήν ὑποχώρησή του ὁ ἀντίπαλος ἄφησε στό πεδίο τῆς μάχης ἀρκετό ὄπλισμό καί πυρομαχικά. Ἐμεῖς λόγω τῆς καλῆς ὀχύρωσης καί τῆς σωστῆς τακτικῆς τῆς ἐνεργητικῆς ἀμυνας, εἴχαμε ἐλάχιστες ἀπώλειες, τρεῖς νεκρούς καί 29 τραυματίες...».

«... Στίς 27 Ἰούλη ὁ ἀντίπαλος ἐπανελάβε τήν προσπάθειά του γιά τήν κατάληψη τοῦ Κλέφτη. Ἐκανε 6 ἐπιθέσεις, ἡ μάχη διήρκησε ἀπό τό πρωτὶ μέχρι τό βράδυ. Ὁ ἀντίπαλος ἔπαθε πραγματική πανωλεθρία».

«... Τίς πρωινές ὥρες τῆς 1ης Αὐγούστου, ὕστερα ἀπό σοβαρή προπαρασκευή πυροβολικοῦ καί ὄλων, ὁ ἀντίπαλος ἐπιτίθεται μέ σοβαρές δυνάμεις καί ἀνεβαίνει στό ὕψωμα τοῦ Κλέφτη. Τά τμήματά μας τόν ἀντιμετώπισαν ὅλη τή μέρα προκα-

λώντας του σοβαρή φθορά. "Υστερα από τήν κατάσταση πού διαμορφώθηκε (στίς 31 'Ιούλη ο αντίπαλος είχε καταλάβει τόν Προφ. 'Ηλία Φούρκας) ο Κλέφτης δέν αποτελούσε πιά για μάς σημείο πού έπρεπε νά συνεχίσουμε τόν άγώνα. 'Επί 40 μέρες οί ήρωϊκοί ύπερασπιστές του Κλέφτη έκαναν στό άκέραιο τό καθήκον τους...».

Αυτή σέ συντομία ήταν ή ιστορική δράση τών ύπερασπιστών του Κλέφτη. 'Ο Κλέφτης, ή 'Αλεβίτσα, ο Χάρος και ο Γκόλιος είναι τά τέσσερα πιά σημαντικά σύμβολα ήρωϊκών και παρατεταμένων άμυντικων μαχων του Γράμμου - Σμόλικα, όπου δοκιμάστηκε ή άνδρεία και ή άντοχή τών μαχητών του ΔΣΕ σέ σκληρούς άμυντικούς άγώνες.

'Αγώνες στον Τάλιαρο και τό χῶρο του 'Ανατολικου Σμόλικα

Οί μάχες σ' αυτό τό χῶρο κράτησαν από τίς 2 'Ιούλη, πού έπεσε ο Τάλιαρος μέχρι τίς 31 'Ιούλη πού έπεσε ο Προφ. 'Ηλίας Φούρκας, παρόλο πού τό έδαφος δέν προσφέρεται πολύ για άμυντικό άγώνα και παρόλο πού σ' αυτό τό χῶρο έδρασαν δύο Μεραρχίες: ή Χη και ή Ιη. "Αν δέν έγκαταλείπονταν ο Προφ. 'Ηλίας Πενταλόφου και άν διαθέταμε τή στρατηγική έφεδρεία πού είχα προτείνει, έδῶ θά μπορούσαμε νά καταφέρουμε χτύπημα στον αντίπαλο στρατηγικῆς σημασίας, γιατίς τό έδαφος προσφέρονταν για έπιθετικό άγώνα και οί δύο Μεραρχίες του αντιπάλου δέν ήταν αξιόμαχες, όσο ήταν ή ΙΧ έχθρική Μεραρχία.

'Ο Τάλιαρος ήταν ένα επίμηκες άντέρεισμα από βορειοδυτικά προς νοτιο - ανατολικά με απόκρημνες πλαγιές προς ανατολάς και δυσμάς, πού έφραζε τό δρόμο προς 'Εφταχῶρι και Ζούζουλη. Τό άντέρεισμα δέν προσφερόταν για τήν κλιμάκωση τῆς άμυνας σέ βάθος, έπιπλέον είχε χαμηλότερο ύψόμετρο από τή βάση έξόρμησης του αντιπάλου, ο οποῖος είχε τή δυνατότητα νά αναγνωρίσει στίς λεπτομέρειες τό άμυντικό μας σύστημα και νά προετοιμάζει με ακρίβεια τό έπιθετικό του σχέδιο. Στόν Τάλιαρο ο αντίπαλος χρησιμοποίησε πιά πονηρή τακτική, πού

στηρίζονταν περισσότερο στον αϊφνιδιασμό και λιγότερο στη δύναμη πυρός. "Έτσι γρήγορα και αϊφνιδιαστικά οι επιτιθέμενοι κατόρθωσαν να άγγιστρωθούν σε διάφορα σημεία πάνω στην κορυφογραμμή και να συμπαραλιάσουν τό άμυντικό μας σύστημα, πού και χωρίς αυτό δέν είχε βάθος. Τό τμήμα μας ύπέστει άπώλειες και στην άδυναμία να άντιμετωπίσει τήν έχθρική επίθεση έγκατέλειψε τό όχυρό και συμπύχτηκε σε παραπίσω θέσεις άμυνας. Αυτή ή εύκολη έπιτυχία έδωσε κουράγιο στον άντίπαλο να συνεχίσει τήν προέλασή του για τήν κατάληψη του Προφ. 'Ηλία Φούρκας.

'Η 670 Μονάδα μ' έπικεφαλής τό Γούσια μέ όσες δυνατότητες είχε έκανε αναδιάταξη των δυνάμεών της για τήν άντιμετώπιση τής κατάστασης πού δημιουργήθηκε μέ τήν πτώση του Τάλιαρου. Πάρθηκαν σύντονα μέτρα για τήν όχύρωση του έδάφους. Τό δεύτερο επιθετικό άλμα του άντιπάλου έγινε στις 12 του 'Ιούλη για τήν κατάληψη τής γραμμής Γάβρου - Προφ. 'Ηλία 'Επταχωρίου - Λευκάδια. Πέτυχε μόνο στά Λευκάδια να γαντζωθεί σε μερικά άντερείσματα.

Στις 13 του 'Ιούλη ό αντίπαλος έπιτέθηκε προς Λευκάδια και Ράχη Γιότσας και κατέλαβε τά Λευκάδια, ύστερα από σφοδρή μάχη και σημαντικές άπώλειές του. Μέ τήν πτώση των Λευκαδιών τό βράδυ έγκαταλείφτηκε και τό Γάβρο. Τά τμήματα πήραν έντολή να τραβηχτούν από Κούτσουρο και Προφ. 'Ηλία 'Επταχωρίου και να πιαστούν γερά ό Προφ. 'Ηλιος Φούρκας και τό Ταμπούρι. 'Επίσης ίσχυροποιήθηκε τό 1810 — Γχρέκο — Κίρκουρι μέ σοβαρές δυνάμεις. Στις 14 του 'Ιούλη ό αντίπαλος συνέχισε τις έπιθέσεις του από Λευκάδια προς Ράχη Γιότσας και προς Σκούρτα μέ άποτυχία και σοβαρότατες άπώλειες βασικά από τά ναρκοπέδιά μας. Τήν ίδια τύχη είχαν και οι έπιθέσεις του άντιπάλου στις 15 του 'Ιούλη από Λευκάδια προς 1810 και από Ράχη Γιότσας προς Κίρκουρι. Στο χρονικό διάστημα από τις 16 του 'Ιούλη μέχρι και 20 του 'Ιούλη ό αντίπαλος δέν εκδήλωσε επίθεση στην περιοχή, μόνο διευκρίνησε μικρές έπιθέσεις προς Πουλιάνα — Πωγωνίσκο και από Ζούζουλη προς τό 1525 πού άποκρούστηκαν. 'Η ίδια κατάστα-

ση επικράτησε και στις 23, 24, και 25 'Ιούλη. Στις 26 'Ιούλη εκδηλώθηκε σοβαρή επίθεση του αντιπάλου από Κούτσουρο — Γάβρο — Προφ. 'Ηλία 'Επταχωρίου προς τό 1496 άντέρεισμα Γκρίμποβαν και προς τό Ντονακάρι Φούρκας. 'Η μάχη άρχισε νωρίς τις πρωινές ώρες (2.30) μέ σοβαρές δυνάμεις πεζικού και ισχυρή ύποστήριξη του πυροβολικού και της αεροπορίας. "Όλες οι επιθέσεις του έχθρου μέχρι τό βράδυ άπότυχαν. Τά τμήματά μας ένήργησαν νυχτερινή άντεπίθεση και εκδίωξαν τόν άντίπαλο από όρισμένες θέσεις πού είχε καταλάβει. Οι άπώλειες του άντιπάλου ξεπερνούσαν τούς 300 νεκρούς και τραυματίες, δικές μας 3 νεκροί και 4 τραυματίες. Στις 27 του 'Ιούλη τμήματά μας άπόκρουσαν σοβαρή προσπάθεια του άντιπάλου προς Παναγία Φούρκας — Γκρίμποβαν, καθώς και νυχτερινή του άντεπίθεση μέ σοβαρές άπώλειες γι' αυτόν και κυρίεφεθηκαν λάφυρα σέ όπλισμό και πυρομαχικά. 'Αντεπίθεση έγινε επίσης και στη Ράχη Γιότσας και τό Λυκοκρέμασμα.

'Ηταν ή στιγμή κατάλληλη για πιο σοβαρή άντεπίθεση έπιχειρησιακής κλίμακας για τήν άναπτροπή της επίθεσης του άντιπάλου σ' αυτό τόν τομέα. Στο χώρο της Σαμαρίνας, σέ πλευρική θέση βρίσκονταν ή Ταξιαρχία του Παλαιολόγου. Πήρα τήν πρωτοβουλία και διέταξα τήν προώθηση πολεμικού υλικού και βλημάτων όλμων για τήν Ταξιαρχία του 'Υψηλάντη, πού άμύνονταν του Προφ. 'Ηλία Φούρκας και προώθησα τό πυροβολικό σέ κατάλληλες πλευρικές θέσεις βόρεια του Σαραντάπορου, επίσης προειδοποίησα τόν Παλαιολόγο για τήν έπικείμενη άντεπίθεση για νά είναι έτοιμος. 'Αφού όλα ήταν έτοιμα έγραφα διαταγή προς τή διοίκηση της 670 Μονάδας για νά αναλάβει και νά καθοδηγήσει τήν άντεπίθεση, όμως ο Μάρκος άρνήθηκε κατηγορηματικά νά τήν ύπογράψει μέ τή δικαιολογία, ότι θά είχαμε άπώλειες και θά μās έκανε κριτική τό ΠΓ, όπως έγινε μέ τήν άντεπίθεση στον Γκόλιο. Παρά τήν έπιμονή μου ο Μάρκος έμεινε άμετάπειστος και ή άντεπίθεση ματαιώθηκε.

Στις 31 του 'Ιούλη ο άντίπαλος επανέλαβε τήν επίθεσή του και κατέλαβε τόν Προφ. 'Ηλία Φούρκας μέ άποτελεσμα να άποκοπούν οι δυνάμεις του Σμόλικα. Τότε αναγκαστήκαμε νά

διατάξουμε τή σύμπτυξη τῶν δυνάμεων τοῦ Σμόλικα στόν κυρίως Γράμμου γιά τή δημιουργία νέου ἀμυντικοῦ συστήματος βόρεια τοῦ Σαραντάπορου.

Σχετικά μ' αὐτό τό ζήτημα ὁ Μάρκος, ὅπως δημοσιεύεται ὁ λόγος του στήν 5η ὀλομέλεια (βλέπε «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ» στίς 26 Ἀπριλίη 1979), ρίχνει τήν εὐθύνη τῆς ἐγκατάλειψης τοῦ Σμόλικα σέ μένα. Γράφει: «Ἐξάλλου, ἐγώ πρῶτος ἀντιτάχθηκα στήν πρόταση τοῦ Τζουμερκιώτη γιά πρόωρη ἐγκατάλειψη τοῦ Σμόλικα καί ἔθεσα στό ΠΓ τό ζήτημα, ὅπως ἀντιτάχθηκα καί στήν ἄλλη πρόταση νά χρησιμοποιηθοῦν τά τμήματα τοῦ Κλιμακίου τοῦ ΓΑ στό Γράμμο. Γιατί εἶχα τή γνώμη ἀκόμα 15 μέρες νά πολεμήσουμε στό Γράμμο».

Ἀπό τά παραπάνω λόγια τοῦ Μάρκου βγαίνουν δυό ἀλήθειες: α/ Ὅτι ὁ Μάρκος δέν διαφώνησε γιά τή σύμπτυξη τῶν δυνάμεων μας ἀπό τό Σμόλικα, γιατί αὐτή ἔγινε μέ γραπτή διαταγή δικιά του. Αὐτός διαφώνησε νά ὑπογράψει τή διαταγή τῆς ἀντεπίθεσης στόν τομέα τῆς Φούρκας, πού ἂν πετύχαινε θά δίνονταν ἡ δυνατότητα συνέχισης τῆς ἄμυνας στό Σμόλικα. β/ Ἐδῶ διευκρινίζεται καθαρά, ὅτι ὁ Μάρκος δέν συμφώνησε μέ τήν πρότασή μου γιά τή συγκέντρωση τῶν δυνάμεων τῆς Μουρχάνας καί τοῦ Κλιμακίου Ν. Ἑλλάδας γιά δημιουργία στρατηγικῆς ἐφεδρείας 5 - 6 χιλιάδων ἀνδρῶν, πού θά χρησιμοποιοῦνταν στό χῶρο τοῦ Σμόλικα γιά ἀντεπιθέσεις στρατηγικῆς σημασίας ἐναντία στίς ἐπιθετικές κατευθύνσεις τοῦ ἀντιπάλου ἀπό Πεντάλοφο πρὸς Προφ. Ἡλία Φούρκας καί ἀπό Κόνιτσα πρὸς Γράμμο. Ἔτσι ἡ ὄλη ἄμυνα τοῦ Γράμμου στερήθηκε τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας καί εἶχε παθητικό χαρακτήρα μέ ἀποτέλεσμα νά μὴν μπορέσουμε νά δώσουμε στόν ἀντίπαλο χτύπημα στρατηγικῆς σημασίας καί νά ἐγκαταλείψουμε τή βάση τοῦ Γράμμου Σμόλικα.

Ὁ Μάρκος, ὅπως ἀνέφερα δέν εἶχε καμιά πρόθεση νά δώσει ἀμυντική μάχη στό Γράμμο καί σκέφτονταν ἐλιγμό γιά κατάληψη τῶν Γιανίνων ἢ τῶν Γρεβενῶν ἢ τῆς Φλώρινας, ξεχνώντας καί τήν Κοζάνη, πού πρόβλεπε τό σχέδιό του «Σ». Στήν οὐσία ὅμως ὁ Μάρκος μέ αὐτούς τούς «ἐλιγμούς» ἐνδιαφέρον-

ταν νά ἀπαλλαγῆ ἀπό τήν ἄμεση εὐθύνη τῆς καθοδήγησης αὐτῶν τῶν ἐπιχειρήσεων, νά κρατάει τή στραταρχική του ράβδο καί νά βρῖσκει ἐξυλαστήρια θύματα γιά νά τούς φορτώσει τίς εὐθύνες σέ περίπτωση ἀποτυχίας. Ἐξάλλου, αὐτός περίμενε τή νίκη ...ἀπό κάπου ἄλλου πού τοῦ εἶχαν ὑποσχεθεῖ πολλά γιά νά μὴν τοῦ δώσουν τίποτε. Ἐχουν δίκιο ὁ Ἀβέρωφ καί ὁ Τσακαλώτος, πού ἐπαινοῦν τό Μάρκο καί τόν ἀποκαλοῦν «καλό κομμουνιστή καί καλό στρατιώτη». Μέ τή «σοφή» του τακτική τῶν ἐλιγμῶν στίς ἔρημες περιοχές, πού δημιούργησε ὁ ἀντίπαλος θά ἔδινε μιά ὥρα γρηγορότερα τή χαριστική βολή ἐνάντια στό ΔΣΕ.

Ρήξη μέ τόν Μάρκο καί μετάθεσή μου στή Θράκη

Νομίζω τήν ἴδια μέρα, πού ἔπεσε ὁ Προφ. Ἡλίας Φούρκας ἢ τήν ἐπομένη ἔγινε στό μικρό ἐπιτελεῖο τοῦ ΓΑ ἀπό τόν Μπαρτζιώτα ἡ ἀνάλυση τῶν ἀποφάσεων τοῦ Γραφείου Πληροφοριῶν γιά τό ζήτημα τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος ἀπό τίς ἀρχές τοῦ Μαρξισμού — Λενινισμού, ὅσον ἀφορᾶ τό χτίσιμο τοῦ σοσιαλισμοῦ στή Γιουγκοσλαβία καί τήν καταπάτηση τῶν ἀρχῶν τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ. Τήν ἀπόφαση τοῦ Γραφείου Πληροφοριῶν γιά τή στάση τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ ΚΚ τήν εἶχε ἐγκρίνει ἡ 4η ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ μέ τήν παρατήρηση, ὅτι ἡ ἀπόφαση δέν θά δημοσιεύονταν... ἀλλά θά κοινοποιούνταν μόνο ἐσωκομματικά (28 Ἰούλη).

Ὁ Μπαρτζιώτας μέ ρώτησε νά πῶ τή γνώμη μου πάνω στήν ἀπόφαση. Εἶπα, ὅτι δέν ἔχω στοιχεῖα γιά νά κρίνω ἂν ἡ ἀπόφαση εἶναι σωστή, ὅμως πιστεύω στό Στάλιν καί τό Μπολσεβίκικο Κόμμα πού ἐρεύνησαν τό ζήτημα καί ἀσφαλῶς εἶπαν τήν ἀλήθεια γιά τό Γιουγκοσλαβικό κόμμα. Τό κακό εἶναι, εἶπα, ὅτι ἡ κατάσταση αὐτή θά ἔχει βαρεῖες συνέπειες γιά τή δική μας ἐπανάσταση καί ἴσως χάσουμε κι' αὐτό τό λίγο ἀνεφοδιασμό πού εἶχαμε ἀπό τή Γιουγκοσλαβία, στήν ὁποία ἀνατέθηκε ἀπό τό Γραφεῖο Πληροφοριῶν ἡ βοήθεια τοῦ ἔνοπλου ἀγώνα μας.

Μόλις τελείωσε ή συνεδρίαση ό Μάρκος μου πρότεινε μία μικρή βόλτα στό δάσος τής 'Αετομηλίτσας. "Όταν άπομακρυνθήκαμε λίγο άπότομα ό Μάρκος μέ ρώτησε: «άλήθεια, πιστεύεις σ'αυτά τά φέμματα, πού μās είπαν στήν κομματική συνέλευση;». Παρά τήν έκπληξή μου άπ' αυτό τό άνεπάντεχο έρώτημα, βρήκα τήν ψυχραιμία και του άπάντησα: «Γιά πρώτη φορά, άκούω νά μιλάνε φέμματα σέ κομματική συνέλευση». «Ψέμματα είπαν, άπάντησε έξοργισμένος ό Μάρκος, δέν είναι προδότης ό Τίτο, προδότης είναι ό 'Ενβέρ Χόντζα, πού ξέσχισε τά πορτραίτα του Τίτο». «Και ποιός μās βοηθάειώς τώρα;» ρώτησε άόριστα. «Δέν ξέρω ποιός μās βοηθάει, είπα, όμως έγώ δέν τή βλέπω αυτή τή βοήθεια τή στιγμή, πού οί άντάρτες μας είναι γυμνοί και ξυπλόγητοι, νηστικοί και μέ λίγα πυρομαχικά και άλλα πολεμικά έφόδια. "Όμως, καλύτερα νά αφήσουμε αυτή τή συζήτηση, τή γνώμη μου τήν είπα στήν κομματική συνέλευση και δέν είναι σωστό νά συζητάμε αυτό τό ζήτημα έξω άπό τή συνέλευση». 'Ο Μάρκος κατάλαβε ότι παρατράβηξε τό σχοινί και σταμάτησε τή συζήτηση. Χωρίσαμε, ό καθένας μέ τίς σκέψεις και τίς άνησυχίες του. 'Εγώ άνησυχούσα μήπως ό Μάρκος ήθελε νά καταλάβει τίς πραγματικές μου σκέψεις για τό ζήτημα και τό συνδύαζα μέ τό γεγονός, ότι και ό Μπαρτζιώτας μόνο έμένα ρώτησε στή συνέλευση νά πάρω θέση. "Αν πάλι δέν ήταν έτσι και ό Μάρκος είπε εκείνο πού πιστεύε, τότε αυτός θά άνησύχησε μήπως άναφέρω τό ζήτημα στό Ζαχαριάδη ή τόν Μπαρτζιώτα μέ τούς όποιους δέν βρίσκονταν σέ καλές σχέσεις. Γύρισα στό καλύβι μου μέ αισθήματα φόβου και βαθειās άνησυχίας, πού ήταν ζωγραφισμένα στό πρόσωπό μου. "Ηξερα τόν άνάποδο χαρακτήρα του Μάρκου και μέ τή μεγάλη έξουσία πού είχε μπορούσε νά μου κάμει μεγάλη ζημιά. 'Ο 'Οδυσσεάς (Μπάσσης) μόλις μέ είδε μου είπε: Δέν σέ βλέπω καλά, είσαι κατακίτρινος, τί σου συμβαίνει; Τίποτα, είπα, έχω δυνατό πονοκέφαλο, δώσε μου κάμποσα τσιγάρα και θά καθίσω στόν καθαρό άέρα μήπως και μου περάσει, γι' αυτό σέ παρακαλώ φώναξέ με άν μέ ζητήσουν στό τηλέφωνο. "Έτσι έγινε, έγώ πέρασα όλη τή νύχτα έξω άπό τό καλύβι και άύπνος μέ μαύρες σκέ-

φεις για τό πῶς θά ἐξελίσσονταν τό ζήτημα.

Τίς πρωινές ὥρες μπήκα στό καλύβι μου πῆρα ἀπό τόν Ὀδυσσεά τά τηλεγραφήματα τῶν Μονάδων καί ἔγραφα τίς ἀπαντήσεις. Νωρίς τά ξημερώματα πῆγα στό καλύβι τοῦ Μάρκου γιά νά υπογράψω τά ἔγγραφα. Ὁ Μάρκος ἦταν ξυπνητός καί ντυμένος, ποιός ξέρει ἂν κι' αὐτός εἶχε κλείσει μάτι! Ὑπόγραψε τά τηλεγραφήματα καί μέ κάλεσε νά καθήσω. «Δέν ὑπάρχει λόγος, εἶπα, γιατί ὄλη τή νύχτα καθόμουνα». «Ἦχι, μού εἶπε, ἔχουμε νά συζητήσουμε κάτι τό σοβαρό». Ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, κάθουμαι καί ἀκούω. «Θέλω ὅμως νά μου πεῖς τήν ἀλήθεια». «Νομίζω, εἶπα, δέν ἔχεις παράπονο νά σοῦ εἶπα κάποτε φέματα». «Αὐτό εἶναι σωστό», εἶπε ὁ Μάρκος, «ἀλλά τό θέμα τοῦτο εἶναι σοβαρό: Μήπως εἶπες τίποτα γι' αὐτά πού συζητήσαμε χθές;». Στή συνέχεια μού ἔκανε διάφορες παραπειστικές ἐρωτήσεις. Τοῦ ἀπάντησα: «Τέτοιο ζήτημα οὔτε κἀν πέρασε ἀπό τό μυαλό μου, ἀλλά κι' ἂν ἀποφάσιζα νά γράψω στό Ζαχαριάδη ἐσύ θά ἔπαιρνες πρῶτος ἀντίγραφο, γιατί δέν συνήθισα νά ἐνεργῶ πίσω ἀπό τίς πλάτες τοῦ κατηγορουμένου. Ἀφοῦ ὅμως τά πράγματα ἔφθασαν στό σημεῖο νά μήν ὑπάρχει ἐμπιστοσύνη μεταξύ μας πρέπει νά χωρίσουμε. Ἐδῶ ἐγώ πιά δέν μπορῶ νά δουλέψω γόνιμα, γιατί θά ζῶ μέσα σ' ἕνα κλίμα φόβου καί ὑποφιῶν, εἶμαι ἔτοιμος νά γίνω ἕνας ἀκροβολιστής, ὅμως ἐδῶ περισσότερο δέν θέλω νά καθήσω. Δέν μπορεῖ οἱ μαχητές νά χύνουν τό αἷμα τους στά πεδία τῶν μαχῶν καί ἐμεῖς νά ἀσχολούμαστε μέ τρίχες;». Τελείωσα ξαναμμένος ἀπό τήν ἐπίθεση πού ἔκανα στό Μάρκο. Ὑστερα ἀπό αὐτή τή συζήτηση ὁ Μάρκος κάλμαρε καί ἀπάντησε:

«Ζήτημα νά φύγεις ἀπ' ἐδῶ δέν μπῆκε καί δέν θά μπεῖ, ἡσύχασε καί κοίτταξε τή δουλειά σου, ὅπως πρῶτα καί θεώρησε τή συζήτηση πού κάναμε σάν νά μήν ἔγινε». Ἡ ἀπάντηση τοῦ Μάρκου καθόλου δέν μέ καθησύχασε καί τοῦ εἶπα: «ὅταν σπάσει τό γυαλί καλύτερα πεταξέ το καί πάρε ἄλλο, τό γυαλί δέν μπαλώνεται μέ σάλιο. Ἐπιμένω νά μέ μεταθέσετε, ὅπου νομίζετε ὅτι θά εἶμαι ὠφέλιμος, σχετικά θά πάρετε καί γραπτή αἰτησή μου». Ὁ Μάρκος ἔκανε μιά τελευταία προσπάθεια νά μέ

μεταπείσει και μέ ἄφησε, μέ τή σκέψη ὅτι θά μου περνούσε ὁ θυμός και θά ἄλλαξα γνώμη. Ἄσχολήθηκα μερικές μέρες μέ τήν ἀναγνώριση τοῦ ἐδάφους βόρεια τοῦ Σαραντάπορου και τήν τακτοποίηση τῆς διάταξης τῶν τμημάτων πού ἔφταναν ἀπό τό Σμόλικα και ἀπόφευγα νά πηγαίνω γιά ὑπογραφές. Ὁ Μάρκος ἀνησύχησε μήπως ὁ ἐκνευρισμός μου μέ κάνει και πάω στό Ζαχαριάδη νά ἀναφέρω τίς διαφωνίες τοῦ Μάρκου μέ τήν ἀπόφαση τοῦ Γραφείου Πληροφοριῶν και ἔβγαλε διαταγή μετάθεσής μου στήν Υἱ Μερραρχία στή θέση τοῦ Ἐπιτελάρχη και στή θέση μου τοποθετοῦσε τόν Ἐπιτελάρχη τῆς Υἱ Μερραρχίας Γιώργο Κατεμη. Χάρηκα πολύ, πού ἔφευγα ἀπό τό Μάρκο, γιατί ἡ συνεργασία μας ἀπό τήν ἀρχή μέχρι τότε ἦταν σωστός πονοκέφαλος, τώρα ὅμως πού ἔγιναν φανερός οἱ ἰδεολογικές διαφωνίες μας, ἡ συνεργασία μας θά ἦταν ἐντελῶς ἀδύνατη.

Ἄνικανος νά παλαίψει τούς ἀντιπάλους του στόν ἰδεολογικό τομέα στή βάση τῶν μαρξιστικῶν — λενινιστικῶν ἀρχῶν, προσπαθοῦσε νά λασπώσει τούς ἀντιπάλους του μέ ἀσύστολες ψευδολογίες χαλκευμένες στό ἀρρωστημένο μυαλό του. Ἡ ζωή ἀποδειξε, ὅτι ὁ Μάρκος και μέχρι σήμερα παραμένει ὁ πιό σταθερός φίλος τοῦ Τίτο και τῶν Τιτικῶν και συνεπῶς τά λόγια αὐτῶν, πού ὑποστηρίζουν τό Μάρκο δέν ἀξίζουν μιὰ δεκάρα. Ὁ Μάρκος ἐξυπηρετοῦσε τίς ὁδηγίες και τά συμφέροντα τῶν Γιουγκοσλάβων και κρυφά ἤ φανερά σαμποτάριζε τό ἔργο τοῦ ΔΣΕ.

Συνέχιση τῶν μαχῶν στό Γράμμο

Οἱ μάχες στόν κυρίως Γράμμο, βόρεια τοῦ Σαραντάπορου συνεχίστηκαν ἀπό τίς 2 Αὐγούστου μέχρι τίς 19 Αὐγούστου, δηλαδή κράτησαν περίπου 17 μέρες, παρόλο πού τό μέτωπο εἶχε ἐλαττωθεῖ κατά πολύ και μποροῦσαν πιό ἄνετα νά ἐξηκονομηθοῦν τοπικές ἐφεδρεῖες και στρατηγική ἐφεδρεία γιά ἀντεπίθεση.

Νομίζω, ὅτι τά πιό σημαντικά αἷτια, πού δέν κρατήθηκε ὁ Γράμμος εἶναι τά παρακάτω: α/ Δέν εἶχαμε δημιουργήσει προ-

καταβολικά όχυρά στό χώρο του κυρίως Γράμμου και πιό είδικά στις ψηλότερες κορυφές του, πού ήταν τό έδαφος τελείως γυμνό και πετρώδες και άπαιτούσαν περισσότερη έργασία και περισσότερα μέσα έργασίας για τίς έσκαφές, έπίσης ή ξυλεία έπρεπε να μεταφερθεί από άπομακρυσμένες περιοχές, παράλληλα έπρεπε να λυθούν προβλήματα ύδρευσης τών όχυρών, άνεφοδιασμού τους μέ πυρομαχικά και τρόφιμα κ.λ.π. Για όλη αυτή τή δουλειά χρειάζονταν άρκετός χρόνος και άρκετά έργατικά χέρια έλεύθερα από τίς άσχολλες του πολέμου. β/ Δέν είχαμε έπεξεργασμένο σχέδιο άμυνας του κυρίως Γράμμου, γιατί τό ζήτημα τής άμυνας του χώρου του Γράμμου — Σμόλικα δέν τό βλέπαμε σαν ζήτημα στατικής άμυνας μέχρις έσχάτων, αλλά σαν ζήτημα έπιτυχοϋς στρατηγικής άντεπίθεσης στό χώρο του Σμόλικα προς τήν κατεύθυνση τής Κόνιτσας ή του Πενταλόφου ή και προς τίς δυό κατευθύνσεις διαδοχικά.

Ή πείρα μās διδασκε, ότι μέ τή συντριβή σημαντικών έχθρικών δυνάμεων σέ μιá στρατηγική κατεύθυνση σταματοϋσε τήν προέλασή τους και στις άλλες κατευθύνσεις. Για τήν περίπτωση έξαναγκασμού μας να έγκαταλείψουμε τό Γράμμο — Σμόλικα πρόβλεπα έλιγμό ή προς Πάπιγγο — Πωγώνι για τήν άποκοπή τών έχθρικών δυνάμεων πού δροϋσαν στον τομέα τής Κόνιτσας ή προς τό Αϋγό για τή κατάληψη του Μετσόβου. Μέ τήν έγκατάσταση τών δυνάμεών μας πάνω στους δρόμους άνεφοδιασμού του άντιπάλου θά τον αναγκάζαμε να όργανώσει νέα έκστρατεία, πού άπαιτούσε χρόνο για τήν αναδιάταξη τών δυνάμεών του και του άνεφοδιασμού του.

Γενικά ό έλιγμός μας προς τό χώρο τής Ήπειρου είχε πλεονεκτήματα, γιατί σ' αυτό τό χώρο δροϋσαν μόνο 2 έχθρικές Μεραρχίες, ένω μέ τό έλιγμό μας προς Βίτσι θά είχαμε να άντιμετωπίσουμε 4 έχθρικές Μεραρχίες, πού είχαν πάρει διάταξη άνατολικά του Γράμμου — Σμόλικα και χωρίς δυσκολία και άργοπορία θά άρχιζαν νέα έκστρατεία ένάντιά μας. Ή άρνηση όμως τής ήγεσίας να δημιουργήσουμε νέα στρατηγική έφεδρεία από τίς δυνάμεις του νότου και τής Μουργκάνας μās στεροϋσε

ἀπό κάθε δυνατότητα διεύθυνσης τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπό τήν πλευρά τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου, τόσο στή διάρκεια τῶν ἀμυντικῶν μας ἐπιχειρήσεων στό χῶρο τοῦ Γράμμου — Σμόλικα, ὅσο καί τήν πραγματοποίηση σχεδιασμένου ἐπιθετικοῦ ἐλιγμοῦ στήν περίπτωση ἐξαναγκασμοῦ μας νά ἐγκαταλείψουμε τό χῶρο. Κάθε πρότασή μου γιά ἐλιγμό πρὸς Ἡπειρο ὁ Μπαρτζώτας τήν εἰρωνεύονταν, ὅτι τάχα ἐγώ ἐβλεπα τό ζήτημα τοπικιστικά. Γι' αὐτό κι' ἐγώ δέν τόλμησα νά συνεχίσω τόν ἀγῶνα γιά νά πείσω τήν ἡγεσία πρὸς τά πού ἔπρεπε νά ἐλιχθοῦμε στήν ἀνάγκη. Ἐπρεπε νά κάμω γραπτό σχέδιο ὀλοκληρωμένο καί νά τό δώσω στόν Ζαχαριάδη γιά νά τό ἐξετάσει τό Πολεμικό Συμβούλιο, πού θά ἔπαιρναν μέρος περισσότεροι εἰδικοί στά στρατιωτικά ζήτήματα. Χωρίς ἀγῶνα καί ἐπίμονες προσπάθειες δέν μπορούσα νά περάσω γιά ἔγκριση τόσο σοβαρά ζητήματα.

Ἔτσι ἡ σύμπτυξη τῶν δυνάμεών μας στόν κυρίως Γράμμο, ὅπως καί ὁ ἐλιγμός μας πρὸς Βίτσι ἦταν ἐπιχειρήσεις ἀναγκαστικοῦ χαρακτήρα κάτω ἀπό τήν πίεση τοῦ ἀντιπάλου, πού τελικά πῆρε τήν πρωτοβουλία στά χέρια του καί δέν ἦταν ἀποτέλεσμα δικοῦ μας σχεδίου, ὅπως ἰσχυρίζεται στό βιβλίο του ὁ Γούσιας. Τό ὅτι συμπυκτώσαμε σέ τελείως ἀνοχύρωτη βάση, ὅπως ἦταν ὁ κυρίως Γράμμος καί μετέπειτα στό Βίτσι, στό ὁποῖο δέν εἶχαν γίνει οὔτε οἱ στοιχειώδεις ἀναγνωρίσεις, ἀποδείχνει τή σωστότητα τοῦ παραπάνω ἰσχυρισμοῦ μου. Ὑπῆρχε ὅλος ὁ χρόνος στοὺς δυό μῆνες πού πέρασαν νά εἶχαμε ὀργανώσει μερικά καταφύγια προσωπικοῦ καί μερικά πολυβολεῖα στήν κύρια κορυφογραμμή τοῦ Γράμμου καί τότε θά μπορούσαμε νά ἰσχυριστοῦμε, ὅτι εἶχαμε σχέδιο ἄμυνας τοῦ κυρίως Γράμμου ἢ σχέδιο δημιουργίας νέας βάσης στό Βίτσι. Εὐτυχῶς, πού καί ὁ ἀντίπαλος ἦταν τυφλός καί βαρεῖά ἄρρωστος.

Οἱ σπουδαιότερες ἐπιχειρήσεις, πού ἔγιναν σ' αὐτό τό διάστημα στήν περιοχή τοῦ Γράμμου ἦταν οἱ παρακάτω: 1/ Στίς 2 Αὐγούστου ὁ ἀντίπαλος μέ αἰφνιδιασμό κατέλαβε τό φυσικό ὄχυρό μας KAMENIK, ὅμως ἀναχαιτίστηκε στήν προσπάθειά του νά καταλάβει τόν Γκόλιο. 2/ Στίς 4 Αὐγούστου ὁ ἀντίπα-

λος μέ ολόήμερες 3 ἐπιθέσεις τριῶν Ταξιαρχιῶν κατέλαβε τό ὄχυρό μας Ταμπούρι. Ἦταν μιά ἀπό τίς σκληρές καίφονικές μάχες, πού ὁ ἀντίπαλος εἶχε ἑκατοντάδες νεκρούς καί τραυματίες. Τά τμήματά μας ἔρριξαν ἓνα ἀεροπλάνο. 3/ Στίς 5 Αὐγούστου ὁ ἀντίπαλος κατέλαβε τόν Γκόλιο, πού ὑπεράσπιζε ἡ 102 Ταξιαρχία μας. Ἐκεῖ ἓνας διοικητής Λόχου μας παραδόθηκε καί ἔπαιξε προδοτικό ρόλο, 4/ Ἀπό τίς 7 μέχρι 11 Αὐγούστου ὁ ἀντίπαλος ἔκαμε σοβαρές ἐπιθετικές προσπάθειες πρὸς Ὁξυά Θεοτόκου, Κάντσικα, Κούστα, Λοῦτσες καί Καλάμι. Ὅλες οἱ ἐπιθέσεις του ἀποκρούστηκαν μέ σοβαρές ἀπώλειες γιὰ τόν ἀντίπαλο. Καταρρίφτηκε ἓνα ἐχθρικό ἀεροπλάνο. 5/ Στίς 15 Αὐγούστου ἔγινε σφοδρή μάχη γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τοῦ Προφ. Ἡλία Ὁξυᾶς. Τό ὕψωμα πέρασε δυὸ φορές ἀπὸ χέρι σέ χέρι. Τελικά τό κατέλαβε μέ μεγάλες ἀπώλειες σέ νεκρούς καί τραυματίες. 6/ Στίς 15 Αὐγούστου ὁ ἀντίπαλος αἰφνιδίασε τό Τάγμα, πού ὑπεράσπιζε τὰ φυσικά ὄχυρά Μαύρη Πέτρα καί Μπάτρα ὑπὸ τὴ Διοίκηση τοῦ Γ. Γιαννούλη καί Κ. Παλαιολόγου. Ἐνα μέρος τοῦ Τάγματος πέρασε στὴν Ἀλβανία καί τό ἄλλο στὸν Πλεκάτι. Ἔτσι ἄνοιξε ὁ δρόμος πρὸς τὴν πιὸ ψηλὴ κορυφὴ τοῦ Γράμμου: τό 1522 καί δημιουργήθηκε σοβαρότατος κίνδυνος γιὰ ὅλη τὴ διάταξη τῶν τμημάτων μας στὸν κυρίως Γράμμο. Ὁ Γούσιας ἔστειλε ἀμέσως μιά διμοιρία νά καταλάβει τό 2522 καί σέ συνέχεια καί ἄλλα τμήματα. Τό λάθος τῆς διοίκησης τοῦ τομέα τοῦ Δυτικοῦ Γράμμου καί τῆς Γενικοῦ Ἀρχηγείου ἦταν ὅτι δέν πῆραν μέτρα ἀμέσως μετὰ τίς 2 Αὐγούστου νά ὀχυρώσουν τίς ψηλότερες κορυφές τοῦ Γράμμου, βασικά τό 2522, τό 2398 (Κιάφα) τό 2192 (Ἐπάνω Ἀρένα) καί τό 2075 (Κάτω Ἀρένα) καί ἄλλα δεσπόζοντα σημεία δυτικά καί ἀνατολικά αὐτῆς τῆς κορυφογραμμῆς γιὰ νά σχηματιστεῖ ἓνα εἶδος κύριας γραμμῆς ἀντίστασης. Ὑπῆρχαν τότε οἱ δυνατότητες ἓνα εἶδος κύριας γραμμῆς ἀντίστασης. Ὑπῆρχαν τότε οἱ δυνατότητες νά διατεθεῖ γιὰ τὴ δουλειὰ τῆς ὀχύρωσης αὐτοῦ τοῦ τομέα μιά πλήρης Ταξιαρχία καί ἄλλοι βοηθητικά οἱ σχηματισμοί. Ὁ αἰφνιδιασμός τοῦ Τάγματος Γιαννούλη — Παλαιολόγου ἦταν ἀποτέλεσμα ἔλλειψης μέ-

τρων ἀσφαλείας καί τῶν πληροφοριῶν πού δόθηκαν στόν ἀντίπαλο ἀπό τό λιποτάκτη διοικητή τοῦ Λόχου μας, πού ἤξερε τίς συνήθειες τῶν τμημάτων μας.

Ἡ παραπομπή τῆς διοίκησης τοῦ τάγματος Γιαννούλη — Παλαιολόγου στό στρατοδικεῖο εἶχε βάση, ὅμως ὄχι μόνο τοῦ Γιαννούλη μέ διαταγή τοῦ ΓΑ (Μάρκος) σέ συδνώασμό καί μέ τίς «ὑποψίες» τῶν Μάρκου — Κικίτσα σέ βάρος του, δημιουργεῖ τήν ἐντύπωση, ὅτι ἡ ἀπώλεια τοῦ ὑψώματος ἔδωσε μόνο ἀφορμή γιά τήν ἐξόντωση τοῦ Γιαννούλη, ἐνῶ ἡ βασική αἰτία ἦταν οἱ «ὑποψίες» τῶν παραπάνω σέ βάρος τοῦ Γιαννούλη. Γιά τό ζήτημα, πού ἀναφέρει ὁ Γούσιας, στηριζόμενος σέ μαρτυρίες τοῦ Σοφιανοῦ, ὅτι ὁ Μάρκος ἐπεδίωξε νά ἀναπτύξει ἐρωτικές σχέσεις μέ τή γυναίκα τοῦ Γιαννούλη στή Ρούμελη, ὅταν ἡ τελευταία ὑπηρετοῦσε στή Σχολή Ἀξιωματικῶν, πού ἀποτελοῦσε τμήμα ἀσφάλειας τοῦ ΓΑ, μαζί μέ τό Τάγμα τοῦ Σοφιανοῦ, προσωπικά δέν ἀντιλήφτηκα τίποτε.

Ἐκεῖνο, πού μπορῶ νά βεβαιώσω μέ σιγουριά εἶναι τό παρακάτω: Μόλις φτάσαμε στό Γράμμο καί τοποθετήθηκε Ἐπιτελάρχης τοῦ Ἀρχηγείου Δυτικῆς Μακεδονίας ὁ τότε διοικητής τοῦ Ἀρχηγείου Κικίτσας μέ διέταξε νά μὴν κοινοποιῶ στό Γιαννούλη, πού τότε ἦταν διοικητής τοῦ Ἀρχηγείου Βοῖου, τίς ἀποστολές τῶν γειτονικῶν μονάδων. Σέ ἐρώτημά μου στόν Κικίτσα γιατί καί πῶς εἶναι δυνατό νά γίνει ἡ συνεργασία τῶν γειτονικῶν μονάδων, ὁ Κικίτσας δέν μοῦ ἔδωσε καμιᾶ ἐξήγηση, μόνο μέ διέταξε μέ ὕφος στρατάρχη νά ἐκτελῶ τή διαταγή του, νά μὴν ζητάω ἐξηγήσεις καί κανένας ἄλλος νά μὴ ξέρει γι' αὐτό. Συμμορφώθηκα μέ τή διαταγή τοῦ Κικίτσα, ὅμως αὐτή ἡ συμπεριφορά του δημιουργοῦσε σοβαρές τεχνικές δυσκολίες γιά τήν κανονική λειτουργία τῆς δουλειᾶς τοῦ Ἐπιτελείου καί μέ τό δίκιο τους οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν ἐπιτελικῶν γραφείων παραπονέθηκαν στό Βλαντᾶ, πού τοποθετήθηκε λίγο ἀργότερα πολιτικός ἐπίτροπος τοῦ Ἀρχηγείου. Ἐξήγησα στό Βλαντᾶ τοὺς λόγους πού προκάλεσαν αὐτή τήν ἀνωμαλία, ὅμως ὁ Βλαντᾶς στό βιβλίο του ἀποσιωπᾶ τό γεγονός, πού προκάλεσε αὐτή τήν

άνωμαλία, προφανώς γιά νά καλύψει τούς Μάρκο — Κικίτσα, πού διέταξαν ένα τέτοιο χειρισμό τῷ ζητήματος Γιαννούλη γιά νά μήν έκτεθεῖ ὁ ὁμοϊδεάτης του Μάρκος. Κι' ἄν εἶχαν βάσιμες ὑποψίες σέ βάρος τῷ Γιαννούλη τό καλύτερο πού εἶχαν νά κάμουν ἦταν νά βροῦν κάποιον ἄλλο εὐσχημο τρόπο νά ἀπαλλάξουν τό Γιαννούλη ἀπό αὐτή τήν τόσο ὑπεύθυνη δουλειά καί νά τόν τοποθετήσουν σέ ἄλλη, πού θά ἦταν πιό ἀκίνδυνος. Τό γεγονός ὅμως ὅτι ὡς τότε ὁ Γιαννούλης διοικοῦσε μέ ἐπιτυχία ὀλόκληρο Ἄρχηγεῖο καί οἱ ὑποψίες γεννήθηκαν μόλις ἔφτασε τό ΓΑ ἀπό τή Ρούμελη στό Γράμμο ἐνισχύει τήν ἀποψη, ὅτι ἀνάμεσα στό Μάρκο καί τό Γιαννούλη γεννήθηκαν ζητήματα προσωπικῆς φύσης.

Μέ τήν εὐλογοφανῆ ἐκτέλεση τῷ Γιαννούλη γιά ἀπώλεια τῷ ὑψώματος παραμερίζονταν ἕνας κίνδυνος γιά τό Μάρκο. Κανένα στοιχεῖο δέν ὑπῆρχε, ὅτι ὁ Γιαννούλης σκόπιμα ἐγκατέλειπε τό ὑψωμα γιά νά ἐξυπηρετήσει τόν ἀντίπαλο. Καί ἄλλοι ἔχασαν ὑψώματα κάτω ἀπό ὑπεροχή τῶν δυνάμεων τῷ ἀντιπάλου, ἄλλοι παρέδωσαν ἀμαχητεῖ τόν ΕΛΑΣ καί χωρίς ὄρους στόν ἀντίπαλο καί ὄχι μόνο δέν παραπέμφτηκαν στό Στρατοδικεῖο καί δέν ἐκτελέστηκαν, ἀλλά συνέχισαν νά βρίσκονται στήν ἡγεσία τῷ κινήματος, προξενώντας του καινούργιες ἤττες καί συμφορές. Ἄναμφίβολα, ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἐκτέλεση τῷ Γιαννούλη ἐξυπηρετοῦσε κάποια βρωμερή σκοπιμότητα καί τήν εὐθύνη φέρει ὅλη ἡ ἡγεσία. Εἶναι ζήτημα ἠθικῆς τάξης καί ἀποκατάστασης τῆς μνήμης τῷ Γιαννούλη σάν ἀγωνιστή.

7/ Στίς 16 Αὐγούστου ὁ ἀντίπαλος κατέλαβε τή Ζέρμα καί τή Μούκα. 8/ Στίς 17 Αὐγούστου ὕστερα ἀπό ὀλοήμερη μάχη κατέλαβε τό 2165 καί ἔφτασε κοντά στόν αὐχένα 2444. 9/ Στίς 18 Αὐγούστου ἄρχισε νωρίς τό πρῶτὴ ἐπίθεση ἐνάντια στό 2522 καί τό 2444, ὅμως ἀποκρούστηκε. 10/ Στίς 19 Αὐγούστου δέν ἐκδήλωσε καμιά ἐπιθετικὴ ἐνέργεια. Τό Γεν. Ἄρχηγεῖο τῷ ΔΣΕ ἀποφάσισε τόν ἐλιγμό τῶν κύρων δυνάμεων τῷ ΔΣΕ πρὸς Βίτσι καί ἀνέθεσε τή Διοίκησή τους στό Γούσια. Ὅπως ἀνακοινώθηκε, ὁ Μάρκος ἀρρώστησε ἀπό νευρική κρίση.

Ήταν τό προοίμιο τῆς ἀντικατάστασῆς του ἀπό τή Διοίκηση τοῦ ΔΣΕ.

Ὁ ἐλιγμός στό Βίτσι (20 πρὸς 21 Αὐγούστου)

Ὁ ἐλιγμός πρὸς τό Βίτσι δέν ἦταν ἐπιθετικός ἐλιγμός γιά τό χτύπημα ἐχθρικών σχηματισμῶν τοῦ ἀντιπάλου στά μετόπισθόν του, ἦταν ἐλιγμός γιά δημιουργία νέας ἀμυντικῆς βάσης στό Βίτσι. Φυσικά μέ τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε στό Γράμμο δέν ὑπῆρχε ἄλλη διέξοδος, γιατί οἱ πόρτες διαφυγῆς πρὸς τήν Ἡπειρο ἢ πρὸς νότο εἶχαν κλείσει, ἐπί πλέον πρὸς αὐτές τίς κατευθύνσεις δέν εἶχε γίνει καμιά ὀργανωτικοτεχνική προετοιμασία, ὅσον ἀφορᾷ τόν ἀνεφοδιασμό σέ τρόφιμα καί πολεμικό ὕλικό. Τό ἴδιο ἴσχυε καί γιά τό Βίτσι. "Ὅμως στό Βίτσι γρήγορα μπορούσε νά τακτοποιηθεῖ τό ζήτημα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ ἢ ἀπό τήν Γιουγκοσλαβία πού ἐπίσημα δέν εἶχε κόψει ἀκόμα τίς σχέσεις μαζί μας καί δέν εἶχε κλείσει τά σύνορα ἢ μέσω Ἀλβανίας. "Ἐτσι γιά ἐκείνη τή στιγμή ὁ ἐλιγμός πρὸς Βίτσι ἦταν ἡ μοναδικά σωστή ἀπόφαση, ἄν ὅμως ἔπρεπε νά δημιουργηθεῖ μόνιμη ἀμυντική βάση στό Βίτσι θά τό ἐξετάσω παρακάτω.

Ὁ ἐλιγμός πραγματοποιήθηκε τή νύχτα τῆς 20 πρὸς 21 Αὐγούστοι μέ νυχτερινή ἐπίθεση τοῦ Τάγματος τοῦ Ἰ.λευρᾶ στό ὄχυρό τῆς Γκίνοβας. Μέ σταθερές πλαγιοφυλάξεις πρὸς Ἀλεβίτσα καί ἐνῶ συνεχίζονταν ἡ μάχη στή Γκίνοβα ἡ φάλαγγα τοῦ ΔΣΕ διέρρησε πρὸς Καλή Βρύση - Διποταμιά - Κομνηνάδες - Κορφοῦλα καί Πολύνερο. Ἐλαφρά τμήματα τοῦ ἐχθροῦ, πού κατεῖχαν τούς Κομνηνάδες καί τό Πολυάνεμο ἀνατράπηκαν εὐκόλα ἀπό τμήματα ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς 18ης Ταξιαρχίας. Τίς πρωϊνές ὥρες ὅλη ἡ φάλαγγα συγκεντρώθηκε στό Πολυάνεμο. Τό ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας καί ὅλη τή νύχτα τῆς 21 Αὐγούστου τά τμήματα κατέλαβαν τίς ἀπό πρὶν καθορισμένες θέσεις τους καί ἄρχισαν τό ἔργο τῆς ὀχύρωσης τῆς νέας ἀμυντικῆς τοποθεσίας.

Σύμφωνα μέ στοιχεῖα τοῦ Γούσια, οἱ ἀπώλειές μας στὸν ἐ-

λιγμό ήταν 25 νεκροί και 100 τραυματίες και δόθηκαν άσφαλώς από τό τμήμα μας πού έπετέθηκε στό όχυρό τής Γκίνοβας. Οί άπώλειες δέν είναι λίγες κι αυτό δείχνει, ότι δέν ήταν ή καλύτερη κατεύθυνση, πού διαλέχτηκε, ούτε ό καλύτερος τρόπος ένέργειας. Τή ύψητα ό αντίπαλος συνήθως δέν κινούνταν από τίς θέσεις πού κατείχε και δέν έκδήλωνε πυρά, άν δέν ένοχλούνταν. Μέ σταθερές πλαγιοφυλάξεις στά έπικίνδυνα περάσματα μπορούσαμε νά εξασφαλίσουμε διαδρόμους άτυρόβλητους για τό πρόβλημα τής φάλαγγας χωρίς νά καταφύγουμε σέ νυχτερινή έπίθεση σέ όχυρό, για τό όποιο δέν είχαμε τό χρόνο νά κάνουμε πλήρεις άναγνωρίσεις και προετοιμασία. Ευτυχώς, πού ό αντίπαλος δέν πρόβλεπε νά δημιουργήσει μερικά άκόμη όχυρά κατά μήκος τών Άλβανικών συνόρων. Πιο άκίνδυνο και ώφέλιμο ήταν τό δρομολόγιο πού άνατέθηκε στη 14η Ταξιαρχία και δέν έκτελέστηκε: Κοτύλι - Καστανόφυτο - Γέρμα - Κλεισούρα. Αυτή ή κατεύθυνση μπορούσε νά ήταν ή κύρια κατεύθυνση επιθετικού έλιγμού τών κύριων δυνάμεών μας στό Γράμμο μέ σκοπό τήν όλιγοήμερη ένεργητική και παθητική άποκοπή τών συγκοινωνιών του άντιπάλου, πού βρίσκονταν στον Άνατολικό Γράμμο, τή στρατολογία νέων μαχητών από τά χωριά και τίς κωμοπόλεις δυτικά και άνατολικά του Σινιάτσικου και τή μεγαλύτερη δυνατή φθορά τών δυνάμεων του άντιπάλου. Δευτερεύουσες δυνάμεις του Γράμμου και άλλοι βοηθητικοί σχηματισμοί θά άσχολούνταν μέ τήν όχύρωση του Βίτσι.

Τό ΓΑ του*ΔΣΕ μπορούσε και έπρεπε νά συνδυάσει αυτή τήν επιθετική έπιχείρηση τών δυνάμεων του Γράμμου μέ ταυτόχρονη έπίθεση τών κύριων δυνάμεων του ΚΓΑΝΕ στην Κοζάνη μέ σκοπό τήν καταστροφή τών βάσεων άνεφοδιασμού του άντιπάλου και του άεροδρομίου, έπίσης τήν ένεργητική και παθητική διακοπή του δρόμου: Κοζάνη - Γρεβενά, όσο θά κρατούσε ή έπιχείρηση τών δυνάμεων του Γράμμου στό Σινιάτσικο. Έτσι σ' ένα βαθμό πραγματοποιούνταν και τό σχέδιο «Σ», όχι φυσικά για κατάληψη και διατήρηση του ύψιπέδου τής Κοζάνης, σκέψη, πού δέν ανταποκρίνονταν στό δοσμένο συσχετισμό τών δυνάμεων και μέσων, αλλά για τή σοβαρή παρε-

νόχληση τῶν μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου, πού θά τόν ὑποχρέωνε στό μέλλον νά ἀποκεντρώσει τίς δυνάμεις του γιά τή φύλαξη τῶν μετόπισθέν του. "Ὅσο πιά πολλές μέρες συμπαραλιάζαμε τό δίχτυ συγκοινωνιῶν καί ἐπικοινωνιῶν τοῦ ἀντιπάλου μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις, τόσο θά ὑποχρεώναμε τόν ἀντίπαλο νά ἐγκαταστήσει ἰσχυρές φρουρές ἀπό ἀξιόμαχα τμήματά του γιά τήν προστασία τῶν συγκοινωνιῶν του καί βασικῶν κέντρων, πού σήμαινε ἀποκέντρωση τῶν κύριων δυνάμεων του καί ἀδυνατίσματος τοῦ κύριου μετώπου του.

Ἐν συνδυασμός τοῦ μικροῦ καί μεγάλου ἀνταρτοπολέμου στά μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου ἔπρεπε νά ἦταν ἡ κύρια φροντίδα τῶν σχεδίων τῆς χειμερινῆς ἀντιεστρατείας σ' ὄλο τό βάθος τοῦ ὄλου θεάτρου τῶν ἐπιχειρήσεων, ἐνῶ παράλληλα θά ἐτοιμάζαμε τή βάση μας γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς νέας ἐστρατείας τοῦ ἀντιπάλου. Χωρίς ἰσχυρή ἀμυντική βάση θά ἦταν ἀδύνατη ἡ διεξαγωγή ἀνταρτοπολέμου στά μετόπισθεν καί χωρίς δραστήριο καί ἀποτελεσματικό ἀνταρτοπόλεμο στά μετόπισθεν θά ἦταν ἀδύνατο νά κρατηθεῖ τό κύριο μέτωπο. Αὐτά ἦταν τά δύο χέρια τοῦ πυγμάχου ΔΣΕ σ' αὐτό τό στάδιο τοῦ πολέμου. "Ἐτσι ὁ ἐλιγμός ὄλων τῶν δυνάμεων τοῦ Γράμμου κατά μήκος τῶν συνόρων ἔδωσε τή δυνατότητα στόν ἀντίπαλο νά ὀργανώσει γρήγορα ἐπιθετικές ἐπιχειρήσεις ἐναντία στό νέο ἀμυντικό μας μέτωπο χωρίς νά παρενοχλεῖται σοβαρά στά μετόπισθέν του.

Μάχες γιά τή σταθεροποίηση τῆς νέας βάσης

Ἐν ἀντίπαλος ἦταν φυσικό νά μήν ἀργήσει νά ὀργανώσει νέα ἐστρατεία ἐναντία στό Βίτσι. Στίς 28 Αὐγούστου ἔκαμε τήν πρώτη ἀναγνωριστική του κίνηση, πρὸς τήν κορυφή τοῦ Βίτσι. Ἡ νέα ἡγεσία μέ ἐπικεφαλῆς τούς Ζαχαριάδη - Γούσια - Μπαρτζιώτα - Βλαντά καί στρατιωτικό Ἀρχηγό τό Γούσια ἀντί τουλάχιστον νά στρέψει τήν προσοχή της στή γρήγορη δημιουργία ὀχυρωματικῶν ἔργων γιά τήν ἀντιμετώπιση νέας ἐπιθεσης τοῦ ἀντιπάλου, προσανατολίστηκε στήν προετοιμασία ἐ-

πίθεσης για κατάληψη τῆς Φλώρινας, πού ἦταν καί ἰδέα τοῦ Μάρκου για τήν περίπτωση ἐπιθετικοῦ ἐλιγμοῦ μας πρός Βίτσι.

Ἡ ἐπίθεση στή Φλώρινα ματαιώθηκε, γιατί ὁ ἀντίπαλος ἄρχισε τίς πρῶτες ἐπιθετικές του ἐνέργειες ἐναντία στό Βίτσι, ἐνῶ συνέχιζε τήν ἀναδιάταξη τῶν δυνάμεων του για νά πραγματοποιήσει μιὰ νέα συγκέντρωση δυνάμεων στό Βίτσι για τή συνέχιση τῶν ἐπιθετικῶν του ἐπιχειρήσεων ἐναντία στίς κύριες δυνάμεις μας. Ἐτσι στίς 31 Αὐγούστου ἐχθρική δύναμη κατέλαβε τά Κουλκουθούρια, γεγονός πού ἐπέβαλε τήν ματαίωση τῆς ἐπιχείρησης για τή Φλώρινα. Ἐπακολούθησαν σφοδρές ἀμυντικές καί ἐπιθετικές μάχες στό χῶρο τοῦ Βίτσι, πού κράτησαν μέχρι τήν 21 τοῦ Σεπτέμβρη. Ὁ κύκλος αὐτῶν τῶν μαχῶν ἀναφέρεται λεπτομερειακά στό βιβλίο τοῦ Γούσια (σελ. 412-426).

Χρονολογικά καί συνοπτικά οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτές εἶναι οἱ παρακάτω: α) Ἐπίθεση τῶν τμημάτων μας στά Κουλκουθούρια καί Δερβένι - διείσδυση τῆς 107 Ταξιαρχίας στόν κάμπο τῆς Φλώρινας για στρατολογία. Ἡ ἐπίθεση στά Κουλκουθούρια ἀπότυχε, ἡ ἐπίθεση στό Δερβένι πέτυχε καί πάρθηκαν πολλά λάφυρα, ἡ 107 Ταξιαρχία εἶχε ἐπιτυχίες (ἡ ἐπίθεση ἔγινε τή νύχτα τῆς 31 Αὐγούστου πρός 1 Σεπτέμβρη). β) Στίς 3 τοῦ Σεπτέμβρη ὁ ἀντίπαλος ἄρχισε σοβαρές ἐπιθετικές προσπάθειες στό χῶρο Ραμπαντίνα - Μαλιμάδι - Φραγκόβιτσα. Κατέλαβε τή Ραμπαντίνα καί Πόποβα. Στίς 7 τοῦ Σεπτέμβρη ἄρχισε ἀντεπίθεση τῶν τμημάτων μας τοπικῆς σημασίας, πού στέφτηκε μέ ἐπιτυχία. Ὁ ἀντίπαλος εἶχε γύρω στούς 500 νεκρούς καί τραυματίες, πιάστηκαν περίπου τά 100 μεταγωγικά μέ ὄλο τόν ἐφοδιασμό τῆς 73ης Ταξιαρχίας. γ) Στίς 7 τοῦ Σεπτέμβρη τό Γεν. Ἀρχηγεῖο ἀποφάσισε νά σηκώσει μονάδες ἀπό τή διάταξη για νά ἐνεργήσει μεγάλη ἀντεπίθεση μέ σκοπό τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση 4 Ταξιαρχιῶν: 3ης ὄρεινῆς, 75, 22 καί 45 ταξιαρχιῶν. Ἦταν φανερό, ὅτι ὁ σκοπός πού μπῆκε ἦταν ἀπραγματοποιήτος, γιατί για τήν πραγματοποίησή του θά χρειάζονταν τουλάχιστον τρεῖς φορές περισσότερες δυνάμεις

μας. Τό αποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀντεπίθεσης ἦταν ἡ πλήρης διά-
λυση δύο ἐχθρικών Ταγμάτων καί βαρεῖες ἀπώλειες τῶν ἐχθρι-
κῶν Ταξιαρχιῶν. Πάρθηκαν λάφυρα, πού ἐγκατέλειψε ὁ πανι-
κόβλητος ἀντίπαλος στό πεδίο τῆς μάχης, ὅμως δέν πετύχαμε
πλήρη ἐξόντωση τουλάχιστον ἐνός Τάγματος, πού μποροῦσε νά
ἔμπαινε γιά σκοπός καί ὄχι 12 Ταγμάτων, πού ἔβαλε γιά ἐπι-
δίωξη τό Γεν. Ἀρχηγεῖο. Τά μικρά λάθη πού ἀναφέρει ὁ Γού-
σιας γιά οὐσιώδη ἦταν ἀναπόφευκτα καί ἔπρεπε νά παρθοῦν ὑπ'
ὄψη, τό βασικό ὅμως λάθος ἦταν, ὅτι ὁ σκοπός τῆς ἐπιχείρησης
ἔπρεπε νά εἶναι ἡ περικύκλωση καί πλήρης ἐξόντωση 1-2 ἐχθρι-
κῶν Ταγμάτων στήν πρώτη μάχη καί σέ συνέχεια, ἄν ὑπῆρχαν
δυνατότητες νά ὀργανώνονταν νέα ἐπίθεση πάλι μέ συγκέντρω-
ση κατά πολύ ἰσχυρότερων δεικῶν μας δυνάμεων ἐνάντια σέ κα-
τά πολύ ἀσθενέστερες ἐχθρικές δυνάμεις. Αὐτή ἡ μάχη κράτησε
τρῆς μέρες (νύχτα 11 πρό 12 Σεπτέμβρη μέχρι 15 Σεπτέμ-
βρη), πού σημαίνει ὅτι δέν σχεδιάστηκε καί δέν ἐκτελέστηκε
στή βάση τῆς στρατηγικῆς ἀρχῆς τῆς ὀρμητικότητας.

δ) Τό Γενικό Ἀρχηγεῖο ἀποφάσισε νά συνεχίσει τίς ἐπιθετι-
κές ἐνέργειες καί σωστά ἐνήργησε μιά καί ὁ ἀντίπαλος δέχτηκε
γερά χτυπήματα καί τό ἠθικό του ἦταν πολύ χαμηλό. Γιά τήν
δεύτερη ἐπιχείρηση τό Γεν. Ἀρχηγεῖο κατόρθωσε νά ἐξοικονο-
μήσει δύναμη 4 Ταξιαρχιῶν καί σάν κεντρικό σκοπό ἔβαλε τή
πλήρη ἐξόντωση τῆς 3ης Ὀρεινῆς Ταξιαρχίας. Καί πάλι ἡ ἐπι-
χείρηση δέν πέτυχε τό σκοπό της. Πιάστηκαν περίπου 60 αἰχ-
μάλωτοι, διαλύθηκαν ἀρκετά τμήματα τοῦ ἀντιπάλου καί διέ-
φυγαν πανικόβλητα, πάρθηκαν λάφυρα κλπ. ὅμως δέν πραγμα-
τοποιήθηκε ἡ ἐξόντωση τῆς 3ης Ὀρεινῆς Ταξιαρχίας. Καί πάλι
δέν βγήκαν σωστά συμπεράσματα.

Τό βασικό λάθος τοῦ Γούσια καί τῆς ἡγεσίας ἦταν τό σκόρ-
πισμα τῶν δυνάμεων σ' ὄλο τό χῶρο πού κατεῖχε ἡ ἐχθρική
Ταξιαρχία γιά τήν περικύκλωσή της καί τήν ἀπομόνωσή της
καί ταυτόχρονα ἡ διενέργεια τῆς ἐπίθεσης σέ ὄλους τούς στό-
χους μέ ἀποτέλεσμα νά εἴμαστε παντοῦ ἀδύνατοι. Ἡ πρώτη
μάχη ἔπρεπε νά γίνει μόνο γιά τήν ἐξόντωση τοῦ ἐνός Τάγμα-
τος γιά νά ἐξασφαλιζόνταν πλήρης ὑπεροχή δυνάμεων καί μέ-

σων, ἔτσι πού νά μήν διέφευγε κανένας μόνο τότε ἡ μάχη θά εἶχε ἐπιτυχία. Τό χτύπημα σέ συνέχεια μπορούσε νά μεταφερθεῖ σέ ἄλλο ἀπό πρῖν ἀναγνωρισμένο στόχο καί ἀνεπάντεχο γιά τόν ἀντίπαλο καί μέ πλήρη ὑπεροχή τῶν δυνάμεών μας.

Ἄνωσθήποτε ἡ ἀντεπίθεση τοῦ ΔΣΕ στό χώρο Μάλι Μάδι τοῦ Βίτσι εἶχε σημαντικά πολιτικά καί στρατιωτικά ἀποτελέσματα. Ἡ Κυβέρνηση τῶν Ἀθηνῶν καταταράχτηκε. Ὁ Τσακαλώτος στό βιβλίο του, σελ. 166 γράφει: «Ὁ πέπλος τῆς ἀπαισιοδοξίας καλύπτει ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τάς μονάδας καί ἀνωτάτας διοικήσεις τοῦ Β' Σώματος Στρατοῦ... Γεγονός εἶναι, ὅτι ἡ κατάσταση τοῦ μετώπου τοῦ Β' Σ. Στρατοῦ, ἐπικίνδυνος διά κατάρρευσιν, ἐδημιούργησαν ἀνησυχίαν τόσον εἰς τήν πολιτικήν Ἡγεσίαν, ὅσο καί τήν στρατιωτικήν τοιαύτην... Ὁ Ὑπουργός Ρέντης, πού προσέτρεξε μέ τό Γηραιό Σοφούλη, ρωτοῦσε τό Σύνδεσμο Λουτεράκη: «Μήπως θάχουμε πάλι Μικρασιατική καταστροφή;».

«... Ὁ Πρωθυπουργός Σοφούλης μέ ὄλα του τά βαθεῖα γεράματα τρέχει νά ἀναστηλώσει τό ἠθικό τῶν ὀπλιτῶν. Τούς συγκεντρώνει ὁ ἀγωνιστής αὐτός στήν Καστοριά καί τούς ἐξορκίζει νά τηρήσουν τόν ὄρκο τους. Σηκώνει σάν σημαία τό ὄπλο ἑνός στρατιώτη καί φιλώντας το τούς προσκαλεῖ νά μήν τό μολύνουν. Πραγματική μυσταγωγία. Ὁμως ὁ κίνδυνος εἶναι θανατηφόρος...».

Ὁ στρατηγός Πεντζόπουλος στό ἔργο του: «Γραχική Πορεία» (σελ. 184) γράφει: «Ὅλων τά βλέμματα στρέφονται πρὸς τό Βίτσι. Κατάπληκτοι παρακολουθοῦν τήν κατάσταση. Ὁ Πρωθυπουργός Σοφούλης συνοδευόμενος καί ἀπό ἄλλους Ὑπουργούς, δῖς ἐντός μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἐπισκέφτηκε τήν Καστοριά καί δοκιμάζει πικρήν ἀπογοήτευσιν. Ὁ Ὑπουργός τῶν Στρατιωτικῶν ἐπισκέφτεται κατ' ἐπανάληψιν τό μέτωπο Βίτσι καί δοκιμάζει ὀδυνηρές ἐκπλήξεις. Ὁ Ἀρχηγός τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου Στρατοῦ παρακολουθεῖ ἐκ τοῦ συνεγγες τίς ἐξελίξεις εἰς τό Βίτσι καί κατηφής ἐκδηλώνει ἔντονον τήν ἀγανάκτησίν του. Ἀλλ' ἐντονωτέραν κατάπληξιν καί ἀγανάκτησιν δοκιμάζουν οἱ Ἐπιτελικοί. Ὅλοι διερωτῶνται: Πῶς

αὐτός ὁ στρατός, πού χθές ἀκόμη, πολεμῶν ἥρωικῶς, ἐσάρωσε τούς συμμαχίτες τοῦ Γράμμου, σήμερον δέν νικᾷ;».

Καί ὁ Ζαφειρόπουλος στό βιβλίό του «'Ο 'Αντισυμμαχικός 'Αγών 1946-1949», σελ. 464, γράφει:

«Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὀπισθεν τῆς Καστοριάς δέν ὑπῆρχαν 'Εθνικαί γενικαί ἐφεδρεῖαι καί συνεχῶς ὑπῆρχε εὐκαιρία εὐρείας ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐπιτυχίας ὑπό τῶν συμμαχοῦντων μέχρι καί αὐτῆς τῆς Κοζάνης, μέ τάς φοβεράς συνεπειάς τῆς καταστροφῆς τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ ἀεροδρομίου καί τῶν Γενικῶν ἀποθηκῶν καί τροφίμων τῆς Κοζάνης».

'Ο ἴδιος, στή σελ. 452-453 γράφει: «'Η διαρροή τῶν δύο Ταγματῶν ἦτο ἄνευ προηγουμένου καί ἡ κατάρρευση τῆς Ραμπαντινας ἐξελίχθη δίκην πυροτεχνήματος εἰς ἐλάχιστον χρονικόν διάστημα...

... Ἦταν χαρακτηριστική ἡ ἠθική κατάρπτωση κατά τήν ἀφίξήν του εἰς τήν περιοχὴν Βίτσι τῶν δύο Διοικητῶν Ταγματῶν, συνοδευομένων ὑπό ἀτάκτων καί ἄνευ συνοχῆς ἐξ ἀξιωματικῶν καί ὀπλιτῶν (τοῦ ἑνός ὑπό 70 καί τοῦ ἑτέρου ὑπό 120). 'Ολόκληρη ἡ 'Ιεραρχία τῆς 22ης Ταξιαρχίας ἐγένετο ὑπαίτιο τῆς διαλύσεως τῶν τμημάτων της καί τοῦ καταπλημμυρισμοῦ τῆς Καστοριάς διά πανικοβλήτων φυγάδων...».

Οἱ ἐπιτελικοὶ τοῦ Κυβερνητικοῦ Στρατοῦ, ὅπως καί ἡ πολιτική καί στρατιωτική τους ἡγεσία δέν κατάλαβαν πῶς ἔγινε αὐτό τό θαῦμα, πού ἔγινε στό Μάλι Μάδι καί τῆ Ραμπαντίνα. Στό Γράμμο δέν νίκησε ὁ Κυβερνητικός Στρατός, γιατί δέν ὑπάρχει οὔτε ἓνα παράδειγμα νά πιαστεῖ αἰχμάλωτο τμήμα τοῦ ΔΣΕ. 'Ο Κυβερνητικός Στρατός πέτυχε μόνο νά μᾶς ἐκτοπίσει ἀπό τή βάση μας μέ ἀντίτιμο τεράστιες ἀπώλειες σέ νεκρούς καί τραυματίες (λένε οἱ ἴδιοι γύρω στούς 14 χιλιάδες νεκροί καί τραυματίες), πιάστηκαν ἐπίσης ἀρκετοὶ αἰχμάλωτοι καί κυριεύτηκαν ἀρκετά λάφυρα.

Συγκριτικά οἱ δικές μας ἀπώλειες ἦταν πολύ λιγότερες. Γιά τόν ΔΣΕ δέν ἔμπαινε καθῆκον διατήρησης τοῦ ἐδάφους μέχρι ἐσχάτων κι αὐτό πού ἔκαμε ἦταν ἀπόλυτα ἱκανοποιητικό. 'Ο ΔΣΕ δέν πραγματοποίησε μόνο ἓνα βασικό καθῆκον: ΤΗ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ πού θά ἦταν τό ἐπιστέγα-
σμα τῆς ὅλης ἀμυντικῆς ἐπιχείρησης στό Γράμμο - Σμόλικα
καί θά εἶχε τό ἀποτέλεσμα, πού εἶχαμε στό Βίτσι καί ἀσφαλῶς
καλύτερο, γιατί θά διατηρούσαμε στά χέρια μας τή βάση
Γράμμου - Σμόλικα. Παρά τήν ἔλλειψη στρατηγικῆς ἐφεδρείας
μποροῦσε νά ἐξοικονομηθεῖ ἐπιχειρησιακῆ ἐφεδρεία στά πλαί-
σια τῶν Μονάδων γιά ἀντεπίθεση μέ σκοπό τήν πλήρη ἐξόντω-
ση ἐνός ἐχθρικοῦ Τάγματος, πού ἀσφαλῶς θά εἶχε τό ἴδιο ἀπο-
τέλεσμα, πού εἶχαμε στό Βίτσι. Δόθηκαν δυό τέτοιες εὐκαιρίες:
α) Γιά τήν ἀντεπίθεση στόν τομέα τοῦ Προφ. Ἡλία Φούρκας
μποροῦσε ἡ 670 Μονάδα νά διαθέσει καί ὅλες τίς δυνάμεις τοῦ
Σμόλικα, πού μαζί μέ τήν ἐλεύθερη Ταξιαρχία τοῦ Παλαιολό-
γου καί τήν Ταξιαρχία τοῦ Ὑψηλάντη, πού ἦταν σέ διάταξη θά
μποροῦσαν νά περικυκλώσουν καί ἐξοντώσουν πλήρως ἕνα ἐ-
χθρικό Τάγμα ἀπό τίς δυνάμεις, πού εἰσέδυσαν στόν θύλακα
τῆς Φούρκας.

Ὁ Σμόλικας πιά ἔχανε τήν ἀξία του ἄν ἔπεφτε ὁ Προφ. Ἡ-
λίας Φούρκας. Ὁμως ὁ Μάρκος δέν συμφώνησε, γιατί τάχα
φοβοῦνταν τήν κριτική τοῦ Ζαχαριάδη, μπορεῖ ὅμως καί νά ἐ-
πιδίωκε τή χρεοκοπία τοῦ Γούσια, ἀλλά καί ὁ Γούσιας ἀδιαφό-
ρησε, ἴσως γιατί εἶχε πού νά ρίξει τίς εὐθύνες: στό Μάρκο καί
στόν Βλαντᾶ, πού ἐγκατέλειψαν τόν Προφ. Ἡλία Πενταλόφου
(γιά τήν πτώση τοῦ Τάλιαρου εὐθύνονταν ὁ Βλαντᾶς). β) Μέ
τό πέρασμα τῶν δυνάμεων βόρεια τοῦ Σαραντάπορου ὑπῆρχαν
δυνατότητες ἐξοικονόμησης ἐφεδρειῶν, γιατί τό μέτωπο στένε-
ψε.

Ὁ Γούσιας δέν ἐκτέλεσε τή διαταγή τοῦ Μάρκου γιά ἀντε-
πίθεση στά ὑψώματα Θεοτόκου - Ὁξυᾶς, γιατί ὅπως ἰσχυρίζε-
ται αὐτό θά ἦταν καταστροφή, πιθανόν ὅμως καί γιατί μυρίστη-
κε, ὅτι πλησίαζε τό τέλος τοῦ Μάρκου καί χρειάζονταν μιᾶ ἀ-
κόμα ἀποτυχία του γιά νά χρεοκοπήσει πλήρως. Ἄν σ' αὐτά
τά σημεία ἦταν δύσκολο νά γίνεи μεγάλη ἀντεπίθεση, ἀσφαλῶς
θά ὑπῆρχαν ἄλλα σημεία στά ὁποῖα μποροῦσε νά γίνεи ἀντεπί-
θεση. Ὁμως τίποτε παρόμοιο δέν ἔγινε, γιατί ὁ ἀνταγωνισμός
ἀνάμεσα στους δυό ἡγέτες δέν τούς ἄφηνε περιθώρια νά σκέ-

φτονται πρίν άπ' όλα τό συμφέρον του άγώνα. Ίσως θά άπορεί ό άναγνώστης πώς ήταν δυνατόν νά υπήρχαν τέτοιου είδους άνταγωνισμοί άνάμεσα σέ δυό ήγετικά στελέχη, πού θυσίασαν τή ζωή τους στήν ύπόθεση του Κόμματος και τής επανάστασης; Δυστυχώς, αυτό ήταν γεγονός, πού όδηγεί στό συμπέρασμα, ό-τι ό καριερισμός είναι έμφυτη άρρώστεια στον κάθε άνθρωπο και είναι γέννημα τής φιλαυτίας και του εγωισμού για άνέβασμα στα σκαλοπάτια τής εξουσίας σ' όποιοδήποτε κοινωνικό σύστημα και μέ όποιοσδήποτε ιδέες για τήν καλύτερη τής ζωής των ανθρώπων. Άλλά υπάρχουν και οι σεμνοί και άνώδυμοι αγωνιστές πού δίνουν τά πάντα για τή νίκη των ιδεών και θέλουν νά είναι άφανείς στό κοινό.

Στό Βίτσι, μέ τήν καθαίρεση του Μάρκου έλειψε ό άνταγωνισμός άνάμεσα στό Μάρκο και τό Γούσια: Ό Γούσιας έγινε πιά ό ούσιαστικός στρατιωτικός άρχηγός του ΔΣΕ, πού διέταξε σοβαρή άντεπίθεση μέ τά γνωστά άποτελέσματα. Άλλη λύση για τήν ήγεσία δέν υπήρχε: πίσω από τίς λοφοσειρές του Μάλι Μάδι δέν μπορούσαν νά υποχωρήσουν, εκτός αν έμπαιναν στή ΛΔ Άλβανίας. Στήν πρώτη άντεπίθεση λάθεψαν, όμως έκαμαν τά ίδια λάθη και στή δεύτερη άντεπίθεση και τό κακό είναι, ότι ύστερα από 30 χρόνια ό Γούσιας δέν μπόρεσε νά καταλάβει τά βασικά λάθη για τή μερική επιτυχία τής άντεπίθεσης. Ένα βασικό ζήτημα πού στέκονταν μπροστά στα στελέχη όλων των κλιμακίων Διοίκησης: ήταν ή εκπαίδευσή τους στήν άντεπίθεση τακτικής, επιχειρησιακής και στρατηγικής κλίμακας. Αυτό ήταν τό μυστικό μας όπλο πού δέν τό κατάλαβαν οι Έπιτελικοί του Κυβερνητικού Στρατού, πού δέν τά κατάφερε ούτε στήν έπίθεση, ούτε στήν άμυνα χωρίς ισχυρή κάλυψη από τήν άεροπορία και τό πυροβολικό.

Μέ τίς τελευταίες αυτές μάχες στό Βίτσι και μέ τήν έγκατάλειψη τής Μουργκάνας τήν ίδια περίοδο, ύστερα από άμυντικό άγώνα 19 ήμερών τέλειωσε ή έστρατεία του άντιπάλου για τό 1948 μέ τά γνωστά άποτελέσματα. Τώρα ή ήγεσία μπορούσε νά αναλύσει τά γεγονότα, πού διαδραματίστηκαν και νά έτοιμάσει τά σχέδιά της για τόν επόμενο χρόνο σ' έναν κύκλο άν-

τιεκστρατείας μας στή χειμερινή περίοδο καί τήν καλοκαιρινή περίοδο τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου ἐνάντιά μας.

3) Βασικά συμπεράσματα τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἐχθροῦ τό 1948

Τά συμπεράσματα τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου τό 1948 θά χρησίμευαν στήν ἄμεση πείρα γιά τή χάραξη σωστής στρατηγικῆς καί τακτικῆς τοῦ ΔΣΕ τόσο γιά τή χειμερινή περίοδο τῆς ἀντιεκστρατείας μας, ὅσο καί γιά τήν καλοκαιρινή περίοδο τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου. "Ὅλα τά ἐπιμέρους σχέδια ἐπιχειρήσεων θά ἔπρεπε νά ὑποταχθοῦν στήν ἐξυπηρέτηση τοῦ βασικοῦ στρατηγικοῦ σκοποῦ, δηλ. στή συντριβή σημαντικῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου βασικά στή διάρκεια τῶν ἐπιθέσεων του ἐνάντια στήν κύρια βάση μας. Νομίζω, ὅτι τά πιό βασικά συμπεράσματα αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας ἦταν τά παρακάτω:

1) Τό Γενικό Ἀρχηγεῖο τοῦ ΔΣΕ δέν ἐκπόνησε γενικό σχέδιο τῆς ἀντιεκστρατείας μας γιά τό χειμῶνα 1947-1948 καί ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου τήν ἀνοιξη καί τό καλοκαίρι τοῦ 1948, βασικά δέν ἐκπόνησε σχέδιο ἄμυνας τῆς κύριας βάσης μας ἀπό τό Φθινόπωρο τοῦ 1947.

2) Τό σχέδιο ἄμυνας τῆς κύριας βάσης ἔπρεπε νά εἶχε ἐκπονηθεῖ ἀκόμα στά τέλη τοῦ Σεπτέμβρη 1947 μέ σκοπό νά καθοριστοῦν οἱ ἀπαραίτητες δυνάμεις καί μέσα, ἐπίσης τό σύστημα ὀχύρωσης στή βάση ὑποθετικοῦ σχεδίου δράσης τοῦ ἀντιπάλου καί ἐξυπηρέτησης τοῦ σχεδίου τῆς στρατηγικῆς μας ἀντεπίθεσης, πού εἶναι ἡ ἀποφασιστική φάση τῆς στρατηγικῆς ἄμυνας.

Γιά τήν πλήρη ὀργάνωση ἑνός ἀμυντικοῦ συστήματος καί τή δημιουργία ὀχυρῶν χρειάζεται σοβαρή προκαταβολική ἐπιτελική ἐργασία, μεγάλη τεχνολογική προετοιμασία καί ὀργάνωση τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ σέ ὑλικά καί τεχνικά μέσα. Ἡ μελέτη τοῦ σχεδίου μόνο στή βάση τοῦ τοπογραφικοῦ χάρτη δέν ἀποτελεῖ παρά μιά γενική διάγνωση καί ἐπισκόπηση τοῦ ζητήματος καί δέν εἶναι μόνο δουλειά ἑνός ἀτόμου. Χρειάζονται ἐπί τόπου ἀναγνωρίσεις ἀπό ἐπιτροπές εἰδικῶν, πού θά προετοιμάσουν τά

χωριστά σχέδια άμυνας τῶν σημείων στήριξης ἢ κέντρων ἀντίστασης, τό σύστημα πυρός, τό σύστημα παθητικῶν ἐμποδίων, τό σύστημα καταφυγίων γι ατήν ἀπόκρυψη τῶν ἐφεδρειῶν γιά τοπικές ἀντεπιθέσεις, τό σύστημα ὑπόγειων ἀποθηκῶν γιά πολεμικό ὕλικό, τρόφιμα καί νερό τό σύστημα ὑπόγειων ἀναρρωτηρίων, τό σύστημα φεύτικων ὀχυρωματικῶν ἔργων, τό σύστημα παραλλαγῆς ἔργων, τό σύστημα κάλυψης προσωπικοῦ καί ὀπλισμοῦ κλπ.

“Ὅπως ἀνάφερα, τό ζήτημα τῆς ὀχύρωσης τῆς περιοχῆς τοῦ Γράμμου καί τοῦ Σμόλικα μπῆκε 20 μέρες πρὶν ἀρχίσει ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου, γιατί δέν μπορούσαμε νά καταλήξουμε μέ τήν ἡγεσία στό Γενικό σχέδιο τῆς διάταξης τῶν δυνάμεων. Τό ἀμυντικό μας σύστημα ἦταν ἐλαττωματικό, γιατί δέν εἶχε βάθος καί ἀποτελοῦσε ἓνα περιφερειακό σύστημα προφυλακῶν χωρίς ὀχυρωμένη τοποθεσία ἀντίστασης καί γραμμή ἀνάσχεσης. Ἡ τέτοια διάταξή μας εἶχε μεγάλα κενά καί ἐπέτρεπε διεισδύσεις μεγάλων ἐχθρικῶν δυνάμεων γιά τήν κατάληψη στρατηγικῶν σημείων στό ἐσωτερικό τῆς τοποθεσίας μας γιά τήν ἀποδιοργάνωση τῆς Διοίκησης καί τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ μας. Εὐτυχῶς ὁ ἀντίπαλος χρησιμοποίησε λαθεμένη τακτική. Ἐνῶ μπορούσε νά διεισδύσει στήν κύρια στρατηγική κατεύθυνση μέ δύναμη 2 Μεραρχιῶν ἀνάμεσα Ἄλεβίτσα καί Χάρο καί νά καταλάβει ἀμαχητεῖ τόν κυρίως Γράμμο καί τόν ἐνδιάμεσο χῶρο, προτίμησε τήν τακτική τῶν μετωπικῶν ἐπιθέσεων στά ὀχυρωμένα σημεία μας μέ τήν ἐλπίδα, ὅτι θά κατέστρεφε τίς δυνάμεις μας μέ τούς βομβαρδισμούς τῆς ἀεροπορίας καί τοῦ πυροβολισμοῦ. Αὐτό ἦταν τό μεγάλο λάθος τῆς ἡγεσίας τοῦ ἀντίπαλου στρατοῦ, πού τό πλήρωσε ὁ στρατός τους πολύ ἀκριβά. Αὐτό τό λάθος τοῦ ἀντιπάλου μᾶς βοήθησε ἀποφασιστικά γιά νά ἀμυνθοῦμε στό Γράμμο ἐπί 70 μέρες, ἐνῶ ἡ ὅλη μάχη μπορούσε νά τελειώσει σέ ἐλάχιστες μέρες. Τόν κίνδυνο διεισδύσης ἐχθρικῶν δυνάμεων στό ἐσωτερικό τῆς τοποθεσίας μας τόν ἔβλεπα τότε ἀπόλυτα πραγματοποιήσιμο, ὅπως ἔβλεπα καί τόν κίνδυνο ρίψης ἀλεξιπτωτιστῶν γιά τήν κατάληψη σπουδαίων σημείων πάνω στόν κυρίως Γράμμο, ὅμως δέν μπορούσα νά κάμω τίπο-

τε, γιατί δέν έπαρκοῦσαν οί δυνάμεις καί καθόμουνα «σ' άναμμένα κάρβουνα», πού λέει ή παροιμία.

Εὐτυχῶς, ὅμως, πού ὁ Βάν Φλήτ καί οί "Έλληνες στρατηγοί βάλθηκαν ποιός νά ξοδέψει περισσότερες βόμβες πάνω στά άκατάβλητα πολυβολεία μας. Δυστυχῶς καί ή ήγεσία μας δέν κατάλαβε τούς κινδύνους πού διέτρεχε ή ὅλη διάταξή μας άπό τίς διεισδύσεις τοῦ άντιπάλου σέ βάθος, ὑπερεκτίμησε τήν άξία τοῦ άμυντικοῦ μας συστήματος καί τό έφάρμοσε δογματικά γιά τήν ὀργάνωση τοῦ Βίτσι καί τοῦ Γράμμου στά 1949 μέ άποτέλεσμα νά καταρρεύσει σέ έλάχιστες μέρες χάρη στό γεγονός, ὅτι ὁ άντίπαλος είδε τά λάθη του στή έκστρατεία του τό 1948 στό Γράμμο καί τό Σμόλικα καί χρησιμοποίησε τή μέθοδο τῶν διεισδύσεων σέ πλατειά κλίμακα.

3) Τό άλλο άσυγχώρητο λάθος τῆς ήγεσίας (στρατηγικῆς σημασίας) ήταν τό σκόρπισμα τῶν δυνάμεων σέ πολλές στρατηγικές κατευθύνσεις, γεγονός πού φανέρωνε, ὅτι ή ήγεσία άγνοοῦσε τή στρατηγική άρχή τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων στήν άποφασιστική στιγμή σέ μιά κύρια κατεύθυνση (μόνον μιά) γιά νά δίνονταν ή δυνατότητα νά εφαρμοστεί ή βασική τακτική μας μέθοδος τῆς περικύκλωσης κατά πολύ άσθενέστερων δυνάμεων στό επίπεδο τῆς τακτικῆς, έπιχειρησιακῆς καί στρατηγικῆς κλίμακας γιά τήν πλήρη έξόντωση αὐτῶν τῶν σχηματισμῶν. "Έτσι ή ήγεσία άπόρριψε τήν πρότασή μου γιά τή συγκέντρωση στρατηγικῆς έφεδρείας άπό τίς δυνάμεις τοῦ νότου καί τῆς Μουργκάνας.

Ἡ ζωή άπόδειξε ὅτι αὐτές οί δυνάμεις δέν πρόσφεραν καμιά βοήθεια στό Γράμμο σ' ὅλη τή διάρκεια τῶν έπιχειρήσεων, μόνις ὅμως έπεσε ὁ Γράμμος έπεσε καί ή Μουργκάνα. Δέν ὑπάρχει άμφιβολία, ὅτι ἄν είχαν συγκεντρωθεί στό Σμόλικα 5-6 χιλιάδες σάν στρατηγική έφεδρεία καί μέ βάση τά γνωστά λάθη τοῦ άντιπάλου θά κρατούσαμε τή βάση τοῦ Γράμμου - Σμόλικα, καί μέ άπόλυτη σιγουριά θά ὑποστηρίζαμε τό ίδιο ἄν στό χῶρο Γράμμου - Σμόλικα συγκεντρώναμε μιά δύναμη 25 χιλιάδων άνδρῶν. Καί τό κράτημα τῆς βάσης Γράμμου - Σμόλικα θά είχε μεγάλη στρατιωτική καί πολιτική σημασία μέ μεγά-

λο αντίκτυπο στό λαό μας καί τή διεθνή κοινή γνώμη. Μιά τέτοια νίκη θά ἦταν ἀπαρχή τοῦ περάσματος στήν τακτική τῆς ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ γιά ἀπελευθέρωση περιοχῶν, ἀκόμα καί πεδινῶν, ἄν θά μᾶς δίνονταν τά μέσα γιά δημιουργία μηχανοκίνητων μονάδων.

Στίς περιοχές Πελοποννήσου, Ρούμελης καί Θεσσαλίας ἔπρεπε νά παραμένει μόνιμα γιά διεξαγωγή ἀνταρτοπολέμου μόνο λίγη δύναμη εὐκίνητη καί κατάλληλη γιά ἐνεδρευτικό καί σαμποταριστικό ἀγῶνα στίς συγκοινωνίες τοῦ ἀντιπάλου. Στή χειμερινή περίοδο μπορούσαμε νά ἐνισχύουμε τά Ἀρχηγεῖα Θεσσαλίας καί Ρούμελης γιά μεγαλύτερες ἐπιχειρήσεις σύμφωνα μέ τό σχέδιο ἀντικεστρατείας μας.

4) Ἦταν λάθος μου, πού δέν ἔδωσα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τόν Τάλιαρο καί τόν Προφ. Ἡλία Πενταλόφου στήν 670 Μονάδα. Μιά καί δεχτήκαμε σάν δευτερεύουσα στρατηγική κατεύθυνση τήν κατεύθυνση: ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΣ - ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑΣ ΦΟΥΡΚΑΣ, γιά τήν ἀντιμετώπιση αὐτῆς τῆς κατεύθυνσης ἔπρεπε νά εὐθύνεται μιᾶ ἐνιαία Διοίκηση. Ἡ Διάταξη συνεπῶς τῶν μονάδων πρέπει νά καθορίζεται μέ βάση τήν ὀλοκληρωτική εὐθύνη τῆς κάθε Μονάδας γιά ἀντιμετώπιση τῶν πιθανῶν ἐπιθετικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἀντιπάλου.

5) Γενικά ὁ ἀμυντικός ἀγῶνας στό Γράμμο καί τό Σμόλικα εἶχε παθητικό χαρακτήρα. Τοπικές ἀντεπιθέσεις τακτικῆς σημασίας γίνονταν πιό πολύ τή νύχτα ὑπό τή μορφή κρούσεων καί ἐνεδρῶν γιά σύλληψη αἰχμαλώτων κι αὐτό ὀφείλονταν στό γεγονός, ὅτι τή μέρα ἡ ἀεροπορία καθήλωνε τίς κινήσεις τῶν τμημάτων μας καί τά πυρά τοῦ Πυροβολικοῦ, τῶν ὄλων καί ὄλων τῶν ἄλλων ὄπλων τοῦ ἀντιπάλου ἦταν ἀσύγκριτα πιό ἀποτελεσματικά ἀπό ὅτι τή νύχτα.

Ἀντεπιθέσεις ἐπιχειρησιακῆς κλίμακας ἔγιναν ἐλάχιστες βαςικά στόν τομέα τῆς Κόνιτσας. Ἡ πιό σημαντική ἀπ' αὐτές ἦταν στήν περιοχή τοῦ Γκόλιου πού παρόλο πού πῆρε ἀποφασιστικό μέρος ἡ μοναδική ἐφεδρεία τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου: ἡ Σχολή Ἀξιωματικῶν, δέν εἶχε τό χαρακτήρα στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης. Αὐτή ἡ ἀντεπίθεση ἔγινε τή μέρα καί ἦταν ἐνάντια σέ

προελαύνοντα αντίπαλο, ύστερα από τήν εύκολη κατάληψη του Πύργου τής Στρατάσιανης.

Πρόχειρα οργανωμένη ή άντεπίθεση είχε τό χαρακτήρα έφόδου, πού από τακτική άποψη αίφνιδίασε τόν αντίπαλο, γιατί σέ καμιά περίπτωση δέν περίμενε μιά τέτοια εξέλιξη. Αύτός ό τρόπος άντεπίθεσης έρχονταν σέ άντίθεση μέ τόν κλασικό τρόπο: νά σταματήσουμε πρώτα τόν έχθρό, άφού τόν φθείρουμε και τόν κουράσουμε και μετά νά του άντεπιτεθούμε. Στά ζητήματα τής τακτικής όσον άφορᾶ τίς μέθοδες πάλης και μορφές όργάνωσης στερεότυπα καλούπια δέν πρέπει νά υπάρχουν. Έκεινή τή στιγμή έπιβάλλονταν ή τέτοια έντεπίθεση τή μέρα, γιατί έπρεπε μέ κάθε θυσία νά σταθεροποιήσουμε τό μέτωπο στήν όροσειρά του Γκόλιου. Σέ πολλές άλλες περιπτώσεις πού ή πάλη εξέλισσονταν σέ άγώνα «σῶμα μέ σῶμα» έπιβάλλονταν άντεπιθέσεις τή μέρα για τήν περικύκλωση και έξόντωση τών έπιτιθέμενων. Στόν άγώνα από κοντά δέν μπορούν νά χρησιμοποιηθούν τά βαρειά όπλα του αντίπαλου, καθώς και τά άλλα όπλα τής βάσης πυρός του.

“Όπως κι αν είναι, ό καθοδηγητής τής άντεπίθεσης πρέπει νά παίρνει ύπ’ όψη του τούς παρακάτω σταθερούς παράγοντες: α) Βάση πυρός. Είναι άπαραίτητη και τή νύχτα και τή μέρα. “Αν θά χρησιμοποιηθεί και πότε θά χρησιμοποιηθεί θά τό κρίνει ό καθοδηγητής τής άντεπίθεσης ανάλογα μέ τά δεδομένα τής στιγμής. Η βάση πυρός χρειάζεται και για τήν περίπτωση άνάσχεσης άπρόβλεπτης έχθρικής άντεπίθεσης ή έπίθεσης. β) Πίεση στά πλευρά τής έχθρικής διάταξης μέ προσπάθεια περικύκλωσης του αντίπαλου. Δέν ύπάρχει περίπτωση, πού κάποια Διοίκηση νά άδιαφόρησε για τά νῶτα της και νά μήν πῆρε άμεσα μέτρα άναδιάταξης τών δυνάμεών της για άντιμετώπιση του κινδύνου περικύκλωσής τους. Τό χτύπημα στά πλευρά και τά νῶτα πάντοτε γεννάει αίσθημα άνασφάλειας στους Διοικητές και τούς μαχητές κάποτε σέ βαθμό πανικού. γ) Διεΐσδυση στό έσωτερικό τής έχθρικής διάταξης σέ μιά κύρια κατεύθυνση για τήν κατάληψη στρατηγικών σημείων και τόν τεμαχισμό τής έχθρικής διάταξης και τήν άποδιοργάνωση τής Διοίκησης και

του άνεφοδιασμοϋ. Αϋτή θά εΐναι καΐ ή κύρια προσπάθεια, πού θά άποβλέπει στην πλήρη έξόντωση τών κυκλωμένων έχθρικών δυνάμεων. Ή έκλογή τής στιγμής για τήν έκδήλωση τής κύριας προσπάθειας καΐ ή όρμητικότητα τής έκτέλεσης τών κινήσεων έχουν πρωταρχική σημασία για τήν έπιτυχία όλης τής έπιχείρησης.

β) 'Απ' τούς άμυντικούς άγώνες του Γράμμου - Σμόλικα έγινε φανερό, ότι στά όρεινά καΐ πολύ όρεινά έδάφη μόνο μέ τά όπλα εύθυτενοϋς τροχιās δέν μποροϋσε νά δημιουργηθει άποτελεσματικός φραγμός πυρός για τό λόγο, ότι οΐ νεκρές γωνίες στά όρεινά έδάφη εΐναι άσύγκριτα πιό πολλές άπό ό,τι στά πεδινά έδάφη. Εΐναι φανερό, ότι σ' αϋτά τά έδάφη πλεονεκτοϋν τά όπλα καμπύλης τροχιās: χειροβομβΐδες, όλμοβόλα όπλα, όλμάκια, όλμοι, όρειβατικό Πυροβολικό κλπ.

Τό Πυροβολικό πού εΐχαμε ήταν όνομαστικό καΐ δέν παρίστανε κάποια σημαντική δύναμη πυρός, πού μποροϋσε νά χρησιμοποιηθει για συμπλήρωση του φραγμοϋ πυρός στις πολυάριθμες νεκρές γωνίες, πού ύπάρχουν στά όρεινά έδάφη. Συνολικά διαθέταμε νομίζω 16 πυροβόλα καΐ 5000 βλήματα. Ό μόνος δυνατός τρόπος χρησιμοποίησης του Πυροβολικοϋ, πού διαθέταμε ήταν ή χρησιμοποίησή του για ύποστήριξη άντεπιθέσεων τακτικής ή έπιχειρησιακής κλίμακας μιá καΐ στρατηγική έφεδρεία δέν διαθέταμε.

Τό Πυροβολικό συνεπώς έπρεπε νά διατεθει στη διάθεση τών Μονάδων, όπως παρακάτω: α) Μιá πυροβολαρχία στη διάθεση τής 670 Μονάδας για άντιμετώπιση τής έπιθετικής κατεύθυνσης του άντιπάλου: ΚΟΝΙΤΣΑ - ΓΡΑΜΜΟΣ. β) Μιá πυροβολαρχία στη διάθεση τής 670 Μονάδας για άντιμετώπιση τής έπιθετικής κατεύθυνσης του άντιπάλου: ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΣ - ΦΟΥΡΚΑ, γ) Δυό πυροβολαρχίες στη διάθεση του 'Αρχηγείου Δυτικής Μακεδονίας για άντιμετώπιση τής κύριας έπιθετικής κατεύθυνσης του άντιπάλου: ΝΕΣΤΟΡΙΟ - ΓΡΑΜΜΟΣ. Στην κάθε πυροβολαρχία θά αναλογοϋσαν περιτά 1200 βλήματα, πού έπρεπε νά ξοδευτοϋν μόνο για άντεπίθεση έπιχειρησιακής κυρίως κλίμακας για νά εΐχαμε κάποιο θετι-

κό αποτέλεσμα. Τέτοια χρησιμοποίηση του πυροβολικού μας δέν έγινε, τό πυροβολικό στάθηκε συγκεντρωμένο καί χρησιμοποικήθηκε γιά βολή παρενόχλησης έχθρικών συγκεντρώσεων χωρίς νά έξυπηρετεί κάποιο σχέδιο άντεπίθεσης.

“Ολμους όμαδικούς είχαμε πολλούς, τό κάθε Τάγμα είχε κατά μέσον όρο 2 όμαδικούς όλμους μέ έπάρκεια βλημάτων, όχι όμως καί άφθονία γιά νά χρησιμοποιούνταν οί όλμοι στή συμπλήρωση του φραγμού πυρός, όσον άφορά τίς νεκρές γωνίες. Η κατάσταση του άνεφοδιασμού μας μετά την 4η όλομέλεια τής ΚΕ του ΚΚΕ, πού τό Κόμμα πήρε θέση έσωκομματικά έναντία στό Γιουγκοσλάβικο Κόμμα, μέρα μέ τή μέρα χειροτέρευε καί μπήκε ζήτημα άύστηρης οίκονομίας πυρομαχικών και βλημάτων. Συνεπώς καί οί όλμοι μας μπορούσαν νά βοηθήσουν θετικά γιά έξουδετέρωση τής βάσης πυρός του άντιπάλου, γιά βολή έναντία σέ συγκεντρώσεις πεζικού καί γιά τήν όργάνωση άντεπίθεσης τακτικής ή έπιχειρησιακής σημασίας. Άλλο μειονέκτημα γιά μαζική άνάπτυξη των όλμων καί του πυροβολικού ήταν, ότι αυτά τά όπλα έχουν άνάγκη από μεταγωγικά καί άπορροφούν πολύ προσωπικό έξυπρέττησης καί άνεφοδιασμού, πράγμα, πού έπιδροϋσε άρνητικά γιά τήν παρατακτή δύναμη του πεζικού, πού άποτελοϋσε άκόμα τήν κύρια δύναμη του στρατού μας. Γιά τήν ώρα χρειάζονταν νά αύξηθει ό αριθμός των βλημάτων γιά κάθε μονάδα πυρός καί όχι ό αριθμός των πυροβόλων καί όλμων.

Σ' άντίθεση μέ τά παραπάνω όπλα έμεις έπρεπε νά τείνουμε νά έχουμε μεγαλύτερες ποσότητες σέ όλμάκια, όλμοβόλα όπλα, βλήματα γι' αυτά τά όπλα, έπιθετικές καί άμυντικές χειροβομβίδες. Μέ αυτά τά όπλα καμπύλης τροχιάς θά ξαλαφρώναμε τό στρατό μας από τά πολλά μεταγωγικά, πού ή συντήρησή τους μέ ζωοτροφές ήταν έξαιρετικά δύσκολη, έκαναν πιό δυσκίνητο τό στρατό μας καί στίς μάχες έδιναν μεγάλο στόχο στην έχθρική άεροπορία.

Είμαι γνωστό από τον Έλληνο-Ίταλικό πόλεμο στην Άλβανία, ότι οί Ίταλοί μάς έκαμαν μεγάλες ζημιές μέ τά όλμάκια τους. Άλλο πλεονέκτημα αυτού του όπλου είναι, ότι βρίσκεται

κοντά στην πρώτη γραμμή, ο σκοπευτής έχει άμεση παρατήρηση και διορθώνει εύκολα τη βολή χωρίς να παρουσιάζει μεγάλο στόχο στην έχθρική παρατήρηση. Τά βλήματα είναι ελαφρά και ο σκοπευτής με 1-2 προμηθευτές μπορούν να μεταφέρουν μεγάλο αριθμό βλημάτων. Και ακόμα ένα άλλο πλεονέκτημα είναι, ότι η κάθε διμοιρία μπορεί να διαθέτει από ένα όλμάκι, ένας Λόχος των 3-4 διμοιριών 3-4 όλμάκια και τό Τάγμα των 3-4 Λόχων θά έχει 9-16 όλμάκια, δηλαδή άσύγκριτα πίο μεγάλη δύναμη όπλων καμπύλης τροχιᾶς από τούς 2-4 όλμους, πού είναι αδύνατο να υποστηρίξουν δραστικά όλο τό μέτωπο του Τάγματος.

Μεγάλη σημασία για τόν έξοπλισμό του έπαναστατικού στρατού έχουν οι έπιθετικές και άμυντικές χειροβομβίδες. Συνήθως έμεις ένεργοϋμε τίς έπιθέσεις μας τή νύχτα, πού τό σύστημα πυρός του αντίπαλου μειονεκτεῖ, ιδιαίτερα των βαρειών του όπλων, τή μέρα όμως όταν ο έχθρός έπιτίθεται έχουμε συμφέρον να αφήσουμε τόν αντίπαλο να πλησιάσει για να χάσει τήν υποστήριξη των βαρειών του όπλων, έτσι οι έπιθετικές χειροβομβίδες, όπως και οι άμυντικές στην άμυνα παίζουν σπουδαίο ρόλο για τήν έξόντωση ακάλυπτου προσωπικού πού κινείται σε νεκρές ζώνες, πού δέν μπορούν να έχουν αποτέλεσμα στά όπλα εύθυτενοϋς τροχιᾶς. Η αναλογία των χειροβομβίδων, πού πρέπει να φέρει ο κάθε μαχητής και τό κάθε στέλεχος πρέπει να είναι: 2 πρὸς 1 σε όφελος των έπιθετικῶν χειροβομβίδων, στον άμυντικό δέ άγώνα θά πρέπει να δημιουργούνται υπόγειες άποθήκες χειροβομβίδων από τίς όποτες να άνεφοδιάζονται συνεχῶς οι μαχητές.

Γιά τήν ασφάλεια των νεκρῶν ζωνῶν στά όρεινά έδάφη οι μονάδες μας συνήθισαν να χρησιμοποιοϋν σε πλατειά κλίμακα τά ναρκοπέδια. Αϋτή η μέθοδος είναι και ωφέλιμη και έπιζήμια. Δέν είναι λίγες οι άπώλειες των τμημάτων μας από τίς δικές μας νάρκες: η γιατί έξοντώθηκαν αϋτοί πού τοποθέτησαν τίς νάρκες και άλλος δέν ήξερε τό μέρος, πού είχαν τοποθετηθεῖ, η ξεχάστηκαν μετά τήν έκπλήρωση τῆς άποστολῆς, η δέν δόθηκε ο χρόνος για τήν περισυλλογή τους. Συνήθως μεταπο-

λεμικά βρίσκονται παντού παλιά ναρκοπέδια και παιδιά και ανειδίκευτος κόσμος πέφτουν θύματα του ανύποπτου αυτού ύπογειου καταχθόνιου όπλου. Πέρα από αυτά τά μειονεκτήματα τά ναρκοπέδια σ' ένα βαθμό καλλιεργούν τό πνεύμα τής παθητικής άμυνας και έμποδίζουν τήν έλεύθερη κίνηση τών τμημάτων, πού θά κάνουν τήν άντεπίθεση.

Έξ αίτίας αυτών τών μειονεκτημάτων ή κατασκευή ναρκοπεδίων πρέπει νά περιορίζεται στό έλάχιστο και μετά τήν έκπλήρωση τής άποστολής τους νά καταστρέφονται από τό ύπεύθυνο όργανο, πού τίς τοποθέτησε. Τό ίδιο ισχύει για τίς παγίδες χειροβομβίδων, σκεπασμένους λάκκους — παγίδες, σιδεροπαγίδες κ.λ.π. Τά παθητικά έμπόδια (συρματοπλέγματα, δενδροτομίες, τάφροι κ.λ.π.) έχουν αξία όταν προστατεύονται μέ πυρά και ναρκοπέδια, έχουν όμως παρόμοια μειονεκτήματα, γιατί προδίνουν τή θέση του άμυντικού μας συστήματος και καλλιεργούν τό πνεύμα τής παθητικής άμυνας, πού προδικάζει τήν άποτυχία. Ίδιαίτερα αυτό ισχύει για τά γυμνά έδάφη, πού τά τεχνητά έμπόδια γίνονται εύκολα άντιληπτά από τήν έχθρική επίγεια και έναέρια παρατήρηση. Σ' αυτά τά έδάφη τά τεχνητά έμπόδια και τά συνεχή χαρακώματα και όρύγματα συγκοινωνίας δίνουν στον άντίπαλο άκριβή εικόνα τής άμυντικής μας διάταξης και στόχο για τά βαρειά του όπλα, ιδιαίτερα για τήν άεροπορία.

Έδω θά μπορούσαμε νά δανειστούμε από τήν πείρα του Καραϊσκάκη, πού ήταν αντίθετος μέ τήν πείρα τών Ευρωπαίων, πού εισήγαγαν τή μέθοδο τών χαρακωμάτων και όρυγμάτων. Ο Καραϊσκάκης πρότεινε τήν κατασκευή άτομικών θέσεων μάχης χωρίς σύνδεση μέ χαρακώματα ή όρύγματα, έξηγώντας τό ζήτημα και από ψυχολογική άποψη, ότι, όπως έλεγε, «τά χαρακώματα θέλουν κώλους» και ότι από τίς ασύνδετες άτομικές θέσεις ό μαχητής δέν μπορεί νά φύγει τήν ώρα τής μάχης, ενώ στα χαρακώματα ό μαχητής βρίσκει διεξοδο για έγκατάλειψη τής θέσης του ή για απόκρυψη τής κεφαλής του και βολής στον άέρα, αισθανόμενος τήν ασφάλεια τών συντρόφων του, πού τον περιβάλλουν. Μιά τέτοια λύση διευκολύνει πολύ και τή δου-

λειά τῆς γρήγορης ὀχύρωσης τῆς τοποθεσίας καί τήν παραλλαγή τῆς ὅλης τοποθεσίας, πού εἶναι ἀνάγκη πρωταρχικῆς σημασίας. "Όταν ὁ καθένας δουλεύει γιά τήν ἀτομική του ἀσφάλεια καί ζωή, ἀσφαλῶς θά καταβάλλει πολλαπλάσιες προσπάθειες ἀπό ὅτι ἂν δουλεύει στά πλαίσια ἑνός κοινοῦ ἔργου στό ὁποῖο δέν ξέρει τή δική του θέση. Ἡ ἀτομική εὐθύνη καί πρωτοβουλία πρέπει νά καλλιεργεῖται πάντοτε στά πλαίσια τῆς συλλογικῆς εὐθύνης. Πλεονέκτημα τοῦ παραπάνω τρόπου εἶναι, ὅτι μπορεῖ νά δοθεῖ σημαντικό βάθος στό ἀμυντικό σύστημα μέ ἀλληλουποστηριζόμενες φωλιές ὄπλων ὄλων τῶν κατηγοριῶν χωρίς νά κρατιέται λογαριασμός γιά κάποιες καθορισμένες γραμμές, πού συνήθως ὑλοποιοῦνται ἀπό τά χαρακώματα.

7/ Γιά νά γίνει ἐνεργητική ἡ ἄμυνα χρειάζεται ἀνάλογη εὐλύγιστη ὀργάνωση κατάλληλη γιά τόν συνδυασμό τοῦ πυρός καί τῆς κίνησης στά πλαίσια ὄλων τῶν κλιμακίων Διοίκησης ἀπό διμοιρία καί πάνω, βασικά στά πλαίσια τοῦ Τάγματος, πού εἶναι ἡ βασική τακτική μονάδα. Πρόκειται ἐδῶ γιά τό συνδυασμό στό πεδῖο τῆς μάχης δύο μορφῶν ἀγῶνα: τῆς ἄμυνας καί τῆς ἀντεπίθεσης, πού διαδέχονται ἡ μιὰ τήν ἄλλη, ὅπως ἡ παλίρροια τήν ἄμπωτη. Ἐχομε τονίσει παραπάνω, ὅτι Ἡ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΗ στά στάδια τῆς ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΥΠΟΧΩΡΗΣΗΣ καί ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ καί Ἡ ΕΠΙΘΕΣΗ στό στάδιο ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ εἶναι οἱ μοναδικές μέθοδοι πάλης, πού μποροῦν νά μᾶς δώσουν τή νίκη. Τόσο ἡ ἄμυνα, ὅσο καί ἡ ὑποχώρηση ἐξυπηρετοῦν ἕνα σκοπό: Νά δώσουν τόν ἀναγκαῖο χρόνο γιά τήν ἐξαπόλυση τῆς ἀντεπίθεσης ἢ τῆς ἐπίθεσης. Αὐτό πού λένε, ὅτι ἡ καλύτερη ἄμυνα εἶναι ἡ ἀντεπίθεση εἶναι ἀπόλυτα σωστό. Δυστυχῶς, γιά τό ζήτημα τῆς ὀργάνωσης τοῦ στρατοῦ σταθήκαμε στίς γνωστές ἀρχές τοῦ ἀστικοῦ στρατοῦ. Ὅρισμένες ιδέες πού εἶχα ἀπό τήν περίοδο τοῦ ΕΛΑΣ δέν τόλμησα νά τίς φέρω οὔτε κἄν γιά συζήτηση, γιατί δέν θά ἔβρισκα καμιά κατανόηση ἀπό τήν ἡγεσία, γιατί ἡ πρόταση αὐτή θά ἀποτελοῦσε γιά τότε μιὰ ἐπαναστατική καινοτομία. Βασική καινοτομία σ' αὐτή τήν νέα ὀργάνωση θά ἦταν, ὅτι ὁ συνδυασμός τοῦ πυρός καί τῆς κίνησης δέν

θά ἄρχιζε στά πλαίσια τῆς ὁμάδας μάχης, ἀλλά στά πλαίσια τῆς διμοιρίας, πού θά διέθετε: 1/ διμελή διοίκηση, 2/ δύο συνδέσμους, 3/ ὁμάδα πυρός μέ 10 ἄνδρες καί 3 ὄπλοπολυβόλα 4/4 - 5 ὁμάδες αὐτοματιστῶν τῶν 5 ἄνδρῶν ἢ κάθε μιά καί ὀπλισμένη μέ 2 - 3 αὐτόματα καί 3 - 2 ἀτομικά ὄπλα, σύνολο: 20 - 25 ἄνδρες, σύνολο διμοιρίας: 34 - 39 ἄνδρες.

Ἔτσι τό στοιχεῖο τῆς κίνησης ξεχώριζε ὀργανωτικά στή βάση ἀπό τό στοιχεῖο πυρός καί ὁ Διμοιρίτης πιά θά διέθετε σταθερή βάση πυρός γιά ὑποστήριξη τῆς ἀντεπίθεσης, πού ἦταν ἡ κύρια καί ἀποφασιστική μορφή πάλης. Δεδομένου ὅτι στόν ἀμυντικό μας σύστημα θά ἀποτελοῦνταν ἀπό σημεία στηρίγματος ἢ κέντρα ἀντίστασης (ἀντίστοιχα: δύναμης Λόγου ἢ Τάγματος) αὐτόματα ὁ Λόγος ἢ τό Τάγμα δημιουργοῦσαν τήν ἐφεδρεία γιά τοπικές ἀντεπιθέσεις συγκεντρώνοντας τίς ὁμάδες αὐτοματιστῶν ὑπό ἐνιαία Διοίκηση. Ἔτσι ὁ Λόχος καί τό Τάγμα κομματιάζονταν σέ Λόχο πυρός καί Λόχο ἀντεπίθεσης ἢ τό τάγμα: σέ Τάγμα πυρός καί Τάγμα ἐπίθεσης. Τό ὄλο σχέδιο τῆς ἄμυνας τοῦ σημείου στηρίγματος ἢ τοῦ κέντρου ἀντίστασης θά ξεκινοῦσε ἀπό τόν καθορισμό τῆς θέσης τῆς ἐφεδρείας, πού θά κρίνονταν ἢ πιό κατάλληλη στή βάση τῆς μελέτης τοῦ ἐδάφους καί τῶν πιθανῶν ἀξόνων κίνησης τοῦ ἀντιπάλου. Μ' αὐτό τόν τρόπο ὁ διοικητής τοῦ Λόχου ἢ τοῦ Τάγματος θά ὀργάνωνε τό ἀμυντικό του σύστημα στή βάση τοῦ συστήματος πυρός τῶν ὄπλοπολυβόλων, πολυβόλων, ὀλμίσκων καί ὄλμων, ἐνῶ παράλληλα θά εἶχε ἔτοιμη ὀργανωμένη ἐφεδρεία εὐκίνητη γιά ἐλιγμούς στά πλευρά καί νῶτα τοῦ ἀντιπάλου, ἐπίσης γιά διεισδύσεις στό ἐσωτερικό τῆς ἐχθρικής τοποθεσίας. Βέβαια, τό θέμα μένει γιά συζήτηση καί ἐφαρμογή σέ μελλοντικούς ἀγῶνες στή βάση τῆς ἀρχῆς: οἱ μορφές ὀργάνωσης νά ἀνταποκρίνονται κάθε φορά στίς μέθοδες πάλης.

8/ Οἱ ἀδυναμίες πού παρουσιάσαμε στό Γράμμα τό 1948 ἦταν βασικά ἀδυναμίες τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου καί τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας, πού ἀσχολοῦνταν μέ τά ζητήματα τοῦ πολέμου μέσω τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου. Ἐνα ἀπό τά σοβαρά λάθη τῆς ἡγεσίας ἦταν ἡ μὴ δημιουργία ἱκανοῦ Ἰενικοῦ Ἐπιτελείου τῆς

ΔΣΕ, πού θά χειρίζονταν τά ζητήματα τῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς διεύθυνσης τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τῆς στρατιωτικῆς καί πολιτικῆς ἡγεσίας. Τό πρόβλημα γιά τήν ἡγεσία ἦταν καθαρά ὀργανωτικό. Μποροῦσε νά βρεθεῖ ὁ κατάλληλος ἀρχηγός τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ ΔΣΕ μέ 1 - 2 βοηθοῦς του ὑπαρχηγούς ἀπό τά ὑπάρχοντα στρατιωτικά στελέχη. Εἶπα καί τό ξαναλέω ὑπεύθυνα, ὅτι ὁ Στ. Παπαγιάννης δέν ἦταν κατάλληλος γιά ἀρχηγός τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου τοῦ ΔΣΕ. Ὁ Παπαγιάννης δέν διεκδίκησε τό δικαίωμά του τῆς καθοδήγησης καί τοῦ ἐλέγχου τοῦ τομέα τῶν ἐπιχειρήσεων καί ἡ ἡγεσία δέν τόν ὑποχρέωσε νά ἀσκεῖ τά καθήκοντά του σ' αὐτόν τόν τομέα, γεγονός, ὅτι δέν τόν φώναζε στίς συνεδριάσεις τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου. Συνεπῶς, ὁ Ἐπιτελάρχης ὑπῆρχε μόνον τυπικά καί ὄχι οὐσιαστικά.

Τό δεύτερο ὀργανωτικό λάθος τῆς ἡγεσίας ἦταν οἱ συχνές ἀλλαγές τοῦ Διευθυντή τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων. Ἐτσι ἀπό τήν ἴδρυση τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου (28 τοῦ Ὀκτώβρη 1946) μέχρι τήν 1 Γενάρη 1947 Ἐπιτελάρχης καί Διευθυντής τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων ἦταν ὁ Παῦλος Τομπουλίδης, ἀπό τίς ἀρχές τοῦ Γενάρη 1947 μέχρι τέλη Αὐγούστου 1947 Διευθυντής τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων ἦμουν ἐγώ, ἀπό τό Σεπτέμβρη τοῦ 1947 μέχρι τέλη τοῦ Μάρτη 1948 ὁ Λογοθέτης καί ἀπό τίς ἀρχές τοῦ Ἀπρίλη 1948 μέχρι τόν Αὐγούστο τοῦ 1948 πάλι ἐγώ καί σέ συνέχεια ὡς τό τέλος ὁ Γ. Κατεμῆς. Ἐτσι στά τρία χρόνια τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου τοῦ ΔΣΕ στό βασικό Ἐπιτελικό Γραφεῖο τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου παρήλασαν τέσσερα στελέχη, ἐγώ δυό φορές. Πέρα ἀπό τίς πολλές ἀλλαγές τῶν στελεχῶν τοῦ III Ἐπιτελικοῦ Γραφείου ὁ διευθυντής αὐτοῦ τοῦ γραφείου ἦταν ἀποκομμένος ἀπ' τό ἄλλο Ἐπιτελεῖο μέ ἀποτέλεσμα νά μήν ἔχει πάντοτε σωστές πληροφορίες γιά τήν κατάσταση τῶν δικῶν μας δυνάμεων καί ἐκείνων τοῦ ἀντιπάλου. Μέσα σ' αὐτές τίς συνθήκες ἦταν ἀδύνατο νά ἀναπτύξει δημιουργική δουλειά αὐτό τό πῖο βασικό Ἐπιτελικό Γραφεῖο. Ἐδῶ πρέπει νά προσθέσουμε καί τή δυσπιστία, πού ἔτρεφε ἡ ἡγεσία πρὸς τίς ἐπαγγελματικές ικανότητες τῶν μόνιμων ἀξιωμα-

τικῶν. Ὁ Βλαντᾶς στά γραφτά του βλέπει γιά σωσία στήν ἐπιτελική δουλειά τό Σαράφη καί τόν Μουστεράκη, ὁ Μάρκος ὑποτιμοῦσε τά νεαρά στελέχη καί ἔδειχνε ἰδιαίτερη συμπάθεια στά μεγάλα καπέλα, καί ὁ Ζαχαριάδης κόλλησε στόν Γ. Κικίτσα σάν τόν ἄνθρωπο πού θά τόν μάθαινε τά ζητήματα τῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Τέλος, ἄλλη ἀδυναμία στή δουλειά τοῦ Ἐπιτελείου ἦταν, ὅτι ὁ διευθυντής τοῦ γραφείου ἦταν ὁ μόνος του καί δέν εἶχε τή δυνατότητα νά ἐπίσκεφτεῖ κάποιον τομέα γιά νά ἀντιληφθεῖ ἐπί τόπου τήν τακτική κατάσταση, νά ἀντλήσει ὁ ἴδιος ἄμεση πείρα καί νά βοηθήσει πιό ἀποτελεσματικά στά ζητήματα τῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς.

Τό ΙΙΙ Γραφεῖο ἔχει ἀποστολή νά λύσει τά ζητήματα τῆς στρατηγικῆς τῶν Μονάδων (διάταξη καί ἀποστολές), τῶν μεθόδων πάλης ἀπό τακτική ἄποψη, τῶν μορφῶν ὀργάνωσης καί ἐκπαίδευσης. Δέν εἶναι δουλειά τοῦ Ι Γραφείου νά καθορίζει τίς μορφές ὀργάνωσης τοῦ στρατοῦ, γιατί αὐτές συνδέονται ἀδιάρρηκτα μέ τίς μέθοδες πάλης καί ἀλλάζουν ἀνάλογα μέ τίς ἀλλαγές τῶν μεθόδων πάλης. Τότε γίνονταν τό ἀντίθετο, δηλαδή τό Ι Γραφεῖο ρύθμιζε τό ζήτημα τῆς ὀργάνωσης τοῦ στρατοῦ.

Εἶναι φανερό, ὅτι ὁ Διευθυντής τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων ἔπρεπε νά εἶχε τουλάχιστον ἕναν ἰσάξιο βοηθό, πού νά μπορούσε νά δίνει λύση σ' ὅλα τά τρέχοντα ζητήματα, ὅταν ἀπουσίαζε ὁ διευθυντής. Ὁ τελευταῖος θά ἔπρεπε νά ἦταν τό δεξί χέρι τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ἐπιτελείου καί πρῶτος ἀντικαταστάτης του στήν ἱεραρχία. Ὑπῆρχαν στό ΔΣΕ ἀρχετοί μόνιμοι ἀξιωματικοί πού μπορούσαν νά ἱκανοποιήσουν τίς ἀνάγκες τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου καί τῶν μονάδων τακτικοῦ στρατοῦ πού δημιουργοῦνταν. Δέν χρειάζονταν μόνιμοι ἀξιωματικοί γιά τά ἐπιτελεῖα τῶν Ἀρχηγείων Περιοχῶν καί Περιφερειῶν, πού εἶχαν ἀποστολή ἀνταρτοπολέμου τῆς μορφῆς τοῦ 1946. Ἐφ' ὅσον δημιουργοῦσαμε τακτικό στρατό ἐκεῖ ἔπρεπε νά προσανατολιστοῦν ὅλοι οἱ μόνιμοι ἀξιωματικοί γιά νά δημιουργοῦνταν γερά ἐπιτελεῖα, πού θά βοηθοῦσαν τίς διοικήσεις, πού δέν γνωρίζαν τούς γενικούς νόμους τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου.

Οί Διοικήσεις ήταν υποχρεωμένες νά δείξουν τήν εμπιστοσύνη τους στους στρατιωτικούς, πού ἐγκατέλειψαν τήν καριέρα τους καί δόθηκαν ἐθελοντικά στήν ὑπόθεση τῆς ἐπανάστασης, ἔπρεπε νά θέτουν προβλήματα γιά λύση καί μέσα ἀπό τή συζήτηση τῶν ἀντίθετων γνωμῶν νά διαπίστωναν ποιοί εἶχαν πιό σωστές ἀπόψεις γιά νά προωθοῦνται σέ πιό ὑπεύθυνους καθοδηγητικούς κρίκους. Ἡ ἡλικία ἢ ὁ βαθμός δέν ἔχουν σημασία στίς νέες συνθήκες. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔγινε μέγας σέ νεαρή ἡλικία, τό ἴδιο ὁ Ναπολέων, ὅπως ὑπάρχουν καί παραδείγματα ἡλικιωμένων (Σουβόροφ, Κουτούζοφ κ.λ.π) πού ἐπίσης εἶχαν προσόντα μεγάλων πολέμαρχων. Τό ζήτημα εἶναι νά ἀνακαλυφθοῦν αὐτά τά ταλέντα καί νά προωθηθοῦν. Αὐτή τήν ἰκανότητα στόν ὀργανωτικό τομέα νομίζω δέν εἶχε ἡ ἡγεσία μας, ὄχι μόνο ὅσον ἀφορᾷ τή χρησιμοποίηση τῶν μόνιμων ἀξιωματικών, ἀλλά καί στό θέμα τῆς στελέχωσης τῶν διοικήσεων. Ἡ ἀντικατάσταση τοῦ Μάρκου μέ τόν Γούσια, γιά παράδειγμα, ἦταν λάθος, πού λίγο ἀργότερα τό ἀναγνώρισε καί ὁ Ζαχαριάδης. Αὐτό τό λάθος φυσικά ἔγινε μέ τή βοήθεια τοῦ Μπαρτζιώτα, πού γνώριζε τό Γούσια ἀπό τήν Ἀχρωναυπλία καί ὑπερεκτίμησε ὀρισμένες ἐπιτυχίες του Γούσια στή Ρούμελη καί τό Γράμμο. Ὁ Μπαρτζιώτας ὅμως καί σέ συνέχεια ὁ Ζαχαριάδης δέν ἐκτίμησαν σωστά τό χαρακτήρα τοῦ Γούσια, πού ψευδογοῦσε ἀσύστολα καί δέν πῆραν ὑπ' ὄψη τους, ὅτι ὁ Γούσιος δέν διέθετε οὔτε στοιχειώδεις γνώσεις στά ζητήματα τῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου.

Ὁ Στάλιν στό Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο θυσίασε τό Βοροσίλοφ, τόν Μπουτιόνι, τό Τιμοσένκο καί ἄλλες δόξεις τῆς ἐπανάστασης καί τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καί ἀνέδειξε τόν Ζούκοφ καί ἄλλους στρατάρχες καί κέρδισε τόν πόλεμο. Ὁ Στάλιν δέν κόλλησε σέ παλιούς τίτλους καί παλιές δόξεις, ἀλλά ἄνοιξε τό δρόμο σέ νέα ταλέντα, πού ἀνταποκρίνονταν πιό καλά στίς νέες συνθήκες. Τά στελέχη ἔλεγε κρίνουν τό πᾶν καί εἶχε ἀπόλυτο δίκιο.

9/ Ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἐλλείψεις καί ἀδυναμίες τῆς ἡγεσίας, πού ὀφειλονταν ἐν μέρει στήν ἄγνοια τῶν ἀρχῶν τῆς

στρατηγική και τακτική του επαναστατικού πολέμου, εν μέρει στις αδυναμίες της στον οργανωτικό τομέα και πιά πολύ στο φραξιονισμό ανάμεσα στα ήγετικά στελέχη, που πήρε τη μορφή έχθρικού ανταγωνισμού και έφτανε στο σημείο του σαμποτάζ της κομματικής γραμμής, ή βάση στέκονταν στέρεα ενωμένη γύρω από την κομματική γραμμή και βασικά στο πρόσωπο του Ζαχαριάδη. Αυτός ήταν ο βασικός παράγοντας, που οι μαχητές και τά κατώτερα στελέχη του κόμματος και του στρατού έμειναν ακλόνητα στις θέσεις τους και με πείσμα και ήρωισμό αντιμετώπισαν τά λάβρα των βομβαρδισμών του αντίπαλου μέ όλα τά μέσα και απόκρουαν τά άσταμάτητα κύματα των έχθρικών επιθέσεων του κυβερνητικού στρατού, που σέ ποσότητα ανδρών και πολεμικών μέσων υπερείχε δεκάδες φορές τόν ΔΣΕ, που σχεδόν τά 40% άποτελοϋνταν από γυναίκες.

Τώρα ο μεγάλος κίνδυνος ήταν νά μήν προχωρούσε τό σαράκι του φραξιονισμού και τής διάσπασης στή βάση, από τή μιά μεριά, από τούς ανθρώπους του Μάρκου και των άλλων συνθηκολόγων τής Βάρκιζας, που είχαν συμφέρο νά νικηθεί ο ΔΣΕ και νά δικαιωθεί ή προδοτική τους γραμμή, από τήν άλλη, ή άλλαγή τής πολιτικής του ΚΚ τής Γιουγκοσλαβίας, που θά έκοβε και έκοφε όριστικά κάθε βοήθεια του ΔΣΕ, άφου ή ήγεσία του ΚΚΕ πήρε θέση ύποστήριξης τής άπόφασης του Γραφείου Πληροφοριών.

Ή άλλαγή τής πολιτικής τής Γιουγκοσλαβίας άλλαξε τό συσχετισμό των δυνάμεων στά Βαλκάνια σέ όφελος του άμερικανικού ίμπεριαλισμού, συνεπώς, ήταν έπόμενο νά άλλάζε και ή στρατηγική τής Σοβιετικής Ένωσης σ' αυτό τόν χώρο, συνεπώς, έπρεπε νά άλλάξει και ή δική μας στρατηγική.

Ένα ήταν τό γεγονός: Ή εξέλιξη τής Βαλκανικής και τής διεθνούς κατάστασης ήταν σέ βάρος μας. Αυτό τό συμπέρασμα έπρεπε νά μās καθοδηγεί στή χάραξη τής παρατέρα πολιτικής και στρατιωτικής στρατηγικής και τακτικής μας, ύπολογίζοντας βασικά στις δικές μας δυνάμεις και δυνατότητες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI ΕΚΠΙΟΝΗΣΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ

Ἀμέσως μετά τή σταθεροποίηση τοῦ ἀμυντικοῦ μετώπου τοῦ Βίτσι ἡ πολιτική καί στρατιωτική ἡγεσία τοῦ ΔΣΕ ἔπρεπε νά καταπιασθεῖ μέ τήν ἐκπόνηση τοῦ χρονιάτικου στρατηγικοῦ σχεδίου στή βάση τῆς ἀνάλυσης τῆς πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς κατάστασης στήν Ἑλλάδα καί τά Βαλκάνια, τήν ἐκτίμηση τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καί μέσων: δικῶν μας καί τοῦ ἀντιπάλου. Σέ γενικές γραμμές ἡ πολιτική καί στρατιωτική κατάσταση στήν Ἑλλάδα παρουσιάζονταν εὐνοϊκή γιά τό ΔΣΕ. Οἱ μεγάλες ἀπώλειες τοῦ ἀντιπάλου στίς φονικές μάχες τοῦ Γράμμου-Σμόλικα τό καλοκαίρι τοῦ 1948 καί οἱ νίκες μας στό μέτωπο τοῦ Βίτσι δημιούργησαν κατάσταση πολιτικῆς καί στρατιωτικῆς κρίσης στό ἀντίπαλο στρατόπεδο. Ἡ κατάσταση ἦταν εὐνοϊκή γιά πέρασμα σέ τακτική στρατηγικῆς ἐπίθεσης γιά σταθερή ἀπελευθέρωση καί πεδινῶν περιοχῶν ἄν πραγματοποιούσαμε τή μεγαλύτερη δυνατή συγκέντρωση δυνάμεων καί μέσων σέ μιά κύρια κατεύθυνση, ἄν μᾶς δίνονταν ἀπό τοὺς συμμάχους μας τά κατάλληλα μέσα γιά ἀγώνα σέ πεδινά ἐδάφη καί κατοικημένους τόπους.

Δυσμενῆς παράγοντας γιά τόν ΔΣΕ ἦταν ἡ κατάσταση, πού δημιουργήθηκε στά Βαλκάνια μέ τήν ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Γιουγκοσλαβίας μέ ἄμεση συνέπεια τήν μὴ ἀναγνώριση τῆς ΠΔΚ ἀπό τίς Σοσιαλιστικές χῶρες. Αὐτή ἡ ἀλλαγή προκάλεσε ἀλλαγὴ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων στά Βαλκάνια σέ ὄφελος τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καί τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης. Αὐτή ἡ ἀλλαγή δημιουργοῦσε πραγματικούς κινδύνους ὄχι μόνο γιά τόν ΔΣΕ, ἀλλά καί γιά τήν Ἀλβανία, πού ἀποκόπηκε ἀπό τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο. Αὐτή ἡ ἀλλαγή ἦταν ἀντικειμενικό στοιχεῖο ἀρκετό γιά νά προκαλέσει μερική ἢ ριζικὴ ἀλλαγὴ τοῦ

Γενικοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσης γιά τά Βαλκάνια γενικά καί εἰδικά γιά τό δικό μας ἔνοπλο ἀγώνα. Ἐμεῖς ἔπρεπε νά εἶχαμε καταλάβει ὅτι οἱ διεθνεῖς συνθήκες στά Βαλκάνια ἄλλαξαν καί τά στοιχεῖα στά ὁποῖα στηρίχθηκε ἀρχικά ὁ ἔνοπλος ἀγώνας μας (ἀνοιχτή βοήθεια μέ ὄλα τά μέσα) ἐπίσης ἄλλαξαν. Μιά χαρακτηριστική ἀπόδειξη εἶναι ἡ μή ἀναγνώριση τῆς ΠΔΚ.

Ὅπως γράφει ὁ Γούσιας στό βιβλίο του, σελ. 440, σέ συνάντησή του μέ τό Ζαχαριάδη ὁ Στάλιν ὑποσχέθηκε νά χορηγήσει στό ΔΣΕ βαρῦ ὄπλισμό. Καί στήν σελ. 441 γράφει:

«...Προετοιμασία γιά ἀντιμετώπιση τῆς ἐκστρατείας του τοῦ ἀντιπάλου προκαλώντας του σοβαρή φθορά καί μετά ἀντιχτύπημα μέ σοβαρές δυνάμεις, πού θά μᾶς ἐπέτρεπε νά κυριαρχήσουμε σέ μιά μεγάλη περιοχή τῆς χώρας» καί στή σελίδα 458 ὁ στρατηγικός σκοπός γίνεται πιό συγκεκριμένος: «...Φθορά καί τσάκισμα τῆς ἐπιθετικῆς προσπάθειας τοῦ ἀντιπάλου στήν Πελοπόννησο-Ρούμελη-Θεσσαλία. Μεγάλη φθορά καί συντριβή τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου στό Βίτσι καί τό Γράμμο τό 1949 καί στρατηγική ἀντεπίθεση γιά ἀνατροπή του μέ πλατύ ἐλιγμό πρὸς Ἡπειρο καί ἀπελευθέρωσή της».

Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ ἡγεσία γιά νά πραγματοποιοῦσε τό στρατηγικό σκοπό τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἡπείρου (σωστός κατά τά ἄλλα) ἔπρεπε νά συγκροτήσῃ ἀπαραίτητα μηχανοκίνητη Μονάδα, ἱκανή νά ἀναλάβῃ τήν ἐκπλήρωση τῆς στρατηγικῆς ἀποστολῆς. Αὐτή ἡ Μονάδα θά ἦταν ἡ ἀπαρχή γιά τή συγκρότηση σύγχρονου μηχανοκίνητου τακτικοῦ στρατοῦ, μόνοι ἱκανοῦ γιά τήν ἀπελευθέρωση πεδινῶν περιοχῶν καί μεγάλων κατοικημένων κέντρων.

Τό στρατηγικό σχέδιο, ὅπως τό ἐκθέτει σέ συντομία ὁ Γούσιας, ἀποτελεῖ μόνο ἰδέα, χωρίς νά φαίνονται οἱ δυνάμεις, πού θά ἐκπλήρωναν τήν στρατηγική ἀποστολή, οἱ ἀποστολές αὐτῶν τῶν μονάδων, ὁ χρόνος ἐκτέλεσης, ἡ τακτική (μορφές ὀργάνωσης καί μέθοδοι πάλης), ὁ ἀνεφοδιασμός κ.λπ. Ἀπ' ὅτι γράφει ὁ Γούσιας γίνεται φανερό, ὅτι ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἡπείρου θά

ήταν αποτέλεσμα επιθετικού έλιγμοῦ μετά τήν αντιμετώπιση τής έκστρατείας τοῦ αντιπάλου στήν Πελοπόννησο-Ρούμελη-Θεσσαλία (μικρή φθορά τοῦ αντιπάλου) καί Βίτσι = Γράμμο (μεγάλη φθορά).

ΑΥΤΗ ΑΚΡΙΒΩΣ Η ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΟΥ ΔΣΕ ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΗΤΑΝ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΛΑΘΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΕΣΕ ΑΠΟΦΑΣΙΣΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΗΤΤΑ ΤΟΥ ΔΣΕ ΤΟ 1949.

Μόνο ή συγκέντρωση τοῦ κύριου ὄγκου τῶν δυνάμεων τοῦ Νότου καί τοῦ Βίτσι στήν ἀμυντική βάση τοῦ Γράμμου καί τοῦ Σμόλικα ήταν ή μοναδική στρατηγική λύση. Αὐτός ὁ χρόνος ήταν ὁ χρόνος τής ἀποφασιστικῆς ἀναμέτρησης μέ τόν ἀντίπαλο καί αὐτή ή μάχη θά ἔκρινε τήν τύχη τοῦ ὄλου πολέμου. Μόνο ή συγκέντρωση μεγάλων δυνάμεων καί μέσων στή Βόρεια Πίνδο στό ὕψος τής στρατηγικῆς κλίμακας θά επέτρεπε τήν ἐξασφάλιση μεγάλης στρατηγικῆς ἐφεδρείας γιά νά καταφερθεῖ στόν ἀντίπαλο ἰσχυρό χτύπημα στρατηγικῆς σημασίας μέ τή στρατηγική ἀντεπίθεση ἐναντία στόν ἐπιτιθέμενο ἀντίπαλο ή τή στρατηγική ἐπίθεση ἔξω ἀπό τήν ἀμυντική βάση, ἄν φυσικά συγκροτούσαμε τή μηχανοκίνητη μονάδα, που θά προκαλοῦσε στόν ἀντίπαλο στρατηγικό αἰφνιδιασμό καί θά συντελοῦσε στήν ἀπελευθέρωση τής Ἡπείρου. " Ἄλλοι λόγοι, πού ἐπέβαλαν αὐτή τή συγκέντρωση τῶν κύριων δυνάμεων τοῦ ΔΣΕ στήν ἀποφασιστική στιγμή σέ μιά κύρια βάση ήταν οἱ παρακάτω: 1) Στό νότο, μεγάλες δυνάμεις μας σέ περίοδο μεγάλης ἐχθρικῆς περικύκλωσης δέν εἶχαν τόν ἀπαραίτητο ἀνεφοδιασμό σέ τρόφιμα καί πυρομαχικά γιά νά ἀντάξουν παρατεταμένη ἄμυνα ή νά ἐλιχθοῦν στό ἐσωτερικό τής ἐχθρικῆς περικύκλωσης ή στά μετόπισθén της.

Αὐτό ἀποδείχτηκε περίτρανα στά προηγούμενα δυό χρόνια καί ή ζωή χρεοκόπησε τή θεωρία τής τακτικῆς τοῦ Μάρκου γιά «παρτιζάνικη τακτική ἐλιγμῶν». Ὁ ἀνεφοδιασμός μεγάλων δυνάμεων στό νότο μέ ἀεροπλάνα ή βενζινόπλοια σέ τρόφιμα, πυρομαχικά, ἱματισμό, ὑγειονομικό ὕλικό κ.λπ. θά ήταν μηδα-

μηνός και ὄχι σίγουρος, συνεπῶς, αὐτά τὰ τμήματα, ὄχι μόνο δέν θά μπορούσαν νά προξενήσουν στόν αντίπαλο σοβαρές ζημιές, ἀλλά και θά κινδύνευαν νά ἐξοντωθοῦν.

Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος ἀπειλοῦσε πάντοτε τὰ τμήματα τῆς Πελοποννήσου, πού σέ περίπτωση μεγάλης περικύκλωσης δέν θά μπορούσαν νά διαφύγουν ἔξω ἀπό τόν κλοιό, γι' αὐτό ἐπιβάλλονταν νά περάσουν ἀμέσως στή Ρούμελη πάνω ἀπό 2.500 ἀντάρτες κι ἐκεῖ νά ἔμειναν ὄχι περισσότεροι ἀπό 800 ἀντάρτες ἐπιλεκτοί γιά διεξαγωγή ἀνταρτοπολέμου τῆς πρώτης μορφῆς.

2) Τό Βίτσι ἦταν χῶρος ἀκατάλληλος γιά ὀργάνωση συμπαγοῦς ἀμυντικοῦ μετώπου περιφερειακά και σέ βάθος, καθώς και γιά συγκέντρωση μεγάλης στρατηγικῆς ἐφεδρείας γιά στρατηγική ἀντεπίθεση. Ἄλλο μειονέκτημα ἦταν, ὅτι τό ἀμυντικό μέτωπο τοῦ Βίτσι διακόπτεται ἀπό τόν ἀμαξητό δρόμο Καστοριά-Φλώρινα, πού ἔδινε τή δυνατότητα στόν αντίπαλο νά δημιουργήσει ρήγμα σέ δύο κατευθύνσεις μέ τὰ τάνκς και τὰ ἄλλα μηχανοκίνητα μέσα του, πού θά ξεχύνονταν στόν κάμπο τῆς Πρέσπας μέ ἀποτέλεσμα τήν ἀποδιοργάνωση ὄλου τοῦ ἀμυντικοῦ μετώπου και τήν καταστροφή σημαντικῶν δυνάμεών μας. Μέ τήν ἐμπλοκή τῶν δυνάμεών μας τοῦ Βίτσι στόν ἀγῶνα ἀντιμετώπισης μεγάλης ἐχθρικής ἐπίθεσης θά ἦταν βέβαιο, ὅτι αὐτές οἱ δυνάμεις δέν θά μπορούσαν νά χρησιμοποιηθοῦν γιά τήν πραγματοποίηση τῆς στρατηγικῆς ἀποστολῆς, δηλ. τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἡπείρου. Παραμονή μας στό Βίτσι θά δικαιολογοῦνταν ἐν μέρει μόνο ἂν εἶχαμε γιά στρατηγικό σκοπό τήν πραγματοποίηση τοῦ σχεδίου «Σ», πού πρόβλεπε τήν ἀπελευθέρωση τοῦ ὑπίπεδου τῆς Κοζάνης και τήν ἀπόλυτη σιγουριά, ὅτι θά μᾶς δίνονταν τὰ μέσα και ὄλη ἡ ἄλλη ἀπαραίτητη ὑλική και τεχνική βοήθεια γιά δημιουργία ἀξιόλογης μηχανοκίνητης μονάδας, πού στή διάρκεια τῆς ἐπίθεσης τοῦ ἀντιπάλου θά συμπλήρωνε τό σύστημα πυρός στά διάκενα τοῦ μετώπου και σ' ὄλο τό βάθος, και κατά τήν ἀντεπίθεση θά ἀποτελοῦσε τήν κύρια δύναμη κρούσης γιά τή δημιουργία ρήγματος, περικύκλωση μεγάλων ἐχθρικῶν σχηματισμῶν και τήν πλήρη ἐξόντωσή τους, ἐπίσης συνέχιση τοῦ ρήγματος σέ βάθος. Τό μειονέ-

κτισμα όμως τής εμφάνισης και προκαταβολικής δράσης τής μηχανοκίνητης μονάδας στο χώρο του Βίτσι θά ήταν, ότι θά χάναμε τό στοιχείο του αϊφνιδιασμού και ό αντίπαλος θά είχε πάρει τά αναγκαία μέτρα για τήν έξουδετέρωση του νέου αυτού παράγοντα.

Είναι άπαραβίαστη άρχή ό αντίπαλος νά μήν γνωρίζει τή θέση τής στρατηγικής μας έφεδρείας, όπως επίσης τά νέα όπλα, πού θά χρησιμοποιήσουμε, νέα τακτική κ.λπ.; δηλαδή στοιχεία, πού μπορούν νά προκαλέσουν στρατηγικό αϊφνιδιασμό στον αντίπαλο και τήν πλήρη έπιτυχία τής στρατηγικής μας έπίθεσης, πού είναι ή μόνη άποφασιστική ένέργεια, πού μπορεί νά φέρει τή νίκη.

3) Ήταν λάθος στρατηγικής σημασίας ή ιδέα τής ήγεςίας νά αντιμετώπισει τήν έστρατεία του αντιπάλου σέ δυό άμυντικές βάσεις: τό Βίτσι και τό Γράμμο, πού όχι μόνο δέν μπορούσαν νά αλληλοϋποστηριχθούν αλλά γίνονταν και εύάλωτες από τον αντίπαλο. Έξάλλου, άλλα μειονεκτήματά της ήταν ότι ούτε συμπαγές άμυντικό μέτωπο μπορούσε νά έξασφαλιστεί, ούτε νά αποτελέσουν στρατηγική έφεδρεία για στρατηγική άντεπίθεση μέ σκοπό τή συντριβή αξιόλογης έχθρικής δύναμης.

Μέ βάση όλα τά παραπάνω καταλήγω στο συμπέρασμα ότι ή μεγάλη μάχη του 1949 για τήν αντιμετώπιση τής άποφασιστικής έπίθεσης του αντιπάλου έπρεπε νά γίνει μέ τή συγκέντρωση του κύριου όγκου των δυνάμεων του ΔΣΕ σέ μία κύρια βάση: τή βάση του Γράμμου-Σμόλικα και μία δευτερεύουσα στο Μπέλες μέ τή συγκέντρωση των δυνάμεων ανατολικά του Άξιου και τήν σοβαρή ένίσχυση αυτής τής βάσης μέ βαρύ πυροβολικό μεγάλο βεληνεκούς για τήν έξασφάλιση του έλέγχου του συγκοινωνιακού δικτύου του αντιπάλου.

Στή βάση τής παραπάνω κεντρικής στρατηγικής ιδέας έπρεπε νά άρχισει τό Γενικό Έπιτελείο του ΔΣΕ τήν έπεξεργασία των παρακάτω σχεδίων, πού θά έμπαιναν στην κρίση και άπόφαση του Πολεμικού Συμβουλίου:

1) Σχέδιο χειμερινής δράσης του ΔΣΕ

Τό σχέδιο χειμερινής δράσης του ΔΣΕ θά είχε για βασικό

σκοπό νά καθοριστεῖ τό συνολικό ὕψος τῆς ἐπιστράτευσης, πού ἔπρεπε νά πραγματοποιηθεῖ γιά νά ἐφαρμοστεῖ μ' ἐπιτυχία τό χρονιάτικο στρατηγικό σχέδιο τοῦ ΔΣΕ. Αὐτό τό ὕψος θά καθορίζονταν στή βάση τῆς ἐκτίμησης τῶν δυνατοτήτων κατά περιοχές πού αὐτές οἱ δυνατότητες θά ἦταν καί τό σχέδιο τῆς κάθε μεγάλης Μονάδος. Ἡ ἐκτίμηση τῆς ἀξίας τῆς ἀπόδοσης τῆς ἐπιστράτευσης θά κρίνονταν σέ σχέση μέ τίς δικές μας ἀπώλειες, πού ἔπρεπε νά ἀναλογοῦν σέ 10-20 τό πολύ δικές μας ἀπώλειες (νεκροί, βαρειά τραυματίες, λιποτάχτες) καί 100 νεοεπιστρατευμένους. Ἔτσι θά ἔκανε προσεκτικές τίς Διοικήσεις στήν ἐκλογή τῶν στόχων καί τήν ὀργάνωση καί ἐκτέλεση τῶν ἐπιχειρήσεων, ὥστε τό κέρδος τῶν ἐπιχειρήσεων νά ἦταν ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερο. Γιά τίς δυνάμεις τῆς κύριας βάσης τοῦ Βίτσι θά ὑποδείχονταν οἱ συγκεκριμένοι στόχοι, πού θά γίνονταν ἀντικείμενο ἐπιχειρήσεων μέ συγκεντρωμένες δυνάμεις γιά τή μεγαλύτερη δυνατή ἀπόδοση τῆς ἐπιστράτευσης μέ ἐλάχιστες δικές μας ἀπώλειες, στό ΚΓΑΝΕ θά ὑποδείχονταν ἡ ὀργάνωση παρόμοιων ἐπιχειρήσεων.

Τό δεύτερο σκέλος τοῦ σχεδίου θά ἀφοροῦσε τόν ὑπολογισμό τῶν ἀναγκαίων ποσοτήτων τροφίμων καί ζωοτροφῶν, φαρμάκων, ἱματισμοῦ καί ὑπόδησης, πυρομαχικῶν καί πολεμικοῦ ὕλικου γιά ὀλόκληρο τό χρόνο καί μισό χρόνο ἐπί πλέον γενικά καί εἰδικά γιά τίς κύριες ἀμυντικές βάσεις τῆς Βόρειας Πίνδου καί τοῦ Μπέλες. Βασικό ζήτημα ἦταν νά καθοριστοῦν οἱ πηγές ἀνεφοδιασμοῦ, δηλαδή οἱ ποσότητες πού ἔπρεπε νά ἐξοικονομηθοῦν ἀπό τό λαό καί τίς ἀποθήκες τοῦ ἀντιπάλου καί οἱ ποσότητες πού ἔπρεπε νά ζητηθοῦν ἀπό τούς συμμάχους μας τοῦ ἔξωτερικοῦ. Οἱ πρῶτες ποσότητες θά γίνονταν ἀντικείμενο τοῦ σχεδίου ἐπιχειρήσεων τῆς κάθε Μονάδας γιά τή χειμερινή περίοδο.

Τό τρίτο σκέλος τοῦ σχεδίου δράσης τοῦ ΔΣΕ θά ἀφοροῦσε τό σχεδιασμό τῆς δράσης τοῦ ΔΣΕ ἐναντία στόν Κυβερνητικό Στρατό. Βασικές ἐπιδιώξεις αὐτῆς τῆς δράσης ἔπρεπε νά εἶναι οἱ παρακάτω: α) Ἀδιάκοπη καταστροφή τοῦ συγκοινωνιακοῦ καί τηλεφωνικοῦ δικτύου σέ πανελλαδική κλίμακα μέ βασικό

σκοπό τόν έξαναγκασμό τοῦ ἀντιπάλου νά ἀποκεντρώνει τίς δυνάμεις του γιά τήν ἀσφάλεια αὐτοῦ τοῦ δικτύου. Σ' αὐτή τή γενική παράγραφο θά προβλέπονταν καί συγκεκριμένες καταστροφές μεγάλων τεχνικῶν ἔργων, πού θά δυσκόλευαν γιά πῶλύ καιρό τόν ἀνεφοδιασμό τῶν ἀντιπάλων στρατιωτικῶν Μονάδων καί θά δημιουργοῦσαν πρόσθετες δυσκολίες καί φροντίδες γιά τήν ἀντίπαλη Διοίκηση. Ταυτόχρονα ἤ καί χωριστά θά προβλέπονταν καί ἡ καταστροφή τῶν μέσων μεταφορᾶς τοῦ ἀντιπάλου στήν κίνησή τους ἤ στίς βάσεις τους, ἀποθηκῶν βενζίνης καί πετρελαίου, ἀεροδρομίων καί ἀεροπλάνων μέ κομάντος ἤ καί συγκεντρωμένες μεγάλες δυνάμεις.

Βασική ἀρχή τοῦ ἀνταρτοπολέμου εἶναι ἡ ἐξάρθρωση τῶν συγκοινωνιῶν καί τῶν τηλεπικοινωνιῶν, πού εἶναι τά νεῦρα τοῦ ἀντιπάλου. β) Ἐπιθέσεις γιά ἐκμηδένιση ἀδύνατων ἐχθρικών φρουρῶν (ΜΑΥ, Χωροφυλακῆς, Ἐθνοφρουρᾶς) θά ἦταν ἡ δεύτερη μέθοδος πάλης, μέ τήν ὁποία θά ἀποσκοπούσαμε νά πετύχουμε ἀκόμα μεγαλύτερη ἀποκέντρωση τῶν ἐχθρικών δυνάμεων γιά τήν ἀσφάλεια τῶν δρόμων ἀνεφοδιασμοῦ καί τῶν κατοικημένων σημείων του. Μέ τήν πλήρη ἐπιτυχία αὐτῶν τῶν ἐπιχειρήσεω ἡ ἀντίπαλη Διοίκηση θά ἦταν ὑποχρεωμένη νά διπλασιάσει καί τριπλασιάσει τή δύναμη αὐτῶν τῶν φρουρῶν μέ ἀποτέλεσμα νά ἐξασθενίζει τίς κύριες δυνάμεις κρούσης. γ) Διαρκῆς παρενόχληση τῶν δυνάμεων τοῦ Στρατοῦ στίς βάσεις τους ἤ στή διάταξη πρώτης γραμμῆς γύρω ἀπό τή βάση τοῦ Βίτσι μέ νυχτερινές ἐπιθέσεις, διεισδύσεις καί ναρκοθετήσεις τῶν ἐσωτερικῶν γραμμῶν κίνησης καί ἀνεφοδιασμοῦ, ἐξόντωση σταθμῶν Διοίκησης καί βάσεων Πυροβολικοῦ, σύλληψη αἰχμαλώτων καί κάποτε μεγάλες ἐπιθέσεις γιά πλήρη ἐξόντωση ἐχθρικών σχηματισμῶν, μέ τίς λιγότερες δικές μας ἀπώλειες.

Νομίζω, ὅτι ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα θά ἔδιναν μιᾶ ὀλοκληρωμένη ἐπιτελική προετοιμασία τοῦ σχεδίου δράσης τοῦ ΔΣΕ γιά τή χειμερινή περίοδο, πού θά κατηύθυνε τίς σκέψεις καί θελήσεις τῆς ἡγεσίας καί τῶν Διοικήσεων καί Ἐπιτελείων ὅλων τῶν κλιμακίων σ' ἓνα σκοπό: τήν ὀλόπλευρη προετοιμασία μας γιά τήν καλύτερη ἀντιμετώπιση τῆς ἐπίθεσης τοῦ ἀντιπάλου ἐ-

νάντια στην κύρια άμυντική μας βάση του Γράμμου και του Σμόλικα. Αυτό τό σκοπό δέν μπορούσε νά τόν πραγματοποιήσει μόνη της ή κομματική ήγεσία, όσες ικανότητες κι άν είχε (πολιτικές και όργανωτικές, γιατί στρατιωτικές δέν είχε). Άλλά μόνο σέ στενή συνεργασία μέ ένα ικανό Έπιτελεϊο, πού θά ήταν πραγματικός δημιουργικός όργανισμός, ικανός νά ύλοποιήσει τή στρατηγική ιδέα της πολιτικής και στρατιωτικής ήγεσίας.

2) Σχέδιο άνακατάληψης και όχύρωσης της άμυντικής βάσης του Γράμμου - Σμόλικα

Τό σχέδιο αυτό θά είχε μιά άρχική μορφή και ή άποκρυστάλλωσή του σέ διαταγή επιχειρήσεων θά γίνονταν στή διάρκεια όλου του χειμώνα, πού θά ήταν γνωστά τά άποτελέσματα της χειμερινής μας προετοιμασίας για τή μεγάλη μάχη. Άμεσα έπρεπε νά καθοριστούν τά παρακάτω στοιχεία:

α) Η κατά προσέγγιση άναγκαία δύναμη για τήν όργάνωση ικανού άμυντικού συστήματος των όρεινών όγκων του Γράμμου και του Σμόλικα. Για τήν έκτίμηση αυτού του παράγοντα δέν θά έπρεπε νά καθοδηγούμαστε από τήν άρνητική πείρα του 1948. Τότε μέ τούς 11.000 άντάρτες μόλις κατορθώσαμε νά όργανώσουμε ένα περιφερειακό σύστημα άμυνας μέ κέντρα αντίστασης σέ φύσει όχυρές θέσεις και μεγάλα διάκενα μεταξύ τους. Τότε ή άμυνά μας δέν είχε κανένα βάθος, δέν προβλέφτηκε κάποια κύρια γραμμή αντίστασης και δέν εξασφαλίστηκε στρατηγική έφεδρεία για στρατηγική άντεπίθεση. Αυτό τό σύστημα άμυνας ήταν έντελώς έλαττωματικό και ή παρατεταμένη άμυνά μας των 70 ήμερών βασικά όφειλονταν στή λαθεμμένη τακτική του άντιπάλου, πού χρησιμοποίησε άποκλειστικά τίς μετωπικές επιθέσεις πάνω στά όχυρά μας και όχι τή διείσδυση μεγάλων μονάδων στό έσωτερικό της τοποθεσίας μας για τήν άποδιοργάνωση του άνεφοδιασμού των τμημάτων μας και της Διοίκησης.

Τό άμυντικό μας σχέδιο έπρεπε νά έχει σάν άφετηρία του τήν ιδέα της εξασφάλισης σταθερού δρομολογίου άνεφοδιασμού στόν άξονα: ΑΣΗΜΟΧΩΡΙ - ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗ - ΠΥΡΣΟ-

ΓΙΑΝΝΗ - ΠΟΥΡΝΙΑ. Για την εξασφάλιση αὐτοῦ τοῦ δρομολογίου ἦταν ἀπαραίτητο νά προβλεφτεῖ μιὰ τελευταία τοποθεσία ἀντίστασης μέ σχετικά συνεχές μέτωπο ἀπό τά πυρά ἀλληλοὑποστηριζόμενων σημείων στηρίγματος σέ κοντινές ἀποστάσεις πάνω σέ φύσει ὄχυρά σημεῖα καί ἰσχυρή ὀχύρωση καί ἐξασφάλιση ἐφεδρειῶν τακτικῆς καί ἐπιχειρησιακῆς σημασίας γιά ἀντεπιθέσεις. Ἡ τοποθεσία αὐτή θά στηριζόνταν σέ πραγματικά ὄχυρά, πού ἔπρεπε νά δημιουργηθοῦν στά παρακάτω σημεῖα: στόν κυρίως Γράμμο (ύψ. 2520), Κιάφα (2398), Περιοχή Ὁξυᾶς-Περιοχή Προφ. Ἡλία Φούρκας - Σμόλικα - Πύργο Στράτσιανης - Περιοχή Ἀγίας Βαρβάρας.

Γιά τήν ἀποτελεσματική ἄμυνα αὐτῆς τῆς τελευταίας τοποθεσίας ἀντίστασης χρειάζονταν μιὰ δύναμη 15.000 ἀνδρῶν. Γιά τή συντριβή σημαντικῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου χρειάζονταν μιὰ στρατηγική ἐφεδρεία ἄλλων 15.000 ἀνδρῶν τοποθετημένη στόν ὀρεινό ὄγκο τοῦ Σμόλικα μέ κύρια κατεύθυνση στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης πρὸς Κόνιτσα-Ἀῶο-Καλπάκι γιά τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση τῶν ἐκεῖ δυνάμεων καί προέλαση πρὸς Γιάννενα μέ τή βοήθεια τῆς μηχανοκίνητης Μονάδας. Ἔτσι συνολικά ἔπρεπε νά ὑπολογιστεῖ μιὰ δύναμη 30 καί πάνω χιλιάδων ἀνδρῶν στή Βόρεια Πίνδα γιά τήν ἀνακατάληψη τῆς βάσης, τήν παρατεταμένη ἄμυνα καί τό πέρασμα σέ στρατηγική ἐπίθεση γιά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ ὑψιπέδου τῶν Γιαννίνων, τοῦ Μετσόβου, τῆς Ἡγουμενίτσας καί τῆς Φιλιπιάδας, πού καθόριζαν τή σταθερή κατοχή τῆς Ἡπείρου.

β) Μέ βάση τήν τότε διάταξη τῶν Μονάδων σέ γενικές γραμμές μποροῦσε νά καθοριστοῦν οἱ ἀποστολές ὡς ἑξῆς: 1) Οἱ δυνάμεις τοῦ Βίτσι μέ τήν VIII Μεραρχία, πού δροῦσε στά Ζαγόρια θά εἶχαν τήν ἀποστολή νά ἀνακαταλάβουν ὄλο τόν κυρίως Γράμμο καί τήν περιοχή τῆς Φούρκας καί νά ἀρχίσουν τήν ὀχύρωση τῆς περιοχῆς στό μεγαλύτερο δυνατό βάθος μέχρι καί τήν τελευταία τοποθεσία ἄμυνας, 2) Τό ΚΓΑΝΕ θά συγκεντρωνε τίς δυνάμεις του στό Σμόλικα γιά τή συγκρότηση τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας καί τήν ἄμυνα τοῦ Σμόλικα.

γ) Ἔπρεπε νά προταθεῖ νέα ὀργάνωση τῶν μονάδων, πού

νά ανταποκρίνονται στις νέες μέθοδες πάλης, πού είχαν στοιχειά τακτικής στρατηγικής άμυνας και «στρατηγικής επίθεσης», δηλαδή στοιχειά πολέμου τακτικού στρατού. Τώρα χρειάζονταν ή συνεργασία Πεζικού μέ τό Πυροβολικό και τά μηχανοκίνητα μέσα και ανάληψη τής Διοίκησης τών μεγάλων Μονάδων από επαγγελματικά στελέχη δηλαδή, από μόνιμους και έφεδρους αξιωματικούς, άφου οί τελευταίοι περνούσαν σύντομη μετεκπαίδευση. Για έξοικονόμηση ίκανών στελεχών για διοικήσεις Μεραρχιών και Ταξιαρχιών και για τήν ελάττωση τών Μηχανισμών Διοίκησης τών κλιμακίων πάνω από Τάγμα, δηλαδή για τήν αύξηση τής παρατακτής δύναμης επιβάλλονταν ή ελάττωση τών κλιμακίων Διοίκησης Μεραρχιών και Ταξιαρχιών μέ αύξηση του άριθμού τών ταγμάτων κατά Ταξιαρχία, τών Διμοιριών κατά Λόχο και τών Λόχων κατά Τάγμα. Τό βασικό ήταν τό Πολεμικό Συμβούλιο νά υιοθετήσει τήν άρχή αυτή και ανάλογα και μέ τά άποτελέσματα τής χειμερινής άντιεκστρατείας θά γίνονταν συγκεκριμένη σύνθεση και συγκεκριμένες προτάσεις για τίς Διοικήσεις και τά Επιτελεία από Τάγμα και πάνω.

Άπό τήν καλή έπιλογή τών Διοικήσεων και τών Έπιτελείων θά έξαρτιόνταν και ή έπιτυχία τής άποτελεσματικής άντιμετώπισης τής έκστρατείας του άντιπάλου και τής στρατηγικής μας άντεπίθεσης ή επίθεσης. Έδω θά είχε θέση και ή πρόταση για δημιουργία Διμοιρίας νέου τύπου, πού έχω έκθέσει προηγούμενα (1 ομάδα πυρός μέ 3 όπλοπολυβόλα και 1 όλμάκι + 4-5 ομάδες αυτόματιστών), πού θά έδινε τή δυνατότητα του συνδυασμού του πυρός και τής κίνησης στά πλαίσια τής Διμοιρίας και όχι τής ομάδας και του αυτόματου χωρισμού και σχηματισμού Λόχων και Ταγμάτων πυρός και κίνησης (χωρίς διατάραξη τών όργανικών δεσμών) για τήν έκτέλεση εύρύτερων έλιγμών τακτικής σημασίας στά πλαίσια του Τάγματος. Ειδική θέση θά είχε και ή όργάνωση τών Μονάδων πυροβολικού, άντιαεροπορικού και άντιαρματικού στή βάση τής οίκονομίας του άριθμού τών σωλήνων τών πυροβόλων και τής αύξησης του άριθμού τών βλημάτων για κάθε Μονάδα και τή

βασική χρησιμοποίηση του πυροβολικού στά πλαίσια της στρατηγικής άντεπίθεσης ή επίθεσης μέ συγκεντρωμένη βολή σέ μιά κύρια κατεύθυνση γιά τή δημιουργία ρήγματος σέ βάθος καί τήν έκμετάλλευση αὐτοῦ τοῦ ρήγματος ἀπό τά μηχανοκίνητα μέσα σέ στενή συνεργασία μέ τό πεζικό.

δ) Σημασία εἶχε νά προσδιοριστεῖ περίπου ὁ χρόνος τῆς ἐκτέλεσης τῆς ἐπιχείρησης γιά τήν ἀνακατάληψη τῆς βάσης τοῦ Γράμμου-Σμόλικα καί νά καθοριστεῖ ἡ τακτική τῆς ἐξασφάλισης τῆς μυστικότητας καί παραπλάνησης τοῦ ἀντιπάλου. Κατάλληλος χρόνος θά ἦταν τό τέλος τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1949, πού ὑποτίθεται, ὅτι θά εἶχαν λυώσει τά πολλά χιόνια στά βουνά καί θά εἶχε ἀρχίσει ἡ συγκέντρωση τῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου γιά τήν ἐστρατεία του στή Ρούμελη καί τή Θεσσαλία. Ἡ ἀκριβής ἡμερομηνία θά καθορίζονταν συμπληρωματικά ἀνάλογα μέ τίς καιρικές συνθήκες καί τήν τακτική κατάσταση στή Ρούμελη καί τή Θεσσαλία.

Ἡ κατάλληλη στιγμή γιά τήν ἐπίθεση τῶν δυνάμεων τοῦ Βίτσι καί τῆς VIII Μεραρχίας γιά τήν ἀνακατάληψη τοῦ Γράμμου καί τοῦ Σμόλικα θά ἦταν ἡ στιγμή τῆς ἐκδήλωσης τῆς ἐστρατείας τοῦ ἀντιπάλου στό νότο, πού ὁ ὄγκος τῶν δυνάμεων του θά ἦταν ἀπασχολημένος σ' αὐτές τίς περιοχές. Ἡ παραπλάνηση θά γίνονταν βασικά μέ τή δημιουργία τῆς ἐντύπωσης ὅτι ἡ ἀντιμετώπιση τῆς κύριας ἐπίθεσής του τοῦ ἀντιπάλου θά ἐκδηλωνόταν στό Βίτσι καί ὅτι ἡ περιοχή τοῦ Γράμμου καί τοῦ Σμόλικα εἶναι ἔξω ἀπό τό πεδίο δράσης μας. Αὐτό θά τό πετυχαίναμε ἂν προσανατολιζάμε τή δράση τῶν δυνάμεων τοῦ Βίτσι πρὸς τό ὑψίπεδο τῆς Κοζάνης καί τή Θεσσαλία καί στούς ἄξονες: Καστοριά-Κοζάνη καί Φλώρινα-Κοζάνη, τῆς VIII Μεραρχίας πρὸς Γρεβενά-Καλαμπάκα καί πρὸς Ἡπειρο, τοῦ Ἀρχηγείου Καιμακτσάλαν γιά σαμποταριστική δράση στούς δρόμους Φλώρινα-Ἐδεσσα καί Βέροια-Κοζάνη καί τέλος τοῦ Ἀρχηγείου Πιερῶν στούς δρόμους Βέροια-Λάρισα.

Ἐκτός ἀπό τόν προσανατολισμό τῆς δράσης αὐτῶν τῶν τμημάτων πρὸς τίς παραπάνω κατευθύνσεις θά ἔπρεπε νά ἐνταθεῖ ἡ ὀχύρωση τοῦ Βίτσι καί ὅλη ἡ περιοχή σ' ὄλο τό βάθος νά γέμι-

ζε από πραγματικά και ψεύτικα όχυρά, επίσης προς τό τέλος τής περιόδου νά εμφανίζονταν ἔστω 2-3 τάνκς και πολλά όμοιώματα τών τάνκς, γεγονός, πού θά προκαλοῦσε τή μετακίνηση νέων δυνάμεων Πεζικοῦ και μηχανοκινήτων μέσων τοῦ ἀντιπάλου προς τό Βίτσι. Δέν θά ἦταν ἄσκοπο νά διαδίδαμε ἔντεχνα, ὅτι αὐτό τόν χρόνο ἡ Κοζάνη ἴσως και ἡ Θεσσαλονίκη θά ἔπεφταν στά χέρια μας. Ἡ ἐξαπάτηση τοῦ ἀντιπάλου, ὅσον ἀφορᾶ τίς προθέσεις μας εἶναι συνηθισμένη μέθοδος για ὅλους τούς στρατούς προκειμένου νά πετύχει ὁ κρυφός στρατηγικός τους σκοπός. Ἡ ἐφευρετικότητα τών Διοικήσεων και τών Ἐπιτελείων προς αὐτή τήν κατεύθυνση ἔχει μεγάλη ἀξία, ἀρκεί οἱ πραγματικές μας προθέσεις νά κρατιένται σέ πλήρη μυστικότητα σέ περιορισμένο κύκλο στελεχῶν ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης.

ε) Εἰδικά για ὅλη τή διάρκεια τής ἐπιχείρησης στή Βόρεια Πίνδο τό 1949 ἔπρεπε νά μελετηθεῖ ἀπό τό Ἐπιτελεῖο και νά υἰοθετηθεῖ ἀπό τήν ἡγεσία τό σχέδιο ἀνεφοδιασμοῦ τών τμημάτων μέ ὅλα τά ἀναγκαῖα μέσα, χωριστά ἀπό τό ἐξωτερικό και χωριστά ἀπό τό ἐσωτερικό τής χώρας, ἀφοῦ καθορίζονταν οἱ βάσεις και οἱ ἄξονες ἀνεφοδιασμοῦ, καθώς και ἡ κλιμάκωση τών ἀποθηκῶν στό ἐσωτερικό τής βάσης σύμφωνα μέ τό γενικό σχέδιο. Αὐτό τό σχέδιο ἔπρεπε νά προβλέπει τόν ὄγκο ἀνεφοδιασμοῦ μέ ὅλα τά ἀναγκαῖα μέσα και για ὅλη τή χειμερινή περίοδο 1949-1950. Ἐκτός ἀπό τόν ὄγκο ὀπλισμοῦ και πυρομαχικῶν, τροφίμων κ.λπ. ἀπό τό ἐξωτερικό ἔπρεπε νά προβλέψουμε τόν ἀνεφοδιασμό τών μονάδων μας μέ ἀσύρματα μέσα διαβιβάσεων ἀπό Τάγμα και πάνω και λαρυγγόφωνα για τήν ἐσωτερική σύνδεση τών τμημάτων τοῦ Τάγματος. Τεράστια δουλειά εἶχαν νά κάνουν τά στελέχη τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ για τή χειμερινή περίοδο, και ὅμως χωρίς πρόβλεψη και ἐπιτελικό σχεδιασμό δέν θά μπορούσαν νά ἀνταποκριθοῦν στά σοβαρά καθήκοντά τους.

ζ) Σχετικά μέ τήν κατασκευή τών ὀχυρωματικῶν ἔργων στό Γράμμο και τό Σμόλικα χρειάζονταν προκαταβολική μελέτη και προετοιμασία για τή γρήγορη κατασκευή τους, γιατί ἀμέσως μετά τήν ἔναρξη τών ἐπιχειρήσεων για τήν ἀνακατάληψη

τοῦ Γράμμου καί τοῦ Σμόλικα θά ἔπρεπε νά περιμένουμε ἄμεση ἀντίδραση τοῦ ἀντιπάλου καί ἡ ὀχύρωση θά γίνονταν σέ συνθήκες ἐπιχειρήσεων. Ἰδιαιτέρη δυσκολία παρουσίαζε ἡ ὀχύρωση τῆς γυμνῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Γράμμου καί ἄλλων σημείων, πού εἶναι ἀπομακρυσμένα ἀπό τά δάση καί ἡ μεταφορά τῆς ξυλείας ἀπαιτεῖ χρόνο καί κόπο, ἐπίσης ὑπάρχουν δυσκολίες ἐξοσκαφῆς, γιατί τό ἔδαφος εἶναι πετρώδες καί πολλά σημεία ἀνυδρα κ.λπ. Προκαταβολική συγκέντρωση τῶν ὕλικῶν σ' αὐτά τά σημεία θά ἦταν ἀδύνατη στήν περίοδο τοῦ χειμῶνα, πού τά ἐδάφη εἶναι καλυμμένα ἀπό παχύ στρώμα χιονιοῦ καί γιατί ἔτσι θά προδίναμε στόν ἀντίπαλο τίς προθέσεις μας. Ἦταν ἀναγκαῖο νά μελετηθεῖ ἡ διάταξη τοῦ ἀντιπάλου στό Γράμμο καί ἡ δυνατότητα κοπῆς ξυλείας καί συγκέντρωσής της σέ καθορισμένα σημεία χωρίς νά ὑπάρχει κίνδυνος νά γίνει ἀντιληπτή ἀπό τόν ἀντίπαλο. Ἔτσι θά μπορούσαμε στή διάρκεια τοῦ χειμῶνα νά προετοιμάσουμε τήν ἀναγκαῖα ποσότητα ξυλείας καί μέ τήν ἔναρξη τῶν ἐπιχειρήσεων θά τή μεταφέραμε στούς τόπους δουλειᾶς. Ἀνάλογα μέ τά ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς ἔρρευνας θά ἐφαρμόζαμε καί καινοτομίες, πού θά ἐλάττωναν τόν ὄγκο τῆς δουλειᾶς καί τῶν ὕλικῶν.

Ἔτσι: 1) Στά γυμνά ἐδάφη τά χαρακώματα καί ὀρύγματα προδίδουν τή γενική διάταξη τοῦ τμήματος καί γίνονται σίγουρος καί σταθερός στόχος βολῆς τῶν βαρειῶν ὄπλων καί τῆς ἀεροπορίας τοῦ ἀντιπάλου, ἐπίσης ὑποβοηθοῦν τόν ἀντίπαλο νά ἐπεξεργασθεῖ τό σχέδιό του ἐπίθεσης, ὅσον ἀφορᾷ τήν κύρια κατεύθυνση καί τίς δευτερεύουσες. Ἐπρεπε, ἐπομένως, νά μήν κατασκευάσουμε, χαρακώματα καί ὀρύγματα πού ἀπαιτοῦσαν ἕναν σοβαρό ὄγκο ἐργασιῶν καί μεγάλο χρόνο χωρίς κάποιο σημαντικό ὄφελος.

2) Τά ἐπιφανειακά πολυβολεῖα καί ὄπλοπολυβολεῖα ἐπίσης προδίδουν τίς θέσεις αὐτῶν τῶν ὄπλων, προδίδουν τόν κύριο σκελετό τῆς ἄμυνας καί ὅσο γερά κι ἂν εἶναι θά βρεθοῦν οἱ τρόποι καί τά μέσα γιά τήν ἐξουδετέρωσή τους. Στά ὄρεινά ἐδάφη ὑπάρχει πάντοτε ἡ δυνατότητα κατασκευῆς πολυβολείων, καί κυρίως ὄπλοπολυβολείων, πού νά μήν ἐξέχουν ἀπό τήν ἐπιφά-

νεια του ἑδάφους, σ' αὐτό βοηθαίει ἡ κλίση πού ἔχει τό ἑδαφος. Αὐτό τό πλεονέκτημα καί ἡ χάραξη τοῦ ἄξονα τῆς βολῆς πάντοτε σέ πλαγιοφύλαξη κάνουν πολύ δύσκολη τήν ἀνακάλυψη τῶν θέσεων αὐτῶν τῶν ὄπλων ἀπό τήν ἐπίγεια καί ἐναέρια παρατήρηση τοῦ ἀντιπάλου.

Γιά τίς θέσεις τῶν ἀτομικῶν ὄπλων καί αὐτομάτων, ὀλμίσκων, χειροβομβιστῶν κ.λπ. πού συμπληρώνουν τό φραγμό τοῦ πυρός τό πρόβλημα εἶναι πιό εὐκολο.

Ἡ ἀφάνεια ὄλων αὐτῶν τῶν ἔργων ἀπό τήν ἐχθρική παρατήρηση πρέπει νά εἶναι τό κύριο μέλημα τῶν σχεδιαστῶν Ἐπιτελῶν, τῶν Διοικητῶν ὄλων τῶν κλιμακίων καί τῶν ἐκτελεστῶν.

Αὐτό τό ψυχολογικό πλεονέκτημα καί τό μεγάλο βάθος μέ τίς ἀλληλοὑποστηριζόμενες ἀφανεῖς φωλιές ἀντιστάσεων εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐγγύηση γιά τήν πιό μεγάλη ἀποτελεσματικότητα τοῦ ἀμυντικοῦ μας συστήματος. 3) Τά συρματοπλέγματα ἐπίσης προδίδουν τό σύστημα τῆς ἄμυνας καί καλλιεργοῦν τό πνεῦμα τῆς παθητικῆς ἄμυνας, ἐνῶ τό κύριο σέ κάθε σύστημα ἄμυνας εἶναι ἡ ἀντεπίθεση, πού ἀποσκοπεῖ στήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση τοῦ ἐπιτιθέμενου.

Συνεπῶς, ἡ πρώτη φροντίδα τοῦ Διοικητῆ τοῦ Τάγματος ἢ τοῦ Λόχου (ἄν πρόκειται γιά τήν ὀργάνωση σημείου στηρίγματος ἢ κέντρου ἀντίστασης) εἶναι νά καθορίσει τή θέση καί τή δύναμη τῆς ἐφεδρείας του γιά νά χτυπήσει τόν ἀντίπαλο στά πλευρά καί τά νῶτα καί νά τόν αἰχμαλωτίσει. Αὐτή εἶναι ἡ κλασική μέθοδος τῆς ἐνεργητικῆς ἄμυνας, πού ἀσφαλῶς θά πάρει ἐξελίξεις στίς σημερινές συνθήκες τῆς τεράστιας ἀνάπτυξης τῶν μέσων μαζικῆς ἐξόντωσης καί τῆς καταστροφῆς τῶν πιό ἰσχυρῶν ἀμυντικῶν ἔργων. Τότε καί τώρα ἐπιβάλλονταν καί θά ἐπιβάλλεται πιό πολύ ὁ ἀγῶνας ἐκ τοῦ συστάδην γιά τήν ἐξουδετέρωση τῆς χρησιμοποίησης τῶν βαρειῶν ὄπλων τοῦ ἀντιπάλου καί τῆς ἐναλλαγῆς τῶν χτυπημάτων πότε μέ τό ἀριστερό χέρι καί πότε μέ τό δεξιό γιά νά μπερδευτεῖ ὁ ἀντίπαλος καί νά μήν ξέρει πότε θά χρησιμοποιήσουμε τό ἀριστερό χέρι καί πότε τό δεξιό.

4) Τά ναρκοπέδια επίσης δημιουργοῦν τό πνεῦμα τῆς παθητικῆς ἀντίστασης καί ἐπί πλέον δημιουργοῦν κίνδυνο γιά τά δικά μας τμήματα ἀντεπίθεσης, πού συνήθως ἐνεργοῦν τή νύχτα. Γι' αὐτό ναρκοπέδια καί παγίδες χειροβομβίδων μποροῦν νά δημιουργοῦνται σέ ἀπόλυτη ἀνάγκη σέ ἐντελῶς ἀπυρόβλητες ζῶνες ἀπό τό σύστημά μας πυρός, ὑπό τόν ὄρο, ὅτι ὁ ναρκοθετημένος χῶρος θά εἶναι καλᾶ ἐπισημασμένος μέ εὐδιάκριτα καί γιά τή νύχτα σημεῖα καί ὅταν λήξει ἡ ἀνάγκη χρησιμοποίησης τοῦ ναρκοπεδίου πρέπει ἀμέσως νά ἀφαιρεθοῦν. Ἐπί τῶν ἐγκατελειμμένων ναρκοπεδίων τά τμήματά μας εἶχαν σημαντικές ἀπώλειες. Συμπέρασμα: Τό ἔργο τοῦ Ἐπιτελείου θά ἦταν τεράστιο αὐτό τό χρόνο καί καθήκον τῆς ἡγεσίας ἦταν νά ἔχει κοντά τῆς ἓνα ἰκανό Ἐπιτελεῖο, νά τό προσανατολίζει καί νά τό ἐλέγχει, νά ἀπαιτεῖ νά δουλεύει δημιουργικά. Παρακάτω θά δοῦμε πῶς ἐνήργησε ἡ ἡγεσία.

Ἐπιχειρήσεις τοῦ ΔΣΕ τό χειμῶνα τοῦ 1948 - 1949

1) Δράση τῶν μονάδων τοῦ Βίτσι

α) Ἡ ἐπίθεση τῆς 14ης Ταξιαρχίας τῆς IXης Μεραρχίας τή νύχτα 9 πρὸς 10 Ὀκτώβρη γιά κατάληψη τῆς ὀχυρωμένης τοποθεσίας Μπίκοβιτς ἀπότυχε. Τίς πρωινές ὥρες ἡ Χη Μεραρχία τοῦ ἀντιπάλου ἐπιτέθηκε σέ πολλά σημεῖα τῆς διάταξής μας. Κατέλαβε μόνο τόν "Αγ. Ἀθανάση. Στήν Κουκουβίτσα, Ὁρλοβο καί Ἄγ. Δημήτρη ἀποχρούστηκαν ἐπανειλημμένες σκληρές ἐπιθέσεις τοῦ ἀντιπάλου μέ πολύ σοβαρές ἀπώλειες γι' αὐτόν. Μέ νυχτερινή ἀντεπίθεση τά τμήματά μας ἀνακατέλαβαν τόν "Αγ. Ἀθανάση. Σ' ὅλες τίς μάχες οἱ ἀπώλειες τοῦ ἀντιπάλου ἦταν τεράστιες.

Πρόκειται προφανῶς γιά ἐπιχειρήσεις γιά καλυτέρευση τῶν ἀμυντικῶν θέσεων. Ἐπί τήν πλευρά μας φανερώνονται οἱ προθέσεις μας νά μὴν ἐγκαταλείψουμε τό Βίτσι. Αὐτές οἱ μάχες συνεχίστηκαν μέχρι τίς 14 Νοέμβρη. Ἐπί ἀπό τίς 14 - 20 Ὀ-

κτώβρη ὁ ἀντίπαλος μέ συνεχεῖς ἐπιθέσεις του κατέλαβε τίς σημαντικές θέσεις: ΠΛΑΤΥ καί ΚΟΥΛΑ. Στίς 23 ὅμως Ὁκτώβρη 4 Τάγματά μας μέ τήν ὑποστήριξη πυροβολικοῦ καί ὄπλων ἐπιτέθηκαν σ' αὐτές τίς θέσεις καί διέλυσαν 3 ἐχθρικά Τάγματα. Πιάστηκαν 30 αἰχμάλωτοι καί κυριεύτηκε ὅλος ὁ ὄπλισμός τῶν 3 ταγμάτων. Στό ἴδιο χρονικό διάστημα (17 Ὁκτώβρη) ὁ ἀντίπαλος κατόρθωσε νά καταλάβει καί τήν ψηλότερη κορυφή τοῦ Βίτσι (ύψ. 2121). Οἱ ἀντεπιθέσεις μας γιά τήν ἀνακατάληψη τῆς ἀπότυχαν.

Ἀπό τίς 10 - 14 Νοέμβρη διεξήχθη σφοδρή μάχη γιά τήν κατάληψη τοῦ σημαντικοῦ σημείου Μπίκοβιτς, πού ἀρχικά τό κατεῖχε ὁ ἀντίπαλος. Τήν ἐπίθεση ἐνήργησε ἡ 14 Ταξιαρχία καί τό κατέλαβε, ἐκτός ἀπό τήν κορυφή 1341. Διαλύθηκε ἕνα ἐχθρικό τάγμα, πιάστηκαν 25 αἰχμάλωτοι καί κυριεύτηκαν πολλά λάφυρα. Τρεῖς ἀντεπιθέσεις του ἀπότυχαν, ὅμως τίς βραδυνές ὥρες νέα ἀντεπίθεσή του πέτυχε καί τό Μπίκοβιτς ἀνακαταλήφθηκε ἀπό τόν ἀντίπαλο, ὅμως δέχτηκε σφοδρή ἀντεπίθεσή μας καί ἀνακαταλήφθηκε. Στίς 12 καί 13 Νοέμβρη ἐπαναλήφθηκαν οἱ ἀντεπιθέσεις τοῦ ἀντιπάλου μέ ἰσχυρή προπαρασκευή πυροβολικοῦ. Μόνο δύο δευτερεύοντα ὑψώματα κατέλαβε τό Κάμινο καί τό Μανιτόρετς. Στίς 14 τοῦ Νοέμβρη ὁ ἀντίπαλος ἐπανελάβε τήν ἀντεπίθεσή του μέ μεγαλύτερες δυνάμεις. Ἡ πρώτη ἐπίθεση ἀποκρούστηκε, μέ τή δεύτερη ὅμως κατέλαβε τό Μπίκοβιτς. Τά τμήματά μας ἀποσύρθηκαν στά πιό πίσω ὑψώματα καί ὀργάνωσαν τήν ἄμυνά τους. Ὑστερα ἀπό τίς μάχες γιά τό Μπίκοβιτς οἱ μάχες στό Βίτσι σταμάτησαν. Σ' αὐτό τό μέτωπο ἐπῆλθε μιά ἰσορροπία δυνάμεων καί οἱ δύο ἀντίπαλοι ἱκανοποιήθηκαν μ' αὐτό πού κέρδισαν ἢ ἔχασαν. Ὁ ἀντίπαλος προτίμησε νά ἐτοιμάσει τίς δυνάμεις του γιά ξεχειμώνιασμα, ξεκούραση, ἀνασυγκρότηση καί συμπλήρωση τῶν κενῶν του μέ νέες δυνάμεις γιά νά εἶναι ἔτοιμες γιά τή μεγάλη μάχη τοῦ 1949.

β) Τήν ἴδια περίοδο, πού γίνονταν οἱ σκληρές μάχες στό μέτωπο τοῦ Βίτσι τμήματα τῆς 18ης Ταξιαρχίας τῆς ΧΙης Μεραχίας δροῦσαν στά μετόπισθεν τοῦ ἐχθρικοῦ μετώπου στό Βίτσι.

Ὁ Γούσιος ἀναφέρει τίς παρακάτω ἐπιτυχίες αὐτῆς τῆς Ταξιαρχίας: α/ Τάγμα τῆς Ταξιαρχίας χτύπησε φάλαγγα 240 ἐχθρικών αὐτοκινήτων (δέν ἀναφέρει πού) καί τά καταστρέψε ὅλα, προκαλώντας του σοβαρές ζημιές, β/ στίς 18 Ὀκτώβρη ἡ 18ῃ Ταξιαρχία μπῆκε στό Καιλάρια, ἐξουδετερώνοντας ὅλες τίς ἐχθρικές ἀντιστάσεις. Ἀποτελέσματα δέν ἀναφέρονται. γ) Τήν 1ῃ Νοέμβρη ἡ ἴδια Ταξιαρχία ἐξουδετέρωσε τή φρουρά τῆς Ἐράτριας καί κατέλαβε τήν κωμόπολη. Πιάστηκαν 8 αἰχμάλωτοι καί ἐπιστρατεύτηκαν 100 νέοι μαχητές, δ) στίς 5 Νοέμβρη ἡ ἴδια Ταξιαρχία κυριάρχησε στό μεγαλύτερο μέρος τοῦ χωριοῦ Ἄνω Ράχη, ἔξω ἀπό τήν Πτολεμαΐδα. Ἐπιστρατεύτηκαν 17 νέοι μαχητές. Τήν ἴδια μέρα μηχανοκίχητη ἐχθρική φάλαγγα, πού κινήθηκε στό δρόμο Καστοριάς — Κοζάνης ἔπεσε σέ ναρκοπέδιό μας. Καταστράφηκαν δέκα αὐτοκίνητα καί δύο τάνγκς. ε) Στίς 8 τοῦ Νοέμβρη τμημα τῆς ἴδιας Ταξιαρχίας κυριάρχησε στό χωριά Ποντοκόμη καί Μαβροδένδρι Κοζάνης. Ἐπιστρατεύτηκαν 65 νέοι μαχητές, καταστράφηκαν 4 αὐτοκίνητα καί ἓνα τάνγκς. ζ) Στίς 12 Νοέμβρη ἡ 18 Ταξιαρχία κατέλαβε τή Σιάτιστα. Πιάστηκαν 35 αἰχμάλωτοι καί ἐπιστρατεύτηκαν 45 νέοι μαχητές. η/ Στίς 20 τοῦ Νοέμβρη ἡ 18ῃ Ταξιαρχία χτύπησε τήν Πτολεμαΐδα. Ἐξουδετέρωσε 11 πολυβολεῖα, 6 ὄχυρωμένα σπίτια, ἀνατίναξε 2 τάνγκς, πῆρε πολλά λάφυρα καί ἐπιστράτευσε 61 μαχητές, θ/ Στίς 23 τοῦ Νοέμβρη ἡ ἴδια Ταξιαρχία στό Σινιάτσικο σέ συνεργασία μέ τό ἵππικό τῆς Θεσσαλίας ἀντιμετώπισε μέ ἐπιτυχία ἐπίθεση 2 μοιρῶν ΛΟΚ καί τούς προκάλεσε σοβαρές ἀπώλειες. Πιάστηκαν 5 αἰχμάλωτοι καί πάρθηκαν λάφυρα.

Ἀπ' τά παραπάνω γίνεται φανερό, ὅτι ἡ 18 Ταξιαρχία ἔδρασε στό μετόπισθεν τοῦ μετώπου τοῦ Βίτσι στή διάρκεια τῶν μαχῶν στό κύριο μέτωπο καί εἶχε θετικά ἀποτελέσματα, γιατί οἱ κύριες δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου ἦταν ἀπασχολημένες στό κύριο μέτωπο. Ἐπιστρατεύτηκαν περίπου 288 νέοι, πιάστηκαν 48 αἰχμάλωτοι, πάρθηκαν λάφυρα καί καταστράφηκε σοβαρός ἀριθμός αὐτοκινήτων καί τάνγκς τοῦ ἀντιπάλου. Τά ἀποτελέσματα θά ἦταν ἀκόμα μεγαλύτερα ἂν προσανατολιζόνατν καί οἱ δυ-

νάμεις τοῦ Καϊμακτσαλάν γιά ταυτόχρονη δράση στίς περιοχές Φλώρινας — Πτολεμαΐδας καί Κοζάνης, καθώς καί ἡ ΥἱIII Μεραρχία πρὸς τίς περιοχές Βοῖν — Γρεβενῶν καί Θεσσαλικό τμήμα στήν περιοχή τοῦ Μπούρινου γιά δράση πρὸς τό ὑπίπεδο τῆς Κοζάνης. Τό συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ἡ ἀντάρτικη δράση στά κοντινά μετόπισθεν τοῦ κύριου ἀμυντικοῦ μετώπου εἶναι ὠφέλιμη καί ἀποτελεσματική.

γ) Ἐπιχειρήσεις στήν Ἔδεσσα — Ἄρδεια καί Νάουσα (22 Δεκέμβρη-14 Γενάρη). Αὐτές οἱ ἐπιχειρήσεις ἀποφασίστηκαν στή σύσκεψη τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου τῆς 29 Νοέμβρη ἀπό τοὺς Ζαχαριάδη, Μπαρτζιώτα - Βλαντά καί Γούσια. Ὅπως γράφει ὁ Γούσιος στή σελίδα 464 τοῦ βιβλίου, τό Πολεμικό Συμβούλιο πῆρε τήν παρακάτω ἀπόφαση: «Ἐκτός ἀπό τίς ἀποστολές, πού δώσαμε στό κλιμάκιο Νότιας Ἑλλάδας γιά χτύπημα Καρδίτσας, μετὰ Καρπενησιοῦ καί τήν ΥἱIII Μεραρχία μας, νά ξεκαθαρίσει τό Γράμμο μέχρι τέλος Γενάρη 1949, ἀποφασίσαμε στό Βίτσι νά μείνουν μόνο 3 Μεραρχίες. Ἡ Χη Μεραρχία μέ τίς 103, 14 καί 18 Ταξιαρχίες, οἱ σαμποτέρ, τό ἵππικό θά δράσουν ἔξω ἀπ' τό χῶρο τοῦ Βίτσι. Συγκεκριμένα ἡ Χη Μεραρχία μέ τίς δύο Ταξιαρχίες καί δύναμη Καϊμακτσαλάν θά χτυποῦσαν τήν Ἔδεσσα. Ταυτόχρονα ἡ 18 Ταξιαρχία θά χτυποῦσε τή Νάουσα. Ὅλες οἱ δυνάμεις θά χτυποῦσαν τήν Ἄρδεια καί μετὰ τόν κάμπο τῶν Γιαννιτσῶν, στήν ἐπιστροφή θά πραγματοποιοῦσαν δράση στόν κάμπο τῆς Φλώρινας». Ἡ ἀπόφαση αὐτῆς τῆς ἡγεσίας νά ἀναπτύξει δράση μέ βάση τό Καϊμακτσαλάν — Βέρμιο γενικά ἦταν σωστή ἀπό τήν ἄποψη τῆς παραπλάνησης τοῦ ἀντιπάλου σχετικά μέ τή στρατηγική μας ἐπιδίωξη νά δώσουμε τήν ἀποφασιστική μάχη στή Βόρεια Πίνδο καί σέ συνέχεια νά ἐλευθερώσουμε τήν Ἠπειρο. Ὅμως ἐκεῖ ἡ δράση τῆς Μεραρχίας κράτησε γιά λίγο χρονικό διάστημα (περίπου 25 μέρες) καί εἶχε πενιχρά ἀποτελέσματα. Πιό ἀποδοτική δράση καί πιό μεγάλης διάρκειας θά εἶχε ἡ Μεραρχία ἂν περνοῦσε στήν περιοχή τῶν Χασιῶν καί ἀνέπτυξε δράση πρὸς Βόρεια Θεσσαλία καί τό ὑπίπεδο τῆς Κοζάνης καί περιοχή τῶν Γρεβενῶν σέ συνεργασία μέ τήν ΥἱIII Με-

ραρχία. Μιά κοινή επιχείρηση για τήν καταστροφή τῶ ἀεροπλάνων τοῦ ἀντιπάλου στό ἀεροδρόμιο τῆς Κοζάνης θά εἶχε μεγάλη στρατιωτική σημασία. Μέ τήν ἴδια επιχείρηση θά γίνονταν καί σοβαρή ἐπιστράτευση ἀπό τά χωριά νότια τῆς Κοζάνης, ἴσως καί ἀπό τήν ἴδια τήν πόλη. Ἐπίσης ἀπό τή Θεσσαλία θά ἐξοικονομούσαμε τίς μεγαλύτερες ἐφεδρεῖες σέ ἔμφυχο ὑλικό καί παντοειδῆ τρόφιμα ἀπαραίτητα γιά τή μεγάλη μάχη τοῦ Γράμμου - Σμόλικα.

Ἦταν λάθος τῆς ἡγεσίας, πού ἔδωσε γραμμή γιά ταυτόχρονη επιχείρηση στήν Ἔδεσσα καί τή Νάουσα, μέ συνέπεια τό σκόρπισμα τῶν δυνάμεων σέ δύο κύριες κατευθύνσεις. Ἦταν λάθος ἡ ἀποστολή πού δόθηκε στήν VIII Μεραρχία νά ἀπελευθερώσει τό Γράμμο μέχρι τό τέλος τοῦ Γενάρη. Οὔτε οἱ καιρικές συνθήκες ἐπέτρεπαν γιά μιá τέτοια επιχείρηση, οὔτε ἡ Μεραρχία εἶχε τήν ἀναγκαῖα δύναμη νά ἐκπληρώσει αὐτή τήν ἀποστολή.

Ἡ επιχείρηση τῆς Ἐδεσσας σχεδιάστηκε καί ἐκτελέστηκε ἄσχημα. Οἱ δύο Ταξιαρχίες (103 καί 14) πῆραν ἀποστολή νά δράσουν σέ δύο κύριες κατευθύνσεις, ἀπομακρυσμένες ἡ μιá ἀπό τήν ἄλλη κατά 7 ὥρες. Ἡ διεύθυνση τῆς επιχείρησης μέ ἐπικεφαλῆς τό Γούσια ἔχασε ἐντελῶς τήν ἐπαφή μέ τά τμήματα καί ἔτσι στάθηκε ἀνίκανη νά διευθύνει τή μάχη. Ἐπίσης ὁ Γούσιος δέν κράτησε καμιá ἐφεδρεία γιά ἐνίσχυση τῆς κύριας προσπάθειας. Ἀκόμη κι' ἂν διέθετε καί τήν 18 Ταξιαρχία (πού δυστυχῶς δέν τήν εἶχε) ἔπρεπε νά κινήσει καί τίς τρεῖς ταξιαρχίες σέ μιá κύρια κατεύθυνση, ἐξασφαλίζοντας μιá ταξιαρχία γά ἐφεδρεία καί τίς δυνάμεις τοῦ Καϊμακτσιλάν γιά ἀντιπερισπασμό καί παραπλάνηση τοῦ ἀντιπάλου. Μέ τήν ἔλλειψη ἀσυρμάτων μέσων διαβιβάσεων ὁ Γούσιος δέν θά μπορούσε νά συντονίσει καί νά κατευθύνει τή δράση τῶν σκόρπιων μονάδων του. Ὁ Γούσιος ἀγνοοῦσε, ὅτι σέ κάθε επιχείρηση ἐνάντια σέ κάποιον ἀμυντικό σύστημα τοῦ ἀντιπάλου ὑπάρχει πάντοτε ἕνας κύριος στρατηγικός σκοπός καί μιá κύρια στρατηγική κατεύθυνση.

Ἀπό τό σύνολο τῶν στόχων πού βρῖσκονται στό σύστημα τοῦ ἀντιπάλου πρέπει νά ἀνακαλύψουμε ἐκεῖνο, πού ἡ πτώση

του θά ἔχει τή μεγαλύτερη επίδραση στό ὄλο ἀμυντικό σύστημα. Τέτοιοι στόχοι ἢ ἔχουν μεγάλη ἑδαφική σημασία, γιατί ἀποδιοργανώνουν τό ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό σύστημα ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ ἀντιπάλου ἢ τό μηχανισμό τῆς Διοίκησης. Ἡ αἰχμαλωσία τῆς διοίκησης καί τοῦ Ἐπιτελείου εἶναι σημαντικός στόχος, γιατί παραλύει τή διεύθυνση καί ἐπιδρᾷ ἀποφασιστικά στήν ἐξέλιξη τῆς ὅλης ἐπιχείρησης. Τό ἴδιο ἐπιδρᾷ ἀποφασιστικά ἡ κατάληψη τῶν κεντρικῶν ἀποθηκῶν ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ ὄλου ἀμυντικοῦ συστήματος. Οἱ διεισδύσεις συνεπῶς στό ἐσωτερικό τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας γιά τήν ἀποδιοργάνωση τῆς Διοίκησης καί τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ μέ ὅποιονδήποτε τρόπο πρέπει νά εἶναι τό κύριο μέλημα τοῦ σχεδιαστή τῆς ἐπιχείρησης, ὅπως καί τῶν ὀργάνων γιά συγκέντρωση πληροφοριῶν, πού πρέπει νά ἔχουν τήν ἱκανότητα νά κρίνουν τήν ἀξία τοῦ κάθε στόχου καί τήν κλιμάκωσή του.

Ἦταν ἀνέντιμη ἡ πράξη τοῦ Γούσια νά ρίξει ὅλες τίς εὐθύνες γιά τήν ἀποτυχία τῆς ἐπιχείρησης στόν Γεωργιάδη καί νά τόν ἐκτελέσει. Μιά καί ἀπό παλιότερα θεωροῦσε τόν Γεωργιάδη ὑποπτο μπορούσε νά τόν ἀντικαταστήσει καί μέ τόν πιό εὐσχημο τρόπο νά τόν τοποθετήσει σέ κάποια ἐπιτελική δουλειά, πού δέν θά ζημίωνε. "Ὅλες οἱ δικαιολογίες, πού ἀραδιάζει στό βιβλίο του ὁ Γούσιος εἶναι ἀστήριχτες καί ἐκθέτουν ἀνεπανόρθωτα τό κύρος του σάν κομματικοῦ καί στρατιωτικοῦ ἡγέτη. Πολύ σοβαρή εὐθύνη ἔχει καί ὅλη ἡ κομματική ἡγεσία μέ ἐπικεφαλῆς τό Ζαχαριάδη, γιατί ὑποχώρησε στά καπρίτσια τοῦ Γούσια τή στιγμή, πού δέν ἀποδείχτηκε καμιά ἐσκεμμένη πρόθεση τοῦ Γεωργιάδη νά σαμποτάρει τήν ἐπιχείρηση καί μιά καί ἤξερε, ὅτι οἱ προηγούμενες κατηγορίες τοῦ Γούσια ἐνάντια στό Γεωργιάδη δέν ἦταν παρά ἀποκύημα τῆς νοσηρῆς φαντασίας του καί προῖόν τῶν ἄσχημων προσωπικῶν σχέσεών τους.

Ἡ ἐπιχέρηση τῆς Ἀρδέας ἔγινε μέ τον ἴδιο ἀνόητο τρόπο, μόνο, πού δέν βρέθηκε κάποιος ἄλλος Γεωργιάδης γιά ἐξιλαστήριο θῦμα. Ὁ Γούσιος ἐπικαλέστηκε τίς δύσκολες ἀντικειμενικές συνθῆκες. Καί ὕστερα ἀπό τίς δύο ἀπανωτές ἀποτυχίες ἦρθε σάν ὁ ἀπό μηχανῆς Θεός: ἡ ἀρρώστεια του.

Μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Βλαντᾶ ἡ Χη Μεραρχία τοῦ ΔΣΕ πέτευχε λαμπρή νίκη στή Νάουσα. Ὁ Βλαντᾶς στό βιβλίο του (Τρίτος τόμος, 2ος ἡμίτομος) σελ. 214 - 228) δίνει μιᾶ σχεδόν πλήρη εἰκόνα αὐτῆς τῆς μάχης. Τά ἀποτελέσματα ἔχουν ὡς ἐξῆς: Στήν 48ωρη μάχη στήν πόλη οἱ ἀπώλειες τοῦ ἀντιπάλου ἦταν συνολικά περί τούς 1500 (νεκροί, τραυματίες, αἰχμάλωτοι), ἐνῶ οἱ δικές μας περί τούς 272, δηλαδή μιᾶ σχέση: σχεδόν 5 πρὸς 1, στή δέ σύμπτυξη πρὸς Βίτσι ὁ Βλαντᾶς ἀναφέρει ἀπώλειες τοῦ ἀντιπάλου: 440 νεκροῦς καί τραυματίες καί δικούς μας 191, δηλαδή μιᾶ σχέση σχεδόν 2 πρὸς 1, δηλαδή οἱ συνολικές ἀπώλειες τοῦ ἀντιπάλου ἦταν 1940 καί οἱ δικές μας 461, δηλαδή μιᾶ σχέση: 4 πρὸς 1. Παρόλο πού αὐτά τά στοιχεῖο πρέπει νά τά παραδεχτοῦμε μέ μεγάλη ἐπιφύλαξη (ὁ Γούσιας καί ὁ Βλαντᾶς δέν εἶχαν καλές σχέσεις μέ τήν ἀλήθεια, γιατί αὐτοὶ ἐνδιαφέρονταν κυρίως γιά τήν καριέρα τους μέ κάθε μέσο), ὁ δείκτης τῶν ἀπωλειῶν μας σέ σχέση μέ ἐκεῖνο τοῦ ἀντιπάλου δέν εἶναι εὐνοϊκός γιά τό ΔΣΕ, γιατί μέ τό σταγονόμετρο ἀποκτοῦσε ἐφεδρεῖες του γιά ἀναπλήρωση τῶν ἀπωλειῶν του, πόσο μᾶλλον γιά σημαντική αὔξηση τῶν δυνάμεών του. Οἱ ἀπώλειές μας πάλι σέ σχέση μέ τήν ἐπιστράτευση, πού κάναμε στή Νάουσα (600 ἐπιστρατευμένοι + 300 αἰχμάλωτοι = 900, ἀπ' αὐτούς πολλοὶ λιποτάχτησαν, ὁ Κίσαβος ἀναφέρει, ὅτι στά ἔμπεδά του παραδόθηκαν μόνο 180 ἐπιστρατευμένοι ἀπό τή Νάουσα) εἶναι ὑπερβολικές, σχεδόν 1 πρὸς 1,5. Νά ξεδεύεις 100 ἔμπειρους καί δοκιμασμένους ἀντάρτες γιά νά κερδίσεις ἄλλους 100 ἢ 150 νέους ἀδοκίμαστους πολιτικά καί στρατιωτικά θά πεῖ, ὅτι ἡ ἐπιχείρησή μας δέν ἦταν ἐπικερδῆς, παρόλο, πού εἶχε τή λάμψη τῆς νίκης.

Κάποτε ὁ Πύρρος, πού νίκησε τούς Ρωμαίους στήν Ἰταλία μέ τεράστιες ἀπώλειες δικές του εἶπε: «ἂν νικήσουμε ἀκόμα μιᾶ φορά ἔτσι χαθῆκαμε». "Ἐτσι πρέπει νά ἐκτιμῆται ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιτυχίας κάθε μάχης καί ὅταν εἶναι νίκη πάνω στόν ἀντίπαλο, πῶς δηλαδή ἐπιδρᾶ στήν ἀλλαγὴ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καί μέσων. Βέβαια αὐτὴ ἡ νίκη ἀνέβασε τό κῦρος τοῦ Βλαντᾶ στά μάτια τοῦ Ζαχαριάδη καί μποροῦσε ὁ Βλαντᾶς νά ρα-

διουργεί για τή διάσπαση τῆς τριάδας: Ζαχαριάδη, Μπαρτζιώτα - Γούσια. "Αραγε αὐτή ἡ νίκη ἦταν ἀποτέλεσμα μόνο τῶν ἰκανοτήτων τοῦ Βλαντᾶ; Ἡ καί τῆς Διοίκησης τῆς Μεραρχίας (Σκοτίδα καί Μπελογιάννη καί τοῦ Ἐπιτελείου τους);

Αὐτή ἡ Διοίκηση εἶχε τήν πείρα τῶν ἀποτυχιῶν στήν Ἔδεσσα καί τήν Ἄρδέα καί ἦταν λογικό νά καταλάβει τό βασικό λάθος, τήν ἀποκέντρωση τῶν δυνάμεων τῆς Μεραρχίας στή Νάουσα, τήν Ἔδεσσα καί στήν ἴδια τήν Ἔδεσσα. Ἡ συγκέντρωση τῶν δυνάμεων τῆς Μεραρχίας σ' ἕναν στόχο: τή Νάουσα μέ ἀντιπερισπασμό τῆς δύναμης τοῦ Καϊμακταλάν στήν Ἔδεσσα ἦταν ἡ κύρια αἰτία τῆς ἐπιτυχίας στή Νιάουσα. Ἡ δεύτερη αἰτία ἦταν, ὅτι μέ τήν προηγούμενη ἐπιχείρηση τῆς 18ης Ταξιαρχίας στή Νάουσα ἡ Μεραρχία εἶχε πιά καλές πληροφορίες γιά τή διάταξη τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ θεωρία τοῦ Βλαντᾶ γιά τήν τακτική του τῆς ἐπίθεσης ἀπό τήν περιφέρεια πρὸς τό κέντρο, θεωρία πού ἀπόκλειε τή δημιουργία ρήγματος σέ μιά κύρια κατεύθυνση καί 1 - 2 δευτερεύουσες γιά τή διείσδυση στό βάθος τοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος τοῦ ἀντιπάλου μέ σκοπό τήν ἀποδιοργάνωση τῆς Διοίκησης καί τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ του ὁδηγεῖ στήν ἀποκέντρωση τῶν δυνάμεων σέ πολλές κατευθύνσεις μέ ἀποτέλεσμα νά εἴμαστε παντοῦ ἀδύνατοι. Αὐτή τήν τακτική ἀκολούθησε ὁ ἀντίπαλος στό Γράμμο - Σμόλικα τό 1948 καί νίκησε, ἀλλά πλήρωσε ἀκριβά. Τήν τακτική τῶν διεισδύσεων χρησιμοποίησε τό 1949 καί σέ λίγες μέρες μᾶς προξένησε τεράστιες ζημιές. Κάτι πρέπει νά μαθαίνουμε καί ἀπό τόν ἀντίπαλο καί ἀπό τά δικά μας παθήματα πληρωμένα ἀκριβά μέ αἷμα.

2) Ἡ μάχη τῆς Φλώρινας. (12 τοῦ Φλεβάρη 1949)

Ἡ μάχη τῆς Φλώρινας (12 τοῦ Φλεβάρη 1949) ἦταν συνέπεια τῆς ἀπόφασης τῆς 5ης ὀλομέλειας τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ, πού ἀνάμεσα σ' ἄλλα ἔβαζε τό καθήκον νά στερεώσουμε καί ἐπεκτείνουμε τίς λεύτερες περιοχές στή ΒΔ Ἑλλάδα καταχτώντας καί ἀστικά κέντρα. Δηλαδή, ἡ ὀλομέλεια χάραζε γραμμῆ περάσματος σέ τακτική στρατηγικῆς ἐπίθεσης, πού σήμαινε, ὅτι ὁ

ΔΣΕ είχε τή δύναμη καί τά μέσα γιά κατάληψη καί διατήρηση πεδινῶν περιοχῶν καί πόλεων. Μιά τέτοια ἀπόφαση ἦταν τελείως ἀνεδαφική. Οὔτε ἐπαρκεῖς ἐφεδρεῖες εἶχαμε στήν περιοχὴ τοῦ Βίτσι, οὔτε μηχανοκίνητη μονάδα, ἀντιαεροπορική ἄμυνα, κ.λ.π. Γι' αὐτό ἡ ἀπόφαση τῆς ὀλομέλειας τῆς ΚΕ, πού πάρθηκε «ὀμόφωνα» ἦταν μιὰ ἀριστερὴ παρέκκλιση, πού ὑπερτιμοῦσε τίς δυνατότητες τοῦ ΔΣΕ καί ὑποτιμοῦσε τίς δυνατότητες τοῦ ἀντιπάλου. Ἔτσι ἡ πολιτικὴ ἡγεσία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος γιά ἐκείνη τὴν περίοδο εἶχε λαθεμένη γραμμὴ. Ὡς τὴ στιγμὴ, πού δέν μᾶς δόθηκαν τὰ ἀναγκαῖα μέσα καί δέν πραγματοποιήσαμε τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ συγκέντρωση δυνάμεων τοῦ ΔΣΕ σέ μιὰ βάση, δέν μπορούσαμε νὰ βάλουμε ζήτημα περάσματος σέ τακτικὴ στρατηγικῆς ἐπίθεσης μέ σκοπὸ τὴν κατάληψη καί διατήρηση πεδινῶν περιοχῶν. Ἔτσι ἡ ἀπόφαση νὰ χτυπηθεῖ ἡ Φλώρινα, μέ σκοπὸ νὰ καταληφθεῖ καί νὰ διατηρηθεῖ δέν ἀνταποκρινόταν στοῦ δοσμένο ἐκείνη τὴ στιγμὴ συσχετισμὸ τῶν δυνάμεων καί μέσων.

Ὁ συσχετισμὸς τῶν δυνάμεων καί μέσων, πού διατέθηκαν γιά τὴν κατάληψη καί διατήρηση τῆς πόλης ἦταν ὁ παρακάτω (στοιχεῖα τοῦ Βλαντᾶ, σελ.: 233): α) Διχῆς μας δυνάμεις: 14η, 18η, 103η, 107η Ταξιαρχίες, Σχολὴ Ἀνθυπολοχαγῶν τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγείου, 3 Λόχοι σαμποτέρ, 2 Λόχοι κυνηγῶν ἀρμάτων μάχης, ἓνα Τάγμα τραυματιοφορέων, ἓνα Τάγμα Μεταφορῶν καί τμημα διαβιβάσεων, συνολικὴ δύναμη: 5354, παρατακτὴ ἀσφαλῶς πολὺ μικρότερη. Ἀριθμὸς πυροβόλων 16. β) Δύναμη τοῦ ἀντιπάλου: 2 Ταξιαρχίες (3η Ὀρεινὴ καί 21 τῆς II Μεραρχίας, συνολικά 4000, ἐκτός ἀπὸ τίς δυνάμεις Χωροφυλακῆς, Ἐθνικῆς Ἀσφαλείας καί ΜΕΑ. Ἐπιπλέον ὁ ἀντίπαλος εἶχε δυνατότητες γρήγορης συγκέντρωσης δυνάμεων πεζικοῦ καί μηχανοκινήτων μέσων ἀπὸ κοντινὲς γειτονικὲς φρουρὲς, ἔτσι ὁ συσχετισμὸς τῶν δυνάμεων καί μέσων ἦταν ὑπὲρ τοῦ ἀντιπάλου. Ἐξᾶλλου, ὁ ἀντίπαλος εἶχε τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἦταν ἀμυνόμενος σέ ἰσχυρὰ ὄχυρά καί ζήτημα αἰφνιδιασμοῦ δέν ὑπῆρχε, γιατί ἡ Φλώρινα βρισκόνταν κοντὰ στήν πρώτη γραμμὴ τοῦ ἀμυντικοῦ μετώπου καί ἡ φρουρὰ της σέ

διαρκή συναγερμό (επίσης ο αντίπαλος ήξερε, ότι θα γίνονταν επίθεση στη Φλώρινα και μᾶς περίμενε). Ἀπ' τὴν παραπάνω σύγκριση τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καὶ μέσων γίνεται φανερό, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιχείρησης ἦταν ἀνεδαφικός καὶ ἀπραγματοποίητος. Ὁ Γούσιας ὅμως διαφωνεῖ μὲ αὐτὸ τὸν ἰσχυρισμὸ καὶ στή σελ. 490 τοῦ βιβλίου του γράφει: «Ὅτε καὶ αὐτό, πού ἰσχυρίζονταν, ὅτι ἀφοῦ δὲν ἔχουμε ὑπεροχὴ νὰ μὴν ἐπιχειροῦμε τέτοιες μάχες. Αὐτὸ γιὰ ἓναν λαϊκὸ ἐπαναστατικὸ στρατὸ δὲν μπαίνει, γιατί ἀπὸ μόνη της αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ δὲν ἔρχεται, ἀλλὰ κερδίζεται στὴ μάχη, καὶ τὴν κερδίζουμε μὲ τίς διεισδύσεις καὶ τοὺς αἰφνιδιασμούς, τὴν κερδίζουμε μὲ διεισδύσεις παρακάμπτοντας καὶ ἀπομονώνοντας ἰσχυρὲς δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου, ἔτσι ὅπως κάναμε στὴ Φλώρινα».

Ὁ Βλαντάς δὲν βλέπει, ὅτι ἡ βασικὴ αἰτία τῆς ἥττας μας στὴ Φλώρινα ἦταν ἡ ἀνεπάρκεια τῶν δυνάμεων καὶ μέσων, πράγμα πού ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐπιχείρηση αὐτὴ δὲν ἔπρεπε νὰ γίνει. Βλέπει τὰ αἰτία τῆς ἀποτυχίας στὴ Φλώρινα στὸ λαθεμένο σχέδιο ἐπιχείρησης, στὴν ἀνικανότητα τοῦ Γούσια νὰ διευθύνει τὴν ἐπιχείρηση καὶ στὴ λαθεμένη συγκρότηση καὶ ὀργάνωση τῶν μονάδων. Καὶ οἱ δύο τους ἀγνοοῦν τὴ βασικὴ ἀρχὴ τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου: ὅτι, ἀπὸ στρατηγικὴ ἄποψη τολμοῦμε νὰ πολεμοῦμε ἓναν μεγάλο στρατὸ σὲ ἀναλογία 1 πρὸς 10, ἀπὸ τακτικὴ ὅμως ἄποψη ἐπιδιώκουμε πάντοτε νὰ ἔχουμε μιὰ ὑπεροχὴ δυνάμεων καὶ μέσων σὲ ἀναλογία 10 πρὸς 1. Κι αὐτὸ θὰ τὸ πετύχουμε στὴ βάση τῆς στρατηγικῆς τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων καὶ μέσων σὲ μιὰ (μόνον μιὰ) κύρια κατεύθυνση καὶ 1-2 δευτερεύουσες κατευθύνσεις στὸ πεδίο τῆς ἐπιχειρησιακῆς καὶ τακτικῆς κλίμακας. Μὲ βάση αὐτὴ τὴν ἀρχὴ γιὰ τὴ μάχη τῆς Φλώρινας θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουμε τουλάχιστον τρεῖς φορές μεγαλύτερη ὑπεροχὴ δυνάμεων καὶ μέσων. Μόνον μὲ ἐπαναστατικές φράσεις δὲν γίνεται ὁ πόλεμος. Γιὰ τὴν κάθε μικρὴ ἢ μεγάλη μάχη γιὰ τὴν πλήρη ἐξόντωση τῆς δοσμένης ἐχθρικής δύναμης πρέπει νὰ ἐξασφαλίζουμε πλήρη ὑπεροχὴ δυνάμεων καὶ μέσων, διαφορετικὰ δὲν πρέπει νὰ κάνουμε τέτοιες ἐπιχειρήσεις

στηριζόμενοι σέ τυχαίους καί ὄχι σέ σταθερά δρώντες παράγοντες, πού ἔξασφαλίζουν τή νίκη.

Χωρίς ἀμφιβολία ἦταν λάθος τοῦ Ζαχαριάδη καί τοῦ Μπαρτζιώτα, πού τοποθέτησαν τό Γούσια ἐπικεφαλῆς μιᾶς τόσο σοβαρῆς ἐπιχείρησης. Ὁ Γούσιος ἔδειξε τήν ἀνικανότητά του στή διεύθυνση τῶν ἐπιχειρήσεων στήν Ἔδεσσα καί τήν Ἀρδέα καί ὕστερα ἀπό αὐτές τίς ἀποτυχίες ψυχολογικά δέν ἔπρεπε νά χρησιμοποιηθεῖ στή διεύθυνση καί αὐτῆς τῆς ἐπιχείρησης. Τό πιό σωστό ἦταν νά εἶχε τοποθετηθεῖ ὁ Βλαντᾶς, πού εἶχε στό ἐνεργητικό του τήν νίκη στή Νάουσα. Πειράματα αὐτῆ τῆ σοβαρῆ στιγμῆ δέν ἐπιτρέπονταν. Εἶναι ὀργανωτική ἀρχή νά προωθοῦνται ἐκεῖνοι, πού στόν τομέα τῆς δουλειᾶς τους σημειώνουν ἐπιτυχίες. Φυσικά, ὁ Βλαντᾶς δέν θά κατάφερε νά καταλάβει καί νά διατηρήσει τή Φλώρινα μέ τό συσχετισμό τῶν δυνάμεων, πού ὑπῆρχε, ἀλλά ἴσως μέ ἓνα καλύτερο σχέδιο δράσης καί μιά πιό μυαλωμένη καί ἐνεργητική διεύθυνση, νά ἀποφεύγονταν τό μεγάλο μακελιό τῶν δυνάμεών μας.

Τά ἀποτελέσματα τῆς ἐπιχείρησης ἦταν τραγικά. Ὁ Γούσιος δέν ἀναφέρει τίποτε γιά τίς ἀπώλειές μας, ὁ Βλαντᾶς ἀναφέρει τόν ἀριθμό: 1623 (νεκροί 334, τραυματίες 867, λιποτάχτες 14, ἀγνοούμενοι 199 ἀνάμεσα στους νεκρούς 194 στελέχη). Ὁ Κίσαβος γράφει, ὅτι ὡς τό μεσημέρι τῆς 12ης Φλεβάρη εἶχαν ἐπιδεθεῖ 1500 τραυματίες. Ὅπως καί νᾶναι, πρόκειται γιά τίς μεγαλύτερες ἀπώλειες τοῦ ΔΣΕ σέ μιά μέρα μόνο σέ μιά μάχη, ἀπώλειες ἀπόλυτα ἀδικαιολόγητες. Ἐξίλαστήριο θύμα δέν βρέθηκε γιατί ὄλη ἡ ἡγεσία εἶχε τίς εὐθύνες της καί πιό πολύ ὁ ἀρχιστράτηγος Γούσιος.

Τό ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι μέ τίς ἐγκληματικά ἀσυλλόγιστες αὐτές ἐπιχειρήσεις ὄχι μόνο δέν αὐξήσαμε τίς δυνάμεις μέ τήν ἐπιστράτευση, ἀλλά καί τίς ἐλαττώσαμε σημαντικά. Τό σπουδαιότερο ὅμως εἶναι, ὅτι οἱ δυνάμεις μας τοῦ Βίτσι μπροστά στή μεγάλη ἀναμέτρηση βρέθηκαν μέ μειωμένο ἠθικό. Δυστυχῶς, ἡ ἡγεσία ἔπαιζε τό παιχνίδι τοῦ πολέμου σάν τά μικρά παιδιά.

3) 'Ανακατάληψη του Γράμμου

Τελικά, η ήγεσία αποφάσισε νά ανακαταλάβει τό Γράμμο (ὄχι καί τό Σμόλικα), κρατώντας ὅμως ταυτόχρονα καί τό Βίτσι, δηλαδή ἀκολούθησε τή στρατηγική τῶν «δύο στρατηγικῶν γροθιῶν», πού σημαίνει σκόρπισμα τῶν δυνάμεων σέ δύο κύριες κατευθύνσεις, ἀδυνατίσμα καί στίς δύο κατευθύνσεις. Αὐτό ἦταν λάθος στρατηγικῆς σημασίας. Σωστή στρατηγική λύση θά ἦταν ὅλες οἱ δυνάμεις τοῦ Βίτσι νά ἔπαιρναν μέρος στήν ἀνακατάληψη τοῦ Γράμμου - Σμόλικα, ἐκτός ἀπό μιά μικρή δύναμη, πού θά ἔμεινε στό Βίτσι - Σινιάτσικο γιά ἀντάρτικη δράση στά μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου. Μέ τήν πλήρη ἀνακατάληψη αὐτῆς τῆς βάσης καί τῆς συγκέντρωσης σ' αὐτή τῶν δύο Μεραρχιῶν τῆς Ρούμελης - Θεσσαλίας θά σχηματίζονταν μιά ἀξιόλογη ἀμυντική βάση στήν ὁποία μπορούσε νά σπάσει ἡ ἐπίθεση τοῦ ἀντιπάλου τό 1949, ἀνεξάρτητα ἂν δέν θά ὑπῆρχαν δυνατότητες γιά στρατηγική ἀντεπίθεση πρὸς Ἡπειρο, ὅπως προβλέπονταν ἀρχικά.

Οἱ δυνάμεις, πού χρησιμοποιήθηκαν γιά τήν ἀνακατάληψη τῆς βάσης Γράμμου - Σμόλικα ἦταν οἱ παρακάτω (στοιχεῖα τοῦ Βλαντᾶ, σελ. 241): α) Σχολή Ἀνθυπολοχαγῶν: 861 (605 Μαθητές, 100 Λόχου σαμποτέρ, 90 λόχου κυνηγῶν ἀρμάτων μάχης, 36 Διμοιρία τραυματιοφορέων), β) ΥἱΠη Μεραρχία: 1100, γ) 108 Ταξιαρχία: 1250, δ) Πυροβολικό 150, ε) Τάγμα τραυματιοφορέων: 300, ζ) Τάγμα μεταφορῶν: 250, τμήμα διαβιβάσεων: 60, Ἐπιτελεῖο-φρουρά: 60, ὑγειονομική ὑπηρεσία: 50, σύνολο: 4281. Αὐτές οἱ δυνάμεις χρησιμοποιήθηκαν στό Δυτικό Γράμμο γιά τήν συντριβή τῶν δυνάμεων τῆς 75 ἐχθρικῆς Ταξιαρχίας. Στόν Ἀνατολικό Γράμμο δροῦσε ἡ 118 Ταξιαρχία τῆς ΙΧης Μεραρχίας μας: 1250 ἄνδρες, δηλαδή μιά συνολική δύναμη περίπου 5.500 ἄνδρες μέ ἀκαθόριστη παρατακτὴ δύναμη. Διοίκηση αὐτῶν τῶν δυνάμεων ὀρίστηκαν ἀρχικά οἱ Βλαντᾶς - Μπαρτζιώτας (ὄχι Μπαρτζιώτας - Βλαντᾶς, πού ἰσχυρίζεται ὁ Γούσινας). Εἶναι φανερό, ὅτι μιά τέτοια μικρὴ δύναμη δέν μπορούσε νά ἐκπληρώσει τή διπλὴ ἀποστο-

λή: συντριβή τῶν δυνάμεων κατοχῆς τῆς βάσης καί ἀπόκρουση τῶν δυνάμεων ἐνίσχυσης, ἐπιπλέον τήν κατοχή ὄλων τῶν στρατηγικῶν σημείων καί ὀχύρωση τοῦ ἐδάφους σ' ὄλο τό βάθος τῆς τοποθεσίας. Ἀργότερα στάλθηκε στό Γράμμο καί ἡ 16 Ταξιαρχία, ὅμως, ἡ Σχολή Ἀξιωματικῶν, ἀπό ἀνεπάρκεια δυνάμεων, ἔχασε τό σπουδαῖο στρατηγικό συγκρότημα τοῦ Προφ. Ἡλία Φούρκας -Ταμπούρι - Γύφτισα.

Γενικά ὁ ἐλιγμός τῶν δυνάμεων ἀπό τό Βίτσι στό Γράμμο ἔγινε μέ ἐπιτυχία καί μέ ἐπιτυχία τέθηκε ἐκτός μάχης ἡ 75 ταξιαρχία τοῦ ἀντιπάλου, πού εἶχε ἔδρα τήν Πυρσόγιαννη καί κατεῖχε στρατηγικά σημεία στό Δυτικό Γράμμο. Μεγάλες μάχες διεξήχθησαν μέ τίς ἐχθρικές ἐνισχύσεις, πού σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα τοῦ Βλαντᾶ ἔφτασαν τά 38 Τάγματα, συνολικῆς δύναμης 20.000 ἀνδρῶν. Γιά τίς 25 μέρες μαχῶν στό Γράμμο ὁ Βλαντᾶς ἀναφέρει τίς παρακάτω ἀπώλειες τοῦ ἀντιπάλου: νεκροί 3257, τραυματίες 7823, αἰχμάλωτοι 1231, σύνολο 12311. Δυστυχῶς ὁ Βλαντᾶς δέν ἀναφέρει τίς δικιές μας ἀπώλειες γιά νά κάμουμε σύγκριση, ὅμως ὅσο κι ἄν εἶναι παραφουσκωμένα τά στοιχεῖα γιά τίς ἀπώλειες τοῦ ἀντιπάλου, νομίζω ὅτι δέν εἶναι μακριά ἀπό τήν ἀλήθεια. Ἀπόδειξη, ὅτι ὁ ΔΣΕ ἀκόμα διατηροῦσε φηλά τίς μαχητικές του ἱκανότητες, παρά τίς ἀποτυχίες στήν Ἔδεσσα, τήν Ἀρδέα καί τήν Φλώρινα.

Μέ τή σταθεροποίηση τοῦ μετώπου στό Γράμμο τελειώνει καί ἡ χειμερινή δράση τῶν μονάδων τοῦ ΔΣΕ στήν κύρια ἀμυντική μας βάση τοῦ Βίτσι πού ἦταν σκληρή δοκιμασία τῶν μαχητῶν καί μαχητριῶν τοῦ ΔΣΕ σέ ἀμυντικές καί ἐπιθετικές μάχες. Μέσα στή φωτιά αὐτῶν τῶν σκληρῶν μαχῶν ἀτσαλώθηκε ἕνας στρατός Ἡρώων, πού μέ ἄφθαστη πειθαρχία ἐτελοῦσε τίς διαταγές τῆς ἡγεσίας. Ἴσως αὐτές οἱ ἀρετές τῶν μαχητῶν καί στελεχῶν τοῦ ΔΣΕ συντέλεσαν στή λαθεμένη ἐκτίμηση ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ κάθε φορά δοσμένου συσχετισμοῦ δυνάμεων καί μέσων, γιὰτί ὑπερτιμοῦσε τίς δυνατότητες τοῦ ΔΣΕ καί ὑποτιμοῦσε τίς δυνατότητες τοῦ ἀντιπάλου, ρίχνοντας τό ΔΣΕ σέ ἀπερίσκεπτες ἐπιχειρήσεις καί ἄσκοπη σπατάλη τῶν δυνάμεών του.

Ἡ χειμερινή δράση τοῦ ΚΓΑΝΕ

1) Ἀντιμετώπιση

τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου στήν Πελοπόννησο
(19 Δεκέμβρη 1948 - τέλος Μάρτη 1949)

Ἡ 5η ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ ἔβαλε στήν ΙΙΙ Μερραρχία τῆς Πελοποννήσου τό παρακάτω βασικό καθήκον: «Ἡ Πελοπόννησος νά τσακίσει τήν ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου καί μέ χτυπήματά της νά δημιουργήσει ἕνα πραγματικό δεύτερο μέτωπο στά νῶτα της».

Ἀκόμα ἕνα τραγικό λάθος τῆς ἡγεσίας ἀριστεροῦ χαρακτῆρα, δηλαδή ὑπερτίμηση τῶν δυνατοτήτων τῶν τμημάτων τῆς Πελοποννήσου καί ὑποτίμηση τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ ἡγεσία ἀπαιτοῦσε ἀπό τήν ΙΙΙη Μερραρχία δυό ἀπραγματοποίητα καθήκοντα, τή στιγμή πού δέν τῆς ἐξασφάλισε τόν ἀναγκαῖο ἀνεφοδιασμό σέ τρόφιμα καί πυρομαχικά. Ἡ ἀπόπειρα ἀνεφοδιασμοῦ τῶν τμημάτων τῆς Πελοποννήσου ἀπό τή θάλασσα ἀπότυχε (τό ἕνα βενζινόπλοιο ἔφτασε στόν προορισμό του, τό δεύτερο βυθίστηκε). Τό ζήτημα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τους μέ ἀεροπλάνα ἀκόμα δέν εἶχε λυθεῖ, τή στιγμή, πού γράφονταν ἡ ἀπόφαση τῆς Ὀλομέλειας (30 Γενάρη 1949), δηλαδή ἕνα μῆνα καί πάνω ἀπό τότε, πού ἄρχισε ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου στήν Πελοπόννησο. Καί ἂν λύνονταν αὐτό τό ζήτημα δέν ὑπῆρχε καμιά ἐγγύηση, ὅτι τά ἀεροπλάνα θά μπορούσαν νά ἐκπληρώσουν τόν προορισμό τους στή διάρκεια τῶν ἐπιχειρήσεων, γιατί δέν ὑπῆρχε σταθερό μέτωπο γιά τήν ἀσφαλῆ ρίψη τῶν φορτίων.

Τό καθήκον νά δημιουργήσει ἡ ΙΙΙη Μερραρχία «πραγματικό δεύτερο μέτωπο» ἦταν τελείως ἀνεδαφικό καί ἔκφραζε μόνο τήν ὑποκειμενική θέληση καί ὄχι τήν ἀντικειμενική δυνατότητα, πού ἦταν συνάρτηση τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων καί μέσων. Στήν οὐσία σίγουρο κύριο μέτωπο δέν ὑπῆρχε ἀκόμα στή Βόρεια Ἑλλάδα, στήν ὁποία ὑπῆρχαν δυνατότητες ἀνεφο-

διασμού, πώς τότε η ΙΙΙη Μεραρχία θά δημιουργούσε τό δεύτερο μέτωπο; Περιέργη λογική.

Έξάλλου, ή ήγεσία δέν διδάχτηκε τίποτε από τίς έκκαθαριστικές έπιχειρήσεις του άντιπάλου τό 1947 καί 1948, πού μεγάλες δυνάμεις μας σέ περίοδο περικύκλωσης από μεγάλες έχθρικές δυνάμεις καί χωρίς έπαρκή άνεφοδιασμό σέ τρόφιμα καί πυρομαχικά δέν μπορούσαν νά άντιτάξουν άποτελεσματική παρατεταμένη άμυνα, ούτε νά έλιχθούν στό έσωτερικό τής περικύκλωσης καί ή μόνη δυνατή λύση ήταν νά βγούν έξω από τήν έχθρική περικύκλωση. Αυτές τίς δυνατότητες δέν τίς είχε ή Πελοπόννησος. Οί δυνάμεις τής ΙΙΙης Μεραρχίας δέν είχαν δυνατότητα νά ξεφύγουν πρός τή Ρούμελη, γιατί δέν είχαν προκαταβολική προετοιμασία, πράγμα έξαιρετικά δύσκολο. Έκκένωση τών κύριων δυνάμεων τής Πελοποννήσου καί τό πέρασμά τους στή Ρούμελη έπρεπε νά ήταν φροντίδα μιās ήγεσίας, πού μπορούσε νά προβλέπει μακρόχρονα στρατηγικά, όμως τέτοια ήγεσία δέν ύπήρχε.

Άπό άποψη τακτικής ό άντίπαλος για τήν έξόντωση τών δυνάμεων τής Πελοποννήσου άλλαξε τή συνήθειά του νά ένεργεί έκκαθαριστικές έπιχειρήσεις μόνο τό καλοκαίρι, πού είχε τή δυνατότητα νά χρησιμοποιεί τήν άεροπορία του καί τά βαρεία του όπλα. Αυτή τή φορά άρχισε τήν έστρατεία του λίγο πρίν άρχίσει ό χειμώνας (19 του Δεκέμβρη) προφανώς για νά σπρώξει τά τμήματά μας πάνω στά άκατοίκητα βουνά, νά τά ταλαιπωρήσει μέ μιά μακρόχρονη περικύκλωση καί νά τά έξαναγκάσει σέ αυτοδιάλυση ή παράδοση. Για νά πετύχει τό σχέδιό του ένήργησε συλλήψεις τών δημοκρατών σέ όλα τά κατοικημένα σημεία τής Πελοποννήσου αφήνοντας εκεί μόνο τούς καθαρά «Έθνικόφρονες», πού τούς έξόπλισε για νά φρουρούν τά χωριά τους. Ό Τσακαλώτος, άφού πήρε αυτά τά έξαιρετικά μέτρα άρχισε τήν έστρατεία του μέ δύναμη 45.000 άνδρων καί ισχυρή άεροπορική κάλυψη καί μηχανοκίνητα μέσα καί άυστηρή έπιτήρηση τών παραλίων για νά άποκλείσει τή διαφυγή τών άνταρτών πρός Ρούμελη. Η ΙΙΙη Μεραρχία είχε μιά δύναμη 3.500 άνδρων άδύνατα έξοπλισμένη καί μέ έλάχιστα πυρομα-

χικά καί τρόφιμα. Μέ τήν πρόβλεψη τοῦ ἀντιπάλου νά ἀντικαταστήσει τόν Ἀγγλικό ὄπλισμό μέ Ἀμερικάνικο δέν θά μπορούσε νά ἀναπληρώσει τά πυρομαχικά της μέ λάφυρα. Καί ἀφοῦ ξόδεψε τά λίγα πυρομαχικά της ἦταν ἐπόμενο νά δοθεῖ ἡ εὐκαιρία στόν ἀντίπαλο νά ἀρχίσει τό ἀνθρωποκυνηγητό ἀόπλων ἀνθρώπων καί ἡ πρωτοφανής σφαγή, ὥσπου ἔσβησε κάθε ἔνοπλη ἀντίσταση στήν Πελοπόννησο.

Εἶναι ἄγνωστο τί ἔκαμε ἡ ἡγεσία τοῦ ΔΣΕ καί τοῦ ΚΓΑΝΕ γιά νά βοηθήσουν τήν ΙΙΙη Μεραρχία νά βγεῖ ἀπό τή δύσκολη κατάσταση. Εἶναι γεγονός, ὅτι ἡ Διοίκηση τῆς ΙΙΙης Μεραρχίας εἶχε ραδιοεπαφή καί μέ τά δυό ἀνώτατα κλιμάκια τῆς καθοδήγησης μέχρι τό τέλος τοῦ Μάρτη καί θά τά ἐνημέρωνε γιά τήν κατάσταση. Τό γεγονός ὅμως, ὅτι ὕστερα ἀπό 40 μέρες πόλεμο ἡ 5η ὀλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ καλοῦσε τή Μεραρχία νά δημιουργήσει δεύτερο μέτωπο στήν Πελοπόννησο φανερώνει δυό πράγματα: ἡ ἡ Διοίκηση τῆς Μεραρχίας παρίστανε τά πράγματα ρόδινα καί ἤλπιζε, ὅτι θά ἀντιμετώπιζε τήν κατάσταση ἡ ἡγεσία ἔξερε τήν κατάσταση καί πίεζε τή Μεραρχία νά ἐξαντλήσει κάθε δυνατότητα γιά πόλεμο μὴν μπορώντας νά δώσει καμιά βοήθεια στή Μεραρχία. Θά εἶναι ἐνδιαφέρον νά δημοσιευθοῦν κάποτε τά τηλεγραφήματα τῆς Μεραρχίας πρὸς τά πάνω καί τῆς καθοδήγησης πρὸς τά κάτω γιά νά βγοῦν πραγματικά συμπεράσματα. Ὁ Γούσιος καί ὁ Μπαρτζιώτας ἀποφεύγουν στά βιβλία τους νά κάμουν κριτική τῆς ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου ἀπό τή Διοίκηση τῆς Μεραρχίας καί νά παραδεχθοῦν τίς εὐθύνες τῆς ἡγεσίας. Μόνο ὁ Βλαντᾶς ἀσχολεῖται ἐκτενέστερα μέ τό ζήτημα τῆς καταστροφῆς τῶν δυνάμεών μας στήν Πελοπόννησο (σελ: 197-200). Ὁ Βλαντᾶς παραδέχεται τήν εὐθύνη τῆς ἡγεσίας, γιατί δέν ἀπέσυρε ἔγκαιρα 3.000 ἀντάρτες ἀπό τήν Πελοπόννησο ἀφήνοντας ἐκεῖ ἔλαφρά τμήματα γιά ἀνταρτοπόλεμο. Φυσικά, ὁ Βλαντᾶς δέν βλέπει αὐτό τό ζήτημα ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἐφαρμογῆς τῆς στρατηγικῆς τῆς συγκέντρωσης τῶν δυνάμεων στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας σέ συνδυασμό μέ τόν ἀνταρτοπόλεμο σ' ὅλη τή χώρα μέ ἔλαφρά τμήματα γιά νά δοθοῦν συντριπτικά

χτυπήματα στόν αντίπαλο σέ μιά κύρια στρατηγική κατεύθυνση.

Ὁ Βλαντᾶς βλέπει τό ζήτημα, ἀπό τήν ἄποψη τῆς σωτηρίας τῶν ἀγωνιστῶν καί τοῦ σταματήματος τοῦ πολέμου, γιατί, ὅπως ἰσχυρίζεται, τόν πόλεμο τόν εἶχαμε χάσει ἀκόμα ἀπό τό 1946, πού δέν κάναμε γενική ἐξέγερση γιά νά σαρώναμε Ἑλληνες καί Ἄγγλους μέσα σέ μιά βδομάδα. Γι' αὐτή τή θεωρία τοῦ Βλαντᾶ θά ἐπανέλθουμε.

Ὁ Βλαντᾶς ὅμως προσπαθεῖ νά βρεῖ καί τά λάθη τῆς Διοίκησης τῆς ΠΙης Μεραρχίας ἀπό ἄποψη τακτικῆς. Μέ τήν τακτική τῶν ἐλιγμῶν πού προτείνει, καταλήγει στό συμπέρασμα, ὅτι καί πάλι τά τμήματα τῆς Πελοποννήσου θά πάθαιναν βαρειά ἤττα, ὅμως «θά δινόταν χρόνος γιά σκόρπισμα μέρους τῆς δύναμῆς μας σέ πόλεις τῆς Πελοποννήσου, περισσότερο στήν Ἀθήνα - Πειραιᾶ, σέ παρανομία». Παρακάτω συμπληρώνει προτείνοντας καί μιά ἄλλη «σοφή» ἰδέα: «Καί κάτι περισσότερο. Ἀντί νά κυνηγᾶει ὁ αντίπαλος καί νά ἐξοντῶνει οὐσιαστικά ἄοπλους ἀντάρτες μας, μιά πού εἶχαν ξοδέψει τά πυρομαχικά τους, ἦταν προτιμότερο ν' ἀποφασίσει ἡ Διοίκηση τῆς ΠΙης Μεραρχίας μας νά τοὺς παραδώσει αἰχμάλωτους στόν αντίπαλο στρατό. Κανείς δέν μπορεῖ νά πεῖ βásiμα, ὅτι ὁ αντίπαλος θά ντουφέκιζε ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους του».

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Διοίκηση τῆς Μεραρχίας ἔκαμε λάθη στρατηγικῆς καί τακτικῆς σημασίας στό σχεδιασμό καί τήν διεύθυνση τῆς ἐπιχείρησης γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου. Ἔτσι τυχαῖα δέν ἐκμηδενίστηκε ὅλη ἡ δύναμη τῆς Μεραρχίας. Νομίζω, ὅτι τά βασικά λάθη αὐτῆς τῆς Διοίκησης προέρχονταν ἀπό τή βασική ἀδυναμία ὄλων τῶν διοικήσεων τοῦ ΔΣΕ νά μή σκέφτονται μακροπρόθεσμα καί νά μήν ἐπεξεργάζονται χρονιάτικα σχέδια ἐπιχειρήσεων στή βάση τοῦ σχεδίου ἀντιμετώπισης τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου, πού θά ἦταν ἡ πιό ἀποφασιστική μάχη τοῦ χρόνου. Γι' αὐτή τήν πιό ἀποφασιστική μάχη ἔπρεπε νά ὑπάρχουν σχέδια στή βάση τῶν πιό ἀπίθανων περιπτώσεων.

Στή συγκεκριμένη περίπτωση ἡ Διοίκηση τῆς Μεραρχίας, ἐ-

κτιμώντας τό συσχετισμό τῶν δυνάμεων καί μέσων σέ μιά πιθανή μεγαλύτερη συγκέντρωση δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου γιά τήν περικύκλωση τῶν δυνάμεών μας καί μέ βάση τήν ἐδαφολογική διαμόρφωση τῆς Πελοποννήσου, θά ἔπρεπε νά ἀποσύρει ἀπό τήν Πελοπόννησο τίς κύριες δυνάμεις της. Αὐτό ἔδειξε ἡ ἄμεση πείρα τῆς Ρούμελης καί Θεσσαλίας τό 1947 καί 1948. Αὐτό τό πρόβλημα ἦταν καί πρόβλημα τῆς Διοίκησης τοῦ Κλιμακίου, πού ἔπρεπε νά προβλέπει τά μέτρα τῆς ὑποδοχῆς τῶν τμημάτων τῆς Πελοποννήσου στά καθορισμένα ἀπό πρὶν σημεία στήν Ἀττική, Βοιωτία καί Ρούμελη. Καθῆκον τῆς Διοίκησης τῆς Πιης Μεραρχίας ἦταν νά ὀργανώσει τό πέρασμα τῶν δυνάμεών της ἔξω ἀπό τήν Πελοπόννησο ἀπό τίς πιό ἀπίθανες γιά τόν ἀντίπαλο κατευθύνσεις καί μέ πολλά πλωτά μέσα (πολλά ἀπ' αὐτά φεύτικα γιά παραπλάνησή του). Γιά παραπλάνηση τοῦ ἀντιπάλου θά ἐπεξεργάζονταν τό σχέδιο δράσης τῶν δυνάμεων, πού θά ἔμειναν στήν Πελοπόννησο (ὄχι περισσότεροι ἀπό 800 διαλεκτούς ἱκανούς ἀπό ὀργανωτικοτεχνική ἄποψη) ἀντάρτες γιά πόλεμο ἐλιγμῶν βασικά στά μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου. Αὐτή ἡ ὀργανωτικοτεχνική προετοιμασία ἔπρεπε νά προβλέπει τήν κατασκευή ὑπόγειων ἀποθηκῶν τροφίμων σ' ὅλους τοὺς χώρους ἐλιγμοῦ, βασική προϋπόθεση γιά τήν τροφοδοσία τῶν ἀνταρτῶν ἐπὶ πολλοὺς μῆνες.

Γενικά αὐτά τά τμήματα ἔπρεπε νά ἀποφεύγουν νά ἐμπλέκονται σέ παρατεταμένες μάχες, πού θά κατανάλωναν τά πυρομαχικά τους καί θά χρησιμοποιοῦσαν σάν βασική μέθοδο πάλης τήν ἀντάρτικη δράση μέ ἐνέδρες, σαμποταζ τῶν συγκοινωνιακῶν γραμμῶν κλπ. Μέ αὐτό τόν τρόπο τά τμήματα ἐλιγμοῦ θά ἐξοικονομοῦσαν περισσότερα πυρομαχικά καί ὄπλα, καθώς καί τροφίμα γιά νά εἶναι σέ θέση νά ἀντέξουν σέ μακρόχρονη πάλη.

Μόνο ἡ ἔξοδος τῶν κυρίων δυνάμεων ἀπό τήν Πελοπόννησο στή Ρούμελη ἦταν ἡ σωστή λύση στή συγκεκριμένη περίπτωση. Ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἀπόφαση τῆς ἡγεσίας καί τό καθῆκον γιά δημιουργία δεύτερου μετώπου στή Πελοπόννησο, ἡ διοίκηση τῆς Μεραρχίας, πού εἶχε ἄμεση ἀντίληψη τῶν δυνατοτήτων

για αντίσταση στην Πελοπόννησο και άμεση ευθύνη έπρεπε να είχε πάντοτε σχέδιο και προετοιμασία για έξοδο. Άνεξάρτητα από τις θυσίες, πού θά είχε ή Μεραρχία σ' αυτή τήν έξοδο, αυτές οι θυσίες θά έκφραζαν μιά ήρωική πράξη, ένω μιά παράδοση θά ήταν μιά άτιμωτική πράξη. Σ' αυτές τις κρίσιμες καταστάσεις ή διοίκηση άναλαβαίνει τήν ευθύνη και είναι έτοιμη να λογοδοτήσει για τήν παραβίαση διαταγής ή απόφασης του παραπάνω κλιμακίου. Σωστά παραβίασε τή διαταγή του Γενικού Άρχηγείου τό 1947 ό διοικητής του Άρχηγείου Κόζιακα και βγήκε από τήν περιοχή του σώζοντας 1300 άντάρτες. Λαθεμένα ένήργησε ό Βαφειάδης, πού ξανάβαλε τό Άρχηγείο μέσα στην περικύκλωση μέ συνέπεια να καταστραφούν οι δυνάμεις του. Επίσης σωστά ένήργησε ό Ύψηλάντης, πού έγκατέλειψε τήν περιοχή του στά Χάσια κι' έφυγε στό Βέρμιο και Καϊμακτσίλάν. Στίς συνθήκες του άνταρτοπολέμου, πού κυριαρχεί ή τακτική τής στρατηγικής ύποχώρησης (πόλεμος έλιγμών) είναι άνόητο να δίνονται από πάνω διαταγές για δεύτερο μέτωπο ή αντίσταση μέχρις έσχάτων και άλλες παρόμοιες άνοησίες. Η διοίκηση τής περιοχής πρέπει να έχει άπόλυτη πρωτοβουλία άποφάσεων και ένεργειών στή βάση τής γενικής άποστολής και των έκάστοτε τοπικών συνθηκών. "Όμως ή κεντρική ήγεσία ύπερπηδοϋσε πραξικοπηματικά τά στάδια ανάπτυξης του έπαναστατικού πολέμου και καθόριζε τακτική στρατηγικής άμυνας στην Πελοπόννησο, τή στιγμή πού ό συσχετισμός των δυνάμεων και μέσων άνταποκρίνονταν για τακτική πολέμου έλιγμών μόνο μέ μικρά ευέλικτα τμήματα. Ούτε ό Μάρκος Βαφειάδης κατάλαβε ποτέ, ότι μετά τό 1947 ό πόλεμος έλιγμών μέ μεγάλες δυνάμεις στό χώρο μεγάλης έχθρικής περικύκλωσης ήταν αδύνατος, ούτε ή ήγεσία Ζαχαριάδη — Μπαρτζιώτα - Βλαντά - Γούσια κατάλαβε αυτό τό άπλό ζήτημα. "Όσοι ύποστηρίζουν τήν τακτική του Μάρκου ως άπαντήσουν αυτοί πώς θά έκαναν τον πόλεμο έλιγμών μέ 3.500 άντάρτες μέ έλάχιστα πυρομαχικά και τρόφιμα στό χώρο τής Πελοποννήσου; Η ζωή τό άπόδειξε και τό λάθος πληρώθηκε μέ άφθονο αίμα.

2) Ἡ κατάληψη τῆς Καρδίτσας

Ἡ κατάληψη τῆς Καρδίτσας ἔγινε στίς 11 τοῦ Δεκέμβρη τῆ νύχτα ἀπό τμήματα τῆς 1ης καί τῆς 11ης Μεραρχίας καί κρατήθηκε δυό μέρες. Προκλήθηκαν σημαντικές ἀπώλειες στόν ἀντίπαλο καί πιάστηκαν 91 αἰχμάλωτοι. Πάρθηκαν ἄφθονα λάφυρα καί τρόφιμα καί στρατολογήθηκαν 1100 νέοι. Αὐτή ἡ ἐπιτυχία δείχνει, ὅτι στά βαθειά μετόπισθεν ὁ ἀντίπαλος κρατοῦσε τίς πόλεις καί τά ἄλλα κατοικημένα σημεῖα βασικά μέ δυνάμεις Ἐθνοφρουρᾶς. Αὐτό τό γεγονός καί ἡ ἀριθμητική ὑπεροχή τῶν δυνάμεών μας στό στόχο (4000 ἐνάντια σέ 1300) ἐξασφάλισαν τήν ἐπιτυχία. Γι' αὐτό νομίζω θά ἦταν πιό ἀποδοτική ἡ δράση τῆς Χης Μεραρχίας ἂν προσανατολιζόνταν γιά δράση στή Βόρεια Θεσσαλία παρά πρὸς Ἔδεσσα κ.λπ. Ἐνισχυμένη ἡ Χη Μεραρχία μέ τό ἵππικό καί μιὰ ἀκόμα Ταξιαρχία καί ἄλλα βοηθητικά τμήματα (πυροβολικό, ἀντιαρματικά καί ἀντιαεροπορικά μέσα, σαμποτέρ) θά ἀνέπτυσε πλούσια δράση σ' αὐτή τήν περιοχή ὅλη τῆ χειμερινή περίοδο.

3) Ἡ κατάληψη τοῦ Καρπενησιοῦ

Ἡ ἐπιχείρηση γιά τήν κατάληψη τοῦ Καρπενησιοῦ ἄρχισε στίς 19 τοῦ Γενάρη, ὥρα 23. Ἡ ὀλοκληρωτική κατάληψή του τελείωσε στίς πρωινές ὥρες τῆς 21ης Γενάρη. Ἡ φρουρά τοῦ Καρπενησιοῦ ἔφτανε στούς 1500 ἄνδρες καί ἡ δύναμη τῶν ἀνταρτῶν στούς 2.900, δηλαδή ἕνας συσχετισμός 2 πρὸς 1 σέ ὄφελός μας. Ὁ ἀντίπαλος εἶχε ἀπώλειες: νεκρούς καί τραυματίες 245, αἰχμάλωτους 550. Κυριεύτηκαν λάφυρα: 27 ὄλμοι μέ 4080 βλήματα, 12 βαρεῖα πολυβόλα, 6 πιάτ, 700 ὄπλα, 1.000.000 σφαῖρες, 12 ἀσύρματοι, 800.000 ὀκάδες τρόφιμα, 10 αὐτοκίνητα, 100 μολάρια. Ἡ ἐπιχείρηση τοῦ Καρπενησιοῦ εἶχε καί τό χαρακτηῖρα ἀντιπερισπαστικής ἐνέργειας γιά νά ἀποσυρθοῦν δυνάμεις μας ἀπό τήν Πελοπόννησο καί νά μειωθεῖ ἡ πίεση ἐναντίον τους. Ὅμως ἡ ἀντίπαλη διοίκηση κινητοποίη-

ησε για άνακατάληψη του Καρπενησιού τή ΧΥη Μεραρχία μέ τίς 45,71 καί 73 Ταξιαρχίες, τίς Α. καί Β. Μοῖρες όρεινών καταδρομών καί τό 39 Συν/μα Πεζικού, σύνολο 14 Τάγματα. Ἡ ἐπιχείρηση άνακατάληψης του Καρπενησιού άρχισε στίς 29 Γενάρη καί ή πόλη άνακαταλήφθηκε στίς 8 Φλεβάρη. Ἀκολούθησαν ἐπιχειρήσεις καταδίωξης τών δύο Μεραρχιών μας ώς τίς 28 Φλεβάρη. Ἔτσι κι ἐδῶ τά τμήματά μας δέν κατάφεραν νά κρατήσουν μιá όρεινή πόλη καί δέν μπόρεσε νά εφαρμοστεῖ ή άπόφαση τῆς 5ης όλομέλειας για δημιουργία λεύτερης περιοχῆς στή Ρούμελη.

Γενικό συμπέρασμα για τή χειμερινή δράση του ΔΣΕ

Τό γενικό συμπέρασμα άπό τή χειμερινή δράση του ΔΣΕ (1948 -1949) είναι, ότι ό ΔΣΕ βγήκε μέ μεγάλο παθητικό, όσον άφορᾶ τήν αύξηση τών δυνάμεών του, πού ήταν ή κύρια στρατηγική του ἐπιδίωξη, για νά μπορέσει νά δώσει ένα συντριπτικό χτύπημα στον αντίπαλο στήν περίοδο τῆς έστρατείας του στήν κύρια άμυντική μας βάση. Ἡ πλήρης συντριβή τών δυνάμεών μας στήν Πελοπόννησο καί οι σημαντικές άπώλειές μας στή Φλώρινα, τήν Ἐδεσσα καί τήν Ἀρδέα δέν μπορούσαν νά ίσοφαριστοῦν μέ τή λίγη επιστράτευση στή Νάουσα καί τήν Καρδίτσα. Αὐτή ή σπατάλη δυνάμεων στάθηκε ή βασική ὕλική καί ήθική προϋπόθεση για τήν τελική μας ήττα μαζί μέ τά παραπέρα λάθη στρατηγικῆς καί τακτικῆς σημασίας, πού διέπραξε ή ήγεσία για τήν αντιμετώπιση τῆς έστρατείας του αντιπάλου τό 1949.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Μετά τήν ἐξόντωση τῶν δυνάμεων μας στήν Πελοπόννησο ὁ ἀντίπαλος εἶχε τή δυνατότητα νά ἀποσύρει ἀπ' ἐκεῖ ὅλες τίς δυνάμεις τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καί νά τίς μεταφέρει στήν ἠπειρωτική Ἑλλάδα. Ἔτσι ὁ συσχετισμός τῶν δυνάμεων, πού μποροῦσε νά χρησιμοποιήσει ὁ ἀντίπαλος στήν ἠπειρωτική Ἑλλάδα ἄλλαξε σέ ὄφελός του, πολύ περισσότερο, πού τό σχέδιό μας ἐπιστράτευσης ἀπότυχε μέ μεγάλο παθητικό καί οἱ κύριες δυνάμεις μας ἦταν κομματιασμένες σέ τρία σημεῖα ἀπομακρυσμένα τό ἓνα ἀπό τό ἄλλο καί θά δέχονταν χωριστά τό χτύπημα τεράστιων ἐχθρικών δυνάμεων. Αὐτή ἡ κατάσταση, ἀπό ἄποψη συσχετισμοῦ τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων καί ἀνεφοδιασμοῦ τῶν δυνάμεων τῆς Ρούμελης καί τῆς Θεσσαλίας ἐπέβαλλε τήν ἀλλαγὴ τῆς ἀπόφασης τῆς 5ης ὀλομέλειας, πού ἔβαζε καθήκον στίς δυνάμεις τῆς Ἰης καί τῆς Πης Μεραρχίας μας νά δημιουργήσουν λεύτερη περιοχὴ στή Ρούμελη. Ὅλη αὐτή ἡ κατάσταση ὑπαγόρευε τή συγκέντρωση τῶν δυνάμεων τοῦ Βίτσι καί τῶν δύο Μεραρχιῶν μας στό νότο στή βάση τοῦ Γράμμου - Σμόλικα γιά μιὰ τελευταία ἀποφασιστικὴ ἀναμέτρηση, πού ἴσως ἀποτελοῦσε τήν ἀπαρχὴ γιά μιὰ ἀλλαγὴ τῆς κατάστασης σέ ὄφελός μας. Βέβαια τό ζήτημα τῆς στρατηγικῆς ἐπίθεσης γιά ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου γίνονταν πιά ἀπραγματοποιήτο ἀπό ἔλλειψη δυνάμεων καί μέσων (βασικά τῆς Μηχανοκίνητης Μονάδας). Τώρα μποροῦσε νά ὀργανωθεῖ μόνο στρατηγικὴ ἀντεπίθεση γιά τήν περικύκλωση καί πλήρη ἐξόντωση μεγάλου ἐχθρικοῦ σχηματισμοῦ, πού θά εἶχε ἀποτέλεσμα στρατηγικῆς σημασίας ἰκανό νά φέρι πολιτικά ὄφελῃ τοπικά καί διεθνῶς. Δυστυχῶς, ἡ ἡγεσία μας στάθηκε ἀνίκανη νά δεῖ τὰ λάθη τῆς στάς ζητήματα τῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς του ἐπαναστατικοῦ πολέμου στό συγκεκριμένο στάδιο ἀνάπτυξῆς του καί ὁ

ΔΣΕ νικήθηκε. "Ας δοῦμε αὐτά τὰ λάθη στήν πορεία τῆς ἐξέλιξης τῶν γεγονότων.

1) Ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου στή Ρούμελη (2 Φλεβάρη - τέλη Ἰούνη 1949)

Οὐσιαστικά ἡ ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου στή Ρούμελη εἶχε ἀρχίσει 12 μέρες μετά τήν κατάληψη τοῦ Καρπενησιοῦ ἀπό τίς δυνάμεις μας, δηλαδή ἀπό τίς 2 Φλεβάρη. Μετά τήν ἀπώλεια τοῦ Καρπενησιοῦ οἱ δύο Μεραρχίες τοῦ Κλιμακίου συμπύχθηκαν πρὸς Εὐπάλιο καί σέ συνέχεια διείσδυσαν: ἡ Ιη Μεραρχία πρὸς Ἄρτα καί ἡ Ιη πρὸς Βάλτο, ὅπως εἶχαν κάμει τό 1948. Τώρα ὅμως καί ὁ ἀντίπαλος ἤξερε τήν τακτική μας καί συγκέντρωσε δυνάμεις καί πρὸς τή νέα περιοχή τοῦ ἐλιγμοῦ τῶν δυνάμεών μας. Μπροστά στή νέα κατάσταση ἡ Ιη Μεραρχία τοῦ Διαμαντῆ ἀπό τό Βάλτο πέρασε μέ ταχύτητα στή Ρούμελη καί ἔφτασε στή Γκιώνα καί τὰ Βαρδούσια, ὅμως ἐκεῖ ὁ ἀντίπαλος μέ δύναμη 12 Ταγματῶν κινήθηκε γιά νά περικυκλώσει τή Μεραρχία.

Ἡ Μεραρχία μέ ἐπίθεση διέλυσε ἕνα ἐχθρικό Τάγμα καί πέρασε στό μετόπισθεν τοῦ ἐχθροῦ ἀπαρατήρητη. Ἐτσι ἡ ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ χτύπησε στό κενό, ἐνῶ ἡ Μεραρχία καταλάμβανε τό Λιδωρίκι. Σέ συνέχεια ἡ Μεραρχία ἀνω ἀπό ἕνα μήνα ἐξακολούθησε μέ ἐπιτυχία τοῦ ἐλιγμούς της στή Ρούμελη παρά τήν πυκνή κατοχή, πού ὑπῆρχε συνεχῶς στόν ὄρεινό ὄγκο τῆς Ρούμελης. Στίς 14 τοῦ Ἀπρίλη χτύπησε καί διέλυσε τό 20 Τάγμα τοῦ 41 Συν/τος στή Φθιώτιδα. Πιάστηκαν 115 αἰχμάλωτοι. Ὑστερα ἀπό αὐτή τήν πετυχημένη δράση τῆς Μεραρχίας ὁ ἀντίπαλος ἐξάπολυσε μεγάλης ἔκτασης ἐκκαθαριστικές ἐπιχειρήσεις. Ἡ Ἡρωϊκή Ιη Μεραρχία ἐλίχτηκε καί πάλι μέ ἐπιτυχία στό χωρο ἀνάμεσα Δρυμώνα Τριχωνίας καί Τσοῦκα Φθιώτιδας ἀναπτύσσοντας πετυχημένη ἀνταρτική δράση μέχρι τὰ τέλη τοῦ Μάη 1949. Ὅμως ἡ συνεχῆς κίνηση, οἱ ἀδιάκοπες μάχες καί πρὶν ἀπ' ὅλα ἡ πείνα εἶχαν τήν ἐπίδρασή τους. Ἡ Μεραρχία ἔπαθε μεγάλη διαρροή ἀπό τοὺς νεοεπιστρατευ-

μένους άντάρτες (2.500 άντάρτες + 500 άλλοι, πού ήταν προσκολλημένοι στις δύο Μεραρχίες λιποτάχτησαν). Στο δεύτερο δεκαήμερο του 'Ιούνη ο Διαμαντής μέ τά υπολείμματα της Μεραρχίας ύστερα από μεγάλη πίεση στον όρεινό όγκο της Ρούμελης έλίχτηκε μέ έπιτυχία προς Εύρυτανία. 'Απ' εκεί ξαναγύρισε καί πάλι στό όρεινό συγκρότημα της Οϊτης - Γκιώνας - Βαρδουσιών για άνασυγκρότηση των δυνάμεών της, πού τεμαχίστηκαν καί έξακολουθούσαν νά πολεμούν. 'Εκει μπλέχτηκε σέ άνισες μάχες καί στις 21 'Ιούνη σκοτώθηκε ο ίδιος. Σκοτώθηκε αυτός ο μάστορας του πολέμου έλιγμών καί μέ τό θάνατό του δόξασε έκ νέου τό λαό της Ρούμελης, πού πάντοτε γέννησε άξιους πολέμαρχους στους άγώνες για τή Λευτεριά καί τήν Κοινωνική Δικαιοσύνη. Τιμή γι' αυτό τον 'Ηρωϊκό πολέμαρχο ήταν, ότι οι μαχητές του ανασυντάχθηκαν καί έδωσαν στή Μεραρχία τους τό όνομα του άγαπημένου τους άρχηγού.

'Η Η Θεσσαλική Μεραρχία δέν είχε καλύτερη τύχη. 'Αντιμετώπισε τήν έστρατεία του άντιπάλου στην περιοχή "Άρτας — Τζουμέρκων, στά "Αγραφα, στην "Οθρυ καί στ' 'Αντιχάσια καί ουσιαστικά διαλύθηκε. 'Ο Διοικητής της Μεραρχίας Γιώτης μέ 100 άντάρτες περίπου έφτασε τον 'Ιούνη στή Βόρεια Πίνδο μέσω "Οθρυς - Πηλίου - Κισσάβου - 'Ολύμπου — Χασίων. Στις άρχές του 'Ιούλη έφτασε στό Γράμμο καί ή Διοίκηση του ΚΓΑΝΕ: Κολιγιάννης καί Ζωγράφος μέ 60 άνδρες ('Επιτελεΐο καί προσωπική ασφάλεια). Στις 12 'Ιούλη συνήλθε τό Πολιτικό Γραφείο καί εξέτασε τή δουλειά του Κλιμακίου. Τό συμπέρασμα πού έβγαλε ήταν, ότι τό Κλιμάκιο δέν εκπλήρωσε τήν άποστολή του καί κατάργησε αυτό τό όργανο σαν ένδιάμεσο κριχο Διοίκησης των τμημάτων της Νότιας 'Ελλάδας μιά καί στην ουσία πιά δέν υπήρχε. "Ομως τό Πολιτικό Γραφείο δέν τιμώρησε τή Διοίκηση του Κλιμακίου, αντίθετα τοποθέτησε καί τους δύο στή Διοίκηση του Δυτικού Γράμμου. Καί σωστά έκαμε γιατί οι εύθύνες ήταν κοινές. Τό Πολιτικό Γραφείο είχε τήν εύθύνη πού χάραξε τή γραμμή για δημιουργία λεύτερης 'Ελλάδας στή Ρούμελη καί δεύτερου μετώπου στην Πελοπόννησο, πού θά ξεθύμαιναν τήν έστρατεία του άντιπά-

λου κι' ἔτσι ὁ ἀντίπαλος θά ἔφτανε στό Βίτσι καί τό Γράμμο μέ κομμένη τήν ἀνάσα, θά τοῦ δίναμε μιά γερή γροθιά καί θά τόν ἐξουδετερώναμε. Αὐτή ἦταν ἡ «σοφή» στρατηγική τῆς ἡγεσίας. Καί ἡ ἀνίκανη Διοίκηση τοῦ Κλιμακίου (ὁ Κολιγιάννης κι' ἄν ἀκόμα καταλάβαινε δέν ἔλεγε τίποτε στό Πολιτικό Γραφεῖο, γι' αὐτό καί φαίνονταν σεμνός καί πειθαρχικός -τέτοιοι χρειάζονται στήν κάθε ἡγεσία νά συμφωνοῦν σέ ὅλα καί νά λένε τό ἄσπρο - μαῦρο -) ἐφάρμοσε αὐτή τή στρατηγική μέ συνέπεια. Πρός τά κάτω ἔστειλε διαταγή νά ἐλίσσονται στούς χώρους τους, καί ἄς κόψουν τό λαιμό τους (αὐτή τήν τακτική ἐλιγμῶν ἐννοοῦσε καί ὁ Μάρκος πού ἦταν «ὁ μέγας θεωρητικός» τοῦ πολέμου). Πρός τά πάνω ὁ Κολιγιάννης ἀνέφερε κάπου - κάπου: «ὅλα πᾶνε καλά», ὥσπου ἔχασε τόν ἀσύρματο καί τόν κώδικα κι' ἔτσι γλύτωσε καί ἀπ' αὐτόν τόν πονοκέφαλο.

Ἀργότερα ὅμως ὁ Κολιγιάννης θά στείλει τό Ζαχαριάδη στή Σιβηρία νά ἀφήσει ἐκεῖ τά κόκκαλά του, γιατί «εἶχε προσωπολατρία» καί δέν ἄκουγε αὐτά, πού δέν τοῦ ἔλεγαν, καί γιατί ἦταν «στελεχοφάγος».

Καταστράφηκαν дуὲ Μεραρχίες ἀκόμα (ἡ Μεραρχία τῆς Πελοποννήσου εἶχε ξοφλήσει ἀκόμα τό Μάρτη), ὅμως οἱ ὀπαδοί τῆς «τακτικῆς» τοῦ Μάρκου φωνασκοῦν ἀκόμα, ὅτι ὁ Μάρκος εἶχε τήν πιό σωστή τακτική, δηλαδή τήν τακτική, πού ἐφάρμοσε στή Ρούμελη ἐπί 5 μῆνες ἕνας τέτοιος μάστορας τοῦ πολέμου ἐλιγμῶν: Ο ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ καί ἀποδειχτήκε λαθεμένη γιά ἐκεῖνο τό στάδιο ἀνάπτυξης τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Ἄλλωστε καί ἡ ἡγεσία Ζαχαριάδη - Μπαρτζιώτα - Γούσια - Βλαντά στό νότο ἐφάρμοζε ἀκριβῶς αὐτή τήν τακτική τοῦ Μάρκου. Τό ἀποτέλεσμα θά ἦταν διαφορετικό ἂν κατέβαιναν καί οἱ δυνάμεις τοῦ Βίτσι καί τοῦ Γράμμου στό νότο γιά νά κάνουν πόλεμο ἐλιγμῶν; Μόνο ἀπό τήν πείνα θά διαλύονταν καί αὐτές οἱ δυνάμεις. Δέν ὑπῆρχε ἄλλη λύση γιά ἐκείνη τήν περίοδο ἀπό τήν συγκέντρωση τῶν κύριων δυνάμεων τοῦ νότου στή βάση τοῦ Γράμμου - Σμόλικα, πού μποροῦσε νά ἐξασφαλιστεῖ ὁ ἀνεφοδιασμός τῶν ἀνταρτῶν γιά νά δοθεῖ ἕνα ἀποφασιστικό χτύπημα στόν ἀντίπαλο.

Τουλάχιστον, ἂν ὄλοι οἱ νεοεπιστρατευμένοι προωθοῦνταν στή Βόρεια Πίνδο θά ξαλάφρωναν τά τμήματα ἀπό αὐτό τό βάρος καί θά διευκολύνονταν οἱ ἔλιγμοί τους. "Ὁμως κι' αὐτό δέν ἔκαμε ὁ Κολιγιάννης, ὅμως τόλμησε νά παροῦσιαστεῖ στήν ἡγεσία του χωρίς στρατό καί ἔμεινε ἀτιμώρητος!!

Τό γενικό συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ πολιτικοστρατιωτική μας ἡγεσία ἔπαιξε μέ τόν πόλεμο σάν τά μικρά παιδιά καί σπαταλοῦσε ἀσυλλόγιστα τίς δυνάμεις τοῦ ΔΣΕ καί ὄσες ἐφεδρεῖες κι ἂν εἶχε δέν ἤξερε πῶς νά τίς χρησιμοποιήσει. Δέν χρειάζονταν πολύ μυαλό ἢ ἰδιαίτερη ἐπαγγελματική μόρφωση γιά νά καταλάβαινε ἡ ἡγεσία, ὅτι οἱ δυνάμεις τοῦ ΔΣΕ μπορούσαν νά ἀξιοποιηθοῦν μόνον ἐκεῖ, πού θά εἶχαν δυνατότητα συνεχοῦς ἀνεφοδιασμοῦ μέ πυρομαχικά, τρόφιμα κ.λπ., ὅτι μόνο μέ τήν συγκέντρωση τῶν κυρίων δυνάμεων τοῦ ΔΣΕ στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας μπορούσαν νά δοθοῦν χτυπήματα στόν ἀντίπαλο στρατηγικῆς σημασίας, γιά νά δημιουργήσουμε ἕνα σύγχρονο μηχανοκίνητο τακτικό στρατό, ἱκανό νά λευτερώνει καί πεδινά ἐδάφη. Μέ τό ἰσοδύναμο σκόρπισμα τῶν δυνάμεων σέ πολλές στρατηγικές κατευθύνσεις δέν μπορούσαμε νά νικήσουμε τόν ἀντίπαλο.

2) Ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου στό Βίτσι καί τό Γράμμο

Στά τέλη Ἰούνη τοῦ 1949 τό πρῶτο ἡμίχρονο ἔληξε μέ ἀποτέλεσμα 3:0 σέ ὄφελος τοῦ ἀντιπάλου, δηλαδή ὁ ἀντίπαλος μᾶς ἐξόντωσε 3 Μεραρχίες.

Δυστυχῶς, ἡ ἡγεσία μας δέν ἔβγαλε κανένα συμπέρασμα γιά τή νέα τακτική τοῦ ἀντιπάλου, πού τό κύριο χαρακτηριστικό της ἦταν ἡ περικύκλωση τοῦ χώρου δράσης τῶν τμημάτων μας μέ πυκνή περιφερειακή καί σέ βάθος διάταξη, προφανῶς γιά τήν ἀπαγόρευση διαφυγῆς τῶν ἀνταρτῶν ἀπό τόν κλοιό καί ἡ διεΐσδυση ἰσχυρῶν δυνάμεων στό ἐσωτερικό τῆς τοποθεσίας μας ἢ τοῦ χώρου δράση μας γιά τήν κατάληψη στρατηγικῶν σημείων, πού θά διασποῦσαν καί θά ἀποδιοργάνωναν τό μηχανι-

σμό Διοίκησης και άνεφοδιάσμου μας παράλληλη όργάνωση ίσχυρών κινητών άποσπασμάτων για τήν καταδίωξη και έξόντωση τών διασπαρμένων τμημάτων μας.

Ό αντίπαλος είχε πιά τεράστια ύπεροχή δυνάμεων και τή δυνατότητα νά εφαρμόσει τίς πιό άπίθανες μέθοδες πάλης στό πεδίο τής τακτικής και επιχειρησιακής κλίμακας. Άπ' τήν άνάλυση αύτου του παράγοντα θά έβγαινε τό συμπέρασμα, ότι ό αντίπαλος και στό Βίτσι και στό Γράμμο θά χρησιμοποιούσε σέ πλατεία κλίμακα τήν τακτική τών διεισδύσεων σέ μιά κύρια κατεύθυνση και 1-2 δευτερεύουσες για τήν περικύκλωση και έξόντωση σημαντικών δυνάμεών μας και τή δημιουργία βαθειού ρήγματος στή διάταξή μας, πού θά άποδιοργάνωνε τόν άνεφοδιασμό και τή Διοίκηση τών δυνάμεών μας, γεγονός πού θά διευκόλυνε τή γρήγορη έξόντωση και τών ύπόλοιπων δυνάμεών μας.

Ή ήγεσία μας δέν είδε τόν κίνδυνο διεισδύσεων μεγάλων δυνάμεων του άντιπάλου άπό τά μεγάλα κενά τής περιφερειακής μας διάταξης, πού δέν είχε κανένα βάθος και έμεινε αιχμάλωτη τής άρνητικής μας πείρας άπό τήν όργάνωση τής άμυνας στό Γράμμο - Σμόλιχα τό 1948. "Άν ή ήγεσία είχε τήν ικανότητα νά μελετήσει τήν τακτική του άντιπάλου στή Ρούμελη και Θεσσαλία και τίς πιό άπίθανες άλλες μέθοδες πάλης, πού μπορούσε νά εφαρμόσει ό αντίπαλος αύτό τό χρόνο, ασφαλώς θά μπορούσε νά σκεφτεί πιά τακτική έπρεπε νά άκολουθήσει στό Βίτσι και τό Γράμμο και νά άντιμετωπίσει τήν επίθεση του άντιπάλου άποτελεσματικά. Άκόμα και μιά ίσοπαλία στό άποτέλεσμα του άγώνα αύτό τό χρόνο θά ήταν ικανοποιητική, δηλαδή άν κρατούσαμε τή βάση του Γράμμου, ό μόνος τρόπος για νά συνεχίζαμε παραπέρα τόν πόλεμο. "Όμως ή ήγεσία μας ούτε τήν τακτική του άντιπάλου μελέτησε, ούτε τή δικιά μας, τό χειρότερο όμως είναι ότι διέπραξε λάθος στρατηγικής σημασίας, πού άποφάσισε νά άντιμετωπίσει τήν επίθεση του άντιπάλου σέ δύο βάσεις: τό Βίτσι και τό Γράμμο μέ άποτέλεσμα νά άδυνατίσουν και οι δύο βάσεις, νά μήν έξασφαλιστούν τοπικές έφεδρείες και τό βασικότερο στρατηγική έφεδρεία για τήν έξα-

πόλυση στρατηγικής άντεπίθεσης, πού εΐαι ή πιό άποφασιστική φάση όλου του άμυντικού άγώνα, πού μπορεί νά δώσει τή νίκη στρατηγικής σημασίας. Μιά συγκέντρωση τών 15.000 και πάνω πού εΐχαν άπομείνει σέ μία βάση: στό Γράμμο, μέ μία καλή όχύρωση τής τοποθεσίας σ' όλο τό βάθος και μέ έξασφάλιση μιās στρατηγικής έφεδρείας 6.000 άνδρων θά μπορούσαμε τούλαχιστον νά πετύχουμε ίσοπαλία, πού κι' αύτή θά ήταν νίκη.

“Όμως για τή νίκη δέν είναι άρκετά μόνο τά συστήματα τής άμυνας, τό πιό βασικό είναι ό ήθικός παράγοντας, πού πηγάζει και διοχετεύεται σέ όλους από τήν ήγεσία. Άποδείχεται τώρα, ότι τά κύρια ήγετικά στελέχη δέν πίστευαν στή νίκη. ‘Ο Μπαρτζιώτας και ό Βλαντās άναπτύσσουν τώρα θεωρίες, ότι μόνο τό 1946 μπορούσαμε νά νικήσουμε. ‘Ο Ζαχαριάδης έμεινε μόνος του στόν ήγετικό πυρήνα μέ βοηθούς, πού μέσα τους έκρυβαν τό σπέρμα τής ήττοπάθειας και τής ήττας. Τέτοιοι άρχηγοί, πού έβλεπαν άσκοπη τήν παράταση του άγώνα δέν μπορούσαν νά έμφυχώσουν τά στελέχη και τούς μαχητές και νά τούς άνεβάσουν σέ επίπεδο νά κάμουν ήρωικά κατορθώματα. “Έτσι οι «προπονητές» του ΔΣΕ δέν έκμεταλλεύτηκαν τό διάλειμμα μετά τήν καταστροφή τών δυνάμεων τής Ιης και ΙΙης Μεραρχίας για νά προετοιμάσουν τίς δυνάμεις μας, πού άπομειναν για μία άποφασιστική άναμέτρηση μέ τόν αντίπαλο και έξασφάλιση ίσοπαλίας ή νίκης. ‘Η ζωή, όμως άπόδειξε, ότι ή ήγεσία δέν μπόρεσε νά πετύχει και τό γκόλ τής τιμής και νικηθήκαμε μέ τό συντριπτικό άποτέλεσμα: 5:0 για τόν αντίπαλο. Και ό Βλαντās κοκορεύεται, ότι εΐχε καλύτερη στρατηγική και τακτική από τούς στρατηγούς του αντίπαλου. “Άς δοϋμε τώρα πώς έξελίχτηκαν τά δραματικά γεγονότα στόν τελευταίο έπιλογο του ήρωϊκού βιβλίου του ΔΣΕ.

α) ‘Επίθεση του αντίπαλου στό Γράμμο (Παραπλανητική)

‘Ανενόχλητος τώρα ό αντίπαλος σά νώτα του, ύστερα από τή διάλυση τών δυνάμεών μας στή Ρούμελη και τή Θεσσαλία

καί τήν καταστροφή τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν δυνάμεών τους συγκέντρωσε τόν ὄγκο τῶν δυνάμεών του στούς χώρους τοῦ Βίτσι, καί τοῦ Γράμμου μέ πρώτη στρατηγική ἐπιδίωξη τήν καταστροφή τῶν δυνάμεών μας στό Βίτσι. Ἡ 5θήμερη ἐπιχείρηση στό Γράμμο εἶχε παραπλανητικό σκοπό, ὅσον ἀφορᾷ τήν κύρια κατεύθυνση τῆς ἐπίθεσής του, ἄν καί αὐτό δέν ἦταν ἀπαραίτητο, γιατί οἱ δυνάμεις μας στό Γράμμο δέν μπορούσαν νά βοηθήσουν ἄμεσα τίς δυνάμεις μας στό Βίτσι. Παρόλο, πού ἦταν παραπλανητική ἡ ἐπιχείρηση εἶχε καί ἐπιδιώξεις τακτικῆς σημασίας, ὅπως ἦταν ἡ καλυτέρευση θέσεων γιά χρησιμοποίησή τους σάν βάση γιά τή μελλοντική ἐπίθεση καί σφυγιομέτρηση τῶν ἀμυντικῶν μας ἱκανοτήτων. Ἡ ἀναίμακτη κατάληψη τοῦ Προφ. Ἡλία Φούρκας στίς ἐπιχειρήσεις μας γιά τήν ἀνακατάληψη τοῦ Γράμμου καί ἡ κατάληψη τοῦ Πύργου Στράτσιανης σέ αἵματηρές συγκρούσεις σχεδόν ὅλη τή διάρκεια τοῦ Ἀπριλη ἔδιναν σοβαρά πλεονεκτήματα στόν ἀντίπαλο καί μειονεκτήματα γιά τή δικιά μας ἄμυνα.

Τώρα ὁ ἀντίπαλος ἐνήργησε σέ δύο κατευθύνσεις: Κατά μῆκος τῶν Ἀλβανικῶν συνόρων ἀπό τήν κατεύθυνση τῆς Κόνιτσας, καί ἀπό Ἀλεβίτσα μέχρι Πύργο Κοτύλης στόν Ἀνατολικό Γράμμο. Στό Δυτικό Γράμμο εἶχε ἀσήμαντα ἐδαφικά ὠφέλη καί σημαντικές ἀπώλειες. Στόν Ἀνατολικό Γράμμο σημείωσε ἐπιτυχία μέ τήν κατάληψη τοῦ Ἀνωμένου τοῦ Τσάρνου ὕστερα ἀπό φονικές μάχες, πού τοῦ στοίχισαν τεράστιες ἀπώλειες. Στίς 9 Αὐγούστου σταμάτησε τίς ἐπιθετικές του ἐπιχειρήσεις στό Γράμμο ἤ γιατί στίς 10 Αὐγούστου θά ἄρχιζαν οἱ ἐπιχειρήσεις στό Βίτσι ἤ τό πιθανότερο ἐξ αἰτίας τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν του καί τήν ἀνάγκη ἀνασυγκρότησης τῶν Μονάδων του.

β) Ἐκστρατεία τοῦ ἀντιπάλου στό Βίτσι (10 - 14 Αὐγούστου)

Ὁ συσχετισμός τῶν δυνάμεών στό Βίτσι ἦταν ὁ ἑξῆς: α) Ἡ συνολική δύναμή μας στό Βίτσι ἦταν 9863 μέ παρατακτική:

8824, οργανωμένες σέ δύο Μεραρχίες τῶν 2 Ταξιαρχιῶν ἡ κά-
θε μία, 2 Διλοχίες τῆς Σχολῆς Ἐνθ/γῶν, 6 μοῖρες ἀντιαερο-
πορικῶν πολυβόλων (στοιχεῖα ἀπό τό βιβλίο τοῦ Βλαντᾶ, σελ.
254). Διοικητής τοῦ μετώπου τοῦ Βίτσι ἦταν ὁ Βλαντᾶς. Συ-
νολική δύναμη τοῦ ἀντιπάλου: 60.000 οργανωμένες σέ 6 Με-
ραρχίες τῶν 18 Ταξιαρχιῶν + 1 ἑλαφρό Σύν/μα, συνολικά 60
Τάγματα, 4 Συν/τα Πεδινοῦ Πυροβολικοῦ, 3 Μοῖρες Μεσαίου
πυροβολικοῦ, 5 Μοῖρες Ὀρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ (σύνολο
Πυροβόλων 100), 54 ἀεροπλάνα καταδιωκτικά Σπίτς, 12 ἀ-
ναγνωριστικά ἀεροπλάνα Χάρβαρτ, 11 μεταφορικά Ντακότα,
10 ἀεροπλάνα συνεργασίας μέ τό Πυροβολικό, 3 βομβαρδιστι-
κά Ντακότα, 3 ἀεροπλάνα φωτογραφιῶν, σύνολο 93, 200 τε-
θωρακισμένα, 6 Λόχοι Μηχανικοῦ, 6 Τάγματα διαβιβάσεων,
Μονάδες μεταφορῶν, ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας κλπ. Ἔτσι ὅσον
ἀφορᾶ τό συσχετισμό τῶν δυνάμεων ἔχουμε μιᾶ ἀναλογία: 6
πρός 1, ὅσον δέ ἀφορᾶ τά μέσα δέν ὑπάρχει σύγκριση. Μ' ἕναν
τέτοιο συσχετισμό δυνάμεων καί μέσων, μέ βάση τά ἑδαφικά
μειονεκτήματα πού εἶχε τό Βίτσι, τήν παντελεῖ ἔλλειψη ἐφε-
δρεῖῶν στό πεδίο τῆς τακτικῆς, ἐπιχειρησιακῆς καί στρατηγι-
κῆς κλίμακας εἶναι λογικό νά παραδεχθοῦμε, ὅτι ἡ ἡττα μας
στό Βίτσι ἦταν προδικασμένη.

Τό περίεργο ὅμως εἶναι, ὅτι τό «ἀπόρθητο φρούριο» τοῦ Βί-
τσι κατέρρευσε σάν χάρτινος πύργος οὐσιαστικά μέσα σέ δύο
μέρες κυρίως μετά τήν πτώση τοῦ ὄχυροῦ Λέσιτς στόν Κεντρικό
τομέα.

Γιά τά αἴτια τῆς πτώσης τοῦ Λέσιτς στά βιβλία τῶν Γούσια,
Βλαντᾶ καί Κίσαβου ὑπάρχουν ἀλληλοσυγκρουόμενες γνώμες.
Σύμφωνα μέ τό Βλαντᾶ, τό Λέσιτς καταλήφτηκε ἀπό τμήματα
ΛΟΚ, πού διεΐδυσαν στό βάθος τοῦ ἀμυντικοῦ μας συστήμα-
τος (τό Λέσιτς βρισκόνταν σέ δεύτερη γραμμή) καί ἡ ὥρα
03.00 τῆς 11ης Αὐγούστου τό κατέλαβαν χωρίς μάχη, γιατί ἦ-
ταν ἄπιαστο ἀπό τίς δικές μας δυνάμεις. Αὐτό βεβαιώνει ὁ
Βλαντᾶς, πού ρίχνει τήν εὐθύνη στό Διοικητή τῆς ΧΙης Μεραρ-

χίας Βαϊνᾶ, πού σήκωσε ἀπ' ἐκεῖ τό Τάγμα τῆς 102 Ταξιαρχίας καί τό ἔστειλε γιά ἀντεπίθεση στό Πολένατα. Ὁ Βλαντᾶς γράφει σχετικά (σελ. 256): «Αὐτή τήν ἀπαράδεκτη πράξη τοῦ Βαϊνᾶ τήν ἔμαθα ὥρα 19.00 τῆς 10 Αὐγούστου. Τόν διέταξα αὐστηρά νά ἐπιστρέφει τό Τάγμα ἀμέσως στή θέση του. Ὁ Βαϊνᾶς δέν ἐκτέλεσε τή διαταγή μου, πιθανόν ἀπό ἀδυναμία ν' ἀπαγγιστρῶσει τό Τάγμα ἀπό τή θέση, πού τό εἶχε βάλει σέ διάταξη... Στίς 10 Αὐγούστου καί ὥρα 23.30 ἔφτασα στό σταθμό Διοίκησης τῆς Μερραρχίας μας μαζί μέ τό Ζαχαριάδη... Τό Τάγμα μας δέν εἶχε ἐπιστρέφει στό Λέσιτς. Διέταξα ἀμέσως μιά Διλοχία τῆς ἐφεδρείας μου νά κατευθυνθεῖ μέ ταχύτητα καί νά καταλάβει τήν κυκλική ὀχύρωση στήν κορυφή τοῦ Λέσιτς. Τμήμα τῆς ἀντίπαλης Ταξιαρχίας τῶν ὀρεινῶν καταδρομῶν εἶχε καταλάβει αὐτή τήν ὀχύρωση, πού ἦταν ἀνυπεράσπιστη, ὥρα 03.00 τῆς 11 Αὐγούστου. Παρά τήν ἥρωϊκή πάλη τῆς Διλοχίας πού ἔστειλα, αὐτή δέν μπόρεσε νά ἐκτοπίσει τόν ἀντίπαλο ἀπό τήν κυκλική ὀχύρωσή μας...»

Ὁ Γούσιας στό βιβλίο πού ἀναφέραμε καί στή σελ. 543 γράφει: «Ὅσο γιά τήν ἐγκατάλειψη τῶν ὑψωμάτων μου εἶπε (ὁ Βαϊνᾶς), ὅτι δέν εἶναι σωστό, ὅτι ἀποσύρθηκε χωρίς διαταγή, ἀποσύρθηκε μέ ἐντολή τοῦ Μ. Βλαντᾶ καί μου δίνει ἕνα σημείωμα γραμμένο μέ μικρά γράμματα ἀπ' τό χέρι τοῦ Βλαντᾶ, πού τοῦ ἔγραφε νά ἐγκαταλείψει τά ὑψώματα...»

Ὁ Κίσαβος πάλι γιά τό ἴδιο θέμα γράφει τά παρακάτω: «Ἡ Διοίκηση τῆς Μερραρχίας κατά τό βραδάκι τῆς πρώτης μέρας παίρνει ἀπ' τό κυρίως Λέσιτς τό Τάγμα τῆς 102 Ταξιαρχίας καί τό κινάει γιά ἀντεπίθεση καί ἀνακατάληψη τῶν Πολένατων χωρίς νά μᾶς εἰδοποιήσει (ἦταν Διοικητής τῆς Ταξιαρχίας). Ἐγώ βρισκόμουν ὄλη τή μέρα σ' ἕνα Πολυβολεῖο, πού ἦταν καί παρατηρητήριο. Ὅταν ἀργά τή νύχτα κατέβηκα στό σταθμό Διοίκησης καί ζήτησα ἀπό τά Τάγματα τηλεφωνική ἀναφορά ἔμαθα, πῶς τό Λέσιτς ἦταν ἄδειο. Ἐστειλα ἀπό τήν Τσουκα βιαστικά δυό Διμοιρίες γιά ἀντιμετώπιση κάθε ἀπρόοπτου στό κυρίως Λέσιτς, ὅπου παρέμεινε καί ὁ Λόχος Μηχανημάτων (ὄλμων).

Ἡ ἀντεπίθεση γιά ἀνακατάληψη τῶν Πολένατων δέν ἔγινε, γιατί ὁ ἐχθρός συνέχισε τήν κίνηση καί τή νύχτα. Φαίνεται πῶς ἡ Διοίκηση τῆς Μερραρχίας κατάλαβε τό ἄσκοπο τῆς ἀντεπίθεσης καί ἐπανεφέρε τό τάγμα στίς θέσεις του. Ἀπ' τό πρῶι ὁ ἐχθρός ὕστερα ἀπό προπαρασκευή, ἀρχίζει τίς ἀλλεπάλληλες ἐφόδους του γιά κατάληψη τοῦ Λέσιτς. Τό Τάγμα μας ἀμύνεται καί μέ ἀλλεπάλληλες ἀντεπιθέσεις ἀναγκάζει τόν ἐχθρό νά ὑποχωρήσει. Τό ἀπόγευμα φθάνει καί ἡ ἐφεδρεία τοῦ Γ.Α. ἡ Σχολή τῶν Ἀξ/κῶν. Ἀποκρούονται ὡς τό βράδυ ὅλες οἱ ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ ἀπώλειές του εἶναι μεγάλες, μά καί οἱ δικές μας σημαντικές. Κατά τίς 12 ἡ ὥρα ὁ ἐχθρός φθάνει στήν Τσούκα (ὅπως θεωρητικά βρίσκονταν μιά Διμοιρία μας, γιατί τό ὕψωμα εἶχε καεῖ ἀπό τόν βομβαρδισμό) καί καρβαλικεύει τό ὕψωμα. Δέ θυμᾶμαι νά ἐξακριβώσαμε ἄν γλύτωσε κανένας ἀπ' αὐτή τή Διμοιρία. Ἐπειδή ἡ διεΐσδυση τοῦ ἐχθροῦ τήν ἴδια μέρα ἔγινε καί στά σημεία ἐπαφῆς τῶν τομέων μας καί τά τάνκς του ἐβγῆκαν στά μετόπισθεν, τήν νύχτα διατάχθηκε καί ὑποχώρησε ἀπ' τό Λέσιτς ἡ Σχολή καί τό Τάγμα...».

Ἀπ' τά παραπάνω βγαίνει ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στό Βλαντᾶ καί τόν Κίσαβο μέ τό χρόνο καί τρόπο κατάληψης τοῦ Λέσιτς ἀπό τόν ἀντίπαλο. Ὁ Κίσαβος ἦταν Διοικητής τῆς 102 Ταξιαρχίας, πού εἶχε διάταξη ἀπό ἀριστερά πρὸς δεξιὰ: ὕψ. 1919 - 1807 - Τσούκα - Λέσιτς, συνεπῶς εἶναι ὁ ἄμεσος ὑπεύθυνος τοῦ τομέα καί ἡ γνώμη του πρέπει νά εἶναι ἡ πιό ἔγκυρη. Τό Τάγμα του, πού κατεῖχε τό Λέσιτς μετακινήθηκε πρὸς Πολένατα ἀπό τή Διοίκηση τῆς Μερραρχίας (Βαϊνᾶ) σέ ἄγνοιά του καί μέ βάση γραπτή ἔγκριση τοῦ Βλαντᾶ (βεβαίωση Γούσια). Τό Τάγμα ὅμως ἐπανῆλθε στίς θέσεις του καί ἐνισχύθηκε ἀπό τή Σχολή Ἀξιωματικῶν. Ἔτσι καί στίς 11 Αὐγούστου συνεχίστηκε ἡ μάχη στό Λέσιτς. Φαίνεται τή νύχτα 10 πρὸς 11 κάποιο τμήμα ΛΟΚ γαντζώθηκε σέ κάποιο βασικό ὕψωμα τοῦ Λέσιτς καί ἡ μάχη στίς 11 Αὐγούστου γίνονταν ἐνάντια σ' αὐτό τό τμήμα καί τίς ἄλλες ἐπιτιθέμενες δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου. Τίς βραδυνές ὥρες τῆς 11ης ὀλοκληρώθηκε ἡ πτώση τοῦ Λέσιτς καί τό ρήγμα στό κέντρο τῆς διάταξής μας ὀλοκληρώθηκε.

”Ετσι ή ουσία του ζητήματος είναι, ότι με την αποχώρηση του Τάγματος από το Λέσιτς προωθημένο τμήμα των ΛΟΚ, που ἔσως αντίληφθηκε την εγκατάλειψη του ὑψώματος διείσδυσε καί τό κατέλαβε. ”Αλλωστε, αὐτή ἦταν ή νέα τακτική του ἀντιπάλου, τακτική των διεισδύσεων βαθεία στό ἔσωτερικό τῆς τοποθεσίας, τακτική, πού ὁ Βλαντᾶς δέν παραδέχονταν σωστή γιά τίς δικές μας ἐπιθέσεις σέ ὀχυρωμένες τοποθεσίες. ”Ὅπως βεβαιώνει ὁ Κίσαβος τή νύχτα μπορούσαν νά διεισδύσουν ὀλόκληρα Συν/τα ἀνάμεσα στό Λέσιτς καί Τσοῦκα καί Τσοῦκα - 1807, ἐφεδρεία στά χέρια τῆς Διοίκησης δέν ὑπῆρχε οὔτε μιά ὁμάδα.

Τό συμπέρασμα είναι, ὅτι τό βασικό λάθος είναι τοῦ Βλαντᾶ, πού ἐνέκρινε τή μετακίνηση τοῦ Τάγματος γραπτά στό Βαιϊνά καί δέν τοποθέτησε στή θέση του ἀμέσως μιά Διλοχία τῆς Σχολῆς Ἀξιωματικῶν. Πότε θά τελείωνε ή ἀντεπίθεση τοῦ Τάγματος στά Πολένατα καί σέ ποιά κατάσταση θά γύριζε τό Τάγμα καί πότε κανένας δέν μπορούσε νά τό προσδιορίσει. Σέ καμιά περίπτωση δέν ἐπιτρέπονταν νά μείνει αὐτό τό σημαντικό ὑψωμα ὅλη τή νύχτα χωρίς μάχιμο τμήμα. Λάθος ἐπίσης ἔκανε καί ὁ Διοικητής τῆς Μεραρχίας, πού πῆρε τό Τάγμα ἀπό τίς θέσεις του χωρίς νά γνωστοποιήσει τήν ἀπόφασή του στό Διοικητή τῆς Ταξιαρχίας γιά νά κάμει κάποια προσωρινή ἀναδιάταξη. Τό κακό είναι, ὅτι ὁ Βλαντᾶς, ἐνῶ κάνει μιά φευτοαυτοκριτική (γράφει γιά παράδειγμα, ὅτι ή κύρια εὐθύνη γιά τήν αἰφνιδιαστική κατάληψη τῶν στρατηγικῶν σημείων τῆς ὀχύρωσῆς μας στό Λέσιτς είναι δική μου) δέν παραδέχεται, ὅτι γραπτά ἐνέκρινε τή μετακίνηση τοῦ Τάγματος καί ἐμφανίζει τό ζήτημα σάν πρωτοβουλία τοῦ Βαιϊνά. ”Ετσι κάνει καί γιά τή δικαιολόγηση τῆς ἐγκατάλειψης τοῦ Προφ. Ἡλία Πενταλόφου τό 1948, ὅταν ρίχνει τίς εὐθύνες στό Χείμαρο, πού τόν ἀποκαλεῖ προδότη, ἐνῶ ὁ Μάρκος κατηγορηματικά μέ διαβεβαίωσε, ὅτι αὐτή ή ἐγκατάλειψη ἔγινε μέ πρόταση τοῦ Βλαντᾶ. Κάτι τό ὑποπτο κρύβεται σ’ αὐτές τίς ἐνέργειες καί φευτιές τοῦ Βλαντᾶ. Τό Λέσιτς δέν ἔπεσε μόνο του. Κάποιος ἄνοιξε τήν πίσω πόρτα τοῦ μετώπου καί τό Βίτσι ἔπεσε τόσο γρήγορα. Αὐτοί, πού ἔ-

μειναν ζωντανοί καί πολέμησαν σ' αυτό τόν τομέα πρέπει νά πούν τή γνώμη τους.

Γιά τίς απώλειές μας στό Βίτσι ό Ζαφειρόπουλος αναφέρει: νεκροί 1182, αϊχμάλωτοι 637, σύνολο 1859, ένω ό Βλαντάς τίς κατεβάζει σέ 300 περίπου νεκρούς καί 50 αϊχμαλώτους. Τουλάχιστον γιά τούς αϊχμαλώτους μπορούμε νά παραδεχτούμε σωστό τόν αριθμό, πού δίνει ό Ζαφειρόπουλος. Προφανώς, ό Βλαντάς έλαττώνει τίς απώλειές μας γιά νά μήν κάνουν έντύπωση, έπειδή εύθύνεται ό ίδιος γιά τήν απώλεια του Βίτσι. Γιά τίς δικές τους απώλειες ό Ζαφειρόπουλος αναφέρει: νεκροί 256, τραυματίες 1336, σύνολο 1592.

Βασικά συμπεράσματα από τή μάχη στό Βίτσι

1) Τό σχέδιο τής άμυνας του Βίτσι μέ τόν δοσμένο συσχετισμό δυνάμεων καί μέσων δέν άνταποκρίνονταν στό σκοπό, πού έβραζε ή ήγεσία νά κρατηθει μέ κάθε θυσία ό χώρος του Βίτσι. Οί λόγοι είναι οί παρακάτω: Τό σχέδιο στηρίζονταν σέ μιά έντελώς παθητική άντίσταση σέ μιά μόνο τοποθεσία άντίστασης, πού δέν άποτελοϋσε συνεχές μέτωπο μέ πλήρη φραγμό πυρός σέ μιά κύρια γραμμή άντίστασης, πού δέν θά έπέτρεπε τή διείσδυση έχθρικών δυνάμεων γιά τή δημιουργία ρήγματος γιά τήν περικύκλωση καί πλήρη έξόντωση σημαντικών δυνάμεών μας. 'Η μοναδική τοποθεσία άντίστασης του Βίτσι ήταν σύμπλεγμα άπομονωμένων όχυρών (όχι πάντοτε φκιαγμένων γιά κυκλική άμυνα καί δυνατότητα άλληλουποστήριξης μέ πυρά). 'Ανάμεσα σ' αυτά τά όχυρά τή νύχτα μπορούσαν νά διεισδύσουν άπαράτηρητες μεγάλες μονάδες του άντιπάλου μέ σκοπό νά άποκόψουν καί άποδιοργανώσουν τή Διοίκηση καί τόν άνεφοδιασμό τών Μονάδων μας. 'Η έλλειψη έφεδρειών τακτικής, έπιχειρησιακής καί στρατηγικής σημασίας αφαιρούσαν τή δυνατότητα ένέργειας άντεπιθέσεων σέ όλα τά κλιμάκια Διοίκησης, πού είναι ό κύριος σκοπός του κάθε άμυντικού συστήματος. Τέτοιο ά-

μυντικό σύστημα δέν αποτελοῦσε «ἀπόρθητο φρούριο» καί σω-
ριάστηκε σάν χάρτινος πύργος.

2) Στό Βίτσι κατάλληλη τοποθεσία ἀντίστασης γιά παρατε-
ταμένη ἄμυνα ἦταν μόνο ὁ μικρός χώρος ἀνάμεσα στή Μικρή
Πρέσπα καί τά Ἄλβανικά σύνορα, πού μπροστά του ἔχει καί τό
φυσικό ἐμπόδιο - τή λίμνη τῆς Πρέσπας. Αὐτή ἡ τοποθεσία
μποροῦσε νά κρατηθεῖ μόνο μέ τίς μισές δυνάμεις καί νά ἀπα-
σχολήσῃ ἀρκετό χρόνο σημαντικές δυνάμεις τοῦ ἀντιπάλου.
"Ὁμως φαίνεται, ὅτι γιά ἐκεῖ δέν προβλέφτηκε τίποτε καί μέ τό
σπάσιμο τοῦ ἀμυντικοῦ μετώπου τοῦ Βίτσι ὄλες οἱ Μονάδες
συμπτύχθηκαν κακήν κακῶς στήν Ἄλβανία.

3) Μέ βάση τά παραπάνω στοιχεῖα καί τό γεγονός, ὅτι στό
Βίτσι κατευθύνονταν ἡ κύρια προσπάθεια τοῦ ἀντιπάλου μέ
πλήρη ὑπεροχή στόν ἀέρα καί κατά ξηράν σέ τεχνικά μέσα
(τάνκς καί πυροβολικό) ἐμεῖς ἔπρεπε νά ἀποφύγουμε τήν παρα-
τεταμένη ἄμυνα στήν πρώτη τοποθεσία ἀντίστασης καί νά τή
χρησιμοποιήσουμε σάν τοποθεσία προφυλακῶν γιά περιορισμέ-
νη ἄμυνα τό πολύ μιᾶς μέρας καί τό βράδυ τῆς ἴδιας μέρας νά
ἀποσυρθοῦνε στή δεύτερη τοποθεσία ἀντίστασης οἱ προβλεπό-
μενες ἀπό τό σχέδιο δυνάμεις, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες νά ἐλιχθοῦν
στά μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου γιά πραγματοποίηση εὐρύτατου
ἐλιγμοῦ καί συγκεκριμένου σχεδίου δράσης. Στή βάση αὐτῶν
τῶν σκέψεων θά ὀργανώνονταν δυό Μεραρχίες ἀνάλογα μέ τίς
ἀποστολές, πού θά ἀναλάβαιναν καί στή διάταξη θά ἔπαιρναν
τέτοιες θέσεις, πού θά διευκόλυναν τήν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστο-
λῆς τους. Ἔτσι ἡ ἐπίθεση τοῦ ἀντιπάλου στήν πρώτη τοποθε-
σία οὐσιαστικά θά χτυποῦσε στό κενό καί στή δεύτερη φάση θά
μπλέκονταν σ' ἓναν ἄκαρπο ἀγῶνα θέσεων.

4) Ἡ ἀποστολή τῆς Μεραρχίας ἐλιγμοῦ θά ἦταν νά μεταφέ-
ρει τό χτύπημα στά μετόπισθεν τῶν ἐχθρικών δυνάμεων, πού
δρουσαν στό Γράμμο. Διαγράφονταν δυό κατευθύνσεις, πού
μποροῦσαν νά σταθοῦν ἀντικείμενο στρατηγικῆς ἀποστολῆς: α)
Πρῶτος στόχος ἡ κατάληψη τοῦ Προφ. Ἡλία Φούρκας καί ἡ
στερέωση τοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος αὐτοῦ τοῦ χώρου, πού
παίζει σπουδαῖο ρόλο γιά τήν ἄμυνα τοῦ Γράμμου. Σ' αὐτή τήν

περίπτωση και οι δυνάμεις του Βίτσι, που κρατούσαν την "Αφρική θα μεταφέρονταν στον κυρίως Γράμμο για την ενίσχυση της άμυνας του. β) Δεύτερος στόχος μπορούσε να ήταν η κατάληψη του Καλπακιού για συνδυασμένη επίθεση και από το Γράμμο για πλήρη εξόντωση των δυνάμεων του αντιπάλου στην Κόνιτσα. Σ' αυτή την περίπτωση η Μεραρχία της "Αφρική θα μεταφέρονταν στο Πωγωνί για την οργάνωση νέας άμυντικής βάσης εκεί και ενίσχυση με τον όγκο του Πυροβολικού της προσπάθειας της Μεραρχίας ελιγμού. Μ' αυτό τον τρόπο θα μεταφέραμε το κύριο χτύπημα στην πιο αδύνατη κατεύθυνση του αντιπάλου, γιατί οι κύριες δυνάμεις του βρίσκονταν στον Ανατολικό Γράμμο και το Βίτσι. Για την αναδιάταξη αυτών των δυνάμεων και των γραμμών ανεφοδιασμού του στην "Ηπειρο θα χρειάζονταν αρκετός χρόνος, αρκετός για τη στερέωση του άμυντικού μας συστήματος στην "Ηπειρο και την πιθανή προέλαση για την κατάληψη των Ίωαννίνων. "Έτσι αυτή όλη ή επιθετική μας δράση θα είχε το χαρακτήρα στρατηγικής αντιμεπίθεσης στην πιο αδύνατη κατεύθυνση του αντιπάλου και θα παίρναμε στα χέρια μας την επιθετική πρωτοβουλία με άνωπο-λόγιστα αποτελέσματα. Πόσα πράγματα μπορούσαν να γίνουν αν δεν σπαταλούσαμε άσκοπα τις δυνάμεις μας στην Πελοπόννησο, τη Θεσσαλία και τη Ρούμελη, τη Φλώρινα, "Εδεσσα κλπ. Ασφαλώς θα παίρναμε τη στρατηγική στροφή και το 1949 και μόνο τότε δεν θα μάς έγκατέλειπαν και οι σύμμαχοί μας.

γ) Τελευταία μάχη του Γράμμου (24 - 29 Αυγούστου 1949)

Μετά την τόσο γρήγορη πτώση του Βίτσι κάθε προοπτική για ίσοφάριση του αποτελέσματος ή για νίκη χάθηκε. Δεν ήταν μόνο η ακόμη πιο μεγάλη αλλαγή του συσχετισμού των δυνάμεων σε όφελος του αντιπάλου, τώρα καταθλιπτικά επιδρούσε ο ήθικός παράγοντας. Οι προηγούμενες αποτυχίες και η γρηγο-

ρη πτώση του Βίτσι επέδρασαν αρνητικά στο ήθικό των μαχητών και στελεχών. Ἡ ὥς τότε προπαγάνδα τῆς ἡγεσίας, ὅτι τὸ Βίτσι ἦταν ἄπαρτο φρούριο ξέφτισε καί ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν μαχητῶν καί στελεχῶν στήν ἡγεσία κλονίστηκε ἀνεπανόρθωτα, ὅταν τὸ Βίτσι ἔπεσε σάν χάρτινος πύργος. Δικαιολογημένα μπαίνει τὸ ἐρώτημα, ἂν ἔπρεπε νά δώσουμε τή μάχη στό Γράμμο καί ἂν ἀποφασίζαμε νά τή δώσουμε πῶς ἔπρεπε νά τή δώσουμε, τουλάχιστον γιά νά κερδίζαμε ἕνα τίτλο τιμῆς.

Ἡ ἀπόφάση τῆς ἡγεσίας ἦταν νά δώσουμε τή μάχη καί μάλιστα μέ τὸ μεγάλο σύνθημα: «Νά κάμουμε τὸ Γράμμο τάφο τοῦ Μοναρχοφασισμού». Βέβαια αὐτὸ τὸ σύνθημα ἦταν περισσότερο σύνθημα προπαγάνδας γιά ξεσήκωμα τοῦ ἠθικοῦ τῶν δυνάμεων μας παρά σύνθημα δράσης γιά τή νίκη, γιατί τέτοια πίστη δέν ὑπῆρχε οὔτε στά μυαλά τῆς ἡγεσίας. Κι ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἡ μάχη ἔπρεπε νά δοθεῖ, ὅμως νά καταφερθεῖ ἕνα συντριπτικό χτύπημα στόν ἀντίπαλο, πού νά θυμᾶται τή δύναμη τοῦ ΔΣΕ καί νά μὴν πανηγυρίζει γιά κάποια εὐκολή νίκη του. Ἄς δοῦμε πῶς δόθηκε ἡ μάχη καί πῶς ἔπρεπε νά δοθεῖ γιά νά εἶχε κάποιο ἀποτέλεσμα σεβαστό ἀπὸ τόν ἀντίπαλο καί τίτλο τιμῆς γιά τὸ ΔΣΕ.

Ὁ συσχετισμός τῶν δυνάμεων στό Γράμμο ἦταν ἀπόλυτα εὐνοϊκός γιά τόν ἀντίπαλο. Σύμφωνα μέ στοιχεῖα τοῦ Βλαντά, στήν ἀρχική δύναμη τοῦ ΔΣΕ στό Γράμμο 6.582 ἄνδρες καί γυναῖκες προστέθηκαν καί ἄλλες 6.000 ἀπὸ τίς δυνάμεις τοῦ Βίτσι, πού κρίθηκαν ἀξιόμαχες καί μεταφέρθηκαν στό Γράμμο: σύνολο 12.502. Στό Γράμμο μεταφέρθηκε καί μέρος τοῦ βαρειοῦ ὀπλισμοῦ, πού εἶχαμε στό Βίτσι καί προστέθηκε στίς 3 Μοῖρες Ὁρειβατικοῦ Πυροβολικοῦ πού εἶχαμε στό Γράμμο. Ἀπὸ τήν πτώση τοῦ Βίτσι μέχρι τήν ἔναρξη τῆς ἐπίθεσης τοῦ ἀντιπάλου στό Γράμμο δόθηκε χρόνος 8 ἡμερῶν, ἀρκετός γιά τήν ἀναδιοργάνωση τῶ Μονάδων, τόν ἀνεφοδιασμό τους καί τή συμπλήρωση τῆς ὀχύρωσης.

Ὁ ἀντίπαλος γιά τή μάχη τοῦ Γράμμου διέθεσε 57 Τάγματα, ἐνῶ στό Βίτσι χρησιμοποίησε 54 Τάγματα. Ὅσον ἀφορᾶ τὰ μέσα, ἐκτός ἀπὸ ἐκεῖνα πού χρησιμοποίησε στό Βίτσι στό

Γράμμο χρησιμοποίησε καί τή νεοσύστατη Μοίρα έλαφρών Βομβαρδιστικῶν τύπου Χέρλ Ντάιβερς. Πλεονεκτήματά μας στό Γράμμο ήταν ή σχετική αύξηση τῶ δυνάμεών μας καί τό πιό εὐνοϊκό ἔδαφος, πού ἀπόκλειε τή χρησιμοποίηση τῶν μηχανοκίνητων μέσων τοῦ ἀντιπάλου: Ὅπωςδήποτε οἱ συνθήκες τῆς διεξαγωγῆς τῆς μάχης στό Γράμμο ήταν ἀσύγκριτα πιό εὐνοϊκές ἀπό ὅ,τι στό Βίτσι.

Δυστυχῶς τό σχέδιο τῆς ἄμυνας, πού κατάρτισε ὁ Γούσιας εἶχε τά ἴδια ἐλαττώματα, πού εἶχε καί τό σχέδιο τῆς ἄμυνας τοῦ Βίτσι. Πουθενά δέν φαίνεται ἡ ἰδέα στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης, ἡ θέση της καί ἡ δύναμή τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας. Ἡ ἰδέα τοῦ Γούσια ἐκφράζει πρόθεση ὑποχωρητικοῦ ἀγῶνα σέ διαδοχικές θέσεις καί ὑποχώρηση στό ἐσωτερικό τῆς Ἀλβανίας. Καί τό περίεργο εἶναι ὅτι στήν ὅλη διάταξη τῶν τμημάτων τό βάρος τῶν δυνάμεων τόρριξε στό κέντρο καί ὅταν ὁ ἀντίπαλος ἐκδήλωσε τήν κύρια προσπάθειά του στό ἄκρα τῆς διάταξης τῶν δυνάμεων ἔκαμε ἀναγκαστική ἀναδιάταξη τῶν δυνάμεων. Μέ τήν τέτοια διάταξη ὑπῆρχε ὁ κίνδυνος ὑπερφαλάγγισης τῶν δυνάμεων τοῦ κέντρου, περικύκλωσῆς τους καί πλήρους ἐξόντωσῆς τους.

Γιά νά εἶχαμε κάποια ἐπιτυχία ἐπιχειρησιακῆς σημασίας ἔπρεπε:

α) Νά ἐξασφαλιστεῖ στρατηγική ἐφεδρεία 6.000 ἀνδρῶν μέ τόν ὄγκο τοῦ πυροβολικοῦ προσανατολισμένη σέ μιά κύρια κατεύθυνση καί σέ μέρος, πού παρεῖχε καλή κάλυψη ἀπό τήν ἐπίγεια καί ἐναέρια παρατήρηση τοῦ ἀντιπάλου.

β) Νά καθορισθεῖ μιά κύρια γραμμή ἀντίστασης γιά τήν ὀργάνωση ἰσχυροῦ φραγμοῦ πυρός μέ τίς ἐλάχιστες δυνάμεις καί ἰσχυρά μέσα πυρός.

γ) Σ' ὅλο τό βάθος τῆς τοποθεσίας νά ὀργανωθεῖ ὑποχωρητικός ἀγῶνας ἀπό ἐλαφρά τμήματα ἀπό πρόχειρα ὀχυρωμένες θέσεις σέ συνδυασμό μέ ἀνταρτοπόλεμο στό ἄμεσα μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου.

Ἀποδείχτηκε, ὅτι ἡ συντριβή τοῦ ἀντιπάλου σέ μιά κύρια κατεύθυνση ἐπιδρούσε στό σταμάτημα τῆς προέλασῆς του σ' ὁ-

λες τις άλλες κατευθύνσεις. Ἐπί την ἐπιτυχία τῆς πρώτης ἀντεπίθεσης ἐξαρτᾶται καί ἡ ἐπιτυχία στίς ἐπόμενες, γιατί ἀνεβάζει τό ἠθικό τῶν μαχητῶν. Ἐπί τήν καλή προετοιμασία τῆς ἀντεπίθεσης, τήν ἐκλογή τῆς στιγμῆς καί τήν ὀρμητικότητα τῆς ἐκτέλεσης ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία ὅλης τῆς μάχης. Δυστυχῶς, ὅλοι οἱ καθοδηγητές μιλοῦσαν καί ἴσως καταλάβαιναν τή σημασία τῆς στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης, ὅμως στήν πράξη δέν ἔπαιρναν τά ἀναγκαῖα μέτρα γιά τήν ἐκτέλεσή της. Ἴσως αὐτό ἦταν ἄλλο ἓνα λάθος στρατηγικῆς σημασίας στόν ἐπιχειρησιακό τομέα, πού ἔκανε ἡ πλειοψηφία τῶν στελεχῶν μας.

Ἔτσι καί ἡ τελευταία μάχη τοῦ ΔΣΕ ἔγινε μέ νίκη τοῦ ἀντιπάλου, γιατί ἡ ἡγεσία τοῦ ΔΣΕ στάθηκε ἓνα κεφάλι πιό χαμηλά ἀπό τόν ἀντίπαλο, πού ἔμαθε νά διορθώνει τά λάθη του, στό πεδίο τῆς στρατηγικῆς, ἐπιχειρησιακῆς καί τακτικῆς κλίμακας. Νικάει ἐκεῖνος πού κάνει τά λιγότερα λάθη, πού πιστεύει στή νίκη καί κινητοποιεῖ τοὺς πάντες πρὸς τή νίκη. Ὁ Γούσιας δέν πίστευε στή νίκη καί δέν ἤξερε νά διευθύνει τόν πόλεμο, πού πιά εἶχε περάσει σέ μέθοδες τακτικοῦ στρατοῦ. Ὁ Γούσιας πιά βρισκόνταν μέ τό ἓνα πόδι στήν Ἀλβανία καί τό ἄλλο στό Γράμμο, ἔτοιμος νά περάσει στήν Ἀλβανία.

Γενικά συμπεράσματα από τις μάχες του ΔΣΕ τό 1949

Τό βασικό συμπέρασμα για τά αίτια τής ήττας του ΔΣΕ τό 1949 είναι οτι ή νέα Διοίκηση του ΔΣΕ μέ στρατιωτικό Διοικητή τό Γούσια και μέλη τούς Ζαχαριάδη - Μπαρτζιώτα - Βλαντά διέπραξε τεράστια λάθη στρατηγικής και τακτικής σημασίας, πού βασικά στάθηκαν αίτια για τήν ήττα του ΔΣΕ.

Ή αλλαγή τής πολιτικής τής Γιουγκοσλαβίας δέν στάθηκε αποφασιστικός παράγοντας για τήν ήττα μας τό 1949, μιά και δούλευαν τά κανάλια άνεφοδιασμού μας μέσω Ήλβανίας και Βουλγαρίας. Ουσιαστικά οί Γιουγκοσλάβοι μās ζημίωσαν στις παραμονές τής επίθεσης του Κυβερνητικού Στρατού στό Βίτσι και τό Γράμμο, πού έκλεισαν τά σύνορα και στερηθήκαμε μερικές χιλιάδες εφεδρείες (περί τούς 4.000 τραυματίες και όρισμένος αριθμός πού βρισκόταν ακόμα στό Μπουλκες), επίσης χάσαμε όρισμένες ποσότητες πολεμικού ύλικού, πού παρέμεινε στις αποθήκες στή Γιουγκοσλαβία. Αύτές όμως οί ζημιές δέν έπαιζαν αποφασιστικό ρόλο.

Ή τύχη των μαχών στό Βίτσι και τό Γράμμο κρίθηκε από τήν καταστροφή των τριών Μεραρχιών του ΚΓΑΝΕ και από τό χωρισμό των δυνάμεων του Βίτσι σε δύο άμυντικές βάσεις: του Βίτσι και τό Γράμμου, καθώς και από τις μεγάλες απώλειές μας στή Φλώρινα και τις άμυντικές μάχες στό Βίτσι στή χειμερινή περίοδο. Σέ τελική άνάλυση, ή ήγεσία έπρεπε να προΐδει τήν εξέλιξη των σχέσεων μέ τή Γιουγκοσλαβία. Δέν θά ήταν δύσκολο στήν ήγεσία του Γιουγκοσλάβικου Κομμουνιστικού Κόμματος να μάθει ότι ή ήγεσία του ΚΚΕ πήρε θέση έσωκομματικά υπέρ τής απόφασης του Γραφείου Πληροφοριών και από τή στιγμή πού άρνήθηκε ή ήγεσία του ΚΚΕ να πάρει μέρος

στό Συνέδριό τους καί πήρε άνοιχτή θέση ή άπόφαση γιά τό κλείσιμο τών συνόρων (τέλη Ιούνη 1949) έγινε τελεσίδικη. Σ' όλο αυτό τό διάστημα, έμείς έπρεπε νά λύσουμε τά ζητήματα του πολεμικού ύλικού καί τών ανθρώπων μας στή Γιουγκοσλαβία διαφορετικά καί σέ όφελός μας. Όμως τό τονίζω, αυτή ή άλλαγή δέν έπαιξε άποφασιστικό ρόλο γιά τήν εξέλιξη τών έπιχειρήσεων τό 1949.

Ό παράγοντας τής Άμερικανικής ένίσχυσης στόν Κυβερνητικό Στρατό έπίσης δέν έπαιξε άποφασιστικό ρόλο γιά τήν ήττα του ΔΣΕ τό 1949. Αυτός ό παράγοντας ύπήρχε καί τό 1948 καί δέν συντέλεσε στή νίκη του Κυβερνητικού Στρατού, αντίθετα στό τέλος τών έπιχειρήσεων σταθεροποίησης του άμυντικού μετώπου στό Βίτσι ό Κυβερνητικός Στρατός περνούσε σοβαρή κρίση. Έκείνο πού μπορούσαμε νά περιμένουμε γιά τό 1949 θά ήταν μιά σημαντική αύξηση τής δύναμης του πυρός του, όχι όμως καί τής μαχητικότητάς του.

Ό παράγοντας τής αύξημένης δύναμης του πυρός έπρεπε νά παρθεϊ σοβαρά ύπ' όψη στόν ύπολογισμό τής άντοχής τών όχυρών μας καί γιά τήν κάλυψη τής κίνησης τών τμημάτων μας στή διάρκεια τών άντεπιθέσεων σ' όλα τά κλιμάκια τής Διοίκησης άπό τή δράση τής έχθρικής άεροπορίας, του πυροβολικού καί τών μηχανοκίνητων μέσων.

Συνεπώς, βασική αίτία γιά τήν ήττα του ΔΣΕ τό 1949 στάθηκε ό ύποκειμενικός παράγοντας, δηλαδή ή άνικανότητα τής ήγεσίας νά σταθεϊ πιό ψηλά άπό τή Διοίκηση του αντίπαλου στρατού στά ζητήματα τής στρατηγικής καί τακτικής. Ό Γούσιας στό βιβλίο του δέν άναφέρει τά λάθη, πού συντέλεσαν στήν ήττα του ΔΣΕ τό 1949 καί βασικά στέκεται στίς διαπιστώσεις του Ζαχαριάδη, πού δημοσιεύτηκαν στό περιοδικό του Γραφείου Πληροφοριών: «Γιά διαρκή ειρήνη, γιά Λαϊκή Δημοκρατία» γιά τόν άποφασιστικό ρόλο τής προδοσίας του Τίτο, τό ρόλο τής όλόπλευρης ένίσχυσης του Κυβερνητικού Στρατού άπό τους Άμερικάνους καί προσθέτει τό ρόλο τής Σοβιετικής Ένωσης, πού δέν έκπλήρωσε τίς ύποσχέσεις της καί μās έγκατέλειψε. Ό Βλαντάς στόν πρώτο ήμίτομο, καταδικάζει τήν τα-

κτικὴ τοῦ Μάρκου καὶ ἐγκρίνει τὴν τακτικὴ πού ἀκολούθησε ἡ νέα ἡγεσία, πού κι αὐτός ἦταν μέλος τῆς. Ὁ Ζαχαριάδης στή σύσκεψη στελεχῶν μετὰ τὴν ὑποχώρηση τοῦ ΔΣΕ στὴν Ἀλβανία, ἀπάντησε σέ ἐρωτήματα στελεχῶν, ὅτι ἔγιναν λάθη καὶ ἂν δὲν γίνονταν αὐτὰ τὰ λάθη θὰ μπορούσαμε νὰ συνεχίσουμε τὸν πόλεμο στὴν Ἑλλάδα. Ποιὰ ἦταν τὰ λάθη δὲν ἀνέφερε. Στὴν πορεία τῆς ἀφήγησης ἀνάφερα γιὰ τὰ βασικὰ λάθη τῆς ἡγεσίας, θεωρῶ ὅμως ἀναγκαῖο νὰ τὰ συνοψίσω γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἀναγνώστης νὰ τὰ μελετήσει συμπυκνωμένα:

1. Μετὰ τὴ σταθεροποίηση τοῦ ἀμυντικοῦ μετώπου στό Βίτσι ἡ ἡγεσία τοῦ ΔΣΕ ἔπρεπε νὰ ἐκτιμῆσει τὴ γενικὴ κατάσταση, πού δημιουργήθηκε στὰ Βαλκάνια ἐξ αἰτίας τῆς ἀλλαγῆς τῆς πολιτικῆς τοῦ Γιουγκοσλαβικοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος καὶ νὰ διευκρινίσει τὴ στάση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης πρὸς τὸ Ἑλληνικὸ Ἐπαναστατικὸ Κίνημα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ συσχετισμοῦ τῶν δυνάμεων στὰ Βαλκάνια. Ἐμεῖς καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τῆς Γιουγκοσλαβίας ἔπρεπε νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας τὴν ἀστάθεια καὶ ἀβεβαιότητα τοῦ παράγοντα τῆς ἐξωτερικῆς βοήθειας καὶ νὰ προβλέπαμε μέτρα γιὰ τὴν περίπτωση πού δὲν θὰ δίνονταν ἢ θὰ κόβονταν ἡ ἐξωτερικὴ βοήθεια. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πού θὰ μᾶς δίνονταν βοήθεια ἔπρεπε νὰ εἶχαμε τὰ σχέδιά μας μεταφορᾶς τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ τὸ ἐναποθηκεύαμε σέ ὑπόγειες ἀποθηκὲς στὴ βᾶση τοῦ Γενικοῦ μας στρατηγικοῦ σχεδίου γιὰ νὰ ἐξασφαλίζαμε μεγάλες ποσότητες πολεμικοῦ ὑλικοῦ γιὰ μακρόχρονο ἀγῶνα. Παράλληλα, ἔπρεπε νὰ ὀργανώσουμε στοιχειώδη πολεμικὴ βιομηχανία γιὰ τίς ἐπιδιορθώσεις τοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ καὶ γιὰ τὴν παραγωγὴ πυρομαχικῶν, χειροβομβίδων, ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, ἐπισιτιστικὴ βιομηχανία παρασκευῆς ξηρῶν τροφῶν, συνεργεῖα κατασκευῆς παπουτσιῶν, ἐνδυμάτων κ.λπ. καὶ νὰ ὀργανώναμε τὴν ἀγροτικὴ οἰκονομία γιὰ τὴν παραγωγὴ τῶν πιὸ ἀπαραίτητων εἰδῶν διατροφῆς. Αὐτὸ θὰ πῆ νὰ στηρίξεσαι στὴν στρατηγικὴ ἀρχὴ τῆς «ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΑΣ».

2. Στὴν περίπτωση πού ὁ Στάλιν συμφωνοῦσε νὰ χορηγη-

θοῦν τὰ μέσα καί ἡ τεχνική βοήθεια γιά τή συγκρότηση μηχανοκίνητης Μεραρχίας θά ἐτοιμάζαμε τό σχέδιο στρατηγικῆς ἐπίθεσης πρὸς τὴν κατεύθυνση πού θά κρίνονταν πιο συμφέρουσα. Τέτοιες κατευθύνσεις διαγράφονταν τρεῖς: α) Βίτσι - ὑψίπεδο Κοζάνης, β) Κατεύθυνση Ἑπείρου μέ σκοπὸ τὴν κατάληψη τῶν Γιαννίνων καί τῶν ἄλλων Ἑπειρωτικῶν πόλεων, γ) κατεύθυνση Ζυρνόβου μέ σκοπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας - Θράκης. Τό ποιά κατεύθυνση θά χρησιμοποιοῦνταν, ἤθελε βαθιά μελέτη καί συντονισμένη γνώμη τῶν συμμάχων.

3. Στὴν περίπτωση πού ὁ Στάλιν δέν ἐνέκρινε αὐτὴ τὴν πρόταση ἢ ἀργοποροῦσε νά ἐκπληρώσει τὴν ὑπόσχεσή του, ἐμεῖς ἔπρεπε νά εἴμαστε ἔτοιμοι νά ἐφαρμόσουμε σχέδιο στρατηγικῆς ἄμυνας ὀρεινῶν περιοχῶν. Γιά μιὰ τέτοια περίπτωση ἡ ἡγεσία ἔπρεπε ἀποφασιστικά νά ἀπορρίψει τό Βίτσι σάν ἀμυντικὴ βάση γιά ἀντιμετώπιση τῆς νέας ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου καί νά προσανατολιστεῖ σέ σχέδιο γιά ἀνακατάληψη τῆς βάσης Γράμμου - Σμόλικα, ὅπου νά πραγματοποιοῦσε τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ συγκέντρωση δυνάμεων καί μέσων γιά νά πετυχαίναμε νίκη στρατηγικῆς σημασίας, μόνη λύση γιά νά ἀναγκάζαμε τὸν ἀντίπαλο νά διαπραγματευθεῖ γιά μιὰ ἔντιμη εἰρήνη ἢ νά περάσει γιά πάντα σέ κατάσταση στρατηγικῆς ἄμυνας. Μόνο μιὰ τέτοια νίκη θά ἐπιδρουσε εὐνοϊκά γιά τὴν ἄνοδο τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στὴν Ἑλλάδα καί θά δημιουργοῦσε εὐνοϊκὲς συνθῆκες γιά τὴ βοήθεια τοῦ διεθνοῦς παράγοντα. Ἦταν ἀσυχώρητο λάθος ἡ διατήρηση τῆς ἀμυντικῆς βάσης τοῦ Βίτσι, πού ἡ ἡγεσία τὴ θεωροῦσε «ἀπόρρητο φρούριο». Ἄκόμα μεγαλύτερο λάθος ἦταν τό κομμάτιασμα τῶν δυνάμεων τοῦ Βίτσι σέ δύο ἀμυντικὲς βάσεις: τοῦ Βίτσι καί τοῦ Γράμμου, πού σήμαινε παραδοχὴ τῆς στρατηγικῆς τῶν «δύο στρατηγικῶν γροθιῶν», πού εἶναι ἀπαράδεκτο στὸν ἐπαναστατικὸ πόλεμο, γιατί οἱ δύο βάσεις δέν ἔχουν ἐλεύθερους δρόμους καί μεταφορικά μέσα γιά γρήγορη ἀλληλοὑποστήριξη καί γιατί μέ τό σκόρπισμα τῶν δυνάμεων σέ δύο ἢ περισσότερες κύριες κατευθύνσεις ἐλαττώνονται οἱ δυνατότητες γιά ἐξοικονόμηση ἐφεδρειῶν σ' ὅλα τὰ κλι-

μάχια τῆς Διοίκησης γιά ἀντεπιθέσεις, πού εἶναι ἡ κύρια μέθοδος πάλης γιά νά νικήσουμε τόν ἀντίπαλο. Μόνο ἡ στρατηγική ἀρχή «ΤΗΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ» στήν ἀποφασιστική στιγμή στήν ἀποφασιστική κατεύθυνση μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει ἐφεδρεῖες τακτικῆς καί ἐπιχειρησιακῆς σημασίας, βασικά δέ στρατηγικῆς σημασίας γιά τήν ἐξαπόλυση στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης γιά τήν περικύκλωση (ἀπλή ἢ διπλή) καί τήν πλήρη ἐξόντωση σημαντικῶν ἐχθρικών δυνάμεων σέ σειρά διαδοχικῶν μαχῶν.

4) Τό ἄλλο μεγάλο λάθος στρατηγικῆς σημασίας ἦταν τό σκόρπισμα τῶν δυνάμεων τοῦ ΔΣΕ σέ ἄλλες δύο στρατηγικές κατευθύνσεις: Στήν Πελοπόννησο καί στή Θεσσαλία - Ρούμελη, ὅπου ἡ ἡγεσία ἐπιδίωκε ἀντίστοιχα δημιουργία «δεύτερου μετώπου» καί «λευτέρης Ἑλλάδας». Οἱ σκοποί, πού ἔβαζε ἡ ἡγεσία στίς δυνάμεις τοῦ νότου ἦταν ἀδύνατο νά πραγματοποιηθοῦν, γιατί οἱ δυνάμεις ἦταν μικρές καί ὁ ἀνεφοδιασμός τους τελείως ἀνεπαρκῆς.

Ἦχι μόνο δέν μπορούσαν νά πραγματοποιήσουν αὐτή τήν ἀποστολή οἱ δυνάμεις τοῦ νότου, ἀλλά πάντοτε ὑπῆρχε ὁ κίνδυνος καταστροφῆς τους ἀπό πολύ ἀνώτερες ἐχθρικές δυνάμεις, πού θά ἐνεργοῦσαν ἐκστρατεία σ' αὐτές τίς περιοχές, ὅπως καί ἔγινε. Τό πρόβλημα τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ αὐτῶν τῶν δυνάμεων δέν μπορούσε νά ἐξασφαλιστεῖ ἐπαρκῶς ἀπό θάλασσα ἢ ἀπό ἀέρα. Οἱ δυνάμεις ἦταν τελείως ἀνεπαρκεῖς γιά νά διατηρήσουν σταθερή ἀμυντική βάση στή βάση τῆς τακτικῆς τῆς στρατηγικῆς ἄμυνας ὄρεινῶν περιοχῶν, πρόβλημα ἄλυτο ἀκόμα καί γιά τίς δυνάμεις τοῦ βορρᾶ, πού εἶχαν πιό σίγουρες δυνατότητες ἀνεφοδιασμοῦ. Ἀναγκαστικά θά ἀκολουθοῦσαν πόλεμο ἐλιγμῶν, στόν ὅποιο οἱ δυσκολίες ἀνεφοδιασμοῦ σέ πυρομαχικά θά χειροτέρευαν καί ἰδιαίτερα σέ τρόφιμα ἐξ αἰτίας τῆς ἐκκένωσης τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν.

Ἡ ἄμεση πείρα ἀπό τίς ἐκστρατείες τοῦ ἀντιπάλου τό 1947 καί τό 1948 δίδαξε, ὅτι μεγάλες δυνάμεις μας χωρίς συνεχῆ ἀνεφοδιασμό σέ πυρομαχικά καί τρόφιμα στή διάρκεια τῆς ἐκστρατείας μεγάλων δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου δέν μπορούσαν νά

έλιχθῶν ἐπὶ πολὺ χρονικὸ διάστημα στό ἐσωτερικὸ τῆς ἐχθρικῆς περικύκλωσης ἢ νὰ δόσουν παρατεταμένες μάχες ἀπὸ ὀχυρωμένες φύσει ὀχυρές θέσεις. Τό πιό πολὺ πού μπορούσαν νὰ κάμουν ἦταν νὰ περάσουν σέ γρήγορη ἀντεπίθεση, πρὶν ἐξαντλήσουν τὰ πυρομαχικά τους σέ ἀμυντικές μάχες, σέ μιὰ κύρια κατεύθυνση μέ σκοπὸ νὰ ἐξοντώσουν πλήρως ἀσθενέστερους ἐχθρικούς σχηματισμούς καὶ νὰ περνοῦσαν σέ γειτονικές περιοχές ἔξω ἀπὸ τὸ ἐπίκεντρο τῆς ἐχθρικῆς περικύκλωσης, ὅπου θὰ ἀνέπτυσαν ἐπιθετικὴ δράση, πού θὰ ἀνάγκαζε τὸν ἀντίπαλο σέ νέα ἀναδιάταξη τῶν δυνάμεών του.

Αὐτὴ ὁμως ἡ τακτικὴ ἀπαιτοῦσε προκαταβολικὴ προετοιμασία ἀποθηκῶν πολεμικοῦ ὕλικου καὶ τροφίμων στὴν νέα περιοχὴ καὶ ὀργάνωση καλοῦ δικτύου πληροφοριῶν γιὰ τὴν παρακολούθηση τῶν κινήσεων τοῦ ἀντιπάλου στὸν παλιὸ χῶρο καὶ πρὸς τὸ νέο χῶρο γιὰ νὰ προετοιμάζονταν σχέδιο νέας ἀντενέργειας. "Ὅλες ὁμως αὐτές οἱ μετακινήσεις μεγάλων δυνάμεων, πού ἔσερναν μαζί τους μεταγωγικά καὶ βαρεῖς μηχανισμούς δέν ἦταν καθόλου εὐκόλη δουλειά. Σ' αὐτές τίς πολὺ δύσκολες συνθήκες (ἀσύγχριτα πιό δύσκολες ἀπὸ ἐκείνες τοῦ ΕΛΑΣ) μπορούσαν νὰ δράσουν στό ἐσωτερικὸ τοῦ χώρου τῆς ἐκστρατείας τοῦ ἀντιπάλου μόνον ἐλαφρά εὐκίνητα τμήματα, πού θὰ δροῦσαν βασικά στὰ μετόπισθεν τοῦ ἀντιπάλου καὶ στοὺς δρόμους ἀνεφοδιασμοῦ του, ἀφοῦ θὰ εἶχαν κάμει προκαταβολικὴ ὀργανωτικὴ τεχνικὴ προετοιμασία (ἀποθήκες τροφίμων καὶ πολεμικοῦ ὕλικου, ὑπόγεια ἀναρρωτήρια καὶ ἀναπαυτήρια σέ δυσπρόσιτες θέσεις, βασικά ὁμως γερές συνδέσεις μέ τίς παράνομες ὀργανώσεις τῶν κατοικημένων σημείων, πού ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ κύρια φροντίδα τους). Στὶς συνθήκες τοῦ ΕΛΑΣ οἱ ἐκστρατεῖες τῶν κατακτητῶν ἦταν βραχύχρονες (τό πολὺ 20 μέρες) καὶ γίνονταν μέ πολὺ μικρότερες δυνάμεις (15-20 χιλιάδες), οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν δέν εἶχαν ἐκκενωθεῖ καὶ βοηθοῦσαν τὸν ΕΛΑΣ. Στὸν δεῦτερο ἔνοπλο ἀγῶνα οἱ ἐκστρατεῖες τοῦ ἀντιπάλου κρατοῦσαν ἀπεριόριστο χρόνο, οἱ δυνάμεις του ἦταν 2-3 μέχρι καὶ 10 φορές μεγαλύτερες καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν χωριῶν εἶχαν ἐκκενωθεῖ. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους θὰ ἦταν ἀ-

νόητο νά εφαρμόζονταν ή ίδια στρατηγική καί τακτική του Ε-ΛΑΣ στίς συνθήκες του ΔΣΕ.

Στό νότο έπρεπε νά μείνουν έλαφρές δυνάμεις, άπαλλαγμέ-νες από μεταγωγικά καί βαρείς γενικά μηχανισμούς μέ σταθε-ρή δύναμη, όπως παρακάτω: α) Πελοπόννησος: 800 άντάρτες. Οί υπόλοιποι νά περνούσαν στή Ρούμελη καί άπ' εκεί στό Γράμμο. 'Ο άνεφοδιασμός μιās τέτοιας δύναμης για διεξαγω-γή άνταρτοπολέμου θά μπορούσε νά εξασφαλιστεί πολύ πιό εύ-κολα, όπως καί ή αντιμετώπιση τών έκστρατειών του άντιπά-λου. β) Στή Ρούμελη: 1.500 άντάρτες. Στό 'Αρχηγείο Περιο-χής Ρούμελης νά δίνονταν καί οί περιοχές 'Αγράφων - 'Οθρυ για εξασφάλιση του άνεφοδιασμού του σέ τρόφιμα από τή Θεσ-σαλία καί εξασφάλιση ένιαίας Διοίκησης καί δράσης στό κέντρο του άξονα: 'Αθήνα - Θεσσαλονίκη. Στό ίδιο 'Αρχηγείο νά δί-νονταν καί οί περιοχές Βάλτου καί Ξηρομέρου, 'Αττικής καί Βοιωτίας, επίσης Εύβοίας για τό πλάτεμα του χώρου έλιγμού καί στρατολογίας. γ) Στή Θεσσαλία: 1.500 άντάρτες στό χώ-ρο: 'Ανατολικής Θεσσαλίας, 'Ολύμπου - Πιερίων, Χασίων - 'Αντιχασίων καί Κόζιακα - Τζουμέρκων. Τά δυό τελευταία 'Αρχηγεία θά ένισχύονταν στή χειμερινή περίοδο για τήν εκτέ-λεση συγκεκριμένων έπιχειρήσεων στά πλαίσια του σχεδίου του Γενικού 'Αρχηγείου. 'Ανάλογα θά καθορίζονταν καί τά 'Αρχη-γεία περιοχών τής Βόρειας 'Ελλάδας μέ έλαττωμένη σταθερή δύναμη για διεξαγωγή άνταρτοπολέμου καί δημιουργία παρά-νομων οργανώσεων στα κατοικημένα σημεία καί θά δημιουρ-γούνταν πιό πολύ δυό σημαντικές συγκεντρώσεις δυνάμεων στή Βόρεια Πίνδο καί στό Μπέλες. Αυτή ή συγκέντρωση τών δυνά-μεων έπρεπε νά φτάνει στα 4/5 τών άποκεντρωμένων δυνάμε-ων καί θά ήταν ή δύναμη, πού προορίζονταν νά έξελιχθεί σέ σύγχρονο τακτικό στρατό, ικανό νά καταλαμβάνει καί διατηρεί καί πεδινά έδάφη καί πόλεις. Μία συγκέντρωση 25-30 χιλιά-δων άνδρών στή Βόρεια Πίνδο τό 1949 άσφαλώς θά ήταν σέ θέ-ση νά καταφέρει συντριπτικά χτυπήματα στρατηγικής σημασίας στον άντίπαλο καί μόνο σ' αυτή τή βάση θά μπορούσαμε νά συ-νεχίσουμε τον πόλεμο στήν 'Ελλάδα καί όχι στή βάση τών ά-

ποκεντρωμένων δυνάμεων.

5) Στόν τομέα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς τακτικῆς τῆς «στρατηγικῆς ἄμυνας» ἡ ἡγεσία δέν διδάχτηκε τίποτε ἀπό τὰ λάθη μας στή μεγάλη μάχη τοῦ Γράμμου-Σμόλικα τό 1948, ὅσον ἀφορᾶ τήν ὀργάνωση τοῦ ἀμυντικοῦ συστήματος, τήν μὴ ἐξασφάλιση ἐφεδρειῶν σ' ὄλα τὰ κλιμάκια τῆς Διοίκησης καί εἰδικά τῆς στρατηγικῆς ἐφεδρείας γιά τήν ἐκτέλεση τῆς στρατηγικῆς ἀντεπίθεσης. Ἡ νέα ἡγεσία ἐκτίμησε λαθεμένα τό γεγονός, ὅτι τό 1948 κρατήσαμε τόν ἀντίπαλο ἐπί 70 μέρες καί δέν ἐκτίμησε, ὅτι ἡ ἐπιτυχία μας ὀφείλονταν βασικά στά λάθη τοῦ ἀντιπάλου, πού ἐφάρμοσε τή λαθεμένη τακτική τῶν μετωπικῶν ἐπιθέσεων γιά τήν κατάληψη τῶν ὀχυρῶν μας. Ἄν τό 1948 ὁ ἀντίπαλος χρησιμοποιοῦσε τήν τακτική τῶν διεισδύσεων στό ἐσωτερικό τῆς ἀμυντικῆς μας τοποθεσίας γιά τήν ἀποδιοργάνωση τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ καί τῆς Διοίκησης, ἀσφαλῶς ἡ μάχη τοῦ Γράμμου-Σμόλικα θά εἶχε τελειώσει μέσα σέ ἐλάχιστες μέρες. Ἡ ἡγεσία μας δέν εἶδε αὐτό τό λάθος τοῦ ἀντιπάλου καί ἐφάρμοσε δογματικά τήν ἴδια τακτική μας τό 1949 στό Βίτσι καί τό Γράμμο, ὅμως ὁ ἀντίπαλος διόρθωσε τὰ λάθη του καί τό 1949 ἐφάρμοσε νέα σωστή τακτική καί νίκησε μέσα σέ λίγες μέρες.

6) Γιά τὰ παραπάνω λάθη, πού οὐσιαστικά συντέλεσαν στήν ἤττα τοῦ ΔΣΕ εὐθύνεται ὅλη ἡ ἡγεσία (Ζαχαριάδης - Γούσιος - Μπαρτζιώτας - Βλαντάς) καί εἰδικότερα ὁ Γούσιος, πού σάν στρατιωτικός Διοικητής τοῦ ΔΣΕ ἦταν καί ὁ κύριος εἰσηγητής καί ἐκτελεστής τῶν ἀποφάσεων τῶν τεσσάρων. Ὁ Γούσιος ὅμως δέν εἶχε τίς ἐπαγγελματικές γνώσεις καί ικανότητες γιά νά συλλάβει τὰ ζητήματα στρατηγικά καί νά ἐμβαθύνει στά ζητήματα τῆς τακτικῆς. Εἶχε ἀπόλυτη ἀνάγκη ἱκανοῦ Ἐπιτελάρχου καί ἱκανοῦ Ἐπιτελείου ἀπό ἐπαγγελματικά στελέχη, πού γνώριζαν τούς γενικούς νόμους τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου καί εἶχαν ἄμεση πείρα τοῦ νέου ἐπαναστατικοῦ πολέμου. Εἶχε διοικητικές καί ὀργανωτικές ικανότητες μεγαλύτερες ἀπό τό Μάρκο καί σημείωσε ἀναμφισβήτητες ἐπιτυχίες στή Ρούμελη τό 1947, διοίκησε καλά τήν 670 Μονάδα τό 1948

στis μεγάλες μάχες του Γράμμου-Σμόλικα, έκαμε έπιτυχή έλιγμό στό Βίτσι και είχε σπουδαίες έπιτυχίες στί μάχες για τή σταθεροποίηση του άμυντικού μετώπου του Βίτσι, όμως δοκίμασε και δυό σοβαρές άποτυχίες: στήν "Έδεσσα και βασικά στή Φλώρινα. Αυτές οι άποτυχίες έρριξαν τό κύρος του στα μάτια του Ζαχαριάδη και ό Βλαντάς πού καιροφυλακτούσε χώθηκε σφήνα ανάμεσα στό Ζαχαριάδη και τούς Μπαρτζιώτα, Γούσια. 'Η καχυποψία και δυσπιστία, πού δημιουργήθηκε ανάμεσα στους τέσσερις στάθηκε ακόμα μιά αίτια για τή χαλάρωση τής δουλειάς τής ήγεσίας για τή συλλογική αντιμετώπιση των μεγάλων προβλημάτων, πού στέχονταν για λύση.

'Ο Ζαχαριάδης έπρεπε νά καταλάβει, ότι τά καθήκοντα, πού ανέθετε στό Γούσια ήταν άνώτερα των δυνάμεών του από επαγγελματική άποψη, όπως ήταν άνώτερα και για τόν ίδιο και για όλα τά άνώτατα στελέχη του Κόμματος. 'Ο ΔΣΕ στή Βόρεια Έλλάδα μπήκε πιά σε μέθοδες πάλης τακτικού στρατού μέ τάσεις για γρήγορο πέρασμα σε μορφές όργάνωσης σύγχρονου μηχανοκίνητου τακτικού στρατού και ή ήγεσία του έπρεπε νά στραφεί άποφασιστικά προς τούς επαγγελματίες μόνιμους και έφεδρους αξιωματικούς για τή στελέχωση των Διοικήσεων και 'Επιτελείων, επίσης νά αναδειχθούν θαρραλέα άπόφοιτοι τής Σχολής 'Αξιωματικών, πού είχαν καλή διοικητική και πολεμική δράση στα μάχιμα τμήματα.

Μετά τήν άποτυχία του στή Φλώρινα δέν θά ήταν λάθος ή άντικατάσταση του Γούσια μέ μόνιμο ή έφεδρο αξιωματικό, πού διακρίθηκε στον πόλεμο, είχε ήγετικές ικανότητες και καταλάβαινε καλά τά ζητήματα τής στρατηγικής και τακτικής του έπαναστατικού πολέμου. Στήν ψυχολογική κατάσταση, πού έπεσε ό Γούσιας μετά τήν άποτυχία τής Φλώρινας δέν μπορούσε πιά νά έχει έμπιστοσύνη στον έαυτό του και ό φόβος του μπροστά σε νέες άποτυχίες τόν έκανε άκόμη πιο διστακτικό. 'Εξάλλου ήταν ζήτημα ήθικης τάξης ή παραμέρισή του. Για τήν άποτυχία τής έπιχείρησης στήν "Έδεσσα φόρτωσε όλες τις ευθύνες στό Γεωργιάδη και πέτυχε νά πείσει τήν ήγεσία νά έγ-

κρίνει τήν ἐκτέλεσή του. Γιά τήν μεγάλη ἀποτυχία τῆς Φλώρινας καί τίς ἑκατοντάδες θύματα, ἔφερε ὁ ἴδιος ἄμεσες εὐθύνες καί ἔπρεπε νά λογοδοτήσει. Ἐδῶ φαίνεται ἡ χριστιανοσύνη τοῦ Ζαχαριάδη στά ὀργανωτικά ζητήματα προκειμένου νά κρίνει τή δουλειά τῶν ἀνώτατων κομματικῶν στελεχῶν. Ὁ Ζαχαριάδης διαπίστωσε μόνο, ὅτι λάθεψε μέ τήν ἀνάδειξη τοῦ Γούσια στή θέση τοῦ στρατιωτικοῦ Διοικητῆ τοῦ ΔΣΕ, ὅμως δέν πῆρε ἄμεσα μέτρα γιά τήν ἀντικατάστασή του, γιατί ἀσφαλῶς πίστευε, ὅτι ἔξω ἀπό τόν κύκλο αὐτῶν τῶν στελεχῶν δέν ὑπῆρχαν ἄλλα ἰκανά στρατιωτικά στελέχη νά ἀναλάβουν τήν εὐθύνη τῆς Διοίκησης τοῦ ΔΣΕ. Τό ἐλάχιστο, ὅμως πού μπορούσε νά κάμει ἦταν νά ἀναδείξει ἰκανό στέλεχος γιά Ἀρχηγό τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ ΔΣΕ, πού θά ὀργάνωνε γερῶ Ἐπιτελεῖο καί θά βοηθοῦσε ἄμεσα τό Γούσια καί ὅλη τήν ἡγεσία στά ζητήματα τοῦ σχεδιασμοῦ καί τῆς διεύθυνσης τῶν ἐπιχειρήσεων, ὑπό τόν ὄρο, ὅτι ἡ ἡγεσία θά συνεργάζονταν συλλογικά μέ τό Ἐπιτελεῖο καί θά συμβουλευόνταν πάντα τή γνώμη του.

Γιά νά λύνονταν σωστά αὐτό τό ζήτημα ἔπρεπε νά δίνονταν σ' ὅλα τά στελέχη, πού κρίνονταν κατάλληλα γιά τή θέση τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ ΔΣΕ ὅλα τά δεδομένα τῆς στιγμῆς ἀπό ἄποψη συσχετισμοῦ τῶν ἐσωτερικῶν ἀντίπαλων δυνάμεων καί ἀπό ἄποψη διεθνῶν συνθηκῶν γιά νά ἔδιναν γραπτά ὁ καθένας τή γνώμη του γιά τή στρατηγική καί τακτική, πού ἔπρεπε νά ἀκολουθήσει ὁ ΔΣΕ στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας γιά νά νικήσει τόν ἀντίπαλο. Μόνο σ' αὐτή τή βάση ἡ ἡγεσία θά καταλάβαινε ποιός εἶχε πιά σωστές ἀντιλήψεις σ' αὐτό τό θέμα καί ὄχι στή βάση τῶν στρατιωτικοπολιτικῶν συσκέψεων πανηγυρικοῦ καί προπαγανδιστικοῦ χαρακτήρα, πού ὀργάνωνε ἡ ἡγεσία, καί πού δέν κατέληγαν σέ κανένα θετικό συμπέρασμα. Μόνο σέ κατάσταση αὐτοσυγκέντρωσης καί εὐθύνης τό κάθε στέλεχος θά ἀνέβαζε τή σκέψη του στό ὕψος τῆς στρατηγικῆς κλίμακας καί θά ἔδινε τή γνώμη του γιά τό ποιά στρατηγική καί τακτική ἔπρεπε νά ἀκολουθήσει ὁ ΔΣΕ γιά νά νικοῦσε τόν ἀντίπαλο. Λέγεται πώς ὁ Στάλιν κα-

τάλαβε τις ικανότητες του Ζουκοφ από τη λύση, πού έδινε σε ζητήματα στρατηγικής και τακτικής στη διάρκεια υποθετικών θεμάτων στο χάρτη ή την άμμοδόχο. Ο Ζουκοφ είχε την ικανότητα να κάνει σωστή διάγνωση των προθέσεων του αντιπάλου μεταφέροντας τον έαυτό του στη θέση του αντιπάλου, πώς δηλαδή θα ενεργούσε αν ήταν στη θέση του κι αυτό τό πετύχαινε χωρίς να έχει πάντοτε θετικές πληροφορίες για τις δυνάμεις και τά μέσα του αντιπάλου. Φυσικά, αυτές οι έμφυτες ικανότητες του Ζουκοφ δοκιμάστηκαν και στην πράξη και έτσι άναδείχτηκε σε αντικαταστάτη του Στάλιν, δηλαδή στον κύριο βοηθό του παραμερίζοντας παλιές δόξες, όπως ο Τιμοσιένκο, ο Βοροσίλοφ, ο Μπουντιόνι, πού δέν ανταποκρίνονταν στις συνθήκες του νέου πολέμου, πού άπαιτούσε όχι μόνο επαναστατική πίστη και έξαρση, αλλά και γνώσεις των νόμων διεξαγωγής ενός σύγχρονου πολέμου. Τέτοιες έμφυτες ιδιότητες είχε και ο Κολοκοτρώνης και τις έδειξε στη μεγάλη μάχη των Δερβενακίων βασικά, γιατί διέγινωσε σωστά τις προθέσεις του αντιπάλου και έφάρμοσε σωστή στρατηγική και τακτική στη διάρκεια της διεξαγωγής της μάχης. Ήταν αξιοσημείωτη ή στρατηγική πονηριά του, όταν κρεμούσε τις κάπες των μαχητών στα ύψώματα, πού δέν είχε δυνάμεις να τοποθετήσει και συγκέντρωσε την κύρια δύναμή του σε μία κύρια κατεύθυνση, σύντριψε την έμπροσθοφυλακή του αντιπάλου και σε διαδοχικές άλλες μάχες σύντριψε τον αντίπαλο, εφαρμόζοντας κάθε φορά τη στρατηγική της συγκέντρωσης των δυνάμεων σε μία κύρια κατεύθυνση (όχι δυό).

Έτσι μέ την έλλειψη διορατικότητας στα οργανωτικά ζητήματα και αυστηρότητας στην εφαρμογή των οργανωτικών αρχών ο Ζαχαριάδης άφησε τό Γούσια στη θέση του, δέν δημιούργησε ικανό Έπιτελείο και δέν χάραξε νέα στρατηγική και τακτική, πού να ανταποκρίνονται στις νέες συνθήκες τή στιγμή πού ο αντίπαλος έβγαλε συμπεράσματα από τά λάθη του τό 1948 στρατηγικής και τακτικής σημασίας, αντικατέστησε σειρά στρατηγών του και τοποθέτησε επικεφαλής των επιχειρήσεων των έμπειρο Τσακαλώτο, πού έφάρμοσε νέα στρατηγική και

τακτική και μᾶς νίκησε. Ἔτσι νά φάχουμε τά αἷτια τῆς ἥττας μας τό 1949 ἔξω ἀπό τόν ὑποκειμενικό παράγοντα εἶναι μόνο προσπάθεια κάλυψης τῶν προσωπικῶν μας ἀδυναμιῶν καί ὄχι εἰλικρινῆς προσπάθεια νά διδάξουμε τούς ἀπογόνους μας ἀπό τήν πεῖρα μας μέ τά θετικά της καί πρίν ἀπ' ὄλα τά ἀρνητικά της. Τό 1949 μᾶς νίκησε ἡ ἀνώτερη στρατηγική καί τακτική σκέψη τῆς ἀνώτατης Διοίησης τοῦ ἀντιπάλου, αὐτή ἦταν ἡ κύρια αἷτια τῆς ἥττας μας.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΑΧΕΣ ΤΟΥ ΔΣΕ ΤΟ 1949

Τά βασικά συμπεράσματα, πούμποροῦν νά χρησιμεύσουν σάν ἔμμεση πείρα στούς ἐπαναστάτες τοῦ μέλλοντος κατά τή γνώμη μου εἶναι τά παρακάτω:

1) Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος 1946-1949 ἔγινε ἀναπόφευκτος ἐξαιτίας τῆς συνθηκολόγησης χωρίς ὄρους τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ μέ τήν προδοτική συμφωνία τῆς Βάρκιζας. Χάρη σ' αὐτή τή συμφωνία ἀπότυχε ὁ σκοπός τῆς δημοκρατικῆς ἐξέλιξης τοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας μεταπολεμικά, ἐπεκράτησε ἕνα ἀντιδραστικό καθεστῶς, πού στηρίχτηκε στίς λόγχες τῶν Ἑγγλων. Χάρη στήν ὑποχωρητικότητα τῆς προδοτικῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ τό καθεστῶς αὐτό ρίχτηκε στό ἔργο τῆς συντριβῆς τοῦ κινήματος Ἐθνικῆς Ἀντίστασης.

2) Ὁ δεύτερος ἔνοπλος ἀγώνας θά δικαιολογοῦνταν στίς σκέψεις τῶν Λαϊκῶν μαζῶν στό ἐσωτερικό τῆς χώρας καί στή διεθνή κοινή γνώμη μόνο σάν ἀγώνας ἀντίστασης ἐνάντια στό δολοφονικό καί τρομοκρατικό ὄργιο τῶν παρακρατικῶν ὀργανώσεων, πού μυστικά ὀργανώνονταν καί καθοδηγοῦνταν ἀπό τό ἐπίσημο Κράτος καί τήν Ἀγγλική κατοχή. Ὁ Λαός, πού ὑπόφερε τά πάνδεινα στά σκληρά χρόνια τῆς κατοχῆς ἐπιθυμοῦσε τήν εἰρήνην καί τήν ἀνοικοδόμησιν, ἐπιπλέον σέ μεγάλο βαθμό εἶχε χάσει τήν ἐμπιστοσύνη του στήν ἡγεσία τοῦ κινήματος τῆς Ἀντίστασης ἐξ αἰτίας τῆς συμφωνίας τῆς Βάρκιζας. Γιά τήν ἀποφυγή τοῦ ἐμφύλιου πολέμου ὑπῆρχαν δυό δυνατότητες:

α) Ἡ Κυβέρνηση καί οἱ Ἑγγλοι νά διέλυσαν τίς παρακρατικές ὀργανώσεις, νά ἔδιναν Γενική Ἀμνηστία καί νά ἀναγνώρι-

ζαν τήν Ἐθνική Ἀντίσταση τοῦ ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Ἀσφαλῶς τότε τό ΚΚΕ δέν θά εἶχε πρόσχημα γιά νά καταφύγει στό ὄπλο, γιατί θά ἔχανε κάθε πολιτική ὑποστήριξη τῶν Λαϊκῶν μαζῶν, πού τό ὑποστήριζαν. Ὅμως οἱ Ἄγγλοι καί οἱ Κυβερνητικοί ὑποτίμησαν τίς δυνατότητες τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων τῆς ἐπανάστασης καί ὑπέθεσαν ὅτι ἡ ὥς τότε οὐδέτερη στάση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης στό Ἑλληνικό ζήτημα θά διατηροῦνταν ἐπάπειρον. Γι' αὐτό καί ἐξωθοῦσαν τήν ἐσωτερική μικρή διαμάχη σέ ἐμφύλιο πόλεμο γιά νά πετύχουν μιά συντριπτική ἤττα τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων καί πολύχρονη ἡσυχία τους στό πατροπαράδοτο τσιφλίκι τους, τήν Ἑλλάδα. Φυσικά, λάθεψαν στούς ὑπολογισμούς τους καί λίγο ἔλειψε νά καοῦν στόν πόλεμο, πού ἀναψαν.

β) Τό ΚΚΕ μποροῦσε προσωρινά νά ἀποφύγει τόν ἐμφύλιο πόλεμο ἂν ἔδινε στούς καταδιωκόμενους διέξοδο διαφυγῆς τους στό ἐξωτερικό. Μιά συγκέντρωση 50-100 χιλιάδων πολιτικῶν προσφύγων στίς γειτονικές Βαλκανικές χῶρες θά δημιουργοῦσε σοβαρό πολιτικό πρόβλημα γιά τό καθεστῶς τῆς Ἑλλάδας καί τήν Ἀγγλική κατοχή. Αὐτή ἡ δύναμη τῶν πολιτικῶν προσφύγων θά ἔδινε χειροπιαστό ἐπιχείρημα στή Σοβιετική Ἐνωση καί τίς ἄλλες προοδευτικές χῶρες, πού πολέμησαν τό φασισμό γιά τό στιγμάτισμα τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Ἀγγλων ἀπέναντι στίς ἀντιφασιστικές δυνάμεις τῆς Ἑλλάδας καί τοῦ ἑλληνικοῦ ἀντιδραστικοῦ καί φιλοφασιστικοῦ καθεστῶτος.

Εἶναι πιά γνωστό, ὅτι στήν ἀπόφαση γιά ἔνοπλη ἀναμέτρηση τό ΚΚΕ κατέφυγε, ὕστερα ἀπό ἐπέμβαση τοῦ ἐξωτερικοῦ παράγοντα. Ἡ Σοβιετική Ἐνωση εἶχε ἄμεση ἀνάγκη ἀπασχόλησης τῆς προσοχῆς τοῦ Ἀγγλο-ἀμερικάνικου ἱμπεριαλισμοῦ στό στρατηγικό χῶρο τῆς Ἑλλάδας γιά τή σταθεροποίηση τῶν Κρατῶν τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καί τή νίκη τῆς Κινέζικης ἐπανάστασης, πού τότε ἦταν ἡ κύρια προσπάθεια. Σέ ἀντάλλαγμα τῆς προσφορᾶς μας στή γενική προσπάθεια τό κίνημά μας θά ἔπαιρνε κάθε εἶδους βοήθεια. Ὁ παράγοντας συνεπῶς τῆς ἐξωτερικῆς βοήθειας στόν νέο ἔνοπλο ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ βάραινε ἀποφασιστικά στήν ἀπό-

φαση τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ γιά νά πάρει ὀριστική ἀπόφαση γιά ἔνοπλη ἀναμέτρηση. Αὐτός ὁ παράγοντας, δηλαδή ὁ τρόπος τῆς ἐξασφάλισης τῆς ἐξωτερικῆς βοήθειας, καθόριζε καί τή στρατηγική καί τακτική μας στή βάση τῆς γενικῆς στρατηγικῆς καί τακτικῆς.

3. Ἡ στρατηγική καί τακτική τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, πού καθορίστηκε γιά τό δικό μας ἐπαναστατικό κίνημα συμπυκνώνεται στά παρακάτω λόγια τοῦ Στάλιν πρὸς τό Ζαχαριάδη: «Θά προχωρήσετε ἀπὸ τό χωριό στήν πόλη βαθμιαῖα, γιά νά ἀποφευχθεῖ ἄκαιρη ἔνοπλη ἐπέμβαση τῶν Ἄγγλων καί μέ κατεύθυνση ἀνεύρεσης συμβιβασμοῦ». Ἀπ' αὐτά τά λόγια τοῦ Στάλιν φαίνεται ὅτι ὁ στρατηγικός σκοπός τοῦ πολέμου δέν ἦταν ὁ ἀγώνας γιά τήν πλήρη συντριβή τῶν ἀντίπαλων δυνάμεων, τήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας καί τήν ἐγκαθίδρυση τοῦ καθεστώτος τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας. Δέν ξέρουμε τί συμβιβασμό ἐννοοῦσε ὁ Στάλιν. Μποροῦμε μόνο νά ὑποθέσουμε ἢ τή διχοτόμηση τῆς Ἑλλάδος ἢ τόν ἐξαναγκασμό τῶν Ἄγγλων καί τῆς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησης νά ἐξασφαλίσουν γιά τό κίνημα τῆς ἑλληνικῆς ἀντίστασης εὐνοϊκοῦς ὅρους ζωῆς καί δράσῆς στό πλαίσιο ἐνός ἀληθινά δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Ὁ Στάλιν βέβαια καταλάβαινε, ὅτι ἄμεση ἐπέμβαση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης τότε σ' αὐτό τόν πόλεμο ἦταν ἀδύνατη καί ἡ ἀπελευθέρωση τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τήν Ἀγγλική καί Ἀμερικάνικη κατοχή ἐπίσης ἀδύνατη ἐξαιτίας τῆς ἀπόλυτης ναυτικῆς καί ἀεροπορικῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν τῶν δυνάμεων ἐκείνη τήν ἐποχή. Αὐτό ἔπρεπε νά τό καταλαβαίνει καί ἡ δική μας ἡγεσία καί νά προσπαθοῦσε νά νιώσει πιό καλά τά λόγια τοῦ Στάλιν γιά συμβιβασμό, πού ἔπρεπε νά ἦταν διαρκῆς φροντίδα καί ἀπὸ τίς δύο μεριές γιά νά ἀποφεύγονταν ἡ αἵματοχυσία.

Ἐνάντια στή στρατηγική καί τακτική γραμμὴ τοῦ Στάλιν ξεσπάθωσαν τελευταῖα τά τότε ἡγετικά στελέχη τοῦ ΚΚΕ Βλαντᾶς καί Μπαρτζιώτας καί πολλοί ἄλλοι. Ὁ Βλαντᾶς κατηγορεῖ τόν Ζαχαριάδη, γιατί συμφώνησε καί ἐκτέλεσε τή γραμμὴ τοῦ Στάλιν γιά προοδευτικό πέρασμα στόν ἔνοπλο ἀ-

γώνα, αναπτύσσοντας τή θεωρία του τῆς γενικῆς ἐξέγερσης μέ τήν ὁποία θά σάρωνε Ἕλληνας καί Κυβερνητικούς μέσα σέ μιά βδομάδα. Ὁ Μπαρτζιώτας πάλι κατακρίνοντας τή γραμμή τοῦ Ζαχαριάδη (δέν τολμάει νά πει τοῦ Στάλιν, γιατί φοβάται μήν χαρακτηριστεῖ σάν ἀντισοβιετικός — τή γνώμη του συμμερίζεται καί ὁ Φλωράκης) — ὑποστηρίζει, ὅτι μπορούσε νά νικήσει ὁ ΔΣΕ μόνο στά τέλη τοῦ 1946 ἢ στίς ἀρχές τοῦ 1947, μεγαλώνοντας τίς δυνάμεις του διά μέσου τοῦ ἀντάρτικου καί ἐνεργώντας «στρατηγική ἐπίθεση» ἐναντία στόν ἑλληνικό καί Ἕλληνο-γαλλικό στρατό.

Μέ τούς τρόπους πού προτείνουν αὐτοί οἱ «μεγάλοι θεωρητικοί» τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου: α) θά παραβίαζαν τή γραμμή τοῦ Στάλιν καί θά ἀπόκλειαν τή δυνατότητα τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως γιά ἐπέμβαση στά ἐσωτερικά τῆς Ἑλλάδας, ἔτσι θά χάνονταν ὁ παράγοντας τῆς ἐξωτερικῆς βοήθειας τῶν σοσιαλιστικῶν χωρῶν (ιδίως μέ τή γραμμή τῆς γενικῆς ἐξέγερσης). β) Ὁ στρατός τῆς γενικῆς ἐξέγερσης τοῦ Βλαντᾶ ἢ ὁ ἀντάρτικος τοῦ Μπαρτζιώτα δέν θά εἶχε τά ἀναγκαῖα μέσα πολέμου καί τό διαρκῆ ἀνεφοδιασμό σέ παντοειδῆ πολεμοφόδια γιά νά γίνονταν σύγχρονος τακτικός στρατός, ἰκανός νά καταλαμβάνει καί νά διατηρεῖ καί πεδινά ἐδάφη.

Ὁ στρατός τῆς γενικῆς ἐξέγερσης τοῦ Βλαντᾶ ἢ ὁ ἀντάρτικος στρατός τοῦ Μπαρτζιώτα δέν θά ἦταν πιό καλά ἐξοπλισμένος ἀπό τόν ΕΛΑΣ καί πιό μαχητικός γιά νά πετύχαινε μεγαλύτερες νίκες ἀπό ἐκεῖνες τοῦ ΕΛΑΣ στήν Ἀθήνα. Γνωστό εἶναι ὅτι τό 1947 ὁ ΔΣΕ ὄχι μόνον δέν εἶχε λύσει τό ζήτημα τῶν ἐφεδρειῶν, ἀλλά καί δέν εἶχε λύσει τό ζήτημα τοῦ ἐξοπλισμοῦ μέ συνηθισμένο ὄπλισμό καί ἀφθονία πολεμοφοδίων, γιατί, ἐνῶ ὁ Ζαχαριάδης ἔδινε ἐντολή στόν Μάρκο νά αὐξήσει τή δύναμη τοῦ ΔΣΕ σέ 60.000, ὁ Ἰωαννίδης ἔδινε στό Μάρκο ὄπλισμό μόνον γιά 4.500 ἄνδρες, ὁ δέ Μάρκος ἔδιωχνε χιλιάδες ἐθελοντές ἀπό τίς τάξεις τοῦ ΔΣΕ. Καί ἰσχυρίζεται ὁ Μπαρτζιώτας, ὅτι ἀνάμεσα στά ἡγετικά στελέχη ὑπῆρχε ἐνότητα σκέψης καί δράσης, ἢ γιά ὅλα ἔφταιγε ὁ Ζαχαριάδης. Ἀποδείχτηκε, ὅτι τή

γραμμή του Στάλιν για προοδευτικό πέρασμα στον ένοπλο άγωνα έφάρμοζε στην πράξη ο Μάρκος, ο Ίωαννίδης, ο Ρουσος κ.λπ., κάτω από τη σαμποταριστική έμπνευση των Γιουγκοσλάβων και όχι ο Ζαχαριάδης, πού έφάρμοζε δημιουργικά τή γραμμή του προοδευτικού περάσματος ανάλογα μέ τίς έσωτερικές συνθήκες.

Και αν δέν πιστέψουμε τά όσα γράφει ο Κίσαβος απόδειξη ντοκουμενταρισμένη είναι ή απόφαση τής 3ης όλομέλειας τής ΚΕ τό 1947, πού έβαλε καθαρά τό ζήτημα τής έπιστράτευσης και φέρει τή σφραγίδα του Ζαχαριάδη. "Όπως κι αν γινόταν είναι εύκολα κατανοητό από τον καθένα, πού έχει στοιχειώδεις στρατιωτικές γνώσεις, ότι κι αν κινητοποιούσαμε τίς 60.000 τό χειμώνα 1946-1947 δέν θά μπορούσαμε νά πετύχουμε κάτι τό σημαντικό, αν ταυτόχρονα δέν λύναμε και τό ζήτημα του πλήρους έξοπλισμού αύτής τής δύναμης και αν δέν διαθέταμε βαρύ όπλισμό (τάνκς, πυροβολικό όλων των κατηγοριών, αεροπορία, άντιαρματικά και πλήρη άνεφοδιασμό σέ πολεμοφόδια και άλλα άπαραίτητα) σέ καμμιά περίπτωση δέν μπορούσαμε νά ξεπεράσουμε τό στάδιο τής τακτικής τής στρατηγικής ύποχώρησης (πόλεμος έλιγμών) και νά εφαρμόσουμε τακτική στρατηγικής επίθεσης για κατάληψη και διατήρηση και πεδινών έδαφών." Έτσι σκέφτονταν ο «Ύποστράτηγος» Μπαρτζιώτας για τά Δεκεμβριανά, έτσι σκέφτονταν για τό σχέδιο «Σ» και άλλα πηδήματα στον ούρανό στο ΔΣΕ, έτσι σκέφτεται και σήμερα, πού υποτίθεται, ότι κάτι διδάχτηκε όλα αυτά τά χρόνια πού πέρασαν.

4. Μέ τήν πραγματοποίηση του σχεδίου έπιστράτευσης τό χειμώνα του 1946-1947 και τον ίκανοποιητικό έξοπλισμό τους θά μπορούσαμε τό καλοκαίρι του 1947 νά καταφέρουμε χτυπήματα στρατηγικής σημασίας έναντια στον Κυβερνητικό Στρατό, πού θά εξάρθρωναν τίς κύριες δυνάμεις του και θά δημιουργούσαν συνθήκες για σταθερή άπελευθέρωση όρεινων περιοχών και ύλική προετοιμασία για πέρασμα στο στάδιο τής στρατηγικής επίθεσης για άπελευθέρωση και πεδινών περιοχών, μόλις

μας δίνονταν κατάλληλα πολεμικά μέσα.

5. 'Ο γρήγορος σχηματισμός της ΠΔΚ τό Σεπτέμβρη 1947 ήταν φανερή ένδειξη τών προθέσεων της Σοβιετικής 'Ηγεσίας για άνοιχτή βοήθειά μας μέ όλα τά μέσα πολέμου. Συνεπώς ή γραμμή του προοδευτικού περάσματος στον ένοπλο άγώνα κράτησε σχεδόν 4 μήνες, δηλαδή ώσπου ο Ζαχαριάδης έδωκε έντολή μαζικοποίησης του άντάρτικου. "Αν άναγνωρίζονταν ή ΠΔΚ τό Φθινόπωρο του 1947 και άρχιζε ο άνεφοδιασμός του ΔΣΕ μέ όλα τά άναγκαία πολεμικά μέσα θά δημιουργούνταν οι δυνατότητες νά καταφερθούν στον άντίπαλο χτυπήματα στρατηγικής σημασίας και νά άπελευθερωθούν σταθερά και πεδινές περιοχές.

'Η άναγνώριση όμως της ΠΔΚ δέν έγινε ούτε τό 1948, ούτε τό 1949. Βασική αίτία για τήν μή άναγνώρισή της στάθηκε άναμφισβήτητα ή άλλαγή της πολιτικής της Γιουγκοσλαβίας. Αύτή ή άλλαγή στάθηκε ή βασική αίτία για τήν άλλαγή του στρατηγικού σχεδίου της Σοβιετικής "Ένωσης για τά Βαλκάνια, γιατί άλλάξε ο συσχετισμός τών δυνάμεων στό χώρο αυτό σέ όφελος του ίμπεριαλισμού και δημιουργήθηκε κίνδυνος όχι μόνο για τό δικό μας έπαναστατικό κίνημα, αλλά και τήν ΛΔ 'Αλβανίας, που άποκόπηκε από τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο και έν μέρει για τή ΛΔΒουλγαρίας. Γενικά δημιουργήθηκε κίνδυνος διεθνών περιπλοκών. Τή σημασία της άλλαγής της πολιτικής στάσης της Γιουγκοσλαβίας τή διακήρυξε ο Παπάγος σέ διαλέξεις του στην 'Ανώτατη Πολεμική 'Ακαδημία τών 'Ηνωμένων Πολιτειών της 'Αμερικής λέγοντας: ...Χωρίς τήν άλλαγή στη στάση της Γιουγκοσλαβίας του Τίτο (κλείσιμο τών συνόρων στους άντάρτες του ΔΣΕ) θάταν αδύνατο νά νικηθεί ο ΔΣΕ». 'Ο Παπάγος φυσικά δέν είπε όλη τήν άλήθεια, ότι τό κλείσιμο τών συνόρων μας έβλαψε άποφασιστικά. Αύτή ή ζημιά δέν ήταν στρατηγικής σημασίας, γιατί κανάλια άνεφοδιασμού είχαμε και μετά τό κλείσιμο τών συνόρων της Γιουγκοσλαβίας από τήν 'Αλβανία και τή Βουλγαρία. 'Η ούσιαστική ζημιά ήταν ή ματαιώση της άναγνώρισης της ΠΔΚ και του άνοιχτου άνεφοδιασμού του ΔΣΕ μέ όλα τά μέσα πολέ-

μου. Αὐτά τὰ ἤξερε καί ὁ Τίτο καί ὁ Παπάγος. Αὐτά τὰ ἤξερε καί ὁ Μπαρτζιώτας καί ὁ Βλαντάς καί τότε ἀναθεματίζαν τόν Τίτο. Τώρα καί οἱ δύο σκεπάζουν τά ἱστορικά γεγονότα καί ἀναθεωροῦν ὅσα εἶπαν προηγούμενα.

Ἔτσι ὁ Μπαρτζιώτας στή σελ. 115 τοῦ βιβλίου του γράφει: Γενικά πρέπει νά διαπιστώσουμε, ὅτι ἡ πρώτη ἐκτίμηση τοῦ ΚΚΕ τό 1949 - 1950, ὅτι μιά ἀπό τίς αἰτίες τῆς ἥττας μας ἦταν ἡ στάση τῆς σοσιαλιστικῆς Γιουγκοσλαβίας δέ στηριζόταν σέ ἀντικειμενικά δεδομένα, ἦταν λαθεμένη. Παρακάτω συνεχίζει: «Οἱ παραπάνω διαπιστώσεις δέν σημαίνουν, ὅτι ὅλα πῆγαν καλά, ὅτι ἡ στάση τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἔπειτα ἀπό τήν ἀπόφαση τοῦ γραφείου πληροφοριῶν τῶν Κομμουνιστικῶν καί Ἐργατικῶν Κομμάτων, δέν εἶχε καμιά ἐπίδραση στόν ἀγῶνα τοῦ ΔΣΕ... Ὅπωςδήποτε ἐπέδρασε στό Ἑλληνικό κίνημα ἡ λεγόμενη (ὑπογράμμιση δική μου) ρήξη ἀνάμεσα στή Γιουγκοσλαβία καί τίς ἄλλες σοσιαλιστικές χῶρες, π.χ. ἡ Κυβέρνηση τῆς Ἀθήνας τότε πείστηκε ὅτι μεγαλώσανε οἱ δυνατότητες γιά νά κερδίσει τήν ὑπόθεση τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Αὐτή ἡ ρήξη δηλαδή ἦταν ἕνας δυσμενῆς παράγοντας ἐξ ἀντικειμένου σέ βάρος τοῦ προοδευτικοῦ κινήματος τῆς Ἑλλάδας. Ἐπειτα ἀνάμεσα στά κόμματα τό ΚΚΕ καί τό ΚΚ Γιουγκοσλαβίας ὑπῆρχαν ἀκόμα ἀπό τήν Ἐθνική Ἀντίσταση τοῦ 1941 - 1944 ὀρισμένες διαφορές στό Σλαβομακεδονικό ζήτημα (θά ἔπρεπε νά προσθέσει: «πού ὑπάρχουν καί σήμερα»). Οἱ διαφορές αὐτές ἐμπόδισαν τούς Σλαβομακεδόνες, πού πέρασαν καταδιωχόμενοι ἀπό τήν κυβέρνηση τῆς Ἀθήνας στή Γιουγκοσλαβία ἀπ' τήν περιοχή τοῦ Βίτσι (Φλώρινα — Καστοριά — κι' αὐτοί ἦταν πολλές χιλιάδες νάρθουν καί πολεμήσουν στό ΔΣΕ. Εἶναι πολύ γνωστή ἡ περίπτωση τοῦ Γκότσε, πού ἀπό τόν ΕΛΑΣ ἔκανε διαλυτική δουλειά ἀνάμεσα στους Σλαβομακεδόνες καί τή συνέχισε στό ΔΣΕ, παρ' ὄλο πού τοῦ δώσαμε νά διοικεῖ Τάγμα, τό ὁποῖο τό ἐγκατέλειψε καί ξαναπέρασε στή Γιουγκοσλαβία».

Παρόλα αὐτά τὰ ἀρνητικά στίς σχέσεις ἀνάμεσα στά δύο κόμματα ὁ Μπαρτζιώτας κλείνει τό θέμα ἔτσι: «Ἔτσι ἔχουν τά πράγματα μέ τή Σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία χωρίς καμιά

διάθεση υπερβολής ή κατασυκοφάντησής της. Πάντως έμεις οι "Έλληνες κομμουνιστες, άντάρτες και μαχητές του ΔΣΕ είμαστε εύγνώμονες για τή βοήθεια, πού μās έδωσε ή Σοσιαλιστική Δημοκρατία τής Γιουγκοσλαβίας στα χρόνια 1947 - 1948». "Έτσι εύχαρίστησε και ό Σιάντος τούς «συμμάχους» "Άγγλους, ύπογράφοντας τή συμφωνία τής Βάρκιζας για τό μακελειό του Λαού τής 'Αθήνας στα Δεκεμβριανά.

Ό Βλαντās πάλι γι' αυτό τό θέμα παίρνει τίς παρακάτω θέσεις: «Ήταν δυσμενής για τον άγώνα του ΔΣΕ ή επίδραση τής ρήξης μεταξύ Ρωσικής και Γιουγκοσλαβικής 'Ηγεσίας. Αυτή δέν προκάλεσε βασική αίτία τής ήττας μας, γιατί έγινε τό 1948, πού πρό πολλού είχαμε χάσει τή δυνατότητα νά νικήσουμε (βλέπετε διαφεύδει και τον Παπάγο). 'Επιπλέον, μετά τον 'Ιούνη του 1948 δέν ύπήρχε πιά δυνατότητα ούτε για έναν συμφοριασμένο συμβιβασμό μας μέ τον άντίπαλο» (και περιμέναμε μέ τέτοιους ήγέτες, πού δέν πίστευαν στή νίκη νά νικήσουμε). "Όμως παρακάτω ό Βλαντās αναφέρει κι' αυτός τά άρνητικά τής ρήξης άνάμεσα στο Γιουγκοσλαβικό Κόμμα και τά άλλα Κόμματα, όμως άποφεύγει νά αναφέρει τή μεγάλη ζημιά, πού προξένησε στο κίνημά μας αυτή ή άλλαγή τής πολιτικής στάσης τής Γιουγκοσλαβίας, πού είχε σαν άποτέλεσμα τήν μή αναγνώριση τής ΠΔΚ και τήν άνοιχτή βοήθεια του σοσιαλιστικού στρατοπέδου.

6. "Άλλη σοβαρή αίτία για τήν ήττα του ΔΣΕ ήταν ή ανεπάρκεια τής ήγεσίας στα στρατιωτικά ζητήματα, πού συντέλεσε νά διαπραχθούν σοβαρά λάθη στρατηγικής και τακτικής σημασίας και είχε σαν άποτέλεσμα τήν πολύ σοβαρή φθορά των δυνάμεων του ΔΣΕ σε άσυλλόγιστες μάχες. Νομίζουμε δέν είναι υπερβολή αν πούμε, ότι όσες έφεδρείες κι' αν είχε ή ήγεσία του ΔΣΕ θα τίς ξόδευε άσυλλόγιστα και δε θα νικούσε τον άντίπαλο, γιατί άγνοούσε τούς γενικούς νόμους διεξαγωγής του πολέμου και έπεφτε σε σοβαρά λάθη στρατηγικής και τακτικής σημασίας.

Τό λάθος τής κομματικής ήγεσίας ήταν, ότι έπωμίστηκε και τά καθήκοντα τής στρατιωτικής διεύθυνσης και καθοδήγησης

τοῦ ΔΣΕ χωρίς νά ἔχει ἐλάχιστες γνώσεις διεύθυνσης πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Τό γεγονός, ὅτι στό Πολεμικό Συμβούλιο δέν ἔπαιρνε μέρος κανένα στρατιωτικό στέλεχος, τό γεγονός, ὅτι Ἄρχηγός τοῦ Ἐπιτελείου σ' ὄλο τό διάστημα ἦταν ἀκατάλληλος ἀξιωματικός καί στό διάστημα τῶν τριῶν χρόνων παρήλασαν ἀπό τό Γραφεῖο Ἐπιχειρήσεων 5 ἄτομα, δείχνουν, ὅτι ἡ καθοδήγηση τοῦ πολέμου τοῦ ΔΣΕ κούτσαινε καί ἀπό πλευρά Διοίκησης καί ἀπό πλευρά Ἐπιτελείου. Σχετικά μέ τό ζήτημα ποιοί ἔπρεπε νά διευθύνουν τόν πόλεμο δημοσιεύτηκαν στήν Ἑλλάδα ἀπόψεις τοῦ Μακρίδη καί τοῦ Βλαντᾶ (ὁ Μακρίδης στόν ΕΛΑΣ ἦταν διευθυντής τοῦ Γραφείου Ἐπιχειρήσεων τοῦ Γεν. Ἀρχηγείου καί μεταβαρκιζιανά στρατιωτικός σύμβουλος τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΕ). Ὁ Βλαντᾶς στό βιβλίο του, σελ. 477 - 483 ἀναφέρει τή δήλωση τοῦ Μακρίδη, πού ἔκαμε στό δημοσιογράφο Μαντζουράνη. Ὁ Μακρίδης ἀκόμα τό 1946 εἶχε κάμει ἔκθεση στή ΚΕ μέ τό παρακάτω πνεῦμα: «Εἶναι ἀκριβῶς, ὅτι ὁ πόλεμος, πού ἐπιχειροῦν νά τόν κατευθύνουν οἱ πολιτικοί καί ὄχι οἱ στρατιωτικοί, εἶναι καταδικασμένος νά χαθεῖ. Ὅλοι οἱ πολιτικοί ἡγέτες τοῦ παγκόσμιου πολέμου εἶχαν τούς στρατιωτικούς συμβούλους τους, πού εἶχαν ἀποφασιστική καί τελεσίδικη γνώμη στά στρατιωτικά θέματα. Στό Ἑλληνικό κίνημα τόν ρόλο αὐτό ἐπέμειναν νά τόν παίζουν τά πολιτικά στελέχη καί μάλιστα νά παίρνουν καί βαρύγδουπους στρατιωτικούς βαθμούς, νά ὀνομάζονται στρατηγοί, λές καί ὁ Βλαντᾶς, ὁ Μάρκος καί τόσο ἄλλοι θά γινόντουσαν ξαφνικά αὐθεντίες στή στρατιωτική τέχνη ἄν φοροῦσαν τά διάδημα τοῦ στρατηγοῦ». Ὁ Μακρίδης σέ ἄλλο ἐρώτημα τοῦ Ματζουράνη: «Πού ἀποδίδετε ἐσεῖς αὐτές τίς ἡττες;» ἀπάντησε ἔτσι: «Στό γεγονός, ὅτι δέν ὑπῆρχαν οἱ κατάλληλοι ἄνθρωποι ἐπικεφαλῆς. Ἦταν καθαρά ἀποτέλεσμα ἐσφαλμένων σχεδιασμῶν ἢ ἀπώλεια αὐτῶν τῶν μαχῶν. Καί μία σειρά ἀπό τέτοιες ἀποτυχίες βαραίνει πάρα πολύ γιά ἕναν ἀντάρτικο στρατό πού δέν ἔχει περισσεύματα οὔτε σέ ἔμφυχο οὔτε σέ ἄψυχο ὕλικό γιά νά τό σπαταλάει».

Ὁ Βλαντᾶς διαφωνεῖ μέ τό Μακρίδη, ὅτι οἱ ἐπαγγελματίες ἀξιωματικοί τά καταφέρνουν καλύτερα ἀπό τούς αὐτοδημιούρ-

γητους και κάπου προβάλλει τόν έαυτό του σάν «Ύποστράτηγος», πού ήταν άνώτερος στρατηγικά από τούς επαγγελματίες άξιωματικούς του άντιπάλου. Σχετικά γράφει: «Είναι πολύ γνωστό, ότι επαναστάτες άξιωματικοί καριέρας δύσκολα προσαρμόζονται στις ανάγκες ενός επαναστατικού πολέμου». Σέ άλλο μέρος του βιβλίου του, άναγνωρίζει (όπως και ο Μπαρτζιώτας) ότι Διοικητής του ΔΣΕ έπρεπε νά ήταν ο Σαράφης και Έπιτελάρχης ο Μουστεράκης ή ο Μακρίδης.

Πρόκειται συνεπώς για ένα θέμα, πού άπασχόλησε και άπασχολεί τό σύνολο των στελεχών και μαχητών του ΔΣΕ και πού πρέπει νά άποτελέσει έμμεση πείρα για τό επαναστατικό κίνημα. Δέν είναι ύπερβολή νά παραδέχτοϋμε σάν άρχή, ότι άπ' τή σωστή έπιλογή των στελεχών, πού θά έπωμισθοϋν τήν ευθύνη του Διοικητή ή του Έπιτελῆ, στό μεγαλύτερο βαθμό έξαρτάται ή τύχη του όλου πολέμου. Αύτή ή άρχή ισχύει για κάθε μορφή όργάνωσης: πολεμικής ή ειρηνικής και συμπίπτει μ' αυτό, πού λέει ο Λαός: τό φάρι βρωμάει από τό κεφάλι ή σύμφωνα μέ τό δάσκαλο και ο μαθητής κ.λ.π. Τό θέμα είναι μεγάλο και ένδιαφέρον, άφορά τίς διανοητικές ικανότητες, τήν ψυχοσύνθεση και τίς ιδιότητες του άτόμου, τήν πρακτική τους, τή θεωρητική και πρακτική έμπειρία κ.λπ.

Γενικά έδω θά μπορούσαμε νά άπαριθμήσουμε μερικά από τά προσόντα του διοικητή και του Έπιτελῆ: α/ 'Ο Διοικητής πρέπει νά κατέχει καλύτερα από τόν καθέναν τά ζητήματα τής στρατηγικής και τακτικής για τήν Μονάδα, πού διευθύνει, βασιικά πρέπει νά μπορεί νά σκέφτεται στρατηγικά μακροπρόθεσμα και για τίς χωριστές έπιχειρήσεις νά καθορίζει τό στρατηγικό σκοπό τής έπιχείρησης, μιá κύρια κατεύθυνση δράσης και μέ 1 - 2 δευτερεύουσες, νά έπεμβαίνει και νά διορθώνει λαθεμένες ένέργειες στη διάρκεια τής έπιχείρησης, νά έχει τό άπαραίτητο κϋρος και έπιβολή στους ύφισταμένους και νά οδηγεί τούς πάντες στην πραγματοποίηση του σκοπού. β/ 'Ο Άρχηγός του Έπιτελείου μέ τό Έπιτελείο του άποτελεί τό μυαλό, πού σκέφτεται πώς καλύτερα νά υλοποιηθεϊ ή ιδέα του Διοικητή, καταστρώνει τά έπιχειρησιακά σχέδια, έκπληρώνει όλη τήν όργα-

νωτικότεχνηκή προετοιμασία, παρακολουθεῖ ἀπό κοντά τήν ἐκτέλεση τῆς ἐπιχείρησης καί προτείνει τροποποιήσεις τοῦ σχεδίου, τελικά συνάγει τά ἀπαραίτητα συμπεράσματα, πού χρησιμεύουν γιά τήν ἐκπαίδευση μαχητῶν καί στελεχῶν.

Μέ βάση τά παραπάνω διοικητής τοῦ ΔΣΕ ἔπρεπε νά ἦταν ἐπαγγελματίας ἀξιωματικός. Ὁ Μάρκος κατεῖχε μόνο τήν πείρα τοῦ πολέμου ἐλιγμῶν τοῦ ΕΛΑΣ, ὅμως ἀγνοοῦσε τούς γενικούς νόμους διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου καί ἀπό πόλεμο τακτικοῦ στρατοῦ, πού κάναμε στό Γράμμο καί τό Βίτσι δέν ἤξερε τίποτε. Τό ἴδιο ἴσχυε καί γιά τό Γούσια καί τά ἄλλα ἀνώτατα κομματικά στελέχη.

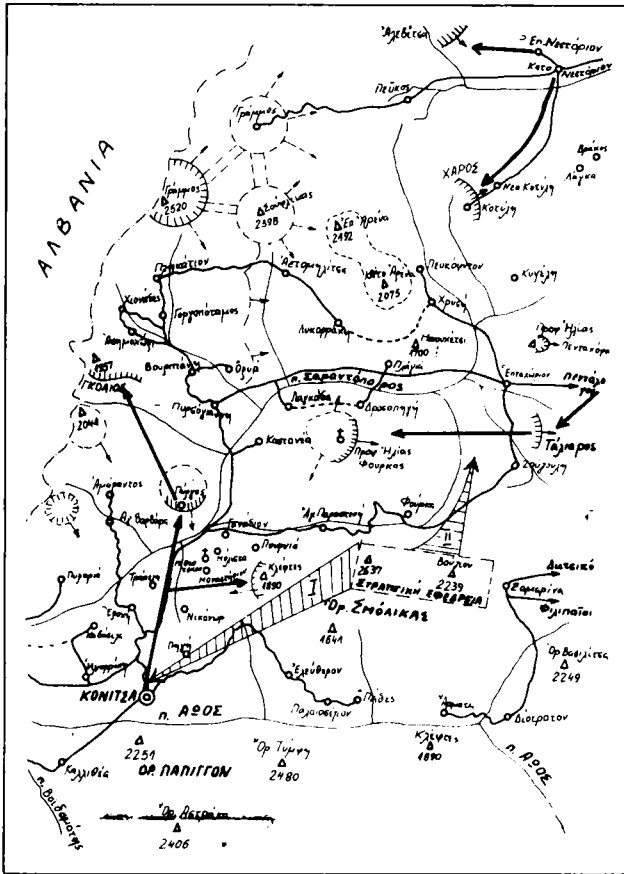
Γιά τή γενική διεύθυνση τοῦ στρατοῦ δέν ἀρκεῖ μόνο ἡ καλή θέληση, ἡ προσωπική παληκαριά κ.λ.π. χρειάζονται καί γνώσεις θεωρητικές καί πρακτική πείρα. Θά μπορούσαν παραπέρα αὐτά τά στελέχη νά καθοδηγήσουν ἕνα σύγχρονο τακτικό στρατό; Ἀσφαλῶς ὄχι. Καί τό χειρότερο εἶναι, πού αὐτά τά στελέχη δέν διδάσκονταν ἀπό τά λάθη τους καί ἐπαναλάβαιναν τά ἴδια λάθη καί τά ἐπαναλαμβάνουν ἀκόμα καί σήμερα, πού σημαίνει, ὅτι ἦταν ἀκατάλληλα γιά στρατιωτικοί ἡγέτες. Ἐχει δίκιο ὁ Μακρίδης, ὅτι οἱ μεγάλοι βαθμοί, πού μοίραζε ἀφειδῶλευτα ὁ Ζαχαριάδης φούσκωσαν τά μυαλά αὐτῶν τῶν στελεχῶν, δυνάμωσαν τόν καριερισμό καί τυχοδιωχτισμό γιά ἀνέβασμα πρὸς τά πάνω. Μιά ἀπόδειξη τῆς γνώμης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Φιλισόφων, πού ὑποστήριζαν: «Θέλεις νά δεῖς ἄν ἕνας ἄνθρωπος εἶναι καλός δώστου ἀξία». Καί ὁ Μάρξ διαπίστωσε τόν κίνδυνο, ὅτι ἡ ἐξουσία καί τό χρῆμα διαφθείρουν τούς ἀνθρώπους, ὁ δέ Λένιν γιά νά ξεριζώσει αὐτή τήν ἀρρώστεια ἔγραφε: ὅποιος μπαίνει στό Κόμμα γιά καριέρα αὐτός τουλάχιστον θέλει ντουφέκι. Καί ὅμως ὁ Μάρκος, ὁ Γούσιος καί ἄλλοι, πού χρόνια ὑπόφεραν τά πάντα στίς φυλακές, μόλις τούς δόθηκε ἐξουσία ἀρρώστησαν ἀπό τήν καριέρα καί μπλέχτηκαν στά δίχτυα τοῦ φραξιονισμοῦ καί τοῦ τυχοδιωχτισμοῦ σέ ἀγῶνα ἐπικράτησης.

Ἡ γνώμη μου εἶναι, ὅτι Διοικητής τοῦ ΔΣΕ ἔπρεπε νά ἦταν ἐπαγγελματίας ἀξιωματικός, ὅπως καί Διοικητές τῶν Μεγά-

λων Μονάδων, Ἐπιτελάρχες καί Διευθυντές τῶν Ἐπιτελικῶν Γραφείων ἔπρεπε νά ἦταν μόνιμοι καί ἔφεδροι ἀξιωματικοί. Γεγονός εἶναι, ὅτι στό ΔΣΕ ἦταν λίγοι μόνιμοι ἀξιωματικοί. Ὁ Μπαρτζιώτας ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Ζαχαριάδης ἔστειλε τό Σαράφη καί ἄλλους στήν ἔξορία. Ὁ Μπαρτζιώτας ἀναβαφτίστηκε στό πνεῦμα τῆς σεισμικῆς ὀλομέλειας τοῦ 1956, ποτίστηκε μέ τόν ἀντιζαχαριδιασμό του καί γιά νά σώσει τόν ἑαυτό του καί νά κρατηθεῖ στή «ριζομάννα τό Κόμμα» ξερνάει ὅ,τι τοῦ κατέβει ἐναντία στό νεκρό πιά Ζαχαριάδη ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς. Ὁποιοδήποτε μόνιμο ἤ καί ἔφεδρο ἀξιωματικό καί ἂν τοποθετούσαν Διοικητή τοῦ ΔΣΕ ἢ Ἀρχηγό τοῦ Ἐπιτελείου ἀσφαλῶς θά τά κατάφερνε καλύτερα ἀπό τό Μάρκο ἢ τό Γούσια, γιατί εἶχαν διοικήσει Διμοιρία ἢ Λόχο καί κάτι περισσότερο ἤξεραν ἀπό τά ἀνώτατα στελέχη, πού δέν εἶχαν ὑπηρετήσει οὔτε στρατιῶτες. Καί ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί, πού ἀποφοιτοῦσαν τή Σχολή ἀνθυπολοχαγῶν καί διοίκησαν Διμοιρία ἢ Λόγο εὐδόκιμα μποροῦσαν ἐπίσης νά γίνουν Διοικητές τοῦ ΔΣΕ ἢ μεγάλων Μονάδων. Ὁ Ναπολέων ἀνάδειχνε τούς στρατηγούς του ἀπό τούς ἀπλούς μαχητές, πού ἔδειξαν ἀνδρεία στό πεδίο τῆς μάχης. Ἡ ἀνεξάντλητη πηγή στελεχῶν εἶναι πάντοτε ἡ βάση. Κανένας στρατός δέν μπορεῖ νά καλύψει τίς ἀνάγκες του ἀπό μόνιμα ἐπαγγελματικά στελέχη, γι' αὐτό δημιουργεῖ ἀνεξάντλητες ἐφεδρεῖες ἀπό ἐφεδρους ἀξιωματικούς, πού συνεχῶς περνάνε σειρά βραχύχρονων μετεκπαιδεύσεων γιά νά φρεσκάρουν τίς γνώσεις τους. Ὅμως ὁ Ζαχαριάδης κόλλησε σάν τό στρεῖδι στά παλιά κομματικά στελέχη, πού οὔτε ἤξεραν τή δουλειά τους καί μεγαλοπιάνονταν μέ τούς μεγάλους βαθμούς, πού τούς ἔδινε.

Ἔτσι μποροῦμε νά θεμελιώσουμε τό σίγουρο συμπέρασμα, ὅτι μιά βασική αἰτία, ἴσως ἡ πιό βασική, στάθηκε ἡ ἀνεπάρκεια καί ἀνικανότητα τῶν ἡγετικῶν κομματικῶν στελεχῶν, πού ἐπωμίστηκαν τή διεύθυνση τοῦ πολέμου. Ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ἄλλες αἰτίες ἂν ἡ ἡγεσία μας ἦταν ἰκανή θά μπορούσαμε καί τό 1948 καί τό 1949 νά τσακίσουμε τίς ἐκστρατεῖες τοῦ ἀντιπάλου, νά διατηρήσουμε τή βάση τοῦ Γράμμου - Σμόλικα καί νά

ἐπιβάλλουμε ἐπιτρεπτό συμβιβασμό, πού πρόβλεπε τό γενικό στρατηγικό σχέδιο. Μόνο ἂν βρίσκονταν σέ πλήρη ἀδυναμία ἡ ἀντίπαλη πλευρά νά πετύχει στρατιωτική λύση θά ὑποχωροῦσε καί θά ἐπιζητοῦσε πολιτική λύση κάτω ἀπό τήν πίεση τῆς κοινῆς γνώμης, Ἑλληνικῆς καί Διεθνοῦς. Μιά νέα Βάρκιζα μέ ἐγγυημένους διεθνῶς ὅρους ἦταν προτιμότερη ἀπό τήν 30χρονη προσφυγιά μας καί τίς ταλαιπωρίες ὅλου τοῦ Λαοῦ.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. Όχρωμένα κέντρα αντίστασης του ΔΣΕ.
2. Σημεία, πού έπρεπε νά όχρωθούν γερά και άποτελέσουν τελευταία γραμμή αντίστασης (κυρίως Γράμμος) και πρώτη κύρια γραμμή αντίστασης (Δυτικός Γράμμος).
3. Χώρος συγκέντρωσης στρατηγικής έφεδρείας μέ I και II κατευθύνσεις άντεπιθέσεων.
4. Κατευθύνσεις επίθέσεων του άντιπάλου.

ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

Μέ βάση τό σχεδιάγραμμα ή διάταξη και οι άποστολές τών μεγάλων Μονάδων θά ήταν: 1) Τό άρχηγείο Δυτικής Μακεδονίας (πού θά όνομάζονταν Ιη Μεραρχία) θά έπαιρνε τήν εύθύνη τής άμυνας του χώρου βόρεια του Σαρανταπόρου και Κυφέλης μέ κύρια άποστολή τή σταθερή ασφάλεια του βασικού άξονα άνεφοδιασμού: ΧΙΟΝΑΔΕΣ - ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ - ΚΑΣΤΑΝΙΑ άνατολικά. 2) 'Η 670 Μονάδα (ΙΙ Μεραρχία θά είχε τήν εύθύνη τής άμυνας του χώρου νότια του Σαρανταπόρου: άνατολικά από Κυφέλη μέχρι Δουτσικό, προς νότο τή γραμμή του 'Αΐου και προς ΝΔ τή γραμμή: Πύργος Στράτσαινης - 'Αμάραντος - 'Αλβανικά Σύνορα. Κύρια άποστολή τής Ιησ Μεραρχίας θά ήταν ή ένεργητικά άντιμετώπιση τών δευτερευουσών κατευθύνσεων του άντιπάλου από Κόνιτσα και Πεντάλοφο. 3) 'Αποστολή τής Στρατηγικής έφεδρείας (ΙΙΙη Μεραρχία) θά ήταν ή άντεπίθεση προς τήν Ιη και Ιη κατεύθυνση (άνάλογα μέ τήν τακτική κατάσταση) για τήν περικύκλωση και πλήρη εξόντωση τών έχθρικών δυνάμεων, πού θά εισέδυσαν στό άμυντικό μας σύστημα.

Για τήν περίπτωση άδυναμίας νά κρατήσουμε όριστικά αυτή τή βάση θά προβλέπαμε σχέδιο στρατηγικού έλιγμου και επίθεσης μέ τό σύνολο τών δυνάμεών μας για τήν κατάληψη του Καλπακιού και τήν εξόντωση τών έχθρικών δυνάμεων στον τομέα τής Κόνιτσας. Γι' αυτό τό σκοπό χρειάζονταν προκαταβολική προώθηση στο Πάπιγγο τών αναγκαίων μέσων πολέμου, τροφίμων κ.λ.π. Για τήν αναδίπλωση τών δυνάμεων βασικό ζήτημα ήταν νά κρατιέται σταθερά τό όρεινό συγκρότημα του Σμόλικα. Στη βάση ενός τέτοιου στρατηγικού έλιγμου ή τακτική μας στο Δυτικό Γράμμο και τό Δυτικό Σμόλικα έπρεπε νά αποβλέπει στη μεγαλύτερη δυνατή φθορά και κούραση τών δυνάμεων του άντιπάλου σ' αυτό τό χώρο για νά γίνονταν εύκολη λεία τής στρατηγικής μας άντεπίθεσης μέ τό σύνολο τών δυνάμεών μας. Αυτή έπρεπε νά ήταν ή κύρια κατεύθυνση τής στρατηγικής μας άντεπίθεσης. Στρατηγική μας επίδίωξη θά ήταν ή πλήρης εξόντωση 1-2 Ταξιαρχιών του άντιπάλου μέ έλάχιστες δικές μας άπώλειες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	9
------------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΜΕΤΑΒΑΡΚΙΖΙΑΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1945)

1. ΓΙΑ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	15
2. ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΦΟΡΜΕΣ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ.....	16
3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1946

1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΚΚΕ.....	27
2. Η ΣΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΚΚΕ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.....	30
3. Η ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥ ΚΚΕ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ.....	44
4. Η ΣΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟ 1946.....	40
5. Η ΤΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΤΑΡΤΩΝ ΣΤΟ 1946.....	56
6. ΛΙΓΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΜΟΥ ΑΜΕΣΗ ΠΕΙΡΑ.....	62
7. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ.....	71
8. ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	74
9. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ 1946.....	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1947

1. ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΤΟΥ ΔΣΕ....	85
2. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΤΟΥ ΔΣΕ ΣΤΟΝ ΚΟΖΙΑΚΑ.....	96
3. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ.....	100
4. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΙΝΔΟ - ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΚΟΖΙΑΚΑ.....	104
5. ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΛΑΘΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ.....	110
6. ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΤΟΥ ΔΣΕ.....	113
7. ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΜΗΝΕΣ ΕΛΙΓΜΟΙ ΝΟΤΙΑ ΤΩΝ ΑΓΡΑΦΩΝ.....	116
8. ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΗΓΕΙΟΥ ΡΟΥΜΕΛΗΣ.....	121
9. Η ΜΑΧΗ ΣΤΗΝ ΒΟΡΕΙΑ ΠΙΝΔΟ.....	124
10. ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΡΑΣΟΒΟ ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΟ.....	131
11. ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	144

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ 1947-1948

1. Η 3 ^η ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΚΕ ΤΟΥ ΚΚΕ (15-ΙΧ-1947).....	153
2. ΠΩΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΑΡΧΗΓΕΙΟ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ 3 ^{ης} ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ;.....	155
3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΟΥ ΒΟΥΝΟΥ.....	157
4. ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ.....	159
5. ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ.....	164

6. ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΣΤΡΑΤΩΤΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΣΚΕΥΗ	171
7. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΦΑΛΑΓΓΑΣ ΑΟΠΛΩΝ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ	173
8. ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΕΙΜΕΡΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ 1947-1948	189

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

1. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΑΛΟΥ ΤΟ 1948	197
2. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΣΤΗ ΜΟΥΡΓΚΑΝΑ	201
3. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΕΧΘΡΟΥ ΣΤΗ ΡΟΥΜΕΛΗ	205
4. Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΟΥ	210
5. Προετοιμασία της μάχης	210
"Εναρξη της μεγάλης μάχης—Μάχη 'Αλεβίτσας	233
Μάχη για τόν Γκόλιο	234
'Εγκατάλειψη του Προφ. 'Ηλία Πενταλόφου	238
Μάχες για τό Χάρο	241
Μάχες στον Κλέφτη	242
'Αγώνες στον Τάλιαρο και τό χώρο του 'Ανατολικού Σμόλικα	248
Ρήξη μέ τόν Μάρκο και μετάθεσή μου στή Θράκη	252
Συνέχεια τών μαχών στό Γράμμο	255
'Ο 'Ελιγμός στό Βίτσι	261
Μάχες για τή σταθεροποίηση της νέας βάσης	263
Βασικά συμπεράσματα της εκστρατείας του έχθρου τό 1948	270

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

1. ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ;	285
Σχέδιο Χειμερινής δράσης του ΔΣΕ	289
Σχέδιο ανακατάληψης και οχύρωσης της άμυντικής βάσης του Γράμμου-Σμόλικα	292
2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΣΕ ΤΟ ΧΕΙΜΩΝΑ 1948-1949	299
Δράση τών Μονάδων του Βίτσι	299
'Η Μάχη της Φλώρινας (12 Φεβρουάρη 1949)	306
'Ανακατάληψη του Γράμμου	310
'Αντιμετώπιση της εκστρατείας του αντιπάλου στην Πελοπόννησο	312
Κατάληψη της Καρδίτσας	318
Κατάληψη του Καρπενησιού	318

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

3. ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ;	321
'Εκστρατεία του αντιπάλου στή Ρούμελη	322
'Εκστρατεία του αντιπάλου στό Βίτσι και τό Γράμμο	325
4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΑΧΕΣ ΤΟΥ ΔΣΕ	339
5. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ ΔΣΕ	351

